

นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

วิทยานิพนธ์
ของ
สมคิด แสนบุญศิริ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
ตุลาคม 2558
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

วิทยานิพนธ์
ของ
สมคิด แสนบุญศิริ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ตุลาคม 2558

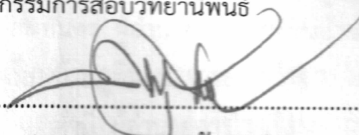
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

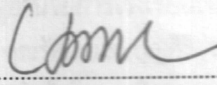
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายสมคิด แสนบุญศิริ
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอง)

ประธานกรรมการ

(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี)

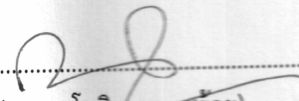
กรรมการ

(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

.....
(ผศ.ดร.ศาสตรา เหล่าอรรคะ)

กรรมการ

(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

.....
(ผศ.ดร.โมลสิต พงษ์สร้อย)

กรรมการ

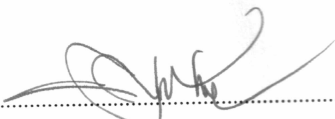
(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(ว่าที่ พ.ด.ดร.เทอดชัย พันธะไชย)

กรรมการ

(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอง)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

.....
(ศ.ดร.ประดิษฐ์ เทอดทูล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 14 เดือน ต.ค. พ.ศ. ๒๕๖๘

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างยิ่ง จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรคยะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และ ว่าที่ พ.ต.ดร.เทอดชัย พันธะไชย ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้แนะนำตรวจสอบและให้ข้อคิดอันทรงคุณค่า ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จ

ขอขอบคุณ อาจารย์ประสงค์ บาลลา ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแกหัวแฮดส้มโฮง อาจารย์ถาวร แสนพันดร ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ อาจารย์สมคิด บุญคำมี ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านภูดิน อาจารย์ ดร.ไชยา วิญญาสุข ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโคกล่าม อาจารย์ภูมิพัฒน์ บุญคำมี ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารสงเคราะห์) และอาจารย์ธีระพันธุ์ จีระสมบัติ ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐ 101 เฉลิมพระเกียรติ

ขอขอบคุณ คุณรัศมี แสนบุญศิริ และบุตร ธิดา ที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนและให้กำลังใจ เสมอมาจนประสบความสำเร็จในการศึกษา และทุกท่านที่มีได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ คุณค่าและประโยชน์ จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบบูชาพระคุณแก่บุพการี คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้อบรม สั่งสอน ให้ผู้วิจัยเป็นคนดีมีคุณธรรม

สมคิด แสนบุญศิริ

ชื่อเรื่อง	นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน
ผู้วิจัย	นายสมคิด แสนบุญศิริ
กรรมการควบคุม ปริญญา	อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรคะ ปร.ด. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2558

บทคัดย่อ

นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่าที่มีทั้งสาระความสนุกสนาน และจินตนาการ สืบทอดกันมาจาก
ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันล้ำลึก มีความหมายต่อการเชื่อมโยงวิถีชีวิต วัฒนธรรม การดำรงอยู่ร่วมกันระหว่าง
มนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมา
สภาพปัจจุบันและปัญหา และการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน พื้นที่ในการวิจัยคือ 1) จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ (1) โรงเรียนบ้านแก
หัวแสดส้มโองวิทยา ตำบลชัยภูษา อำเภอกมลาไสย (2) โรงเรียนบ้านโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี
อำเภอนาคู 2) จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ (1) โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง
(2) โรงเรียนบ้านโคกล่าม ตำบลบรป่า อำเภอบรป่า 3) จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ (1) โรงเรียนบ้านเหล่า
ขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง (2) โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ
ตำบลหนองแวงควง อำเภอศรีสมเด็จ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจ
แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์
กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งหมด 120 คน เลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่ม
ประชาชนทั่วไป วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิเคราะห์
ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

นิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้านที่เล่ากันในชุมชนมีความเป็นมาไม่ปรากฏแน่ชัด ไม่มีการจด
บันทึกเอาไว้ เป็นการเล่าแบบปากต่อปาก และเล่าสืบต่อ ๆ กันมาจากผู้เฒ่า ผู้แก่ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่
พระนักเทศน์ ที่นำมาเล่าให้ลูกหลาน ญาติโยมฟัง คล้ายกับเป็นการบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวของคนใน
หมู่บ้าน ชุมชน เป็นภูมิปัญญาที่ชาวบ้านคิดและสรรค์สร้างขึ้นมา และเป็นสิ่งอบรมสั่งสอนจิตใจของคน
ในชุมชนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม นิยมเล่าในกันเฮือนดี เพื่อให้หายจากความโศกเศร้า เล่า
หลังจากเสร็จจากทำนา ทำไร่ ทำสวน เพื่อให้หายเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน นิทานพื้นบ้านพบได้ใน
หนังสือผูก คัมภีร์ใบลาน

สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็ก
และเยาวชน ภาคอีสานพบว่า ปัจจุบันมีการนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบการเรียนการสอน พ่อแม่
ผู้ปกครองนำนิทานพื้นบ้านมาเล่าให้เด็กและเยาวชนฟัง ปัญหา พบว่า ผู้เล่าขาดสื่ออุปกรณ์ในการเล่า
นิทาน และเล่านิทานไม่เก่ง เด็กและเยาวชนไม่สนใจในการฟังนิทานพื้นบ้าน หันไปดูหนัง ดูละคร เล่น
เกมคอมพิวเตอร์ นิทานพื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลงจากการเล่าปากต่อปากเป็นแบบบันทึกการแสดง
ออกมาเป็นหนังสือประกอบภาพ แผ่นวีซีดี บทละครซึ่งหาได้ง่าย คุณธรรมจริยธรรมกำหนด

ด้านสภาพปัจจุบันปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน พบว่า เด็กและเยาวชนในโรงเรียน มีการแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน ทำกิจกรรมเคารพธงชาติ ต่อคิวตามลำดับก่อนหลัง ดูแลรับผิดชอบบริเวณที่ได้รับมอบหมาย ร่วมกันบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ ร่วมกับโรงเรียน เข้าร่วมโครงการที่ช่วยเหลือน้อง เพื่อนช่วยเหลือเพื่อน แสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ในวันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครู ปัญหาพบว่า เด็กและเยาวชนชายไม่เอาชายเสื้อเข้าในกางเกง สวมกางเกงเอวต่ำ ส่วนเด็กและเยาวชนหญิงไว้ผมยาว ทำสีผมตามแฟชั่นนิยม ไม่รวบมัดให้เรียบร้อย สวมกระโปรงสั้นเหนือเข่า สวมถุงเท้ารองเท้าไม่ถูกระเบียบ และไม่เข้าแถวตามคิว ชอบแซงคิวเพื่อน ๆ บางคนไม่ช่วยเหลือเพื่อนทำงานในบริเวณที่ได้รับมอบหมาย ขาดเรียนบ่อย ส่งงานไม่ตรงเวลา บางคนชอบรังแกสัตว์ที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน ไม่รวมมือกับโรงเรียนในการบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ขัดสนเดือดร้อน บางคนไม่ให้ความเคารพเชื่อฟังในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง แสดงกิริยาไม่สุภาพและไม่เหมาะสม

การอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็ก

และเยาวชน ภาคอีสาน พบว่า มีการนำเอานิทานเรื่องท้าวกำกาดำ พญาคันทาก นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ มาจัดทำเป็นหนังสือรวมนิทานและเล่านิทานประกอบภาพ และมีการเผยแพร่ในยูทูบ

โดยสรุป นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็ก

และเยาวชน ภาคอีสาน พบว่า สามารถนำผลการวิจัยไปบูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

TITLE Folktales : Conservation and Development to Promote Virtue
Ethics for Children and Youth in Isan Region
AUTHOR Mr.Somkit Saenboonsiri
ADVISER Dr.Boonsom Yodmalee and Asst.Prof.Dr.Sastra Lao Akka
DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Science
UNIVERSITY Maharakham University **DATE** 2015

ABSTRACT

Folktales is a narrative that is both fun and imaginative nature inherited from traditional knowledge meaningful to living and culture associated co-existence between man and man and human with nature. This research aims to study background current trends and issues and conservation and development to promote virtue ethics for children and youth in Isan region, areas of research are; 1) Kalasin province includes (1) Ban-kae-hua-had-som-hong wittaya school, Taan-ya sub district Kamalasai District (2) Ban-nondang-rat-pradit school, Lamshee sub-district, Kongchai District 2) Maharakham Province includes (1) Ban-phoo-din school, Kog-gong sub-district, Muang District (2) Ban-kog-lam school, Borabue sub-district, Borabue District 3) Roi Et province includes (1) Ban-lao-kham school Srikaew sub-district, Muang District (2) Thairat wittaya school 101 Honor, Nong-wang-kuang sub-district, Srisomdej District. Tools in data collection consists survey form, observation form and interviews form, data collected by surveys observation and interviews. Samples 120 people purposively selected consists know groups practices group and general public group. Data were analyzed using triangulation techniques and analysis presented descriptive analysis. The results showed that.

Folk tales told in the community is unclear. There is no note of it narrative spread widely and were told each other of the older parent, grandparent, parson to be told to children's, kith and kin listen an event similar to the story of the village community, wisdom is that people think and created. That is what teach minds of the community as well and moral ethics in the popular narrative religious ceremony lost from the sadness after farming and gardening completion for rest. Folktales found in bound books scripture leaves.

Current Situation and Problems of folktales promote virtue ethics for children and youth in Isan region found that folklore is introduced into teaching in present. Parents lead folk tales told to children and young listeners problems found that narrator isn't media for storytelling and storytelling is not good don't interested in listening to folk tales, go to the movies, watch, play game computer. Folklore has

changed from the mouth It is expressed as a picture book , VCD plays which can be easily viewed. The current situation and problems moral of children and youth found that Children and youth in school with the dress regulations of the school national anthem activity respectively before and after line up, responsible for the assigned area, joint donation with the school, help younger sister projects and friends help friends participate. There are express gratitude to parents teacher on Father's Day, mother's Day and Teacher's day. The problem found that children and youth boys out shirt into pants wear low-rise pants, children and youth girls have long hair and color hair popular fashion, hair disheveled , wear short skirts above the knee, wear shoes and socks irregular and don't line up, some people don't work, absences, don't send homework on time, some people bullied animals, not cooperate with school to donate help the poor suffer and don't respect the teaching of teachers, parents passivity disrespectful and inappropriate.

Folktales : Conservation and development to promote virtue ethics for children and youth in Isan region, revealed that take the Thao Kam Ka Dam, Paya Kankak, Nang Ma Kow (Mrs. White Dog), and Kong Khao Noi (a small Box of Rice) kill mother story are collection of tales and stories illustrated and published on YouTube.

Summarize, Folktales : Conservation and development to promote virtue ethics for children and youth in Isan region found that findings could lead to the integration of learning and teaching that involves promoting moral efficiently and effectively.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ 1
	ภูมิหลัง 1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย 4
	คำถามของการวิจัย 4
	ความสำคัญของการวิจัย 4
	นิยามศัพท์เฉพาะ 4
	กรอบแนวคิดในการวิจัย 5
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 7
	ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมอีสาน 7
	องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย 16
	ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา 16
	ความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน 30
	ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม 53
	ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยา 57
	ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา 63
	นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 73
	แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 75
	แนวคิดที่เกี่ยวข้อง 75
	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 78
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 84
	งานวิจัยในประเทศ 84
	งานวิจัยต่างประเทศ 96
3	วิธีดำเนินการวิจัย 101
	ขอบเขตของการวิจัย 101
	ด้านเนื้อหา 101
	วิธีวิจัย 101
	ระยะเวลาในการวิจัย 102
	พื้นที่วิจัย 102
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 115
	วิธีดำเนินการวิจัย 115
	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 115

บทที่	หน้า
การเก็บรวบรวมข้อมูล	115
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	116
การนำเสนอผลการวิจัย	116
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	117
ตอนที่ 1 ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็ก และเยาวชน ภาคอีสาน	117
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน	176
ตอนที่ 3 การอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน	211
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	255
ความมุ่งหมายของการวิจัย	255
สรุปผล	255
อภิปรายผล	257
ข้อเสนอแนะ	262
บรรณานุกรม	263
ภาคผนวก	272
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	273
ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	280
ประวัติย่อของผู้วิจัย	285

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 คุณธรรม จริยธรรม ที่ปรากฏในตัวละครนิทานพื้นบ้าน	176
2 สรุปสภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน	200
3 สรุปสภาพปัจจุบันและปัญหาของเด็กและเยาวชนด้านคุณธรรมจริยธรรม	202

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
2 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนบ้านแกหัวแฮตสัสมโงวิทยา ตำบลฉัญญา อำเภออมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	103
3 อาคารเรียนโรงเรียนบ้านแกหัวแฮตสัสมโงวิทยา ตำบลฉัญญา อำเภออมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	103
4 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอหนองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์	105
5 อาคารเรียนโรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอหนองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์	105
6 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	106
7 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนบ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม	108
8 อาคารเรียนโรงเรียนบ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม	109
9 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด	112
10 เรียนโรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด	112
11 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ บ้านหนองแวงควง ตำบลหนองแวงควง อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด	114
12 อาคารเรียนโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ บ้านหนองแวงควง ตำบลหนองแวงควง อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด	114
13 ภาพวาดประกอบเรื่องพระรถเสน (นางสีบสอง)	121
14 ภาพวาดประกอบเรื่องสังข์ศิลป์ชัย	125
15 ภาพวาดประกอบนิทานเรื่องอุทัยเทวี	128
16 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องโสนน้อยเรือนงาม	130
17 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องไกรทอง	132
18 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องกาหะเกษ	133
19 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องท้าวแสนปม	134
20 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องหลิวชัย-คาวี	135
21 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องจำปาสี่ต้น	137
22 ภาพวาดประกอบนิทานเรื่องผาแดงนางไอ่	139

ภาพประกอบ

หน้า

23 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลนิทานพื้นบ้านในบ้านแก ตำบลลัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	142
24 ผู้วิจัยสัมภาษณ์หลวงพ่อทอง วุฒิโต ที่วัดบ้านแก ตำบลลัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	143
25 ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับผู้ให้ข้อมูลที่บ้านโนนแดง ตำบลลำชี อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์	144
26 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่วัดบ้านโนนแดง ตำบลลำชี อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์	145
27 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นายฉลอง แก้วอ่อน	146
28 หลวงตาเริ่ม กิตตาโร ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านที่บ้านโนนแดง	147
29 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นายสุพรรณ แสนโคตร ที่บ้านภูดิน	153
30 นางทองมี เจริญศิริ ผู้ให้ข้อมูลนิทานพื้นบ้าน บ้านภูดิน	154
31 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นางแก้วฟ้า ภูถุกเงิน ที่บ้านภูดิน	155
32 ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระคมสันต์ อภินันโท ที่วัดบ้านภูดิน	155
33 นางสาวสมฤทธิ ช่างทำ ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของนิทานในบ้านโคกล่าม	156
34 ผู้ให้ข้อมูลความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านที่บ้านเหล่าขาม ตำบลสีแก้ว อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด	161
35 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นางสม ช่างชุม ที่บ้านเหล่าขาม ตำบลสีแก้ว อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด	162
36 ผู้วิจัยและคุณยายเสาร์ สวัสดิ์แวงควง นักเล่านิทานพื้นบ้าน บ้านหนองแวงควง ตำบลหนองแวงควง อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด	163
37 นายบุญเลิศ สารวาสดี ผู้ให้ข้อมูลนิทานพื้นบ้านที่บ้านหนองแวงควง	164
38 ครูเล่านิทานพื้นบ้านประกอบในการเรียนการสอนที่โรงเรียนบ้านแก หัวแฮตสัมโองวิทยา ตำบลลัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	178
39 ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับนายประสงค์ บาลลา ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแก หัวแฮตสัมโองวิทยา ตำบลลัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	179
40 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูผู้นำนิทานพื้นบ้านไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียน บ้านแกหัวแฮตสัมโองวิทยา ตำบลลัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	180
41 หนังสือนิทานในห้องสมุดโรงเรียนบ้านแกหัวแฮตสัมโองวิทยา ตำบลลัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	181
42 ผู้วิจัยสนทนากับเด็กนักเรียนบ้านแกหัวแฮตสัมโองวิทยา ตำบลลัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	182
43 ครูเล่านิทานให้เด็กนักเรียนฟัง โรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์	185

ภาพประกอบ

หน้า

44 ผู้วิจัยสนทนากับเด็กนักเรียนโรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์	186
45 ผู้วิจัยสนทนากับคณะครูโรงเรียนบ้านโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์	187
46 ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับนางสมคิด บุญคำมี ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	190
47 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นายภูมิพัฒน์ บุญคำมี ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด	194
48 ผู้วิจัยสนทนากับक्रमยุรา สว่างวงษ์ ที่โรงเรียนบ้านเหล่าขาม	195
49 สามี ภรรยา ปรีักษากันเรื่องอยากมีลูก	214
50 สามี ภรรยา ไปขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประทานลูกให้	214
51 ชาวบ้านซุบซิบนิทานว่าเด็กเกิดมาตัวดำไม่เหมือนชาวบ้าน	215
52 โหรทำนายว่าเด็กเป็นกาลีบ้านกาลีเมือง	216
53 พระอินทร์อยู่บนสรวงสวรรค์เห็นเด็กกลอยแพตามน้ำ	217
54 ท้าวกำกาดำร้อยพวงมาลัยเพื่อให้ยายแพงศรีนำไปถวายนางลุน	218
55 ท้าวกำกาดำแอบดูนางลุน	219
56 ท้าวกำกาดำเป่าแคนให้พระราชาบรทม	220
57 พระอินทร์เนรมิตเงินทองสินสอดทองหมั้น สร้างสะพานเงิน สะพานทอง จากอุทยานจนถึงวังของนางลุน	221
58 ท้าวกำกาดำรับตาคำ ยายแพงศรี และผู้มีบุญคุณเข้าไปอยู่ในวัง	222
59 พญาแฉนผู้ครองเมืองฟ้า	223
60 เมืองชมพู มีท้าวเอกราชเป็นผู้ครองเมือง	223
61 นางสีดาคลอดลูกออกมาเป็นคันทาค	224
62 เทวดาเนรมิตปราสาทให้เป็นที่พำนักของท้าวคันทาค	225
63 พญานาคแห่งเมืองบาดาล	226
64 พญาคันทาคส่งกองทัพขึ้นไปสู้รบกับพญาแฉน	227
65 พญาคันทาครบกับพญาแฉน	228
66 ชาวเมืองชมพูทำบั้งไฟให้พญานาคขี่	229
67 พญานาคทำให้ฝนตกตามฤดูกาล	229
68 บ้านของสามี ภรรยา ในหมู่บ้านจันทคาม	230
69 ภรรยาคลอดลูกฝาแฝดเป็นผู้หญิง	231
70 นางหมาขาวเลี้ยงดูหญิงสาวฝาแฝดจนโตเป็นสาว	232
71 พายุได้พัดนางหมาขาวและหญิงสาวฝาแฝดพลัดพรากจากกัน	232
72 นายพรานเจอหญิงสาวฝาแฝดที่ถูกพายุพัดมา	233
73 นายพรานเลี้ยงดูหญิงสาวฝาแฝดด้วยความรัก	233

ภาพประกอบ

หน้า

74 นายพรานพาหญิงสาวฝาแฝดไปถวายพระราชินี	234
75 นางหมาขาวตามหาลูกสาวฝาแฝดกับนายพราน	234
76 ลูกสาวคนโตทุบตีนางหมาขาว	235
77 ลูกสาวคนเล็กอุ้มร่างนางหมาขาวที่สิ้นใจแล้ว	236
78 ลูกสาวคนเล็กบรรจุกะตุกแม่ไว้ในไหนำไปเก็บไว้บนหิ้งบูชา	237
79 กระตุกนางหมาขาวที่อยู่ไหกลายเป็นทองคำ	237
80 พี่สาวมาขอส่วนแบ่งที่เป็นทองคำกับน้องสาวเกิดการโต้เถียงกัน	238
81 ทองไถนาอยู่กลางทุ่งนา	239
82 ทองนั่งรอแม่ด้วยความโกรธแค้นที่มานำอาหารมาให้เช้า	240
83 ทองต่อว่าแม่ที่นำข้าวมาให้ให้น้อย	241
84 ทองทุบตีแม่จนถึงแก่ความตาย	242
85 ทองกราบไหว้ขอโทษร่างไร้วิญญาณของแม่	243
86 ทองสร้างธาตุให้สูงเท่าเนินเขาครอบหลุมฝังกระดูกแม่	244
87 หนังสือรวมนิทานพื้นบ้านอีสาน	245
88 นิทานเรื่องท้าวกำกาดำในรูปแบบวีซีดี	246
89 นิทานเรื่องพญาคันคากในรูปแบบวีซีดี	246
90 นิทานเรื่องนางหมาขาวในรูปแบบวีซีดี	247
91 นิทานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ในรูปแบบวีซีดี	247
92 หน้าแรกนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องท้าวกำกาดำที่เผยแพร่ผ่าน	248
93 วันที่เผยแพร่ และจำนวนผู้เข้าชมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องท้าวกำกาดำ	249
94 นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องท้าวกำกาดำที่เผยแพร่ผ่าน	249
95 หน้าแรกนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องพญาคันคากเผยแพร่ผ่าน	250
96 วันที่เผยแพร่ และจำนวนผู้เข้าชมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องพญาคันคาก	250
97 นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องพญาคันคากเผยแพร่ผ่าน	251
98 หน้าแรกนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องนางหมาขาวที่เผยแพร่ผ่าน	251
99 วันที่เผยแพร่ และจำนวนผู้เข้าชมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องนางหมาขาว	252
100 นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องนางหมาขาวที่เผยแพร่ผ่าน	252
101 หน้าแรกนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ที่เผยแพร่ผ่าน	253
102 วันที่เผยแพร่ และจำนวนผู้เข้าชมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่	253
103 นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ที่เผยแพร่ผ่าน	254

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์รู้จักการเล่นิทานมาเป็นเวลานานมากตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และได้เล่าเอาไว้ทุกประเภท การเล่านิทานได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในสมัยที่ยังไม่มีตัวหนังสือนิทานเหล่านี้ถ่ายทอดปากต่อปากสืบต่อกันมา (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. 2525 : 111) การเล่านิทานเป็นศิลปะที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่ง มีทฤษฎีที่เชื่อถือกันอย่างกว้างขวางว่า เป็นความพยายามสิ่งแรกของมนุษย์ที่จะพูดจาติดต่อหรือบอกเล่าการผจญภัยภายในครอบครัวหรือภายในเผ่าของตน (วรรณิ ศิริสุนทร. 2530 : 100) การเล่านิทานเป็นที่นิยมแพร่หลายทั่วไปในทุกหนทุกแห่งในหมู่ชนทุกชั้น นับตั้งแต่พระราชาลงมาถึงคนยากจน มีเรื่องเล่าว่าแม้เทวดาก็ยังชอบฟังนิทาน การเล่านิทานต้องเล่ากันเวลากลางคืน ถ้าเล่ากลางวันเทวดาจะแข่งด้วยว่าเวลากลางวันเทวดาต้องไปเฝ้าพระอิศวรไม่อาจฟังได้ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ. 2531 : 131) การเล่านิทานแต่เดิมจะใช้เป็นเครื่องบันเทิงใจในยามว่างงาน หรือใช้เป็นข้อสันนิษฐานสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ตามความเชื่อของตนตลอดจนเป็นการเผยแพร่ความคิดของลัทธิต่าง ๆ (จันทร์ศรี นิตยฤกษ์. 2527 : 44) ถึงแม้ว่าเรื่องในนิทานจะแตกต่างกันไปตามภาคต่าง ๆ ของโลก แต่จุดประสงค์ดั้งเดิมในการเล่านิทานของมนุษย์เป็นอย่างเดียวกันหมด นั่นคือมนุษย์ทั่วไปต้องการเครื่องบันเทิงใจในยามว่างงานประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเป็นเหตุผลเนื่องมาแต่ศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์ และเป็นต้นเหตุให้มีนิทานขึ้นมากมายหลายประเภทเล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนเป็นทำนองมุขปาฐะก่อนที่จะได้จารึกเป็นลายลักษณ์อักษร (กุหลาบ มลลิกะมาส. 2509 : 99)

บันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏเกี่ยวกับการเล่านิทานเป็นครั้งแรก ค้นพบในประเทศอียิปต์ เป็นบันทึกที่อยู่บนกระดาษปาปิรัส กล่าวถึงวิธีที่โอรสของ Cheope นักสร้างปิรามิดผู้ยิ่งใหญ่ได้ให้ความบันเทิงแก่พระราชบิดา โดยการเล่านิทานเรื่องราวนี้ได้บันทึกไว้เมื่อประมาณ 2,000-3,000 ปีก่อนคริสตกาล และหนังสือนิทานของอินเดียฉบับเก่าที่สุดที่ถือว่าเป็นบ่อเกิดแห่งนิทานทั้งหลาย ปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรคือ “พฤษทัตถา” ซึ่งแต่งโดย คุณาลย์ แต่งขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 (วรรณิ ศิริสุนทร. 2530 : 100) ดังนั้นเมื่อมีการประดิษฐ์ตัวอักษรจึงได้รวบรวมนิทานเป็นตัวอักษรเป็นหลักฐานแทนการเล่าแบบมุขปาฐะ ในประเทศไทยการเล่านิทานเป็นมหรสพอย่างหนึ่งของคนในรุ่นปู่ตายายสมัยที่ยังไม่มีเครื่องมือให้ความบันเทิงใจมากนัก การเล่านิทานจะเป็นสิ่งให้ความบันเทิงใจ และได้ตัวอย่างจากนิทานสั่งสอนอบรมลูกหลานไปในตัว เวลางานพิธีหรือเทศกาลต่าง ๆ ตามหมู่บ้านที่มีคนมาชุมนุมกันมาก ๆ ก็นิยมหาคนที่เล่านิทานเก่ง ๆ ไปเล่านิทานให้ฟังกันเป็นมหรสพในงานนั้น ๆ ด้วย (ประเทือง คล้ายสุบรรณ. 2531 : 62) ซึ่งเดิมนิทานเป็นเรื่องที่เล่าสืบ ๆ ต่อกันมาจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง จากท้องถิ่นหนึ่งไปสู่ท้องถิ่นหนึ่ง ฉะนั้นเมื่อตกไปในท้องถิ่นใดก็จะมีกรปรับเรื่องให้เข้ากับท้องถิ่นนั้น ๆ นิทานในท้องถิ่นต่างกัน จึงมักจะเหมือนกันในจุดใหญ่ แต่แตกต่างกันในรายละเอียด เพราะอิทธิพลของท้องถิ่น (ตรี อมาตยกุล. 2513 : 1) นิทานเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในสังคัมพินบ้านท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทยทั่วไป

การเล่านิทานนั้น ชาวบ้านจะผูกเรื่องขึ้นมาเล่าสู่กันฟังด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว หรือถ้อยคำสำนวนของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่นเล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลานานไม่ทราบว่าเป็นคนคิดแต่งขึ้นมาเป็นเรื่งนานาชนิด เนื้อหาของเรื่องทีเล่านั้นจะแตกต่างหรือเพี้ยนจากผู้เล่าเดิมกลายเป็นนิทานประจำถิ่นหรือนิทานพื้นบ้านในที่สุด (คุณช่วย ปิยวิทย์. 2536 : 89) การถ่ายทอดจะขึ้นอยู่กับความทรงจำของผู้เล่า ซึ่งสามารถเปลี่ยนไปได้ตามกาลเวลาที่ล่วงเลยไป และผู้เล่าอาจหลงลืมเรื่อง แต่งเรื่องใหม่แทนหรือพลิกแพลงเรื่องตามแต่ผู้เล่าจะพอใจให้เรื่องดำเนินไป (สุกัญญา ภัทรราชย์. 2526 : 59-65) ธรรมชาติของนิทานพื้นบ้านเกิดขึ้นจากจินตนาการที่เป็นตัวสะท้อนความเป็นจริงทางสังคม ลักษณะเนื้อหาของนิทานจะเลือกหยิบแง่มุมที่เป็นปัญหาในสังคมมาเป็นแกนเรื่อง และทำหน้าที่แก้ปัญหาท่างใจให้คนในสังคม (ประคอง นิมมานเหมินท์. 2543 : 58-59) นิทานพื้นบ้านต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปนั้นนับว่าเป็นวัฒนธรรมของชาติอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นมรดกตกทอดแก่คนรุ่นหลัง บ่อเกิดของนิทานนั้นมีหลายทางเกิดจากชาดก นักปราชญ์ และผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ลูกหลานฟัง เป็นต้น ความประสงค์ของผู้ที่ผูกนิทานต่าง ๆ ขึ้นมาก็เพื่อจะให้ความเพลิดเพลินและอบรมบ่มนิสัยของกุลบุตร ธิดา ให้อยู่ในโอวาท และมีความประพฤติอันดีงาม เพราะในเนื้อหาของนิทานนั้นโดยมากมักจะแฝงไว้ด้วยคติสอนใจ มีอุทาหรณ์ประกอบด้วย คนโบราณจึงมักใช้นิทานเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนเด็กเพราะทำให้ผู้ฟังได้รับรสสนุกเพลิดเพลินและในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นผลของการกระทำชั่วและการทำความดีว่าเป็นอย่างไร เป็นผลให้ผู้ฟังนิทานได้รับประโยชน์อย่างมากจากการฟัง (ทวี มุขธระโกษา และสมชัย หงส์ทองคำ. 2520 : 1)

นิทานพื้นบ้านอีสานส่วนใหญ่มุ่งที่จะตอบสนองความต้องการของผู้ฟังอย่างมาก เช่น ความเชื่อ คตินิยม จารีตประเพณี ตลอดจนครรลองแห่งชีวิตของชุมชนนั้น สำนวน โวหารในนิทานจะเป็นพื้น ๆ ไม่นิยมคำศัพท์ (คำบาลี สันสกฤต) เหมือนภาคกลางซึ่งตอบสนองบุคคลชั้นสูงที่ได้รับการศึกษาดี แต่นิทานอีสานโดยทั่วไปคล้ายกับนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ของภาคกลาง (ธวัช ปุณโณทก. 2536 : 8-11) นิทานพื้นบ้านอีสานเป็นสิ่งที่มื่ออิทธิพลต่อชาวอีสานอย่างมากทั้งในอดีตและปัจจุบัน ศูนย์กลางของนิทานพื้นบ้านอีสานอยู่ที่วัด ผู้แต่งมักจะเป็นพระภิกษุ หรือไม่ก็เป็นผู้ที่เคยบวชเรียนมาก่อน นิทานอีสานส่วนใหญ่จึงมักมีการสอดแทรกเนื้อหาทางจริยศาสตร์อยู่ด้วย ซึ่งเนื้อหาทางจริยศาสตร์นี้เป็นการผสมผสานระหว่างความคิดแบบพุทธ และความเชื่อดั้งเดิม (สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ, สุกัญญา ภัทรราชย์ และชอบ ดีสวนโคก. 2531 : 23-25) นิทานพื้นบ้านอีสานยังเปรียบเสมือนกระจกสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ความนึกคิดความเชื่อถือขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของบุคคลในท้องถิ่น (ชำนาญ รอดเหตุภัย. 2518 : 1) นอกจากนี้ประเพณีการเล่านิทานเป็นสิ่งที่ปรากฏในทุกสังคมและแต่ละสังคมต่างก็มีวิธีการในการอนุรักษ์นิทานพื้นบ้าน

ในอดีตสังคมอีสานจึงใช้นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือที่จะช่วยอบรมสั่งสอนเด็ก ลูกหลาน ให้มีความ มีคุณธรรม จริยธรรม ในสถาบันครอบครัว จึงมีการนำเอานิทานพื้นบ้านที่เป็นเรื่องเล่าที่มีทั้งสาระ ความสนุกสนาน และจินตนาการ แม้จะเป็นเรื่องเล่าเฉพาะท้องถิ่น แต่สาระที่แฝงอยู่คือคติสอนใจ ซึ่งตรงข้ามกับบัญชา ธรรมไทย (2541 : 49-51) ที่ได้กล่าวว่าสถาบันครอบครัวเป็นการอยู่ร่วมกันในภาวะกดดันเรื่องของค่านิยมทางวัตถุ มีการเลี้ยงดูลูก หลานโดยให้อยู่กับโทรทัศน์ แทนการพบปะพูดคุยสนทนาอบรมสั่งสอนกัน ขาดความใกล้ชิด คำแนะนำ ปรีกษา จึงทำให้ลูกหลานขาดคุณธรรม จริยธรรมบางประการ

ทั้งในปัจจุบันสภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปไม่เอื้อให้นิทานพื้นบ้านอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างนัก สาเหตุหนึ่งที่ทำให้นิทานพื้นบ้านอีสานซึ่งเคยมีจำนวนกว่าสองร้อยเรื่องลดน้อยลง เนื่องจากหากคนอ่านใบลานได้ยากขึ้นคนไม่นิยมอ่านกลอนลำเพราะไม่เข้าใจภาษา จึงยากต่อการแปลความหมาย (ประมวล พิมพ์เสน. 2547 : 34) ดังที่ปรีชา อุตระกุล และสุวัฒน์ ช่างเหล็ก (2527 : 225-245) ที่พบว่าแนวโน้มและเหตุผลของจริยธรรมอีสานในวรรณคดีอีสานที่ปรากฏซ้ำ ๆ นั้น ได้แก่ จริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติตามฮีตคอง ความสามัคคี การพูด การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ศาสนา ความกตัญญู การทำมาหากิน การครองเรือน การอ่อนน้อมถ่อมตน และการเคารพธรรมชาติและสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เป็นต้น นิทานพื้นบ้านอีสานเป็นวรรณกรรมที่สั่งสมกันมานาน ถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน มีจุดกำเนิดขึ้นในยุคใดสมัยใดนั้นยากในการกำหนดให้ตายตัวแต่เป็นเพียงการสันนิษฐานเพราะนิทานพื้นบ้านอีสานมักจะจารหรือจารึกบนใบลาน ประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับฟังการถ่ายทอดด้วยการฟัง มีการเล่าสืบต่อกันมา และมีการถ่ายทอดแพร่หลายออกไปในท้องถิ่นต่างๆ ดังนั้นจึงทำให้พบเห็นนิทานพื้นบ้านบางเรื่องเป็นเรื่องเดียวกันแต่มีหลายสำนวน ถ้าเรื่องไหนเป็นเรื่องที่สนุกและให้คติสอนใจชาวบ้านก็จะนิยมเล่า จึงมีการนำเค้าโครงมาแต่งเป็นสำนวนหมอลำเพื่อใช้สื่อความหมายหรือเป็นการเล่านิทานอีกแบบหนึ่ง (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. 2520 : 24)

ปัจจุบันสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนได้นำนิทานพื้นบ้านมาประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กและเยาวชน มีความรู้และเพลิดเพลินไปพร้อม ๆ กัน นิทานพื้นบ้านมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนโดยเฉพาะด้านการพัฒนาการใช้ภาษา รู้จักคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ ปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ คุณธรรม จริยธรรม และความคิดสร้างสรรค์ ความสำคัญของนิทานเป็นสิ่งเร้าทำให้เด็กเกิดจินตนาการ พัฒนาการทางด้านสมอง รู้สึกถึงอารมณ์และความคิด โดยเฉพาะเด็กนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นวัยที่มีพัฒนาการด้านความคิด การใช้นิทานพื้นบ้านจึงเป็นการตอบสนองกับพัฒนาการของเด็กในวัยนี้ได้เหมาะสม (ถิรนนท์ อนุชศิริวงศ์. 2528 : 81) อย่างไรก็ตามการนำนิทานพื้นบ้านมาใช้ประกอบการเรียนการสอนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเนื่องจากครูหรือผู้เล่านิทานยังมองไม่เห็นความสำคัญของนิทาน โดยครูหรือผู้เล่านิทานมักจะเปลี่ยนความรู้สึกความคิดของเด็ก ครูหรือผู้เล่ายังขาดประสบการณ์ในการเล่า รวมถึงขาดวัสดุ อุปกรณ์ สื่อในการเล่านิทาน มีรูปแบบการเล่าแบบเดิม จึงทำให้เกิดปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เด็กและเยาวชนไม่สนใจที่จะฟัง เกิดความเบื่อหน่าย หันไปสนใจในการเล่นอินเทอร์เน็ต เกมออนไลน์ เกมมือถือ เฟสบุค ไลน์ แทนการฟังนิทานพื้นบ้านจากครูหรือผู้เล่านิทาน

ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ ระบบการสื่อสาร เทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ที่ถาโถมเข้ามาอย่างรวดเร็วจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นมา สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนภาคอีสาน ไม่ให้มีการสูญหายและหมดไป แต่กลับคงอยู่ต่อไปโดยกาลนาน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

คำถามของการวิจัย

1. ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน เป็นอย่างไร
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสานเป็นอย่างไร
3. การอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสานเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านที่ได้รับการสืบค้นและรวบรวมและมีการเผยแพร่ในลักษณะผลงานทางวิชาการที่เป็นมาตรฐาน
2. ผลจากการวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน
3. สถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน และผู้สนใจทั่วไปสามารถนำนิทานพื้นบ้านที่มีการอนุรักษ์และพัฒนาเรื่องราวสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ไปปรับใช้กับเด็กและเยาวชนเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ถูกปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกของคนเป็นความรู้สึกที่สำนึกคิดที่จะนำไปสู่การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และรู้ดี รู้ชั่ว เป็นการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามหรือคุณงามความดีที่นำไปปฏิบัติก่อให้เกิดความสุขในชีวิตและสังคม คือ 1) ด้านความมีระเบียบวินัย 2) ด้านความรับผิดชอบ 3) ด้านความมีเมตตากรุณา และ 4) ด้านความกตัญญูกตเวที

ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ ข้อตกลง และศีลธรรมอันดี

ความรับผิดชอบ หมายถึง ตั้งใจที่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย รับผิดชอบต่อหน้าที่การทำงาน

ความมีเมตตากรุณา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ต้องการให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ให้ความรักต่อคนและสัตว์

ความกตัญญูทเวที หมายถึง การแสดงความเคารพนับถือ ยกย่อง เชิดชู ประกาศบุญคุณ บำเพ็ญความดีเพื่อตอบแทนบุญคุณ

เด็กและเยาวชน หมายถึง เด็กและเยาวชนชาย หญิง ที่เรียนอยู่ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ที่มีอายุระหว่าง 7-15 ปี

นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องราวที่ได้จากการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยปาก เป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลานานและแพร่หลาย โดยไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ถ่ายทอดด้วยคำพูด นิทานพื้นบ้านในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง นิทานพื้นบ้านที่มีเนื้อหาตรงกับคุณธรรมจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเมตตากรุณา และด้านความกตัญญูทเวที

นิทานที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือเรื่อง 1) พญาคนคาก 2) นางหมาขาว 3) ท้าวกำกาคำ และ 4) ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

คุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน หมายถึง การนำนิทานพื้นบ้านมาสอดแทรกในการเรียนการสอนเพื่อให้เด็กและเยาวชนภาคอีสานมีคุณธรรม จริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเมตตากรุณา และด้านความกตัญญูทเวที

การอนุรักษ์ หมายถึง วิธีการรักษานิทานพื้นบ้านไว้ให้คงสภาพเดิมและอยู่ได้อย่างยั่งยืนหรือใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด การอนุรักษ์ในการวิจัยครั้งนี้คือ การนำนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรมมาจัดทำเป็นหนังสือรวมเล่มประกอบภาพ และเล่านิทานพื้นบ้านประกอบภาพบันทึกลงในแผ่นซีดี

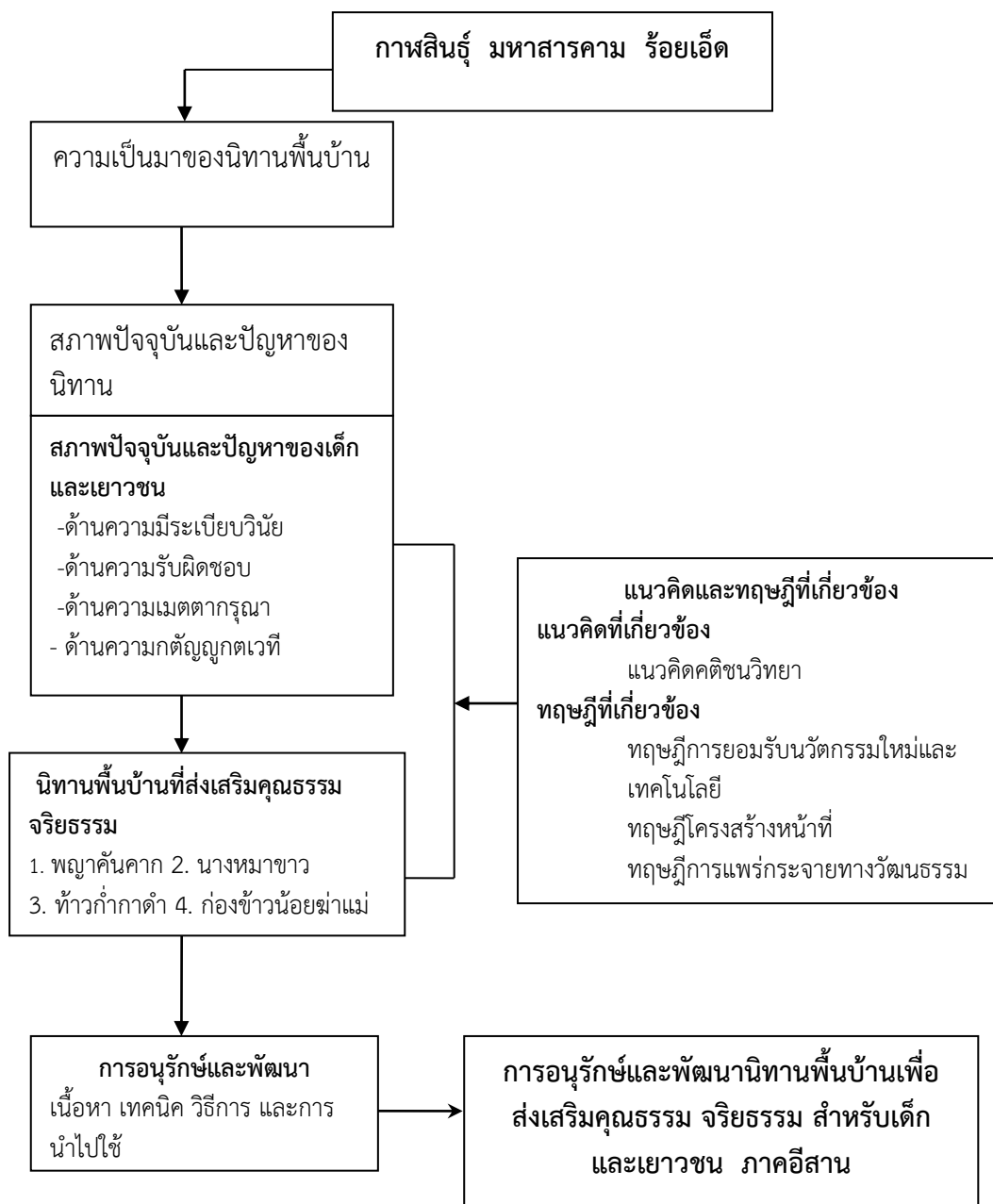
การพัฒนา หมายถึง การนำความคิดเทคนิค วิธีการใหม่มาใช้กับนิทานพื้นบ้าน การพัฒนาในที่นี้ หมายถึง การนำนิทานพื้นบ้านมารวบรวมเป็นหนังสือรวมนิทาน และเล่านิทานประกอบภาพบันทึกลงในแผ่นวีซีดี

การอนุรักษ์และพัฒนา หมายถึง การนำนิทานพื้นบ้านไปรวบรวมเป็นหนังสือรวมเล่ม และเล่านิทานประกอบภาพบันทึกลงในแผ่นวีซีดี เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้จดจำได้ง่ายและนำสิ่งที่พบในนิทานพื้นบ้านไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัย นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ครั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอกรอบแนวคิดดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมอีสาน
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย
 - 2.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา
 - 2.2 ความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน
 - 2.3 ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม
 - 2.4 ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยา
 - 2.5 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการพัฒนา
3. นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง
 - 4.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมอีสาน

1. สภาพสังคมและวัฒนธรรมอีสาน

สภาพสังคมและวัฒนธรรมอีสาน ประกอบด้วยคำ 3 คำ คือ คำว่า สังคม วัฒนธรรม และอีสาน สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันและมีแบบแผนการกระทำระหว่างกัน เมื่อมนุษย์รวมกลุ่มกันแล้วมนุษย์จะกำหนดลักษณะร่วมของกลุ่ม เพื่อเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ส่วนวัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนในการดำรงชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมเป็นตราประจำสังคม ซึ่งสามารถบ่งบอกให้รู้ว่าคนทั้งกลุ่มนั้นเป็นกลุ่มคนเดียวกันหรือต่างกลุ่มกัน ส่วนอีสาน หมายถึง ภาคหนึ่งในประเทศไทย มีชื่อเรียกว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศไทย ภาคอีสานเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมอันเก่าแก่ พื้นที่แถบอีสานซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของผู้คนมาหลายพันปี เคยรุ่งเรืองด้วยวัฒนธรรมของละว้ามาก่อน ในเวลาต่อมากลุ่มละว้าได้มีการอพยพไปอยู่ในที่อื่น กลุ่มคนที่อาศัยในดินแดนอีสานประกอบด้วยพวกข่า ส่วย โข และชาวอีสานปัจจุบัน (ศีกฤทธิ์ ปราโมช. 2514 : 1)

เมื่อรวมความกันแล้ว สังคม และวัฒนธรรมอีสาน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานมีวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในแบบของความเป็นกลุ่มคนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม ชาวอีสานเป็นภูมิภาคหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง เช่น

การนมัสการพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม การเคารพยำโม ในเรื่องของเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในด้านประชาชนของภาคอีสานในยุคปัจจุบัน ในเรื่องของภาษาในยุคปัจจุบัน เอกลักษณ์ภาษาถิ่น อีสานมีความโดดเด่นในด้านการถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในกลุ่มคนภาคอื่นๆ ด้วยภาษาอีสานได้นำไปใช้การแต่งเพลง การแสดงทางโทรทัศน์ซึ่งได้รับความนิยมจากคนไทยทุกภูมิภาค เหมือนกับที่ จันทน์แดง คำลือหาญ (2532 : 101) กล่าวถึงลักษณะทางสังคมของอีสานผ่านการศึกษาอักษรวิทยา อักษรปัลลวะในศิลาจารึกอีสานว่า “ลักษณะทางสังคมของอีสานพุทธศตวรรษที่ 15 เป็นสังคมที่นับถือศาสนาแบบผสมระหว่างศาสนาพุทธและฮินดู เช่น ในเขตจังหวัดยโสธร จารึก 2 หลัก กล่าวถึงลักษณะสังคมที่แตกต่างกัน คือ จารึกโนนสัง (ยส. 3) กล่าวถึงสังคมพุทธศาสนา ส่วนจารึกตาดทอง (ยส. 1) กล่าวถึงสังคมพุทธศาสนาฮินดู และในจารึกบ่ออีกา (นม. 24) ด้านที่หนึ่งกล่าวถึงสังคมพุทธศาสนา ส่วนด้านที่ 2 กล่าวถึงสังคมศาสนาฮินดู จารึกในเขตจังหวัดชัยภูมิยังเป็นสังคมพุทธศาสนา ถ้าวิเคราะห์ตามลักษณะอักษรแล้วจารึกซึ่งกล่าวถึงสังคมพุทธศาสนานั้นมีอายุมากกว่านั้นคือในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 14 และต้นพุทธศตวรรษที่ 15 ชนชั้นปกครองแคว้นเมืองหรือราชวงศ์ เป็นชนในท้องถิ่นหรือชนพื้นเมือง ต่อมาเมื่อตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 15 กลุ่มสังคมศาสนาฮินดู เข้มข้นและหนาแน่นขึ้น มีอิทธิพลต่อการปกครอง ดังนั้นการปกครองจึงยึดถือตามแบบศาสนาฮินดู และแพร่กระจายเข้าสู่ชนพื้นเมืองในที่สุด กลุ่มสังคมแบบฮินดูได้ขยายเข้ามาตามลำน้ำมูล ครอบคลุมอาณาเขตจังหวัดยโสธร บุรีรัมย์ และนครราชสีมา”

กล่าวโดยสรุปแล้ว ลักษณะทางสังคมอีสานที่ปรากฏในจารึกนั้น เป็นสังคมแบบพุทธศาสนาผสมกับสังคมแบบศาสนาพราหมณ์ฮินดู สำหรับสิ่งก่อสร้างทางศาสนาที่ปรากฏนั้นเป็นปราสาทหินแบบขอม ในแหล่งที่พบศิลาจารึกก็ได้กล่าวถึงกิจกรรมในทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังพบซากโบราณสถานแบบปราสาทขอม นั่นก็แสดงให้เห็นว่า อิทธิพลของศิลปะขอมแบบเมืองพระนครได้แพร่กระจายเข้ามายังบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลและแม่น้ำชี โดยเฉพาะแถบลุ่มแม่น้ำมูลซึ่งนับว่าเป็นแหล่งศูนย์กลางแห่งอำนาจและศูนย์กลางแห่งการเผยแพร่อารยธรรมแบบขอมที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคอีสาน

เสาวภา ไททยวัฒน์ (2539 : 41-46) ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน ว่าภาคอีสานเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมอันเก่าแก่ ดังปรากฏในพื้นที่แถบอีสาน ซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของผู้คนมาหลายพันปี เคยรุ่งเรืองด้วยวัฒนธรรมของลัว่มาก่อน ในเวลาต่อมาลุ่มลัวได้มีการอพยพไปอยู่ในที่อื่น กลุ่มคนที่อาศัยในดินแดนอีสานประกอบด้วยพวก ข่า ส่วย โข และชาวอีสานปัจจุบัน)

1. บรรพบุรุษของชาวอีสานและกลุ่มคนในภาคอีสาน

ชาวอีสานปัจจุบันหากแบ่งกลุ่มคนตามเชื้อสายของบรรพบุรุษที่สืบทอดในท้องถิ่นแห่งนี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม กล่าวคือ

กลุ่มลาว เป็นกลุ่มที่มีถิ่นฐานตั้งแต่เขตจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด

กลุ่มพวกไทย เป็นกลุ่มคนในเขตจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งกลุ่มนี้มีภาษาวัฒนธรรม และประเพณีซึ่งแตกต่างไปจากกลุ่มลาว

กลุ่มเขมรป่าดง เป็นกลุ่มคนทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือในเขตบุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ซึ่งสืบเชื้อสายจากพวกเขมร และส่วย หรือเขมรป่าดง

กลุ่มชนทั้งสามกลุ่มใหญ่ ๆ มิได้แยกตามกลุ่มของเชื้อชาติ แต่ได้มีการปะปนกัน เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางการย้ายถิ่นฐาน เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองในประวัติศาสตร์ไทยชาวอีสานซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดต่างๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และนอกจากนี้ กลุ่มชนดังกล่าวยังได้มีการแบ่งกลุ่มชนตามเขตทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณีที่ปรากฏในปัจจุบัน ดังนี้ (กวี วรรกวิณ. 2547 : 20)

กลุ่มที่ 1 อีสานเหนือ ได้แก่ จังหวัดหนองบัวลำภู อุดรธานี หนองคาย สกลนคร และนครพนม

กลุ่มที่ 2 อีสานตะวันตก ได้แก่ จังหวัดเลย ชัยภูมิ และนครราชสีมา

กลุ่มที่ 3 อีสานตอนกลาง ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด

กลุ่มที่ 4 อีสานตะวันออก ได้แก่ จังหวัดมุกดาหาร อำนาจเจริญ ยโสธร และอุบลราชธานี

กลุ่มที่ 5 อีสานใต้ ได้แก่ จังหวัดจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ

ซึ่งการแบ่งกลุ่มดังกล่าวนี้ มีลักษณะที่สำคัญ กล่าวคือ โดยอีสานเขตอีสานเหนือ ตอนกลาง ตะวันออก และตะวันตก ในพื้นที่จังหวัดเลย ชัยภูมิ มีความเกี่ยวพันด้านศิลปวัฒนธรรมกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนอีสานตอนใต้ และตะวันตกในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา มีความเกี่ยวพันด้านศิลปวัฒนธรรมกับประเทศกัมพูชา

2. กลุ่มคนในภาคอีสานซึ่งรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมในยุคปัจจุบัน

2.1 ท้องถิ่นในเขตอีสานเหนือ ในพื้นที่บริเวณอีสานเหนือกลุ่มคนซึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน แม้ระยะเวลาที่ผ่านมาหลายร้อยปี แต่กลุ่มคนดังกล่าวยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้สืบทอดจนถึงยุคปัจจุบัน กลุ่มคนเหล่านี้ได้แก่ พวกผู้ไทย พวกย้อ พวกโซ่ กะเลิง กะตาก โดยกลุ่มผู้ไทยจะตั้งถิ่นฐานโดดเด่นกว่ากลุ่มอื่นๆ ปัจจุบันกลุ่มคนกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานในอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม (เสาวภา ไพทยวัฒน์. 2539 : 42 ; อ้างอิงมาจาก ธิดา สาระยา. ม.ป.ป. : 402) นอกจากนี้กลุ่มผู้ไทยยังอาศัยอยู่ในเขตอำเภอนาแก อำเภอรอดุพนม อำเภอนาหว้า ขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มผู้ไทยที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันได้แก่ การแต่งกายที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผู้ไทย ผู้ชายนุ่งกางเกงขาแคบ ใช้ผ้าด้ายตาเมล็ดงาสีดำ หรือนุ่งผ้าขาวม้าด้ายสีขาว สวมเสื้อด้ายสีดำ เครื่องประดับของชายมีกำไลมือและแหวน ผู้หญิงนุ่งซิ่นใส่เสื้อผ้าสีดำ มีกำไลเงินกับต่างหูเป็นเครื่องประดับประจำตัวอยู่เสมอ ผู้หญิงที่ยังไม่มีสามีจะเกล้ามวยผม เมื่อมีสามีแล้วก็จะเกล้าผมสูง เครื่องนุ่งห่มส่วนใหญ่ใช้สีดำหรือสีเข้ม ๆ เป็นต้น

2.2 ในท้องถิ่นเขตอีสานใต้ ในพื้นที่บริเวณนี้กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ส่วนใหญ่จะมีเชื้อสายเขมร ลาว ซึ่งในเขตจังหวัดสุรินทร์นั้นมีกลุ่มชนเชื้อสายเขมรอาศัยอยู่จำนวนมากและยังคงรักษาประเพณีโดยเฉพาะการแต่งกาย กล่าวคือ ผู้หญิงไทยเชื้อสายเขมรวัยกลางคนสวมเสื้อแขนกระบอกลายลูกไม้แบบสมัยนิยมและนุ่งผ้ากระเนียวสีน้ำเงินเย็บติดชายผ้านุ่ง ในโอกาสงานจะตักเปรี๊ยะแคแสด (งานทรงน้ำพระเตือนเมษายน) เสื้อดังกล่าวนี้มีลักษณะคล้ายกับเสื้อของคนไทยในเชื้อสายวัฒนธรรมลาวและส่วย ซึ่งปัจจุบันนี้คนเขมรยังนิยมการใส่เสื้อที่ทันสมัยขึ้นโดยการ

ตัดเย็บด้วยจักร นิยมตัดเป็นเสื้อผ้าลายลูกไม้และลายดอกไม้เล็กๆมีสีสันทึ่ดูจะเข้ม ๆ สด ๆ ครีมี ๆ ตามแต่วัย ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นวัยกลางคนถึงวัยสูงอายุ ซึ่งจะเน้นเป็นแขนกระบอก ส่วนสาว ๆ วัยรุ่นจะใส่เสื้อตามสบายที่เหมาะสม ซึ่งปัจจุบันผ้านุ่งยังคงนุ่งผ้าตามแบบโบราณ ส่วนผู้ชายเขมร ผู้สูงศักดิ์ในสมัยโบราณจะนุ่งผ้าโจงกระเบน เขมรเรียกว่า “จ่องกระเบน” โดยใช้ผ้าโฮลเปรี๊าะ หรือ ผ้าสมปักเขมร เป็นผ้าทอหมัดหมี่สีสันทึ่สวยงามมีเชิงในตัว ทอยาวเป็นวาไม่เย็บชายผ้าติดกัน ผู้ชาย โดยทั่วไปจะนุ่งผ้ากระเนียวกอดีย เป็นผ้าไหมทอจากไหมควบปั่นเกลียวทั้งผืนทอยาวเป็นวาสำหรับ นุ่งโจงกระเบน ปัจจุบันได้มีการตัดแปลงเป็นลักษณะผ้าทอหมัดหมี่สำหรับผู้หญิงนุ่งซึ่งลดความยาวลง ส่วนผู้ชายหันนิยมนุ่งโจงแทนผ้ากระเนียวกอดีย

3. เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวอีสาน

ภาคอีสานมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น อาหาร ภาษา ดนตรี หมอลำ และศิลปะการฟ้อนรำที่เรียกว่า เซิ้ง เป็นต้น ชาวอีสานมีการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ของตน คือ หญิงมักจะนุ่งผ้าซิ่นทอด้วยฝ้าย มีเชิงคลุมเลยเข้าไปเล็กน้อย สวมเสื้อแขนสั้น ผู้สูงอายุมักตัดผมสั้นไว้จอน ส่วนผู้ชายไม่ค่อยมีรูปแบบที่แน่นอนนัก แต่มักนุ่งกางเกงมีขาครึ่งน่องหรือนุ่งโจงผ้าไหม อย่างไรก็ตามเครื่องแต่งกายดังกล่าวจะพบน้อยลง ในปัจจุบันวัยหนุ่มสาวจะแต่งกายตามสมัยนิยมอย่าง ที่พบเห็นในที่อื่น ๆ ของประเทศ การประกอบอาชีพของชาวอีสาน คือ การเพาะปลูกพืชที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ปอ ข้าวโพด เพราะมีพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกมากกว่าภาค อื่นๆ แต่ผลผลิตที่ได้ต่ำ เพราะการทำนาส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนซึ่งไม่ค่อยแน่นอน บางปีมีน้ำมาก บางปี ไม่มีน้ำเลย พอถึงฤดูแล้งน้ำในแม่น้ำลำธารจะเหือดแห้งไปเสียส่วนใหญ่ การขาดแคลนนํ้าทำให้ไม่ค่อย มีการปลูกพืชหลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้วทำให้ผลผลิตมีน้อย

วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นจัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวอีสานที่สำคัญอีก ประการหนึ่ง คือ การนับถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง นับเป็นศูนย์รวมชาวอีสานตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน ได้แก่

1. การเคารพในพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งแสดงถึงความศรัทธาทางศาสนาที่มีความผูกพันกับชาวอีสานมาในอดีต พระบรมธาตุของจังหวัดต่างๆ ในภาคอีสาน ทั้งในเขตอีสานเหนือ และอีสานใต้ จึงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวอีสาน

2. การเคารพสักการะพระปรางค์ และปราสาทต่าง ๆ อันเป็นศิลปะของขอม ที่ปรากฏในบริเวณอีสานใต้ แสดงถึงความผูกพันกับดินแดนของกัมพูชาในประวัติศาสตร์ ดังเช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทเขาพนมรุ้ง เป็นต้น

3. การเคารพสักการะสิ่งศักดิ์คู่บ้านคู่เมือง ดังเช่น ชาวนครราชสีมาให้ความสำคัญบูชาอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีหรือย่าโม ที่หน้าประตูเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ชาวอีสานในยุคสังคมไทยปัจจุบันนับเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญยิ่งในการเป็นแรงงานทุกประเภททั้งแรงงานชาย และหญิงของกรุงเทพมหานคร และเมืองขนาดใหญ่ของ ประเทศไทย รวมทั้งแรงงานชายที่ประกอบอาชีพในประเทศตะวันออกกลาง วัฒนธรรมของชาวอีสานจึงแพร่หลายไปยังภูมิภาคอื่นๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมในการกินอยู่ อาหารหลักของคนอีสาน ได้แก่ ข้าวเหนียว ไก่ย่าง ส้มตำ ฯลฯ จัดได้ว่าเป็นอาหารหลักของคนไทยที่ได้รับความนิยมสูง และได้รับการยกย่องให้เป็นอาหารไทยชนิดหนึ่งที่มีชื่อเสียงทั่วประเทศ และในต่างประเทศ เอกลักษณ์ในการดำรงชีวิต

ซึ่งยึดถือความเรียบง่าย การกลับถิ่นเดิมในฤดูทำนา และวันหยุดเทศกาลปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติของชาวอีสานในปัจจุบัน

4. ข้อสังเกตวัฒนธรรมท้องถิ่นของภาคอีสานที่โดดเด่นในสังคมไทย และเป็นที่ยึดถือแพร่หลายในระดับโลก ได้แก่

4.1 โบราณวัตถุและโบราณสถาน โบราณวัตถุซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วโลก จากเหตุการณ์ซึ่งประชาชนชาวไทยได้ขุดค้นศิลาสลักทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชิคาโก (Art Institute of Chicago) ประเทศสหรัฐอเมริกา กลับคืนมาที่ปราสาทเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นผลดีในการอนุรักษ์ศิลปะเขมรในประเทศไทย

4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณี และการดำรงชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่นของภาคอีสานในด้านการดำรงชีวิตสำหรับยุคปัจจุบัน ปรากฏเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในด้านการใช้ภาษา อาหาร เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ตลอดจนการเคารพนับถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง และพระพุทธศาสนา

4.3 อาหาร อาหารอีสานในยุคปัจจุบันเป็นอาหารที่รู้จักอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะส้มตำ เป็นอาหารที่มีจำหน่ายทั่วทุกจังหวัดในประเทศไทย รวมทั้งจัดจำหน่ายในร้านอาหาร และโรงแรมที่มีชื่อเสียง นอกจากนี้ยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชทานเพลงส้มตำ นับเป็นความปลื้มปิติแก่ชาวอีสานเป็นล้นพ้น

4.4 เครื่องแต่งกาย ชาวอีสานมีความสามารถในการทอผ้าไหมมาเป็นเวลาช้านาน ภายหลังเมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในการสนับสนุนการทอผ้าไหมของชาวอีสาน ส่งผลให้มีการทอผ้าไหมที่มีคุณภาพสูง ดังปรากฏผ้าไหมมัดหมี่ และผ้าทอพื้นเมืองลายขิด ซึ่งได้รับความนิยมสูงสุด และเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น มหาสารคาม รวมทั้งการทอผ้าไหมของชาวผู้ไทยจังหวัดสกลนคร และนครพนม นอกจากนี้ในพื้นที่ทางอีสานใต้ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมไทยที่สำคัญของภูมิภาคนี้อีกแห่งหนึ่ง นอกเหนือจากผ้าไหมแล้ว เอกลักษณ์ด้านการแต่งกายของชาวอีสาน คือการแต่งกายโดยใช้เครื่องประดับเงินประกอบในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ โดยได้รับอิทธิพลจากบรรพบุรุษ เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นทางอีสานใต้ยังได้รับความนิยมสูงจากชาวไทยภาคอื่นๆ และชาวต่างประเทศในปัจจุบัน นอกจากเครื่องเงินแล้ว เครื่องปั้นดินเผาของอำเภอด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายเช่นกัน

4.5 การเคารพนับถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการจรรโลงพระพุทธศาสนาภาคอีสานมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง นับตั้งแต่การนมัสการพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม การเคารพย่าโม ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวอีสาน ดังที่กล่าวว่า “ลูกอีสานหลานย่าโม” ในด้านการจรรโลงพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ซึ่งเป็นพระเกจิอาจารย์ทางด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ประชาชนทั่วไปเรียกว่า พระอาจารย์ หลวงปู่ ล้วนแล้วแต่เป็นชาวอีสาน และได้ปฏิบัติธรรมในพื้นที่แห่งนี้จนได้รับการยกย่องพระสงฆ์ที่เจริญทางวิปัสสนากัมมัฏฐาน รวมถึงพระสงฆ์ที่มีวัดตมุงคลออันศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เชื่อถือของประชาชนในยุคปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ดังปรากฏการณ์นับถือวัดตมุงคลอของพระญาณเถรวิฑฒน หรือหลวงพ่อคุณ ปรีสุทโธ วัดบ้านไร่ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

4.6 ประชาชนของภาคอีสาน เอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในด้าน ประชาชนของภาคอีสานในยุคปัจจุบัน หากกล่าวถึงผู้ชาย แรงงานชายไทยภาคอีสานเป็นแรงงานที่มีความสำคัญสูงสุดของประเทศไทย รวมถึงการขายแรงงานในต่างประเทศ ความอดทนในการทำงาน เป็นเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่นแห่งนี้ตั้งปรากฏการเกิดโรคไหลตาย ซึ่งเป็นภาษาเฉพาะสำหรับผู้ชายที่ใช้แรงงาน ในกลุ่มแรงงานหญิงจัดเป็นกลุ่มทำงานในโรงงาน หรือโดยทั่วไปเรียกว่า “สาวโรงงาน” แรงงานจากภาคอีสานมีความสำคัญยิ่งในงานบริการทุก ๆ ด้านในเขตเมือง ชาวอีสานทั้งชาย และหญิงในชนบทจะมีเอกลักษณ์ในการดำรงชีวิตที่นิยมตั้งถิ่นฐานชั่วคราว เพื่อไปประกอบอาชีพในเขตเมือง เมื่อถึงฤดูทำนาจึงกลับมาอยู่ภูมิลำเนาเดิม

4.7 ภาษาถิ่นอีสาน ในยุคปัจจุบันเอกลักษณ์ภาษาถิ่นอีสานมีความโดดเด่นและใช้สื่อสารอย่างแพร่หลายในกลุ่มคนภาคอื่น ๆ ได้แก่ การใช้ภาษาอีสานในการแต่งเพลง การใช้ภาษาอีสานในการแสดงรายการทางโทรทัศน์ ซึ่งได้รับความนิยมจากคนไทยทุกภูมิภาค

จากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมอีสาน สามารถสรุปได้ว่า ลักษณะทางสังคมอีสานนั้น เป็นสังคมแบบพุทธศาสนาผสมกับสังคมแบบศาสนาพราหมณ์ฮินดู สำหรับสิ่งก่อสร้างทางศาสนาที่ปรากฏนั้นเป็นปราสาทหินแบบขอม ในแหล่งที่พบศิลาจารึกก็ได้กล่าวถึงกิจกรรมในทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังพบซากโบราณสถานแบบปรางค์ขอม นั้นก็แสดงให้เห็นว่า อิทธิพลของศิลปะขอมแบบเมืองพระนครได้แพร่กระจายเข้ามายังบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล และแม่น้ำชี โดยเฉพาะแถบลุ่มแม่น้ำมูล ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งศูนย์กลางแห่งอำนาจ และศูนย์กลางแห่ง การเผยแพร่อารยธรรมแบบขอมที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และวัฒนธรรมในสังคมอีสานนั้นมีวิถีชีวิตที่มีความเรียบง่ายในอดีต ปัจจุบันสังคมวัฒนธรรมอีสานมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมโลก และวัฒนธรรมอื่นที่แพร่กระจายมาจากประเทศทางตะวันตกและประเทศอื่นๆ ในแถบเอเชีย แต่อย่างไรก็ตามความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมอีสานยังคงดำเนินอยู่กับชาวอีสานในยุคปัจจุบัน

3. ฮีตสิบสองของชาวอีสาน

ฮีตสิบสอง

ความเชื่อและขนบธรรมเนียมโบราณของชาวอีสานนั้น เป็นความเชื่อซึ่งเกิดจากการปฏิบัติตามจารีตดั้งเดิม เรียกว่า “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” อนึ่ง คำว่า “ฮีต” นั้นมาจากคำว่า “จารีต” ตรงกับศัพท์ทางภาษาบาลีว่า “จาริตตะ” ภาษาสันสกฤตว่า “จาริตระ” ซึ่งแปลว่า ขนบธรรมเนียม แบบแผน ความประพฤติดีงาม หรือประเพณี ฮีตนั้นมี 12 อย่าง หรือประเพณีทำบุญสิบสองเดือนของทุกปี ถือเป็นจรรยาของสังคม ถ้าฝ่าฝืนมีความผิด เรียกว่า ผิดฮีต หมายถึง ผิดจารีต ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้ คือ (บำเพ็ญ ฦ อุบล และคณิงนิตย จันทบุตร. 2535 : 111-114)

เดือนอ้าย (เดือนเจียง) หรือบุญเข้ากรรม อยู่ในช่วงเดือนธันวาคม โดยมากแล้วนิยมทำกันวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้ายเป็นหลัก ในเดือนอ้ายนี้จะมีการฮีตเข้ากรรม การเข้ากรรม หรือเข้าปริวาสกรรม เป็นฮีตของพระสงฆ์ คือ เมื่อพระสงฆ์ต้องอาบัติสังฆาติเสสข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ต้องบอกพระสงฆ์อื่นให้ทราบไว้ เมื่อถึงเดือนอ้ายจึงมาเข้ากรรม โดยพระสงฆ์รูปนั้นจะต้องอยู่กรรมจึงจะพ้นอาบัติ ด้วยเหตุนี้เราจึงเรียกว่า บุญเข้ากรรม อนึ่ง การเข้ากรรม หรือปริวาสกรรมนั้น เป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่องของพระสงฆ์ผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสส และมุ่งประพฤติตนให้ถูกต้องตาม

พระวินัยต่อไป ในช่วงที่พระสงฆ์เข้ากรรมนั้น ทางด้านฆราวาสจะมีการถวายรับใช้พระสงฆ์เข้ากรรม รูปนั้น และมีการถวายปัจจัยไทยธรรมจนกว่าท่านจะออกจากกรรม นอกจากนี้ยังมีการทำบุญเลี้ยงผีต่าง ๆ เช่น ผีหมอ ผีฟ้า ผีแถน ฯลฯ และนิมนต์พระสงฆ์รูปนั้นมาเข้ากรรม เมื่อท่านออกจากกรรมแล้ว ก็จัดให้มีการฟังเทศน์ตลอดวัน และเรามีความเชื่อว่าหากเราได้ทำบุญแก่พระสงฆ์ผู้ออกกรรมนี้ถือว่าได้บุญมาก นอกจากจะมีพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว เดือนนี้ยังเป็นเวลาที่ข้าวในนาสุกพร้อมที่จะทำการเก็บเกี่ยวได้ จึงมีการลงแขกเกี่ยวข้าว และมีการทำปลาร้า เพื่อเก็บเอาไว้เป็นเสบียงตลอดปี

บุญเดือนยี่ หรือบุญคุณลาน อยู่ในช่วงเดือนสองหรือเดือนมกราคม เป็นงานบุญคุณลาน เป็นพิธีที่เกี่ยวกับการทำมาหากินของชาวนา เพราะปกติแล้วเดือนนี้จะป็นเดือนแห่งการเก็บเกี่ยว เมื่อเกี่ยวข้าวส่งมาถึงลานนวดข้าวแล้ว จะมีการทำบุญกันที่ลานนวดข้าว ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า บุญคุณลาน นอกจากนี้แล้วยังมีการทำบุญคุ่มและบุญกุ่มข้าวใหญ่ บุญคุ่ม คือ การที่ชาวบ้านมารวมกลุ่มกันทำบุญเป็นคุ่ม เป็นหมู่บ้าน สร้างปะรำขึ้น ในตอนกลางคืนมีการนำดอกไม้ธูปเทียนมารวมกัน รัศมีฟุ้งเทศน์ มีมหรสพตลอดคืน รุ่งเช้ามีการทำบุญตักบาตร และถวายอาหารแด่พระสงฆ์ ส่วนบุญกุ่มข้าวใหญ่ เป็นการนำเอาข้าวเปลือกมารวมกันทำบุญกุ่มข้าวใหญ่ มีพิธีการเหมือนกับบุญคุ่มแต่มีความแตกต่างกันในเรื่องของสถานที่ในการทำบุญ การทำบุญกุ่มข้าวใหญ่จะใช้ศาลากลางบ้าน หรือศาลาโรงธรรม ทุกครัวเรือนจะหาข้าวเปลือกของตนออกมารวมกัน ส่วนตอนกลางคืนจะมีการเจริญพระพุทธมนต์ รัศมีฟุ้งเทศน์ มีมหรสพ พอเช้าวันรุ่งขึ้นมีการการถวายอาหารแด่พระภิกษุและถวายข้าวเปลือก การทำบุญกุ่มข้าวใหญ่นั้นถือว่าได้บุญมาก จึงมีคตินิยมทำกันทุกปี และทุกหมู่บ้านด้วย

บุญเดือนสาม ทำบุญข้าวจี และบุญมาฆบูชา การทำบุญข้าวจีจะเริ่มตอนเช้าโดยใช้ข้าวเหนียวปั้นใส่น้ำอ้อยนำไปจี้แล้วชุบด้วยไข่ เมื่อสุกแล้วนำไปถวายพระสงฆ์ (บำเพ็ญ ฌ อุบล และคณินิตย์ จันทบุตร. 2535 : 111) การทำบุญข้าวจีมีคตินิยมทำกันมาก เพราะถือว่าได้บุญกุศลมาก และเป็นการทำทานชนิดหนึ่ง เวลาทำกำหนดเอาเดือนสาม เพราะมีกำหนดเช่นนี้จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญเดือนสาม นอกจากบุญข้าวจีนี้แล้ว ปัจจุบันนี้ได้เพิ่มการทำบุญมาฆบูชาเข้ามา เพราะมาฆบูชาถือเป็นวันสำคัญอีกวันหนึ่ง ตรงกับวันเพ็ญเดือนสาม (พระมหาปริชา ปริญญาโณ. 2535 : 62-63)

บุญเดือนสี่ หรือบุญพระเวส (ผเวส) เป็นบุญที่มีการเทศน์พระเวส หรือมหาชาติ เราเรียกว่า บุญพระเวส มีความเชื่อว่าหากผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติ หรือเรื่องพระเวสสันดรชาดกครบ 13 กัณฑ์ในวันเดียวจะได้ไปเกิดในยุคพระศรีอาริยมตไตรยอันเป็นยุคที่มีความอุดมสมบูรณ์ ในงานบุญนี้มักจะมีผู้นำของมาถวายพระซึ่งเรียกว่า “กัณฑ์หลอน” หรือถ้าเจาะจงถวายพระที่ตนนิมนต์จะเรียกว่า “กัณฑ์จอบ” เพราะจะต้องชুমดูพระที่ตนจะถวายให้แน่ใจก่อนจึงจะถวาย นอกจากนี้จะมีการอุทิศส่วนบุญแก่บรรพบุรุษ และยังมีการจัดเลี้ยงขนมเงินอีกด้วย

บุญเดือนห้า หรือบุญสงกรานต์ บางที่เราเรียกว่า บุญสงน้ำ มักจะกระทำในเดือน 5 หรือในช่วงเดือนเมษายน ซึ่งตรงกับช่วงขึ้นปีใหม่ของไทย จะมีการสงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ ตลอดจนรดน้ำผู้ใหญ่ เช่น พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย นอกจากนี้ยังมีการสงน้ำเครื่องค้ำของคุณ เช่น เขานอ งา เขี้ยวหมูตัน ซึ่งถือว่าเป็นสิริมงคล รวมทั้งยังมีการก่อกองทราย (กองปะทาย)

และทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ญาติผู้ล่วงลับ อนึ่งในการสงฆ์นั้นเรากำหนดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปีเป็นวันสงฆ์ ด้วยเหตุนี้เราจึงเรียกว่า “งานบุญเดือนห้า”

บุญเดือนหก หรือบุญบั้งไฟ อยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม เป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อขอฝนจากพระยาแถน (เทวดาแห่งฝน) ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพราะตามปกติแล้วเดือนหกจะเป็นเดือนที่ฝนเริ่มตก และเป็นฤดูแห่งการทำนา ดังนั้นเมื่อฝนไม่ตกตามฤดูกาลจึงต้องมีการขนบานให้เทวดาบนฟ้าช่วยบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล บั้งไฟจึงเป็นตัวแทนของประชาชนในการขอฝนจากพระยาแถนให้ฝนตกลงมายังพื้นโลก ด้วยเหตุนี้เราจึงเรียกบุญเดือนหกว่า “บุญบั้งไฟ” ในงานนี้ทำให้พระสงฆ์ และประชาชนมีส่วนร่วมกันเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการแข่งขันการทำบั้งไฟกันระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน นอกจากนี้ยังมีการจัดงานเลี้ยงฉลอง รวมทั้งมีการจัดการแข่งและการเส็งกลอง (การแข่งขันตีกลอง) อีกด้วย และในงานนี้ยังมีการจัดงานบวชนาค ทั้งยังมีบุญวันวิสาขบูชา ซึ่งเป็นการทำบุญในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ที่มีแบบอย่างตามงานราชประเพณีจากทางราชสำนักกรุงเทพฯ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2442 เป็นต้นมา

บุญเดือนเจ็ด หรือบุญข้าสยะ หรือบางที่เรียกว่า บุญเบิกบ้าน เป็นเดือนที่คนโบราณได้สร้างฮีตไว้ เพื่อชำระความสกปรกที่เกิดขึ้นกับร่างกายและจิตใจ เพื่อให้สะอาด และปราศจากมลทิน ดังนั้นช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่จะต้องมีการขับไล่สิ่งต่างๆ เหล่านั้นให้ออกไปจากร่างกายและจิตใจ เราจึงจัดให้มีการทำบุญเดือนเจ็ด ที่เรียกว่า “บุญข้าสยะ” (ชำระ) อนึ่ง บุญข้าสยะ คือ บุญกลางบ้าน หรือบุญเบิกบ้าน ที่ชาวบ้านจะรวมตัวกันทำบุญที่ศาลหลักบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่กลางหมู่บ้าน เราจึงเรียกว่า บุญกลางบ้าน จะมีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธมนต์ ผูกสายสิญจน์รอบหมู่บ้าน และบริเวณปะรำพิธี ในตอนรุ่งเช้าจะมีการทำบุญตักบาตร และนิมนต์พระสงฆ์มาทำน้ามนต์ประพรมไปทั่วทุกหลังคาเรือน

บุญเดือนแปด หรือบุญเข้าพรรษา เดือนแปดเป็นเดือนที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาสำหรับพระสงฆ์ และญาติโยม พระสงฆ์จะเตรียมเข้าพรรษา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 โดยพระสงฆ์จะอธิษฐานเข้าพรรษา และจะอยู่จำพรรษาตลอดระยะเวลา 3 เดือน มีการทำบุญตักบาตรในช่วงเช้า ส่วนในช่วงบ่ายจะมีการถวายดอกไม้ ฐูป เทียน ข้าวสาร สบง จีวร ผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ส่วนตอนเย็นจะมีการทำวัตรค่ำ อารธนาศีล และฟังพระธรรมเทศนา

บุญเดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ญาติผู้ล่วงลับ โดยการจัดอาหาร หมากพลู เหล้า บุหรี่ ในวันแรม 13 ค่ำ ครั้นถึงเวลาประมาณ 03.00-04.00 ของวันแรม 14 ค่ำ จึงนำไปวางไว้ใต้ต้นไม้ หรือที่ใดที่หนึ่งพร้อมทั้งเชิญวิญญาณของญาติมิตรที่ล่วงลับไปมารับเอาอาหารไป ในรุ่งเช้าของวันแรม 14 ค่ำ เดือนเก้า ญาติโยมทุกคนจะรีบไปทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ จากนั้นพระสงฆ์จะแสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับอานิสงส์บุญข้าวประดับดิน พระสงฆ์ให้พร ญาติโยมจะกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปทุกคน (บำเพ็ญ ฌ อุบล และคณินนิตย จันทบุตร. 2535 : 112)

บุญเดือนสิบ ทำบุญข้าวสาก (สลากภัตต์) ตรงกับวันเพ็ญ เดือน 10 หรือเรียกว่า บุญเดือนสิบ ผู้ถวายจะเขียนชื่อของตนเองลงในภาชนะที่ใส่ของทาน และเขียนชื่อลงในบาตรพระสงฆ์ หรือสามเณรรูปใดจับได้สลากของใครผู้นั้นจะเข้าไปถวายของ เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้วมีการฟังเทศน์ การทำบุญข้าวสากนี้จะมีลักษณะคล้ายกับการทำบุญข้าวประดับดิน แต่ต่างตรงชื่อและวิธีทำ จุดประสงค์ก็คือ เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติพี่น้องที่ตายไป เป็นการทำบุญเพื่อญาติพี่น้อง

ที่ตายไปเป็นครั้งที่สอง ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงนิยมทำทานโดยถวายสลากแล้วอุทิศส่วนบุญแก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว (บ้ำเพ็ญ ฦ อุบล และคณิงนิตย จันทรบุตร. 2535 : 112)

บุญเดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษา หรือบุญเดือน 11 ในวันขึ้น 15 ค่ำ พระสงฆ์จะแสดงอาบัติ ทำการปวารณา คือ การเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ต่อมาเจ้าอาวาส หรือพระผู้ใหญ่ จะให้โอวาทเตือนพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตัวอย่างผู้ทรงศีล เป็นอันเสร็จพิธีพอดกกลางคืนมีการจุดประทีปโคมไฟ นำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ในวัด หรือตามริมรั้ว (บ้ำเพ็ญ ฦ อุบล และคณิงนิตย จันทรบุตร. 2535 : 112)

บุญเดือนสิบสอง ทำบุญกฐิน การทำบุญกฐินเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จนถึงวันเพ็ญเดือน 12 สำหรับประชาชนที่อยู่ริมน้ำจะมีการแข่งเรือ (สว่างเรือ) การไหลเรือไฟ ลอยกระทง และในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ข้าวตั้งท้อง และเปลี่ยนเป็นเมล็ดข้าวแล้ว ก่อนจะสุกเต็มที่ก็จะเก็บมาทำข้าวเม่าไว้ถวายพระสงฆ์ และเอาไว้กินกัน จึงเรียกพิธีช่วงนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “บุญข้าวเม่า” บางแห่งทำบุญดอกฝ้าย เพื่อใช้ทอเป็นผ้าหมักกันหนาวถวายพระภิกษุสามเณร จะมีพลูตะไลจุดด้วย บางแห่งทำบุญโพนจุกลูกสาว ซึ่งนิยมทำกันมากในสมัยก่อน (บ้ำเพ็ญ ฦ อุบล และคณิงนิตย จันทรบุตร. 2535 : 113)

จากแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องฮีตสิบสองข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่า ฮีตสิบสองนั้นเป็นสิ่งที่ชาวอีสานได้ยึดถือ และปฏิบัติกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน และยังคงปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน ในบางแห่งนั้นสามารถปฏิบัติตามได้ครบทั้งสิบสองฮีต แต่บางแห่งก็ไม่สามารถปฏิบัติได้ครบทั้งสิบสองฮีต อาจเป็นสาเหตุมาจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมวัฒนธรรมอีสาน เช่น การรับวัฒนธรรมหรือแนวคิดทางตะวันตกเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจส่งผลต่อความคิดของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลก จึงทำให้วิถีชีวิตที่ต้องปฏิบัติตามฮีตทั้งสิบสองเดือนนั้น ยืดหยุ่น และไม่เคร่งครัดเหมือนในอดีตที่จะต้องปฏิบัติให้ครบทั้งสิบสองฮีต

สรุปว่า สังคมอีสานเป็นสังคมที่มีความเจริญทางด้านวัฒนธรรมมีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่มากมายหลากหลาย โดยอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างผสมกลมกลืน กระจายกันไปตามสภาพภูมิประเทศ มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรมและสังคมอุตสาหกรรม นอกจากนั้นก็มีพัฒนาการทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียงมีการผสมผสานวัฒนธรรมทางด้านความเชื่อจากการเริ่มนับถือผี วิญญาณ มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขวัญ เรื่องนาค และยอมรับนับถือศาสนาพราหมณ์ โดยการนับถือเทพเจ้าต่าง ๆ เช่น พระอินทร์ พระพรหม และพระยม และเมื่อพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลในสังคม ชาวอีสานก็นับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องบาป-กรรม เชื่อเรื่องพระศรีอริยเมตไตร ฯลฯ การผสมผสานความเชื่อดังกล่าวดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยพิจารณาได้จากพิธีกรรม ศิลปะสถาปัตยกรรม วรรณกรรม ตำนานหรือนิทานพื้นบ้าน ตลอดจนจารึกเรื่องราวต่าง ๆ ในสมัยโบราณ

องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา

1.1 ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหาและมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่หรือคือแก่นของชุมชนที่จรรโลงชุมชนให้อยู่รอดถึงปัจจุบัน ได้มีผู้กล่าวถึงความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญา ดังนี้

ธวัช ปุณโณทก (2534 : 40) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรอบรู้ชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อมที่ได้จากการเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมภูมิปัญญาไม่ได้ หมายถึงแต่ในอดีต ความคิดของคนในอดีตอย่างหยุดนิ่ง แต่หมายถึง ศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่ ๆ นั่นคือ ภูมิปัญญายุคหนึ่งสมัยหนึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาความรู้ของสังคม

เสนห์ จามริก (2532 : 20-32) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มิใช่เป็นการนำเอาภาคเกษตรกรรมในชนบทเพื่อไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าดังในเมืองและภาคธุรกิจ การพัฒนามนุษย์ต้องควบคู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม การทวนหลักคืนสู่วัฒนธรมนั้น ทำให้รู้จักตัวเองและโลกของตัวเองอย่างเท่าทัน

เสรี พงษ์พิศ (2533 : 147) กล่าวว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ปัญหาการดำรงชีวิต

รัตนะ บัวสนธิ์ (2539 : 9-15) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่คนของบุคคลที่มีต่อตนเองต่อโลกและสิ่งแวดล้อมกระบวนการที่คนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกออกได้ 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม ลักษณะที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และลักษณะที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งตนเอง

สามารถ จันทร์สุรย์ (2533 : 88) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดไว้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

ประเวศ วะสี (2534 : 82) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ที่ท้องถิ่นได้สะสม ถ่ายทอด ปรับปรุงสืบทอดกันมาปรากฏเป็นความสามารถ วิธีการ เครื่องมือ สามารถใช้ควบคุมสังคม แก้ปัญหาหรืออำนวยความสะดวกแก่บุคคลและท้องถิ่นโดยตลอดมาจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) ด้านนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ และคุณค่าปัจเจกชนได้สืบทอดและปรับปรุงต่อมา ภูมิปัญญาปรากฏ

เป็นลักษณะในรูปของศาสนา พิธีกรรม นิทาน เพลง สุภาษิต และการสั่งสอน เป็นต้น

(2) ด้านที่เป็นวัตถุ ได้แก่ อุปกรณ์ เครื่องมือ สิ่งปลูกสร้าง อาชีพ ต่าง ๆ เป็นต้น

บัวศรี ศรีสูง (2534 : 48) กล่าวว่า คนที่รู้ปัญหาเท่านั้นจึงจะแก้ปัญหาได้ คนที่เข้าถึงธรรมจึงเห็นแสงสว่าง การที่คนในท้องถิ่นเป็นผู้มีภูมิปัญญาย่อมให้แสงสว่างแก่ชาวชนบท ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งที่ควรศึกษาเพราะการศึกษาเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มีพระอาทิตย์นั้นให้แสงสว่างเวลากลางวัน พระจันทร์ให้แสงสว่างเวลากลางคืน แต่ปัญญาส่องสว่างทั้งกลางวันและกลางคืนและปัญญาพาดนให้พ้นผิด รู้จักคิดเหตุผลฟันปัญญา ทำอะไรเหมาะเจาะเพราะปัญญา ช่วยรักษาปกครองเจ้าของมัน ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2534 : 1-3) กล่าวว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) นับเป็นความคิดทางสังคม (Social Thought) ที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งสังคมขนาดใหญ่พอควร และดำรงอยู่ได้ยาวนานขนาดหนึ่ง ย่อมจะต้องมีด้วยกันทุกสังคม สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่ง จึงปรากฏภูมิปัญญาเช่นนี้อยู่เป็นจำนวนมาก ภูมิปัญญาเหล่านี้นอกจากจะแสดงความเป็นไทย เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ยังเป็นเครื่องชี้ระดับความเจริญของสังคมไทยเป็นมาในประวัติศาสตร์อีกด้วย โดยเฉพาะนับถึงช่วงที่วัฒนธรรมตะวันตกเริ่มไหลบ่าเข้าสู่ประเทศไทยอย่างหนักในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ๆ

เมื่อพูดถึงภูมิปัญญา (Wisdom) ก็จะมีคำหมายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมส่วนยอด ส่วนปลายสูงสุดของสถาบันสังคม (Social Institution) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม หากเราให้ความหมายของสถาบันสังคมว่าหมายถึงแบบในการคิดกระทำเรื่องสำคัญคือ เรื่องที่สังคมขาดไม่ได้ ขาดแล้วจะดำรงอยู่ไม่ได้ หรือขาดแล้วจะทำให้ไม่มั่นคง เรื่องหนึ่งเรื่องใดของคนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง ตัวอย่างเรื่องสำคัญเช่นว่านั้นคือ ครอบครัว การศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง นันทนาการและศิลปะ ภาษาและการสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง อนามัยและสาธารณสุข และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งขยายความได้ว่าสถาบันสังคมด้านครอบครัว สถาบันสังคมด้านศาสนาหรือสถาบันสังคมด้านการศึกษา คือ แบบแผนหรือระเบียบแบบแผนแบบฉบับ กฎเกณฑ์สำหรับมนุษย์กลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง เช่น คนไทย คนจีน คนญี่ปุ่น จะเป็นแนวทางในการคิดถึงเรื่องนั้น ๆ ปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เมื่อรวมสถาบันสังคมทั้งหมดในแต่ละสังคมเข้าด้วยกัน ผลรวมนั้นก็เรียกว่าวัฒนธรรม (Culture) ของสังคมนั้นเอง

สถาบันสังคมนั้น เนื่องจากเป็นระเบียบแบบแผนดังกล่าวจึงไม่สามารถดำรงตนอยู่ได้โดยตัวของมันเอง จะต้องดำรงอยู่ควบคู่กับกลุ่มคน ซึ่งทางวิชาการเรียกว่าองค์การทางสังคม (Social Organization) แท้จริงแล้วองค์การทางสังคมนี้ก็ดำรงตนเป็นเอกเทศไม่ได้ จำต้องมีสถาบันสังคมเป็นองค์ประกอบที่เหนียวแน่น สถาบันสังคมและองค์การสังคมเมื่อผนึกเข้าด้วยกันเป็นหน่วยรวมอันเดียวกันแล้ว มีชื่อเรียกว่าโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ซึ่งสามารถแยกเป็นส่วนต่าง ๆ ตามหน้าที่เฉพาะได้สืบอย่างตามชื่อสถาบันสังคมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ละส่วนที่มีหน้าที่เฉพาะเหล่านี้เรียกชื่อเสียใหม่ว่าโครงสร้างทางสังคม (Social Unit) ดังนั้น แต่ละหน่วยสังคมประกอบด้วยคน (หลายคน) และระเบียบแบบแผนสำหรับเป็นแนวปฏิบัติของคนเหล่านั้น หากจะทำให้ชัดเจนแต่ละหน่วยสังคมประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. ตำแหน่งทางสังคม (Social Position) ตัวอย่างหน่วยครอบครัว เช่น พ่อ แม่ ลูก ญาติ ปู่ ย่า ตา ยาย

2. หน้าที่ (Function) เช่น ครอบครัวมีหน้าที่เพิ่มสมาชิก เลี้ยงดูสมาชิก ในครอบครัว อบรมสั่งสอน และให้ความรักความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว

3. แบบแผนพฤติกรรม (Pattern of Behavior) ประกอบด้วยความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ และบรรทัดฐานทางสังคม ตัวอย่างครอบครัวต่อไป คือ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องหน่วยครอบครัวว่าพ่อแม่ต้องรักและทะนุถนอมลูก ไม่ฆ่าลูกหรือเกลียดลูก ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว เช่น ครอบครัวเกิดจากชายหญิงที่รักใคร่กันปลงใจแต่งงานกันตามประเพณีของสังคม แล้วดำรงตนเป็นสามีภรรยาด้วยกัน พอใจแต่ในสามีภรรยาของตน เป็นต้น ค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัวสมัยใหม่ชายหญิงนิยมเลือกคู่ครองเองเลือกคนที่เสมอกับตนในฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม หรือระดับสติปัญญา เป็นต้น อุดมการณ์เกี่ยวกับครอบครัว เช่น ครอบครัวที่ดีจะต้องเป็นครอบครัวที่รักใคร่สมัครสมานกัน สามีภรรยามีฐานะเสมอกัน ชีวิตแต่ละครอบครัวเป็นอิสระจากครอบครัวอื่น เป็นต้นบรรทัดฐานเกี่ยวกับครอบครัวสมัยใหม่ เช่น สามีต้องรับฟังความคิดเห็นของภรรยา ภรรยาต้องเอาใจใส่ดูแลบ้านเรือนเป็นพิเศษมากกว่าสามี ซึ่งมีหน้าที่หลักต้องหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว พ่อ แม่ ต้องหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว พ่อ แม่ ต้องให้อิสระหรือรับฟังความต้องการของลูกพอสมควร เป็นต้น

4. องค์วัสดุ (Material Component) ตัวอย่างหน่วยครอบครัวต้ององค์วัสดุก็คือ บ้าน เครื่องมือ เครื่องใช้ในบ้าน เช่น ตู้เสื้อผ้า ตู้กับข้าว หม้อ ไห ถ้วย ชาม ช้อน เตาไฟ โต๊ะ เก้าอี้ และกระแจกเงา

อังกุล สมคะเนย์ (2535 : 37) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง มวลความรู้หรือมวลประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมา ผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

ประเวศ วะสี (2534 ข : 25) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญดังนี้ คือ

1. ความจำเพาะกับท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ชัดเจนอยู่ในตามตัวชื่อ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นสั่งสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก แต่อาจเอาไปใช้ในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไม่ได้หรือได้ไม่ดี

2. มีการเชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการปัญญาท้องถิ่น เพราะภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีบูรณาการสูงทั้งในเรื่องร่างกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ความคิดเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ รุกขเทวดา เป็นตัวอย่างของการนำเอาธรรมชาติมาเป็นนามธรรมที่สื่อไปถึงส่วนลึกของใจที่เชื่อมโยงไปสู่อัตตประโยชน์โดยการสร้างความสำคัญที่ถูกต้องให้คนเคารพธรรมชาติคนเราเมื่อเคารพอะไรย่อมไม่ทำลายสิ่งนั้น การรู้อะไรที่สัมผัสได้เพียงวัตถุธรรม แต่ไปไม่ถึงนามธรรมย่อมสัมผัสได้เพียงต้น ๆ หยาบ ๆ เป็นส่วนเป็นเสี้ยวขาดสัมผัสทางใจที่ลึกซึ้งและการมุ่งอัตตประโยชน์ เช่นว่า ดินก็ดี แม่น้ำก็ดี ข้าวก็ดี ต้นไม้ก็ดี ก็เป็นแต่วัตถุซึ่งมีส่วนประกอบอย่างนี้ ตามหลักวิทยาศาสตร์ไม่มีความเคารพจะทำอะไรกับสิ่งเหล่านั้นก็ได้ ความคิดและทำที่อย่างนี้จึงนำไปสู่การทำลายสูง

3. มีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า จะเห็นได้ว่าเราให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาของผู้อาวุโส

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์ (2535 : 24-25) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นเพ รากฐานของความรู้ชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สั่งสมสืบต่อกันมา กลั่นกรองประสบการณ์ชีวิตของคนคนหนึ่งจากเหตุการณ์สั่งสมกันมา พัฒนาไปสู่ความรู้ ความเข้าใจในชีวิตตนเอง

กรมวิชาการ (2539 : 1) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิด วิเคราะห์จนเกิดปัญหา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่องความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ

รัตนะ บัวสนธ์ (2539 : 9-15) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) เป็นคำที่นักพัฒนาองค์กรเอกชนและนักวิชาการกลุ่มหนึ่งได้กำหนดขึ้นบางครั้งก็ใช้คำว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน คำดังกล่าวมุ่งหมายถึงสิ่งที่เป็นโลกทัศน์หรือกระบวนทรรศน์ (Paradigm) ของกลุ่มคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีต่อด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ด้านการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนด้วยกัน และด้านการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับการทำมาหากิน ทั้งนี้โดยปกติสุขทั้งในระดับตัวบุคคลและระดับชุมชน นอกจากนั้นในระดับชุมชนท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ก็จะมีบุคคลที่เป็นผู้รู้ ผู้นำทางความคิด และการปฏิบัติในด้านที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งได้รับการเรียกขานในเชิงยกย่องว่าปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น

ประยुทธ สุระเดชไพบูลย์ (2539 : 18) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ จากการเรียนรู้ของบุคคลในท้องถิ่นที่สั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของชุมชน

ประกอบ ใจมั่น (2539 : 72) ได้สรุปความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ 1) ช่วยให้สมาชิกในชุมชน หมู่บ้านดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข 2) ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม 3) ช่วยให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอก และ 4) เป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อที่จะกำหนดการทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2541 : 1-12) กล่าวว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ผลของประสบการณ์สั่งสมของคนทีเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชุมชนหลาย ๆ ชาติพันธุ์รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ดำรงอยู่

กรมศิลปากร (2542 : 6) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความสามารถและสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ในการดำรงชีพและการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของคนเผ่าต่าง ๆ ที่คิดค้น ปรับปรุง สืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง จากบรรพชนในอดีต มายังพวกเราปัจจุบัน

นันทสาร สีสลับ (2542 : 1-18) กล่าวว่า ลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย มีดังนี้ คือ 1) ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืชและธรรมชาติ 2) ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่รวมกันในกลุ่มหรือชุมชน และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย ซึ่งทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ สามีติของเรื่องเดียว หมายถึง ชีวิตชุมชนสะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาไทยในการดำเนินชีวิต อย่างมีเอกภาพเหมือนสามมูมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงหมายถึงทักษะและเทคนิคอันเกิดจากการสั่งสมองค์ความรู้ มวลรวมทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอดปรับปรุง พัฒนาและเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี ในการสร้างผลงาน แก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

ทัศนีย์ ทองไชย (2542 : 16-23) ได้สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความสามารถที่เกิดจากการสั่งสม การเรียนรู้จากบรรพบุรุษในอดีต และถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นผ่านมายังลูกหลานมาจนถึงปัจจุบัน ในลักษณะเชื่อมโยงความรู้เหล่านั้น ทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างผสมกลมกลืน และมีคุณค่ายิ่งในการดำรงชีวิตของชนเหล่านั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญ คือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะถ่ายทอดโดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณีวิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ ให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในชุมชนหมู่บ้านหรือในส่วนตัวของชาวบ้านเอง
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ้าคนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการชุมชนของตนแล้ว จะทำให้คนในชุมชนนั้น ๆ ทราบถึงความต้องการของตนเอง และจะทำให้บุคคลเหล่านั้นเข้าใจตนเองและเป็นการปลูกจิตสำนึกในการรับรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ไม่จำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี หรือภูมิปัญญาของชุมชน ในการลดการพึ่งพาจากสังคมภายนอก
6. ในนโยบายการศึกษาหลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรในการพัฒนาหลักสูตร โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาส่งเสริมการเรียนการสอนและพัฒนาเนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ครอบคลุมความรู้ที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่
7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้อะหว่างทฤษฎี และภาคปฏิบัติด้วยการเอานวัตกรรม และเทคโนโลยีมาใช้เป็นการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่
8. ในภาวะปัจจุบันโลกเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีด้านข่าวสาร ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษา จะต้องมีความสามารถที่กล้าเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างสมบูรณ์สามารถทำงานกับเทคโนโลยีได้บนพื้นฐานบนภูมิปัญญาไทย เพราะอดีตที่ผ่านมามุ่งให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจที่เน้นด้านปริมาณของผลผลิตพื้นฐานอย่างเดียว จนลืมไปว่าผู้ที่อยู่เบื้องหลังแห่งความสำเร็จ คือ ภูมิปัญญาของคนในสังคมหรือท้องถิ่นนั่นเอง

อบเชย แก้วสุข (2543 : 3) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า ภูมิ หมายถึง พื้น ชั้น พื้นเพ ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ทั่วไป ความฉลาดเกิดแต่

การเรียนรู้และคิด ภูมิปัญญา หมายถึง พินความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถในการใช้พินความรู้สร้างสรรค์งานเพื่อพัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

กลุ่มสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2546 : 2) กล่าวว่า ภูมิปัญญา ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom หมายถึง ความรู้ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถ ทางพฤติกรรม สามารถใช้ในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านขบวนการทางจารีตประเพณี หากเกิดปัญหาทางด้านความไม่สมดุลกันขึ้น ส่งผลให้เกิดความไม่สงบสุขเกิดปัญหาในหมู่บ้านและชุมชน ภูมิปัญญาจึงเป็นผลึกขององค์ความรู้ที่มีกระบวนการสั่งสม สืบทอดกันมายาวนานที่มีหลากหลายไร้เอกภาพ ซึ่งความรู้ว่าจะไม่ได้เป็นเอกภาพ (Unity) แต่ภูมิปัญญาจัดว่าเป็นเอกลักษณ์ (Identity)

เหม ทองชัย (2546 : 8-10) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะดังนี้ คือ

- 1) ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior) 2) ภูมิปัญญาไทย แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ 3) ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในชีวิต 4) ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหาคำสั่ง การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม 5) ภูมิปัญญาไทย เป็นแกนหลักหรือกระบวนการทัศนในการมองชีวิตเป็นพินความรู้ในเรื่องต่าง ๆ 6) ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง และ 7) ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในการพัฒนาการทางสังคม

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior) ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.2 ประเภทของภูมิปัญญาและภูมิปัญญาอีสาน

ภูมิปัญญาชาวบ้านนอกจากจะมีลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิดแก่เจ็บตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่น ๆ ได้มีผู้กล่าวถึงประเภทของภูมิปัญญาและภูมิปัญญาอีสาน ดังนี้

อังกุล สมคะเนย์ (2535 : 32-35) ได้สรุปสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านมิติ จริตแสดงต่อการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา ของนิสิตภาควิชาบริหารการศึกษา สาขานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร รุ่นที่ 28 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งได้จัดแบ่งภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. เรื่องเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ คติ ความคิด ความเชื่อที่เป็นพินฐานขององค์ความรู้ที่ปรากฏให้เป็นที่ได้ในปัจจุบัน ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่น บ่อเกิดแห่งความเชื่อต่าง ๆ สืบเนื่องจากความเป็นอยู่ของชุมชนในอดีตนั้น ดำรงชีวิตด้วยการปลูกพืชการเลี้ยงสัตว์และการใช้แรงงานของตนเอง ผสมผสานระหว่างการทำผลผลิตต่าง ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ ความรู้สึกผูกพันกับธรรมชาติ จึงมีมากกว่าชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันประกอบกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ และพราหมณ์เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยจึงก่อให้เกิด

ความเชื่อแบบผี พราหมณ์ พุทธ ซึ่งส่วนผสมของความเชื่อเหล่านี้จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับพื้นฐานการพัฒนาของแต่ละแห่งแต่ละบุคคล

ความเชื่อแบบดั้งเดิมนั้นเกิดขึ้น สืบทอด และมีการพัฒนาการมานานอันมีผลมาจากการพึ่งพาธรรมชาติและการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นความเชื่อที่ให้คุณค่าแก่ธรรมชาติ และการให้ความเคารพบูชาในการที่บรรพบุรุษสั่งสมและถ่ายทอดไว้ให้ ดังจะพบในชุมชนชนบทไทยทุกภาคของประเทศไทย เช่น ชุมชนภูเขาจะมีความเชื่อในเรื่องของผีป่า เจ้าป่าเทพารักษ์ ผู้ที่อยู่ตามพื้นราบก็มีความเชื่อในเรื่องของพระภูมิเจ้าที่ พระภูมินา การสืบทอด การให้ความเคารพแก่พระแม่โพสพ ที่อยู่ตามริมน้ำทะเล จะมีความเชื่อในเรื่องของแม่นางเรือ เป็นต้น

2. ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นตัวชี้ที่สำคัญต่อการแสดงออกถึงภูมิปัญญาชาวบ้านแต่ละชุมชนต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งมีผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาเฉพาะกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มหรือท้องถิ่นนั้น ๆ

3. การประกอบอาชีพในท้องถิ่น ในอดีตนี้วิถีชีวิตคนไทยมีความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตโดยอาศัยธรรมชาติมีอาชีพเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชสมุนไพร ในการประกอบอาชีพนั้น เป็นการทำให้มีอยู่มีกินมากกว่าที่จะทำเพื่อความร่ำรวย จึงไม่จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยจากผลภายนอกมาเป็นตัวกำหนด และมาอิทธิพลในการผลิตนั้น เช่น การปลูกข้าว พืชต่าง ๆ จะทำให้พอกินในครอบครัว การผลิตเครื่องใช้ต่าง ๆ ก็ทำเพื่อใช้ประโยชน์นั้น ๆ ไม่ได้ทำขายในระบบธุรกิจ จึงจะเห็นว่าวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อนนั้นสงบและมีความสุขตามอัตภาพนั้นอาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลของศาสนาที่สอนให้มีความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ให้รู้จักสันโดษ

แต่ในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของคนไทยเริ่มเปลี่ยนไป ผกผันตามสภาพแวดล้อมของสังคมจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ความสมดุลทางธรรมชาติเริ่มถูกทำลายลง เพื่อเพิ่มพื้นที่ในการผลิตให้มีจำนวนเพื่อพอกับความต้องการของตลาดเนื่องจากรัฐมีแผนพัฒนาประเทศจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ มีการจัดระบบการผลิตที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น มีการปลูกพืชเดี่ยว ๆ เป็นจำนวนมาก เพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรม มีการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลงเครื่องใช้ เครื่องมือเครื่องจักรกลต่าง ๆ กระทำเช่นนี้ไม่คำนึงถึงความสมดุลทางธรรมชาติเลย นอกจากจะเร่งผลผลิตให้ทันต่อความต้องการของตลาด นอกจากนั้นสินค้าอุปโภคบริโภคและความสะดวกสบายต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทกับวิถีชีวิตไทยมากขึ้น ผลผลิตที่ผูกขาดกับระบบธุรกิจต้นทุนสูงขายได้ในราคาต่ำ จึงเกิดสินค้าเงินผ่อน มีหนี้สินล้นพ้นตัว เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเกิดความล้มละลายทางเศรษฐกิจในชนบทขึ้น เป็นเหตุให้ชาวบ้านอยู่ไม่ได้ส่วนหนึ่งต้องเข้ามาทำงานในเมือง ผู้หญิงรับจ้างเป็นคนใช้ เป็นกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นโสเภณีหรือหญิงบริการ ผู้ชายเป็นกรรมกรก่อสร้าง ขับแท็กซี่ คนในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นกรรมกรในไร่อ้อย กรีดยาง ลูกเรือประมง เด็กปั๊ม ไปทำงานต่างประเทศในตะวันออกกลางในสิงคโปร์ เป็นต้น เหลือไว้แต่คนเฒ่าคนแก่และเด็กเล็กในหมู่บ้านให้หมดความหวังในการพึ่งพาตนเอง

ในขณะที่พ่อค้า นักอุตสาหกรรม และคนชั้นกลางที่ร่ำรวยขึ้นจึงก่อให้เกิดความล้มเหลวทางเศรษฐกิจในชนบทอย่างรุนแรง ผลจากความล้มเหลว ความผิดพลาดที่เกิดขึ้น

จึงได้มีกลุ่มบุคคลหนึ่งนำไปใช้เป็นบทเรียนเกิดแนวความคิดการพึ่งพาตนเอง และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชนบทจึงได้มีการเริ่มฟื้นฟูทรัพยากรในท้องถิ่นที่ได้สูญเสียไป ให้มีสภาพอุดมสมบูรณ์พร้อมกับปรับสภาพการดำเนินชีวิตที่เคยถูกรอบงำด้วยระบบธุรกิจการค้ากลับเข้ามาสู่อาชีพเกษตรกรรมเพื่อความอยู่รอดโดยอาศัยความสมดุลทางธรรมชาติ กลุ่มบุคคลดังกล่าวยืนหยัดต่อสู้ด้วยความเข้มแข็งกับความล้มเหลว และความผิดพลาดที่เกิดขึ้นอย่างภาคภูมิใจด้วยกำลังกาย สติปัญญา และสิ่งสมประสพการณ์จากการผสมผสานกลมกลืนได้อย่างเหมาะสม สามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยพึ่งพาตนเอง และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชนบท จึงได้มีการฟื้นฟูทรัพยากรในท้องถิ่นได้สูญเสียไป ให้มีสภาพอุดมสมบูรณ์พร้อมกับปรับสภาพการดำเนินชีวิตที่เคยถูกรอบงำด้วยระบบกิจการค้า กับเข้ามาสู่อาชีพเกษตรกรรมเพื่อความอยู่รอดโดยอาศัยความสมดุลทางธรรมชาติ กลุ่มบุคคลดังกล่าวยืนหยัดต่อสู้ด้วยความเข้มแข็งกับความล้มเหลว และความผิดพลาดที่เกิดขึ้นอย่างภาคภูมิใจด้วยกำลังกาย สติปัญญา และสิ่งสมประสพการณ์จากการผสมผสานกลมกลืนได้อย่างเหมาะสม สามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยพึ่งพาตนเอง ซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ที่สมควรได้รับการยกย่องและนำเอาหลักการ ความรู้แนวคิด และประสพการณ์ไปถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อไป

4. แนวความคิด หลักการปฏิบัติและเทคโนโลยีชาวบ้าน เนื่องมาจากสภาพสังคม และเศรษฐกิจของประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้สภาพการดำเนินชีวิตค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพพอกินไปสู่การประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้ให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขได้เกิดการนำความรู้ แนวความคิดและวิทยาการที่เคยปฏิบัติกันมาผสมผสานกับวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อนำมาใช้ในการเพิ่มผลผลิตหรือประกอบกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในครอบครัว และท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านี้เป็นอีกกลุ่มบุคคลหนึ่งที่เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาตนเองและช่วยเหลือสังคมได้อย่างดี

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537 : 18) ได้สรุปประเภทภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ 9 ประเภท ดังนี้

1. ด้านคติ ความเชื่อ คติ ความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับคนทุกคน โดยแบ่งออกเป็นนามธรรมและรูปธรรม เป็นผลทำให้เกิดคำสอนสำหรับเป็นข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติของคนในแต่ละท้องถิ่นอาจมีความคล้ายคลึง และแตกต่างกันตามสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และความเกี่ยวข้องกับชุมชนต่างกลุ่ม
2. ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นตัวชี้ที่สำคัญต่อการแสดงออกของภูมิปัญญาของแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่น เนื่องจากความรู้ในเรื่องดังกล่าวเป็นวิธีการดำเนินชีวิตแบบแผนที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน และเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มนั้น ๆ
3. ด้านเกษตรพื้นฐาน วิถีชีวิตคนไทยในอดีตมีความเป็นอยู่และดำเนินชีวิตโดยอาศัยธรรมชาติ การประกอบอาชีพนั้นส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการทำเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช สมุนไพร ซึ่งเป็นการทำเพื่อให้มีอยู่มีกินมากกว่าทำเพื่อขาย แต่ปัจจุบันการดำเนินชีวิตของคนเปลี่ยนไป ตามสภาพแวดล้อมของสังคมที่มีประชากรเพิ่มมากขึ้น ความสมดุลของธรรมชาติเริ่มถูกทำลายลง เพื่อเพิ่มพื้นที่ในการผลิตให้มีจำนวนเพียงพอกับความต้องการของตลาดเป็นเหตุให้ชาวบ้านอยู่ในชุมชนของคนไม่ได้ สืบเนื่องจากความล้มเหลวในการจัดระบบการผลิตจากการทำ

เพื่อให้มีผู้มีกินมาเป็นการทำเพื่อขายให้คนกลุ่มหนึ่งเอาความล้มเหลวที่ผ่านมาเป็นบทเรียนและนำไปสู่แนวคิดการพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเริ่มฟื้นฟู ทรัพยากรในท้องถิ่นที่สูญเสียไปนี้ปรับให้มีสภาพความอุดมสมบูรณ์ ปรับการดำเนินชีวิตที่เคยถูกรอบงำจากสภาพสังคมที่มีพ่อค้าคนกลางระบบธุรกิจ และระบบโรงงานเข้าสู่การเกษตรที่อาศัยความสมดุลทางธรรมชาติซึ่งกันและกัน บุคคลเหล่านี้สามารถยืนหยัดและต่อสู้กับความล้มเหลวมาได้อย่างเหมาะสมด้วยกำลังกาย กำลังสติปัญญา และการสั่งสมประสบการณ์ จากการผสมผสานแนวความคิดระหว่างการเกษตรแบบดั้งเดิมกับแบบใหม่จนมีความผสมผสานกลมกลืนได้อย่างเหมาะสมสามารถอยู่ได้ด้วยพึ่งพาตนเอง ซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่สมควรได้รับการยกย่องนำแนวความคิดความรู้และประสบการณ์ที่ได้ ไปถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อไป

4. ด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศไทย หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนตลอดจนสื่อมวลชน ต่างให้ความสนใจที่จะรณรงค์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ การอนุรักษ์แหล่งน้ำ รวมทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำที่มีอยู่ให้สามารถใช้การได้ การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จะสะท้อนออกมาในแนวของการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านคติ ความเชื่อ แล้วประยุกต์ออกมาสู่การพัฒนาชีวิตและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในด้านนี้ มิให้เห็นไม่เด่นชัดนัก นอกจากจะเป็นการแฝงอยู่ในรูปแบบของการทำเกษตร

5. ด้านสวัสดิการชุมชน การพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาชนบทที่ยากจน และถูกทอดทิ้งในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ผลของการพัฒนาที่ได้รับ คือ ราคาที่สูงขึ้น ที่ฐานะยากจนมากขึ้นและมีหน้าที่เพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นผลจากที่ประชาชนถูกบีบเข้าระบบทุนนิยม จากสภาพการณ์นี้ได้มีประชาชนพยายามที่จะหาทางช่วยเหลือตนเอง โดยการรวบรวมประชาชนในหมู่บ้านของตนและก่อตั้งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น เช่น กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มออมข้าว ธนาคารโค-กระบือ กลุ่มสัจจะหรือกลุ่มออมทรัพย์ รวมทั้งบางพื้นที่ได้มีการประยุกต์ประเพณีต่าง ๆ เข้ามาเพื่อรวบรวมปัจจัยที่สำคัญซึ่งกลุ่มเหล่านี้พัฒนาระบบ และวิธีการของตนเองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการแก้ปัญหาให้กับชุมชนและเพื่อเพิ่มปริมาณและคุณค่าของทุนโคกทรัพย์ และเงินทุนขึ้น

6. ด้านการรักษาพื้นบ้าน แม้การแพทย์สมัยใหม่จะมีความก้าวหน้า และทันสมัยมากสามารถที่จะรักษาโรคได้เกือบทุกชนิดให้หายได้ แต่โดยแท้จริงแล้วสภาพของสังคมไทยเรานั้นถึงแม้จะมีการรักษาแบบแพทย์สมัยปัจจุบันแล้วการรักษาแบบดั้งเดิม หรือแบบพื้นบ้านก็ยังมีค่าอยู่สูงมากเนื่องมาจากสภาพของวัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยเรานั้นเองถึงแม้ว่าผู้ที่มีการศึกษาทั้งหลายจะเห็นว่าการรักษาแบบพื้นบ้านจะเป็นการรักษาที่ล้าสมัย แต่ในความเป็นจริงแล้วการรักษาแบบพื้นบ้านยังมีความสำคัญสำหรับชนบทที่ห่างไกล เนื่องจากการสร้าง ความมั่นคงทางจิตใจให้กับชาวบ้าน เพราะสิ่งเหล่านี้จะอยู่ใกล้ชิดกับการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านมากที่สุดและเป็นวิธีการที่สามารถรักษาคนที่ป่วยไข้ให้หายจากโรคได้โดยไม่มีผลแทรกซ้อนตามมาทีหลังอีกทั้งปัจจุบันนี้ วงการแพทย์สมัยใหม่ได้ให้ความสนใจที่จะนำสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรคให้หายได้เช่นเดียวกับยาทางการแพทย์สมัยใหม่ การรักษาพื้นบ้านจะมีหลายลักษณะ เช่นวิธีทางไสยศาสตร์ การรักษาแบบแผนโบราณ และการรักษาด้วยสมุนไพร

7. ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน (Indigenous Technology) เทคโนโลยีพื้นบ้าน (Indigenous Technology) หรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า (Appropriate Technology) เริ่มมาจากประเทศที่กำลังพัฒนาได้รับวิธีการและเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มผลผลิตและชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น แต่เมื่อเริ่มพัฒนาไประยะหนึ่งก็พบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวเนื่องกับคนและกรรมวิธีการใช้ดังนั้นการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมออกมาใช้ในการพัฒนาประเทศ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาและส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งยังช่วยให้ได้ตระหนักถึงมรดกของชาติที่อยู่ทั้งด้านบุคคล ฝีมือ และทรัพยากร ชีตความสามารถของคนไทยเราที่สามารถคิดค้นและผลิตสร้างขึ้น

8. ด้านศิลปะพื้นบ้าน ศิลปะพื้นบ้านเป็นศิลปะที่ชาวบ้านเป็นผู้สร้างขึ้น และจะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงชีวิตจิตใจและภูมิปัญญาของท้องถิ่น แต่ละประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่าศิลปะพื้นบ้านเป็นสิ่งที่มีความเรียบง่าย และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นทำให้สามารถสื่อความหมายกับชาวบ้านได้ดี ศิลปะเหล่านี้จะสะท้อนออกมาหลายประการและศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้ได้กลายเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติเราซึ่งควรได้มีการอนุรักษ์ไว้ เพราะในปัจจุบันศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้กำลังจะสูญหายไป ทั้งนี้เนื่องจากคติ ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปและได้มีการเปลี่ยนเพื่อความบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ดังนั้นศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้จะสูญหายไปจากสังคมไทยแน่นอนถ้าไม่มีการอนุรักษ์และรักษาไว้

9. ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และหัตถกรรมพื้นบ้านได้มีการพัฒนารูปแบบขึ้น เพื่อให้มีประโยชน์ใช้สอย ได้สมบูรณ์เท่าที่จะทำได้ซึ่งหัตถกรรมบางชนิดต้องใช้เวลาในการพัฒนาสืบทอดต่อมานานหลายชั่วชีวิต อาจเป็นเวลาหนึ่งร้อยปีหรือพันปี วัตถุประสงค์ในการสร้างงานหัตถกรรมขึ้นมานั้นมักจะสอดคล้องกับคตินิยม ขนบธรรมเนียมของชุมชน มีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และวัฒนธรรมของผู้ผลิตและผู้ใช้หัตถกรรมพื้นบ้านถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วหัตถกรรมพื้นบ้านนั้น สามารถที่จะสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมที่ฝังงอกของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นความศรัทธา เลื่อมใสในศาสนาหรือความเชื่อในการดำรงชีวิต และเป็นสิ่งที่เอื้อประโยชน์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์สืบต่อกันมาเป็นเวลานานจะมีอยู่หลายลักษณะ คือหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทจักสาน ทอ เช่น กระบุง กระจาด กระดัง ชะลอม แข่ง ลอบ ไช เสื่ออก ผ้าขาวม้า นอกจากนี้แล้วยังมีหัตถกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น การจัดและประดิษฐ์ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง งานใบตอง งานแกะสลักผลไม้ เครื่องไม้ การร้อยมาลัย การทำเครื่องดนตรี (อังกะลุง) การผูกผ้า หรือการจับปลาให้เป็นรูปแบบต่าง ๆ การนำทองเหลืองมาสานเป็นรูปต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานจักสานที่ประยุกต์ขึ้น

กรมวิชาการ (2540 : 31) ได้แบ่งลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ประสบการณ์ของชาวบ้านที่นำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้านค้นพบ และนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน ได้แก่ คติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ เช่น คำสอนทางศาสนา ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การไหว้ครู การบวงสรวง เป็นต้น

2. ความรู้ ความคิด ในการสร้างสรรค์แบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติ สืบต่อกันมา หมายถึง สิ่งที่ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้หรือความคิดลงไปในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก ภาษิต การละเล่นต่าง ๆ นิทานพื้นบ้าน ตลอดจนศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ และโบราณอุบาย เป็นต้น

3. การประกอบอาชีพที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง หมายถึง ความรู้และ ประสบการณ์ ที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพโดยอาศัยหลักธรรมชาติ การทอผ้า การทำ เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4. การประกอบอาชีพที่เกิดจากการผสมผสานความรู้เดิมกับแนวคิดหลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ในการแก้ปัญหาในหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น เทคโนโลยี การหล่อโลหะ ทองเหลือง การนวดข้าว และการก่อสร้าง

เวกอร์พันธ์ ฉ่ำสันเทียะ (2541 : 38-41) ได้สรุปแบ่งภูมิปัญญาได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ เป็นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เน้นความสำคัญทางจริยธรรมมากกว่าทางวัตถุธรรม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสืบต่อกันมา เพื่อให้มีคุณค่าจรโลงรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ สาธารณสมบัติ และทรัพยากรธรรมชาติที่มุ่งสู่องค์ความดีและความยุติธรรม เช่น ความเชื่อเรื่องศาสนา ความเชื่อเรื่องผีปู้ผีตา ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ พิธีการ ไสยศาสตร์ การเสี่ยงทาย ทำนายฝัน เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาด้านการทำมาหากินเป็นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับการทำมาหากินเพื่อให้รู้จักคิดและสร้างเครื่องมือ รู้จักสร้างความสำเร็จทางวัตถุ รู้จักเพิ่มพูนรายได้ ได้แก่ การประกอบอาชีพ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน การเกษตร ยารักษาโรค การใช้แหล่งน้ำ การรักษาป่าไม้ชุมชน การเย็บ ปัก ถัก และทอ เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาด้านการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เป็นการจัดการสัมพันธ์ระหว่างคนกับงานที่ปฏิบัติกันทั้งครอบครัวและชุมชน แสดงออกมาในรูปของคำสอนขนบธรรมเนียม วิธีประชาอัน เป็นวิถีชีวิตของคนส่วนรวมให้รู้จักกินดีอยู่ดี ประหยัดอดออม รู้จักรักษาความสะอาด รู้จักการแต่งกาย รู้จักการทำเครื่องมือเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การบายศรีสู่ขวัญ การแต่งงาน งานศพ งานบวช การละเล่น และการอ่อนน้อมถ่อมตน

เอกวิทย์ ฌ กลาง (2541 : 102-103) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานว่าเป็นผลของการพัฒนาการปรับตัว ปรับวิถีชีวิตของคนไทย/ลาว และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ร่วมกันอยู่ในธรรมชาติ แวดล้อมรายรอบอาณาบริเวณที่ราบสูงกว้างใหญ่ของอุษาคเนย์อันมีแม่น้ำโขงและสาขา คือ สี มูล และสายน้ำซอยย่อยอีกหลายสายหล่อเลี้ยงตอนในของที่ราบสูง อนึ่งเนื่องจากวัฒนธรรมอีสานกับวัฒนธรรมลาวทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงมีความสัมพันธ์เชิงชาติพันธุ์และเชิงอำนาจใกล้ชิดกันมาก อีกทั้งมีการอพยพเคลื่อนย้ายประชากรต่อเนื่องไม่ขาดสายโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฝั่งตะวันออกสู่ฝั่งตะวันตกในสมัยรัตนโกสินทร์ วิถีชีวิตของสองฝั่งแม่น้ำโขงจึงละม้ายคล้ายคลึงกันจนจำแนกความแตกต่างได้ยาก ในสาระสำคัญในมิติประวัติศาสตร์วิถีชีวิตและภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน โดยเฉพาะบริเวณแอ่งสกลนครและอีสานตอนบนมีรากฐานร่วมกันมากับอาณาจักรล้านช้าง เช่นเดียวกับล้านนา ในขณะที่เดียวกันบริเวณอีสานใต้ก็ได้รับอิทธิพลอารยธรรมขอม ส่วนในแอ่งโคราชได้รับอิทธิพล

อารยธรรมกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ตลอดมา โดยนับนี้สังคมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน จึงมีความหลากหลายมีไม่น้อยตามเหตุปัจจัยทางภูมิประเทศและเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ดังกล่าว อย่างไรก็ตามลักษณะร่วมของภูมิภาค ระบบนิเวศ อิทธิพลของพุทธศาสนาวัฒนธรรมข้าว และสายสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญ ๆ ที่มีอิทธิพลในการหล่อหลอมวิถีชีวิตของชาวอีสานโดยรวมและเกื้อกูลให้เกิดพัฒนาการทางภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีลักษณะเด่นเป็นของอีสาน

ทัศนีย์ ทองไชย (2542 : 18-24) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

เนื่องจากมนุษย์ไม่อาจอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นสังคมในชุมชน จึงมีการพบปะสังสรรค์ร่วมกัน และเพื่อให้ชุมชนแต่ละชุมชนอยู่อย่างสันติและสงบสุข จึงจำเป็นต้องมีการจัดระบบระเบียบในการอยู่ร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติร่วมกัน

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเนื่องจากมนุษย์อยู่กับธรรมชาติในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ มนุษย์จึงจำเป็นต้องพึ่งพิงอาศัยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในการดำรงชีวิต ตลอดจนการแก้ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และสามารถปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนในลักษณะการประกอบอาชีพภายในท้องถิ่น การรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาและความเชื่อในเรื่องอาหารการกิน

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับประสบการณ์ เป็นสิ่งที่คนในชุมชนได้พบเห็นจากประสบการณ์ของชาวบ้านเอง หรือประสบการณ์ที่พบเห็นจากสังคมภายนอกชุมชน ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานและนำมาถ่ายทอดโดยการบอกเล่าบันทึก แสดง ปลูกสร้างให้ผสมกลมกลืนให้เข้ากับท้องถิ่นของตนเองในลักษณะของการบันทึกประวัติศาสตร์โบราณสถาน โบราณวัตถุ วรรณกรรม และนิทานพื้นบ้าน ดนตรีและศิลปะการแสดง หัตถกรรม งานฝีมือที่ทำจากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น การแกะสลัก การหล่อโลหะทองเหลือง การจักสาน ไม้กวาดและเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

อบเชย แก้วสุข (2543 : 10) ได้แบ่งสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 6 สาขา ดังนี้

สาขาที่ 1 สาขาเกษตรกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และมีผลงานด้านการทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ประมง ทำไร่นาสวนผสมโดดเด่น เลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้อย่างพอเพียงมีรายได้จากผลผลิตด้านนี้ มีแนวคิดที่ดี แปลกใหม่ ที่เป็นประโยชน์และช่วยพัฒนาอาชีพด้านนี้ได้ที่น่าสนใจ เช่น เป็นผู้คิดริเริ่มการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรแบบพอเพียง เกษตรที่เอื้อประโยชน์ต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

สาขาที่ 2 สาขาคหกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และมีผลงานโดดเด่นในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่

1. ด้านอาหาร เป็นต้นตำรับการปรุงอาหารที่มีรสชาติอร่อย ให้คุณค่าด้านโภชนาการใช้วัสดุที่มีราคาไม่แพง วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น รู้จักคิด ดัดแปลงสูตรอาหารได้แปลกใหม่ หรือเป็นผู้สืบสานตำรับตำราที่มีอาหารรสเลิศ สามารถผลิตเป็นสินค้าจำหน่ายได้ เช่น การทำปลาร้าการทำส้มหรือหมม ขนมต่าง ๆ

2. ด้านงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม สามารถทำเป็นอาชีพจำหน่ายได้ สามารถทำเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ เช่น การทำผ้าทอ และการตัดเย็บเสื้อผ้า

3. ด้านที่อยู่อาศัย สามารถจัดบ้านเรือนบริเวณได้น่าอยู่น่าอาศัยตาม ทัศนภาพ ทำให้มีสุขภาพอนามัยในการอยู่อาศัย

สาขาที่ 3 สาขาศิลปกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ มีผลงานโดดเด่นในเรื่อง

1. ด้านจิตรกรรม คือ การวาดภาพฝาผนัง การเขียนภาพลงบนผ้า หน้าผา และการสักลาย

2. ด้านประติมากรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ และมีฝีมือในการปั้น แกะสลัก การหล่อ เช่น หล่อพระพุทธรูป ปั้นโอ่ง สลักลวดลาย ประดับต้นเทียนและสิ่งก่อสร้าง

3. ด้านสถาปัตยกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ เรื่องการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน โบสถ์ ศาลา และศาลพระภูมิ

4. ด้านหัตถกรรม (งานช่างฝีมือ) คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีผลงานในสิ่งที่ทำด้วยมือ เช่น เครื่องจักสานต่าง ๆ

5. ด้านงานประดิษฐ์ คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ ด้านการจัดทำผลงานเลียนแบบธรรมชาติ เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ บายศรี และการแต่งลวดลายบน แผ่นผ้า

6. ด้านดนตรี นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ด้านการเล่นดนตรี การขับร้อง การฟ้อนรำ การคิดวิธีการละเล่น พื้นบ้าน หมอลำ การเล่นหนังประมอทัย ลิเก เพลง กันตรึม และเจรียง

สาขาที่ 4 สาขาสาธารณสุข คือ ผู้มีความสุข ความสามารถมีประสบการณ์ ด้านการใช้ยาสมุนไพร การรักษาโรคแผนโบราณ การรักษาสุขภาพอนามัยร่างกาย การสืบสานตำรา สมุนไพร หมอนวด แผนโบราณ และหมอดำยา

สาขาที่ 5 สาขาภาษาและวรรณกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ในการแต่งวรรณกรรมพื้นบ้าน การคิดประดิษฐ์อักษรภาษาถิ่น การสืบสานอักษร โบราณ และวรรณกรรมท้องถิ่น

สาขาที่ 6 สาขาอื่น ๆ ภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ได้แก่ ภูมิปัญญาหรือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ คือ

1. ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ผู้มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ มีผลงานเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น หมอสู่วิญญ

2. ด้านโหราศาสตร์ ได้แก่ ผู้มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และมีผลงานด้านโหราศาสตร์หรือหมอดู

3. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ผู้มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในการปฏิบัติตามขนบประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ

รุ่ง แก้วแดง (2544 : 14) ได้กล่าวถึง กลยุทธ์ในการอนุรักษ์ พัฒนา และ ถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติ

การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากลอย่างสอดคล้องและกลมกลืน ซึ่งสภาวะแห่งชาติกำลังศึกษาวิจัยและกำหนดนโยบายแห่งชาติเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วยแผนงานหลัก คือ ส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ยกย่องครูภูมิปัญญาไทย ที่ผ่านมาสภาการศึกษาแห่งชาติได้คัดเลือกครูภูมิปัญญาในสาขาต่าง ๆ จากทั่วประเทศ เพื่อเด็กจะได้สัมผัสและเรียนรู้กับสภาพความเป็นจริงของภูมิปัญญาเหล่านั้นและที่สำคัญเพื่อเป็นการอนุรักษ์และเชิดชูครูภูมิปัญญาไทยจัดตั้งศูนย์สารสนเทศและฐานข้อมูลสร้างเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาไทยสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาและจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาไทย

สถาบันราชภัฏนครราชสีมา (2546 : 5-8) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการของภูมิปัญญาไทยมีอยู่ 5 ปัจจัย ได้แก่ ความรู้เดิมเรื่องนั้น ๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการสั่งสม การสืบทอดของความรู้ในเรื่องนั้น ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ได้ สถานการณ์ที่ไม่น่าคง หรือมีปัญหาที่หาทางออกไม่ได้ และรากฐานของพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมความเชื่อ

กรมวิชาการ (2540 : 26-39 ; อ้างอิงมาจาก อังกุล สมคะเนย์. 2535 : 10) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งออกได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เป็นเรื่องเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา กลุ่มที่ 2 เป็นเรื่องของศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี กลุ่มที่ 3 เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย และกลุ่มที่ 4 เป็นเรื่องของแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งออกได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เป็นเรื่องเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา กลุ่มที่ 2 เป็นเรื่องของศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี กลุ่มที่ 3 เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย และกลุ่มที่ 4 เป็นเรื่องของแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานมีรากเหง้าหลากหลายผสมผสานอย่างกลมกลืนระหว่างศาสนาสภาพภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม และกระบวนการทางสังคม เป็นการผสมผสานของคตินิยมท้องถิ่น คือ พุทธศาสนาระดับที่ชาวบ้านปฏิบัติในชีวิตประจำวัน กับศาสนาพราหมณ์และความเชื่อถือผีต่าง ๆ เช่น ผีแถน ผีเสื้อ ผีปู่ตา ผีนา ผีไร่ ผีน้ำ ผีป่าเขาลำเนาไพร คติความเชื่อ เหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการประกอบอาชีพ การกระทำของบุคคลและสังคม ชาวอีสานนำคติความเชื่อเหล่านี้ไปประกอบพิธีกรรม เพื่อคลี่คลายข้อขัดแย้งระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับกฎเกณฑ์สังคม ซึ่งบรรดาความเชื่ออันหลากหลายของชาวอีสานนั้น พุทธศาสนาสอนให้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของคน สัตว์พืช สิ่งของต่าง ๆ โดยการสังเกต โดยการปฏิบัติ โดยการฟัง โดยการอ่าน และโดยการเขียน พุทธศาสนาระดับชาวบ้านแสดงหลักธรรมคำสอนที่เป็นเอกภาพกับวิถีดำเนินชีวิตภายในสังคม

2. ความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน

นิทานเป็นผลทางปัญญาและจินตนาการของมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรับใช้มนุษย์ทางด้านจิตใจ (ศิราพร ฐิตะฐาน. 2523 : 1) มนุษย์ทุกชาติพันธุ์ไม่ว่าจะชนชาติใดพูดภาษาใดใช้ชีวิตอยู่ในสังคมใด จะดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์ จะเป็นชาวนา จะเป็นคนผิวขาว ผิวดำ หรือผิวสีน้ำตาล ย่อมมีเรื่องเล่ามีประเพณีการเล่านิทานสู่กันฟังด้วยกันทั้งสิ้น (วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน. 2531 : 118) มนุษย์จึงมีการเล่านิทานสืบทอดต่อ ๆ กันมา

มนุษย์รู้จักการเล่านิทานมาเป็นเวลานานมากตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และได้เล่าเอาไว้มากทุกประเภท การเล่านิทานได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในสมัยที่ยังไม่มีตัวหนังสือนิทานเหล่านี้ถ่ายทอดปากสืบต่อ ๆ กันมา (ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. 2525 : 111) การเล่านิทานเป็นศิลปะที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่ง มีทฤษฎีที่เชื่อถือกันอย่างกว้างขวางว่า เป็นความพยายามสิ่งแรกของมนุษย์ที่จะพูดจาติดต่อหรือบอกเล่าการผจญภัย ภายในครอบครัวหรือภายในเผ่าของตน (วรรณิ ศิริสุนทร. 2530 : 100) การเล่านิทานเป็นที่นิยมแพร่หลายทั่วไปในทุกหนทุกแห่งในชุมชนทุกชั้น นับตั้งแต่พระราชลมาจนถึงคนยากจน มีเรื่องเล่าว่าแม้เทวดาก็ยังชอบฟังนิทาน การเล่านิทานต้องเล่ากันเวลากลางคืน ถ้าเล่ากลางวันเทวดาจะแข่งด้วยว่าเวลากลางวันเทวดาต้องไปเฝ้าพระอิศวร ไม่อาจฟังได้ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ. 2531 : 131) การเล่านิทานแต่เดิมจะใช้เป็นเครื่องบันเทิงใจในยามว่างงาน หรือใช้เป็นข้อสันนิษฐานสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ตามความเชื่อของตนตลอดจนเป็นการเผยแพร่ความคิดของลัทธิต่าง ๆ (จันทร์ศรี นิตยฤกษ์. 2527 : 44) ถึงแม้ว่าเรื่องในนิทานจะแตกต่างกันไปตามภาคต่าง ๆ ของโลก แต่จุดประสงค์ดั้งเดิมในการเล่านิทานของมนุษย์เป็นอย่างเดียวกันหมด นั่นก็คือมนุษย์เราทั่วไปต้องการเครื่องบันเทิงใจในยามว่างงานประการหนึ่งและอีกประการหนึ่งเป็นเหตุผลเนื่องมาแต่ศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์ และเป็นต้นเหตุให้มีนิทานขึ้นมากมายหลายประเภท เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนเป็นทำนองมุขปาฐะก่อนที่จะได้จารึกเป็นลายลักษณ์อักษร (กุหลาบ มัลลิกะมาส. 2509 : 99)

บันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏเกี่ยวกับการเล่านิทานเป็นครั้งแรก ค้นพบในประเทศอียิปต์ เป็นบันทึกที่อยู่บนกระดาษปาปิรัส กล่าวถึงวิธีที่โอรสของ Cheope นักสร้างปิรามิดผู้ยิ่งใหญ่ได้ให้ความบันเทิงแก่พระราชบิดา โดยการเล่านิทานเรื่องราวนี้ได้บันทึกไว้เมื่อประมาณ 2,000-3,000 ปี ก่อนคริสตกาล และหนังสือนิทานของอินเดียฉบับเก่าที่สุดที่ถือว่าเป็นบ่อเกิดแห่งนิทานทั้งหลาย ปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรคือ “พฤษหัตถกา” ซึ่งแต่งโดย คุณาลัย แต่งขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 (วรรณิ ศิริสุนทร. 2530. : 2-4) ดังนั้นเมื่อมีการประดิษฐ์ตัวอักษรจึงได้รวบรวมนิทานเป็นตัวอักษรเป็นหลักฐานแทนการเล่าแบบมุขปาฐะ

การเล่านิทานนั้น ชาวบ้านจะผูกเรื่องขึ้นมาเล่าสู่กันฟังด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว หรือถ้อยคำสำนวนของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่นเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลานานจะไม่ทราบว่ามีใครเป็นคนค้นคิดแต่งขึ้นมาเป็นเรื่องนานาชนิด เนื้อหาของเรื่องทีเล่านั้นจะแตกต่างหรือเพี้ยนจากผู้เล่าเดิมกลายเป็นนิทานประจำถิ่นหรือนิทานพื้นบ้านในที่สุด (บุญช่วย ปิยวิทย์. 2536 : 89) การถ่ายทอดจะขึ้นอยู่กับความทรงจำของผู้เล่า ซึ่งสามารถเปลี่ยนไปได้ตามกาลเวลาที่ล่วงเลยไปและผู้เล่าอาจหลงลืมเรื่อง แต่งเรื่องใหม่แทนหรือพลิกแพลงเรื่องตามแต่ผู้เล่าจะพอใจให้เรื่องดำเนินไป (สุกัญญา ภัทรราชย์. 2526 : 59-65) ธรรมชาติของนิทานพื้นบ้านเกิดขึ้นจากจินตนาการที่เป็นตัว

สะท้อนความเป็นจริงทางสังคม ลักษณะเนื้อหาของนิทานจะเลือกหยิบแง่มุมที่เป็นปัญหาในสังคมมาเป็นแกนเรื่อง และทำหน้าที่แก้ปัญหทางใจให้คนในสังคม (ประคอง นิมมานเหมินท์. 2528 : 58-59) นิทานพื้นบ้านต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปนั้นนับว่าเป็นวัฒนธรรมของชาติอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นมรดกตกทอดแก่คนรุ่นหลัง บ่อเกิดของนิทานนั้นมีหลายทาง เกิดจากชาดก เกิดจากนักปราชญ์และผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ลูกหลานฟัง เป็นต้น ความประสงค์ของผู้ที่ผูกนิทานต่าง ๆ ขึ้นมาก็เพื่อจะให้ความเพลิดเพลิน และอบรมปณิธานของกุลบุตรธิดา ให้อยู่ในโอวาทและมีความประพฤติอันดีงาม เพราะในเนื้อหาของนิทานนั้นโดยมากมักจะแฝงไว้ด้วยคติสอนใจ มีอุทาหรณ์ประกอบด้วย คนโบราณจึงมักใช้นิทานเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนเด็กเพราะทำให้ผู้ฟังได้รับรสสนุกเพลิดเพลินและในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นผลของการกระทำชั่วและการทำความดีว่าเป็นอย่างไร (ทวี มุขระโกษา และสมชัย หงส์ทองคำ. 2520 : 1) เป็นผลให้ผู้ฟังนิทานได้รับประโยชน์อย่างมากจากการฟัง

ในประเทศไทยการเล่นนิทานเป็นมหรสพอย่างหนึ่งของคนในรุ่นปู่ย่าตายายสมัยที่ยังไม่มีเครื่องให้ความบันเทิงใจมากนัก การเล่นนิทานจะเป็นสิ่งให้ความบันเทิงใจ และได้ตัวอย่างจากนิทานสั่งสอนอบรมลูกหลานไปในตัว เวลางานพิธีหรือเทศกาลต่าง ๆ ตามหมู่บ้านที่มีคนมาชุมนุมกันมาก ๆ ก็นิยมหาคนที่เล่านิทานเก่ง ๆ ไปเล่านิทานให้ฟังกันเป็นมหรสพในงานนั้น ๆ ด้วย (ประเทือง คล้ายสุบรรณ. 2531 : 62) ซึ่งเดิมนิทานเป็นเรื่องที่เล่าสืบ ๆ ต่อกันมาจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง จากท้องถิ่นหนึ่งไปสู่ท้องถิ่นหนึ่ง ฉะนั้นเมื่อตกไปในท้องถิ่นใดก็จะมีกรปรับเรื่องให้เข้ากับท้องถิ่นนั้น ๆ นิทานในท้องถิ่นต่างกันจึงมักจะเหมือนกันในจุดใหญ่แต่ต่างกันรายละเอียด เพราะอิทธิพลของท้องถิ่น (ตรี อมาตยกุล. 2513 : 1) นิทานเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในสังคมพื้นบ้านท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทยทั่วไป

นิทานพื้นบ้านอีสานส่วนใหญ่มุ่งที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างมาก เช่น ความเชื่อ คตินิยม จารีตประเพณี ตลอดจนนครหลวงแห่งชีวิตของประชาคมนั้น ส่วนนวนิหารในนิทานจะเป็นพื้น ๆ ไม่นิยมคำศัพท์ (คำบาลี สันสกฤต) เหมือนภาคกลางซึ่งตอบสนองบุคคลชั้นสูงที่ได้รับการศึกษาดี แต่นิทานอีสานโดยทั่วไปคล้ายกับนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ของภาคกลาง (ธวัช ปุณโณทก. 2536 : 8-11) นิทานพื้นบ้านอีสานเป็นสิ่งที่มามีอิทธิพลต่อชาวอีสานอย่างมากทั้งในอดีตและปัจจุบัน ศูนย์กลางของนิทานพื้นบ้านอีสานอยู่ที่วัด ผู้แต่งมักจะเป็นพระภิกษุ หรือไม่ก็เป็นผู้ที่เคยบวชเรียนมาก่อน นิทานอีสาน ส่วนใหญ่จึงมักมีการสอดแทรกเนื้อหาทางจริยศาสตร์อยู่ด้วย ซึ่งเนื้อหาทางจริยศาสตร์นี้เป็นการผสมผสานระหว่างความคิดแบบพุทธ และความเชื่อดั้งเดิม (สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ, สุกัญญา ภัทรราชย์ และขอบ ดีสวนโคก. 2531 : 23-25) นิทานพื้นบ้านอีสานยังเปรียบเสมือนกระจกสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ความนึกคิดความเชื่อถือ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของบุคคลในท้องถิ่น (ชำนาญ รอดเหตุภัย. 2518 : 1) นอกจากนี้ประเพณีการเล่นนิทานเป็นสิ่งที่ปรากฏในทุกสังคมและแต่ละสังคมต่างก็มีวิธีการในการอนุรักษ์นิทานพื้นบ้าน

ชาวอีสานมีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณีแบบดั้งเดิม แม้ว่าปัจจุบันจะรับเอาวัฒนธรรมจากชาวภาคอื่น หรือวัฒนธรรมทางตะวันตกเข้ามาปรับปรุงรูปแบบการดำรงชีวิต แต่ชาวอีสานส่วนใหญ่ก็ยังรักษาเอกลักษณ์เดิมเอาไว้ โดยเฉพาะประชาชนในภาคอีสานยังมีผู้สืบทอดประเพณีการเล่นนิทานมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เช่น งานศพในหมู่บ้านจะมีผู้เล่าที่ชำนาญ

เล่านิทานให้ผู้ที่มีมารวมงานฟังกันเป็นที่สนุกสนาน ซึ่งนิทานพื้นบ้านจะเป็นเครื่องบ่งบอกถึงลักษณะของสภาพชีวิตและสังคมของคนในท้องถิ่น

นอกจากนี้ ยังพบว่านิทานตกเกี่ยวกับเรื่องเพศ ซึ่งมักจะมีลักษณะหยาบโลน มักเล่ากันเฉพาะกลุ่มและบางโอกาสเท่านั้น แต่มีข้อน่าสังเกตอยู่ประการหนึ่ง คือ นิทานลักษณะนี้ของไทย มักจะใช้กลวิธีทางภาษา คือ การผวนคำมาเป็นข้อขบขัน ถ้าผู้ฟังผวนคำไม่ได้หรือไม่เป็นก็จะกลายเป็นตัวตลกเสียเอง เรื่องตกเกี่ยวกับเพศของไทยมักจะทำให้ตัวละครเป็นพระ ชี ซึ่งโดยปกติต้องประพฤติอยู่ในพรหมจรรย์ แต่กลับประพฤติผิดศีล ข้อห้าม หรือให้เป็นเรื่องพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมระหว่างพี่เขยกับน้องเมีย ลูกเขยกับแม่ยาย เป็นต้น

2.1 จุดประสงค์ในการเล่านิทาน

การเล่านิทานจุดมุ่งหมายส่วนใหญ่อยู่ที่ ความสนุกสนานบันเทิงเป็นหลัก ส่วนจุดมุ่งหมายอื่นๆ นั้นมักจะขึ้นอยู่กับผู้เล่า นิทานเรื่องเดียวกันผู้เล่าอาจจะมีจุดประสงค์ในการเล่านิทานแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

2.1.1 เพื่อความสนุกสนาน เป็นเครื่องบันเทิงใจในยามว่าง

2.1.2 เพื่อใช้สั่งสอน ได้แก่ นิทานคติต่างๆ

2.1.3 เพื่อให้ความรู้ในด้านต่างๆ เช่น นิทานเกี่ยวกับสถานที่ ปราภฏการณ

ธรรมชาติ

2.1.4 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ศาสนา เช่น รามายณะ นิทานเกี่ยวกับเทพเจ้าต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 ความหมายของนิทาน

นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องราวต่าง ๆ ที่เล่าสืบต่อกันมาหรือจารไว้เขียนไว้ตามหนังสือผูกต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เรื่องราวของปัจจุบัน หรือมีผู้แต่งไว้พิมพ์หรือเขียนไว้ อาจจะเป็นเรื่องยาวหรือเรื่องสั้นก็ได้ นิทานพื้นบ้านอีสานอาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า วรรณคดีอีสาน แต่ส่วนใหญ่แล้วนิยมเรียกนิทานเรื่องยาวว่าเป็นวรรณคดีมีข้อที่น่าคิดอยู่ว่า นิทานต้องเป็นอดีตเสมอ บางเรื่องอาจแต่งขึ้นประมาณ 1-2 เดือน มีเหตุหรือมีเรื่องที่น่าสนใจถือว่าเป็นไปได้ การบันทึกที่ถือว่าเป็นประวัติศาสตร์ได้นั้น อาจกำหนดเอาเวลาผ่านไป 10 ปีเป็นอย่างน้อย แต่นิทานไม่มีการกำหนดเวลาคงจะบอกได้ว่าเป็นอดีต นิทานเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องไปค้นหาว่าเป็นอดีตฟังแล้วก็ไม่จำเป็นต้องไปพิสูจน์ว่าเป็นไปได้หรือไม่ หรือเหมาะสมเพียงใด ถ้าหากเป็นเรื่องที่น่าสนใจจะมีผู้สืบทอดหรือเล่าต่อไปเรื่อย ๆ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่น่าสนใจ ก็อาจจบสิ้นลงหลังจากฟังหรือเล่าจบ มีอยู่มากมายนิทานปรัมปราที่เลื่อนลอยไม่น่าเชื่อถือ นิทานมีความหมายใกล้เคียงกับนิยายของทางภาคกลาง (ประมวลพิมพ์เสน. 2551 : 3) คำว่า พื้นบ้าน ในท้องถิ่นคำว่า พื้น แปลว่า เรื่อง เช่น พื้นนางแต่งอ่อนหมายความว่า เรื่องนางแต่งอ่อน ลำพื้น คือ ลำเรื่องหรือเรียกอย่างหนึ่งว่า ลำหมู่ คือ ต้องลำเป็นหมู่คณะ และนิทานพื้นจึงเป็นเรื่องราวที่เล่าขานสู่กันฟังในระหว่างชาวบ้านทั่วไป

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546 : 588) ในพจนานุกรมฉบับ

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 อธิบายความหมายไว้ว่า “นิทาน คือ เรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก และนิทานอีสป เป็นต้น” นอกจากนี้ยังมีท่านผู้รู้อธิบายความหมายไว้คล้ายๆ กัน เช่น

กิ่งแก้ว อรรถากร (2519 : 12) อธิบายว่า นิทาน หมายถึง เรื่องเล่าสืบทอดกันมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็มีอยู่ส่วนมากที่บ้านทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ และนอกจากนี้ยังอธิบายว่านิทานเป็นเรื่องเล่าทั่วไป มิได้ตั้งใจแสดงประวัติความเป็นมา จุดใหญ่เล่าเพื่อความสนุกสนาน บางครั้งก็จะแทรกคติเพื่อสอนใจไปด้วย นิทานมิใช่เรื่องเฉพาะเด็ก นิทานสำหรับผู้ใหญ่ก็มีจำนวนมาก และเหมาะสำหรับผู้ใหญ่เท่านั้น

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518 : 99-100) กล่าวถึง นิทาน ไว้ในหนังสือคติชาวบ้าน ว่า นิทานเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เพื่อความสนุกสนานเบิกบานใจ ผ่อนคลายความตึงเครียด เพื่อเสริมศรัทธาในศาสนา เทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นคติเตือนใจ ช่วยอบรมบ่มนิสัย ช่วยให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ เนื้อเรื่องของนิทานเป็นเรื่องนานาชนิด อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัย ความรัก ความโกรธ เกลียด ริษยา อาฆาต ตลกขบขัน หรือเรื่องแปลกประหลาดผิดปกติธรรมดา ตัวละครในเรื่องก็มีลักษณะต่าง ๆ กัน อาจเป็นคน สัตว์ เจ้าหญิง เจ้าชาย อมนุษย์ แม่มด นางฟ้า แต่ให้ความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมต่าง ๆ เหมือนคนทั่วไปหรืออาจจะเหมือนที่เราอยากจะเป็น เมื่อนิทานตกไปอยู่ในท้องถื่นใดก็มักมีการปรับเนื้อเรื่องให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของถื่นนั้น นิทานในแต่ละท้องถื่นจึงมีเนื้อเรื่องส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน คือ สภาพความเป็นมนุษย์ อารมณ์ ความรู้สึกรัก เกลียด ความโง่ ฉลาด ขบขัน อาฆาตแค้น หรือทุกข์ สุข ส่วนรายละเอียดจะแตกต่างกันบ้างตามสภาพแวดล้อมและอิทธิพลของวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละท้องถื่น

สุมาลย์ พงษ์ไพบูลย์ (2542 : 7) กล่าวว่า นิทานเป็นคำศัพท์ภาษาบาลี หมายถึง คำเล่าเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประเภทใด แต่อยู่ที่ลักษณะการเล่าที่เป็นกันเอง แม้จะเป็นข้อเขียนก็มีลักษณะคล้ายกับการเล่าที่เป็นวาจา โดยใช้ภาษาพูดหรือภาษาปากในการเล่า

กล่าวโดยสรุป นิทาน คือ เรื่องเล่าที่มนุษย์ผู้กระเรื่องขึ้นด้วยภูมิปัญญา โดยส่วนใหญ่จะถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ เนื้อเรื่องมีหลากหลายและใช้เล่าเพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ กัน ตามโอกาสและสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถื่น คำที่ใช้เรียกนิทานมีต่าง ๆ กันไป เช่น นิทานชาวบ้าน นิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นเมือง วรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นต้น ในที่นี้จะใช้นิทานพื้นบ้าน

2.3 สาเหตุการเกิดนิทานพื้นบ้าน

ประมวล พิมพ์เสน (2551 : 4-8) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดนิทานพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. เกิดจากความเชื่อ คนในอดีตโบราณมีความเชื่อคล้าย ๆ กับคนในท้องถื่นเช่น ชาวกรีกโบราณเชื่อว่าเทพเจ้าที่บันดาลให้สุขให้ทุกข์แก่มนุษย์ได้ เทพมีหลายองค์ดูแลมนุษย์คนละด้าน เทพซีอุส (Zeus) เป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ของเทพทั้งหลาย อโฟรไดท์ เทพแห่งความงาม อปอลโล เทพแห่งดวงอาทิตย์ อาเรส เทพแห่งสงคราม เช่น กษัตริย์องค์ต่าง ๆ เขาเชื่อว่าเป็นเทพมาดูแลมนุษย์ ทุก ๆ ประเภท ทุก ๆ สังคมของโลกเชื่อว่าเทพเจ้า มีอำนาจอันรันลับเหนือธรรมชาติ มีอิทธิฤทธิ์การแต่งเรื่องราวขึ้นมาเพื่อยกย่องสรรเสริญเทพเจ้าของเขา ถือว่าเป็นเรื่องปกติ คนอิสานโบราณเชื่อว่าเทพเจ้าแต่ละเรียกว่า แถน คล้ายกับคนจีนซึ่งเรียกว่าเทียนหรือ เทียน แต่ความเชื่อของชาวอิสานจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนพุทธศาสนาเข้ามาและช่วงอิทธิพลของพุทธศาสนา

1.1 ก่อนพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามาถึงนั้น ชาวอิสานจะเชื่อเรื่องผีสังนางไม้ เชื่อเรื่องอำนาจอันลึกลับอยู่ตามภูเขา ในแม่น้ำ ในอากาศบนท้องฟ้า เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีแกนเป็นผู้สร้าง มีแกนเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ทุกอย่าง แกนเป็นผู้กำหนดจึงมีการบูชาแกน บูชาเทพ และเชื่อว่าทุกคนมีขวัญ (เทียบได้กับวิญญาณ) เมื่อตายแล้วขวัญจะไปเกิดอยู่เมืองฟ้าหากทำความดี หากทำชั่วจะวนเวียนอยู่เมืองมนุษย์อย่างผีตาแฮก เป็นต้น ในวรรณกรรมหลายเรื่องจะกล่าวถึงแกน เช่น เรื่องขุนบรม เรื่องพญาคันคาก เรื่องผาแดงนางไอ่ เรื่องกำพไรผีน้อย และเรื่องตักแตนโมคำ และอีกมากมายหลายเรื่อง เช่น แกนหลวง ผู้เป็นใหญ่ของแกนทั้งปวง แกนแนน เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของสัตว์โลก แกนเคราะห์ ทำให้เกิดทุกข์เกิดภัยต่าง ๆ แกนแต่งสอนอาชีพการงานเฮ็ดอยู่เฮ็ดกินต่าง ๆ และอีกหลายร้อยแกน จะอยู่ชั้นสูงหรือต่ำกว่าก็แล้วแต่ บุญญาบารมีที่สร้างเอาไว้ในเมืองมนุษย์ การสร้างนิทานขึ้นมายกย่องคนดีว่าจะต้องได้ไปเกิดเป็นแกนจึงมีอยู่อย่างมากมาย

1.2 ความเชื่อของชาวอิสาน หลังจากได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนามาคำสอนของพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธเทพบนเมืองฟ้าหรือสวรรค์ แต่จะชี้ให้เห็นว่าเทพเหล่านั้นไม่มีอิทธิฤทธิ์มากไปกว่ามนุษย์ คำว่าแกนจะเปลี่ยนไปเป็นพระพรหม พระอินทร์ และเทวดา ชี้ให้เห็นรู้จักมีเหตุมีผลไม่ให้หลงมกมาย ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากเหตุดับลงก็ด้วยเหตุ ตนเองเท่านั้นที่จะช่วยตนได้ ใครทำดีได้ผลดี ใครทำชั่วได้ผลชั่ว เทพอยู่บนสวรรค์ยังไม่หลุดพ้น ยังไม่ถึงวิมุตติ ยังจำต้องลงมาเกิด (อิสานเรียกว่าลงมาใช้ชาติ) ฉะนั้นมนุษย์จึงมีโอกาสดีกว่าเทพทั้งปวง มีอิทธิพลมากกว่าเทวดาเพียงแต่เราจะปฏิบัติได้มากน้อยแค่ไหน จะถึงขั้นเป็นพระโพธิญาณ เป็นพระพรหม เป็นพระอินทร์หรือเป็นเทวดา การสร้างนิทานขึ้นมาในช่วงนี้จะเปลี่ยนบางเรื่อง จะเอาธรรมของพระพุทธเจ้าเข้ามาแฝงไว้ บางเรื่องจะมีทั้งแกนและเทวดา เช่น เรื่อง ตักแตนโมคำ ขวัญของคนจะเปลี่ยนเป็นวิญญาณ พิธีเรียกขวัญคืนก็จะ เป็นพิธีเรียกวิญญาณคืน นิทานเรื่องที่เกิดขึ้นจึงอิงตำนาน อิงธรรมะ อิงชาดกต่าง ๆ

2. เกิดจากลัทธิและศาสนา

2.1 ลัทธิ (ISM) หมายถึง ความเชื่อ ความนิยม แนวคิด แนวปฏิบัติ ปรัชญาหรือหลักการ ในสมัยก่อนเกิดลัทธิขึ้นอย่างมากมาย ต่างสังคมก็ต่างความคิด ถ้าถามว่าเกิดลัทธิขึ้นได้อย่างไรขอตอบว่า เกิดจากความกลัวของคน กลัวเจ็บไข้ได้ป่วย กลัวการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ กลัวไปถึงความตายจึงเสาะแสวงหาที่พึ่ง จึงเกิดลัทธิความเชื่อต่าง ๆ ขึ้น แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็เคยเข้าไปศึกษาอยู่หลายลัทธิ แต่ทรงเห็นว่าไม่สามารถช่วยท่านแก้ปัญหาได้จึงหลีกหนีไปเสีย เจ้าลัทธิและแห่งที่แต่งนิทานเสริมแนวคิดของตัวเองไว้มากมาย

2.2 ศาสนา (Religion) หรือศาสนาในภาษาบาลีจะต้องมีศาสดา คำสอน หรือคัมภีร์ สาวกผู้ตามคำสอนถือว่าสำคัญที่สุด เพราะเป็นแนวคิดและหลักการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ตามแต่ละศาสนามีความเชื่อต่างกัน นิยมเทพบ้าง ไม่นิยมเทพบ้าง เทพหลายองค์บ้าง เทพองค์เดียวบ้าง ในปัจจุบันนอกจาก 3 อย่างดังกล่าวแล้ว ยังต้องมีศาสนสถาน มีสัญลักษณ์และมีพิธีกรรมเป็นของตัวเอง จึงจะถือว่าเป็นศาสนสถานที่มีสมบูรณ์ ศาสดาได้สร้างนิทานขึ้นมาแล้วใส่แนวคิดและคำสอนของตัวเองเข้าไป นำไปเผยแพร่แก่สาวกและคนทั่วไป จะว่าไปแล้ว พุทธศาสนาน่าจะเป็นศาสนาที่มีนิทานประกอบมากที่สุด พระพุทธเจ้ามีวิธีการสอนที่หลากหลายการสร้างจุดสนใจที่ดีเด่นและนิทานธรรมที่ทันสมัย ศาสนาพราหมณ์ยังมีนิทานตำนานสนุกสนานน่าสนใจ สนุกตื่นเต้น อย่างเรื่องสงครามหาวารตะ เป็นต้น

3. เกิดจากการหาทางออกของปัญหา คนเราเกิดมาช่างสงสัย อยากรู้ อยากเห็น อยากอธิบายได้ทุกอย่างที่พบเห็นอยู่บนพื้นโลก เช่น คนเกิดมาจากไหน ภูเขาเกิดขึ้นได้อย่างไร สัตว์ต่าง ๆ มาจากไหน ข้าวทำไมเม็ดเล็ก มะพร้าวทำไมลูกใหญ่ หมากกับแมงทำไมไม่ถูกกัน ทำไมจึงมีดาวมากมายบนท้องฟ้า ดาวแต่ละดวงแตกต่างกันอย่างไร รุ่งกินน้ำได้อย่างไรทำไมมีบกกินเดือนเหล่านี้เป็นต้น เมื่อหาคำตอบยังไม่ได้ก็สร้างเรื่องเป็นนิทานขึ้นมาอธิบายสิ่งเหล่านั้นอย่างมากมายไม่มีที่สิ้นสุด จึงเป็นนิทานตำนาน

4. เกิดจากการต้องการความบันเทิง นิทานมุขตลกหลายเรื่องมีการผูกเรื่องขึ้นจากการตลก การสร้างเหตุการณ์ที่น่าเชื่อเพิ่มเติมดูว่าเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องประเภทหลวงพ่อกับเณรน้อย หรือไม่ก็เป็นเรื่องพ่อตากับลูกเขยชิงไหวชิงพริบกัน หวังเอาชนะกันแต่เมื่อแพ้แล้วก็ไม่อาฆาตพยาบาทกัน ไม่เหมือนเรื่องประเภทลูกสะใภ้กับแม่ผัว ซึ่งถ้าแพ้แล้วจะมีการจ้องล้างจ้องผลาญ อาฆาตพยาบาทกันไม่มีหยุด จึงเป็นเรื่องที่หนัก ฟังแล้วไม่สบายใจ เรื่องที่สร้างขึ้นมากเพื่อความสนุกสนานในประเภทพ่อตาใจ ลูกเขยฉลาด หรือหลวงพ่อกับเณรน้อยฉลาดมีอยู่มากมายหลายร้อยเรื่อง คนเล่าหรือสืบทอดจะมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสมัย เพื่อตลกขบขัน บางครั้งถึงกับเปลี่ยนเหตุการณ์หรือชื่อตัวละครก็มีนิทานหลวงพ่อกับลูกเขยชิงไหวชิงพริบกัน หลวงพ่อกับลูกเขยฉลาด หลวงพ่อกับลูกเขยโง่ หลวงพ่อกับลูกเขยขี้โกง หลวงพ่อกับลูกเขยขี้โกง หลวงพ่อกับลูกเขยขี้โกง หลวงพ่อกับลูกเขยขี้โกง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนิทานจิตเวช คือพฤติกรรมที่ตลก ๆ ของคนไข้โรคจิต ผู้ที่เคยทำงานอยู่ในโรงพยาบาลจิตเวชหรือผู้ที่เคยพบเห็นคนไข้โรคจิตจะเข้าใจดีเมื่อนำมาเล่าสู่คนข้างนอกฟัง จะเป็นเรื่องสนุกสนานมาก

5. เกิดจากการแสดงภูมิปัญญา มีนักประพันธ์หลายคนแสดงภูมิปัญญาแต่งนิทานขึ้นแล้วแฝงไว้ด้วยคติสอนใจ บางเรื่องจะอาศัยคำสอนจากศาสนาเข้าไปเสริมหรืออ้างอิง เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น อย่างเรื่องหญิงสามผัวไม่กลัวบาป เป็นเรื่องที่คณะหมอลำหมู่แต่งขึ้นมาใหม่เมื่อประมาณ พ.ศ. 2500 โดยยกเอาเรื่องความประพฤติของหญิงบางคนเป็นหลัก แล้วแต่งเหตุการณ์อื่น ๆ ขึ้นมาเสริมให้เห็นว่าเป็นความชั่วช้าไม่น่ากระทำ สังคมไม่ยอมรับ จากเรื่องที่มีผู้แต่งประพันธ์ขึ้นมา สามารถมองเห็นสภาพของสังคมในอดีตได้ คำสอน ลัทธิความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ จะอยู่ในนิทานทั้งสิ้น ปัจจุบันนี้ชาวอีสานจะไม่ค่อยมีการสร้างละคร นิทานของคนภาคกลางจึงเพิ่มขึ้นทุกวัน แต่ภูมิปัญญาของผู้ประพันธ์จะเป็นเรื่องไร้สาระ ขาดหลักการ ขาดแนวคิดที่ดี ขาดคติสอนใจ จะมุ่งเน้นไปเฉพาะความรื่นเริงบันเทิงใจ จะมุ่งไปทางด้านธุรกิจเรื่องที่ออกมาจึงดูเฉพาะเด็ก ๆ เป็นส่วนใหญ่ ผู้ใหญ่ดูแล้วบางที่ต้องเบือนหน้าหนี

6. วิวัฒนาการนิทาน จากอดีตสู่ปัจจุบัน ในอดีตการสร้างนิทานขึ้นมา มีจุดประสงค์จะสนับสนุนลัทธิความเชื่อ สนับสนุนคำสอนของศาสนาเพื่อให้คนน่าเชื่อถือ โฮเมอร์ นักประพันธ์ชาวกรีกสร้างเรื่องสงครามกรุงทรอยขึ้นมา เพื่อเป็นตำนานของเมืองโบราณเรื่องพระลอหรือโรมิโอและจูเลียต สร้างเป็นตำนานรัก ขูลุนางอ้ว ยอมตายเพื่อแสดงว่าเป็นคนจริงใจ รักเดียวใจเดียว การค้นหาคำตอบบางสิ่งบางอย่างในอดีต จำเป็นต้องสร้างนิทานขึ้นมาอธิบาย เช่น รามสูรเมฆขลา อธิบายฟ้าแลบ ๆ ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า คนอีสานก็เชื่อกันอย่างสนิทใจ ไม่ต้องการคำอธิบายอื่น ๆ อีก เมื่อสังคมมนุษย์เจริญขึ้น คนมีเหตุผลมากขึ้น การศึกษาเจริญรุดหน้า สามารถค้นหาที่มาที่ไปของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงได้ด้วยวิธีการสมัยใหม่ จุดประสงค์ของการสร้างนิทานจึงเป็นไป ปัจจุบันนิทานจะสร้างขึ้นจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สร้างเป็นละคร เป็นหนังสือลัทธิความเชื่อใหม่ ๆ

จะแสดงออกทางการ์ตูน จากความความฝันใหม่ ๆ นี้จะนำไปสู่การค้นคว้าหาความจริงด้วยวิธีการสมัยใหม่ อาจสรุปได้ว่า วิทยาการนิทานเปลี่ยนไปสาเหตุเพราะสังคมมีการศึกษาดีขึ้น รู้จักวิธีแสวงหาความจริงมากขึ้น ความเชื่อเปลี่ยนแปลงไปตามการศึกษา ความจำเป็นด้านเศรษฐกิจและบทบาทของศาสนาน้อยลง

2.4 โอกาสในการเล่านิทาน

การเล่านิทานเล่าได้เกือบทุกโอกาส ได้แก่ ในงานประเพณีหรือพิธีกรรมทางศาสนา ในขณะที่ทำงานร่วมกัน เช่น ทำนา ทำไร่ เก็บฝ้าย จักสาน เย็บปักถักร้อย เตรียมของทำงานประเพณี ขณะเดินทาง เป็นต้น ในช่วงเวลาที่ไม่สามารถไปไหนหรือทำกิจกรรมอื่นใดได้สะดวก เช่น ในฤดูหนาว หรือช่วงฝนตก เป็นต้น ผู้เล่านิทานมักจะเป็นนักบวชหรือพระภิกษุโดยยกตัวอย่างเล่าแทรกไปในคำสอน เท่าที่สังเกตพบเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับ การเล่านิทานน่าจะเป็นช่วงเวลากลางคืน ซึ่งเสร็จจากภารกิจการทำงานประจำวันมาพักผ่อนร่วมกัน เรื่องที่เล่าก็เป็นเรื่องนานาชนิด แต่พอตกตึกเรื่องที่เล่าก็มักจะเปลี่ยนมาเป็นเรื่องผี

2.5 ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านมีลักษณะเฉพาะที่เห็นเด่นชัด คือ เป็นเรื่องเล่าที่มีการดำเนินเรื่องอย่างง่าย ๆ โครงเรื่องไม่ซับซ้อน วิธีการที่เล่าก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ ตรงไปตรงมา มักจะเริ่มเรื่องโดยการกล่าวถึงตัวละครสำคัญของเรื่อง ซึ่งอาจจะเป็นรุ่นพ่อ-แม่ของพระเอกหรือนางเอก แล้วดำเนินเรื่องไปตามเวลาปฏิทิน ตัวละครเอกพบอุปสรรคปัญหา แล้วก็ฟันฝ่าอุปสรรคหรือแก้ปัญหาคล่องไปจนจบเรื่อง ซึ่งมักจะจบแบบมีความสุข หรือสุขนาฏกรรม ถ้าเป็นนิทานคติ ก็มักจะจบลงว่า นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ถ้าเป็นนิทานชาดกก็จะบอกว่าตัวละครสำคัญของเรื่องในชาติต่อไป ไปเกิดเป็นใครบ้าง ถ้าเป็นนิทานปริศนาก็จะจบลงด้วยประโยค คำถาม

ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518 : 99-100) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้วไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน และเมื่อการเขียนเจริญขึ้น

ก็อาจมีการเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปาก

3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่าฟังมาจากผู้เล่า ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตอีกต่อหนึ่ง ผิดกับนิยายสมัยใหม่ที่ทราบตัวผู้แต่ง แม้นิทานที่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เช่น นิทานของกริมม์ ก็อ้างว่าเล่าตามคำนิทานที่มีมาแต่เดิมไม่ใช่ตนแต่งขึ้นเอง

เจือ สตะเวทิน (2517 : 16) ให้คำอธิบายลักษณะสำคัญของนิทานพื้นเมือง

ไว้ดังนี้

1. ต้องเป็นเรื่องเก่า
2. ต้องเล่ากันด้วยภาษาร้อยแก้ว
3. ต้องเล่ากันด้วยปากมาก่อน
4. ต้องแสดงความคิด ความเชื่อของชาวบ้าน
5. เรื่องจริงที่มีคติสอนใจเป็นนิทานได้เช่น มะกะโท ชาวบ้านบางระจัน

เป็นต้น

โดยนัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าลักษณะที่สำคัญที่สุดของนิทานพื้นบ้านคือเป็นเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาด้วยปากและไม่ทราบว่ามีผู้แต่ง

ศิริพร ฐิตะฐาน (2523 : 1-3) ได้รวบรวมนิทานจากแหล่งต่าง ๆ ของโลกของนักคติชนวิทยาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. แหล่งกำเนิดของนิทาน ศึกษาว่าประเพณีการเล่นิทานเกิดขึ้นได้อย่างไร และอะไรเป็นที่มาของนิทานต่าง ๆ ที่เล่าสู่กันฟังในปัจจุบันนี้ เกิดเป็นทฤษฎีแหล่งกำเนิดนิทาน 2 ประเภท คือ ทฤษฎีเอกกำเนิด และทฤษฎีพหุกำเนิด
2. ความสำคัญของนิทาน ศึกษาเรื่องราวของนิทานต่าง ๆ ว่า ความหมายที่ลึกซึ้งหรือมีความหมายแอบแฝงมากไปกว่าจะเป็นเพียงเรื่องที่เล่ากันสนุก ๆ หรือ
3. การแพร่กระจายของนิทาน ศึกษาธรรมชาติการแพร่กระจายของนิทาน เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเนื้อหาของนิทาน เมื่อนิทานเรื่องหนึ่ง ๆ แพร่กระจายออกจากแหล่งกำเนิดไปสู่แหล่งต่าง ๆ ของโลก
4. ความผิดแผกในสำนวนต่าง ๆ ของนิทาน ศึกษาสาเหตุแห่งความแตกต่างกันในสำนวนต่าง ๆ ของนิทานแต่ละเรื่อง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างนิทานรูปแบบต่าง ๆ ศึกษาว่าเทพกรณัม นิยายนิทานวีรบุรุษ เป็นต้น มีความสัมพันธ์กันอย่างไร

ลักษณะของนิทานพื้นบ้านที่สติธ ทอมป์สัน ได้กล่าวถึงลักษณะของนิทานพื้นบ้านไว้ว่ามี 11 ประเภท คือ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ เทวปกรณัม นิทานสัตว์ มุขตลก นิทานศาสนา นิทานเรื่องผี และนิทานเข้าแบบ (ประคองนิมมานเหมินท์. 2527 : 60)

Olrik (1908 : 129-141) นักคติชนวิทยาชาวเดนมาร์ก ผู้เสนอข้อสังเกตจากการศึกษานิทานพื้นบ้านขึ้นเรียกว่า กฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน (Epic Laws of Folk Narratives) โดยกฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน มีดังนี้

1. กฎการเริ่มเรื่องและการจบเรื่อง
2. กฎแห่งการซ้ำ
3. กฎแห่งตัวละคร 2 ตัว ต่อ 1 ฉาก
4. กฎแห่งความแตกต่างแบบตรงกันข้าม
5. กฎแห่งฝาแฝด
6. ความสำคัญของตำแหน่งต้นกับตำแหน่งท้าย
7. กฎของการสร้างเรื่องเชิงเดี่ยว
8. กฎของการสร้างแบบสร้าง
9. ฉากประทับใจ
10. ความสมเหตุสมผล
11. เอกภาพของโครงเรื่อง

วรรณี วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน (2531 : 28) ได้กล่าวไว้ในคติชนวิทยาและวิถีชีวิตพื้นบ้านว่า นิทานอินเดียแดง และการถ่ายทอดนิทานระหว่างวัฒนธรรมยุโรป แอฟริกา และอินเดียแดง นิทานทุกสำนวนมีความสำคัญไม่เฉพาะแต่สำนวนของผู้เล่าที่เล่าแก่เท่านั้น และนิทานสะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และด้านวัตถุเป็นกุญแจที่ช่วยไขเปิดประตูให้เห็นวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของกลุ่มชน

2.6 ความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญต่อการถ่ายทอดการเรียนรู้ เสริมสร้างบุคลิกภาพ มีพลังโน้มน้าวความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล รวมทั้งมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ และสังคมในหลายด้าน กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ (ประยูร ทรงศิลป์. 2542 : 6)

1. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์เข้าใจสภาพของมนุษย์โดยทั่วไปได้ดียิ่งขึ้น เพราะในนิทานพื้นบ้านเป็นที่ประมวลแห่งความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความนิยม ความกลัว ความบันเทิงใจ ระเบียบแบบแผน และอื่นๆ
2. นิทานพื้นบ้านเป็นเสมือนกรอบล้อมชีวิตให้อยู่ในขอบเขตที่มนุษย์ในสังคมนั้นๆ นิยามว่าดีหรือถูกต้อง แม้กฎหมายบ้านเมืองก็ยังไม่สามารถบังคับจิตใจของมนุษย์ได้เท่า เพราะมนุษย์ได้ฟัง ได้ซึมซับสั่งสมการอบรมนั้นๆ ไว้ในวิถีชีวิตตั้งแต่เด็ก
3. นิทานพื้นบ้านทำให้มนุษย์รู้จักสภาพชีวิตท้องถิ่นโดยพิจารณาตามหลักที่ว่าคติชาวบ้านเป็นพื้นฐานชีวิตของคนชาติหนึ่งๆ หรือชนกลุ่มนั้นๆ นิทานพื้นบ้านเป็นมรดกของชาติในฐานะเป็นวัฒนธรรมประจำชาติเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษา มีการจดจำและถือปฏิบัติกันต่อมา
4. นิทานพื้นบ้านเป็นทั้งศิลปะและศาสตร์ เป็นต้นคำแห่งศาสตร์ต่าง ๆ และช่วยให้การศึกษาในสาขาวิชาอื่นกว้างขวางยิ่งขึ้น
5. นิทานพื้นบ้านทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ช่วยให้คนแลเห็นสภาพของตนว่าคล้ายคลึงกับคนอื่น ๆ ความคิดเช่นนี้ก่อให้เกิดความเป็นกลุ่มไม่เกิดการแบ่งแยกนิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องบันเทิงใจยามว่างของมนุษย์

2.7 การแบ่งประเภทนิทานพื้นบ้าน

การแบ่งนิทานมีวิธีการแบ่งและใช้คำแตกต่างกันไปบ้าง ในที่นี้จะจัดจำแนกประเภทนิทานตามรูปแบบของนิทานออกเป็น 14 ประเภท ดังนี้

2.7.1 นิทานปรัมปราหรือนิทานทรงเครื่อง (Fairy Tale) ลักษณะที่เห็นเด่นชัดคือเป็นเรื่องค่อนข้างยาว มีเหตุการณ์ที่เป็นจุดขัดแย้งประกอบอยู่หลายเหตุการณ์ หรือหลายอนุภาค เนื้อเรื่องจะประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่างๆ ซึ่งพันวิสัยมนุษย์ สถานที่เกิดเหตุ ไม่น่าเชื่อว่ามิได้อยู่ที่ใด ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น มีบุญบารมี มีของวิเศษที่สามารถต่อสู้อุปสรรค ขวากหนามทำให้ศัตรูพ่ายแพ้ไปในที่สุด และจบลงด้วยความสุข เช่น เรื่องโสนน้อยเรือนงาม ปลาบู่ทอง นางสิบสอง สังข์ทอง เป็นต้น (กุหลาบ มัลลิกะมาส. 2518 : 106) เนื้อหาของนิทานประเภทนี้สนุกสนานตื่นเต้น การดำเนินเรื่องอยู่ในโลกของจินตนาการ มีความมหัศจรรย์จากอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ เช่น ยักษ์ เทวดา หรือพญานาค เข้ามาเกี่ยวข้องในบางแห่งจึงเรียกนิทานประเภทนี้ว่า นิทานมหัศจรรย์ และ ด้วยเนื้อเรื่องสนุกสนานดังกล่าว ปัจจุบันจึงมีผู้นำมาดัดแปลงสำหรับใช้แสดงลิเก ละคร ภาพยนตร์ และการแสดงอื่น ๆ

2.7.2 นิทานท้องถิ่นหรือนิทานประจำท้องถิ่น (Legend) นิทานประเภทนี้ผู้เล่าจะเล่าด้วยความเชื่อว่า เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องจริงและมักมีหลักฐาน อ้างอิงประกอบเรื่อง มีตัวบุคคลจริงๆ มีสถานที่จริงๆ กำหนดไว้แน่นอนกว่าในนิทานปรัมปรา เช่น พระร่วง เจ้าแม่สร้อยดอกหมาก ท้าวแสนปม เมืองลับแล พระยาแกง พระยาพาน เป็นต้น

2.7.3 นิทานประเภทอธิบายหรือนิทานอธิบายเหตุ (Explanatory Tale)

เป็นเรื่องที่ตอบคำถามว่าทำไม เพื่ออธิบายความเป็นมาของบุคคล สัตว์ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติอธิบายชื่อสถานที่ต่างๆสาเหตุของความเชื่อบางประการ รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้ นิทานประเภทนี้ของไทยได้แก่ เหตุใดกาจึงมีสีดำ ทำไมมดตะนอยจึงเอวคอด ทำไมจึงห้ามนำน้ำส้มสายชูเข้าเมืองลพบุรี ปู่โสมเฝ้าทรัพย์ นิทานที่พบมากคือ เรื่องเกี่ยวกับสถานที่ เช่น เกาะหนู เกาะแมว ในจังหวัดสงขลา ถ้ำผานางคอย จังหวัดแพร่ เขาตาม่องล่าย เป็นต้น

2.7.4 นิทานชีวิต (Novella or Romantic Tales) เป็นเรื่องค่อนข้างยาว

ประกอบด้วยหลายอนุภาค หลายตอน (กิ่งแก้ว อรรถการ. 2519 : 15) เนื้อหาของนิทานคล้ายชีวิตจริงมากขึ้น ตัวละครในนิทานประเภทนี้จะมีลักษณะเป็นคนธรรมดาสามัญมากกว่า ท้าวพระยามหากษัตริย์ มีบทบาท การใช้ชีวิตเหมือนมนุษย์ปุถุชนทั่วไป แก่นของเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรัก ความโกรธ ความหลง ความกลัว การผจญภัย สะเทือนอารมณ์มากกว่านิทานปรัมปรา ตัวเอกของเรื่องต้องใช้ภูมิปัญญา และความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่างๆซึ่งเป็นอุปสรรคของชีวิต แสดงความกล้าหาญ อดทน อดกลั้น เอาชนะอุปสรรค ศัตรู จนบรรลุจุดหมายไว้ ฉากและบรรยากาศของนิทานชนิดนี้มีลักษณะสมจริงมากขึ้น นิทานชีวิตของไทยที่รู้จักกันทั่วไปก็คือ เรื่องขุนช้างขุนแผน พระลอ ไกรทอง ของตะวันตก ได้แก่ นิทานชุดเดคาเมรอน ของตะวันออก ได้แก่ นิทานอาหรับราตรี

2.7.5 นิทานเรื่องผี (Ghost Tales) เป็นนิทานที่มีตัวละครเป็นผี วิญญาณ

มีเหตุการณ์เกี่ยวกับผี ผีหลอก ผีสิง เนื้อเรื่องตื่นเต้นเขย่าขวัญ ทั้งผู้เล่าและผู้ฟังค่อนข้างเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง นิทานเรื่องผีนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนไทยในเรื่องวิญญาณ และภูตผีต่าง ๆ อย่างชัดเจน ผีหรือวิญญาณในนิทานจะมาปรากฏร่างหรือการกระทำก็เพื่อให้ความช่วยเหลือ เพื่อแก้แค้นและเพื่อแสดงอิทธิฤทธิ์

2.7.6 นิทานวีรบุรุษ (Hero Tale) เป็นนิทานที่กล่าวถึงคุณธรรม ความสามารถ

ฉลาดเฉลียว ความกล้าหาญของบุคคล ส่วนมากเป็นวีรบุรุษของชาติหรือบ้านเมือง นิทานประเภทนี้คล้ายคลึงกับนิทานปรัมปรา คือ ตัวเอกเป็นวีรบุรุษเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างกันคือ นิทานวีรบุรุษมักกำหนดสถานที่ และเวลาในเรื่องแน่ชัดขึ้น แก่นเรื่องของนิทานวีรบุรุษเป็นเรื่อง วีรกรรมของตัวเอก ซึ่งเกิดจากการต่อสู้เพื่อคนส่วนใหญ่ การผจญภัยต่างๆที่เก่งกล้าเกินกว่า คนทั่วไป นิทานวีรบุรุษของภาคตะวันตก เช่น โรบินฮู้ด เฮอร์คิวลีส ของไทย เช่น ไกรทอง เจ้าสายน้ำผึ้ง พระร่วงวาจาสิทธิ์ เป็นต้น ชื่อบุคคล ชื่อบ้านเมือง เหตุการณ์หรือเค้าเรื่องมีส่วนที่เป็นความจริงอยู่ด้วย แต่เล่าตกแต่งเพิ่มเติมเสริมขึ้นจนเป็นรูปนิทานไป

2.7.7 นิทานคติสอนใจหรือนิทานประเภทคำสอน (Fable) เป็นเรื่องสั้น ๆ

ไม่สมจริง มีเนื้อหาในเชิงสอนใจ ให้แนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม บางเรื่องสอนโดยวิธีบอกตรงๆ บางเรื่องให้เป็นแนวเปรียบเทียบเป็นอุทาหรณ์ ในบางแห่งจึงเรียกนิทานประเภทนี้ว่า นิทานอุทาหรณ์บ้าง หรือนิทานสุภาษิตบ้าง ตัวละครในเรื่องอาจจะเป็นคน สัตว์ หรือเทพยดา เป็นตัวดำเนินเรื่อง สมมติว่าเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในอดีต เช่น เรื่องหนู กัดเหล็ก นิทานอีสป นิทานจากปัญญาตันตระ เป็นต้น

2.7.8 นิทานศาสนา (Religious Tale) เป็นนิทานเกี่ยวกับศาสนา พระเจ้านักบวชต่างๆ มีประวัติอธิการหรืออธิฤทธิ เรื่องลักษณะนี้ของชาวตะวันตกมีมาก เช่น เรื่องพระเยซู และนักบุญต่างๆ ของไทยก็มีบ้างที่เกี่ยวกับอธิการของนักบวชที่เจริญภาวนามีฌานแก่กล้า มีอธิฤทธิพิเศษ เช่น เรื่องหลวงพ่อทวด สมเด็จพระเจ้าตากสิน เป็นต้น

2.7.9 นิทานชาดก (Jataka Tales) ชาดก หมายถึง เรื่องพระพุทธเจ้าที่มีมาในชาติก่อนๆ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 359) เนื้อเรื่องจะกล่าวถึงประวัติและพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติในภพภูมิต่าง ๆ เป็นคนบ้าง เป็นสัตว์บ้าง ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะไปเสวยพระชาติเป็นอะไรก็ตาม จะมีคุณสมบัติแตกต่างจากผู้อื่นที่ได้ชั้ดอยู่ 2 ประการ คือ รูปสมบัติ จะมีร่างกายสมบูรณ์ ถ้าเป็นสัตว์จะเป็นเพศผู้ ถ้าเป็นคนจะเป็นเพศบุรุษ มีความสง่างามเป็นที่ประทับใจแก่ผู้พบเห็น และมีน้ำเสียงไพเราะ และธรรมสมบัติ คือ มีคุณธรรมสูง โดยเฉพาะทศบารมี (พิสิฐู เจริญสุข. 2539 : 3-4) ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมม ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา แทรกคติธรรมคำสอนไว้ในเนื้อเรื่อง ทำยเรื่องของนิทานชาดกมักจะบอกการกลับชาติมาเกิดของตัวละครสำคัญในเรื่อง นิทานชาดกที่รู้จักกันทั่วไปก็คือ ทศชาดก โดยเฉพาะชาดกเรื่องสุดท้ายคือ พระเวสสันดร

2.7.10 ตำนานหรือเทพนิยาย (Myth) เป็นนิทานที่มีตัวละครสำคัญเป็นเทพยดา นางฟ้า หรือบุคคลในเรื่องต้องมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ปฏิบัติอยู่ เช่น เรื่องท้าวมหาสงกรานต์ เรื่องเกี่ยวกับพระอินทร์ เป็นต้น

2.7.11 นิทานสัตว์ (Animal Tale) เป็นนิทานที่มีตัวเอกเป็นสัตว์ แต่สมมติให้มีความนึกคิด การกระทำและพูดได้เหมือนคน มีทั้งที่เป็นสัตว์ป่า และสัตว์บ้าน บางทีก็เป็นเรื่องที่มีคนเกี่ยวข้องกับและพูดโต้ตอบ ปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นคนด้วยกัน บางเรื่องก็แสดงถึงความเฉลียวฉลาดหรือความโง่เขลาของสัตว์ บางทีก็เป็นเรื่องของสัตว์ที่มีลักษณะเป็น ตัวโกงคอย กลั่นแกล้งสัตว์อื่น แล้วก็ได้รับความเดือดร้อนเอง นิทานสัตว์ถ้าเล่าโดยเจตนาจะสั่งสอนคติธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างชัดเจน ก็จัดเป็นนิทานคติสอนใจ

2.7.12 นิทานตลก (Jest) ส่วนใหญ่เป็นนิทานสั้นๆซึ่งจุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่พฤติกรรม หรือเหตุการณ์ที่น่าจะเป็นไปได้ต่างๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่ การแสดงไหวพริบปฏิภาณ การแก้แค้นแก้แค้น การพนันขันต่อ การเดินทางผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปกติในแง่ขบขันต่าง ๆ ตัวเอกของเรื่องอาจจะเป็นคนที่โง่เขลาที่สุด และทำเรื่องผิดปกติวิสัยมนุษย์ที่มีสติปัญญาธรรมดาเขาทำกัน เช่น เรื่องศรีธนชชัย หัวล้านนอกครุ เป็นต้น

2.7.13 นิทานเข้าแบบ (Formula tale) เป็นนิทานที่มีแบบแผนในการเล่าเป็นพิเศษแตกต่างจากนิทานประเภทอื่นๆ เช่น ที่เล่าซ้ำต่อเนื่องกันไป หรือมีตัวละครหลาย ๆ ตัว พฤติกรรมเกี่ยวข้องกันไปเป็นทอดๆ นิทานประเภทนี้แบ่งได้เป็น 4 ชนิด (วิมล คำศรี. 2539 : 48-49) คือ

2.7.13.1 นิทานไม่รู้จบ เป็นนิทานที่มีความยาวไม่จำกัด เล่าต่อเนื่องไปเรื่อยๆ โดยไม่มีจุดจบ จนกว่าผู้ฟังจะเบื่อหน่าย มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการนับ หรือการกระทำซ้ำ ๆ นิทานลักษณะนี้เหมาะกับความสนใจของเด็ก

2.7.13.2 นิทานไม่จบเรื่อง เป็นนิทานที่ผู้เล่าเล่าหยอกเย้าผู้ฟังให้เกิดความสนุกสนาน ผู้เล่ามักจะเริ่มต้นจากเรื่องที่น่าสนใจในท้องถิ่น แล้วก็จะหาทางให้เรื่องจบลงอย่างกะทันหัน things ที่ไม่น่าจะจบ

2.7.13.3 นิทานลอกผู้ฟัง เป็นนิทานที่ผู้เล่ามีเจตนาให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการเล่านิทานอาจจะมีคำถามให้ตอบ ผู้ฟังคิดว่าคำตอบน่าจะถูกต้อง แต่เมื่อเฉลยแล้วจะเป็นคำตอบที่น่าขันและไม่มีเหตุผล

2.7.13.4 นิทานลูกโซ่ เป็นนิทานที่มีเรื่องราวที่ดำเนินไปอย่างเดียว แต่มีตัวละครหลายตัวและมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องเป็นทอดๆ พฤติกรรมนั้นอาจจะไม่สัมพันธ์กับตัวละครเดิมก็ได้ นิทานลูกโซ่ของไทยซึ่งที่รู้จักกันทั่วไป คือ เรื่องยายกะตาดปลุกกล้วยปลุกงา ให้หลานเฝ้า

2.7.14 นิทานปริศนา (Riddle Tale) เป็นนิทานที่มีการผูกถ้อยคำเป็นเงื่อนไขให้ทายหรือให้คิดไว้ในเนื้อเรื่อง อาจไว้ท้ายเรื่อง หรือตอนสำคัญๆ ของเนื้อเรื่องก็ได้เพื่อผู้ฟังได้มีส่วนร่วมแสดงความรู้ความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานที่ได้ฟังหรืออ่าน นิทานปริศนาที่พบมากในไทย ได้แก่ นิทานปริศนาธรรม นิทานเวตาลที่เรารับเข้ามาจัดเป็นนิทานปริศนา อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นที่รู้จักคือเรื่องสังกรานต์

การแบ่งนิทานพื้นบ้านดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นแนวทางในการแบ่งอย่างกว้าง ๆ ที่นิยมใช้กันโดยทั่วไป แต่มีข้อเป็นหลักตายตัว นิทานบางเรื่องอาจจะมีลักษณะเนื้อหาเกี่ยวกับกันบ้าง ควรพิจารณาวัตถุประสงค์และทัศนคติของผู้เล่าประกอบกับลักษณะและเนื้อเรื่องของนิทานว่ามีลักษณะใดที่เห็นเด่นชัดแล้วจึงจัดจำแนกเข้าหมวดหมู่

2.8 องค์ประกอบของการเล่านิทาน

องค์ประกอบของการเล่านิทาน มีองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ

2.8.1 ผู้เล่านิทาน คือ ผู้ส่งสารซึ่งจะมีทักษะ ความสามารถ ลีลาในการเล่าเรื่องเฉพาะตัว ผู้เล่านิทานที่มีความสามารถจะทำให้เนื้อเรื่องที่สนุกสนานอยู่แล้วสนุกสนานตื่นเต้นชวนติดตามมากขึ้น ผู้เล่านิทานแต่ละคนอาจจะจดจำเนื้อหาเรื่องราวได้ไม่เหมือนกัน สนใจรายละเอียดต่างกัน บางคนชอบเล่าแบบรวบรัดก็จะจำแต่เฉพาะเนื้อหาหลักๆข้ามเนื้อความบางตอนไปเสีย บางคนสนใจรายละเอียดก็จะพรรณนาความมาก นิทานเรื่องเดียวกันจึงมี เนื้อหาแตกต่างกันไป

2.8.2 เนื้อเรื่องของนิทาน เนื้อเรื่องนิทานจัดเป็นเนื้อหาสาระที่ผู้เล่านิทานส่งไปให้ผู้รับสาร คือผู้ฟัง นิทานมีหลายประเภทดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีเนื้อหาและความยาว ต่างกัน นิทานเรื่องเดียวกันอาจมีเนื้อเรื่องแตกต่างกันไปเรียกว่า มีหลายสำนวน (Version) คำว่า “สำนวน” ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543 : 38) อธิบายว่า “สำนวนเป็นคำศัพท์ที่ใช้กับนิทานพื้นบ้านเรื่องเดียวกัน แต่เก็บจากที่ต่างๆกัน หรือเก็บจากผู้เล่าคนเดียวแต่ต่างเวลากัน นิทานที่เก็บได้จากผู้เล่าคนหนึ่งหรือครั้งหนึ่งๆ ก็เป็นนิทานสำนวนหนึ่ง”

2.8.3 ผู้ฟังนิทาน คือ ผู้รับสาร ซึ่งจะต่างจากผู้รับสารอื่นๆ อยู่บ้างตรงที่ผู้ฟังนิทานส่วนใหญ่จะมีความสนใจในเนื้อเรื่อง และพยายามจะมีส่วนร่วม เช่น มีการซักถาม คัดค้านหรือสนับสนุนเนื้อหาในนิทาน เป็นปฏิกริยาโต้ตอบกับผู้เล่าจะทำให้บรรยากาศในการเล่านิทานสนุกสนานยิ่งขึ้น ในทางคติชนวิทยาแบ่งผู้ฟังนิทานออกเป็น 2 ประเภท (ศิริพร วิฐะฐานัน. 2523 : 22-23) คือ

2.8.3.1 Passive Bearers Tradition หมายถึง ผู้คนทั่วไปที่ชอบฟังนิทาน จำเรื่องได้แต่ถ่ายทอดไม่ได้

2.8.3.2 Active Bearers Tradition หมายถึง บุคคลที่มีวิถุญญาของนักเล่านิทาน เมื่อฟังนิทานจากผู้เล่าคนหนึ่งๆ แล้วก็สามารถจดจำเนื้อเรื่องและสามารถถ่ายทอดได้อย่างมีชีวิตชีวา มีลีลาดึงดูดผู้ฟังได้อย่างน่าสนใจ ผู้ฟังประเภทนี้นับเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการ ถ่ายทอด และ การแพร่กระจายของนิทาน

องค์ประกอบของการเล่านิทานที่กล่าวมานี้ องค์ประกอบที่มีผลให้เนื้อเรื่องของนิทานเปลี่ยนแปลงไปมากที่สุดคือ ผู้เล่านิทาน นิทานที่แพร่กระจายไปตามถิ่นต่าง ๆ มีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากตัวผู้เล่า

2.9 การเล่านิทานพื้นบ้าน

การเล่านิทาน เป็นประสบการณ์ทางการศึกษาหลายรูปแบบโดยมีความสุข สนุกสนานเป็นองค์ประกอบสำคัญ ประสบการณ์ที่เด็กจะได้รับจากการฟังนิทาน ได้แก่ (ลัดดา เหมทานนท์. 2543 : 45)

2.9.1 เกิดการเ้าทางสื่อภาษา การเรียนรู้ในเรื่องการอ่านขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเด็กด้านภาษา ทั้งที่ได้ยินกับหู และเห็นกับตา การเล่านิทานทำให้เด็กได้เข้าใจรูปแบบการใช้ภาษาในการเล่าในบทสนทนาต่างๆ ได้เพิ่มความรู้ในศัพท์ใหม่ๆ เมื่อเห็นศัพท์นั้นๆ ในหนังสือก็จะเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

2.9.2 เกิดการเ้าทางสำเนียง การเล่านิทานที่มีบทบรรยาย บทสนทนาที่มีเสียงมีจังหวะที่แปรเปลี่ยนไปจะจูงใจให้เด็กตั้งใจฟัง และสามารถจับความหมายในน้ำเสียงนั้นได้

2.9.3 เกิดการเ้าทางจักขุ ซึ่งได้แก่ รายการนิทานที่ใช้ภาพประกอบหนังสือภาพยนตร์ หุ่นของจริง และสื่อทางจักขุอื่นๆ และยังรวมถึงตัวผู้เล่าเอง โดยเด็กมองเห็นสีหน้าท่าทางอากัปกริยาที่แสดงออก เป็นสิ่งเ้าให้เกิดการรับรู้ในเรื่องนิทานที่เล่าทั้งสิ้น นิทานที่ดีจะกระตุ้นให้มีอารมณ์สนองตอบ ผู้ฟังเกิดความรู้สึกกลัว รัก กังวล เครียด และอารมณ์ผ่อนคลาย เป็นไปตามท้องเรื่อง นิทานช่วยฝึกฝนจินตนาการ และสำหรับเด็กโตนั้นนิทานบางเรื่องช่วยลดความกังวลในอารมณ์ เมื่อได้รู้สึกว่ปัญหาบางอย่างในชีวิตที่เกิดขึ้นนั้นคนอื่นก็เคยประสบมาแล้วและก็สามารถเผชิญปัญหาได้ จนแก้ไขให้ลุล่วงไปในที่สุด

2.9.4 เกิดการรับรู้เกี่ยวกับสังคม นิทานนำเด็กให้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมของชนแต่ละหมู่ ศีลธรรมจรรยา รูปแบบการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม แม้แต่บรรยากาศขณะรายการนิทานดำเนินไป เด็กก็จะมีปฏิสัมพันธ์กันกับผู้เล่าด้วยทำให้เรียนรู้ถึงการปฏิบัติในสังคม เข้าใจบทบาทของตนและมีความพร้อมในการคบหาสมาคมกับผู้อื่นด้วย

2.10 ศิลปะการเล่านิทาน

การเล่านิทานจะเป็นศิลปะของครูแต่ละคน ซึ่งจะเล่าแตกต่างกันออกไป พื้นฐานบางประการที่ควรระลึกถึง และบางสิ่งบางอย่างที่ควรหลีกเลี่ยงมีดังนี้ (กรมวิชาการ. 2546 : 30)

2.10.1 เนื้อเรื่อง ต้องเหมาะสมกับวัย ใช้เรื่องที่ดีต้องขณะความชั่วเสมอไป

2.10.2 เสียง ต้องชัดเจนมีระดับเสียงและจังหวะถูกต้อง มีการใส่อารมณ์และความรู้สึกลงในน้ำเสียงด้วย เช่น เสียงสูง-ต่ำ เสียงเด็ก เสียงคนแก่ หรือเสียงตามลักษณะตัวละคร เด็กจะสนใจมาก

2.10.3 ท่าทาง ถ้าไม่มีสื่อประกอบการเล่าก็ใช้ท่าทางประกอบการเล่าบ้างบางโอกาสแต่ไม่ควรให้มากเกินไป

2.10.4 อารมณ์ ในขณะที่เล่าควรใส่อารมณ์ความรู้สึกให้เด็กสามารถรับรู้ความรู้สึกได้ เช่น เศร้า ตื่นเต้น สนุก

2.10.5 สื่อ สื่อประกอบการเล่ามีหลายอย่าง เช่น หนังสือภาพ แผ่นภาพ หุ่นต่างๆ ฯลฯ

2.10.6 ข้อตกลง ก่อนเล่านิทานควรมีข้อตกลงกับเด็กก่อน เช่น ไม่พูดแทรกแข่งขณะที่ครูเล่า

2.10.7 เวลา เด็กวัย 6-8 มีความสนใจประมาณ 15-20 นาที

2.11 ขั้นตอนการเล่านิทาน

2.11.1 ขึ้นเริ่มเล่านิทาน เป็นการเร้าความสนใจ เช่น ถามชื่อตัวละคร ปริศนา คำทายใช้ภาพ หุ่น เพลง เป็นต้น

2.11.2 ขึ้นดำเนินการเล่า ต้องเล่าด้วยความเต็มใจ และเด็กมีส่วนร่วม ควรตอบคำถามหรืออธิบายเมื่อเด็กถาม ไม่ควรเปรียบเทียบความเกร ความพิการของเด็กกับตัวละครในเรื่อง

2.11.3 ขึ้นสรุป เมื่อเล่านิทานจบแล้ว ครูสนทนากับเด็กเพื่อสรุปสาระสำคัญ และครูควรถามให้เด็กแสดงความคิดเห็น หรือทำกิจกรรม เช่น “ถ้าสมมติเป็นนักเรียนจะอย่างไร

2.12 ตัวอย่างนิทานที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

2.12.1 พญาคนคาก ณ เมืองแห่งหนึ่งชื่อเมืองชมพู มีเจ้าเมืองชื่อพระเจ้าเอกราช และพระมเหสี คือ พระนางสีดา ครองเมืองด้วยความร่มเย็นเป็นสุข กาลครั้งนั้นพระโพธิสัตว์จุติลงในครรภ์พระนางสีดา และประสูติออกมาเป็นคันทาค (คางคก) บิดามารดาไม่พอใจ แต่ก็เมตตาสงสารเลี้ยงไว้ เมื่อคันทาค เป็นหนุ่มก็อยากจะมีเมีย พระอินทร์สงสารจึงช่วยเหลือโดยเนรมิตปราสาทไว้ใจกลางเมืองชมพู และนางนาคอุตรกรูทวิป ผู้เป็นเนื้อคู่มาไว้ในปราสาท แล้วชุบให้คันทาคมีรูปร่างงาม ทั้งสองจึงได้อภิเษกกับครองเมืองชมพูสืบไป พญาคนคากครองเมืองมานาน ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมืองแห้งแล้งอดอยากพญาคนคากสั่งให้พญานาคและปลวก ไปรบกับพญาแถน มีกองทัพสัตว์ต่าง ๆ เช่น กิ้งกือ ตะขาบ แมงป่องช่วยรบด้วยจนชนะพญาแถน พญาคนคาก สั่งให้พญาแถนแตงน้ำฝนให้ตกลงในเมืองชมพู แล้วเอาข้าวทิพย์เม็ดเท่ามะพร้าวไปปลูกให้เมืองมนุษย์ เสร็จแล้วเลิกทัพกลับมาเมืองชมพู เมื่อนั้นจึงบริบูรณ์ตั้งแต่นั้นมา ต่อมาชาวเมืองชมพูพากันเกียจคร้าน มิได้ทำยุ่งางไว้คอยรับข้าวทิพย์ เอาแต่มิดพร้าวพันเม็ดข้าว เม็ดข้าวจึงเล็กลง ดังที่เห็นในทุกวันนี้

2.12.2 เสียวสวาสดี มีภุมพิจราผู้หนึ่งมีบุตร 2 คน ชื่อ ศรีเชลียว และเสียวสวาสดี ต่อมาพ่อถึงแก่ความตาย ก่อนจะตายได้สั่งสอนลูกให้มีความโอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น อย่าเกียจคร้าน หมั่นหาความรู้อย่าคบคนโลเล ให้เชื่อฟังคำพ่อแม่ แล้วยกตัวอย่างนกกระเด้าที่ไม่ฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่เลยจะถูกเหยี่ยวรังจับได้ เมื่อเอาตัวรอดด้วยอุบาย ก็ได้ปฏิบัติตามคำสอนของพ่อแม่ เหยี่ยวรังเลยตกถูกดินตาย นกกระเด้าเลยรอดตัวมาได้ แต่คำสอนบิดามารดายังไม่เทียบเท่า คำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีคำสอนว่า ความชั่วสามประการ คือ เพื่อนไม่ออกปากวานตนไปช่วย

หนึ่ง เพื่อนไม่ถามตนบอกหนึ่ง ไม่มีใครชมตนกลับยกย่องตนเองหนึ่ง ผู้เป็นนักปราชญ์ยอมไม่หวั่นไหวในโลกธรรม 8 คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ ทุกข์ สุข สรรเสริญ นินทา นักปราชญ์ยอมไม่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เลว เพราะสิ่งแวดล้อมกำหนด คนควรอยู่ในที่เป็นมงคล และมีนิทานเรื่องช่างพลายที่โจรเลี้ยง มีความประพฤติเลว และต่อมาบัณฑิตเอาไปเลี้ยง มีความประพฤติดี เช่นเดียวกับเรื่อง ดาบสเอานกแขกเต้าไปเลี้ยงกับโจรเอาไปเลี้ยงมีนิสัยไม่เหมือนกัน พุดจาไม่เหมือนกัน เมื่อสิ่งเสียเสร็จแล้ว กฎุมพิกก็ตายไป หลังจากที่ปลงศพบิดาแล้ว ทั้งสองคนก็ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดาด้วยดี วันหนึ่งมีพ่อค้าสำเภามาจากเมืองจำปาไปจอดพักอยู่ เสียวสวาสดีจึงได้ขอโดยสารไปกับนายสำเภาด้วย ระหว่างทางที่ไป เสียวสวาสดีถามว่า แก่งนี้มีหินไหม เมื่อไปถึงหมู่บ้าน เสียวสวาสดีถามว่า หมู่บ้านนี้มีคนไหม เมื่อไปถึงป่าไม้ เสียวสวาสดีถามว่า มีต้นไม้ไหม นายสำเภาไม่เข้าใจความหมายของเสียวสวาสดี จึงคิดว่าเสียวสวาสดีเป็นคนบ้าบอไม่เต็มเต็งแน่ๆ แต่ใจหนึ่งก็อยากได้เสียวสวาสดีเป็นลูกเขย เมื่อไปถึงบ้านจึงนำความไปเล่าให้นางศรีไวลูกสาวฟัง นางศรีไวจึงเฉลยปัญหาว่า เมื่อถึงแก่งแล้วถามว่าที่นี่มีหินไหม หมายความว่า มีหินอื่นๆ ที่มีค่ากว่าหินอื่นไหม เมื่อถึงป่าถามว่ามีต้นไม้หรือไม่ หมายความว่า ไม้อื่นๆ มีมากกว่าจริงแต่ไม้ที่มีค่า เช่น ไม้จันทน์หอม ไม้กฤษณา มีหรือไม่ เมื่อถึงหมู่บ้านถ้าว่ามีคนหรือไม่หมายความว่า ในบ้านมีนักปราชญ์หรือไม่ นายสำเภาทราบว่ายเสียวสวาสดีเป็นคนมีปัญญาจึงยกนางศรีไวให้เสียวสวาสดี จะกล่าวถึงเจ้าเมืองจำปาได้จัดให้คนเฝ้าเวรยาม ใครหลักก็จับลงโทษประหารเสีย และริบเอาทรัพย์สิน นายสำเภาเกรงจะมีภัยมาถึงตนจึงมอบทรัพย์สมบัติให้ลูกสาวลูกเขย แล้วเตรียมตัวหนี แล้วเล่าเรื่องกรรมเวรที่มาสนองต่อกัน เช่น ในสมัยหนึ่งวัวตัวหนึ่งชีวิตชนพระองค์หนึ่ง ถึงแก่กรรมภาพ สาเหตุเนื่องมาจากชาติปางก่อนพระองค์นี้เกิดเป็นลูกเศรษฐีได้หญิงโสเภณีเป็นคู่นอน เมื่อได้หลับนอนกับนางแล้วฆ่านางเสีย เมื่อนางตายไปจึงไปเกิดเป็นวัว แล้วได้มาผูกเวรกันในชาตินี้ เช่นเดียวกับพระโมคคัลลานะถูกโจรตีตาย เพราะชาติก่อนได้ตีมารดาตัวเอง ดังนั้นเรื่องกรรมสนองจึงเป็นเรื่องจริง เสียวสวาสดีได้เข้าไปหาเจ้าเมืองและเล่าเรื่องเป็นทำนองสอนถึงความไม่น่าไว้วางใจในธรรมชาติของมนุษย์เป็นนิทานและบอกข้อเท็จจริงที่ประชาชนเดือดร้อนให้พระราชาทราบ และเล่านิทานเรื่องความโหดร้ายของพระราชานี้ผู้หุบเบา นิทานเรื่องเล่ห์เหลี่ยมของคน และนิทานเรื่องการตัดสินคดีความที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรม เจ้าเมืองได้ตั้งให้เสียวสวาสดีเป็นบัณฑิต และได้สั่งสอนชาวเมือง มีคำสอนเกี่ยวกับผู้ปกครองที่ดี ผู้ปกครองที่เลว โครงสร้างสำคัญอันเป็นองค์ประกอบของเมือง นิทานของเสียวสวาสดีล้วนเป็นนิทานคำสอน ประกอบธรรมะยังมีรายละเอียดอีกมาก

2.12.3 สุพรหมโมกขาหมา 9 หาง พระโพธิสัตว์สวยชาติเป็นคนยากจน พ่อแม่เป็นคนขอทานต้องกำพร้าแม่ตั้งแต่เล็กๆ พ่อได้เลี้ยงดูสุพรหมโมกขาพร้อมด้วยสุนัขที่มีหางเก้าหางซึ่งเกิดพร้อมกัน (สหชาติ) ก่อนตายพ่อของสุพรหมโมกขาได้สั่งว่า ถ้าพ่อตายลงให้เอาซากศพของพ่อไปไว้ที่ปลายนา เมื่อพ่อตายลง สุพรหมโมกขาก็ปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อเป็นอย่างดี ด้วยอาณูภาพของ ความดีที่ส่งผลในโร่นาจึงออกมาอย่างผิดปกติ และพระอินทร์ได้ส่งนางไขฟ้าให้ลงมาอยู่ในกะโหลกศพ และคอยดูแลบ้านเรือน ข้าวปลาอาหารเวลาสุพรหมโมกขาไม่อยู่ อยู่ต่อมาสุพรหมโมกขาจึงจับตัวไว้ได้จึงอยู่กินแบบสามีภรรยา กิตติศัพท์ความงามของนางไขฟ้าเลื่องลือไปถึงเจ้าเมืองตุดระนครเจ้าเมืองมีใจพาลและมักมากในกามตัณหาจึงใคร่จะได้นางไขฟ้ามาเป็นภรรยา ดังนั้นจึงทำพินัยกับสุพรหมโมกขาในการต่างๆ มี ขนไก่ ขนวัว ขนช้าง เป็นต้น แต่ที่แพ้สุพรหมโมกขาทุกครั้งจึงบังคับให้สุพรหมโมกขาไปเอาดอกบัวที่เมืองบาดาลของพญานาค สุพรหมโมกขาจึงไปตามคำแนะนำของนางไขฟ้าผ่านเมือง

พญามดงาม พญายักษ์แล้วจึงถึงเมืองบาดาลได้ดอกบัวมาพร้อมทั้งลูกสาวของพญาทั้งสามเมืองนั้นด้วย เมื่อเอาไปถวายเจ้าเมืองแล้วเจ้าเมืองยังอยากได้นางไข่มุกฟ้าอยู่จึงหาวิธีใหม่ คือให้คนทำทองขึ้นแล้วเอาเสนาอำมาตย์ผู้ฉลาดเข้าไปอยู่ในนั้นแล้วเอาไปฝากไว้ที่บ้านของสุพรหมโมกขา เพื่อจะสืบดูว่าอะไรเป็นของต้องห้าม (ชะล่า) ของสุพรหมโมกขาเมื่อรู้แล้วจึงเอาทองกลับมา แล้วทำอาหารสี่อย่าง คือ ไข่มุกดงาม เนือง และเนื้อหัวใจยักษ์ แล้วบังคับให้สุพรหมโมกขา กิน เมื่อสุพรหมโมกขา กินแล้วภรรยา ทั้งสี่คนเกิดโรครพยาธิเพราะเป็นของต้องห้าม (ชะล่า) จึงพากันหนีกลับเมืองของตน นางไข่มุกฟ้าก็ออกเดินป่าไปโดยสิ่งความไว้กับสุนัขเกี้ยวหางนั้นพร้อมแหวนวงหนึ่ง พอสุพรหมโมกขากลับมาถึงบ้านทราบเรื่องราวทั้งหมดจึงออกติดตามหานางไข่มุกฟ้า โดยมีสุนัขเกี้ยวหางเป็นเพื่อนไปถึงแม่น้ำใหญ่แห่งหนึ่ง พากันว่ายน้ำข้ามโดยสุนัขให้สุพรหมโมกขา จับทางจนกระทั่งทางทั้งเกี้ยวหางนั้นขาดหมด พอถึงฝั่งแม่น้ำสุนัขก็ตายพอดี สุพรหมโมกขาเดินทางต่อไปจนพบนางไข่มุกฟ้าที่เมืองอุทุมมัททวะดี อยู่ที่นี่นานพอควร แล้วกลับมายังเมืองตฺตระนครพร้อมด้วยเสนาอำมาตย์ที่เจ้าเมืองอุทุมมัททวะดีแต่งตั้งให้ แต่พอไปถึงเจ้าเมืองตฺตระนครทราบเรื่องจึงยกทัพจะมาปราบเกิดรบกัน เจ้าเมืองตฺตระนครตายชาวเมืองจึงยกสุพรหมโมกขาให้เป็นเจ้าเมือง ต่อมาพร้อมกับอำมาตย์สี่คนปลอมเป็นพ่อค้าออกเที่ยวสั่งสอนไปตามเมืองต่างๆ มีเมือง เกตุมะวดี หงสาวดี ทนตะนคร คันทียารัฐ วิเทรราช เป็นต้น เพื่อให้เจ้าเมืองและประชาชนชาวเมืองตั้งอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงาม แล้วสุพรหมโมกขาก็กลับมาปกครองเมืองตฺตระนครต่อมาจนสิ้นอายุลง

2.12.4 ผาแดงนางไอ่

พระยาขอมผู้ครองเมืองเอกชะทีตา มีธิดานางหนึ่งชื่อ “นางไอ่คำ” เป็นสตรีที่มีรูปร่างงดงาม อยู่ในวัยรุ่นและความงามของนางเป็นที่เลื่องลือไปถึงบรรดาเจ้าชายเมืองต่าง ๆ จนเป็นที่หมายปองอยากจะได้มาเป็นคู่ครองทุกคนทั่วผาแดงโอรสเจ้าเมืองผาโพงได้ทราบข่าวเล่าลือ ถึงความงามของนางไอ่ก็เกิดความหลงใหลใฝ่ฝันในตัวนางเป็นอันมากจึงวางแผนทอดสัมพันธ์ไมตรีด้วยการเตรียมแก้วแหวนเงินทองพร้อมด้วยผ้าเนื้อดีไปฝากนางไอ่เมื่อมหาดเล็กนำสิ่งของไปมอบให้นางไอ่ตามที่ตั้งใจหมายฝากประสงค์ และเล่าถึงความงามของนาง ไอ่ฟังให้นางไอ่ฟังเท่านั้น นางก็เกิดความสนใจและฝากเครื่องบรรณาการไปให้ทั่วผาแดง เป็นการตอบแทนด้วยเช่นกัน ก่อนที่มหาดเล็ก จะเดินทางกลับนางไอ่ได้ฝากคำกล่าวเชิญทั่วผาแดงซึ่งตั้งทัพรออยู่นอกเมืองให้เข้าไปในเมืองขอมเพื่อพบกับนางด้วยเมื่อทั้งสองได้พบกันความรักก็เกิดขึ้นและรุนแรง อาจเป็นเพราะบุพเพสันนิวาสในชาติปางก่อนของทั้งคู่ในที่สุดทั้งสองก็ได้ครองรักกัน

ฝ่ายทั่วผาแดง ในอดีตชาตินั้นเป็นชายหนุ่มที่ยากจนและเป็นใบ้เดินทางขอทานไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ จนมาถึงบ้านของเศรษฐีคนหนึ่งจึงได้ไปขออาศัยอยู่และช่วยทำงานให้เศรษฐีคนนั้น โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยทำให้เศรษฐีพอใจและรักใคร่เป็นอย่างมากถึงกับยกลูกสาวคนหนึ่งซึ่งเป็นชาติปางก่อน (อดีตชาติ) ของนางไอ่ให้เป็นภรรยาทั่วผาแดงในชาตินั้นเป็นชายหนุ่มที่ไม่เหมือนใครแทนที่จะรักใคร่ภรรยา ของตนแต่เขาเขากลับไม่สนใจใยดี ไม่เคยร่วมหลับนอนด้วยกันแม้แต่ครั้งเดียวแต่ภรรยาก็ไม่เคยปรึกษาบอกให้ใครทราบนางปรนนิบัติสามีอย่างดีเสมอมาต่อมาทั่วผาแดงคิดถึงบ้านจึงพาภรรยาเดินทางไปเยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอน เศรษฐีผู้เป็นบิดาจัดเสปียงให้มีภรรยาเป็นคนหาบเสปียงให้

ส่วนหนุ่มผาแดงไม่เคย ช่วยเหลือนางเลยทำให้นางลำบากและเหน็ดเหนื่อยมากในขณะที่เดินข้ามห้วย ภูเขาและป่าดงพงไพรจนกระทั่งเสปียงที่นำไปหมดลงกลางทางทั่วผาแดงเห็นต้นมะเดื่อมีผลสุกเต็มต้นจึงขึ้นไปเก็บกินต่างข้าวฝ่ายนางไอ่คอยให้สามีโอดผลมะเดื่อสุกลงมาให้ไม่ได้รับ

ความสนใจ ส่วนสามีกินอิมคนเดียวแล้วลงมาจากต้นมะเดื่อเดินหนีไป นางจึงตัดสินใจขึ้นไปเก็บกินเอง เมื่อนางกินอิมแล้วลงจากต้นมะเดื่อ ไม่พบสามีเดินตามหาอย่างไรไม่พบนางจึงมีความทุกข์ทรมานเป็นอย่างยิ่งพอมมาถึงต้นไทรริมฝั่งแม่น้ำแห่งหนึ่งนางจึงลงไปอาบน้ำและดื่มกินพอมมีความสดชื่นขึ้นมาบ้าง “ชาติหน้าขอให้สามีนอนตายอยู่บนกิ่งไม้อย่าได้เป็นสามีภรรยากันอีกเลย” ด้วยแรงอธิษฐานของนางในชาติต่อมาสามีของนางจึงเกิดมาเป็นท้าวพงศ์ส่วนนางได้เกิดมาเป็นนางไฉ่

เมื่อนางไฉ่ผู้มีสิริโฉมงดงามเติบโตเป็นสาวแล้ว พระยาขอมผู้เป็นบิดาได้มีใบบอกกาแจ้งข่าวให้หัวเมืองน้อยใหญ่จัดบั้งไฟมาจุดแข่งขันกันที่เมืองเอกชะตีตา จุดประสงค์เพื่อจุดขึ้นไป บูชาพระยาแถนอยู่บนฟ้าให้บันดาลฝนตกลงมาตามฤดูกาลประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง หากบั้งไฟของคนใดขึ้นสูงกว่าเพื่อนคนนั้นจะได้นางไฉ่ เป็นคู่ครอง พระยาขอมได้กำหนดวัน ขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 เป็นวันงาน ทำให้บ้านเมืองน้อยใหญ่บุญบั้งไฟหมื่นบั้งไฟแสนมาแข่งกันมากมาย งานบุญบั้งไฟครั้งนั้นนับเป็นงานที่ใหญ่โตมากพอลงวันงานผู้คนหลั่งไหลมาทั่วทุกสารทิศ มีการแข่งขันตีกลอง หรือภาษาอีสานเรียกว่า "เส็งก่อง" กันอย่างครึกครื้น หนุ่มสาวต่างเกี่ยวพาราสี กันอย่างสนุกสนาน แม้งานบุญบั้งไฟครั้งนี้ท้าวผาแดงจะไม่ได้รับหนังสือใบบอกบุญแต่ได้นำบั้งไฟมาร่วมด้วย พระยาขอมได้ให้การต้อนรับ ท้าวผาแดงเป็นอย่างดี

ฝ่ายท้าวพงศ์โอรสเจ้าเมืองบาดาลทราบข่าวอยากมาร่วมงานที่เมืองมนุษย์ด้วยทั้งนี้เพราะท้าวพงศ์ต้องการชมโฉมนางไฉ่ เป็นกำลังอยู่แล้วและคิดในใจว่าจะต้องไปชมบุญบั้งไฟครั้งนี้แม้ว่าบิดาจะห้ามอย่างไรก็ตามก่อนที่จจะไหลขึ้นที่เมืองเอกชะตีตาของพระยาขอมท้าวพงศ์สั่งให้บริวารแปลงร่างเป็นมนุษย์บางเป็นสัตว์บางส่วนตนเองแปลงร่างเป็น “กระรอกเผือก” หรือภาษาอีสานเรียกว่า กระรอกดอน"ออกติดตามชมความงามของนางไฉ่ขบวนแห่ของเจ้าเมืองไปอย่างหลงใหล การแข่งขันบั้งไฟเป็นไปด้วยความสนุกสนานทุกคนจต้องอยากรู้ว่าใครจะชนะและได้นางไฉ่เป็นคู่ครอง ซึ่งการแข่งขันบั้งไฟในครั้งนั้นท้าวผาแดงกับพระยาขอมมีการพนันกันว่าถ้าบั้งไฟของท้าวผาแดงชนะพระยาขอมจะยกนางไฉ่ให้เป็นคู่ครองผลการแข่งขันปรากฏว่าบั้งไฟของพระยาขอมและท้าวผาแดงต่างไม่ขึ้นด้วยกันทั้งสองบั้งคมีแต่บั้งไฟของพระยาแดดเมืองฟ้าแดดสูงยางและของพระยาเชียงเหียนเท่านั้นที่ขึ้นสู่ท้องฟ้าเป็นเวลานานถึงสามวัน สามคืนจึงตกลงมาและพระยาทั้งสอง เป็นอาของนางไฉ่ด้วยการแข่งขันเพื่อได้นางไฉ่เป็นรางวัลนั้นจึงล้มเลิกไป

เมื่องานบุญบั้งไฟเสร็จสิ้นแล้วท้าวผาแดงและท้าวพงศ์ต่างฝ่ายต่างกลับบ้านเมืองของตน ในที่สุดท้าวพงศ์ก็หนีอยู่ในเมืองบาดาลไม่ได้เพราะหลงใหลในสิริโฉมของนางไฉ่ จึงพาบริวารกลับมาถึงเมืองมนุษย์อีกโดยแปลงร่างเป็นกระรอกเผือกอย่างเดิมส่วนที่คอจะแขวนกระดิ่งทองไว้กระโดดไปเกาะอยู่บนกิ่งไม้ใกล้หน้าต่างห้องนอนของนางไฉ่เสียงกระดิ่งทองดังกังวาลขึ้น นางไฉ่ได้ยินเสียงกระดิ่ง เกิดความสงสัยจึงเปิดหน้าต่างออกมาเห็นกระรอกเผือก มีความพอใจอยากได้ นางจึงสั่งให้นายพรานฝีมือดีจากบ้านกงพาน ตามจับกระรอกเผือกตัวนั้นให้ได้ไม่ว่าจะจับตายหรือจับเป็น นายพรานออกติดตามกระรอกเผือกที่กระโดดไปตามกิ่งไม้ เริ่มตั้งแต่บ้านพันดอนบ้านน้ำซ่อง นายพรานไม่ได้โอกาสเหมาะสักทีจึงไล่ติดตามไปเรื่อย ๆ จนถึงบ้านนาแบก บ้านดอนเงิน บ้านยางหล่อ บ้านเหล่าใหญ่บ้านเมืองพริก บ้านม่วง ไม่มีโอกาสยิงกระรอกในที่สุดผลกรรมเก่าตามมาทัน ขณะที่กระรอกมา ถึงต้นมะเดื่อที่มีผลสุกเต็มต้นก้มหน้าก้มตากินผลมะเดื่อสุกด้วยความหิวโหย ในพรานจึงได้โอกาสยิง กระรอกด้วยหน้าไม้ซึ่งมีลูกดอกอาบยาพิษเมื่อถูกยิง ท้าวพงศ์ในร่างของกระรอกเผือกรู้ตัวว่าตนเอง จะต้องตายแน่นอนจึงสั่งให้บริวารนำความไปแจ้งให้บิดาทราบก่อนตายได้อธิษฐาน

ว่า ขอให้เนื้อของตนมีมากมายถึงแปดพันเล่มเกี่ยวพันพอเลี้ยงคนได้ทั่วถึง เมื่อกระรอกสิ้นใจตาย นายพรานกับพวกนำเอาไปชำแหละที่บ้านเชียงแหวนแบ่งให้ผู้คนที่บ้านใกล้เคียงและบ้านไกล ได้กินกันโดยทั่วถึง ยกเว้นบ้านดอนแม่หม้ายที่ไม่มีผิว หรือบ้านดอนแก้วซึ่งเป็นเกาะอยู่กลางทุ่งหนองหานจึงรอดพ้นจากการถูกล่ามกลืนและยังปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

เมื่อบรืวารไปบอกพระยาพังคิพญานาคโกรธแค้นมาก จึงสั่งบ่าวไพร่จัดพลขึ้นไป อาละวาดเสียงดังครืน ๆ ทั่วแผ่นดินขณะที่บ้านเมืองพระยาชอมถูกล่ามกลืนอยู่หน้าท้าวมหาแดงกำลังขี่ม้า “บักสาม” มุ่งหน้าไปหานางไอ่เห็นนาคเต็มไปหมด และเล่าเรื่องที่พบเห็นให้นางไอ่ฟัง นางไอ่ไม่สนใจ แต่ได้ทำอาหารที่มีกลิ่นหอมเป็นพิเศษมาให้มหาแดงรับประทาน ท้าวมหาแดงจึงถามว่าเนื้ออะไรจึงมีกลิ่นหอมนัก ได้รับตอบว่าเนื้อกระรอกเผือกที่ถูกล่ามกลืนนายพรานยิงตาย

พอดตกตอนกลางคืนผู้คนหลับสนิทเหตุการณ์ที่ใคร ๆ ไม่คาดฝันก็เกิดขึ้น คือมีเสียงดัง ครืน ๆ ทั่วแผ่นดิน เมืองเอกเขตที่ตาของพระยาชอมถูกล่ามกลืนลงเป็นหนองหานน้อยซึ่งเป็นต้นน้ำบาวในปัจจุบันท้าวมหาแดงทราบได้ทันทีว่าเป็นการกระทำของพวกพญานาค จึงคว่าแขนนางไอ่ขึ้นหลังม้า บักสามควบหนีออกจากเมืองเพื่อให้พ้นภัย แต่เนื่องจากนางไอ่ได้รับประทานเนื้อกระรอกเผือกกับเขาด้วย แม้จะหนีไปทางไหนพวกนาคตามไปแผ่นดินถูกล่ามกลืนตายไปด้วยท้าวมหาแดงมุ่งหน้าไปทางห้วยสามพาดเพื่อหนีไปเมืองผาโพงแต่ไร้ผลเพราะถูกพวกนาคติดตามไม่ลดละในที่สุดนางไอ่ ถูกล่ามกลืนทางนาคพาดตกจากหลังม้าและจมหายไปในพื้นที่ดินทันที

เมื่อนางไอ่จมน้ำไปต่อหน้าต่อตา ท้าวมหาแดงกลับถึงเมืองผาโพง เกิดตรอมใจ คิดถึงนางไอ่ตลอดเวลาข้าวปลาไม่ยอมกินจนผ่ายผอม และล้มป่วย ในที่สุดตรอมใจตายตามนางไอ่ เมื่อท้าวมหาแดงตายไปเป็นผีมีความอาฆาตพยาบาทต่อพญานาคอยู่ไม่วายครั้งมีโอกาสเหมาะ ผีท้าวมหาแดงสั่งไพร่พลเตรียมตัวเดินกองทัพไปรบกับพญานาคให้หายแค้น ผีท้าวมหาแดงมีบรืวารผีเป็นแสน ๆ การเดินทัพมีเสียงดังอีกที่กบปานแผ่นดินถูกล่าม กลได้รัยล้อมเมืองบาดาลซึ่งเป็นเมืองของพญานาคไว้รอบด้านต่างฝ่ายต่างใช้อิทธิฤทธิ์รับกันนานถึงเจ็ดวันเจ็ดคืนไม่มีใครแพ้ชนะฝ่าย “สุทโธนาถ” เจ้าเมืองบาดาลซึ่งแก่ชรามากแล้วไม่ยอมยกทัพไปรบเพราะต้องการไปเกิดในภพของพระศรีอาริยมุตตรอย จึงไปขอร้องท้าวมหาแดงผู้เป็นใหญ่ให้มาตัดสินให้เมื่อท้าวมหาแดงได้ทราบเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดนั้นเป็นเรื่องของกรรมเก่าที่ตามมาให้ผลในชาตินี้และทั้งสองฝ่ายมีเหตุผลพอ ๆ กัน ท้าวมหาแดง จึงขอให้ทั้งสองฝ่ายเลิกรบต่อกันไม่ต้องฆ่ากันให้มีเมตตาต่อกันให้รักษาศีลห้าปฏิบัติธรรมและให้มีขันติธรรมทั้งผีท้าวมหาแดงและพญานาคได้ฟังคำสั่งสอนของท้าวมหาแดงเข้าใจในเหตุผลต่างฝ่ายต่างอนุโมทนาสาธุการเหตุการณ์ยุติลงด้วยความเข้าใจอันดีต่อกันและอภัยกันที่สุดในที่สุด

วรรณคดีของอีสานเรื่อง “ผาแดง-นางไอ่” นิยายรักระหว่าง “หนึ่งหญิงสองชาย” เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งพลาดรักและถูกทำร้ายจนตายก็กลายเป็นสงครามทำให้บ้านเมืองถูกล่ามกลืนเป็นหนองน้ำใหญ่ และวรรณคดีอีสานเรื่องนี้เป็นปฐมเหตุของบุญบังไฟ ซึ่งเป็นประเพณีที่ขึ้นขึ้นลือชาของชาวอีสาน

2.12.5 กำพรว้าฝีน้อย

ที่เมืองแห่งหนึ่งมีเด็กน้อยคนหนึ่งกำพรว้าพ่อและแม่ ได้เที่ยวขอทานเขากิน จนโตเป็นหนุ่มแล้วจึงออกจากเมืองมาทำนาทำไร่ ณ ที่แห่งหนึ่ง เมื่อข้าวพืชงอกงามขึ้น ได้มีสัตว์ต่าง ๆ มากิน แม้จะไล่อย่างไรก็ไม่ไหว เอาอะไรมาทำเครื่องดักก็ยังไม่ขาดหมด จึงไปขอเอาสายไหม จากย่าจำ

สวน (คนสวนของพระราชชา) มาทำจึงจับได้ข้าง ช่างเมื่อถูกจับได้กลัวตายจึงร้องขอชีวิตและบอกว่าจะให้ของวิเศษถอดขาข้างหนึ่งให้ ท้าวกำพราผีน้อยจึงปล่อยไปแล้วเองข้างมาไว้ที่บ้าน

ต่อมาท้าวกำพราตัดได้เสีย เสียก็ยอมเป็นลูกน้อง โดยบอกว่าถ้ามีเรื่องเดือดร้อนจะมาช่วย ต่อมาจับได้อีเห็น อีเห็นก็ยอมเป็นลูกน้อง เช่นเดียวกันกับเสีย ต่อมาจับพญาฮ้าง (นกอินทรี) พญาฮ้างก็ยอมเป็นลูกน้องอีก และตัวสุดท้ายจับได้คือผีน้อยที่มาขโมยกินปลาที่ไซ ผีน้อยก็ยอมเป็นลูกน้อง เมื่อท้าวกำพราได้ขาข้างมาแล้วก็เอามาไว้ที่บ้าน ในขาข้างนั้นได้มีหญิงสาวคนหนึ่งชื่อสีดาอาศัยอยู่ นางได้ออกมาทำอาหารไว้รอท้าวกำพรา ต่อมาท้าวกำพราจับนางได้จึงทุบขาข้างนั้น เพื่อจะไม่ให้นางหลบเข้าไปอยู่อีก นางจึงอยู่กินเป็นสามีภรรยากันตั้งแต่นั้นมา ความสวยงามของสีดา ได้ยื่นไปถึงพระราชชา

เมื่อพระราชชาเห็นแล้วก็รักใคร่จึงจะยึดเอาแต่ก็กลัวคนจะติเตียน จึงทำท้าวกำพรา การแข่งขันต่าง ๆ โดยถ้าท้าวกำพราแพ้จะยึดนางสีดามา แต่พระองค์แพ้จะยอมยกเมืองให้ครั้งหนึ่ง การแข่งขันนั้นคือ ชนวัว ชนไก่ แข่งเรือ แต่ปรากฏว่าท้าวกำพราชนะทุกครั้ง เพราะในการชนวัวนั้นเสียแปลงเป็นวัวมาช่วยท้าวกำพรา ชนไก่นั้นอีเห็นแปลงเป็นไก่มาช่วย กัดไก่ของพระราชชาตาย ในการแข่งขันเรื่อนั้นพญาฮ้างมาเป็นเรือและได้ทำให้เรือพระราชชาล่มแล้วกินคนทั้งหมด เมื่อพระราชชาตายแล้วได้รวมหัวกับบ่วงลั่วตัวหนึ่ง โดยให้บ่วงลั่วร้องเรียกวิญญาณของนางสีดามา โดยร้องครั้งแรกนางก็ไม่สบาย ครั้งที่สองสลบไป ครั้งที่สามจึงตายวิญญาณของนางจึงมาอยู่กับพวกผีพระราชชา ส่วนท้าวกำพราปรึกษากับผีน้อย ผีน้อยบอกว่าอย่าเพิ่งเผ่าจะตามไปดูวิญญาณของนางอยู่ที่ใด เมื่อผีน้อยตามไปทราบเรื่องทั้งหมดแล้วจึงวางแผนจะจับบ่วงลั่วตัวนั้น จึงเข้าไปตีสนิทกับบ่วงลั่วแล้วสานช่อง (ที่ใส่ปลา) ครั้งแรกสานด้วยไม้ไผ่แล้วให้บ่วงลั่วเข้าไปข้างใน แล้วให้ยันดูปรากฏว่าช่องแตก จึงสานด้วยลวด แล้วบอกให้บ่วงลั่วเข้าไปดูแล้วบอกให้ยันดู ปรากฏว่าช่องไม่แตกจึงรีบหาฝาปิดแล้วรีบเอามาให้ท้าวกำพราบังคับให้บ่วงลั่วร้องเรียกเอาวิญญาณนางสีดากลับคืนมาไม่เช่นนั้นจะฆ่าเสีย บ่วงลั่วจึงร้องเรียกเอาวิญญาณนางกลับมา โดยร้องครั้งแรกก็เคลื่อนไหว ครั้งที่สองพีนขึ้นครั้งที่สามหายเป็นปกติทุกอย่าง พอทุกอย่างปกติแล้วท้าวกำพราจึงหลอกว่าขอดูไอ้ที่ร้องเอาวิญญาณคนได้ไหม บ่วงลั่วจึงแลบลิ้นออกมาให้ดู ท้าวกำพราจึงตัดลิ้นบ่วงลั่วนั้นเสีย เพราะกลัวมันจะร้องเอาวิญญาณไปอีก บ่วงลั่วจึงร้องไม่ชัดตั้งแต่นั้นมา ส่วนท้าวกำพรา กับนางสีดา ได้ปกครองเมืองแทนพระราชชาที่ตายนั้น

2.12.6 ท้าวกำกาดำ (ท้าวกินรี)

แต่ก่อนนานมาแล้ว มีผิวเมียที่ยากจนมากครอบครัวหนึ่ง แต่งงานมา 7 ปี ไม่มีลูกจึงขอลูกจากพระอินทร์ พระอินทร์จึงประทานลูกให้เป็นชาย ก่อนท้องแม่ฝันว่าลูกแก้วสีดำตกเข้าปาก ลูกแก้วลอยหนีไปส่งแสงสว่างไปทั่ว เมื่อตั้งท้องเกิดลูกเป็นชายตัวดำเหมือนการูบชั้วตัวดำใคร ๆ ก็หัวเราะเยาะ แม่ไม่ยอมเลี้ยงเพราะอับอายจึงเอาไปปล่อยแพทิ้ง

เด็กดำ (ท้าวกินรี) ลอยไปอยู่ 7 วัน 7 คืน ก็มาถึงหาดทรายแห่งหนึ่ง พระอินทร์เสด็จเห็นว่าลำบากเลยให้กาดำมาช่วยพาไปไว้เมืองเบ็ญจาล กินรีเลยหาผลไม้กินเป็นอาหาร เจ้าของสวนมาพบเข้าจึงเอาไปเลี้ยงไว้วันหนึ่งกินรีช่วยยายเจ้าของสวนร้อยดอกไม้มาลัยได้สวยงามมากมายเอาไปถวายธิดาภคินีชื่อนางลุน นางลุนก็อยากเห็นตัวคนร้อยมาลัย วันหนึ่งกินรีทำอุบายให้ยายพานางมาชมสวน กินรีพบนาง กินรีหลงรักนาง กินรีมีความสามารถในการเป่าแคนได้ไพเราะ จึงเป่าแคนให้ผู้คนฟัง เสียงเล่าลือว่ากินรีเป่าแคนได้ไพเราะไปทั่วเมือง วันหนึ่งกินรีได้ถอดรูปร้ายกลายเป็นคนร่างงามสง่าไปหานางลุนบอกนางว่ามาจากเมืองอินทปัฐ และได้นางเป็นเมีย

เจ้าเมืองฝันว่าช่างมาไล่คนกินอ้อยกล้วยของเมืองจึงให้หมอมาทาย กาดำได้เฝ้า กษัตริย์ เพราะชื่อเสียงว่าเป่าแคนเพราะ กลางคืนกินรีไปหานางและได้ขอแหวนและผ้าสไบมาไว้เป็นที่ ระลึก กลับมาบ้านให้ยายไปขอให้ เจ้าเมืองเรียกสินสอดเงิน แสนซัง (1 ซัง = 4 ตำลึง ๆ = 80 บาท) ทองแสนซัง ช่างพันตัว มีคนขับขี่พร้อม คนใช้พันคน สะพานเงิน สะพานทอง จากบ้านยาย ไปหาพระราชวัง พระอินทร์ พระยานาคมาช่วยทำสะพาน ทาสินสอดในที่สุดกินรีกับนางลุนก็ได้ แต่งงานกัน

2.12.7 ขูลุนางอ้ว

เป็นโอรสเจ้าเมืองกาสิ ส่วนนางอ้วเคียม เป็นธิดาเจ้าเมืองกายนคร ทั้งสองเมืองมีความสัมพันธ์อันดี เจ้าเมืองและพระมเหสีของทั้งสองเมืองต่างก็เป็นมิตรกัน และเคยให้คำมั่นว่าถ้ามีโอรส ธิดาจะให้สมรสกัน ท้าวขูลุนางอ้วเคียมเกิดปีเดียวกัน นางอ้วเคียมมีความมดงามมาก เล่าลือไปถึงเมืองขุนกลางซึ่งเป็นขอมภูเขาก่า (เขมรป่าดงหรือชาวป่าสักขาลายสีดำ) เป็นชนเผ่าที่ยังไม่เจริญ เมื่อท้าวขูลุนางอ้วเคียมมีคู่ครองจึงสามารถมาเที่ยวเมืองกายนครและได้นำเครื่องบรรณาการ มาเยี่ยมเจ้าเมืองด้วย เมื่อท้าวขูลุนางอ้วเคียมต่าง ก็มีจิตใจปฏิพัทธ์ต่อกัน ท้าวขูลุนางกลับ พระนครเพื่อส่งผู้ใหญ่มาสู่ขอ

ขุนกลางหัวหน้าเผ่าชนภูเขาก่าได้ส่งผู้ใหญ่มาสู่ขอนางอ้วเคียม มารดาของนางได้ รับปากเพราะนางไม่พอใจที่มารดาท้าวขูลุนางอ้วเคียมซึ่งเป็นเพื่อนกัน ตั้งแต่คราวที่นางตั้งครรภ์นางอ้วเคียมและได้ ไปเที่ยวอุทยานเมืองกาสิ เห็นสัมผัสยิ่งในอุทยานนี้ก็อยากกินตามประสานทอง แต่มารดาท้าวขูลุนางอ้วเคียมไม่ยินดี นางก็น้อยใจและโกรธจึงตัดขาดจากความเป็นเพื่อนกัน นางอ้วเคียมเมื่อรู้ข่าวก็เสียใจและไม่ ยอมรับ โดยอ้างว่าขุนกลางเป็นคนนอกศาสนา ไม่นับถือพระธรรม แต่มารดาได้ส่งแม่สื่อไปยอมรับ คำสู่ขอนั้นและรับปากว่าจะปลอมประโลมนางอ้วเคียมในภายหลัง

ฝ่ายท้าวขูลุนางอ้วเคียมได้บอกบิดา มารดา มาสู่ขอนางอ้วเคียม แต่มารดานางอ้วเคียมไม่ ยินยอมโดยให้เหตุผลว่าได้รับหมั้นขุนกลางไว้แล้ว ท้าวขูลุนางอ้วเคียมจึงขอให้บิดาส่งแม่สื่อมาขอพบนางอ้วเคียมอีก ครั้งและได้อ้างคำพูดที่เคยตกลงกันไว้สมัยก่อน คราวนี้มารดาท้าวขูลุนางอ้วเคียมเดินทางมาด้วยและทวงคำมั่นนั้น แต่มารดานางอ้วเคียมกล่าวถึงความโกรธในคราวนั้นและขอคืนคำมั่นทั้งหมด ในที่สุดจึงตกลงกันว่า จะ เสียหายสายแนนหรือรอกห่อหุ้มทารก ซึ่งเชื่อกันว่าทุกคนจะมีสายรอกพัวพันกันอยู่บนเมืองแถนก่อนมา เกิดและต้องเป็นคู่กันตามสายแนนนั้น ถ้าแต่งงานผิดสายแนนจะต้องหย่าร้างกัน และให้คนทรงทำพิธี เช่น พระยาแถนและนำของไปถวายพระยาแถนเพื่อขอดูสายแนนของทั้งสอง พบว่าสายของทั้งสองพัน กันอยู่ แต่ตอนปลายยอดดวนและปลายแยกออกจากกัน ซึ่งแสดงว่าเป็นเนื้อคู่แต่อยู่กันไม่ยึดต้องพลัด พรากในที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าสายแนนของท้าวขูลุนางอ้วเคียมมีแทนทองอยู่ด้วยแสดงว่าเป็นพระโพธิสัตว์ เมื่อแม่สูนหรือนางทรงหรือนางเทียม กลับมาได้แจ้งความดังนั้น โดยบอกว่าทั้งสองต้องตายจากกัน ทั้งสองฝ่ายก็ตกลงกันได้บางส่วน คือ มารดาท้าวขูลุนางอ้วเคียมจะส่งขันหมากมาสู่ขออีกครั้ง แต่มารดาของนาง อ้วเคียมกังวลที่ได้รับหมั้นขุนกลางไปแล้ว ในที่สุดฝ่ายเมืองกาสิจึงลากลับฝ่ายมารดานางอ้วเคียมทราบว่ ธิดาของตนได้ลักลอบพบกับท้าวขูลุนางอ้วเคียมที่อุทยาน นางโกรธมากจึงด่านางอ้วเคียมว่าไปเล่นชู้ ไม่รักนวล สงวนตัว เสียพงศาเผ่าพระยา นางอ้วเคียมเสียใจมากจึงผูกคอตายที่อุทยาน ความทราบถึงเจ้าเมือง และมารดาต่างก็เสียใจ ส่วนขุนกลางก็ถูกรณีสืบในคราวเดียวกันท้าวขูลุนางอ้วเคียมทราบข่าวการตายเสียใจมาก คลุ้มคลั่งประจวบกับผีตายโหงเข้าสิงจึงคว่ำมีดมาแทงคอตายเองตายในที่สุด

ย้อนไปในอดีตชาติ เนื่องจากท้าวชูลูและนางอ้วเคียมได้ก่อเวรไว้จึงต้องมาใช้
 เวนกรรมในชาตินี้คือไม่สมหวังในความรัก เพราะเมื่อชาติก่อนท้าวชูลูเป็นเจ้าของเบ็งซอน (บัญชีร)
 นางอ้วเคียมเกิดเป็นมเหสีชื่อว่านางดอกซ้อน มีผิวเมี่ยมคนหนึ่งไม่ยำเกรงนางดอกซ้อน นางโกรธมากจึง
 ฟ้องเจ้าเมืองให้ลงโทษคนคู่นี้ เจ้าเมืองสั่งไม่ให้เป็นผิวเมี่ยมกัน หากพี่น้องคนใดชักนำให้มาอยู่กินเป็น
 ผิวเมี่ยมอีกจะถูกลงประหาร ทำให้ทั้งคู่เสียใจมาก เมี่ยมผูกคอตาย ผิวใช้มีแหงคอตตนเองตาย เวนกรรมจึง
 ตามสนองท้าวชูลูและนางอ้วเคียมในชาตินี้ ท้าวชูลูและนางอ้วเคียมได้ไปเกิดบนสวรรค์ทั้งสองคนและ
 ได้พบกันอีกครั้งหนึ่ง ส่วนเมืองกาสิและกายนครนั้นได้จัดพิธีศพโดยเผาคนทั้งสองพร้อมกัน
 สร้างพระธาตุบรรจุอัฐิทั้งสองไว้ที่เดียวกัน และกลับมาสมัครสามัคคีดังเดิม ท้าวชูลูและนางอ้วเคียมได้
 แสดงอภินิหารให้ผู้คนชาวเมืองได้เห็น

2.12.8 นางมณีฟ้าหยาด

เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรือง มีความอุดมสมบูรณ์ผู้ปกครองเมือง
 คือพญาฟ้าแดด มีพระมเหสีชื่อ “พระนางจันทาทวี” (เขี้ยวคอม) มีพระธิดาชื่อ “พระนางฟ้าหยาด”
 เป็นผู้ที่มีพระสิริโฉมงามมาก เป็นที่หวงแหนของพระราชบิดา-มารดา

พญาฟ้าแดดให้ช่างสร้างปราสาทเสาเดียวไว้กลางน้ำ โดยใช้ศิลาแลงในการก่อสร้าง
 บริเวณนี้ปัจจุบันเรียกว่า “โนนฟ้าแดด” นอกนั้นยังมีการขุดสระไว้รอบเมือง มีคูค่ายและเชิงเนิน
 มีหอรบอย่างแข็งแรง สระที่ขุดไว้ในปัจจุบันเป็นหนองน้ำสาธารณะ เมืองลูกหลวงของเมืองฟ้าแดดคือ
 เมืองสงยาง มอบให้อนุชาชื่อ พญาอิสุรย์ (เจ้าฟ้าระงิม) เป็นผู้ครองเมือง เมืองทั้งสองห่างกัน
 ประมาณ 2 กิโลเมตร เลยรวมเรียกว่า “เมืองฟ้าแดดสงยาง”

เมืองเชียงโสม เป็นเมืองหนึ่งที่มีความใกล้ชิดกับเมืองฟ้าแดด มีพญาจันทราชเป็น
 ผู้ปกครองจัดให้มีเทศกาลเล่นหมากรุก และตีหิงคลี ใครแพ้-ชนะ ก็จะส่งส่วยกินเมืองตามประเพณี
 ครั้งหนึ่งพญาจันทราชได้ออกล่าสัตว์ และต่อไก่ มุ่งหน้าลงทางใต้ จึงถึงหนองเลิง ได้หลงทางเข้าไปใน
 อุทยานของนางฟ้าหยาด เมื่อพญาจันทราชพบหน้านางฟ้าหยาดก็ชอบพอ

ต่อมาพญาจันทราชเดินทางกลับเมืองเชียงโสมได้มอบให้ขุนเลี้ยง ขุนตาน นำเครื่อง
 บรรณาการมาสู่ขอนางฟ้าหยาด แต่ไม่สำเร็จพญาจันทราช จึงได้เคลื่อนขบวนทัพมาตีเมืองฟ้าแดด
 สงยาง โดยขอความช่วยเหลือไปยังเมืองเชียงสง เชียงสา เชียงเครือ ท่างาม น้ำดอกไม้ สาบุตรกุด
 ออกให้ส่งกองทัพมาช่วยฝ่ายพญาฟ้าแดด เมื่อทราบข่าวก็ขอความช่วยเหลือไปยังผู้ปกครองเมืองสงยาง
 ผู้เป็นอนุชาให้มาช่วยรบ เมื่อเกิดสงครามมีคนล้มตายเป็นจำนวนมาก พญาจันทราชสิ้นพระชนม์บนคอ
 ช้าง แม่ทัพนายกองเห็นดังนั้นก็ยอมแพ้

นางฟ้าหยาดเมื่อทราบข่าวก็มีความเศร้าโศกจนสิ้นชีวิตบนปราสาทกลางน้ำ ต่อมา
 พญาฟ้าแดดก็ให้ นำศพนางฟ้าหยาด และศพพญาจันทราช บรรจุลงในหีบทองคำ ตกแต่งอย่าง
 สมพระเกียรติ และให้สร้างเจดีย์คู่เป็นอนุสรณ์ไว้ (ปัจจุบันอยู่ทางทิศตะวันตกของโนนเมืองฟ้าแดดสง
 ยาง)ก่อนที่จะบรรจุอัฐิของนางฟ้าหยาดกับพญาจันทราช ได้รับสั่งให้ช่างหล่อพระพุทธรูปและเทวรูป
 ทองคำ จำนวน 84,000 องค์ ประกาศให้ชาวเมืองฟ้าแดดสงยางหล่อหรือสร้างพระพุทธรูปทุก
 คราวเรือน โดยให้หล่อหรือสร้างด้วยทองคำ อัฐิ หิน หรือดินเผาแล้วแต่ศรัทธา แล้วบรรจุไว้ในเจดีย์คู่
 เพื่อเป็นการบูชาและล้างบาปที่กระทำไว้ จากนั้นได้มอบให้พญาธรรมไปครองเมืองเชียงโสม ส่งส่วยแก่
 เมืองฟ้าแดดเป็นประจำทุกปี

2.12.9 นางหมาขาว

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ยังมีครอบครัวหญิงม่ายคนหนึ่งอาศัยอยู่ใกล้ชายป่า หญิงม่ายมีลูกสาวสองคน ฐานะความเป็นอยู่ของนางยากจนมาก แต่หญิงม่ายก็อดทนเลี้ยงดูลูกให้ได้รับความสุขเสมอมา วันหนึ่ง หญิงม่ายเข้าป่าไปเก็บผัก หาหัวหาฟัน นางก็ถูกงูกัดและตายที่ในป่า แห่งนั้นเองฝ่ายลูกสาวทั้งสองคนรอจนมืดค่ำไม่เห็นแม่กลับมาบ้าน จึงได้ออกติดตามตามหาจนได้ไปพบศพแม่อยู่ในป่า นางทั้งสองคนร้องไห้คร่ำครวญด้วยความเสียใจกับการจากไปของแม่ในครั้งนี้ แล้วก็ช่วยกันนำร่างไว้วิญญาณของแม่กลับมาบ้าน จัดงานตามประเพณีตามกำลังความสามารถของตนแล้ว นำเอากระดูกของแม่ไปฝังไว้

ด้วยความรัก ความหวังใฝ่ และความผูกพันที่มีต่อลูกทั้งสองคน หญิงม่ายก็ได้กลับชาติมาเกิดเป็นหมาสีขาว ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าหมาทั่วไปคือ สามารถพูดจาสื่อสารได้เหมือนกับคน และสามารถตระหนักรู้จิตใจได้ว่าในชาติก่อนนั้นนางเกิดเป็นหญิงม่ายมีลูกสาวสองคน คนทั้งหลายเรียกหมาสีขาวตัวนั้นว่า “นางหมาขาว” ด้วยความคิดถึงลูกนางหมาขาวได้ตั้งจิตอธิษฐานขอให้นางได้พบกับลูกบ้าง ด้วยกุศลจิตและแรงอธิษฐาน จึงทำให้นางหมาขาวรู้ข่าวคราวของลูกสาวทั้งสองคน ซึ่งในเวลานี้ลูกสาวคนโตได้แต่งงานกับเศรษฐีอยู่ในเมืองแห่งหนึ่ง ส่วนลูกสาวคนเล็กได้แต่งงานกับหนุ่มชานาและอาศัยอยู่ชานเมืองเดียวกันนั่นเอง

นางหมาขาว มุ่งหน้าเดินทางหวังจะไปพบลูกสาวคนโตก่อน เมื่อไปถึงบ้านของลูกสาวนางหมาขาวก็เข้าไปพบลูกสาวแล้วเล่าเรื่องราวความเป็นมาทั้งหมดให้ลูกสาวคนโตฟัง เมื่อได้ฟังตามความที่เล่ามาทั้งหมดลูกสาวคนโตก็เชื่อว่าเรื่องที่เล่ามาเป็นความจริง แต่ก็ไม่กล้ายอมรับว่านางหมาขาวเป็นแม่ของตน ด้วยเกรงว่าสามีเศรษฐีจะไม่ยอมรับและนางก็มีความอายที่จะบอกแก่คนทั่วไปว่านางหมาขาวเป็นแม่ของตน จึงได้ไล่ให้นางหมาขาวรีบหนีไปที่อื่นก่อนที่สามีของนางจะกลับมา แต่นางหมาขาวก็พูดและอ้อนวอนให้ลูกสาวเชื่อว่าเรื่องที่พูดนั้นเป็นความจริง ในที่สุดลูกสาวคนโตก็เอาไม่ไหวทุบตี และเอาน้ำร้อนมาราดตัวนางหมาขาว จนได้รับความเจ็บปวดแสนสาหัส และนางหมาขาวเดินทางจากลูกสาวคนโตไป

นางหมาขาวเดินทางชมชานไปจนถึงบ้านของลูกสาวคนเล็ก เมื่อลูกสาวเห็นว่านางหมาขาวได้รับบาดเจ็บมาก ก็รีบหายมารักษาและให้พักรักษาตัวจนอาการของนางหมาขาวทุเลาลง นางหมาขาวจึงได้เล่าเรื่องราวตั้งแต่ต้นให้ลูกสาวคนเล็กฟัง ลูกสาวคนเล็กเสียใจที่พี่สาวก็กระทำกับแม่เช่นนี้ และบอกว่านางจะเป็นผู้เลี้ยงดูนางหมาขาวให้มีความสุข แต่ด้วยความเจ็บปวดที่นางหมาขาวได้รับนั้นทำให้นางต้องสิ้นใจในเวลาต่อมา

ลูกสาวคนเล็กได้นำซากศพของนางหมาขาวไปเผา และนำกระดูกมาบรรจุไว้ในไหเก็บไว้บนหิ้งบูชา เพื่อเป็นการรำลึกถึงบุญคุณของแม่ที่เคยเลี้ยงดูมาแต่ชาติปางก่อน เมื่อถึงวันพระครั้งใดนางก็จะเอากระดูกนางหมาขาวมาล้างชำระแล้วประพรมด้วยเครื่องหอมทุกครั้งไป วันหนึ่งนางก็ไปเปิดไหที่บรรจุกระดูกของนางหมาขาว จึงได้พบว่าในไหใบนั้นเต็มไปด้วยทองคำ นางจึงได้นำไปแลกเปลี่ยนและใช้จ่ายในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แม่ตามควรแก่ฐานะ จนในที่สุดลูกสาวคนเล็กก็มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงเป็นเศรษฐีของหมู่บ้านนั้น

ข่าวความร้ายร้ายของลูกสาวคนเล็กได้เล่าลือไปจนถึงหูของพี่สาว นางจึงเดินทางมาที่หมู่บ้านชนเมืองทันที และได้พบกับความจริงดังข่าวที่เล่าลือ จึงได้ถามถึงสาเหตุและความเป็นมาทั้งหมด น้องสาวก็เล่าเรื่องราวดังที่เกิดขึ้นให้พี่สาวฟังทั้งหมด นางจึงขอยืมไหใบที่บรรจุกระดูกไปบูชาบ้างน้องสาวก็ไม่ขัดข้องแต่อย่างใด เมื่อได้แล้วพี่สาวก็รีบเดินทางกลับบ้านทันที

พอมาถึงบ้าน นางก็รับน้ำให้ที่บรรจุกระดูกของนางหมาขาวไปตั้งไว้ที่หิ้งบูชาทันที รอให้ถึงวันพระด้วยใจจดใจจ่อ และเมื่อวันพระมาถึงนางก็รีบไปเปิดดูทันที ด้วยหวังว่าจะได้พบทองคำมากมายดังที่น้องสาวได้รับ แต่แล้วนางก็ต้องตกใจแทบสิ้นสติ เพราะว่าข้างในนั้นเต็มไปด้วยงูพิษมากมายหลายชนิด ด้วยความตกใจนางจึงได้วิ่งหนีอย่างไม่คิดชีวิต จนทำให้พลาดตกบันไดคอหักตายในเวลาอันเอง

2.12.10 ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

วันหนึ่งเมื่อหลายร้อยปีมาแล้วที่บ้านตาดทอง ในฤดูกาลของฝน ได้มีการเตรียมปักดำกล้าต้นข้าว และทุกคนจะออกไปไถนาเตรียมการเพราะปลูก มีครอบครัวของชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นเด็กกำพร้าพ่อ ได้ออกไปปลูกข้าวเช่นเดียวกัน

วันหนึ่งเขาไถนาอยู่จนตะวันขึ้นสูงแล้วรู้สึกเหน็ดเหนื่อยเป็นอย่างมาก และหิวข้าวมากกว่าทุกวัน ปกติแล้วแม่จะมาส่องก่องข้าวให้ทุกวัน แต่วันนี้กลับมาช้ากว่าปกติมาก

เขาจึงหยุดไถนาแล้วเข้าไปพักผ่อนอยู่ใต้ต้นไม้ ปล่อยให้เจ้าหุ่ยไปกินหญ้าสายตาก็เหม่อมองไปทางบ้านของตน เผื่อรอคอยแม่ที่จะนำข้าวก่องมาส่ง ตามเวลาที่ควรจะมา ด้วยความรู้สึกกระวนกระวายใจ ยิ่งตะวันขึ้นสูงแดดก็ยิ่งร้อนแรงขึ้นความหิวก็ยิ่งทวีคูณขึ้นไปด้วย

ทันใดนั้นเองเขาได้มองเห็นแม่เดินเลียบมาตามคันนา พร้อมกับก่องข้าวน้อยๆ ห้อยอยู่บนเสาแหรกคาน เขาบังเกิดความไม่พอใจที่แม่เอาก่องข้าวน้อยๆ นั้นมาช้ามาก ด้วยความหิวจนตาลาย เขาคิดว่าข้าวในก่องข้าวน้อยๆ นั้นคงกินไม่อิ่มเป็นแน่ จึงต่อว่าแม่ของตนว่า “อีแก่! ไปทำอะไรอยู่ถึงมาส่งข้าวให้กินช้านัก ก่องข้าวก็เอามาแต่ก่องน้อยๆ กูจะกินอิ่มหรือ?” ผู้เป็นแม่ตอบลูกว่า “ถึงก่องข้าวจะเล็กแต่กอน้อยแค่รูปนอกข้างในแน่นนะลูกเอ๋ย ลองกินดูก่อน”

ความหิว ความเหนื่อย ความโมโห ทำให้หุ่ยตาลาย ไม่ยอมฟังสิ่งใด เกิดบันดาลโทสะอย่างแรงกล้า คว่ำเอาไม้แอกแล้วเข้าตีแม่ที่แก่ชราจนล้มลงแล้วก็เดินไปกินข้าว แม้กินข้าวจนอิ่มแล้วแต่ข้าวยังไม่หมดก่อง จึงรู้สึกผิดชอบชั่วดี รีบวิ่งไปดูอาการของแม่และเข้าสวมกอดแม่ “อนิจจา ในตอนนี้แม่สิ้นใจไปเสียแล้ว..”

ชายหนุ่มร้องไห้โฮ สำนึกผิดที่ตนได้ฆ่าแม่เพียงด้วยอารมณ์เพียงชั่ววูบ ไม่รู้จะทำประการใดดี จึงเข้ากราบ นมัสการสมภารวัดเล่าเรื่องให้ท่านฟังโดยละเอียด สมภารสอนว่า “การฆ่าบิดามารดาของตนเองนั้นเป็นบาปหนัก เป็นมาตุฆาต ต้องตกรอกเวจีตายแล้วไม่ได้ผุดไม่ได้เกิดเป็นคนอีก มีหนทางเพียงหนทางเดียวจะให้บาปเบาลงได้ก็ด้วยการสร้างธาตุก่อกวมกระดูกแม่ไว้ ให้สูงเท่าอกเขาเหิน จะได้เป็นการไถ่บาปหนักให้เป็นเบาลงได้บ้าง”

เมื่อชายหนุ่มปลงศพแม่แล้ว จึงได้ขอร้องชักชวนญาติ ๆ และชาวบ้านช่วยกันปั้นอิฐก่อเป็นธาตุเจดีย์บรรจุอัฐิแม่ไว้ จึงให้ชื่อว่า “ธาตุก่องข้าวน้อยฆ่าแม่” จนตราบถึงทุกวันนี้ ทุกวันนี้มีผู้มากราบธาตุก่องข้าวน้อยๆ ทุกวันเพื่อมาขอขมาลาโทษเหมือนกับเป็นการไถ่บาปที่ทำให้พ่อแม่ของตนเสียใจ บางคนเมื่อมีลูกแล้วจึงได้รู้ว่าบุญคุณของพ่อแม่มากเหลือคณานับ เพิ่งรู้ว่าต้องเลี้ยงดูลูกนั้นยากหนักหนาซักเพียงใด จึงมาสำนึกที่ทำให้พ่อแม่ต้องเสียใจ บ้างก็มากราบไหว้เพื่อรำลึกถึงบุญคุณแม่

สรุป นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องที่เล่าต่อกันมานับหลายชั่วอายุคน เพื่อความสนุกสนาน เบิกบานใจ ผ่อนคลายความตึงเครียด เพื่อเสริมศรัทธาในศาสนา เทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นคติเตือนใจช่วยอบรมปณิธาน ช่วยให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ เนื้อเรื่องของนิทานเป็นเรื่องแปลกประหลาดพิศดารธรรมดา อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรัก ความโกรธ ความเกลียด อิจฉา ริษยา อาฆาต ตลกขบขัน ตัวละครมีลักษณะเป็นสัตว์ เจ้าหญิง เจ้าชาย แม่มด นางฟ้า จากความสำคัญของนิทานพื้นบ้านจึงสามารถนำไปส่งเสริมในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชนได้

3. ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม

นักวิชาการได้ให้ความหมายและคำจำกัดความเกี่ยวกับ คุณธรรมจริยธรรม ศีลธรรม ไว้หลากหลายสรุปได้ดังนี้

คุณธรรม 4 ประการ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระราชทานคุณธรรม 4 ประการ แก่ข้าราชการและประชาชน ในคราวสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี มีข้อความดังนี้ (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช. 2554 : เว็บไซต์)

ประการแรก คือ การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตัวเอง รู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น

ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น และอดออมไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม หรือคุณความดี (ศีลธรรม) ที่นำไปประพฤติปฏิบัติก่อให้เกิดความสุขในชีวิตและสังคม แสดงออกมาให้เห็นเป็น “รูปธรรม” เช่น ความมีระเบียบวินัย การมีสัมมาคารวะ ความอ่อนน้อมถ่อมตน พุดจาไพเราะ สุภาพเรียบร้อย ขยันหมั่นเพียรในการทำงาน (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. 2547 : 97)

คุณธรรม หมายถึง จริยธรรมที่ถูกปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกของคน เป็นความรู้สึกสำนึกคิดที่จะนำไปสู่การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และจะรู้ดีรู้ชั่ว แล้วเลือกสรรศรัทธา ยึดมั่นในสิ่งดีงามฝังฝังไว้ในจิตใจเป็น “นามธรรม” แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. 2547 : 98)

จริยะ คือความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ซึ่งต้องเป็นการแสดงออกในทางที่ดีเท่านั้น ประพฤติไม่ดีไม่อยู่ในความหมายนี้ จริยธรรมคือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรมกฎ ศีลธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 291)

จริยธรรม ตามคำนิยามของ Kohlberg กล่าวว่า จริยธรรมเป็นพื้นฐานของความยุติธรรม ซึ่งยึดถือเอาการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับ

โดยทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งมีความสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ไม่มีการขัดแย้งกัน เป็นอุดมคติ ดังนั้น พันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิและข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน (สุภาพร พิศาลบุตร. 2544 : 3)

ดวงเดือน พันธุนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม (2524 : 3-6) ให้คำจำกัดความของจริยธรรมว่า หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลาย ๆ ลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม ส่วนอีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมเป็นพฤติกรรมที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด และผู้ที่มีพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากกว่าประเภทหลัง

พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 122) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมที่คล้ายคลึงกันว่า จริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมนั้นประพฤติตามจริยธรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับความถูกต้องในความประพฤติอันมีความหมายถึงการกระทำอย่างมีเสรีภาพในขอบเขตของมโนธรรมของบุคคลทั่วไปหรืออาจกล่าวได้ว่าผู้ที่มีจริยธรรม คือผู้ที่มีความประพฤติอันดีงามอย่างแท้จริงย่อมหมายถึง ผู้ที่มีความรู้สึกในดานดี มีคุณธรรมอยู่ในจิตใจตนเอง ซึ่งจะสรุปแล้วก็คือ ลักษณะของจริยธรรมได้แก่ ความเมตตา กรุณา ความกตัญญู ความซื่อตรง ความเห็นใจผู้อื่น เป็นผู้รู้จักตนเอง รู้จักสังคมปรับตัวได้กับชนทุกชั้น ทุกวัย ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความพากเพียรความกล้าหาญ และความมีเหตุผล

กิริติ ศรีวิเชียร (2524 : 82) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความดีงามและความถูกต้อง สังคมมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่คุณงามความดีของสังคมในส่วนรวม

ธีรพร อูวรรณโณ (2530 : 112) ได้พิจารณาความหมายของจริยธรรมไปถึงต้นรากของคำ คือจริยธรรมเป็นคำสมาสระหว่าง

1. จริยา หรือ จริยะ หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ
2. ธรรม หมายถึง คุณธรรม ความดี ความชอบ ความถูกต้องเมื่อเอา

2 คำ มารวมกันก็จะมี ความหมายว่าความประพฤติชอบที่น่าพึงปรารถนาของผู้อื่นที่ได้พบเห็น

โกศล มีคุณ (2533 : 192) ได้สรุปว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติดี ปฏิบัติชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ศีกฤทธิ ปราโมช (2521 : 3) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า จริยธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ควรประพฤติในการปลูกฝังจริยธรรม ควรจะคำนึงว่า สิ่งที่ควรประพฤตินั้นควรปฏิบัติในกรณีใดในโอกาสหรือเวลาใด เพื่อให้หลักจริยธรรมที่ปลูกฝังนั้นสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศส่งเสริมให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมที่กำลังพัฒนา ไม่ขัดต่อการพัฒนาและส่งเสริมให้การพัฒนานั้นเป็นไปด้วยดียิ่งขึ้น

วิทย์ วิศุทเวทย์ (2526 : 82) ได้ให้ความเห็นไว้ว่าจริยธรรม คือ หลักธรรมอันเป็นแนวทางการปฏิบัติในการกระทำที่เป็นไปตามครรลองครองธรรม มีลักษณะพิเศษ คือเป็นการให้คุณประโยชน์แก่ผู้อื่นและในเวลาเดียวกันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง

สมบุรณ์ พรรณนาภพ (2526 : 64) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมและคุณธรรมไว้ดังนี้ คำว่า คุณธรรม เป็นคำที่สื่อแสดงถึงคุณภาพของจิตใจคน เป็นเรื่องที่อยู่ภายในคนซึ่งยากแก่การที่ผู้อื่นจะหยั่งรู้ แต่ผู้อื่นก็สามารถรับรู้ได้จากการได้ใกล้ชิด คบหาสมาคมหรือสังเกตได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมา เช่น จากการพูด จากการแสดงความคิดเห็น การปฏิบัติต่อผู้อื่น เป็นต้น คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี เป็นคำสอนที่สื่อแสดงความหมายถึงคุณภาพของจิตใจ เช่นเดียวกับจริยธรรม แต่ขณะเดียวกันก็สื่อแสดงถึงควมมีตัวตนของมันเองอีกด้วย โดยจริยธรรมมีความหมายที่ใช้หนักไปในทางความประพฤติที่ดีงาม หรือถูกต้องกับมติของสังคมมากกว่า ส่วนคุณธรรมเป็นเรื่องภายในอย่างแท้จริง

กิริติ บุญเจือ (2534 : 105) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม เป็นคุณสมบัติของบุคคลซึ่งทำให้มีคุณธรรมรู้จักแสวงหาคุณงามความดีและทำให้เขาได้บรรลุถึงจุดหมายอันดีเลิศ ทั้งในด้านความประพฤติทั่วไป หรือขอบเขตที่จำกัดแห่งความประพฤติ เอกสารรายงานการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมของกรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 59) ได้รวบรวมความหมายของคำว่า จริยธรรมที่กำหนดโดยผู้ทรงคุณของไทยเป็นจำนวนมากมาย ความหมายต่าง ๆ ที่ได้ให้ไว้มีความแตกต่างกันมากพอสมควร และส่วนใหญ่จะตรงกับควมหมายใดควมหมายหนึ่งดังต่อไปนี้

1. คุณธรรม หมายถึง หลักเกณฑ์หรือกฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูก ผิด ดี ชั่ว และควรไม่ควรทำของพฤติกรรม
2. จริยธรรม หมายถึง แนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ตามความหมายที่สองนี้ จริยธรรมเป็นแนวทางและถ้าหากจะกำหนดต่อไปว่า แนวทางที่กล่าวนี้หมายถึงแนวทางที่ดี ที่ถูก และที่ควรทำ ก็จะมีนัยตรงกับควมหมายแรก กล่าวคือ หากพฤติกรรมใดอยู่ในแนวทางดังกล่าว ก็จะเป็นพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก และที่ควรทำ ส่วนพฤติกรรมที่อยู่นอกแนวทางนี้ ก็จะเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดีไม่ถูก และไม่ควรทำ
3. จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่ดี ที่ถูก และที่ควรทำ ความหมายที่สามนี้ เน้นที่ตัวพฤติกรรม (เน้นที่จริยะ) มากกว่าการเน้นที่หลักเกณฑ์ กฎเกณฑ์หรือแนวทาง (เน้นที่ธรรมะ) ดังเช่นในสองควมหมายแรก และโดยนัยแห่งควมหมายที่สามนี้ พฤติกรรมที่ไม่ดีไม่ถูก และไม่ควรทำ ก็จะไม่ใช่จริยธรรม

สรุปแล้วเห็นว่า จริยธรรมตามความหมายที่สามนี้ ค่อนข้างแคบและเป็นการมองพฤติกรรมทางบวกเพียงด้านเดียวเท่านั้น ที่ว่าแคบเพราะมิได้รวมเอาความรู้สึกนึกคิดของผู้กระทำเข้ามาพิจารณาด้วย และที่ว่ามีองด้านเดียวก็เพราะไม่นำเอาพฤติกรรมทางลบเข้ามาพิจารณาด้วย

ประเภทของคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก (2524 : 2-4) ได้จำแนกประเภทของจริยธรรมไว้ 4 ประการ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนนั้นถือว่ากระทำชนิดใดเลวควรชดวัน ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากน้อย

เพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรม หรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล

2. ทักษคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่า ตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด ทักษคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติ อาจมีทัศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทักษคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงพฤติกรรมของบุคคล เพราะทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทัศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทักษคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น มีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทัศนคติเชิงจริยธรรมนั้น รวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรม จะทำให้ทราบว่าบุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจจะมีจริยธรรมที่คล้ายคลึงกันได้เสมอและบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกันอาจมีเหตุผลเบื้องหลัง การกระทำและระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ ของบุคคลด้วย โดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคลอีกด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าจริยธรรมด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้นส่งผลโดยตรงต่อความสุขและความทุกข์ของสังคม

ประโยชน์และความสำคัญของจริยธรรม

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีของจริยธรรมข้างต้น พอที่จะสรุปประโยชน์และความสำคัญของจริยธรรม ได้ดังนี้

1. จริยธรรมช่วยควบคุมและส่งเสริมบุคคลให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม โปร่งดอง สามัคคี เอื้อเฟื้อ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความเห็นอกเห็นใจ
2. จริยธรรมช่วยให้รู้จักการตัดสินใจที่ดี และความซื่อสัตย์ และรู้จักลำดับความสำคัญของหน้าที่ว่าควรทำอะไรก่อนหรือหลัง
3. จริยธรรมช่วยลดการเอาเปรียบ การคดโกง และความเห็นแก่ตัว
4. จริยธรรมช่วยส่งเสริมให้มีความเสียสละเห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เพิ่มความรับผิดชอบในหน้าที่การงานและถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
5. จริยธรรมช่วยให้เกิดความมีระเบียบวินัยที่ดีงามในสังคม
6. จริยธรรมช่วยให้รู้จักแนวทางดำเนินชีวิตในทางที่ดีงามและถูกต้อง

4. ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยา

จิตวิทยา ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Psychology ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำในภาษากรีก 2 คำ คือ Psyche กับ Logos-คำว่า Psyche หมายถึง จิต (Mind) หรือ วิญญาณ (Soul) และคำว่า Logos หมายถึง การศึกษา (Study) ดังนั้นเมื่อสองคำนี้มารวมกัน คำว่า Psychology จึงมีความหมายตามคำศัพท์ดั้งเดิมคือ การศึกษาเกี่ยวกับจิต หรือวิญญาณ ในสมัยก่อนนักจิตวิทยามีความเชื่อว่า วิญญาณ มีอิทธิพลเหนือร่างกายมนุษย์ และเป็นผู้สั่งให้ร่างกายของคนเรากระทำสิ่งต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิญญาณในฐานะที่เป็นต้นเหตุของการกระทำของมนุษย์เป็นเรื่องยาก เพราะเราไม่สามารถที่จะระบุได้ว่า วิญญาณนั้นอยู่ตรงไหนของร่างกาย ดังนั้นในยุคต่อมา นักจิตวิทยาจึงพยายามหลีกเลี่ยงที่จะอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ด้วยความเชื่อที่ว่า วิญญาณเป็นผู้สั่งให้กระทำ แต่ได้เบนความสนใจไปศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์แทน เพราะสามารถศึกษาและทดลองได้ และในปัจจุบันนี้นักจิตวิทยาได้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการคิดของมนุษย์ด้วย ดังนั้น สิ่งที่ศึกษาในสาขาจิตวิทยาคือ พฤติกรรม (Behavior) และกระบวนการคิด (Mental Processes) (สุชา จันทน์เอม. 2541 : 2)

วิธีการศึกษาทางจิตวิทยา สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ยุคด้วยกัน คือ ยุคเก่า และยุคใหม่ ในยุคเก่านั้น นักจิตวิทยา “มักนั่งศึกษาอยู่กับโต๊ะทำงาน ไม่เคยไปทำการทดลองเพื่อหาความจริงต่างๆ มาสนับสนุนเลย เป็นวิชาที่ศึกษาโดยใช้ความคิดเห็นของตนเองแต่เพียงอย่างเดียว” วิธีการนี้เรียกว่า การศึกษาแบบ อาร์ม แชร์ หรือ Arm-Chair Method สำหรับวิธีการศึกษาในยุคใหม่นั้น เริ่มต้นในช่วงปี 1890 นักจิตวิทยาไม่เห็นด้วยกับวิธีการศึกษาแบบนั่งโต๊ะทำงานด้วยความเชื่อว่า “การศึกษาเกี่ยวกับการทำงานและจิตใจของมนุษย์ จะต้องมีการทดลอง จะต้องอาศัยเครื่องมือต่างๆ ในห้องทดลองเข้าช่วย จะต้องอาศัยวิชาการทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วย” ด้วยแนวความคิดนี้ นักจิตวิทยาจึงเริ่มหาแนวทางในการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ตั้งแต่นั้นมา (สุชา จันทน์เอม. 2541 : 2-3)

เมื่อแนวคิดของนักจิตวิทยาเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องศึกษา และวิธีการศึกษา ได้มีการพัฒนา เช่น จากมุ่งที่วิญญาณมาเป็นมุ่งศึกษาพฤติกรรมและกระบวนการคิด และจากการนั่งโต๊ะทำงานเป็นทดลองศึกษาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คำนิยามของ จิตวิทยา ที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบันนี้คือ การศึกษาพฤติกรรม และกระบวนการรู้คิดด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (จากคำนิยามนี้ คำถามที่เกิดขึ้น คือ พฤติกรรมคืออะไร กระบวนการคิดคืออะไร และวิธีการทางวิทยาศาสตร์คืออะไร

มีนักจิตวิทยาหลายท่านด้วยกันได้ให้คำนิยามคำว่า พฤติกรรม ดังนี้

ลิกขณา สรวิวัฒน์ (2544 : 17) ได้อธิบายไว้ว่า พฤติกรรม คือ การกระทำซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึก นึกคิด ความต้องการของจิตใจที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าซึ่งอาจสังเกตเห็นได้โดยตรง หรือทางอ้อม บางลักษณะอาจสังเกตได้โดยไม่ใช้เครื่องมือช่วยหรือต้องใช้เครื่องมือช่วย

Allen และ Santrock (1993 : 6) ได้นิยามว่า พฤติกรรมเป็น “ทุกสิ่งทุกอย่างที่เรากระทำ ซึ่งสามารถสังเกตได้โดยตรง

Baron และ Greenberg (1999 : 5) ได้อธิบายว่า พฤติกรรม คือ การกระทำหรือปฏิกิริยาตอบสนองที่สามารถสังเกตได้ทุกสิ่งตั้งแต่ การกระทำที่แสดงออกอย่างเปิดเผย จนถึง การเปลี่ยนแปลงของปฏิกิริยาทางเคมีที่อยู่ลึกลงไปในสมอง

แม้ว่าคำนิยามทั้งสามนี้จะมีส่วนแตกต่างกันบ้าง แต่หากสรุปแล้ว คำว่า “พฤติกรรม” คือ การกระทำ หรือปฏิกิริยาตอบสนองของร่างกายที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า พฤติกรรมสามารถสังเกตได้โดยตรง หรือจากการสังเกตทางอ้อม โดยใช้เครื่องมือช่วย

พฤติกรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) และพฤติกรรมภายใน (Covert Behavior)

1. พฤติกรรมภายนอก เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้อาจจะโดยตรง หรือผ่านการใช้เครื่องมือช่วย ตัวอย่างของพฤติกรรมประเภทนี้ เช่น การเดิน การวิ่ง การกิน การนั่ง การปั่นจักรยาน การเต้นของชีพจร การเต้นของหัวใจ เป็นต้น

2. พฤติกรรมภายใน เป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นไม่ได้ หรือสังเกตได้ยาก นักจิตวิทยา มักจะอาศัยการอ้างอิงจากการสังเกตพฤติกรรมภายนอก พฤติกรรมประเภทนี้ เช่น การนึกคิด (Thoughts) การรู้สึก (Feelings) อารมณ์ (Emotions) และแรงจูงใจ (Motives)

คำสำคัญอีกคำหนึ่งของจิตวิทยา คือ วิทยาศาสตร์ (Scientific Method) นั่นคือ การศึกษาที่มีระบบ มีการสังเกต อธิบายและทำนายปรากฏการณ์ต่างๆ การศึกษาในสาขาจิตวิทยาก็เช่นเดียวกัน มีการศึกษาพฤติกรรมและกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล อธิบายพฤติกรรมและเหตุแห่งพฤติกรรมนั้น เมื่อสามารถอธิบายได้เราก็สามารถทำนายได้ว่า หากเกิดเหตุนี้ขึ้น จะส่งผลอย่างไร และสุดท้ายก็เพื่อควบคุมพฤติกรรมนั้น

จิตวิทยาถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์เมื่อ Wilhelm Wundt (1832-1920) ได้ศึกษาความรู้สึกและการรับรู้ของบุคคลในห้องทดลองในมหาวิทยาลัย Leipzig ประเทศเยอรมนี ซึ่งถือว่าเป็นห้องทดลองทางจิตวิทยาแห่งแรกของโลก วิธีที่ Wundt ใช้ศึกษาพฤติกรรมนั้น เรียกว่า การพินิจภายใน (Introspection) นั่นคือ Wundt ได้ให้ผู้รับการทดลองที่กำลังอยู่ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ได้ยินเสียงเคาะโต๊ะเรื่อยๆ เป็นต้น แล้วให้ผู้รับการทดลองพยายามรายงานออกมาว่า มีเกิดอะไรขึ้นในภายในใจของผู้รับการทดลอง เพราะการทดลองของ Wundt เป็นการทดลองทางจิตวิทยาครั้งแรกของโลก และนี่เป็นจุดเริ่มต้นของจิตวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์ ดังนั้น Wundt จึงได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งจิตวิทยา”

นักจิตวิทยาอีกท่านหนึ่งที่ได้ทำการทดลองทางจิตวิทยาเป็นกลุ่มแรกๆ คือ Hermann Ebbinghaus (1850-1909) ที่ได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการจำและการลืม Ebbinghaus ได้ดำเนินการทดลองซ้ำ ๆ กันหลายครั้งอย่างต่อเนื่องหลายปีจนได้ข้อสรุปแล้วเผยแพร่ผลงาน ซึ่งวิธีการเหล่านี้เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

จิตวิทยา หมายถึง “การศึกษาพฤติกรรม และกระบวนการรู้คิดด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ (พฤติกรรมที่แสดงออก) อธิบาย ทำนายหรือพยากรณ์ และควบคุมพฤติกรรมได้

พัฒนาการของเด็กวัยเรียน

วัยเรียนหรือวัยเด็กตอนกลาง แบ่งได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะตอนต้นอายุระหว่าง 6-9 ปี ระยะตอนปลายอายุระหว่าง 10-12 ปี ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาปี พ.ศ. 2520 เกณฑ์บังคับเรียนเริ่มตั้งแต่อายุย่าง 6-11 ปีขึ้นไป ต้องเข้าเรียนระดับประถมศึกษา เด็กวัยนี้ยังต้องการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ในโรงเรียนและเข้าสังคมกับเพื่อนฝูงได้ จึงเป็นวัยที่มี

พัฒนาการด้านต่าง ๆ เพื่อเตรียมเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ต่อไป การพัฒนาการแบ่งได้ดังนี้ (ทริวิสม์ ธนาคม. 2525 : 165)

1. การพัฒนาการด้านร่างกาย การพัฒนาการด้านร่างกายของเด็กวัยนี้ แตกต่างกับวัยก่อนเรียน เพราะด้านร่างกายเจริญเติบโตจะช้าลงเห็นไม่ชัดเหมือนวัยก่อนเรียน หรือวัยเด็กเล็ก การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ การเจริญจะเริ่มด้านสูงมากกว่าด้านกว้าง คือ ลำตัว แขน ขา ยาวออก รูปร่างก็เปลี่ยนแปลง แก้มเริ่มกางออก จมูกเป็นสัน เห็นได้ชัดเจน ปอด หลอดลม ระบบหมุนเวียนของโลหิตและระบบทางเดินอาหาร ได้แก่ กระเพาะอาหาร ลำไส้เหล่านี้ก็จะเริ่มเจริญเกือบเต็มที่ แต่หัวใจเจริญช้ากว่าวัยวัยดังกล่าว การพัฒนาการด้านร่างกายในรยะนี้จึงจำเป็นที่บิดามารดา หรือผู้ที่เลี้ยงดูเกี่ยวข้องกับเด็กควรได้จัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมแก่การพัฒนาการด้านนี้ โดยเฉพาะเรื่องอาหาร การพักผ่อน การนอนหลับ การเล่นในร่มหรือการออกกำลังกายกลางแจ้ง การป้องกันโรคติดต่อต่าง ๆ เป็นต้น

2. การพัฒนาการด้านอารมณ์ เด็กวัยนี้เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ คือระยะอายุ 6 ปี เพราะเด็กเคยได้รับความอบอุ่นความรักทะนุถนอมจากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูให้มีความสุขสบายทุกอย่างแต่พอระยะนี้ เด็กต้องเข้าโรงเรียน เริ่มมีความรู้สึกตนเองต้องประสบกับหมู่คนแปลก ๆ เพื่อนฝูงใหม่ ๆ ต้องออกไปสู่สังคมใหม่ ตนเองจะได้รับความเอาใจใส่ดูแล อบอุ่นเหมือนระยะวัยก่อนเรียนหรือไม่ ดังนั้นเด็กก็จะเห็นว่าครูมีความสำคัญรองจากพ่อแม่มาก เพราะได้ใกล้ชิดกับครู สิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ แสดงออกเรียกร้องความสนใจ อารมณ์อ่อนไหว ต่อความต้องการของพ่อแม่ ครู บางครั้งต่อต้าน เอะอะ โต้เถียง ท้อถอยง่าย ถ้ามีน้องก็จะมีอาการจ้องแค้น ต้องการให้พ่อแม่ ครู หรือเพื่อนชมเชย เมื่อทำอะไรแล้วคิดว่าดีเสมอไป เมื่ออยู่บ้านจะทำตัวเป็นเด็กงอแง แต่ไปโรงเรียนจะแสดงตนว่าโตแล้ว เมื่อโกรธจะลงมือลงเท้า จะเลิกกลัวในสิ่งที่ไม่มีความกลัวแต่กลัวสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ได้ เช่น กลัวขาดเพื่อน กลัวพ่อแม่ไม่รัก กลัวว่าแห้ว กลัวความอดอยาก กลัวเรียนไม่ดี

3. การพัฒนาการด้านสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลในครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง ปู่ย่าตายาย ลุงป้า น้าอา และทุก ๆ คนในครอบครัวซึ่งเป็นสังคมภายในครอบครัว รวมทั้งความสัมพันธ์กับโรงเรียนซึ่งเป็นสังคมใหม่ และบุคคลในโรงเรียนได้แก่ ครู อาจารย์ เพื่อนนักเรียน และระหว่างที่เดินทางไปโรงเรียน เด็กอาจได้พบบุคคลอาชีพต่าง ๆ ตามทางไปโรงเรียน ซึ่งนอกเหนือจากอาชีพของพ่อแม่หรือบุคคลในครอบครัว สิ่งเหล่านี้เป็นสังคมใหม่และกว้างขวางมากสำหรับเด็กวัยนี้ เด็กจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ได้ ซึ่งเด็กจะปรับตัวได้ดีขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ตั้งแต่ระหว่างวัย 3-5 ปี วัยก่อนเรียนต้องหาทางส่งเสริมเด็กให้รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น เล่นกับผู้อื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและราบรื่น จะเห็นว่าการที่เด็กเข้าโรงเรียนมีส่วนช่วยให้เด็กเจริญงอกงามมีประสบการณ์อย่างกว้างขวาง

เด็กวัยเรียนจะมีความอยากรู้อยากเห็นและโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องการค้นหาด้วยตนเองไม่ค่อยซักถามเหมือนวัยเด็กก่อนเข้าโรงเรียน จะมีความพอใจมากเมื่อตนเองได้พบและประสบความสำเร็จ เด็กวัยนี้ต้องการและใฝ่ฝันความสำเร็จในการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่เหมือนหรือคล้ายการกระทำในวัยผู้ใหญ่ เด็กต้องการหาความรู้ ความชำนาญ ความสำเร็จและมีทัศนคติที่ดีต่อผลงานของตนเองที่ได้รับคำชมเชย

พัฒนาการของเด็กวัยรุ่น

วัยรุ่น จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กย่างอายุประมาณ 12-13 ปี เพศหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเพศชายประมาณ 2 ปี และจะเกิดการพัฒนาไปจนถึงอายุประมาณ 18 ปี จึงจะเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ โดยจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในพัฒนาการด้านต่างๆ ดังนี้ (พนม เกตุมาน. 2554 : เว็บไซต์)

1. พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Development) ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทั่วไป และการเปลี่ยนแปลงทางเพศ เนื่องจากวัยนี้ มีการสร้างและหลั่งฮอร์โมนเพศ (Sex Hormones) และฮอร์โมนของการเจริญเติบโต (Growth Hormone) อย่างมากและรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย (Physical Changes) ร่างกายจะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว แขนขาจะยาวขึ้นก่อนจะเห็นการเปลี่ยนแปลงอื่นประมาณ 2 ปี เพศหญิงจะไขมันมากกว่าชายที่มีกล้ามเนื้อมากกว่า ทำให้เพศชายแข็งแรงกว่า การเปลี่ยนแปลงทางเพศ (Sexual Changes) สิ่งที่ได้ชัดเจน คือวัยรุ่นชายจะเป็นหนุ่มขึ้น นมขึ้นพาน(หัวนมโตขึ้นเล็กน้อย กดเจ็บ) เสียงแตก หนวดเคราขึ้น และเริ่มมีฝันเปียก (Nocturnal Ejaculation - การหลั่งน้ำอสุจิในขณะหลับและฝันเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ) การเกิดฝันเปียกครั้งแรกเป็นสัญญาณของการเข้าสู่วัยรุ่นของเพศชาย ส่วนวัยรุ่นหญิงจะเป็นสาวขึ้น คือ เต้านมมีขนาดโตขึ้น ไขมันที่เพิ่มขึ้นจะทำให้รูปร่างมีทรวดทรง สะโพกผายออก และเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรก (Menarche) การมีประจำเดือนครั้งแรก เป็นสัญญาณบอกการเข้าสู่วัยรุ่นในหญิง ทั้งสองเพศจะมีการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะเพศ ซึ่งจะมีขนาดโตขึ้น และเปลี่ยนเป็นแบบผู้ใหญ่ มีขนขึ้นบริเวณอวัยวะเพศ มีกลิ่นตัว มีสิวขึ้น

2. พัฒนาการทางจิตใจ (Psychological Development)

สติปัญญา (Intellectual Development) วัยนี้สติปัญญาจะพัฒนาสูงขึ้นจนมีความคิดเป็นแบบรูปธรรม (Jean Piaget ใช้คำอธิบายว่า Formal Operation ซึ่งมีความหมายถึงความสามารถเรียนรู้ เข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งขึ้นแบบ Abstract Thinking) มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ สิ่งต่างๆ ได้มากขึ้นตามลำดับจนเมื่อพ้นวัยรุ่นแล้ว จะมีความสามารถทางสติปัญญาได้เหมือนผู้ใหญ่ แต่ในช่วงระหว่างวัยรุ่นนี้ ยังอาจขาดความยั้งคิด มีความหุนหันพลันแล่น ขาดการไตร่ตรองให้รอบคอบ ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self Awareness) วัยนี้จะเริ่มมีความสามารถในการรับรู้ตนเอง ด้านต่าง ๆ ดังนี้

เอกลักษณ์ (Identity) วัยรุ่นจะเริ่มแสดงออกถึงสิ่งตนเองชอบ สิ่งที่ตนเองถนัด ซึ่งจะแสดงถึงความเป็นตัวตนของเขาที่โดดเด่น ได้แก่ วิชาที่เขาชอบเรียน กีฬาที่ชอบเล่น งานอดิเรก การใช้เวลาว่างให้เกิดความเพลิดเพลิน กลุ่มเพื่อนที่ชอบและสนิทสนมด้วย โดยเขาจะเลือกคบคนที่มีส่วนคล้ายคลึงกัน หรือเข้ากันได้ และจะเกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดแบบอย่างจากกลุ่มเพื่อนนี้เอง ทั้งแนวคิด ค่านิยม ระบบจริยธรรม การแสดงออกและการแก้ปัญหาในชีวิต จนสิ่งเหล่านี้กลายเป็นเอกลักษณ์ของตน และกลายเป็นบุคลิกภาพนั่นเอง สิ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ตนเองยังมีอีกหลายด้าน ได้แก่ เอกลักษณ์ทางเพศ (Sexual Identity and Sexual Orientation) แฟชั่น ดารา นักร้อง การแต่งกาย ทางความเชื่อในศาสนา อาชีพ คติประจำใจ เป้าหมายในการดำเนินชีวิต ภาพลักษณ์ของตนเอง (Self Image) คือการมองภาพของตนเอง ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ หน้าตา รูปร่าง ความสวยความหล่อ ความพิการ ข้อดีข้อด้อยทางร่างกายของตนเอง วัยรุ่นจะสนใจหรือให้เวลาเกี่ยวกับรูปร่าง ผิวพรรณมากกว่าวัยอื่น ๆ ถ้าตัวมีข้อด้อยกว่าคนอื่นก็จะเกิดความอับอาย

การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น (Acceptance) วัยนี้ต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนอย่างมาก การได้รับการยอมรับจะช่วยให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย เห็นคุณค่าของตนเอง มั่นใจตนเอง วัยนี้จึงมักอยากเด่นอยากดัง อยากให้มีคนรู้จักมาก ๆ

ความภาคภูมิใจตนเอง (Self Stearn) เกิดจากการที่ตนเองเป็นที่ยอมรับของเพื่อนและคนอื่น ๆ ได้ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เป็นคนดีและมีประโยชน์แก่ผู้อื่นได้ ทำอะไรได้สำเร็จ

ความเป็นตัวของตัวเอง (Independent) วัยนี้จะรักอิสระ เสรีภาพ ไม่ค่อยชอบอยู่ในกฎเกณฑ์กติกาใดๆ ชอบคิดเอง ทำเอง พึ่งตัวเอง เชื่อความคิดตนเอง มีปฏิกริยาตอบโต้ผู้ใหญ่ที่บีบบังคับสูง ความอยากรู้อยากเห็นอยากลองจะมีสูงสุดในวัยนี้ ทำให้อาจเกิดพฤติกรรมเสี่ยงได้ง่ายถ้าวัยรุ่นขาดการยั้งคิดที่ดี การได้ทำอะไรด้วยตนเอง และทำได้สำเร็จจะช่วยให้วัยรุ่นมีความมั่นใจในตนเอง (Self Confidence)

การควบคุมตนเอง (Self Control) วัยนี้จะเรียนรู้ที่จะควบคุมความคิด การรู้จักยั้งคิด การคิดให้เป็นระบบ เพื่อให้สามารถใช้ความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

อารมณ์ (Mood) อารมณ์จะปั่นป่วน เปลี่ยนแปลงง่าย หงุดหงิดง่าย เครียดง่าย โกรธง่าย อาจเกิดอารมณ์ซึมเศร้าโดยไม่มีสาเหตุได้ง่าย อารมณ์ที่ไม่ดีเหล่านี้อาจทำให้เกิดพฤติกรรมเกรี้ยว ก้าวร้าว มีผลต่อการเรียนและการดำเนินชีวิต ในวัยรุ่นตอนต้น การควบคุมอารมณ์ยังไม่ค่อยดีนัก บางครั้งยังทำอะไรตามอารมณ์ตัวเองอยู่บ้าง แต่จะค่อยๆดีขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น อารมณ์เพศวัยนี้จะมามาก ทำให้มีความสนใจเรื่องทางเพศ หรือมีพฤติกรรมทางเพศ เช่น การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติในวัยนี้ แต่พฤติกรรมบางอย่างอาจเป็นปัญหา เช่น เบี่ยงเบนทางเพศ กามวิปริต หรือการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น

จริยธรรม (Moral Development) วัยนี้จะมีความคิดเชิงอุดมคติสูง (idealism) เพราะเขาจะแยกแยะความผิดชอบชั่วดีได้แล้ว มีระบบมโนธรรมของตนเอง ต้องการให้เกิดความถูกต้อง ความชอบธรรมในสังคม ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ต้องการเป็นคนดี เป็นที่ชื่นชอบของคนอื่น และจะรู้สึกอึดอัดคับข้องใจกับความไม่ถูกต้องในสังคมหรือในบ้าน แม้แต่พ่อแม่ของตนเองเขาก็เริ่มรู้สึกว่าไม่ได้ดีสมบูรณ์แบบเหมือนเมื่อก่อนอีกต่อไปแล้ว บางครั้งเขาจะแสดงออก วิจารณ์วิพากษ์วิจารณ์พ่อแม่หรือ ครูอาจารย์ตรง ๆ อย่างรุนแรง การต่อต้าน ประท้วงจึงเกิดได้บ่อยในวัยนี้ เมื่อวัยรุ่นเห็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องหรือมีการเอาเปรียบ เบียดเบียน ความไม่เสมอภาคกัน ในวัยรุ่นตอนต้นการควบคุมตนเองอาจยังไม่ดีนัก แต่เมื่อพ้นวัยรุ่นนี้ไป การควบคุมตนเองจะดีขึ้น จนเป็นระบบจริยธรรมที่สมบูรณ์แบบเหมือนผู้ใหญ่

3. พัฒนาการทางสังคม (Social Development)

วัยนี้จะเริ่มห่างจากทางบ้าน ไม่ค่อยสนิทสนมคลุกคลีกับพ่อแม่พี่น้องเหมือนเดิม แต่จะสนใจเพื่อนมากกว่า จะใช้เวลากับเพื่อนนาน ๆ มีกิจกรรมนอกบ้านมาก ไม่อยากไปไหนกับทางบ้าน เริ่มมีความสนใจเพศตรงข้าม สนใจสังคมสิ่งแวดล้อม ปรับตัวเองให้เข้ากับกฎเกณฑ์กติกาของกลุ่ม ของสังคมได้ดีขึ้น มีความสามารถในทักษะสังคม การสื่อสารเจรจา การแก้ปัญหา การประนีประนอม การยืดหยุ่นอ่อนอ่อนผ่อนตามกัน และการทำงานร่วมกับผู้อื่น พัฒนาการทางสังคมที่ดีจะเป็นพื้นฐานมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และบุคลิกภาพที่ดี การเรียนรู้สังคมจะช่วยให้

ตนเองหาแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับตนเอง เลือกวิชาชีพที่เหมาะสมกับตน และมีสังคม
สิ่งแวดล้อมที่ดีต่อตนเองในอนาคตต่อไป

เป้าหมายของการพัฒนาวัยรุ่น

1. ร่างกายที่แข็งแรง ปราศจากความบกพร่องทางกาย มีความสมบูรณ์
มีภูมิคุ้มกันโรคและปราศจากภาวะเสี่ยงต่อปัญหาทางกายต่างๆ
2. เอกลักษณ์แห่งตนเองดี บุคลิกภาพดี มีทักษะส่วนตัว และทักษะ
สังคมดี เอกลักษณ์ทางเพศเหมาะสม การเรียนและอาชีพ ได้ตามศักยภาพของตน ตามความชอบ
ความถนัด และความเป็นไปได้ ทำให้มีความพอใจต่อตนเอง การดำเนินชีวิต สอดคล้องกับความชอบ
ความถนัด มีการผ่อนคลาย กีฬา งานอดิเรก มีความสุขได้โดยไม่เบียดเบียนคนอื่น มีการช่วยเหลือ
คนอื่นและสิ่งแวดล้อม มีมโนธรรมดี เป็นคนดี
3. มีการบริหารตนเองได้ดี สามารถบริหารจัดการตนเอง โดยไม่ต้อง
พึ่งพาผู้อื่น
4. มีความรับผิดชอบ มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อ
ประเทศชาติ และต่อสิ่งแวดล้อมได้ดี
5. มีมนุษยสัมพันธ์กับคนอื่นได้ดี

ปัญหาพฤติกรรมในวัยรุ่น

ปัญหาที่พบได้บ่อยในวัยรุ่น มีดังนี้

ปัญหาความสัมพันธ์กับพ่อแม่ วัยนี้จะแสดงพฤติกรรมที่แสดงความ
เป็นตัวของตัวเองค่อนข้างมาก การพูดจาไม่ค่อยเรียบร้อย อารมณ์แปรปรวนเปลี่ยนแปลงง่าย ความ
รับผิดชอบขึ้นๆลงๆ เอาแต่ใจตัวเอง ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือครูอาจารย์หงุดหงิดไม่พอใจได้มาก
ถ้าใช้วิธีการจัดการไม่ถูกต้อง เช่น ใช้วิธีดุด่าว่ากล่าว ตาหนี หรือลงโทษรุนแรง จะเกิดปฏิกิริยา
ต่อต้าน เป็นอารมณ์ต่อกัน ไม่ได้ช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมวัยรุ่น วิธีการจัดการกับปัญหาพฤติกรรม
เหล่านี้ เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจความต้องการของวัยรุ่น มีการตอบสนองโดยประนีประนอม
ยืดหยุ่น แต่ก็ยังคงมีขอบเขตพอสมควร พยายามจูงใจให้ร่วมมือมากกว่าการบังคับกันตรงๆ หรือ
รุนแรง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีไว้ก่อน อย่าหงุดหงิดกับพฤติกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ

ปัญหาการใช้สารเสพติด (Substance use Disorders) ตาม
ธรรมชาติของวัยรุ่นจะมีความอยากรู้อยากเห็นอยากลองมาก ถ้าขาดการยับยั้งชั่งใจด้วย การที่อยู่ใน
กลุ่มที่ใช้สารเสพติด หรือเพื่อนใช้สารเสพติด จะมีการชักชวนให้ใช้ร่วมกัน บางคนไม่กล้าปฏิเสธเพื่อน
บางคนใช้เพื่อให้เหมือนเพื่อน ๆ เมื่อลองแล้วเกิดความพอใจก็จะติดได้ง่าย

ปัญหาทางเพศ (Sexual Problems)

พฤติกรรมรักร่วมเพศ (Homosexuality) เป็นพฤติกรรมที่จะทำ
ให้เกิดปัญหาตามมาได้มาก คนที่เป็นรักร่วมเพศมักจะเจอปัญหาในการดำเนินชีวิตได้มากกว่าคนทั่วไป
ในบางสังคมมีการต่อต้านพฤติกรรมรักร่วมเพศ มีการรังเกียจ ล้อเลียน ไม่ยอมรับ บางประเทศมี
กฎหมายลงโทษการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกันเอง รักร่วมเพศ คือพฤติกรรมที่พึงพอใจทางเพศ
กับเพศเดียวกัน อาจมีการแสดงออกภายนอกให้เห็นชัดเจนหรือไม่ก็ได้ การรักษาผู้ที่เป็นรักร่วมเพศ
มักไม่ได้ผล เนื่องจากผู้ที่เป็นรักร่วมเพศมักจะพอใจในลักษณะแบบนี้อยู่แล้ว การช่วยเหลือทำได้โดย
การให้คำปรึกษาผู้ที่เป็นพ่อแม่ และผู้ป่วย เพื่อให้ปรับตัวได้ ไม่รังเกียจลูกที่เป็นแบบนี้ และผู้ป่วย

แสดงออกเหมาะสม ไม่มากเกินไปจนมีการรังเกียจต่อต้านจากคนใกล้ชิด การป้องกันภาวะรักร่วมเพศทำได้โดยการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่เพศเดียวกับเด็ก เพื่อให้มีการถ่ายทอดแบบอย่างทางเพศจากพ่อหรือแม่เพศเดียวกับเด็ก การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง (Masturbation) ในวัยรุ่น การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองเป็นพฤติกรรมปกติ ไม่มีอันตราย ไม่มีผลเสียต่อร่างกายหรือจิตใจ การทำไม่ควรหมกมุ่นมากจนเป็นปัญหาต่อการใช้เวลาที่เหมาะสม หรือทำให้ขาดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อื่นๆ การมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น (Sexual Relationship) มักเกิดจากวัยรุ่นที่ขาดการยับยั้งชั่งใจ หรือมีปัญหาทางอารมณ์ และใช้เพศสัมพันธ์เป็นการทดแทน เพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นมักไม่ได้ยังคิดให้รอบคอบ ขาดการไตร่ตรอง ทำตามอารมณ์เพศ หรืออยู่ภายใต้ฤทธิ์ของสารเสพติด ทำให้เกิดปัญหาการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์ การทำแท้ง การเลี้ยงลูกที่ไม่ถูกต้อง ปัญหาครอบครัว และกลายเป็นปัญหาสังคมในที่สุด

ปัญหาบุคลิกภาพ (Personality Problems) วัยรุ่นจะเป็นวัยที่มีพัฒนาการของบุคลิกภาพอย่างชัดเจน ทั้งนิสัยใจคอ การคิด การกระทำ จะเป็นรูปแบบที่สม่ำเสมอจนสามารถคาดการณ์ได้ว่าในเหตุการณ์แบบนี้ เขาจะแสดงออกอย่างไร ถ้าการเรียนรู้ที่ผ่านมา วัยรุ่นจะมีบุคลิกภาพที่ดีด้วย แต่ในทางตรงข้าม ถ้ามีปัญหาในชีวิตหรือเรียนรู้แบบผิดๆ จะกลายเป็นบุคลิกภาพที่เป็นปัญหา ปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้น้อย เอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง และจะติดตัวไปตลอดชีวิต ถ้าเป็นปัญหามากๆเรียกว่าบุคลิกภาพผิดปกติ (Personality Disorders)

ความประพฤติผิดปกติ (Conduct Disorder) คือ โรคที่มีปัญหาพฤติกรรมกลุ่มที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน โดยตนเองพอใจ ได้แก่ การละเมิดสิทธิผู้อื่น การขโมย ฉ้อโกง ตีชิงวิ่งราว ทำร้ายผู้อื่น ทำลายข้าวของ เกเร หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของหมู่คณะหรือสังคม การหนีเรียน ไม่กลับบ้าน หนีเที่ยว โกหก หลอกหลวง ล่วงเกินทางเพศ การใช้สารเสพติด อาการดังกล่าวนี้มักจะเกิดขึ้นต่อเนื่องมานานพอสมควร สัมพันธ์กันปัญหาในครอบครัว การเลี้ยงดู ปัญหาอารมณ์ การรักษาควรรีบทำทันที เพราะการปล่อยไว้นาน จะยิ่งเรื้อรังรักษายาก และกลายเป็นบุคลิกภาพแบบอันธพาล (Antisocial Personality Disorder)

การป้องกันปัญหาวัยรุ่น

1. การเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง ให้ความรักความอบอุ่น
2. การฝึกให้รู้จักระเบียบวินัย การควบคุมตัวเอง
3. การฝึกทักษะชีวิต ให้แก้ไขปัญหาได้ถูกต้อง มีทักษะในการปฏิเสธ

สิ่งที่ไม่ถูกต้อง

4. การสอนให้เด็กรู้จักคบเพื่อน ทักษะสังคมดี
5. การฝึกให้เด็กมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

5. ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา

5.1 การอนุรักษ์และพัฒนา

การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ประโยชน์ตามความต้องการที่พอเหมาะและประหยัด เพื่ออนาคต หรือการสงวนรักษา

กาญจนา พันธุ์สุข (2550 : 1) ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. หลักการอนุรักษ์วิทยา ประกอบด้วย

หลักการที่ 1 การใช้อย่างยั่งยืน การใช้อย่างสมเหตุสมผล หรือใช้อย่างฉลาดเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดผลเสียและมลพิษ

หลักการที่ 2 การสงวนของหายาก ทรัพยากรที่กำลังจะสูญสิ้น ควรหลีกเลี่ยงการนำไปใช้และทำนุบำรุง หรือทำให้ทรัพยากรนั้นมีเพิ่มขึ้น

หลักการที่ 3 การทำนุบำรุงทรัพยากรที่เสื่อมโทรม จากไม่สามารถนำไปใช้ได้จนฟื้นฟูสภาพนำมาใช้ได้

2. วิธีการอนุรักษ์มีด้วยกัน 8 วิธี คือ

2.1 การใช้ หมายถึง การใช้หลายรูปแบบเช่น การบริโภคโดยตรง เห็นได้ยิ่งพลังงานต้องใช้แบบยั่งยืน

2.2 การเก็บกัก หมายถึง การรวบรวมหรือการเก็บกักทรัพยากรที่มีแนวโน้มจะขาดแคลนในบางเวลา หรือคาดว่าจะเกิดวิกฤตการณ์ขึ้น

2.3 การรักษา/ ซ่อมแซม หมายถึง การดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรที่ขาดไปไม่ทำงานตามพฤติกรรม เสื่อมโทรม เกิดปัญหา สามารถฟื้นคืนสภาพได้ จนสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้

2.4 การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้เป็นปกติ สามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

2.5 การพัฒนา หมายถึง การทำสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น

2.6 การป้องกัน หมายถึง การป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นมิให้ลุกลามมากกว่านี้ และป้องกันสิ่งที่ยังไม่เกิดเพื่อไม่ให้เกิดขึ้น

2.7 การสงวน หมายถึง การเก็บไว้โดยไม่ให้แตะต้องหรือนำไปใช้ด้วยวิธีการใดก็ตาม

2.8 การแบ่งเขต หมายถึง ทำการแบ่งเขตหรือการแบ่งกลุ่มประเภทตามคุณสมบัติของทรัพยากร

จากคำจำกัดความที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเกิดประโยชน์ทางตรงหรือประโยชน์ทางอ้อมและมีการดูแลรักษาเพื่อให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างยาวนานที่สุดและสามารถใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติร่วมกันมาเป็นเวลานาน มีการเลียนแบบสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผนที่ยอมรับกันในสังคม วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและทำให้ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสมขึ้น วัฒนธรรมพื้นบ้านมีหลายประเภทหลายชนิดก็จริง แต่ในการอนุรักษ์และพัฒนา วัฒนธรรมพื้นบ้านก็สามารถปรับใช้ได้ทั่วไป นักวิชาการหลายคนได้แสดงทรรศนะในการอนุรักษ์ พัฒนา และส่งเสริมเผยแพร่ ดังต่อไปนี้

ศรีศักร วัลลิโภดม (2534 : 3-30) ได้แสดงทรรศนะในการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า การอนุรักษ์และพัฒนาเป็นเรื่องของบุคคลที่เป็นเจ้าของ เพราะย่อมรู้ว่า

อะไรควรอนุรักษ์และพัฒนามากกว่าคนภายนอก โดยเหตุนี้เวลาที่มีการพัฒนาและอนุรักษ์จากหน่วยราชการที่มาจากส่วนกลาง คนในสังคมท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของจึงไม่เข้าใจ และเลยเถิดกว่านั้นเป็นของทางราชการและของรัฐบาลชาติบ้านเมืองไป ผลที่ตามมาจึงทำให้สิ่งที่มีการอนุรักษ์และพัฒนาเหล่านี้กลายเป็นเพื่อการรีนรีงและการท่องเที่ยวไป เพราะฉะนั้นการอนุรักษ์และพัฒนาชมรมทางวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่รุนแรงจนเกิดความเสียดุลในการดำรงชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมขณะนี้จำเป็นต้องพยายามให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องความเป็นท้องถิ่นให้จงได้ โดยมีข้อแม้ว่าต้องจัดการให้แต่ละท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในลักษณะที่เท่าเทียมกัน ไม่มีวัฒนธรรมจากท้องถิ่นใดดีกว่ากัน เพราะวัฒนธรรมที่ดীনขึ้นขึ้นอยู่กับว่าทำให้สังคมท้องถิ่นเป็นเจ้าของ มีความมั่นคงสงบราบรื่นหรือไม่สำคัญ

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (2531 : 32-37) ได้แสดงทรรศนะในการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยเน้นความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว สรุปได้ว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านควรมุ่งส่งเสริมทั้งตัววัฒนธรรมและผู้สร้างงานวัฒนธรรมที่มีฝีมือ หรือมีความชำนาญพิเศษ การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อรองรับการท่องเที่ยวควรพัฒนาไปในรูปแบบที่เหมาะสมจึงจำเป็นต้องมีการประยุกต์ การพัฒนารูปแบบและเนื้อหา เพื่อปลูกเร้าให้เกิดความสนใจ และตระหนักในความสำคัญมากขึ้น โดยมีการวางแผนและประสานงานกันอย่างรอบคอบ

อนุก นาวิกรม (2536 : 34-37) ได้แสดงทรรศนะในการอนุรักษ์ พัฒนาและส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน สรุปได้ว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมาก แต่วัฒนธรรมบางอย่างหมดหน้าทีไปแล้ว ในการอนุรักษ์ พัฒนา และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงควรส่งเสริมโดยวิธีเปิดเวลาและสนับสนุนด้านกำลังเงินให้ศิลปินพร้อม ๆ กัน และต้องส่งเสริมให้การแสดงและการละเล่นหรือวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป จะได้มีเวลาถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสและให้กำลังใจแก่ศิลปินหรือผู้สร้างงานวัฒนธรรมไปด้วยในตัว

ชวน เพชรแก้ว (2528 : 81) ได้เสนอทรรศนะในการพัฒนาหนังตะลุงว่า การสร้างสรรค์หรือพัฒนาวัฒนธรรมของหนังตะลุงขึ้นใหม่นั้น ควรจะมีการควบคุมและกำหนดทิศทางให้ถูกต้องโดยให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2532 : 79-81) ได้เสนอทรรศนะแนวทางการพัฒนาหนังตะลุงที่ถูกต้องซึ่งกลุ่มนายหนังจะต้องตระหนักก็คือต้องศรัทธาต่อศิลปะการแสดงหนังตะลุงอย่างแท้จริง ต้องถือว่าการเล่นหนังตะลุงเป็นสิ่งที่มิเกียรติ ต้องเล่นหนังด้วยวิถียุทธศาสตร์ของศิลปินและต้องมีความหยิ่งว่าเราล้วนเป็นผู้มีครูและผู้รับผิดชอบต่อศิลปินแขนงนี้ รวมทั้งเป็นผู้มีส่วนชี้แนะสังคมในทางที่ถูกที่ควร เมื่อหนังตะลุงขึ้นโรงแสดงครั้งใดต้องถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ต้องแสดงความสามารถ ใช้ศิลปะการแสดงจนสุดฝีมือ ไม่ใช่แสดงอย่างขอไปที ในทำนองที่ว่า เล่นให้พอเป็นพิธี นอกจากนี้นายหนังตะลุงควรรักษาสัดส่วนขององค์ประกอบทางศิลปะของหนังตะลุงให้พอเหมาะและครบกระบวนการ เช่น ไม่เจรจามากมายจนทอดทิ้งบทกลอน ควรเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้สัมผัสลีลาการเชิดตัวหนังที่สำคัญ ซึ่งปรมาจารย์ทางหนังตะลุงเคยสร้างสมสืบทอดกันมาไม่ให้ขาดสาย เช่น ลีลาการเชิดพระอิศวร การเชิดเทวดา การเชิดยักษ์ การนาดนาง การเดินยักษ์ ลีลาการเกี่ยวจอบ การสมท้อ การเล่นกลอนลอดโหม่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ควรแทรกไว้ทุกครั้งที่แสดงเพื่อรักษาเอกลักษณ์ที่ดีงามของหนังตะลุงไว้ นอกจากนี้นายหนังตะลุงจะต้องรักษาบทบาทความเป็นผู้นำสังคมไว้มิให้ตกต่ำ ซึ่งนายหนังเคยใช้จอหนังเป็นสนามขึ้นนำหรือเป็นครูของสังคมตลอดมาก็ต้องผูกบทบาทนี้ไว้ตลอดไป

อย่าลดฐานะมาเป็นเพียงผู้ขายความบันเทิงที่อยู่ปลายแถวของเครื่องบันเทิง อื่น ๆ ความเป็นผู้รอบรู้ทันโลกทันสังคมจึงยังจะเป็นคุณสมบัติสำคัญยิ่งของนายหนัง

พัทยา สายหู (2531 : 70-72) ได้แสดงทรรศนะในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงไม่ใช่การมองแต่ที่สมบัติเสมือนวัตถุสิ่งของ แต่คงต้องคำนึงถึงบุคคลภายในที่เป็นเจ้าของสมบัติชิ้นนั้นเอง และบุคคลภายนอกที่สนใจและอ้างสิทธิ์ในสมบัติชิ้นนั้นด้วย แต่ต้องไม่ลืมว่าสุดท้ายแล้ววัฒนธรรมเป็นอุปกรณ์การดำเนินชีวิตและมีความหมายแท้จริงในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้มีและใช้วัฒนธรรมนั้น ซึ่งคนอื่นภายนอกเป็นเพียงผู้ชมเท่านั้น เนื่องจากมีประเภทบุคคลที่สนใจในวัฒนธรรมพื้นบ้านได้หลายกลุ่มด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านจะสำเร็จได้ผลยิ่งหากผลประโยชน์ของบุคคลทุกฝ่ายซึ่งต่างกัันนี้สามารถประสานเสนอสนองกันได้ ความขัดแย้งในความคิดเห็นและมาตรการดำเนินการย่อมเกิดมิได้เพราะความสนใจและผลประโยชน์ ที่คาดหวังต่างกัันนี้แต่สิ่งที่ไม่ควรลืมคือประโยชน์สุดท้ายควรตกแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมพื้นบ้านนั่นเอง

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2531 : 63) ได้แสดงทรรศนะในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ไว้ดังนี้ การส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านสมบูรณ์แบบ ควรจะหมายถึงการนำทรัพยากรวัฒนธรรมกลุ่มชนนั้น ๆ มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ในการจัดการศึกษา พัฒนาสุขภาพอนามัย พัฒนาจริยธรรม และพัฒนาชีวิตให้เกิดความสมดุลกับภาวะเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่เคลื่อนเปลี่ยนอยู่ในสังคมของกลุ่มชนนั้น กระบวนการส่งเสริมควรกระทำเป็นระบบอย่างต่อเนื่องและให้เกิดผลซึมลึกจนเกิดเป็นนิสัยร่วมของกลุ่มคน โดยให้กลุ่มชนมีอำนาจและหน้าที่ต่อกิจกรรมการส่งเสริมนั้นให้มากที่สุด

ประจักษ์ สายแสง (2531 : 73-75) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน สรุปได้ว่า การจะทราบแนวทางในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านให้ได้อย่างเด่นชัด จำเป็นต้องทราบทั้งธรรมชาติและปัจจัยที่เกื้อกูล วัฒนธรรมพื้นบ้านเสียก่อน จึงสามารถหาแนวทางในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านได้โดยยึดหลักที่ว่า จะส่งเสริมและเผยแพร่เพื่อใครและทำอย่างไรจะต้องมีการเชิดชูบุคคล กลุ่มบุคคล ตลอดจนหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชนที่ให้การสนับสนุนวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเผยแพร่ย่อมจัดทำขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงของชาติประกอบกัน การเผยแพร่จึงทำได้ทั้งการให้การศึกษ ทั้งในระบบและนอกระบบ

จากทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์ พัฒนา และส่งเสริม วัฒนธรรมพื้นบ้านมีความสำคัญยิ่ง และมีทรรศนะหลากหลายที่ควรแก่การตระหนักและดำเนินการ เพื่อการรักษาและพัฒนาวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ต้องคงไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนภาคอีสาน

5.2 การพัฒนา

การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned as Directed Change) นั่นคือ การพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียด

เอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ข้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาหรือถูกพัฒนา (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2549 : 3)

การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง (Continuing Process) การพัฒนาจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับลำดับ ขั้นตอน (Stages) และความเชื่อมโยง (Relation or Linkage) เพราะฉะนั้นแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาจึงปรากฏชัดเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 มองการพัฒนาว่าดำเนินการไปตามลำดับหรือขั้นตอนจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง โดยต้องสร้างความพร้อมด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

กลุ่มที่ 2 มองการพัฒนาว่าจะเกิดขึ้นได้โดยการกระตุ้นหรือชักนำโดยปัจจัยในการพัฒนา เช่น การสะสมทุน การค้าต่างประเทศ เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าความพร้อมนั้นสร้างได้ เพื่อให้สอดคล้องกับการสะสมทุนหรือการค้าระหว่างประเทศ บนความเชื่อดังกล่าวมักจะเกิดการพัฒนแบบ “ก้าวกระโดด” เพราะประชาชนไม่สามารถสร้างความพร้อมตามแบบอย่างของนักพัฒนา และนักพัฒนา也不能ปรับตัวเองให้มีความพร้อมที่จะสอดคล้องกับความพร้อมของประชาชนทำให้เกิดช่องว่างและปัญหาได้

การพัฒนา หมายถึง การมีคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ที่ดีขึ้นอาจวัดคุณภาพชีวิตได้หลายแบบ เช่น วัดทางการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง อนามัย หรือทางจิตใจมีสิ่งเหล่านี้สูงขึ้นหรือมากขึ้นที่ถือว่ามีพัฒนาสูงขึ้น

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างและหน้าที่ในสังคม โดยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม 2 ระดับ คือ การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล เรียกว่า “การทำให้ทันสมัย” ซึ่งเป็นกระบวนการที่แต่ละบุคคลที่อยู่ในสังคมเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเก่าเป็นแบบที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น และมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วการเปลี่ยนแปลงระดับสังคม เรียกว่า “การพัฒนา” หมายถึง การที่นำเอาความคิดใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในสังคม เพื่อให้รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้นและมีชีวิตความเป็นอยู่ในระดับที่ดีขึ้น โดยใช้กระบวนการผลิตที่ทันสมัย ตลอดจนการมีสถาบันทางสังคมที่ดีขึ้นด้วย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549 : 80-88) ที่มาของตัวแบบแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. ด้านการศึกษา
2. ด้านศาสนา
3. ด้านสาธารณสุข
4. ด้านศิลปวัฒนธรรม

ตัวแบบการพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

1. เป้าหมายของการพัฒนา คือ สมเด็จพระเทพฯ ทรงยึด “คน” เป็นเป้าหมายทำให้คนเป็น “คนพัฒนา” หรือ “คนเจริญ” ซึ่งหมายความว่ามีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ดี เพื่อเลี้ยงตัวเองมีความรู้ความชำนาญอื่นที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในสังคม
2. หลักการพัฒนา คือ แนวปฏิบัติที่จะยึดถือในการดำเนินการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ พิจารณาจากเอกสารและผลงานพัฒนาในด้านต่าง ๆ

หลักการที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงยึดถือเป็นแนวทางในการทำงานของพระองค์ดังนี้

1. การช่วยตนเอง พึ่งตนเอง ทรงปลูกฝังหลักการนี้ให้อยู่ในความรู้สึกของคน
ที่พระองค์พัฒนา ไม่ว่าจะในหมู่คนปกติ หรือคนไม่ปกติ ตัวอย่างได้แก่โครงการเกษตรเพื่ออาหาร
กลางวันก็มี หรือโครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและการพัฒนาการศึกษาในระดับอื่นก็ตาม
2. การเริ่มจากสภาพที่เขาเป็นอยู่ นั่นคือ ชาวบ้าน หรือเด็กเขาเคยมีชีวิตอยู่
อย่างไร มีความรู้ หรือฐานะอย่างไร ให้เริ่มจากตรงนั้น แล้วจึงค่อย ๆ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น
ให้สูงขึ้น พระองค์ทรงไม่นิยมให้เปลี่ยนแปลงอย่างฮวบฮาบ นำเอาเครื่องมือ เครื่องใช้ในเมืองเข้ามาใช้
ในชนบทอย่างทันทีทันใด ดังตัวอย่างครูชนบทขออุปกรณ์การสอนจากพระองค์ ๆ ไม่พระราชทาน
3. การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพราะเป็นสิ่งใกล้ตัว ชาวบ้านย่อมรู้จักดี จึงนำมา
ใช้ได้ทันทีที่ไม่ต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจใหม่ ไม่ต้องรอกจากภายนอกซึ่งไม่รู้จะใช้เวลานานเท่าใด
ตัวอย่าง พี่เลี้ยงในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ใช้สาวชาวบ้านที่นำไปอบรมเรื่องเด็กมาทำงานเสริมด้วย
แม่บ้านมาเข้าเวรช่วยกันดูแลลูกแทน ช่างสร้างศูนย์ฯ ก็ใช้คนท้องถิ่น ผัก พันธุ์สัตว์ก็ใช้ของท้องถิ่น
4. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น มีตัวอย่างดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น
โครงการพัฒนาทุกโครงการต้องพยายามนำชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเขาจะได้เรียนรู้และมีความรู้
ความชำนาญเพิ่มขึ้น นั่นคือ การพัฒนา
5. วัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น หรือกล่าวง่าย ๆ ว่า ทรงยึดความเป็นไทยไว้
อย่างมั่นคง นำความเจริญจากภายนอกเข้ามาผสมผสานหรือเพิ่มเติม ทำให้ความเป็นไทยเดิมดีขึ้น
งานอนุรักษ์มรดกอันมากมาย เช่น ดนตรีไทย ศิลปะไทย สถาปัตยกรรมไทย เป็นต้น
6. ความมีประสิทธิภาพ การดำเนินการพัฒนาต้องมีโครงการทำงาน ต้องมี
การประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้งานดำเนินไปสู่เป้าหมายได้อย่างมาก แต่ใช้เวลา น้อย คนน้อยและ
เงินน้อย ตัวอย่างอ้างได้จากทุกงานของพระองค์ โดยเฉพาะโครงการเพิ่มคุณภาพการศึกษา โครงการ
ปฏิสังขรณ์วังและวัด
7. การประสานงาน งานพัฒนาแต่ละโครงการของสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ จะมีลักษณะของการร่วมมือประสานงานกันระหว่างหลายหน่วยงาน ทั้งที่เป็นราชการ
และเอกชน เช่น การช่วยเหลือโรงเรียนคนตาบอดที่จังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานที่ให้ความร่วมมือ คือ
วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิค กองทัพบก ตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนมัธยมสามัญ
ฯลฯ โครงการอนามัยเด็กที่จังหวัดนราธิวาส เป็นการร่วมมือกันระหว่างสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและกระทรวงศึกษาธิการ
ที่เรียกว่า 4 กระทรวงหลัก
8. การทำงานเชิงรุก ตัวอย่างคือ การเสด็จเยี่ยมราษฎรของสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ แนะนำการทำมาหากิน การฝึกอาชีพ หรือการรักษาสุขภาพอนามัย และการ
ป้องกันการล่าเหยื่อธรรมชาติแวดล้อม ด้านงานของสภาอากาศให้มีการศึกษาหาข้อมูลไว้ล่วงหน้าก่อน
เกิดภัย สาธารณะ การฝึกอบรมคนทั่วไปและเจ้าหน้าที่ให้รู้จักรักษาและป้องกันตัวจากภัย
ต่าง ๆ การเสริมสร้างเครื่องมืออุปกรณ์ รวมทั้งการขยายหน่วย เพิ่มศูนย์การปฏิบัติงานให้มากขึ้น
เช่น สภาอากาศภาคใต้ที่กำลังก่อสร้างที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะมีขนาดของบริการใกล้เคียงกับ
สภาอากาศ กรุงเทพฯ เป็นต้น

9. ความมีคุณธรรมและศิลปะ เป็นลักษณะเด่นอีกด้านหนึ่งของงานพัฒนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จะเห็นว่าคนที่พระองค์มุ่งพัฒนาไม่ได้มุ่งให้มีความรู้ความสามารถแต่อย่างเดียว แต่จะต้องควบคู่มากับคุณธรรมและความดีที่ได้ประพฤติพระองค์เป็นตัวอย่าง สนับสนุนส่งเสริมด้านศาสนา กตัญญูรู้คุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ซื่อสัตย์และขยันหมั่นเพียร ดังที่ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือศาสนาสุภาสิต เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน งานพัฒนาของพระองค์ไม่มุ่งเฉพาะด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม แต่ให้มีความสุขงาม ความไพเราะไปด้วย เช่น แม้อยู่ที่ใดก็ให้คิด การอ่านถูกต้องก็ให้หัดเรื่อยไปจนถึงวรรณคดี ศิลปะด้านต่าง ๆ รวมถึงเพลงการร้อง รำ และดนตรีไทย

10. การเชื่อมประสานด้านเวลา เป็นหลักการดำเนินงานพัฒนาอีกประการหนึ่งที่ทรงยึด กล่าวคือ ทรงเอาพระทัยใส่ทั้งงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศึกษาและอนุรักษ์โบราณสถาน และขนบธรรมเนียมประเพณีไทย เป็นอาทิ ซึ่งเป็นเรื่องของอดีต พัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพการศึกษา ให้โอกาสชีวิตแก่ผู้ด้อยโอกาสในเวลาปัจจุบันที่ทรงทำกับเด็กและชาวชนบท เด็กนักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนหรือให้เด็กกำพร้า เด็กพิการได้มีโอกาสศึกษาและฝึกอาชีพ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน ทรงสนใจเรื่องของอนาคต นำความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ เริ่มจากพระองค์เองใช้คอมพิวเตอร์ในงานส่วนพระองค์ เช่น งานนิพนธ์วิชาการและสารคดีให้สภากาชาด หน่วยงานที่พระองค์รับผิดชอบโดยตรง ให้ใช้เครื่องมือทันสมัยต่าง ๆ ในการป้องกันเตรียมตัวรับและปฏิบัติการเมื่อเกิดสาธารณภัย ตลอดจนการนำเอาภาพถ่ายจากดาวเทียมมาใช้ตรวจดินเพื่อการเกษตรหรือการศึกษาโบราณคดี เป็นต้น งานพัฒนาของพระองค์จึงครอบคลุมสามกาลเวลา

โดยสรุป สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงยึดหลัก 10 ประการ คือ หลักช่วยตัวเอง พึ่งตนเอง หลักการเริ่มจากสภาพที่เป็นอยู่ หลักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักวัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น หลักประสิทธิภาพ หลักประสานงานหลักทำงานเชิงรุก หลักคุณธรรมและศิลปะ และหลักเชื่อมประสานด้านเวลา โดยที่หลักการเหล่านี้จะเป็นกรอบให้การดำเนินงานหรือปฏิบัติงานพัฒนาที่เรียกว่า วิธีการพัฒนาอันจะก่อผลสุดยอด คือ คนพัฒนา

ผลการศึกษางานพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ พบว่า พระองค์ทรงใช้วิธีการ 4 วิธีการต่อไปนี้ในการทรงงานพัฒนา

1. วิธีการให้การศึกษอบรม กล่าวคือ โครงการพัฒนาแต่ละโครงการจะต้องมีการให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้นและเรื่องที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลเบื้องต้นเสียก่อน แล้วฝึกความชำนาญในการทำสิ่งนั้นให้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ การให้ความรู้ความเข้าใจนั้นรวมไปถึงการรู้ข้อดีข้อเสีย ประโยชน์ที่จะได้รับ หรือทุนที่จะต้องลงไปในเรื่องนั้น ๆ ด้วย หากผู้ถูกพัฒนาเป็นเด็กเล็กยังไม่เพียงสามกนก ความรู้ความเข้าใจหรือข้อมูลนั้นก็จะต้องถ่ายทอดโดยตรงกับงานนั้น

2. วิธีการทำงานกับกลุ่มคน หมายถึง วิธีการพัฒนาที่อาศัยกลุ่มคน หรือชุมชนเป็นหลักหรือเป็นสะพานไปสู่การพัฒนาคนแต่ละคนซึ่งมีมากและทำได้ยาก การพัฒนาโดยกลุ่มหรือผ่านกลุ่มเช่นนี้จะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพ เพราะประชาชนได้รับการพัฒนาครั้งละหลายคนชาวบ้านได้ช่วยกันทำความเข้าใจสอนกันเอง ช่วยกันจำ และนำไปใช้ได้อย่างมั่นใจ

3. วิธีการพัฒนาแบบสามร่วม (PAR) เป็นวิธีการชนิดที่นักพัฒนาไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไร เช่น พัฒนาการ ครู นักส่งเสริมการเกษตร หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขซึ่งเป็นข้าราชการ แล้วยังมีนักพัฒนา ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO = Non-Governmental

Organization) ดำเนินการพัฒนาในชุมชน เช่น ส่งเสริมการเลี้ยงไก่ การขุดสระขังน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง วรรณกรรมการอ่านออกเขียนได้ เป็นต้น พร้อมกับการศึกษาวิจัยงานพัฒนาชุมชนประเภทนั้น ๆ ไปด้วย โดยมีประชาชนในโครงการหรือชาวบ้านนั่นเองเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาทั้งในฐานะผู้ถูกพัฒนา (Target System) ฐานะนักพัฒนา (Change Agent) และฐานะนักวิจัย (Researcher) ดังนั้น นักพัฒนาในกระบวนการนี้ จึงเป็นทั้ง นักปฏิบัติ (Practitioner) คือ เป็นผู้กระทำการพัฒนา และในขณะเดียวกันก็เป็นนักวิจัย (Researcher) คือการเป็นผู้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการนั้นไว้ตลอดเวลา จัดระเบียบข้อมูลเป็นประเภทเป็นหมวดหมู่ให้ง่ายแก่การเข้าใจและใช้วิเคราะห์วิจารณ์ว่า โครงการกำลังดำเนินไปสู่เป้าหมายหรือไม่ มีข้อบกพร่องอะไรที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือไม่ มีส่วนดีอะไรที่ควรส่งเสริมต่อไปหรือไม่ รวมทั้งการหาแนวทางแก้ไขข้อบกพร่องของโครงการมาเสนอด้วยเป็นต้น สรุปว่านักวิจัยเป็นนักศึกษา นักวิเคราะห์วิจารณ์ที่คอยจับตาดูความเป็นไปของโครงการอยู่ตลอดเวลา

กล่าวโดยสรุป วิธีการพัฒนาแบบส่วนร่วม หรือเรียกอีกอย่างว่า PAR (Participatory Action Research) เป็นวิธีการที่ทั้งนักพัฒนาและชาวบ้านผู้ถูกพัฒนาเองจะต้องร่วมรับบทหนัก ปฏิบัติหน้าที่กันอย่างจริงจัง ต้องคลุกคลีร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด สนับสนุน วิธีนี้จึงมักเป็นวิธีการทำงานที่มีความสูง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเห็นความสำคัญของวิธีการเช่นนี้ จึงทรงส่งเสริมให้นำมาใช้ในโครงการที่สามารถจะนำมาใช้ได้

วิธีทำงานกับหน่วยงาน ในการปฏิบัติภารกิจด้านพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นั้น มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรอบพระองค์ท่านอยู่เป็นจำนวนมากที่พระองค์อาจทรงใช้หรือชักชวนให้มาร่วมช่วยงาน ซึ่งจะขอแบ่งเป็นสองกลุ่มหน่วยงานเพื่อความสะดวก คือกลุ่มแรกเป็นกลุ่มใกล้ชิดพระองค์ ได้แก่ กองราชเลขาธิการในสมเด็จพระบรมราชินี มูลนิธิสายใจไทยมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิสิรินธร สภาภาษาชาติไทยกองประวัติศาสตร์โรงเรียนนายร้อย จปร. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาชนบทตามพระราชดำริคณะกรรมการเฉพาะกิจที่ทรงจัดตั้งขึ้น เป็นต้น และกลุ่มที่สองเป็นหน่วยงานที่ห่างออกไป ได้แก่หน่วยงานราชการอันมีกระทรวง ทบวง กรมทั้งหลายและองค์การเอกชน ซึ่งอาจเป็นมูลนิธิสมาคมสโมสร ธนาकार หรือบริษัทห้างร้านต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุป ตัวแบบการพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ แม้จะมีลักษณะเฉพาะหลายอย่างก็ตาม แต่ก็ให้แนวทางการดำเนินงานพัฒนาสังคมหลายอย่างบางอย่างก็เหมือนหรือใกล้เคียงกับสิ่งที่นักพัฒนาทั้งหลายยึดถืออยู่ เช่น หลักการและวิธีการพัฒนาสังคมแบบอย่าง บางอย่างก็แตกต่างออกไป เช่น การเป็นตัวแทนที่ผสมศาสตร์ 3 สาขาเข้าด้วยกัน คือ พระองค์ท่านใช้ทั้งความรู้ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ด้วย การเชื่อมต่อกันสามภาคเข้าด้วยกันคือ ให้ความสำคัญกับความเป็นไทยเดิม การพัฒนาของปัจจุบันและความก้าวหน้าของโลกในอนาคต ตลอดจนการทำงานร่วมกันทั้งนักพัฒนาและชาวบ้านซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ตัวแบบนี้จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งตัวแบบหนึ่ง คือ การพัฒนาการแสดงดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาดนตรีให้คงอยู่กับศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ของชุมชนไทยมุสลิมอย่างยิ่งย่น

งานพัฒนาวัฒนธรรม หมายถึง การริเริ่มสร้างสรรค์และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย บังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต สังคมและธรรมชาติโดยที่ยังคงรักษาไว้

ซึ่งเอกลักษณ์แห่งความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทย (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2550 : 69) กิจกรรมหลักที่ควรดำเนินการ มีดังต่อไปนี้

1. การศึกษาสภาพความเหมาะสมของวัฒนธรรมและงานวัฒนธรรมในปัจจุบัน
2. การเลือกสรรวัฒนธรรมที่ควรได้รับการพัฒนา
3. การสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาวัฒนธรรม
4. จัดหางบประมาณสนับสนุนงานพัฒนาวัฒนธรรม
5. การปรับปรุงหรือออกกฎระเบียบข้อบังคับให้เอื้อต่องานพัฒนาวัฒนธรรม
6. การประชาสัมพันธ์งานพัฒนาวัฒนธรรม
7. การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่พัฒนาแล้วเข้าไปในกระบวนการให้การศึกษาทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการตลอดจนเผยแพร่ทางสื่อมวลชน
8. การยกย่องและเชิดชูเกียรติบุคคลและหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จในงานพัฒนาวัฒนธรรม
9. การจัดประชุมสัมมนาทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติเพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาวัฒนธรรม
10. การติดตามและประเมินผล

จากคำจำกัดความที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การพัฒนา คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในทางวัตถุและทางจิตใจ และยกระดับคุณภาพของสังคมโดยรวมและนำสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2531 : 63) ได้แสดงทรรศนะในการส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ไว้ดังนี้ การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสมบูรณ์แบบ ควรจะหมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมกลุ่มชนนั้น ๆ มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ในการจัดการศึกษา พัฒนาสุขภาพอนามัย พัฒนาจริยธรรม และพัฒนาชีวิตให้เกิดความสมดุลกับภาวะเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่เคลื่อนเปลี่ยนอยู่ในสังคมของกลุ่มชนนั้น กระบวนการส่งเสริมควรกระทำเป็นระบบอย่างต่อเนื่องและให้เกิดผลสัมฤทธิ์จนเกิดเป็นนิสัยร่วมของกลุ่มคน โดยให้กลุ่มชนมีอำนาจและหน้าที่ต่อกิจกรรมการส่งเสริมนั้นให้มากที่สุด

พัทยา สายหู (2531 : 70-72) ได้แสดงทรรศนะในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า การส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านไม่ใช่การมองแต่ที่สมบัติเสมือนวัตถุสิ่งของ แต่คงต้องคำนึงถึงบุคคลภายในที่เป็นเจ้าของสมบัตินั้นเอง และบุคคลภายนอกที่สนใจและอ้างสิทธิในสมบัตินั้นด้วย แต่ต้องไม่ลืมนำสุดท้ายแล้ววัฒนธรรมเป็นอุปกรณ์การดำเนินชีวิตและมีเพียงผู้ชมเท่านั้น เนื่องจากมีประเภทบุคคลที่สนใจในศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหลายกลุ่มด้วยเหตุของบุคคลทุกฝ่ายซึ่งต่างกันนี้สามารถประสานเสนอสนองกันได้ ความขัดแย้งในความคิดและมาตรการดำเนินการย่อมเกิดมีได้เพราะความสนใจและผลประโยชน์ที่คาดหวังต่างกันนี้ แต่สิ่งที่ไม่ควรลืมนคือ ประโยชน์สุดท้ายควรตกแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมพื้นบ้านนั่นเอง

อเนก นาวิกมูล (2536 : 34-37) ได้แสดงทรรศนะในการอนุรักษ์ พัฒนาและส่งเสริมศิลปะการแสดงพื้นบ้าน สรุปได้ว่า ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมาก แต่วัฒนธรรมบางอย่างหมดหน้าทีไปแล้ว ในการอนุรักษ์ พัฒนา และส่งเสริมศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จึงควรส่งเสริมโดยวิธีเปิดเวลาและสนับสนุนด้านกำลังเงินให้ศิลปินพร้อม ๆ

กันและต้องส่งเสริมให้การแสดงและการละเล่นหรือวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป จะได้มีเวลาถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสและให้กำลังใจแก่ศิลปินหรือผู้สร้างงานวัฒนธรรมไปด้วยในตัว

ศรีศักร วัลลิโภดม (2534 : 6) ได้แสดงทรรศนะในการอนุรักษ์และพัฒนามรดกวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า การอนุรักษ์และพัฒนาเป็นเรื่องของบุคคลที่เป็นเจ้าของ เพราะย่อมรู้ว่าอะไรควรอนุรักษ์และพัฒนามากกว่าคนภายนอก โดยเหตุนี้เวลาที่มีการพัฒนาและอนุรักษ์จากหน่วยราชการที่มาจากส่วนกลาง คนในสังคมท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของจึงไม่เข้าใจ และเลยมินกว่านั้นเป็นของทางราชการและของรัฐบาลชาติบ้านเมืองไป ผลที่ตามมาทำให้สิ่งที่มีการอนุรักษ์และพัฒนาเหล่านี้กลายเป็นเพื่อการรีนเรจและการท่องเที่ยวไป เพราะฉะนั้นการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่รุนแรง จนเกิดความเสียดุลในการดำรงชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมขณะนี้ จำเป็นต้องพยายามให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องความเป็นท้องถิ่นได้โดยมีข้อแม้ว่าต้องจัดการให้แต่ละท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในลักษณะที่เท่าเทียมกัน ไม่มีวัฒนธรรมจากท้องถิ่นใดดีกว่ากันเพราะวัฒนธรรมที่ดั้นด้นขึ้นอยู่กว่าทำให้สังคมท้องถิ่นเป็นเจ้าของ มีความมั่นคงสงบราบรื่นหรือไม่เป็นสำคัญ

วิวัฒน์ชัย บุญยศศักดิ์ (2531 : 32-37) ได้แสดงทรรศนะในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้านโดยเน้นความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว สรุปได้ว่า ศิลปะการแสดงพื้นบ้านควรมุ่งส่งเสริมทั้งตัววัฒนธรรมและผู้สร้างงานวัฒนธรรมที่มีฝีมือ หรือมีความชำนาญพิเศษ การส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวควรพัฒนาไปในรูปแบบที่เหมาะสมจึงจำเป็นต้องมีการประยุกต์ การพัฒนารูปแบบและเนื้อหา เพื่อปลุกเร้าให้เกิดความสนใจและตระหนักในความสำคัญมากขึ้น โดยมีการวางแผนและประสานงานกันอย่างรอบคอบ

เสรี พงษ์พิศ (2536 : 2546) ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาประเทศว่าเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับวัฒนธรรมพื้นบ้านดังนี้

1. การอนุรักษ์ เป็นการเก็บรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งที่เป็นวัตถุและมีใช่วัตถุ เช่น สิ่งของเครื่องใช้ โบราณวัตถุ คำบอกเล่า นิทาน ตำนาน การละเล่นที่มีการทำขึ้นทั้งจากส่วนราชการและจากเอกชน หรือบุคคลที่สนใจทำด้วยใจรัก ถือเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษา ค้นคว้า พัฒนาการของสังคมในแต่ละท้องถิ่น หรือชุมชน เช่น การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ทำในสิ่งที่เขารักและสนใจ เป็นผลดีในการสืบทอดรักษาและพัฒนาต่อไป เพราะชาวบ้านได้มีบทบาทริเริ่มและจัดตั้งเช่นเดียวกับการอนุรักษ์งานประเพณีต่าง ๆ การละเล่นดนตรี การฟ้อนรำ การสนับสนุนที่ถูกต้องมิใช่การไปเกณฑ์คนให้มาทำมาเล่นปีละครั้งเพื่อการท่องเที่ยว แต่ควรจะทำให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง ให้สิ่งเหล่านี้สามารถอยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้าน โดยที่ทางราชการจะช่วยได้คือ การค้นหา ภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้นำหรือปราชญ์ชาวบ้านให้บุคคลเหล่านี้ได้ทำในสิ่งที่เขารักและมีความสามารถซึ่งชาวบ้านจะเกิดความภาคภูมิใจ มิใช่เรื่องที่มีมองว่าต่ำต้อยกว่าสู่กระแสวัฒนธรรมจากส่วนกลางไม่ได้

2. การฟื้นฟู เป็นการนำวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีประโยชน์และเหมาะสมกลับมาใช้ใหม่ เช่น ประเพณีการลงแขก การเล่นดนตรีบางประเภทให้กลับมาฟื้นคืนใหม่ ซึ่งต้องอาศัยทั้งเอกชนและราชการร่วมมือกับชาวบ้านโดยอาจมีการปรับเปลี่ยนในรูปแบบให้เข้ากับสมัยแต่ยังคงเนื้อหาหรือเป้าหมายเดิมที่มีคุณค่า ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ โดยที่ชาวบ้านได้มีโอกาสได้ถ่ายทอดกันเอง เรียนรู้

ด้วยกันเองเนื่องจากชาวบ้านจะเข้าใจในสภาพความคิด ความเชื่อของเขาเป็นทั้งวิทยากรผู้ถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์องค์การพัฒนาเอกชนและภาครัฐต้องช่วยเป็นตัวประสานมิใช่เป็นผู้ทำให้

3. การประยุกต์ เนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง การประยุกต์วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงมีมาตลอดเพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เราต้องมองและเชื่อมั่นชาวบ้านว่าเขามีความสามารถในการประยุกต์วัฒนธรรม เช่น การทำบุญข้าวเปลือกเพื่อจัดตั้งกองทุนประจำหมู่บ้าน การทอดผ้าป่าพันธุ์ไม้ การทำนากระชับมิตร เป็นต้น ซึ่งต้องให้ชาวบ้านได้สานต่อและริเริ่มคิดกันขึ้นโดยที่องค์กรจากภายนอกอาจช่วยเพียงเป็นผู้ประสานหรือแสวงหาข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้าน

4. การสร้างใหม่ คล้ายการประยุกต์ เพียงแต่มีส่วนเก่าน้อยกว่าส่วนใหม่แต่ต้องระวังมาก เนื่องจากการสร้างใหม่อาจไม่เหมาะสมและไม่เป็นที่ต้องการของชาวบ้าน ดังนั้นจึงต้องพิจารณาก่อนว่าเป็นความต้องการที่แท้จริงและเกิดประโยชน์เหมาะสมกับสภาพแต่ละท้องถิ่นหรือไม่ การสร้างใหม่ทางวัฒนธรรมนี้ถือเป็นพลวัตทางวัฒนธรรม เพราะหากสิ่งใหม่ที่เกิดประโยชน์จริงและเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่และท้องถิ่นของชาวบ้าน ชาวบ้านก็จะดำเนินการต่อไปในที่สุดเมื่อเวลาผ่านไปก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านของท้องถิ่นนั้น การสร้างใหม่จึงต้องพิจารณาและคำนึงถึงชาวบ้านเป็นหลัก กล่าวคือวัฒนธรรมใหม่นั้นมีผลในการเพิ่มคุณภาพชีวิตของชาวบ้านหรือไม่ เพียงใด ชาวบ้านพร้อมและเต็มใจรับหรือไม่ เขามีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากน้อยแค่ไหน เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่เพียงใด อย่างไรก็ตามจะต้องคำนึงด้วยว่าจะต้องให้ชาวบ้านเป็นตัวถ่ายทอดสืบทอดกันมาจนชาวบ้านเกิดความมั่นใจและยินดีที่จะรับวัฒนธรรมใหม่อย่างไม่สับสนคลุมเครือหรือรับอย่างไม่เต็มใจและที่สำคัญวัฒนธรรมใหม่นี้ควรมีเป้าหมายไปสู่การพึ่งตนเองและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชาวบ้าน

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า การอนุรักษ์และพัฒนา ศิลปะการแสดงพื้นบ้านมีความสำคัญและควรตระหนักถึงการอนุรักษ์และพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ต้องคงไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมเหล่านี้ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านสำหรับเยาวชน ภาคอีสานต่อไป

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลำดับความสำคัญสูงสุดใช้ในการปกครองประเทศ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตลอดจนหน้าที่ของพลเมืองไทย แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ สถาบันนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ องค์การตามรัฐธรรมนูญ การตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การปกครองส่วนท้องถิ่น และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งกฎหมายอื่นที่ออกใช้จะขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญมิได้สำหรับกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิม กรุงเทพมหานคร ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในมาตรา 66 มาตรา 73 มาตรา 80 และมาตรา 289 โดยสรุปความได้ดังนี้

บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรม อันดีของท้องถิ่นและ ของชาติส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปกป้องจิตสำนึก และเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญา ท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมถึง องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของ ท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามความ เหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ การจัดการศึกษาอบรมภายใน ท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

แผนพัฒนากฎหมายของกระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2551 แผนพัฒนา กฎหมายของกระทรวงวัฒนธรรม เป็นแผนที่มีกำหนดประจำปีงบประมาณพ.ศ. 2551 ในการจัดทำ แผนนี้ มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนา ดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ไทย มุสลิม กรุงเทพมหานคร โดยมีเป้าหมาย ดังนี้

1. ดำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่ ละท้องถิ่นสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง มีกิจกรรมระดับชาติที่เกี่ยวกับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

2. ประชากรโดยส่วนรวม มีคุณภาพ มีความสามารถ มีความเข้าใจในรากฐานทาง วัฒนธรรมของตนและนำมาใช้ในการดำรงชีวิต ประชาชนมีจิตสำนึก และดำรงชีวิตตามรากฐานทาง วัฒนธรรมของตนและรู้เท่าทันโลก มีเว็บไซต์ เผยแพร่ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมสู่เด็ก เยาวชน และประชาชน แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมทั้งระดับชาติและชุมชนท้องถิ่น ได้รับการพัฒนาและส่งเสริม มีพิพิธภัณฑ์ชนชาติไทย หอศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย หอสมุดแห่งชาติแห่งใหม่

3. สังคมมีความสมานฉันท์ ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรม และสามารถพัฒนาเศรษฐกิจบน พื้นฐานวัฒนธรรม อยู่ร่วมในสังคมโลกอย่างมีศักดิ์ศรี ประชาชนทุกกลุ่มมีโอกาสร่วมกิจกรรมทางด้าน ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม เพื่อสร้างความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน มีศูนย์วัฒนธรรมที่ได้ มาตรฐานสำหรับบริการกิจกรรมทางวัฒนธรรมรูปแบบต่างๆ อย่างหลากหลาย มีแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมเกิดขึ้นทุกภาคต่าง ๆ และเชื่อมโยงสู่ประเทศใกล้เคียง ภูมิปัญญาไทยเป็นที่ยอมรับของ นานาประเทศ

4. สถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน สถาบันทางศาสนา ฯลฯ มีความเข้มแข็งทำหน้าที่เป็นมีระบบฐานข้อมูลทางด้านสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ สำหรับบริหาร จัดการ การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม และให้บริการองค์ความรู้แก่ประชาชน โดยจัดทำเป็น ยุทธศาสตร์ได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 รักษา สืบทอด วัฒนธรรมของชาติและความหลากหลาย ของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง

- ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างค่านิยม จิตสำนึก และภูมิปัญญาคนไทย
 ยุทธศาสตร์ที่ 3 นำทุนวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและ
 เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ
 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และ
 วัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป แผนพัฒนากฎหมายของกระทรวงวัฒนธรรม มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ การอนุรักษ์และพัฒนา ดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ไทยมุสลิม กรุงเทพมหานคร โดยกำหนดให้มีการบริหารจัดการองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมและรักษา สืบทอด วัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับคติชนวิทยา

Malinowski (ศิริพร ณ ถลาง. 2548 : 317-330 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1954) กล่าวถึงแนวคิดในบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคม ไว้ว่า การวิเคราะห์ให้เห็น บทบาทหน้าที่ของคติชนประเภทต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคม เป็นความสนใจของนักมานุษยวิทยา และนักคติชนวิทยาในสำนักคิดที่เรียกว่า ซึ่งจะตั้งคำถามว่า ข้อมูลทางคติชนมีบทบาทและหน้าที่อย่างไรในสังคมในฐานะที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรม

Malinowski นักวิชาการคนสำคัญ สะท้อนแนวคิดในสำนักนี้คือ ตัวบท (ของเรื่องเล่า) ก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก แต่ถ้าปราศจากบริบท ตัวบทนั้นก็ดูจะเป็นสิ่งที่ไม่มี “ชีวิต” และอีกประโยคหนึ่งที่ว่า เรื่องเล่าทั้งหลาย “มีชีวิตอยู่” ในสังคมของชาวบ้าน ไม่ได้มีชีวิตอยู่บน “กระดาษ” โดยยกตัวอย่างให้เห็นว่าเรื่องเล่าประเภทต่างๆ ในสังคมชาวเกาะโทรเบเรียนด์มีบทบาทต่างกันและใช้เล่าในกาลเทศะที่ต่างกัน เช่น จะเล่านิทานมหัศจรรย์ตอนเก็บเกี่ยวพืชผล(เพื่อเฉลิมฉลองความสำเร็จของพืชผล) และตอนจับปลา (เพื่อหวังว่าเวทย์มนต์คาถาในนิทานจะช่วยให้เกิดเหตุอัศจรรย์จับปลาได้) ส่วนตำนานปรัมปราใช้เล่าเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมเพราะถือว่าเป็นเรื่องเล่าที่ศักดิ์สิทธิ์ อธิบายที่มาของการประกอบพิธีกรรมนั้นๆ หรือใช้ประกอบการแสดงในพิธีกรรม

Bascom (ศิริพร ณ ถลาง. 2548 : 331-340 ; อ้างอิงมาจาก Bascom. 1965) ผู้เขียนบทความเรื่อง “Four Function of Folklore” ซึ่งให้เห็นว่าเราควรสนใจบริบททางสังคมของคติชน (Social Context of Folklore) Bascom เห็นด้วยกับ Malinowski ที่บอกว่าเราควรสนใจว่าเรื่องเล่าแต่ละประเภทในแต่ละสังคมใช้ เล่าเมื่อไร ที่ใด และในโอกาสใด Bascom ยังได้ชี้แนะต่อไปว่า เราควรสนใจด้วยว่า ใครเป็นผู้เล่า, เวลาเล่ามีกลวิธีในการเล่าอย่างไร ใช้สีหน้าอย่างไรใช้มือไม้ประกอบอย่างไร, ผู้ฟังนิทานเป็นใคร มีส่วนร่วมอย่างไร ระหว่างที่ฟังนักเล่านิทาน ผู้ฟังหัวเราะบ้างหรือไม่ หัวเราะตอนไหนของเรื่อง ประหม่อมตอนไหน ลูกขึ้นมาร้องเพลงหรือเต้นรำประกอบการเล่าตำนานของชนเผ่าหรือไม่ อย่างไร, ทศนคติที่ผู้ฟังมีต่อเรื่องเล่าแต่ละประเภทเป็นอย่างไร เหล่านี้ล้วนเป็นคำถามที่สะท้อนความสนใจเกี่ยวกับการศึกษา บริบททางสังคม ของเรื่องเล่าหรือของการเล่านิทานในสังคมต่างๆ

คติชนแต่ละประเภทอาจมีบทบาทต่างกัน และคติชนบางประเภทอาจมีบทบาทหลายประการ ซึ่ง Bascom ได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของคติชนในภาพรวมไว้ 4 ประการคือ ประการแรก ใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม ประการที่ 2 ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า ประการที่ 3 รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม ประการที่ 4 ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

ศิริพร ฌ กลาง (2548 : 350-368) ได้อธิบายบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคม โดยประยุกต์ความคิดในหัวข้อต่างๆ เพื่อให้เห็นชัดเจนถึงความสำคัญของคติชนที่มีบทบาทหน้าที่อยู่ในสังคมในฐานะที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรม โดยนำเสนอบทบาทหน้าที่ของคติชนเป็น 3 ประการใหญ่ ๆ ที่สำคัญดังนี้

1. บทบาทคติชนในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม

1.1 ตำนานกับการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชน (Myth of Origin) และสถานภาพของคนในสังคม สังคมดั้งเดิมหรือสังคมประเพณีทั่วโลกมีเรื่องเล่าในรูปของตำนานปรัมปราที่สมาชิกในสังคมนั้นๆ ใช้อธิบายว่าตนเป็นใคร มีกำเนิดอย่างไร สังคมดั้งเดิมจำนวนมากมีความเชื่อเรื่องมีสัตว์เป็นบรรพบุรุษ (Totemism) และมีการจัดระเบียบสังคมในรูปของสายตระกูล (Clan) ที่สมาชิกในตระกูลเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษร่วมกัน

1.2 ตำนานกับการอธิบายพิธีกรรม ตำนานปรัมปราเป็นเรื่องเล่าที่มีตัวละครเป็นผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น พระเจ้า เทพเจ้า ผีฟ้า ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น จึงมักมีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนาและพิธีกรรมในสังคมนั้นๆ

2. บทบาทคติชนในการให้การศึกษา อบรมระเบียบสังคม และรักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคมในสังคมที่ไม่มีตัวหนังสือใช้ (Nonliterate Societies) เช่น สังคมชนเผ่าต่างๆ หรือสังคมชาวเขารวมไปถึงสังคมที่มีตัวหนังสือใช้แต่ก็ยังใช้ประเพณีบอกเล่าในการถ่ายทอดวัฒนธรรมเช่นสังคมหมู่บ้านชาวนาไทยคติชนจะเป็นกลไกสำคัญที่ทำหน้าที่เป็น “สถาบันการศึกษา” ในความหมายว่า ให้ความรู้ ถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ปลูกฝังทัศนคติ อบรมสั่งสอนระเบียบสังคมและรักษามาตรฐานทางจริยธรรมและพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนที่สังคมยอมรับ ทั้งนี้โดยผ่านคติชนหลายประเภท ทั้งเพลงกล่อมเด็ก นิทาน ภาษิต ปริศนาคำทาย การละเล่น การแสดง

2.1 บทบาทคติชนในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับ “ท้องถิ่น” ของตน

2.2 บทบาทคติชนในการให้ความรู้และเสริมสร้างปัญญา

2.3 บทบาทคติชนในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

บทบาทหน้าที่ 2 ประการแรกนั้นเป็นบทบาททางด้านสังคม ส่วนอีกบทบาทหน้าที่โดยตรงที่สำคัญยิ่ง คือ บทบาททางด้านจิตใจ เพราะคติชนสามารถเสนอ “ทางเลือก” ที่ชดเชยให้กับสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาแต่ทำไม่ได้ในชีวิตจริง และยังสามารถเสนอ “ทางออก” ให้กับปัญหาอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เคร่งครัดอันทำให้สมาชิกมีความคับข้องใจหรือ อึดอัดที่ไม่สามารถพูดหรือแสดงออกเมื่อเกิดความขัดแย้งในใจได้ ในภาษาอังกฤษมีคำที่เกี่ยวข้องหลายคำที่สะท้อนบทบาทของคติชนที่ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของมนุษย์ เช่น ทำให้สมปรารถนาในโลกแห่ง

ความคิดคำนึง (Wish Fulfillment/ Wishful Thinking) เป็นกลไกในการหลีกเลี่ยงจากโลกแห่งความจริง (Escape- Escape Mechanism) เป็นการชดเชย (Compensation) เป็นทางออก (Social Outlet) “ถ่ายโอน” ความรู้สึกภายในใจออกไปที่นิทาน (Projection/ Projective Function)

บทบาทหน้าที่ของคติชนที่ให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในสังคม คนทุกคน ชอบฟังนิทาน ชอบร้องเพลง ชอบการละเล่น ชอบดูการแสดง และในท่ามกลางความสนุกสนาน ขบขัน เพลิดเพลิน คติชนได้ให้ความหมายทางใจมากกว่าที่คนทั้งหลายตระหนักรู้เพราะความรู้สึกสนุก นั้นเกิดจากการได้ หลบหนี เข้าไปอยู่โลกของจินตนาการที่หนีความพ้อใจให้เป็นการ ชดเชย กับความไม่พอใจในโลกแห่งความจริง Bascom กล่าวต่อไปว่า มนุษย์มักมีความไม่พอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายภาพ จิตใจ หรือ สังคม

ประการแรก มนุษย์รู้สึกว่ามีข้อจำกัดทางกายภาพ เช่น บินไม่ได้ อย่างนก จึงมีนิทานที่ตัวละคร เทาะได้ หายตัวได้ แปลงตัวได้ นิทานมหัศจรรย์จึงมักทำให้มนุษย์สมปรารถนาในโลกแห่งจินตนาการ (Wish Fulfillment)

ประการที่สอง มนุษย์มีความต้องการทางใจมากมาย นิทานจึงได้เสนอ “โลกทางเลือก” ที่สนองความปรารถนาของมนุษย์ (Wishful Thinking) ตัวละครในนิทานโดยเฉพาะตัวเอกจึงมักมีแก้วสารพัดนึก มีมนต์วิเศษ มีของวิเศษต่าง ๆ มากมาย ได้รับพรวิเศษจากนางฟ้า เมื่อตกยากก็ได้รับความช่วยเหลือจากเทวดา พระอินทร์หรือผู้วิเศษทั้งหลาย,

ประการที่สาม มนุษย์รู้สึกไม่พอใจ “สังคม” ไม่ว่าจะเป็นการที่จะต้องอยู่ร่วมกับใครๆ ในครอบครัวหรือในสังคมที่ตนไม่ชอบ ในโลกแห่งจินตนาการในนิทาน มนุษย์ก็สามารถคิดคำนึงให้ผู้นั้นเป็น ยักษ์, แม่มด, พ่อมด หรือตัวละครชั่วร้ายในนิทานจึงเป็นตัวแทนของบุคคลในโลกแห่งความเป็นจริงที่มนุษย์ไม่สามารถกำจัดได้ แต่มนุษย์สามารถจะ “กำจัด” “ผู้เป็นศัตรู” ในโลกของนิทานได้ ในแง่นี้ นิทานจึงทำหน้าที่รองรับการ “ถ่ายโอน” (Projection) ความเกลียดชังของบุคคลจากในชีวิตจริงไปไว้ที่ตัวละครในนิทานแทน ความรู้สึกเกลียดชัง เจ็บปวด เจ็บแค้น กังวล เป็นความรู้สึกที่ถูกฝังอยู่ในระดับจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก เมื่อตัวละครในนิทานมีพฤติกรรมที่สะกิดใจให้บุคคลนึกถึงความรู้สึกอันนั้น ความรู้สึกที่รุนแรงฝังแน่นนั้นก็จะถูก “ถ่ายโอน” ไปที่ตัวละครในนิทานและนิทานก็มักจะ “เข้าข้าง” ผู้กำลังมีปัญหาทางใจนั่นเองคติชนโดยเฉพาะนิทานที่แฝงด้วยจินตนาการที่ใช้สัญลักษณ์แทนความเป็นจริงต่างๆ ทางสังคมจึงเป็นกลไกทางสังคมที่หนีความพ้อใจ (Escape in Fantasy) โลกแห่งนิทานจึงเป็นการชดเชย (Compensation) ให้กับสภาพความเป็นจริงที่มนุษย์ไม่พอใจ นี่เป็นเหตุผลที่อธิบายว่าทำไมมนุษย์ทั้งหลายทั่วโลก ไม่ว่าจะอยู่ในวัฒนธรรมใดจึงชอบฟังนิทาน เพราะคนเราหลีกเลี่ยงจากโลกแห่งความเป็นจริงที่เราไม่พอใจ ไปอยู่ใน “โลกแห่งจินตนาการ” นิทานมหัศจรรย์กับการเป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้งในครอบครัวมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวเอกกับพ่อแม่หรือพี่น้อง ซึ่งความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่มีปรากฏอยู่ในนิทานของสังคมโดยอ้อมเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่มีปรากฏอยู่จริงในสังคมนั้นๆ หรือ จำลองมาจากความขัดแย้งระหว่างบุคคลในครอบครัวนั่นเอง

3. คติชนกับการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคม มนุษย์ย่อมมีความรู้สึกอึดอัดหรือความคับข้องใจกับการที่ต้องปฏิบัติตามกฎหรือข้อห้ามคติชนบาง

ประเภทก็จะช่วยทำหน้าที่เป็น ทางออก เพื่อลดความอึดอัดและความรุนแรงในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นคติชนที่ให้ความบันเทิงสนุกสนาน เช่น นิทานมุขตลก เพลงปฏิพากย์ในสังคม ประเพณีมักมีกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามต่าง ๆ เกี่ยวกับ เรื่องเพศ เช่น ห้ามพูดเรื่องเพศ ห้ามใช้ภาษา หยาดกายเรื่องเพศ ห้ามการแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศในที่สาธารณะ หรือ ห้ามบุคคลบาง สถานภาพมีความสัมพันธ์กัน ข้อกำหนดเรื่องเพศมีอยู่มากมายในแต่ละสังคม นิทานมุขตลกเรื่องเพศ (Obscene Jokes/ Dirty Jokes) จึงทำให้ผู้ฟังสนุกสนานเฮฮา เพราะเป็นช่องทางและโอกาสที่ สังคมอนุญาตเนื่องจากอยู่ภายใต้กติกาว่า เรื่องที่เล่านั้นเป็นเพียงนิทาน ไม่ใช่เรื่องจริง เช่น พระกับ แม่ชี ตาเถร-ยายชี พี่เขย-น้องเมีย ส่วนสาเหตุที่คนฟังรู้สึกขบขันเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ เพราะประการ แรก รู้สึกสะใจ ที่ได้ฟังเรื่องราวที่แหวกกฎเกณฑ์ทางสังคมได้, ประการที่ 2 ผู้ฟังรู้อยู่แก่ใจว่าเรื่อง เล่าเหล่านั้นมีความจริงแฝงอยู่ นั่นหมายความว่า แม้สังคมจะห้าม แต่ในความเป็นจริงก็มีการฝ่าฝืน ข้อห้ามอยู่ดี จึงรู้สึกขบขันความเป็นจริงที่ถูกนำมาล้อเลียน โดยเฉพาะเป็นความจริงที่ไม่ถูกต้อง สังคมไทยยังมีข้อห้ามและเรื่อง “ห้ามวิจารณ์” อีกหลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับสถาบัน ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ตามข้อสังเกตที่ว่า ยิ่งสังคมเคร่งครัดเรื่องใด เรื่องนั้นยังเป็น เนื้อหาของมุขตลก ทั้งนี้สังคมไทยในอดีตมักห้ามไม่ให้วิจารณ์พระสงฆ์เพราะจะถือว่าบาป เป็นการลบ หลู่พระศาสนา แต่ถ้ามีการเล่า นิทานตลกล้อเลียนพระสงฆ์ อาจถือว่าไม่บาป เพราะถือว่านิทานเป็น เรื่องล้อเล่น หรือล้อเลียน ซึ่งมีนิทานเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่มีกิเลสในการกิน พระที่ไม่ชอบรับกิจนิมนต์ พระที่ขี้เกียจสวดมนต์ เป็นต้น การฟังนิทานมุขตลกเกี่ยวกับพระจึงเป็น ช่องทาง ให้คนไทยได้วิจารณ์ สถาบันศาสนาได้บ้าง ส่วนสถาบันมหากษัตริย์นั้น ด้วยโครงสร้างทางสังคมเป็นศักดินา หรือสังคมมูล นาย-ไพร่ มีการลดหลั่นการทางชนชั้น ดังนั้นผู้ที่มีอำนาจมากกว่าจึงเป็นบุคคลในระดับขุนนาง หรือ นาย ด้วยเหตุนี้ นิทานเช่นเรื่อง ศรีธนูชัย เชียงเมี่ยง จึงเป็นทางออก เพื่อขุดเขยและให้โอกาส “ผู้น้อย” ได้ล้อเลียน “ผู้ใหญ่” เสมือนได้หยามหน้า แก้ก้น เอาชนะผู้ที่มีอำนาจเหนือเราได้ ซึ่ง ช่วยคลายความกดดันทางใจให้เป็นความขบขัน คติชนจึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้าง ภาวะ สมดุลในจิตใจ ให้แก่สมาชิกในสังคมทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยามถือว่าองค์ประกอบต่างๆ ในวัฒนธรรม ไม่ว่าจะ เป็นระบบความเชื่อและศาสนา ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ระบบการศึกษา ระบบ นันทนาการล้วนทำหน้าที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางใจให้มนุษย์และความมั่นคงทางสังคม ระบบต่างๆ ที่เป็นกลไกทางสังคมหรือวัฒนธรรมต่างก็มีหน้าที่ของตน หากระบบต่างๆ ในวัฒนธรรมยังสามารถทำ หน้าที่ของตนได้ดี สังคมนั้นๆ ก็จะดำรงอยู่และดำเนินไปได้อย่างดี ดังนั้น แม้ว่าจะแยกบทบาทหน้าที่ ของคติชนออกเป็น 3 ประเภทดังกล่าวมาแล้ว แต่สรุปได้ว่าในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบ วัฒนธรรม คติชนมีหน้าที่เช่นเดียวกับวัฒนธรรมส่วนอื่นๆ คือ ช่วยรักษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม และความมั่นคงให้แก่สังคม

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมใหม่และเทคโนโลยี

การยอมรับของผู้บริโภคที่มีต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี (Adoption and Innovation Theory) เรียกว่า กระบวนการยอมรับซึ่งกล่าวถึงพฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่ แสดงออกถึงการยอมรับนำไปปฏิบัติ โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ (Roger and Shoemaker. 1978 : 76)

ขั้นที่ 1 การรับรู้ (Awareness Stage) เป็นขั้นแรกที่จะนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใหม่ วิธีการใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ หรือกิจกรรมของบุคคลนั้น ยังไม่มีความรู้สึกซึ่งเกี่ยวกับเนื้อหา หรือคุณประโยชน์ของนวัตกรรมนั้น ๆ ทำให้เกิดความอยากรู้นั้นต่อไป

ขั้นที่ 2 สนใจ (Interest Stage) เป็นขั้นที่เริ่มมีความสนใจ ทหารายละเอียดเกี่ยวกับวิทยาการใหม่ๆ เพิ่มเติม จะทำให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการใหม่ ๆ หรือสิ่งใหม่ ๆ มากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ และค่านิยม ตลอดจนบรรทัดฐานทางสังคม หรือประสบการณ์เก่า ๆ ของบุคคลนั้น

ขั้นที่ 3 ประเมินค่า (Evaluation Stage) เป็นขั้นที่จะได้ไตร่ตรองถึงประโยชน์ในการลองใช้วิธีการหรือวิทยาการใหม่ ๆ ดีหรือไม่ เมื่อนำมาใช้แล้วจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือไม่ โดยบุคคลนั้นมักจะคิดว่าการใช้วิทยาใหม่ ๆ เป็นการเสี่ยงทำให้ไม่แน่ใจถึงผลที่จะได้รับ ในขั้นนี้จึงเป็นการสร้างแรงเสริม (Reinforcement) เพื่อให้เกิดความแน่ใจยิ่งขึ้นว่าสิ่งที่เขาตัดสินใจเพื่อเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกิจกรรมมีคุณค่าและมีประโยชน์

ขั้นที่ 4 ทดลอง (Trial Stage) เป็นขั้นที่ใช้วิทยาการใหม่ ๆ นั้น กับสถานการณ์ตนเองเป็นการทดลองบางส่วนก่อนเพื่อดูว่าผลลัพธ์และประโยชน์ที่จะได้รับว่าดีจริงอย่างที่คิดไว้ในขั้นประเมิน ซึ่งผลการทดลองจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจที่จะปฏิเสธหรือยอมรับต่อไป

ขั้นที่ 5 ยอมรับ (Adoption Stage) เป็นขั้นที่บุคคลรับวิทยาการใหม่ ๆ นั้น ไปใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมของตนอย่างเต็มที่ หลังจากได้ทดลองปฏิบัติและเห็นประโยชน์แล้วยอมรับนวัตกรรมเหล่านั้น

กลุ่มคนในสังคมซึ่งจะมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากการเป็นผู้ยอมรับหรือปฏิเสธเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่จะเข้ามาภายในสังคมนั้น ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญว่าสังคมใดบ้างที่จะเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็ว หรือสังคมใดจะเปลี่ยนแปลงช้า ได้แบ่งกลุ่มผู้รับนวัตกรรมออกเป็น 5 กลุ่ม คือ (ปรเมศวร์ กุมารบุญ. 2552 : เว็บไซต์)

1. กลุ่มที่รับนวัตกรรมเป็นกลุ่มแรกในสังคม (Innovators) เป็นกลุ่มที่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากที่สุด เพราะจะเป็นกลุ่มที่เป็นผู้สร้างหรือผู้นำนวัตกรรมต่าง ๆ เข้ามาในสังคม
2. กลุ่มรับนวัตกรรมเร็วส่วนแรก (Early Adopter) ซึ่งอาจรับจากสื่อเฉพาะต่าง ๆ เช่น วารสารหรือสื่อบุคคล เป็นกลุ่มที่เป็นพวกทันสมัย ชอบการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะทำให้สังคมมีแนวโน้มและมีบรรยากาศของการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น
3. กลุ่มรับเร็วส่วนใหญ่ (Early Majority) เป็นคนกลุ่มที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้น
4. กลุ่มรับเร็วส่วนหลัง (Late Majority) เป็นกลุ่มคนที่ตัดสินใจในการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ค่อนข้างช้าและต้องการความมั่นใจในระดับหนึ่งก่อนที่จะยอมรับนวัตกรรม
5. กลุ่มล่าช้า (Laggards) เป็นกลุ่มที่ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมักเป็นผู้ที่มีทัศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเหนียวแน่น ซึ่งหากในสังคมใดมีกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จำนวนมาก ก็จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ง่ายหรือยากแตกต่างกัน กล่าวคือหากในสังคมหรือประเทศใดต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาในด้านต่าง ๆ แต่คนในสังคมส่วนใหญ่เป็นพวกล่าช้า

การเปลี่ยนแปลงก็ย่อมเกิดขึ้นได้ยาก ปัจจุบันนวัตกรรมเกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่สามารถโต้ตอบกันได้ระหว่างผู้ส่งสารหรือผู้รับสารในการติดต่อสื่อสาร (interactive communication technology) มีแนวโน้มที่จะแพร่กระจายอย่างมาก และเป็นที่ต้องการของบุคคลในสังคมค่อนข้างสูง ทำให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมดังกล่าวอย่างรวดเร็ว ซึ่งคุณลักษณะของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สามารถสนองต่อความต้องการของบุคคลมีลักษณะที่พบสรุปได้ ดังนี้ (1) สื่อใหม่มีความสามารถในการสนองต่อการสื่อสารทั้งในระดับเล็กและระดับใหญ่ (2) คนส่วนใหญ่มักจะใช้สื่อนี้ได้กับการดำเนินงานในทุกประเภท (3) ทั้งคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีโทรคมนาคมต่างมีความสัมพันธ์ และมีความยืดหยุ่นต่อการปรับใช้กับเครื่องมือต่าง ๆ ได้ตามที่ต้องการในเรื่องต่าง ๆ อาทิ ใช้เป็นสื่อวิทยุ หรือสื่อโทรทัศน์หรือหน่วยประมวลผล เป็นต้น

Rogers (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 135-136 ; อ้างอิงมาจาก Rogers. 1968 : 81) กล่าวถึง กระบวนการยอมรับสิ่งใหม่ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นของการทราบข่าว (Awareness) เป็นขั้นที่สมาชิกได้ทราบว่ามีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นแหล่งที่ได้ข่าวจะมาจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน พ่อค้า และสื่อมวลชนต่าง ๆ
2. ขั้นของความสนใจในรายละเอียด (Interest) เป็นขั้นที่ผู้ที่จะรับสิ่งใหม่ได้สนใจในรายละเอียดอย่างมาก และคิดว่าสิ่งใหม่นี้คงจะเป็นประโยชน์จึงได้เข้าไปศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมจากเกษตรกรอำเภอ นายอำเภอ ผู้นำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใหม่นั้น
3. ขั้นของการประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นของการตัดสินใจหรือช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อในการคิดว่าสิ่งใหม่นั้นดีแค่ไหน เพียงใด มีอะไรเป็นผลดีและผลเสียบ้าง
4. ขั้นของการทดลอง (Trial) เป็นขั้นที่สำคัญที่ได้ตัดสินใจลงไปว่าจะพิจารณาทดลองถ้าได้ผลดีก็จะนำไปปฏิบัติจริง ๆ ต่อไป
5. ขั้นของการยอมรับ (Adoption) เป็นขั้นที่ตัดสินใจว่าจะยอมรับสิ่งใหม่หรือมีการประเมินผลมาก่อนแล้วตกลงใจว่าจะยอมรับหรือไม่ ระยะเวลาอาจจะต้องใช้เวลาบ้างในการจะรับสิ่งใหม่

อัตราของการยอมรับสิ่งใหม่ หมายถึง การที่สมาชิกในสังคมจะยอมรับสิ่งใหม่ช้าหรือเร็วตามกระบวนการข้างต้น โดยมีประเด็นที่จะพิจารณาอยู่ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. ลักษณะของสิ่งใหม่ การที่สิ่งใหม่จะเข้าไปสู่สังคมได้เร็วขึ้น ขึ้นอยู่กับสิ่งใหม่ว่าจะมีลักษณะอย่างไร
 - 1.1 ต้นทุน (Cost) หมายถึง ราคาสิ่งใหม่ ๆ มีราคาถูกหรือแพงเพียงใดเหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่อย่างไรบ้าง เพราะฉะนั้นสิ่งใหม่ที่ราคาไม่สูงนักมักได้รับการยอมรับมากกว่าสิ่งใหม่ที่ราคาสูงกว่า
 - 1.2 ความยุ่งยากในการใช้ หมายถึง สิ่งใหม่นั้นมีกรรมวิธีในการใช้ยุ่งยากซับซ้อนเพียงใด สมาชิกในสังคมมักจะเลือกสิ่งใหม่ที่ไม่ยุ่งยากในการใช้นัก ถ้าหากมีความยุ่งยากในการใช้มากจะต้องอาศัยคนที่มีความรู้มาช่วยอธิบาย
 - 1.3 ความเข้ากันได้ (Compatibility) หมายถึง สิ่งใหม่นั้นเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศอย่างไรบ้าง

1.4 การมองเห็นประโยชน์ (Relative Advantage or Utility) หมายถึง สิ่งใหม่นั้นประชาชนในสังคมได้สังเกตเห็นผลประโยชน์ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาชนบท เช่น การใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้น เนื่องจากชาวบ้านเห็นประโยชน์ที่ทำให้ผลผลิตมากขึ้น

1.5 การติดต่อ (Communicability) หมายถึง สิ่งใหม่นั้นมีลักษณะของการที่สามารถติดต่อไปสู่บุคคลอื่นให้รับทราบได้มากน้อยเพียงใด ในที่นี้คาดว่าราคาไม่แพงโอกาสที่จะติดต่อและยอมรับย่อมจะรวดเร็วได้

2. ลักษณะของประชากรในสังคม เป็นลักษณะทางด้านประชากร เป็นบุคลิกภาพ และค่านิยมของกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกัน สิ่งใหม่ชนิดเดียวกันอาจจะมีผลทำให้บุคคลบางกลุ่มรับได้อย่างรวดเร็วในขณะที่กลุ่มอื่นต้องใช้เวลาช้านาน

2.1 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ (Innovators) บุคลิกภาพของกลุ่มนี้เป็นผู้ชอบเสี่ยง ชอบทดลอง ชอบเดินทางท่องเที่ยว ทำให้รู้จักบุคคลทั่ว ๆ ไป เป็นผู้กว้างขวางรู้จักคนทั่วไป เป็นผู้ที่ยอมรับก่อนบุคคลอื่น ๆ ซึ่งเรียกว่าเป็นคนแรกในการรับของใหม่ของสังคม

2.2 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่เร็ว (Early Adopters) เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นที่ยอมรับและรู้จักกันในชุมชน และเป็นที่ยอมรับในชุมชน เป็นผู้ที่รู้จักแหล่งข่าวจากสิ่งใหม่ ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ราชการจากหน่วยราชการต่าง ๆ

2.3 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ปานกลาง เป็นผู้ที่ใช้เวลาในการติดตามอย่างมาก ยอมรับสิ่งใหม่ด้วยความรอบคอบ

2.4 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้า เป็นบุคคลหรือกลุ่มที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้ากว่ากลุ่มอื่น เป็นผู้ที่ไม่มีความเป็นผู้นำหรือสร้างสรรค์

นอกจากบุคคลแต่ละประเภทที่กล่าวมานั้น ยังมีความแตกต่างของสภาพเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคลอื่น ๆ อีก ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. อายุ ถ้าหากกลุ่มบุคคลมีอายุระหว่าง 20-50 ปี การยอมรับสิ่งใหม่จะเร็ว แต่ถ้าอายุเกิน 50 ปี การยอมรับสิ่งใหม่จะช้า

2. สถานภาพทางสังคม กลุ่มบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่มักจะมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่ากลุ่มบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำ เช่น เป็นประธานกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ

3. สถานภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่มักจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ดีกว่ากลุ่มที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้า เช่น บุคคลที่มีรายได้สูงกว่ามีที่ดินมากกว่า เป็นต้น

4. ระดับความรู้และความชำนาญงาน (Specialization) ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่ มักจะเป็นผู้ที่มีความรู้และความชำนาญงานเหนือกว่ากลุ่มบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้ากว่า

5. ความเป็นผู้กว้างขวาง (Cosmo Politeness) กลุ่มบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่เร็ว นั้นมักจะเป็นผู้ที่มีความกว้างขวาง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป

6. ความคิดสร้างสรรค์ หรือภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership) บุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำในชุมชน มักจะเป็นผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่เร็วกว่าบุคคลอื่นในชุมชน

สรุป ทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมใหม่และเทคโนโลยีแสดงให้เห็นถึงการยอมรับสิ่งใหม่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เป็นการพิจารณาถึงลักษณะหรือบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มในชุมชนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม

2.2 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structure and Functionism)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมเป็นทฤษฎีแม่บทสำคัญทฤษฎีหนึ่งในจำนวนทฤษฎีทั้งหลายซึ่งในความเป็นจริงทฤษฎีนี้มี 2 ทฤษฎีรวมกันอยู่คือ ทฤษฎีโครงสร้างนิยม (Structuralism) ของ Radcliffe-Brown และทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionism) ของ Bronislaw Malinowski โดยนำมาใช้ร่วมกันในการศึกษาวิจัย ทฤษฎีเน้นการทำความเข้าใจกับการคงอยู่และการสืบเนื่องของโครงสร้างและเสถียรภาพทางสังคม ฐานคติ (Assumption) ใหญ่ของการศึกษาสังคมกลุ่มโครงสร้างหน้าที่นิยมคือ ภายในสังคมนั้นมีการทำหน้าที่ (Functions) ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ (System) เพื่อความดำรงอยู่ของแต่ละสังคม ส่วนย่อยต่าง ๆ (Parts) หรือระบบย่อย (Subsystems) ต่าง ๆ ภายในสังคมจะปฏิบัติงานต่อเนื่องประสานสัมพันธ์กันเพื่อมุ่งไปสู่ความมุ่งหมายสุดท้าย (Goal) ของแต่ละสังคม คือ ความอยู่รอด

อิทธิพลของเคอร์คเคอมีผลต่อแนวคิดของบราวน์ในเรื่องโครงสร้างสังคมที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับหน้าที่ของสถาบันต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อระบบสังคม “โครงสร้างของสังคม” (Structure of a Society) คือ ส่วนประกอบของสังคมนั้นเอง โดยแต่ละโครงสร้างทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กัน ขาดโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งย่อมไม่ได้ ถือเป็นมุมมองหน้าที่ของระบบย่อยเหมือนกับการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายหากระบบใด หยุดหน้าที่ก็จะทำให้เกิดความผิดปกติ นอกจากนี้โครงสร้างทางสังคมยังหมายถึงสัมพันธภาพของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมทุกสังคม ได้แก่ กิจกรรมทางด้านครอบครัว ญาติพี่น้อง ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ความเชื่อ ศาสนาและอื่น ๆ ดังนั้นระบบต้องทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาสมดุลของสังคมเอาไว้

Malinowski นักหน้าที่นิยมกล่าวว่า โครงสร้างก็คือ สถาบันของสังคมที่เกิดมาจากความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ Malinowski เชื่อว่ามนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมมีความต้องการพื้นฐานทางจิตใจและหน้าที่หลักของวัฒนธรรมคือ การตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์หรือเปรียบเทียบเสมือนเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์คือ

1. ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การเจริญเติบโต เป็นต้น
2. ความต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) เป็นความต้องการความร่วมมือทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การผลิตสินค้า การบริการและการควบคุมทางสังคม
3. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) เป็นความต้องการของมนุษย์ เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้างทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนตร์และคาถาให้ช่วยเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมาก และย้ำว่าวัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ต้องทำคือ การตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่างดังกล่าว ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมมีหน้าที่เพื่อสนองความต้องการของปัจเจกชนในสังคมนั้น แนวความคิดดังกล่าวจึงเป็นหลักสำคัญในการนำมาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนในสังคมทั้งหมดของแต่ละวัฒนธรรม (งามพิศ สัตย์สงวน. 2539 : 32-34)

2.3 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ Franz Boas เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน ทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา

Franz Boas เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่ชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่ต่างกัันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน” (ยศ สันตสมบัติ. 2548 : 35-41)

นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2540 : 93) กล่าวถึง หลักของการแพร่กระจายวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักว่า วัฒนธรรม คือ ความคิด และพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างต้องการไปเที่ยวเตร่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจดีจึงมีโอกาสสำนวนวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้

3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การจงใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักใครและแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนัก ล้วนแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดีด้วย

ยศ สันตสมบัติ (2548 : 35) อธิบายว่า ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีนักมานุษยวิทยา 2 กลุ่มเน้นอิทธิพลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) ต่อการเปลี่ยนแปลง นักมานุษยวิทยากลุ่มแรกเป็นชาวอังกฤษ นำโดย G.Elliott Smith, William J. Perry, และ W.H.R. Rivers นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้เสนอว่า อารยธรรมชั้นสูงมีจุดกำเนิดในประเทศอียิปต์ได้นำเอาความรู้ด้านการเกษตรกรรม การทำภาชนะ การหลอมเหล็ก การทอผ้า และการก่อสร้างไปใช้ทำให้ศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ แพร่กระจายไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก สวน

นักมานุษยวิทยาอีกกลุ่ม ซึ่งสนใจในแนวคิดเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันและออสเตรีย เช่น Fritz Graeb และ Wilhelm Schmidt นักมานุษยวิทยาอีกกลุ่มนี้เสนอว่า จุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมนั้นมีได้มีเพียงจุดเดียวหากแต่มีหลายจุด แต่ละจุดก็แพร่กระจายวัฒนธรรมของตนออกไปรอบ ๆ เป็นวงกลม เรียกว่า Culture Circle หรือ Kulturkreis ดูเหมือนว่าทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของนักมานุษยวิทยาทั้งสองกลุ่มดังกล่าวข้างต้นจะวางอยู่บนข้อสมมติฐานว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมต่าง ๆ มักไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ ไม่รู้จักคิดค้นสิ่งใหม่ แต่มักคอยลอกเลียนจากผู้อื่นอยู่เสมอ แนวความคิดของนักมานุษยวิทยาทั้งสองกลุ่มนี้ได้รับการโจมตีจากนักมานุษยวิทยาอเมริกัน ในเวลาต่อมาและเสื่อมความนิยมลง

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่สังคมหนึ่ง โดยมีการกระทำผ่านตัวแทนต่าง ๆ เช่น นักปราชญ์ นักกวี หนังสือพิมพ์ วิทยุ กระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือในรูปแบบที่มีการแลกเปลี่ยนทางการค้า เป็นต้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมยังเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Milieu) ของสังคมผู้แพร่และสังคมที่ยอมรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้วยและเป็นที่น่าสังเกตว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุโดยทั่วไปมักจะแพร่กระจายเร็วกว่าและได้รับการต่อต้านน้อยกว่าวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นการหาคำตอบในการแพร่กระจายของนิทานพื้นบ้านอีสาน จากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง การแพร่กระจายมักจะเกิดขึ้นผ่านช่องทางการสื่อสารรูปแบบ ของการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นอยู่ภายใต้ในระบบของสังคมวัฒนธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

1.1 งานวิจัยประเทศในอดีต

พรทิพย์ สารปรัง (2540 : 223-226) ได้วิจัยนิทานพื้นบ้านบ้านมะค่า บ้านนาสีนวน บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะสำนวนของนิทานแต่ละเรื่องแตกต่างกันไปตามสำนวนผู้เล่าแต่ละคน แต่ละสำนวนมีอนุภาคตามเนื้อเรื่องของนิทานนิทานมีโครงเรื่องไม่สลับซับซ้อน แก่นของเรื่องในนิทานมีจุดมุ่งหมายเกี่ยวกับคำสอนมีคติธรรม ลักษณะนิสัยของตัวละคร ในนิทานผู้เล่าจะเล่าออกมาชัดเจน ส่วนสภาพแวดล้อมของวิถีชีวิตชาวบ้านจากนิทาน สะท้อนให้เห็นในด้านครอบครัว พบว่า ครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย เมื่อฝ่ายชายแต่งงานแล้วต้องย้ายมาอยู่บ้าน ฝ่ายหญิงช่วยกันทำมาหากินเป็นการเพิ่มแรงงานให้แก่ครอบครัว ต่อเมื่อมีฐานะมั่นคงพอจึงแยกออกเป็นครอบครัวตัวเอง ด้านเศรษฐกิจพบว่า ชาวบ้านมีสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปเกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม มีข้าวเป็นผลผลิตอันดับหนึ่งด้านธรรมชาติของมนุษย์ พบว่า มนุษย์มีความต้องการการดำรงอยู่โดยอาศัยปัจจัย 3 ประการ คือ อาหาร การป้องกันภัย และการสืบพันธุ์ ต้องการการแบ่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ ต้องการความสามัคคีกลมเกลียวในกลุ่ม และต้องการรักษาให้คงไว้ซึ่งระบบสังคมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ศาสนา แนวความคิด ความเชื่อ พบว่า ชาวอีสานส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เชื่อในการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ

พรรณราย คำโสภา (2542 : 130-132) ได้ศึกษาดนตรีพื้นบ้านกันตรึม เป็นเพลงประกอบการแสดงแต่เดิมมีจุดประสงค์ในการบรรเลงเพื่อความสนุกสนานร่าเริงของชาวบ้านเป็นทำนองสั้น ๆ หน่วยงานทางราชการให้ผู้ชำนาญทางดนตรีกันตรึม นำเอาบทเพลงเก่าแก่ที่มีความไพเราะมาบรรเลงประกอบการแสดงกันตรึมและเพลงประกอบการแสดงใช้แสดงในงานต่าง ๆ ทั่วไป ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล แต่เดิมเครื่องแต่งกายนักดนตรี ผู้รำ ผู้แสดง ไม่ได้คำนึงถึงมากนัก แต่งกายตามสบายตามสมัยนิยม ต่อมามีการปรับปรุงให้มีการแต่งกายตามประเพณีนิยมสวยงามมากขึ้น มาตรฐานเสียงแต่เดิมมีลักษณะเฉพาะ ต่อมาได้รับอิทธิพลจากดนตรีตะวันตกทำให้มีมาตรฐานเสียงของเพลงกันตรึมหายไป โดยเทียบเสียงเป็นคู่ 4 และ 5 คำร้องจะเป็นภาษาเขมรสูง (คนมลือ) หรือภาษาเขมรปนไทย การประสานเสียงจะเกิดขึ้นโดยบังเอิญเพราะลักษณะการบรรเลง ผู้บรรเลงดนตรีกันตรึมเครื่องดนตรีที่บรรเลงทำนอง ตริ้ว ปี่อ้อ จะบรรเลงคอยเสียงร้อง รูปแบบโครงสร้างฉันทลักษณ์ของบทเพลงจะเป็นทำนองที่ซ้ำ ๆ กลับไปกลับมา ทำให้ฟังง่าย เข้าใจง่าย

บุญมา ไชยแสนท้าว (2542 : 98-102) ได้ศึกษานิทานญ้อ : ศึกษากรณีบ้านอุต่าบลมหาไชย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า จุดมุ่งหมายของการเล่าคือให้ความเพลิดเพลิน ส่วนจุดมุ่งหมายรองได้แก่ ช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างผู้ใหญ่และเด็กให้มีความเป็นกันเอง ให้การศึกษาและปลูกฝังจริยธรรม รักษาบรรทัดฐานของสังคมให้เป็นเอกภาพ คุณค่าของนิทานด้านอารมณ์พบว่า นิทานญ้อมีบทบาทด้านนันทนาการให้ความเพลิดเพลินเป็นมหรสพในท้องถิ่น เป็นเครื่องมือระบายอารมณ์ เช่น ความรัก ความเศร้าโศก ความเกลียดชัง ความขัดแย้ง คุณค่าของนิทานด้านสังคม พบว่า นิทานทำหน้าที่เสมือนกระจกสะท้อนภาพของสังคม เช่น คติความเชื่อของชาวบ้าน ทำหน้าที่เป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและสะท้อนถึงมาตรฐานทางจริยธรรม คุณค่าของนิทานด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่า นิทานเป็นเครื่องมือบันทึกที่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม อธิบายความเป็นมาของแบบแผนทางสังคม และหลักคำสอนด้วยภาษาถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

สมจิตร กัลป์ยาศิริ (2543 : 89-90) ได้ศึกษาและวิเคราะห์เพลงพื้นเมือง และการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ สรุปผลการศึกษาได้ว่า เพลงพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์ ได้รับอิทธิพลมาจากเขมร นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมด้านความเชื่อเกี่ยวกับการเข้าทรง สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านและค่านิยมเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน ในสมัยโบราณเป็นที่ชุมนุมพบปะพูดคุยหาความรู้จักในหมู่หนุ่มสาวก่อให้เกิดความรักนำไปสู่การเลือกคู่ครอง และผู้วิเคราะห์ได้แสดงความคิดเห็นว่า เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านนอกจากจะมีความสำคัญดังกล่าวนั้นแล้วแต่ยังมีความสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมของธรรมชาติในด้านอื่นด้วย

วณภัทร เกดกิ่งบุญย์ (2544 : 156-158) ได้วิจัยนิทานพื้นบ้านสุรินทร์กับการเรียนแบบบูรณาการของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านนางมุด ผลการวิจัยพบว่า การประเมินผลงานนักเรียน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ นักเรียนกล้าแสดงออกเป็นอย่างดี มีความสามารถในการคิดตามวุฒิภาวะของตน เรียนรู้ได้อย่างมีความสุขผลงานที่ได้จากแผนการสอนครั้งแรกการหาความรู้เพื่อสรุปเป็นข้อคิดจากนิทานจะได้จากเพื่อนเพียงคนเดียว แต่ต่อมาเริ่มมีการเสนอแนะความคิดตามที่แต่ละคนพบแล้วจึงนำมาสรุปเป็นของกลุ่ม เช่น ปราสาทของนางตรีวัน สะตรามีการวาดภาพที่หลากหลายและนำมาสรุปข้อคิดว่าเป็นการสร้างที่อยู่อาศัยทั่วไปเพราะมีขนาด

เล็ก การที่นักเรียนกล้าแสดงออก กล้าพูด มีความสุขจากการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนนำผลการเรียนรู้ไปเล่าสู่ผู้ปกครอง พี่ และเพื่อนๆ ในชั้นอื่นๆ เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมวิธีหนึ่ง

ผู้ปกครองมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ สังเกตได้จากการให้ความร่วมมือในการเตรียมสื่อสิ่งของการตอบแบบสอบถาม ผู้ปกครองพยายามตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดีตามความสามารถและความรู้ที่มี นักเรียนมีผลตอบสนองที่ดีขึ้น เพราะการได้เรียนรู้จากนิทาน สถานที่จริงทำให้ทุกคนเรียนรู้อย่างสนุกสนานและมีความสุข แต่การกำหนดกิจกรรมในแผนที่ 5 คือ แผนการสอนเรื่อง นางตรีวนสะตรา ซึ่งนักเรียนได้ออกไปปฏิบัติกิจกรรมในที่ปราสาทหินบ้านพลวง มีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมบางรายการไม่สามารถกำหนดเวลาได้ ไม่สามารถปฏิบัติได้เพราะวัสดุไม่พร้อมเช่นการประดิษฐ์ภาพปราสาทบ้านพลวงโดยใช้รู้ทรงเรขาคณิตนักเรียนตื่นเต้นที่จะได้ไปเรียนรู้ในสถานที่จริงจึงเตรียมวัสดุในการประดิษฐ์ไม่พร้อม ทุกคนจึงเปลี่ยนเป็นการวาดภาพปราสาทโดยใช้รู้ทรงเรขาคณิตแทน ผลงานที่ได้รับนั้นดี มีการแสดงความคิดอย่างหลากหลาย บางกลุ่มวาดภาพไม่เหมือนของจริง แต่เป็นการวาดภาพจินตนาการของตนเอง และเชื่อมั่นในแบบที่ตนวาด

วิชาภรณ์ ตั้งวิวัฒนาพานิช (2545 : 99-102) ได้วิจัยการใช้นิทานพื้นบ้านล้านนา เพื่อส่งเสริมความสามารถทางการพูด การเขียนภาษาอังกฤษ และความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้ 1) จากการประเมินระหว่างการเรียนรู้การสอนโดยใช้นิทานพื้นบ้านล้านนาฉบับภาษาอังกฤษแต่ละเรื่อง จำนวน 5 ครั้ง ความสามารถทางการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50 หลังการเรียนรู้ครั้งที่ 3 ถึงครั้งที่ 5 เท่านั้น 2) จากการประเมินระหว่างการเรียนรู้การสอนโดยใช้นิทานพื้นบ้านล้านนาฉบับภาษาอังกฤษแต่ละเรื่อง จำนวน 5 ครั้ง ความสามารถทางการเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50 หลังการเรียนรู้ครั้งที่ 2 ถึงครั้งที่ 5 เท่านั้น 3) ระดับความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้นิทานพื้นบ้านล้านนาอยู่ในระดับการตอบสนอง การเห็นคุณค่า และการจัดระบบคุณค่า และหลังการเรียนรู้โดยใช้นิทานพื้นบ้านล้านนา ร้อยละของจำนวนนักเรียนที่มีความตระหนักในทั้ง 3 ระดับนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้น

อินทิรา รุมาส (2545 : 53-54) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมเล่านิทานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำนวน 14 คน โรงเรียนบ้านหัวฝาย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า แผนการจัดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมเล่านิทานในการพัฒนาคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรม ที่สร้างขึ้นมีจำนวน 12 แผน ใช้เวลาสอนแผนละ 60 นาที แต่ละแผนมีความเหมาะสม นักเรียนมีความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมสามารถพัฒนานักเรียนมีพฤติกรรมแสดงคุณลักษณะทางคุณธรรมและจริยธรรมได้และหลังจากจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมเล่านิทานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมแล้วพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมดังต่อไปนี้ อันดับแรกด้านความมีน้ำใจ รองลงมาคือ ความมีวินัย ด้านความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย และอันดับสุดท้ายคือ ด้านรักและเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บัวผัน สุพรรณยศ (2546 : 98-100) ได้วิเคราะห์เพลงอีแซว ของจังหวัดสุพรรณบุรีพบว่าเพลงอีแซวเป็นเพลงพื้นบ้านประจำถิ่นของจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีมาไม่น้อยกว่า 100 ปี เดิมเป็นเพลงปฏิพากย์ยาว ลักษณะเด่นของเพลงคือมีจังหวะเร็ว กระชั้น มีคำประพันธ์เป็นกลอน

หัวเดียว ที่นิยมเล่นสัมผัสอักษรแพรวพราวเป็นพิเศษ ด้านศิลปินผู้สร้างสรรค์บทเพลงมีจำนวนจำกัด ขณะที่เนื้อหาของบทเพลงมีจำนวนมากและหลากหลายและมีบทบาทต่อสังคมในฐานะเป็นสิ่งบันเทิงให้การศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นสื่อมวลชนชาวบ้านที่ทำหน้าที่กระจายข่าวสารและวิพากษ์วิจารณ์สังคม และมีบทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมของสังคม ปัจจุบันการเล่นเพลงอีแซวเป็นอาชีพสร้างรายได้ให้กับพ่อเพลงแม่เพลง ดังนั้น จึงมีการสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงระหว่างกลุ่มศิลปินเพลงพื้นบ้าน

อารีย์ ทองแก้ว (2547 : 42-43) ได้รวบรวมนิทานพื้นบ้านชาวไทยเขมรบ้านสะเดา ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ แล้วนำมาวิเคราะห์พบว่า ภาพสะท้อนจากนิทานนั้น ได้รู้สภาพครอบครัวในวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ที่พึ่งพาตนเองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ แสวงหาปัจจัยสี่จากน้ำ ภูเขา ไร่ นา พบเห็นสิ่งที่ดีงาม ความเลวร้าย ปัญหาชีวิต การมีความรัก ความสามัคคีการช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน ความกตัญญูรู้คุณ ความซื่อสัตย์ ความสนุกสนาน การยกย่องคนฉลาด การแก้ปัญหา การแก้ปัญหาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ทุกอย่างเป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ แต่ละยุคสมัย การยึดมั่นตามแนวทางของพระพุทธศาสนาที่ใช้อบรมสั่งสอนกล่อมเกลาให้รู้จักบาปบุญคุณโทษในสังคมทุกชนชั้น มีการประพฤติตามจารีตประเพณีทุกชุมชน มีการเล่านิทานเพื่อยกเรื่องราวบางอย่างเพื่อให้ข้อคิด ข้อพึงปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตมีความสุขสงบด้วยความขยันหมั่นเพียรเป็นพื้นฐานของครอบครัวที่เข้มแข็ง อบอุ่น ซึ่งก็จะมีผลต่อความมั่นคงของประเทศ

เบญจลักษณ์ บัวภิบาล (2547 : 51-55) ได้ศึกษาการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้นิทานพื้นบ้านภาคเหนือ โดยสร้างแผนการเรียนรู้จริยธรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้นิทานพื้นบ้านภาคเหนือ จำนวน 14 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวม 14 ชั่วโมงขึ้นมา และเมื่อนำมาทดลองกับกลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/2 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 รวม 29 คน พบว่าระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความกตัญญูเวที ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความเสียสละของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต และด้านความเสียสละ นักเรียนส่วนใหญ่พัฒนาสูงขึ้น สำหรับระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความกตัญญูเวทีนักเรียนพัฒนาสูงขึ้นทุกคน การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมเกิดขึ้นได้เพราะเนื้อหาของนิทานที่คัดเลือกสอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียน ทั้งยังเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง เช่น เรื่องเจ้าพ่อขุนตาน เป็นเรื่องบรรพบุรุษของคนห้างฉัตรที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวที่จะสละชีวิตเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินห้างฉัตรไว้ให้ลูกหลาน เรื่องนี้ทำให้นักเรียนมองเห็นความยากลำบากของบรรพบุรุษที่จะทำเพื่อสังคมประเทศชาติ นักเรียนจึงนำชีวิตของเจ้าพ่อขุนตานมาเปรียบเทียบกับชีวิตของตนเองแล้วเกิดความคิดที่ดีขึ้น ซึ่งนิทานพื้นบ้านภาคเหนือทุกเรื่องที่คัดเลือกเป็นสื่อ จะมีความตกลงขบขันในเนื้อเรื่อง พฤติกรรมของตัวละครจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนและแฝงไว้ด้วย ข้อคิดที่สะกิดจิตใจสำนึกของนักเรียนให้พัฒนาจริยธรรมอย่างมีเหตุผล ได้ถึงขั้นสูงสุด

วริธา อุดมสม (2548 : 353-357) ได้ศึกษานิทานพื้นบ้านล้านนาจากเรื่องเล่ามุขปาฐะที่มีผู้รวบรวมไว้แล้วและส่วนหนึ่งจากข้อมูลลายลักษณ์อักษร พบว่านิทานที่มีสัตว์เป็นตัวเอกนั้นและมีเนื้อเรื่องเหมาะสมกับเด็กนั้น มีจำนวน 80 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่นิทานให้คติสอนใจโดยแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ นิทานคติ นิทานอธิบายเหตุ นิทานที่ตัวเอกของเรื่องใช้ปัญญาแก้ไข

ปัญหา และนิทานหรรษา ซึ่งเค้าที่มาของนิทานที่พบนั้นมาจาก 3 แหล่ง คือ นิทานชาดก นิทาน ตำนานไตรปิฎก และนิทานอีสป ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ตัวละครที่พบนั้น มักเป็นตัวละครในด้าน เดียวคือ ไม่แบ่งบวกก็แบ่งลบ การดำเนินเรื่องของนิทานแบ่งเป็น 15 แบบ ลักษณะเด่นของนิทานที่พบ คือนิทานมุ่งปลูกฝังพฤติกรรมในแง่บวกและสอดคล้องกับพุทธศาสนาเรื่องกฎแห่งกรรมและการทำความ ดี และผู้วิจัยได้คัดเลือกเรื่องชาดกมาสืบค้นเป็นนิทานพื้นบ้านสำหรับเด็กอายุ 4-8 ปี และผลจากการ ทดลองนำไปเล่าให้เด็กนักเรียนชั้นอนุบาล 1-3 อายุตั้งแต่ 4-6 ปีฟัง โรงเรียนอนุบาลดวงแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 45 คนฟัง พบว่า เด็กๆ สามารถจดจำเรื่องราวต่างๆ ใน นิทาน เข้าใจและจดจำคำศัพท์ต่างๆ ในนิทานได้ดี และเด็กๆ นิยมพูดภาษาล้านนาโดยใช้คำศัพท์ ภาษาล้านนาเพิ่มขึ้นเช่น คำว่า “ป่าหิน” แทนคำว่า “ก้อนหิน”

อริยัญญา เพิ่มพิรพัฒน์ (2548 : 84 -85) ได้ศึกษาความสามารถของเด็กนักเรียน ชั้นอนุบาลปีที่ 1/2 โรงเรียนไทยวัฒนาประชารัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 26 คน ที่ใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อเสริม ประสพการณ์ ในด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน พบว่าสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 75 ทั้งนี้เหตุผลหนึ่งน่าจะเนื่องมาจากการจัดประสบการณ์โดยใช้นิทานเป็นสื่อกลาง เป็นการถ่ายทอด ความรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ ประสพการณ์ ทศนคติค่านิยมที่เหมาะสม สำหรับเด็ก ช่วยให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน ส่งเสริมความคิดจินตนาการ และพัฒนาการ ทางภาษาของเด็กได้ เพราะนิทานเป็นสิ่งที่เด็กๆ ชอบ เนื้อเรื่องในนิทานจะดึงดูดใจให้เด็กตั้งใจฟัง มี สมาธิ มีอารมณ์คล้อยตามเรื่องราว ทำให้เด็กได้เรียนรู้คำศัพท์ในการใช้ภาษา ในการเล่าเรื่องในบท สนวนาต่างๆ รู้จักสังเกตรายละเอียดของภาพประกอบของนิทานและหาความหมายจากภาพ รวมทั้ง เนื้อเรื่องของนิทานพื้นบ้านก็สอดคล้องกับความสนใจของเด็ก เด็กอายุ 4-6 ปี ชอบฟังนิทานเกี่ยวกับ สัตว์วิเศษ สัตว์พูดได้ การนำเนื้อเรื่องที่เหมาะสมกับวัย ได้รับความสนใจเด็ก ใช้ภาษาที่ง่าย ๆ มีบท สนวนาสำหรับตัวละครที่อาจให้เด็กสมมติเป็นตัวแทนได้

ศิริวรรณ แก้วเพ็ญกร (2551 : 200-202) ได้วิจัยภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อสืบสาน และพัฒนารูปแบบการแสดงดนตรีของชาวมุสลิมจังหวัดกาฬสินธุ์ผลการศึกษาพบว่า ชาวมุสลิมจังหวัด กาฬสินธุ์มีเครื่องดนตรีทั้งประเภทดีด สี ดี เป่าระบบเสียงใช้เทียบกับ “ลายแคน” หรือ “ทาง” ของแคน คือ “ทางผู้ไทยน้อย” และ “ทางผู้ไทยใหญ่” ในอดีตชาวมุสลิมคิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีขึ้น เองโดยมีรูปแบบง่าย ๆ มีเสียงตามธรรมชาติและมีเสียงเบาประกอบกับลำผู้ไทยซึ่งเรียกว่า “วงปี แคน” การบรรเลงผสมวงไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้บรรเลง บรรเลงด้วยลาย ดั้งเดิมที่มีมาแต่โบราณ เมื่อมีความเจริญแพร่เข้ามา ชาวมุสลิมติดต่อกับชาวมุสลิมจึงนำเอา เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีพื้นบ้านอีสานหรือวงโปงลางและวงกลองยาวมาร่วมบรรเลง ส่งผล ให้การลำ การพ่อนเครื่องแต่งกาย การฝึกซ้อม ลำดับการแสดงมีแบบแผนมากขึ้น โดยโอกาสในการ แสดงส่วนใหญ่เป็นงานบุญประเพณีและในวาระสำคัญรวมไปถึงเวลาที่มีแขกมาเยือนในหมู่บ้านปัจจุบัน การตั้งระบบเสียงหรือเทียบเสียงดนตรีเป็นแบบแผนและมีหลักเกณฑ์ นอกจากชาวมุสลิมจะได้นำเอา โน้ตดนตรีสากลเข้ามาใช้แล้ว ยังได้นำเอาอุปกรณ์ตั้งเสียงสมัยใหม่มาใช้ในการตั้งระบบเสียงดนตรี รวมทั้งได้ให้ผู้มีความรู้ด้านดนตรีและระบบเสียงเข้ามาช่วยควบคุมและดูแล ตลอดจนมีอุปกรณ์เครื่อง เสียงที่ทันสมัยเข้ามาช่วยเพื่อให้เสียงดนตรีผสมผสานกันได้ไพเราะ แต่เครื่องดนตรียังคงตั้งระบบเสียง กับ “ลายแคน” หรือ “ทาง” ของเพลงแคนเป็นหลัก การนำเอาเครื่องดนตรีเข้ามาบรรเลงผสมวง

เพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีทั้งเครื่องดนตรีที่คิดประดิษฐ์ดัดแปลงสร้างสรรค์ขึ้นเอง เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีพื้นบ้านอีสานหรือวงโปงลางและวงกลองยาว ทำให้เกิดความหลากหลายในการบรรเลง การฝึกซ้อมการแสดงดนตรีเป็นการแยกฝึกซ้อมระหว่างนักดนตรีและผู้แสดงกับการฝึกซ้อมร่วมกันระหว่างนักดนตรีและผู้แสดง กำหนดลำดับการแสดงเริ่มจากการไหว้ครูตามขนบในอดีต แต่มีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้ควบคุม นักดนตรีและผู้แสดง ปัจจุบันในการบรรเลงวงดนตรีพื้นบ้านเป็นการรวมเอาเครื่องดนตรีหลากหลายมาผสมผสานใช้บรรเลงในงานเทศกาลงานบุญประจำปี เทศกาลปีใหม่เทศกาลสงกรานต์ ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนที่หมู่บ้านและผู้ที่มาศึกษาดูงาน รับจ้างแสดงตามที่มีผู้ว่าจ้างรวมทั้งบรรเลงเนื่องในโอกาสพิเศษตามคำสั่งการของจังหวัดหรืออำเภอ

การพัฒนารูปแบบการแสดงดนตรีในอนาคตอาจทำได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกเป็นการคงรูปแบบการแสดงดนตรีแบบเดิมเอาไว้และเผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลายโดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น การเผยแพร่ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งทางด้านสื่อสิ่งพิมพ์ ภาพและเสียง ตลอดจนมีการบันทึกต้นแบบเอาไว้เพื่อให้สามารถเป็นหลักฐานอ้างอิงได้ส่วนรูปแบบที่สองเป็นการพัฒนาการแสดงดนตรีให้สอดคล้องเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งจัดทำเป็นฐานข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการศึกษาและวิจัย

1.2 งานวิจัยในประเทศในปัจจุบัน

พระครูวินัยธรรมานพ ปาลพันธ์ (2552 : 201-203) ได้วิจัยรูปแบบการสืบสานและการพัฒนาทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาคกลางผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาคกลางแบ่ง เป็น 2 แบบ คือทำนองหลวง และทำนองราษฎร์ ทำนองหลวง ประกอบด้วย ทำนอง ทำนองประจำกัณฑ์ ทำนองธรรมวัตร ทำนองเดิน ทำนองขึ้น ทำนองย้าย ทำนองกล่อม ทำนองพา ทำนองคลื่นกระทบฝั่งทำนองชุดพระราดเหยียบกรวด ทำนองถกเขมรตีเหล็ก และทำนองไตไม้ลำเดียว ส่วนทำนองราษฎร์ ประกอบด้วย ทำนองประจำตัว ทำนองพา ทำนองแกะ ทำนองพรต และทำนองชูชกขอทานผลการวิจัยด้านสภาพปัจจุบันปัญหาของการเทศน์ทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาคกลางพบว่า เกิดจากองค์ประกอบ 6 ประการ คือ 1) พระนักเทศน์ไม่ให้ความสำคัญในการแหล่เนื่องจากไม่มีความรู้ในเรื่องทำนองแหล่ และวิธีการแหล่ที่ถูกต้อง ขาดประสบการณ์และทักษะไม่มีความสามารถทางด้านฉันทลักษณ์ จึงไม่มีการพัฒนาทำนองใหม่ 2) ผู้บริหารจัดการเทศน์ในปัจจุบันมุ่งธุรกิจมากกว่าความศรัทธา ใช้ระบบพวกพ้องในการนิมนต์พระเทศน์ ไม่ดูความเหมาะสมและความสามารถทางการเทศน์ ให้ความสำคัญน้อย ทำให้แหล่ได้ไม่เต็มที่ 3) แบบแผนทำนองแหล่ ฝึกฝนยาก ผู้ที่จะแหล่ได้อย่างถูกทำนอง ต้องมีความรู้ทางด้านคำประพันธ์ประเภทร้อยและกลอน และจะต้องมีพรสวรรค์ในเรื่องเสียง มีความอดทน ทำให้ไม่มีผู้ใดใคร่จะสืบทอด 4) ผู้ฟังมีความเชื่อว่าต้องฟังเทศน์ทั้ง 13 กัณฑ์จึงจะได้บุญ การเทศน์เรียงกัณฑ์ ต้องใช้เวลานาน ผู้ฟังไม่มีเวลาฟังครบทุกกัณฑ์ บางวัดจึงต้องจัดเทศน์แบบประยุกต์ซึ่งใช้เวลารวบรัด การเทศน์ทำนองแหล่จึงต้องรวบรัดไปด้วย 5) หน่วยงานในระบบการศึกษาไม่สนใจพัฒนาหลักสูตรการสอนเทศน์มหาชาติ/ทำนองแหล่เทศน์มหาชาติ เข้าไว้ในมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับทางสงฆ์ 6) ปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้คนให้ความสนใจในด้านประกอบอาชีพจนละเลยด้านการศึกษาจิตใจ

ผลการวิจัยด้านรูปแบบการสืบสานและการพัฒนาทำนองแหล่และการเทศน์มหาชาติภาคกลาง นั้นพบว่า รูปแบบสืบสานทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาคกลางแบ่งเป็น 4 รูปแบบ คือ 1) จัดประชุมสัมมนาเพื่อพัฒนาต้นแบบการจัดเทศน์มหาชาติ 2) พัฒนาหลักสูตรการสอนเทศน์มหาชาติในวัด โดยรับสมัครพระที่สนใจการเทศน์มาฝึกฝน อาจมีการสอนในวัดโดยผู้สอนเป็นพระนักเทศน์ที่เชี่ยวชาญ 3) สร้างเครือข่ายผู้บริหารการเทศน์และพระนักเทศน์มหาชาติ และ 4) จัดทำพจนานุกรมคำศัพท์ที่เกี่ยวกับมหาชาติ ส่วนรูปแบบการพัฒนาทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาคกลางควรพัฒนาต้นแบบการเทศน์มหาชาติ ทั้ง 13 กัณฑ์ พัฒนาต้นแบบทำนองแหล่ทั้งทำนองหลวงและทำนองราษฎร์ และเผยแพร่ต้นแบบการเทศน์มหาชาติ ให้กับพระนักเทศน์ หน่วยงาน หรือคนทั่วไปที่สนใจ

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2552 : 106-108) ได้วิจัยมโนทัศน์ในนิทานสำนวนอีสาน ผลการวิจัยพบว่า มโนทัศน์ในนิทานสำนวนอีสานมีสองลักษณะ คือมโนทัศน์แบบปรัมปราคติ และมโนทัศน์แบบทางเลือก สาระสำคัญของมโนทัศน์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับสังคม ความคิดที่นำเสนอมีได้เป็นเอกภาพมีลักษณะพหุลักษณะ แม้ในเรื่องเดียวกันก็มีแนวคิดที่ต่างกัน มโนทัศน์จึงมีสภาพปรับเปลี่ยนตามสภาพสังคม ตามเพศสภาพ และกาลเทศะ นิทานจึงเสนอการเปลี่ยนผ่านทางสังคม และทางเลือกหลายรูปแบบ และผลการได้สรุปว่า มโนทัศน์ในนิทานพื้นบ้านอีสานเป็นความคิดความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ คือ ผู้สร้างโลก ผู้สร้างมนุษย์ ผู้สร้างสรรพสิ่ง ประกอบด้วย ผีฟ้าผีแถน นาคผีบรรพบุรุษ เมื่อนับถือพุทธศาสนาจึงมีคติการเชื่อถือบารมีของพระโพธิสัตว์ ความเชื่อมั่นในหลักอริยธรรมและกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นแม่แบบในการกำหนดมโนทัศน์เรื่องผู้นำ เรื่องเพศวิถีและเรื่องการใช้ความรู้ความสามารถ ซึ่งสัมพันธ์กับสภาพสังคมแบบเกษตรกรรมพึ่งพาธรรมชาติ

บุปผชาติ อุปถัมภ์นรากร (2552 : 14-17) ได้ศึกษาโนรา : การอนุรักษ์ การพัฒนาและสืบสานศิลปะการแสดงภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์ของคณะโนราที่สืบทอดการแสดงจากครอบครัวและเครือญาติมาไม่น้อยกว่า 50 ปี หัวหน้าคณะเกิดความรักและชอบศิลปะการแสดงโนรา จึงศึกษาหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ และมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจคณะโนราทุกคนเกี่ยวข้องกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน องค์ประกอบการแสดงโนรา มี 7 ด้าน คือ 1) ด้านโรงโนราและฉาก ใช้โรงโนราแบบโบราณและแบบประยุกต์ 2) ด้านเครื่องแต่งกาย นิยมการแต่งกายแบบโบราณ เลียนแบบเครื่องต้นของกษัตริย์ และแต่งกายแบบประยุกต์เป็นนักร้องแดนเซอร์ 3) ด้านดนตรีประกอบ ส่วนใหญ่ใช้แบบพื้นเมือง 4) ด้านแสงสีเสียง มีทั้งรูปแบบเก่า คือมีเครื่องประกอบแสงสีเสียงขนาดกลาง และแบบใหม่ ซึ่งมีเครื่องประกอบขนาดเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง 5) ด้านนักแสดงมีตั้งแต่คณะวงเล็ก 20-25 คน และคณะวงใหญ่ 60-70 คน 6) ด้านเรื่องที่แสดงนิยมแสดงเรื่องแบบโบราณในวรรณคดีไทย 7) ด้านการบริหารจัดการ นายโรงเป็นผู้บริหารและจ่ายค่าตอบแทนตามความสามารถ ขบขนิมในการแสดงโนรา พบว่า ขบขนิมก่อนการแสดงเริ่มจากตั้งเครื่อง เบิกโรง โหมโรง กาศครู ไหว้ครู ขบขหน้ามาน ความเชื่อในการแสดงโนรา พบว่า เชื่อเกี่ยวกับครุฑมอตายายโนรา การเหยียบเสนา การบนแก้หุมยร การครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่ การไหว้ครูก่อนแสดง

สภาพการดำรงชีพของคณะโนรา พบว่า การแสดงโนราสามารถทำเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมได้สภาพปัญหาของการแสดงโนรา พบว่า มีสาเหตุมาจาก 1) ด้านความนิยมของคนดู

2) ด้านการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่ 3) ด้านรายได้ และ 4) ด้านการสืบทอด การอนุรักษ์การพัฒนา และการสืบสาน พบว่า ควรจัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในสถานศึกษาของท้องถิ่นภาคใต้ จัดทำเป็นฐานข้อมูลในเว็บไซต์ขององค์กรที่เกี่ยวข้อง และจัดทำเป็นหนังสือ วิทยุทัศน์ ซีดีเผยแพร่ให้ผู้สนใจการส่งเสริมอาชีพการแสดงโนราเพื่อให้เกิดรายได้ในครัวเรือนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานในท้องถิ่น จะต้องให้ความร่วมมือจัดสรรงบประมาณ จัดฝึกอบรมแสดงผลงานเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ หาดลลาด เพื่อช่วยให้ชาวบ้านมีงานทำก่อให้เกิดรายได้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทำให้เกิดความเข้มแข็งและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดย การพัฒนารูปแบบการแสดงโนราต้องมีการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการทั้งด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านธุรกิจการจัดแสดง การจำหน่ายของที่ระลึก ควบคู่กับการประยุกต์รูปแบบการแสดงให้กระชับ และควรมีการประเมินผลการแสดงทุกครั้งเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

กิตติธัช ทองอุทุม (2552 : 205-206) ได้วิจัยความร่วมมือในการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนากีฬาพื้นบ้าน เพื่อเสริมสร้างสุขภาพชุมชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ในด้านประวัติความเป็นมา กีฬาพื้นบ้านในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร ที่นิยมเล่นในจังหวัดต่าง ๆ ทั้ง 5 จังหวัด มีจำนวน 72 ชนิดกีฬา ในอดีตเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร มีการเล่น และแข่งขันกีฬาพื้นบ้านจำนวน 68 ชนิดกีฬา เกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่ ความสำคัญ ปัญหา และอุปสรรคของกีฬาพื้นบ้านในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร พบว่าการเล่นและแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน จำนวน 72 ชนิดกีฬา มีคุณค่าในการเสริมสร้างสุขภาพ 5 ด้าน คือด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ปัญหาและอุปสรรคที่พบคือกีฬาในอดีตบางชนิดหายไปหรือไม่ นิยมเล่นหรือเปลี่ยนแปลงอุปกรณ์การเล่น ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป กีฬาบางชนิดมีการเล่นการพนันเข้ามาเกี่ยวข้อง ในเรื่องความร่วมมือในการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนากีฬาพื้นบ้าน เพื่อเสริมสร้างสุขภาพชุมชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร พบว่าได้มีการร่วมมือในการจัดการแข่งขันกีฬาพื้นบ้านในช่วงวันสงกรานต์หรือเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ โดยได้รับงบประมาณ สนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล วัด ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ ผู้นำองค์กรส่วนท้องถิ่นบางแห่งไม่ให้ความสำคัญของกีฬาพื้นบ้าน งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ และประชาชนส่วนใหญ่ไม่นิยมเล่น

พระไชยยา พิณบรรเลง (2552 : 236-238) ได้วิจัยการอนุรักษ์และสืบสาน ประเพณีการแห่เรือบกจังหวัดเพชรบุรีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. การเล่นแห่เรือบกเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ กล่าวคือเมื่อแม่น้ำเพชรบุรีแห้งขอดอันมีสาเหตุมาจากการสร้างเขื่อนปิดกั้นแม่น้ำเพชรบุรี การเล่นแห่เรือบกที่เคยเป็นที่นิยมเล่นของชาวเพชรบุรีมาแต่เดิมไม่สามารถเล่นได้อีก จึงได้มีผู้พัฒนารูปแบบการเล่นให้มาเล่นบนบกได้ แล้วเรียกกันว่าแห่เรือบก ซึ่งมีรูปแบบการเล่นคล้ายกับการแห่เรือบก ต่างกันตรงที่การเล่นแห่เรือบก จำลองเรือขึ้นมาเล่นบนบก ส่วนเพลงที่นำมาเล่นก็ยังคงมีลักษณะเช่นเดียวกับการแห่เรือบก และมีลักษณะที่ไม่ต่างไปจากเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ

2. ปัญหาของประเพณีการแห่เรือบกจังหวัดเพชรบุรี มีหลายประการ คือ การละเล่นมีรูปแบบเรียบ ๆ ไม่สลับซับซ้อน จึงไม่ตอบสนองอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ดูหรือผู้ชม ไม่ได้ได้รับความสนใจจากกลุ่มเยาวชน พ่อเพลง แม่เพลง ปัจจุบันลดจำนวนลงเรื่อย ๆ บางคนเลิกการไปประกอบอาชีพอื่นจึงขาดผู้สืบทอด มีความบันเทิงรูปแบบใหม่ ๆ ไหลบ่าเข้าสู่จังหวัดเพชรบุรี

ตลอดเวลา จึงดึงความสนใจจากผู้คนได้มากกว่าการละเล่นพื้นบ้าน และองค์กรภาครัฐยังทำงานไม่ประสานกัน ต่างฝ่ายต่างทำ และไม่ให้ความสนใจเพลงพื้นบ้านเท่าที่ควร

3. แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่เรือบั้งจังหวัดเพชรบุรีมี 2 ประการ คือ

3.1 แนวทางในการอนุรักษ์มี 4 ส่วน คือ (1) องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้ความสำคัญกับการแห่เรือบั้ง และเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านนโยบายและทุนสนับสนุน (2) โรงเรียนจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนการละเล่นแห่เรือบั้ง และเพลงพื้นบ้าน สนับสนุนงบประมาณจ้างวิทยากร และหาอุปกรณ์การเล่นอย่างต่อเนื่อง (3) พ่อเพลง แม่เพลง จัดตั้งกลุ่มพ่อเพลง แม่เพลงแห่เรือบั้ง มีการพบปะ ปรึกษาหารือถึงปัญหา และแนวทางการแก้ไข และ(4) ประชาชน จัดตั้งกลุ่มหรือ องค์กร เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางการละเล่นแห่เรือบั้ง

3.2 รูปแบบการอนุรักษ์มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ (1) อนุรักษ์ของเดิมไว้เป็นแม่บท โดยการอนุรักษ์รูปแบบ คือ อนุรักษ์ เรือ เครื่องแต่งกาย และเพลงในรูปแบบเดิม และการอนุรักษ์เนื้อหา โดยการศึกษาและเก็บเรื่องราวที่เกี่ยวกับการแห่เรือบั้งไว้ให้เป็นระบบ (2) ปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับยุคสมัย แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ และ (3) สร้างมูลค่าเพิ่มให้การแห่เรือบั้ง โดยนำเสนอในรูปแบบของความบันเทิงนำเสนอในรูปแบบของการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสนใจและจะช่วยให้อนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้านนี้ต่อไปได้โดยสรุป การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการแห่เรือบั้งจังหวัดเพชรบุรี จะต้องอาศัยหน่วยงานจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จะต้องให้ความสำคัญ และเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและหาทุนสนับสนุน ตลอดจนการจัดตั้งกลุ่ม และองค์กรในการกำหนดนโยบายและแนวทางเกี่ยวกับละเล่นแห่เรือบั้ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อเสนอเทศ เพื่ออนุรักษ์และสืบสานประเพณีการละเล่นและร้องเพลงพื้นบ้านด้านอื่น ๆ ต่อไปได้

ประจักษ์ ไม้เจริญ (2552 : 452-462) ได้วิจัยการอนุรักษ์และพัฒนา รูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของคณะหุ่นกระบอกแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) คณะที่ก่อตั้งมาเป็นเวลามากกว่า 100 ปี สืบทอดการแสดงหุ่นกระบอกภายในเครือญาติ 2) คณะที่ก่อตั้งมาเป็นเวลาน้อยกว่า 20 ปี หัวหน้าคณะขอรับการแสดงหุ่นกระบอก จึงศึกษาหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญและมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้ที่สนใจที่ไม่ใช่เครือญาติแต่จะเป็นผู้ที่ขอรับการแสดงหุ่นกระบอก คณะหุ่นกระบอกทุกคณะมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อุตลักษณ์ของการแสดงหุ่นกระบอกที่เด่นชัด คือ ศีรษะหุ่นกระบอกแกะสลักจากไม้ที่มีลักษณะเบา ลงรักปิดทองประดับพลอย การแสดงหุ่นกระบอกต้องมีซออุ้มบรรเลงประกอบการแสดงเรื่องที่น่าสนใจเป็นเรื่องต่าง ๆ จากวรรณคดีไทย องค์ประกอบของการแสดงหุ่นกระบอกพบว่าโรงหุ่นกระบอกมีความยาว 5 เมตร สูง 4 เมตร ทำด้วยเหล็กฉากหรือเสาไม้ตั้งกับพื้นตามขนาดที่กำหนดนั่งหรือยืนชิด ฉากเป็นฉากผืนเดียววาดเป็นภาพทะเล ภูเขา ปราสาทหรือป่าติดประตูเข้าออกของตัวหุ่นทั้งสองข้าง คนเชิดหุ่นส่วนใหญ่เชิดหุ่นได้ทุกตัว คณะหุ่นไม่มีวงดนตรีและนักร้องประจำคณะต้องไปว่าจ้างคณะดนตรีมาบรรเลง เรื่องที่แสดงใช้เรื่องจากวรรณคดีไทย ตัวหุ่นแต่งกายเลียนแบบการแสดงโขนและละคร

ความเชื่อในการแสดงหุ่นกระบอกพบว่า ต้องบูชาหุ่นกระบอกด้วยอาหารคาวหวาน ผลไม้ น้ำ ต้องนำหุ่นกระบอกตัวพ่อแก่เข้าโรงหุ่นก่อน แล้วจึงนำหุ่นตัวอื่นๆตามเข้ามาการเชิดหุ่นกระบอกห้ามเชิดให้ศีรษะหุ่นกระบอกหลุดออกจากคอหุ่น ห้ามวางหุ่นกระบอกไว้กับพื้นการเก็บตัวหุ่นลงกล่องให้นำตัวหุ่นที่ไม่สำคัญลงก่อนแล้วตามด้วยตัวสำคัญ ๆ การแสดงหุ่นต้องเข้าและออกทางประตูเท่านั้น เมื่อแสดงหุ่นจบลงผู้เชิดหุ่นทุกคนต้องขอขมานักดนตรีนักร้องและคนเชิดหุ่นอื่น ๆ พิธีกรรมในการแสดงหุ่นกระบอกพบว่า มีพิธีไหว้ครูหุ่นก่อนการแสดง พิธีไหว้ครูดนตรีพิธีค่านับครุหุ่นประจำปี พิธีปักธงไล่ฝน พิธีพรมน้ำมนต์ พิธีติดก้อนยันต์ พิธีเซ่นหุ่น พิธีขอที่ขอทาง และพิธีทอเงาคาถาเรียกคนดู

สภาพการดำรงชีพของคณะหุ่นกระบอกพบว่า การแสดงหุ่นกระบอกนำมาเป็นอาชีพไม่ได้ นักแสดงหุ่นจึงต้องหารายได้จากอาชีพอื่นเช่น ค่าขาย รับจ้างทำสวน และประดิษฐ์ของที่ระลึก สภาพปัญหาของการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลางพบว่ามีสาเหตุมาจาก 1) ภาครัฐไม่ให้การสนับสนุน 2) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดไม่ส่งเสริมให้การแสดงหุ่นกระบอกแพร่หลาย 3) มีการแสดงรูปแบบใหม่แพร่กระจายเข้าสู่สังคม 4) ผู้ชมไม่รู้จักรูปการแสดงหุ่นกระบอก 5) ผู้ชมเข้าไม่ถึงอรรถรสและสุนทริยภาพของการแสดง 6) คณะหุ่นกระบอกขาดการประชาสัมพันธ์ 7) นักแสดงหุ่นกระบอกส่วนใหญ่เข้าสู่วัยชรา 8) นักแสดงหุ่นกระบอกรุ่นใหม่ ๆ ที่มาฝึกหัดเชิดหุ่นกระบอกก็ไม่ตั้งใจฝึกหัด 9) ค่าจ้างการแสดงหุ่นกระบอกมีราคาถูกลงการอนุรักษ์การแสดงหุ่นกระบอกพบว่า ควรบรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย หรือจัดทำเป็นเทปบันทึกภาพการแสดงหุ่นกระบอกมอบให้สถาบันการศึกษาเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนและมอบให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าการแสดงหุ่นกระบอก จัดนิทรรศการ จัดทำเว็บไซต์เกี่ยวกับการแสดงหุ่นกระบอกเป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษาไปทั่วโลก

การพัฒนาารูปแบบการแสดงหุ่นกระบอก พบว่า ต้องมีการพัฒนารูปแบบใหม่เริ่มด้วย ประชาสัมพันธ์ กำหนดราคาค่าจ้างการแสดง การตกลงราคา การทำสัญญาจ้าง การเตรียมอุปกรณ์ การจัดการแสดงที่ได้คุณภาพการจำหน่ายของที่ระลึก การจัดเก็บอุปกรณ์การแสดง และมีการประเมินผลการแสดงทุกครั้งการเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกพบว่า ทำได้โดยวิธีการทำธุรกิจจากการจำหน่ายสินค้าต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการแสดงหุ่นกระบอก แต่ควรเป็นสินค้าที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริงและราคาพอสมควร

ทิพย์วารี สงนอก (2552 : 119-121) ได้วิจัยกระบวนทัศน์ในนิทานชาดกพื้นบ้านอีสานผลการศึกษาพบว่า กระบวนทัศน์ในนิทานชาดกพื้นบ้านอีสาน สามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มหลัก คือ กระบวนทัศน์เกี่ยวกับตัวละคร กระบวนทัศน์เกี่ยวกับของวิเศษ และกระบวนทัศน์เกี่ยวกับสถานที่ที่กระบวนทัศน์เกี่ยวกับตัวละคร แบ่งได้เป็น 4 กลุ่มคือ 1) ชุดความคิดเกี่ยวกับตัวละครเอก จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มชนชั้นสูง ได้แก่ ท้าวกาฬเกษ ท้าวลิ้นทอง ท้าวสังคทัต ท้าวสินไชย ท้าวสีทน ท้าวสุริยญาณ ท้าวสุริวงค์ ท้าวโสวัตร์ ท้าวหงส์หิน ท้าวหน้าผาก ท้าวกะดัน และพญาคันคาก กลุ่มชนชั้นล่าง ได้แก่ ท้าวกำกาดำ ท้าวคันทนาม ท้าวคำพอง ท้าวจันทคราส ท้าวเต่าคำ ท้าวบุษบา ท้าวสุพรมโมกษา และท้าวหัวข่อหล่อ 2) ชุดความคิดเกี่ยวกับตัวละครมนุษย์อื่น สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ตัวละครมนุษย์อื่นฝ่ายดี ได้แก่ นางเอก ผู้ปกครองตัวเอง (พ่อแม่ ยาจำสวน พระฤๅษี) และตัวละครมนุษย์อื่นฝ่ายร้าย ได้แก่

พี่น้อง แม่เลี้ยง เมียน้อย กษัตริย์ และเสนาอำมาตย์ 3) ชุดความคิดเกี่ยวกับตัวละครสัตว์ สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ ตัวละครสัตว์ที่มีอยู่จริง ได้แก่ กา จระเข้ จิ้งหรีด (จินายม้) ช้าง เต่า ม้า และหมา ตัวละครสัตว์เหนือธรรมชาติสัตว์ ได้แก่ ครุฑ งูชวง นาค นางเงือก และสีโท 4) ชุดความคิดเกี่ยวกับตัวละครเหนือธรรมชาติ สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ตัวละครเหนือธรรมชาติฝ่ายดี ได้แก่ พระอินทร์ พระเวสสุกรรม พระยาแถม นางฟ้า กิณรี รุกขเทวดา และตัวละครเหนือธรรมชาติฝ่ายร้าย ได้แก่ ยักษ์ผู้ชาย ยักษ์ผู้หญิง และวิทย์าธร เป็นต้น กระบวนทัศน์ของวิเศษ แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ของวิเศษที่ได้มาจากการกำเนิดตัวเอง พบว่า มีความหลากหลายลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของวิเศษที่เป็นอาวุธ ไม่ว่าจะ เป็นธนู ดาบ หรือพระขรรค์ 2) ของวิเศษที่ได้มาจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งพระโพธิสัตว์หรือตัวละครเอกได้มาจากผู้ที่มีอิทธิฤทธิ์หรือผู้มีอิทธิฤทธิ์ มักจะเป็นอาวุธที่ใช้ในการทำศึกสงคราม นอกเหนือจากนั้นก็จะเป็นของวิเศษจำพวกที่ช่วยชุบชีวิตคนตายให้ฟื้นขึ้นมาได้ เช่น ไม้เท้ากักขั้ตายปลายชี้เป็นและยาวิเศษ หรือน้ำเต้าวิเศษ เป็นต้น กระบวนทัศน์เกี่ยวกับสถานที่ในนิทานชาดกพื้นบ้านอีสาน สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) สถานที่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ ทุ่งนา แม่น้ำ ลำธาร หรือมหาสมุทร 2) สถานที่เหนือธรรมชาติ ได้แก่ เมืองแถม เมืองบาดาล ป่าหิมพานต์

สุริยา ผันพลี (2552 : 91-100) ที่ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม : กรณีศึกษาโรงเรียนเซนต์ยอแซฟศรีสงคราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าสภาพและปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม พบว่า นักเรียนต้องได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมเนื่องจากนักเรียนขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ นักเรียนพูดคุย และส่งเสียงดังในขณะที่ครูกำลังสอน ไม่สนใจครู ไม่ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรม ไม่กล้าแสดงออก ไม่มีความมั่นใจในตนเอง ไม่เข้าคิวรับอาหาร นักเรียนขาดวินัยในตนเอง ไม่ค่อยสนใจในการศึกษาเล่าเรียน และขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

กนกรัตน์ ตั้งสุขเกษมสันต์ (2552 : 253-258) ได้วิจัยการผลิตหนังสือนิทานพื้นบ้านเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กด้อยโอกาสจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องท้าวเสียวสวาสดี ท้าวกำพร้าวฝ้ายน้อย และท้าวกำกาดำ เป็นนิทานที่บอกเล่าสืบทอดต่อกันมาหลายรุ่นจนไม่สามารถระบุแหล่งที่มาได้ ต่อมาเมื่อผู้รวบรวมไว้โดยบันทึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมและอักษรไทยน้อย และมีการประพันธ์ขึ้นใหม่เป็นลักษณะคำกลอนอีสาน แต่คนทั่วไปไม่นิยมอ่านเพราะอ่านเข้าใจยากเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านอีสานแฝงคุณธรรมจริยธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความซื่อสัตย์ สภาพปัจจุบันและปัญหานิทานพื้นบ้านอีสานสำหรับเด็กด้อยโอกาส พบว่า สภาพปัจจุบันและปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมนั้น เด็กขาด ความมีระเบียบวินัย ความความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความซื่อสัตย์ สภาพปัจจุบันพบว่า ไม่มีหนังสือนิทานดังกล่าว ปัญหาเนื่องมาจากสถานศึกษาขาดงบประมาณในการผลิตหนังสือนิทาน ร้านจำหน่ายหนังสือและห้องสมุดที่เปิดให้บริการในเขตเทศบาลนครขอนแก่นไม่มีหนังสือนิทานพื้นบ้านอีสานสำหรับเด็กวัย 3-6 ขวบ ผู้บริหารสถานศึกษาไม่เห็นนโยบายการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นในด้านนิทานพื้นบ้านอีสานอย่างเป็นทางการ บุคลากรผู้นำนิทานไปใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเด็กโดยตรงไม่มีความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านอีสาน และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง การผลิตหนังสือนิทานพื้นบ้านเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กด้อยโอกาส พบว่าดำเนินการตามขั้นตอนการผลิต ได้แก่

การเตรียมการ การเขียน การจัดภาพประกอบ การใช้อักษรแบบและขนาด การจัดหน้าและรูปเล่มของหนังสือ การทดลองใช้ และการจัดพิมพ์ ในที่สุดได้นิทานพื้นบ้านเรื่องใหม่ เรื่องก้าน้อยตามหาด้านน้ำ ซึ่งผลจากการนำนิทานฉบับสมบูรณ์ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ในด้านเนื้อหา ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันเพราะเนื้อหาของนิทานส่งเสริมจินตนาการ การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็ก ด้านภาพประกอบ ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันเพราะมีความสวยงามสีสดใส ตัวอักษรรูปแบบและขนาดชัดเจนอ่านง่าย ด้านรูปเล่มครูและผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจในระดับมาก เพราะหนังสือมีความคงทน เมื่อนำนิทานไปเล่าให้เด็กฟัง เด็กมีความพึงพอใจมาก ชื่นชอบและจดจำตัวละครได้ เลียนแบบคำพูดและท่าทางของตัวละคร เข้าใจในเรื่องราวที่เกิดขึ้น และสามารถอธิบายผลดีผลเสียที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมอันเกิดจากการกระทำของตัวละครแต่ละตัวได้

จุฑาศิริ ยอดวิเศษ (2553 : 289-302) ได้วิจัยการอนุรักษ์และพัฒนาดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิมกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิม กรุงเทพมหานคร มีขึ้นพร้อมกับการอพยพของชาวมุสลิมจากทางตอนใต้ของประเทศไทย เมื่อเข้ามาอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครก็มีการปรับเปลี่ยนจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทยมุสลิมภาคกลาง ปัจจุบันศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิม กรุงเทพมหานคร พบว่ามีอยู่ 2 ประเภท คือ ลิเกเรียบ และนาเสปโบราณ สภาพและปัญหาของการแสดงดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิมกรุงเทพมหานคร พบว่า แบ่งออกได้เป็น 5 ด้านคือ 1) ด้านความเข้าใจตามหลักศาสนาพบว่าการแบ่งทศนะของผู้ชมดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิมเป็น 2 ทศนะ 2) ด้านความนิยมของคนดู ผู้ชมในปัจจุบันลดความนิยมศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิมและนิยมการแสดงสมัยใหม่มากขึ้น 3) ด้านการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่ การขยายตัวเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีผลต่อการแสดงดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิม กรุงเทพมหานครที่ยังยึดแนวทางปฏิบัติแบบโบราณจึงเสื่อมความนิยมลง 4) ด้านการสืบทอด คนรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะสืบทอดเนื่องจากศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิมไม่สนุก ไม่น่าติดตาม 5) ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ไม่มากเท่าที่ควร ในหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่เห็นความสำคัญไม่มีการส่งเสริมเข้าไปในชุมชน การที่จะอนุรักษ์และพัฒนาดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิม กรุงเทพมหานครให้คงอยู่และมีบทบาทเหมือนเดิมคงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่สิ่งนี้อาจทำได้ในขณะนี้ก็คือ แทรกดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิม ในกิจกรรมรื่นเริงอื่นๆ สร้างเครือข่ายความเข้าใจทางดนตรีจากกลุ่มเล็กๆ ให้ขยายเป็นกลุ่มใหญ่ จัดทำวีดิทัศน์ เกี่ยวกับดนตรีอิสลาม เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถนำไปเปิดชมและเรียนรู้ตามโอกาสต่าง ๆ ด้วยความมุ่งมั่นเหล่านี้ อาจจะช่วยให้อาณาเขตวัฒนธรรมของชาวบ้านซึ่งถูกละเลยมานานปรากฏอยู่ในวิถีแห่งสังคมไทยต่อไป แต่ทั้งนี้ต้องเป็นการร่วมมือกันระหว่างสมาชิกในชุมชน องค์กรของรัฐ และองค์กรเอกชน

พระมหาสุบรรณ อ่ำกร่าง (2553 : 58-60) ได้ศึกษากาารวิเคราะห์คุณธรรมในนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุโขทัย ผลการศึกษาพบว่า การนำนิทานพื้นบ้านสุโขทัยโดยเฉพาะนิทานที่มีคุณธรรมหลาย ๆ ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน สร้างเป็นแบบเรียน หนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่านเพิ่มเติม หรือหนังสือประกอบการเรียนการสอนต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนได้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งคุณธรรม ซึ่งทำให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข

พระมหาสุระเวช วชิโร (เกชิต) (2553 : 80-81) ได้ศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์ทางพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่องพระยากันคาก ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานมีลักษณะผสมผสานตามความเชื่อท้องถิ่นกับวรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งส่วนมากไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง และสามารถจัดเป็นกลุ่ม ๆ ดังนี้คือ วรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมคำสอน และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด สำหรับพุทธธรรมที่ปรากฏในเรื่องพระยากันคากนี้ พบว่า มี 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสภาวะธรรม ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 ชั้น 5 ไตรลักษณ์ และกรรมนิยาม และส่วนที่เป็นคุณธรรม ได้แก่ ความกตัญญู ความเมตตา ความสามัคคี ความสันโดษ ความเสียสละ หลักกัลยาณมิตร การบำเพ็ญทาน และความเพียรโลกทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ ได้แก่ โลกทัศน์ทางธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ หลักความสัมพันธ์ การปกครอง และเศรษฐกิจและการครองชีพโลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติ ได้แก่ การอาศัยธรรมชาติคือน้ำฝนในการทำนาของเหล่ามนุษย์ น้ำจึงเป็นธรรมชาติที่สำคัญ, โลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ความลี้ลับมหัศจรรย์แห่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การเนรมิตปราสาทแก่พระยากันคาก เป็นต้น หลักความสัมพันธ์ ได้แก่ ความผูกพันเกี่ยวข้องของคนในครอบครัว และสังคม หลักการปกครองในเรื่องพระยากันคากนั้นเป็นการใช้อำนาจปกครองในทางที่ไม่ชอบธรรมของพระยาเถน ด้านเศรษฐกิจและการครองชีพ ได้แก่ มนุษย์ทั้งหลายมีอาชีพทำนา ต้องอาศัยน้ำฝนในการทำนา เมื่อเกิดความแห้งแล้งซึ่งมีสาเหตุมาจากการกระทำของพระยาเถน จึงเป็นอยู่ด้วยความยากลำบาก จึงได้ต่อสู้กับพระยาเถนจนได้ชัยชนะในที่สุดและกลับมีความเป็นอยู่ที่ดีดังเดิม

สรุป จากงานวิจัยในประเทศทำให้พบว่า การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน มีการสอดแทรกนิทานไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ อีกทั้งเนื้อหาของนิทานที่คัดเลือกสอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียน ทั้งยังเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนโดยตรง จึงทำให้เด็กและเยาวชนแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม

2. งานวิจัยต่างประเทศ

2.1 งานวิจัยต่างประเทศในอดีต

Holstein (1976 : 51-56) ได้วิจัยเรื่อง “Irreversible, Stegwise Sequence in the Development of Moral Judgment : A Longitudinal Study of Males and Females” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กวัยรุ่น และบิดามารดาของเด็ก โดยทำการวิจัยแบบระยะยาว ช่วง 3 ปี ผลการวิจัยพบว่า ในครั้งแรกเด็กหญิงส่วนใหญ่เมื่ออายุ 13 ปี มีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 3 ส่วนเด็กชายมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 2 ต่อมาเมื่อมีการวัดซ้ำอีกครั้ง เมื่อเด็กอายุ 16 ปี ปรากฏว่าวัยรุ่นชายส่วนใหญ่ มีพัฒนาการทางจริยธรรมไปถึงขั้นที่ 4 ในขณะที่วัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ระหว่างขั้น 3-5 สำหรับบิดา มารดาของเด็ก ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วง 40 ปีเศษ พบว่าส่วนมากมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่าผู้ใหญ่เพศหญิง และในช่วง 3 ปี ที่มีการวัดซ้ำ ปรากฏว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ก้าวหน้าขึ้นน้อยมาก ซึ่งตรงข้ามกับวัยรุ่นชายและหญิงซึ่งเป็นบุตร มีพัฒนาการทางจริยธรรมที่ก้าวหน้าเร็วกว่ามาก

Nelly (1976 : 260) ได้วิจัย “Some Situational Effects on Moral Judgment Measured by a Multiple-Choice” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการให้เหตุผลทาง

จริยธรรมในสถานการณ์ด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความซื่อสัตย์ของนักเรียนระดับเกรด 4 และ 6 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนระดับเกรด 4 และ 6 มีการให้เหตุผลทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบการให้เหตุผลทางจริยธรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ปรากฏว่าเด็กให้เหตุผลในขั้นที่ 1 เกี่ยวกับการแก้ปัญหาด้านความซื่อสัตย์ และให้เหตุผลในขั้นที่ 4 แก้ปัญหาในสถานการณ์ด้านความเอื้อเฟื้อและเมื่อเปรียบเทียบเด็กชายและหญิงในสถานการณ์ด้านความซื่อสัตย์ พบว่า เด็กชายให้เหตุผลขั้นที่ 1 มากกว่าเด็กหญิงและเด็กหญิงใช้เหตุผลขั้นที่ 4 มากกว่าเด็กชาย แต่ในสถานการณ์ด้านความเอื้อเฟื้อ เด็กชายและหญิงมีเหตุผลทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

Barry (1979 : 4152-A) ได้วิจัย “An Elaboration of the Relationship Between Parental Behavior and Children’s Moral Development” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กในด้านการให้เหตุผลทางจริยธรรม การสวามิภักดิ์ทางสังคม และพฤติกรรมทางจริยธรรมของเด็กในโรงเรียนกับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก การออกคำสั่งบังคับและการลงโทษ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการให้เหตุผลทางจริยธรรมกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของเด็ก ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของเด็กมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักมากกว่าการออกคำสั่งบังคับ และการลงโทษ การให้เหตุผลทางจริยธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก การออกคำสั่งบังคับ แต่ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของเด็ก และพบว่าเด็กชายและเด็กหญิงมีพฤติกรรมทางจริยธรรมและเหตุผลทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

Kruger (1990 : 100-102) ได้วิจัยการวิเคราะห์และการปรับปรุงยุคเพลงพื้นบ้านบราซิลสู่วิธีการสอนเครื่องสาย เทียบได้กับต้นแบบของอเมริกัน สำหรับใช้ในระบบดนตรีศึกษาของบราซิล ผลการวิจัยพบว่าในการที่จะพัฒนาวิธีการสอนเครื่องสาย “เริ่มเรียนเครื่องด้วยเพลงพื้นบ้าน” เป็นความตั้งใจอย่างแน่วแน่ ว่าต้นแบบที่เหมาะสมของเทคนิคการสอนภาคปฏิบัติและสิ่งที่จะตามมาจะต้องได้รับการบ่งบอกโดยการตรวจสอบวิธีการสอนเครื่องสายของอเมริกัน เพราะฉะนั้นการวิเคราะห์ก็คือการตรวจสอบดนตรีพื้นบ้านและความเกี่ยวข้องที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ต่อวงการดนตรีศึกษารวมทั้งบทบาทของเพลงในวิธีการสอนเครื่องสายของอเมริกัน การปฏิบัติขั้นตอนที่ หนึ่งคือ วิธีการสอนทางดนตรีศึกษาในแนวหน้าได้รับการตรวจสอบทบทวน การวิเคราะห์วิธีการสอนเครื่องสายนี้ได้พบวิวัฒนาการและลักษณะของวิธีการสอนเครื่องสายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ใช้ในโรงเรียนของรัฐในสหรัฐอเมริกา ขั้นตอนที่สองในการพัฒนาวิธีการสอนเครื่องสายด้วยดนตรีพื้นบ้านของบราซิล ต้องตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะเกิดตามมาที่เหมาะสมของแนวคิดทางดนตรีสำหรับนักศึกษาชาวบราซิล ลำดับขั้นตอนของวัสดุสื่อทางเทคนิคนี้จะเลือกได้ด้วยการพัฒนารายการลำดับความสำคัญแบบบูรณาการลำดับสุดท้าย เป็นการอภิปรายว่าในประเด็นที่ว่า เราจะไปหาดนตรีพื้นบ้านของบราซิลได้ที่ไหนและจะนำมาผสมผสานสำหรับวิธีการสอนอย่างไร การอภิปรายนี้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของวิธีการสอนเครื่องสายของบราซิลและวิธีการนำมาปฏิบัติสำหรับการสอนในชั้นเรียน รูปแบบฉบับสุดท้ายของวิธีการสอนเครื่องสายของบราซิล ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษจากภาษาโปรตุเกส

Mackey (1995 : 80) ได้ศึกษาการแสดงดนตรีพื้นบ้านของเมืองโนวาสกอตตา ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านในเมืองโนวาสกอตตา มีความซาบซึ้งและภูมิใจในภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้านของตนเอง และพยายามที่จะสืบทอดความรู้ มีการปฏิบัติ คือ การไปอยู่ร่วมกับปราชญ์

ชาวบ้านจากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในต่างประเทศพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านจะอยู่ในความหมายใด ๆ ก็ตาม ผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า ภูมิปัญญาเป็นเครื่องมือที่ดีในการศึกษา เป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นพลังที่สำคัญยิ่งที่ทำให้ชาวบ้านมีชีวิตรอดอย่างสร้างสรรค์ มีความสมดุลลงตัวโดยปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ภูมิปัญญาไม่เน้นความเฉลียวฉลาด ไม่เน้นความมีเหตุผลลงเว้นการวิพากษ์วิจารณ์ แต่จะเน้นค่านิยม กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม และเปิดโอกาสให้ปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อเป็นการแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์จริง

Thurston (1998 : 71-79) ได้ศึกษาการรักษาคุณธรรมจริยธรรมโรงเรียนชุมชนชนบทอันสงบสุข การรักษาชุมชนชนบทได้เสนอการดูแลจริยธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นในการส่งเสริมโรงเรียนให้ปลอดภัย และพัฒนานักเรียน และคนให้มีความรับผิดชอบในการทำความเคารพและมีจิตใจที่โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่นในบทวิจัยได้อธิบายการเรียนการสอนสามแบบ สำหรับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนในโรงเรียนให้เป็นแหล่งในการรักษาคุณธรรมจริยธรรมไว้การสอนทักษะและการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยการเน้นทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสำหรับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

Okamoto (1999 : 580-A) ได้ศึกษาภาพการ์ตูนโฆษณาชวนเชื่อ อันเป็นศิลปะตลกในยามสงครามของญี่ปุ่น ซึ่งประกอบด้วยแถบหนังสือพิมพ์ การ์ตูนคณะเดียวในนิตยสารและแผ่นปลิวการ์ตูน ในช่วงปี 1941-1945 ช่วงนั้นญี่ปุ่นรุกรานจีนและขยายไปถึงมหาสมุทรแปซิฟิก นิตยสารการ์ตูนมาจะ เป็นฉบับเดียวที่จำหน่ายทั่วประเทศ มุ่งเป้าผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่ หาทางปลุกใจให้เกลียดชังศัตรู โดยล้อเลียนผู้นำประเทศอื่น เช่น ประธานาธิบดีรูสเวลต์ ของสหรัฐอเมริกา เซอร์ซิลลี นายกรัฐมนตรีของอังกฤษ และเจียงไคเช็คของจีน แผ่นปลิวการ์ตูนโฆษณาชวนเชื่อ ผลิตโดยคณะนายพลของกองทัพบกญี่ปุ่น มุ่งเป้าที่กองทัพและพลเรือนต่างประเทศมีความมุ่งหมาย เพื่อให้เห็นความไม่มีศีลธรรมของทหารฝ่ายศัตรู และเพิ่มความเกลียดชังศัตรูของชายเอเชียที่มีต่อผู้รุกรานชาวตะวันตก ตัวแปรตามของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการตีความการ์ตูนบทบรรณาธิการที่มี 2 ตอน ตอนแรก ขอให้ผู้ร่วมวิจัยอธิบายสัญลักษณ์ในการ์ตูนและให้นิยามการ์ตูนเหล่านั้น เป็นความหมายตอนที่สอง ขอให้ผู้ร่วมวิจัยเขียนคำตีความแนวคิดสั้นๆ ของการ์ตูน ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลพบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในผลสำคัญหรือในปฏิสัมพันธ์

2.2 งานวิจัยต่างประเทศในปัจจุบัน

Brand (2001 : 1469) ได้ศึกษาการใช้นิทานกริมม์เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาทางจริยธรรมในนิทานโดยศึกษาเด็กเกรด 1, 2 และ 3 ในองค์ประกอบ 4 ประการ คือ กิจกรรมการเล่านิทาน การแสดงละคร การสัมภาษณ์ และกิจกรรมศิลปะ โดยใช้การสัมภาษณ์ในการประเมินความเข้าใจเนื้อหาทางจริยธรรม ผลการศึกษาพบว่าเด็กสามารถบ่งชี้เนื้อหาทางจริยธรรมที่พบในนิทาน เช่น ความซื่อ-ความดี เจตนาภายใต้การกระทำ เหตุผลในความรัก ความยุติธรรม และความเห็นอกเห็นใจได้

Harvey (2002 : 1252-A) ได้ทำการศึกษาเชิงผลกระทบของการใช้หนังสือนิทานที่บันทึกเสียงไว้ ที่มีต่อความรู้และแสดงออกเสียงคำศัพท์ของเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 80 คน จากโรงเรียนสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในซานเมือง โรงเรียนก่อนวัยเรียนในเขตชานเมืองชั้นใน และจากโรงเรียนขนาดเล็ก แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มเปรียบเทียบ โดยเด็กได้รับหนังสือ

บันทึกเสียงหรืออุปกรณ์ทางศิลปะเป็นเวลานานกว่า 10 สัปดาห์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เด็กที่อยู่ในกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์เพิ่มขึ้นและที่แสดงออกอย่างมีนัยสำคัญเด็กที่ทำคะแนนได้ต่ำที่สุดในระหว่างการทดสอบก่อนเรียนครั้งแรกมีประสบการณ์ที่ได้ประโยชน์มากที่สุดหลังการทดลอง ถึงแม้ว่าความถี่ที่กลุ่มทดลองได้ฟังหนังสือบันทึกเสียง จะมีความสัมพันธ์กับจำนวนคำศัพท์ที่รับรู้เพิ่มขึ้น แต่ไม่มีความสัมพันธ์ดังกล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาคำศัพท์ที่แสดงออกและผู้ปกครองของเด็กในกลุ่มทดลอง รายงานเด็กของตนว่ามีความสุขในการฟังหนังสือบันทึกเสียงอย่างมาก

Chung (2003 : 156-157) ได้วิจัยโครงการดนตรีสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตามพื้นฐานของมาตรฐานหลักสูตรดนตรีใหม่ ในไต้หวัน ผลการวิจัยพบว่า มาตรฐานหลักสูตรโรงเรียนของรัฐในไต้หวันไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะเวลาจนถึง 50 ปีที่ผ่านมาจนกระทั่งในปี 1993 มาตรฐานหลักสูตรใหม่ ได้มีการเปลี่ยนแปลง มาตรฐานด้านดนตรีอย่างใหญ่หลวงสำหรับชั้นประถมปีที่ 1 ถึง 6 นับเป็นครั้งแรกที่วิชาดนตรีได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1 และ 2 และถือเป็นชั้นเรียนระดับพื้นฐานทางดนตรีสำหรับทุกระดับชั้นปี นอกจากนี้ ยังเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดในการผูกขาดการพิมพ์ตำราทางดนตรี ที่เดิมมีสิทธิ์เฉพาะองค์กรของรัฐให้สำนักพิมพ์เอกชน มีสิทธิ์ในการจัดทำหลักสูตรและจัดพิมพ์ตำราเรียนทางดนตรีได้เช่นเดียวกัน หลังจากได้รับการตรวจสอบและการอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาในไต้หวัน ด้วยเหตุนี้จึงมีการประยุกต์วิธีการสอนดนตรีแบบคาลโคเรช โคคายยี และออร์ฟ ผู้วิจัยได้สร้างกลยุทธ์และได้ออกแบบรูปแบบของแผนการสอนสำหรับชั้นเรียนดนตรี การจัดเตรียมการเรียนด้านจังหวะและทำนองควรมีไว้ในตอนต้นของแผนการเรียนการสอน เนื้อหาที่ใช้สอนประกอบด้วยบทกวี และเพลงพื้นบ้านสำหรับเด็ก เพลงพื้นบ้านของอังกฤษ เพลงและดนตรีพื้นบ้านของต่างประเทศอื่น ๆ ถึงแม้ว่าระบบการดนตรีตะวันตกเป็นเป้าหมายของการเรียนดนตรีมาตรฐานหลักสูตรดนตรีใหม่ แต่คำประพันธ์และเพลงพื้นบ้านสำหรับเด็กได้ถูกนำมาใช้เป็นอย่างมาก สำหรับให้ได้ความรู้สึกและเรียนรู้ลักษณะของจังหวะและทำนอง เพราะว่าสิ่งเหล่านี้ มีอยู่ในภาษาแม่ของเด็กผู้วิจัยได้เลือกที่จะพิมพ์แผนการเรียนการสอนดนตรีในเว็บไซท์ ก็เพื่อให้เข้าถึงนักการศึกษาทางดนตรีในจำนวนที่มากขึ้น และคาดว่าจะได้รับการติชมกลับมาจากผู้ชมเว็บไซท์นี้ ในเว็บไซท์นี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอวัตถุประสงค์ของเว็บไซท์ มาตรฐานหลักสูตรทางดนตรีใหม่ วิธีการสอนดนตรีตะวันตกโครงการทางดนตรี สิ่งช่วยในการสอนดนตรี (โน้ตดนตรีและไฟล์เสียง) การเชื่อมโยงและแหล่งข้อมูล ข้อมูลเหล่านี้จะได้รับการเขียนลงในซีดีรอมและสอดใส่ไว้ในที่ด้านหลังของวิทยานิพนธ์

Kasama (2008 : 281-294) ได้วิจัยการศึกษาภูมิปัญญาไทยของครูจะเข้แบบฉบับดั้งเดิมในการพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในประเทศไทย พบว่าครูจะเข้แบบฉบับดั้งเดิมเน้นในเรื่องการฝึกหัดปฏิบัติเบื้องต้นที่ “พื้นฐานแม่นยำ ถูกต้องตั้งแต่การนั่ง การพันไม้ติด การไล่เสียง การไล่นิ้ว และการจดจำเพลงแบบฝังรากลึก” ครูจะเข้ในปัจจุบันเน้นในเรื่องการต่อเพลงให้ได้ตรงตามหลักสูตร ส่วนในเรื่องของกระบวนการเรียนการสอนและการถ่ายทอดครูแบบฉบับดั้งเดิมใช้วิธีการถ่ายทอดแบบตัวต่อตัว การต่อเพลง การให้เลียนแบบครู การสาธิต และการให้ทำตาม เน้นการปฏิบัติให้รู้สึกและรู้จริงในเม็ดทรายและการประดับทำนองจะเข้ ที่วิจิตรพิสดารเช่น การสะบัด การรวี การขยี้ การติดเสียงตอด การโปรยเสียงและอื่น ๆ ครูปัจจุบันสอนผสมผสานทั้งแบบตัวต่อตัว ต่อเพลง เลียนแบบครู สาธิต ให้ทำตาม และแบบกลุ่ม สอนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ เพลงฝึกหัด กลุ่มครูส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนเป็นเพลงสองชั้นง่าย ๆ แทนการต่อด้วยเพลงดับต้นเพลงฉิ่ง

สามชั้นตามแบบฉบับดั้งเดิม มีการใช้สื่อเทคโนโลยีช่วยสอนใช้แบบฝึก (Tutor) รวมทั้งการใช้เน็ตในการต่อเพลงแทนการสอนแบบตัวต่อตัว การเปลี่ยนแปลงของกระบวนการถ่ายทอดในปัจจุบัน ทำให้นักเรียนได้รายละเอียด กลวิธีพิเศษจากครูไม่ครบถ้วนดังนั้นรูปแบบการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะชี้แจงเน้นที่การสอนตามแบบฉบับดั้งเดิมเป็นส่วนสำคัญและบูรณาการผสมผสานกับการสอนแบบปัจจุบันของกลุ่มครูผู้สอนจะเข้าในวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั้ง 12 แห่งทั่วประเทศ จึงทำให้กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้าได้มาตรฐานและมีคุณภาพสูงสุด

Davila (2009 : 125) ได้วิจัยวิธีสอนฟ้อนรำภาคปฏิบัติอย่างเอาใจจริงเอาใจ : การฟ้อนรำของผู้หญิง เสมือนกับการปฏิบัติด้านความมีสิทธิเสมอภาคของสตรี ผลการวิจัยพบว่าการรำลึกถึงอดีต สืบสาวถึงเชื้อชาติ ชน และการกดขี่ทางเพศเหล่านี้ ได้รับการพลิกกลับเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นอิสระด้วยการฟ้อนรำและเสียงขับร้องของผู้หญิง การดำเนินการทางสังคมเป็นไปด้วยดีโดยการสร้างความเป็นปึกแผ่นที่ถูกต้องเข้ามารวมกันโดยสหภาพอาฟริกา วัฒนธรรมพื้นถิ่นและวัฒนธรรมยุโรป การใช้คติชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติที่เป็นข้อแตกต่างระหว่างความรู้ของโลกที่หนึ่งกับโลกที่สาม การขาดแนวความคิดเรื่องสิทธิเสมอภาคของสตรีในเขตพื้นที่ที่ทำการวิจัยนี้นำไปสู่การขาดการตีความหมายด้านสิทธิเสมอภาคของสตรีอย่างเด่นชัดซึ่งเปรียบเสมือนเลนซ์พื้นฐานที่จะทำให้การฟ้อนรำพื้นบ้านสมเหตุสมผลต่อการปลดปล่อยอิสรภาพทางกายภาพ การฟ้อนรำพื้นบ้านเป็นคนละชั่วกับประวัติศาสตร์ที่มีผู้ชายอยู่ในตำแหน่งที่เหนือกว่าที่เน้นการชื่นชมในร่างกายที่เชื่อมโยงกับการหาความรู้ของการรับรู้ทางโลก เปรียบได้กับการเข้าถึงวิธีการสอนฟ้อนรำพื้นบ้านที่ละเอียดอ่อน มาเป็นกรอบแนวคิดการสอนฟ้อนรำพื้นบ้านภาคปฏิบัติอย่างเอาใจจริงเอาใจเป็นความขัดแย้งระหว่างแนวโน้มทางการปฏิบัติทฤษฎีคาร์นิวัล และการย้อนตีความหมายของการฟ้อนรำในลักษณะของประวัติศาสตร์ด้านการแสดง และเข้าสู่จุดสูงสุดที่การแสวงหาทักษะในชั้นเรียน วิธีการแบบนักเรียกร้องสิทธิเสมอภาคของสตรีเป็นขायโยงการวิเคราะห์และการตีความเชิงคุณภาพ นำเข้าสู่มิติการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา ที่สะท้อนถึงความใกล้ชิดจะเป็นชาวพื้นถิ่น และมีมิติของความมีส่วนร่วม ตลอดจนขบวนการของการวิจัย สถานที่ใช้เป็นฐานสำคัญในการวิจัยคือเมืองบาร์รันควิลา ประเทศปฏิบัติการทางความมีสิทธิเสมอภาคของสตรี

สรุปจากงานวิจัยต่างประเทศทำให้พบว่า นิทานพื้นบ้าน บทบาททางสังคมมีต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่มีส่วนในการเสริมสร้างคุณลักษณะทางจริยธรรม ทั้งในสภาพสังคมทั่วไป จะพบว่าการปลูกฝังและพัฒนาการทางจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลจะต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุด เป็นสถาบันแรกที่มีมนุษย์ต้องผูกพันอยู่ตั้งแต่เกิด

ข้อสรุปจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้มองเห็นภาพรวมความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน สามารถทำให้การดำรงอยู่ของนิทานพื้นบ้าน การดำรงชีวิต ซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วช่วยให้ผู้วิจัยได้มีความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวกับเรื่องที่จะทำการวิจัย และสามารถนำความรู้พื้นฐานเหล่านี้มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล และอภิปรายผลในการวิจัยนิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนภาคอีสาน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้าน 2) สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนภาคอีสาน และ 3) การอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) และทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) และการจัดสนทนากลุ่ม และนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 ด้านเนื้อหา
 - 1.2 วิธีวิจัย
 - 1.3 ระยะเวลาในการวิจัย
 - 1.4 พื้นที่วิจัย
 - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา
ในการวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาในการศึกษาดังนี้
 - 1.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านอีสาน
 - 1.2 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านอีสาน เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน
 - 1.3 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน
2. วิธีวิจัย
ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study)

โดยการสำรวจ สัมภาษณ์ สังเกต และการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัย

3. ระยะเวลาในการวิจัย

ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2554 ถึงเดือนธันวาคม 2557

4. พื้นที่วิจัย

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด และเลือกโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนที่มีนิทานพื้นบ้านจำนวนมาก มีนักร้องนิทาน และมีพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง และมีการใช้นิทานพื้นบ้านประกอบในการเรียนการสอนซึ่งประกอบด้วยดังนี้

4.1 จังหวัดกาฬสินธุ์

4.1.1 โรงเรียนบ้านแกหัวแฮดสัสมโงงวิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

โรงเรียนบ้านแกหัวแฮดสัสมโงงวิทยา ตั้งอยู่หมู่ที่ 12 ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสยจังหวัดกาฬสินธุ์ รหัสไปรษณีย์ 46130 ก่อตั้งเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2465 อยู่ห่างจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 25 กิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวอำเภอกมลาไสย ประมาณ 10 กิโลเมตร เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ชื่อโรงเรียนตั้งตามชื่อของสามหมู่บ้าน คือบ้านแกบ้านหัวแฮด และบ้านสัสมโงง ชาวบ้านจึงนำชื่อของสามหมู่บ้าน มาตั้งเป็นชื่อว่าโรงเรียนบ้านแกหัวแฮดสัสมโงงวิทยา

4.1.1.1 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนบ้านแกหัวแฮดสัสมโงงวิทยา มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 313 คน ระดับชั้นอนุบาล 1-2 มีนักเรียนจำนวน 47 คน ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น 1-6 มีนักเรียนจำนวน 192 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 1-3 มีนักเรียนจำนวน 74 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2556)

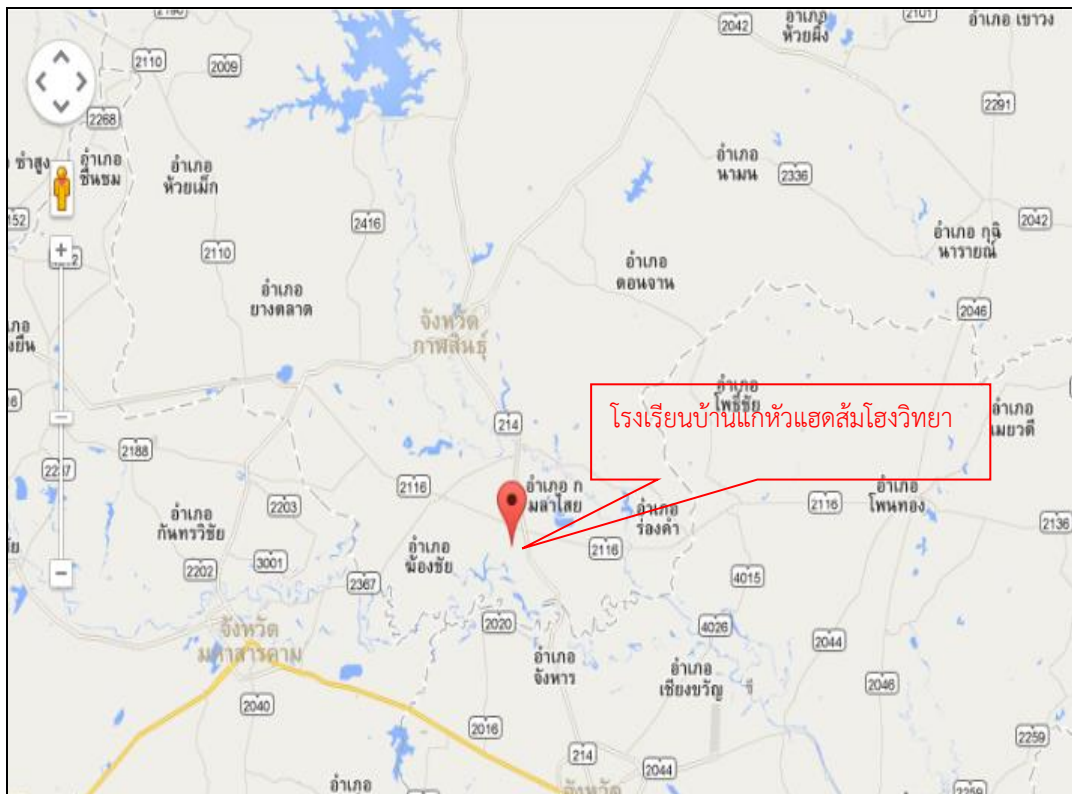
4.1.1.2 ข้อมูลครู/บุคลากร

ครูและบุคลากร มีจำนวนทั้งหมด 20 คน ชาย จำนวน 9 คน หญิง จำนวน 11 คน ปัจจุบันมีนายประสงค์ บาลลา เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และมีนายอดุลย์ ภูภักดี เป็นรองผู้อำนวยการโรงเรียน

4.1.1.3 เขตพื้นที่บริการของโรงเรียน

เขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านแกหัวแฮดสัสมโงงวิทยา คือ บ้านแก หมู่ที่ 1 บ้านบ่อ หมู่ที่ 9 บ้านหัวแฮด หมู่ที่ 10 บ้านสัสมโงง หมู่ที่ 11 และบ้านแก หมู่ที่ 12 รวม 5 หมู่บ้าน

ที่มา : <https://www.google.co.th/maps/place>

ภาพประกอบ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนบ้านแกหัวแสดส้มโองวิทยา ตำบลลัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพประกอบ 3 อาคารเรียนโรงเรียนบ้านแกหัวแสดส้มโองวิทยา ตำบลลัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

4.1.2 โรงเรียนบ้านโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

โรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านโนนแดง ก่อตั้งเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2465 โดยใช้ศาลาวัดโนนแดงใต้เป็นสถานที่ให้ชื่อว่า “โรงเรียนประชาบาลตำบลหนองแปน 12” โดยมีนายกัน สิงหะทะแสน เป็นครูใหญ่คนแรก จัดการเรียนการสอนเป็นแบบสหศึกษา จากชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์อยู่ห่างจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ 70 กิโลเมตร อยู่ห่างจากอำเภอลำทะเมนชัย 6 กิโลเมตร

ปี พ.ศ. 2496 ได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนใหม่ว่า “โรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์

ปี พ.ศ. 2476 กระทรวงศึกษาธิการให้เปิดทำการสอนชั้นเตรียมประถมจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ปี พ.ศ. 2481 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนขึ้นใหม่เป็นเอกเทศในที่ดินราษฎร์อุทิศ

ปี พ.ศ. 2521 โรงเรียนได้ใช้หลักสูตรพุทธศักราช 2521 เรื่อยมา และฉบับปรับปรุง 2533

ปี พ.ศ. 2525 ได้เปิดสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็กจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ปี พ.ศ. 2536 ได้รับอนุมัติจากสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติให้เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (โรงเรียนขยายโอกาส)

ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงมัธยมศึกษาตอนต้น

4.1.2.1 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งหมด จำนวน 71 คน ระดับชั้นอนุบาล 1-2 มีนักเรียนจำนวน 16 ระดับชั้นประถมศึกษา 1-6 มีนักเรียนจำนวน 43 คน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 1-3 มีนักเรียนจำนวน 12 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2556)

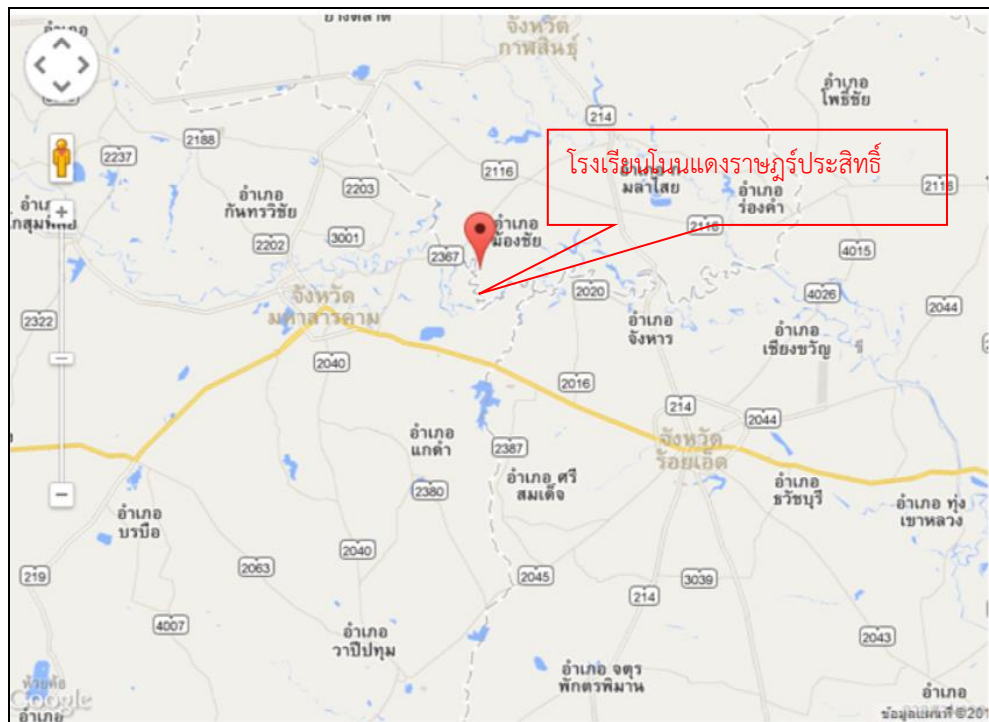
4.1.2.2 ข้อมูลครู/บุคลากร

ครูและบุคลากร มีจำนวนทั้งหมด 15 คน ชาย จำนวน 8 คน หญิง จำนวน 7 คน ปัจจุบันมีนายถาวร แสนพันดร เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และมีนายพิทักษ์ สุจิตตกุล เป็นรองผู้อำนวยการโรงเรียน

4.1.2.3 เขตพื้นที่บริการ

เขตพื้นที่บริการของโรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ มี 2 หมู่บ้าน คือ บ้านโนนแดง หมู่ที่ 1, 2 ตำบลลำชี อำเภอลำทะเมนชัย

ที่มา : <https://www.google.co.th/maps/place>

ภาพประกอบ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนบ้านโนนแดงราชภัฏประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดกาฬสินธุ์

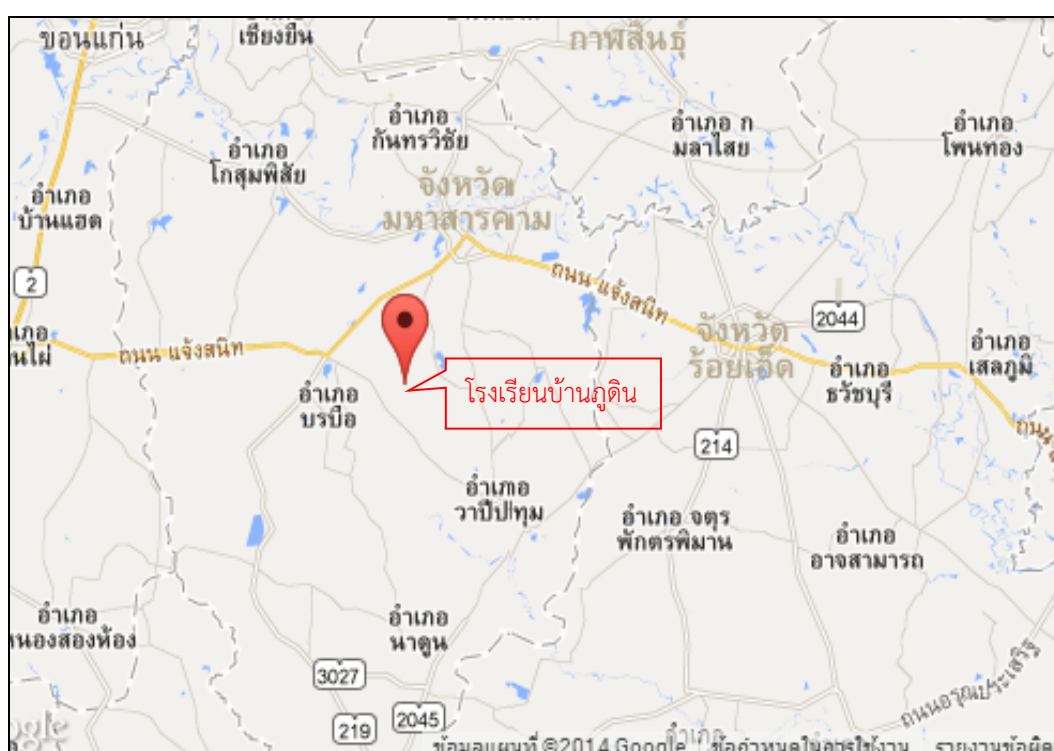
ภาพประกอบ 5 อาคารเรียนโรงเรียนบ้านโนนแดงราชภัฏประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดกาฬสินธุ์

4.2 จังหวัดมหาสารคาม

4.2.1 โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

โรงเรียนบ้านภูดิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 บ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2472 โดยขึ้นวานิชศึกษาธิการอำเภอมือมหาสารคามและให้นามโรงเรียนว่า โรงเรียนประชาบาล ตำบลโคกก่อ (วัดบ้านภูดิน) ปัจจุบันโรงเรียนบ้านภูดินเป็นโรงเรียนขนาดกลางขยายโอกาส ตั้งอยู่ห่างจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ประมาณ 30 กิโลเมตร มีนักเรียนทั้งหมด 129 คน ข้าราชการครู จำนวน 15 คน อัตราจ้าง 1 คน พนักงานบริการ 1 คน และเจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน และมีนางสมคิด บุญคำมี เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้น

ที่มา : <https://www.google.co.th/maps/place>

ภาพประกอบ 6 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

4.2.2 โรงเรียนบ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

โรงเรียนบ้านโคกล่ามตั้งอยู่เลขที่ 127 หมู่ 11 บ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งเมื่อวันที่ 1 เดือนมิถุนายน 2481 ระยะทางห่างจากโรงเรียนเป็นระยะทาง 26 กิโลเมตร มีเขตพื้นที่บริการ 3 หมู่บ้านคือ บ้านโคกล่าม หมู่ 8 หมู่ 11 และบ้านโคกกลาง ตำบลบรบือ จัดการศึกษาที่เปิดสอนการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2.2.1 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนบ้านโคกล่ามเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แยกเป็นระดับชั้นอนุบาล 1-2 มีนักเรียนจำนวน 22 คน ระดับชั้นประถมศึกษา 1-6 มีนักเรียนจำนวน 56 คน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีนักเรียนจำนวน 39 คน รวมนักเรียนทั้งหมด จำนวน 117 คน (โรงเรียนบ้านโคกล่าม ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2557)

4.2.2.2 ข้อมูลครู/บุคลากร

โรงเรียนบ้านโคกล่ามมีบุคลากรจำนวนทั้งหมด 15 คน แยกเป็นผู้บริหารจำนวน 1 คน ครูผู้สอน จำนวน 12 คน ลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ธุรการจำนวน 1 คน มีนายไชยยา วิญญาสุข เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน (โรงเรียนบ้านโคกล่าม ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2557)

4.2.2.3 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดกับบ้านหนองกุ้งวันดี ตำบลแก้งแก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดกับบ้านสำโรง ตำบลห้วยเตย อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านดงเค็ง ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านโคกกลาง ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

4.2.2.4 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของโรงเรียนบ้านโคกล่าม เป็นพื้นที่ดอนสลับพื้นที่ลุ่ม โดยมีลำห้วยเตยไหลผ่านหมู่บ้าน และสามารถเก็บกักน้ำได้ตลอดทั้งปี

4.2.2.5 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่วไปมีฝนตกเฉลี่ยประมาณ 1,269.9 มม./ปี อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 10.3 องศาเซลเซียส และสูง 42.0 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 76 ลักษณะภูมิอากาศมี 3 ฤดู เช่นเดียวกับจังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4.2.2.6 การคมนาคม

โรงเรียนบ้านโคกล่าม มีเส้นทางถนนติดต่อกับบริเวณใกล้เคียง ดังนี้ ทางหลวงชนบท ถนนลาดยาง และถนนลูกรังไปบ้านหนองกุ้งวันดี ตำบลแก้งแก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ทางหลวงชนบท ถนนลูกรัง ไปบ้านดงเค็ง ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ทางหลวงชนบท ถนนลาดยาง ไปบ้านโคกกลาง บ้านชำแสด ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ทางหลวงชนบท ถนนลูกรัง ไปบ้านสำโรง ตำบลห้วยเตย อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

4.2.2.7 ด้านเศรษฐกิจ

ประชากรในเขตบริการของโรงเรียนบ้านโคกล่ามมีอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 95 ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 5 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและอาชีพค้าขาย ประชากรในหมู่บ้าน

ส่วนมากมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ทำนา ไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย ไร่มันแกว ปลูกไม้ยูคามีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณปีละ 60,000–15,000 บาท

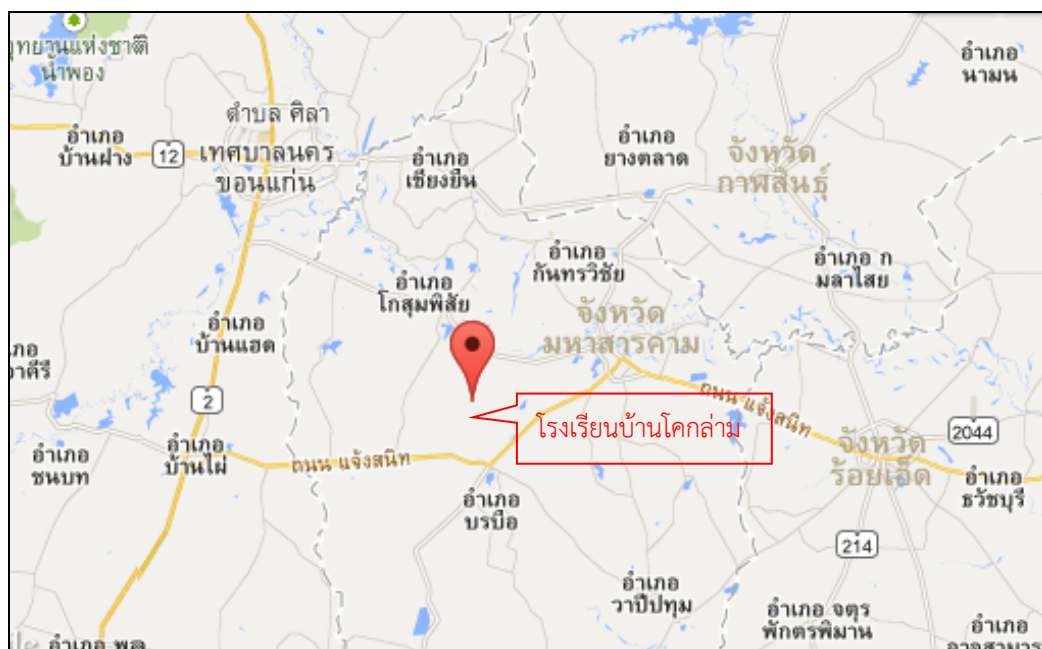
4.2.2.8 ด้านสังคม

ประชากรในเขตบริการของโรงเรียนบ้านโคกล่าม มีเชื้อชาติไทย นับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมืองชาวอีสาน ใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร และภาษาไทยกลางเป็นภาษาราชการ ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีนิสัยโอบอ้อมอารี รักหมู่คณะของตนเอง นับถือคนเฒ่าคนแก่ และศาลเจ้าปู่โคกล่าม รู้รักสามัคคี ดังจะเห็นได้จากความร่วมมือในการจัดงานประเพณีงานบุญ ซึ่งจะมีตลอดทั้งปี มีความเสียสละ ตลอดจนบริจาคทานแก่คนยากจน ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นการสร้างความดีเอาไว้เพื่อเป็นผลดีแก่ตนเองในเวลาต่อไปหรือชาติหน้า

4.2.2.9 ด้านวัฒนธรรม

ประชากรในเขตบริการของโรงเรียนบ้านโคกล่าม มีความเชื่อแลศรัทธาในศาลเจ้าปู่โคกล่าม โดยจัดงานเลี้ยงศาลเจ้าปู่ในเดือนหกของทุกปี และมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ โดยยึดประเพณีของชาวอีสานดั้งเดิมและมีงานประเพณีที่สำคัญ คือ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ (ประเพณีบุญ 12 เดือน)

- 1) บุญเข้ากรรมหรือบุญเดือนเจียงหรือบุญเดือนอ้ายทำกันในเดือนธันวาคม
- 2) บุญคูณข้าว หรือบุญคูณลาน หรือบุญเดือนยี่ ทำในเดือน มกราคม
- 3) บุญข้าวจี หรือบุญเดือนสาม ทำกันในเดือน กุมภาพันธ์
- 4) บุญผะเหวดหรือบุญเดือนสี่ ทำกันในเดือน มีนาคม
- 5) บุญสงฆ์น้ำ หรือบุญเดือนห้า หรือบุญสงกรานต์ ทำกันในเดือน เมษายน

ที่มา : <https://www.google.co.th/maps/place>

ภาพประกอบ 7 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนบ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ภาพประกอบ 8 อาคารเรียนโรงเรียนบ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

4.3. จังหวัดร้อยเอ็ด

4.3.1 โรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอมือเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

โรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านเหล่าขาม ตำบลสีแก้ว อำเภอมือเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ 45000 เบอร์โทรศัพท์ 043-545795 โรงเรียนบ้านเหล่าขาม เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2467 ที่วัดบ้านเหล่าขามในปัจจุบัน โดยอาศัยศาลาวัดเป็นที่เปิดเรียน มีนายสาย เซพของ เป็นครูใหญ่ (ก่อนหน้านั้นนักเรียนไปเรียนที่โรงเรียนบ้านสีแก้ว) ต่อมาครูใหญ่ลาออกจากราชการ ทางราชการจึงได้แต่งตั้งให้นายทองดี อักขระจันทร์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ จนถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2469 นายทองดี อักขระจันทร์ ลาออกจากราชการ ทางราชการจึงแต่งตั้งให้นายบุญสี ทองนิล ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ขณะนั้นมีครู 2 คน นักเรียนจำนวน 51 คน วันที่ 4 กันยายน 2472 ครูใหญ่ย้ายออก ทางราชการแต่งตั้งให้นายเมฆ เทพขาม ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ มีนักเรียน 53 คน ทำการสอนตั้งแต่ชั้น ป.1-ป.3

วันที่ 16 เมษายน 2475 ทางราชการสั่งยุบโรงเรียนโดยให้นำนักเรียนทั้งหมดไปเข้าเรียนที่โรงเรียนบ้านสีแก้วอีก จนถึงวันที่ 20 มิถุนายน 2475 ทางราชการจึงสั่งให้เปิดทำการสอนที่วัดบ้านเหล่าขามอีกครั้ง โดยทางราชการแต่งตั้งให้นายเสียม พันรภ เป็นครูใหญ่ ขณะนั้นมีครู 2 คน นักเรียน 53 คน เปิดทำการสอนชั้น ป.1-ป.3

วันที่ 5 กรกฎาคม 2476 ครูใหญ่ลาออกจากราชการและทางราชการได้แต่งตั้งให้นายสุพรมมา ประเสริฐก้านตรง ดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน มีครู 5 คน นักเรียน 150 คน ทำการสอนชั้น ป.1 - ป.5 วันที่ 12 มิถุนายน 2490 ครูใหญ่ลาออกจากราชการทางราชการแต่งตั้งให้นายผล เทียมเมืองแพน ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ปี 2492 ครูใหญ่ย้ายออก ทางราชการจึงแต่งตั้งให้ นายพิมพ์

เวียงธรรม ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ มีครู 5 คน นักเรียน 138 คน ปี 2495 ครูใหญ่ลาออกจากราชการ วันที่ 2 กันยายน 2495 ทางราชการแต่งตั้งให้ นายวิสุทธิ สิมมา ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ขณะนั้นมีครู 5 คน นักเรียน 150 คน ทำการสอนตั้งแต่ชั้น ป.1 – 4

วันที่ 10 มิถุนายน 2503 ย้ายโรงเรียนออกจากวัดบ้านเหล่าขาม ไปทำการเรียน การสอนที่อาคารโรงฝึกงานของหน่วยมูลสารสงเคราะห์กระทรวงมหาดไทย (ที่ตั้งโรงเรียนปัจจุบัน) วันที่ 7 สิงหาคม 2507 พัฒนาการจังหวัดร้อยเอ็ดทำพิธีมอบโรงฝึกงานให้เป็นอาคารเรียนโรงเรียนบ้านเหล่าขาม โดยมีนายอมร สุรพันธ์มโนรัตน์ ศึกษาธิการอำเภอเมืองเป็นผู้รับมอบ และได้เปลี่ยนชื่อ โรงเรียนจากโรงเรียนวัดบ้านเหล่าขามเป็น โรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) และใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีเขตบริการบ้านเหล่าขาม หมู่ 7, 19 ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด บ้านเขียดเหลือง หมู่ 4 ตำบลปอภาร อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด บ้านหว่านไฟ หมู่ 11 ตำบลปอภาร อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

วันที่ 18 กันยายน 2518 นายวิสุทธิ สิมลา ครูใหญ่เกษียณอายุราชการ และ ทางราชการได้แต่งตั้งให้นายสงวน ศรีจำนงค์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทนตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2520 เมื่อปี 2522 ได้รับความจัดสรรงบประมาณ 647,000 บาท สร้างอาคารเรียน แบบ รอ. 06 ขนาด 4 ห้องเรียน 1 ห้องธุรการ เปิดใช้เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2522 และในปี 2524 ได้รับความงบประมาณสร้างส้วมแบบ รอ. 05 ขนาด 5 ที่ จำนวน 59,000 บาท ปี 2526 ได้รับความงบประมาณสร้างอาคารเอนกประสงค์ แบบ สามัญ 312 จำนวน 110,000 บาท ปี 2528 ได้รับความงบประมาณสร้างอาคารเรียน แบบ สปช. 104/2526 ขนาด 3 ห้องเรียนพื้นสูง จำนวน 497,640 บาท และงบประมาณสร้างเรือนเพาะชำแบบ พ.1 จำนวน 10,000 บาท

ปี พ.ศ. 2529 ขอปรับปรุงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนจากครูใหญ่เป็นอาจารย์ใหญ่และทางราชการได้อนุมัติให้นายสงวน ศรีจำนงค์ ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่เป็นคนแรก ขณะนั้นมีครู 14 คน นักเรียน 240 คน ภารโรง 1 คน ทำการสอนตั้งแต่ชั้น ป.1 – ป.6

วันที่ 1 ธันวาคม 2531 นายสงวน ศรีจำนงค์ ได้ย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่กับนายถนอม พัวพันธ์ อาจารย์ใหญ่บ้านคำอูปราษ กลุ่มสว่าง สปอ.โพนทอง ตามคำสั่ง สปจ.ร้อยเอ็ดที่ รอ.422/2531 ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2531

ปีการศึกษา 2534 โรงเรียนได้รับอนุมัติให้เปิดทำการสอนชั้นอนุบาล 1 ปี 2537 ได้ขออนุมัติรื้อถอนอาคารโรงฝึกงานที่ได้รับมอบจากหน่วยมูลสาร เมื่อ พ.ศ. 2503เนื่องจากสภาพชำรุดมาก และได้รับอนุมัติให้ทำการรื้อถอนได้ตามหนังสืออนุมัติที่ ศธ 1453 / 689 ลงวันที่ 7 มีนาคม 2537 และทางโรงเรียนได้นำวัสดุไปสร้างเก้าอี้เหล็กไก่อเพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน และค่ายลูกเสือ อย่างละ 1 หลัง

ปี พ.ศ. 2538 ได้รับบริจาคเงินสร้างรั้วคอนกรีตเสริมเหล็กด้านหน้าโรงเรียน จำนวน 50,443 บาท และสร้างสนามกีฬา จำนวน 27,000 บาท ขณะนั้นทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 – ป.6 มีครู 14 คน นักเรียน 264 คน

ปี พ.ศ. 2540 ได้เปิดสอนชั้นอนุบาล 3 ขวบ และขยายโอกาสชั้นมัธยมศึกษา ตามนโยบายของทางราชการ มีนักเรียนชั้นอนุบาล 3 ขวบ 10 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 คน ในปีการศึกษา 2540 มีครู 14 คน นักเรียน 264 คน นักการ 1 คน

ปี พ.ศ. 2541 ทางราชการส่งยุบเลิกชั้นอนุบาล 3 ขวบ ดังนั้นในปีจึงทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้รับงบประมาณ 110,000 บาท สร้างส้วมแบบ สปช. 206/2526 ขนาด 4 ที่ เปิดใช้เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2541 และได้รับงบประมาณ 174,000 บาท จัดทำห้องวิทยาศาสตร์ และในปีนี้ นางกุหลาบ โพธิชัย ข้าราชการครูเกษียณอายุราชการเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2541

ปี พ.ศ. 2542 ได้รับงบประมาณ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจภาครัฐเพื่อสร้างอาคารเรียนแบบ สปช. 105 / 2529 ขนาด 4 ห้องเรียน จำนวน 1 หลัง จำนวนเงิน 1,834,000 บาท และถึงน้ำฝน แบบ ผ.30 (พิเศษ) 81,000 บาท สร้างเสร็จและเปิดใช้เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2542 เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

4.3.1.1 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 132 ระดับชั้นอนุบาล 1-2 มีนักเรียนจำนวน 24 คน ระดับประถมศึกษา 1-6 มีนักเรียนจำนวน 81 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 1-3 มีนักเรียนจำนวน 27 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 28 มิถุนายน 2556)

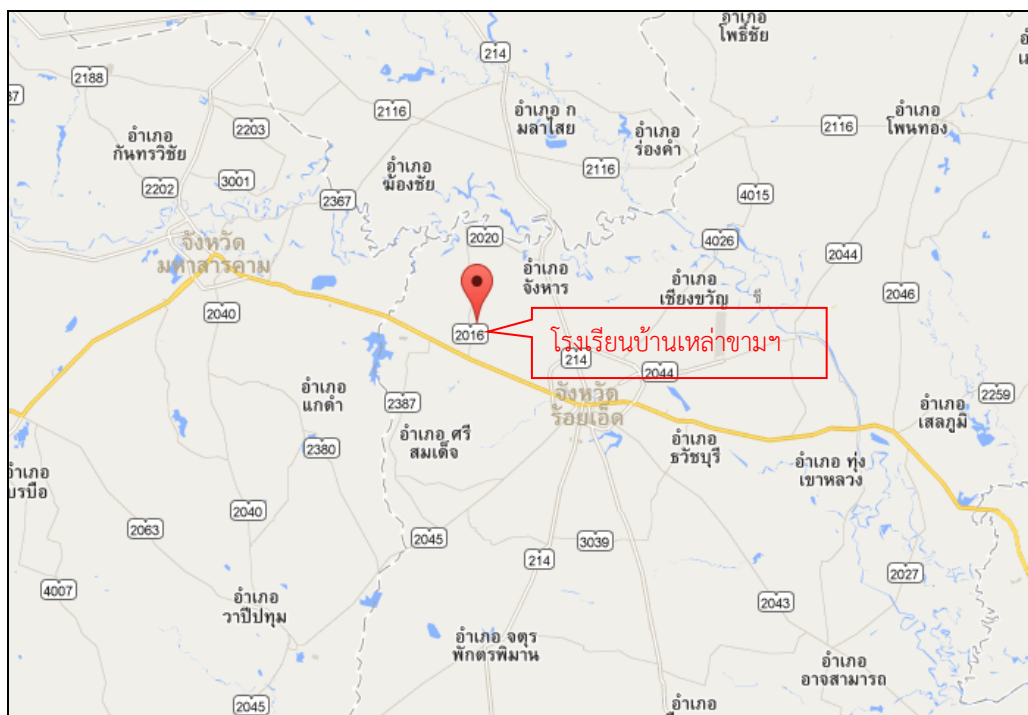
4.3.1.2 ข้อมูลครู/บุคลากร

โรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) มีครูและบุคลากรจำนวน 19 คน แบ่งเป็นครูผู้สอน จำนวน 15 คน ครูมาช่วยราชการจำนวน 3 คน ธุรการจำนวน 1 คน ปัจจุบันมีนายภูมิพัฒน์ บุญคำมี เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน (ข้อมูล ณ วันที่ 28 มิถุนายน 2556)

4.3.1.3 เขตพื้นที่บริการ

เขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) คือ บ้านเขียดเหลียง หมู่ที่ 4 ตำบลปอภาร อำเภอมือง บ้านเหล่าขามหมู่ที่ 4, 19 ตำบลสีแก้ว อำเภอมือง และบ้านหว่านไฟ หมู่ที่ 11 ตำบลปอภาร อำเภอมือง (ข้อมูล ณ วันที่ 28 มิถุนายน 2556)

ที่มา : <https://www.google.co.th/maps/place>

ภาพประกอบ 9 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลนิธิศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ 10 อาคารเรียนโรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลนิธิศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

4.3.2 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ บ้านหนองแวงควง ตำบลหนองแวงควง อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านหนองแวงควง ตำบลหนองแวงควง อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ 45000 โทรศัพท์ 043-611658 อยู่ห่างจากเขตพื้นที่การศึกษา 20 กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอสรีสมเด็จ 12 กิโลเมตร เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงมัธยมศึกษาตอนต้น (ข้อมูล ณ วันที่ 22 กรกฎาคม 2556)

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ เดิมชื่อ โรงเรียนประชาบาล ตำบลบ้านขอนแก่น 4 (วัดบ้านหนองแวงควง) เปิดทำการสอนชั่วคราวเมื่อปี พ.ศ. 2495 และเปิดทำการสอนจริง เมื่อปี พ.ศ. 2465 ที่ศาลาวัดบ้านหนองแวงควง จากนั้น เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนบ้านหนองแวงควง (สหราษฎร์อุปถัมภ์) ย้ายจากวัดมาสร้างเป็นอาคารเรียนถาวรในสถานที่ปัจจุบัน

เมื่อปี พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราชทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ร่วมกับมูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้เลือกโรงเรียนบ้านหนองแวงควง เพื่อสร้างเป็นโรงเรียนไทยรัฐวิทยา หลังที่ 101 เป็นหลังสุดท้ายเป็นกรณีพิเศษ โดยสร้างอาคารเรียนตึก 3 ชั้น 1 หลัง จำนวน 18 ห้องเรียน อาคารโรงฝึกงานและโรงอาหาร 1 หลัง ใช้งบประมาณในการก่อสร้างทั้งสิ้น 101 ล้านบาท หรือ 10,100,000 บาท เมื่อสร้างเสร็จ จึงนำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานชื่อโรงเรียนเป็น “โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ” พร้อมทั้งได้รับพระบรมราชานุญาตให้ประดิษฐาน ตราสัญลักษณ์งานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีไว้ที่โรงเรียนแห่งนี้ด้วยและเมื่อวันศุกร์ ที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 เวลา 16.00 น. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมาร ทรงพระกรุณาเสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิด “โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ”

4.3.2.1 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 380 คนระดับชั้นอนุบาล 1-2 มีนักเรียนจำนวน 25 คน ระดับประถมศึกษา 1-6 มีนักเรียนจำนวน 134 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 1-3 มีนักเรียนจำนวน 221 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2556)

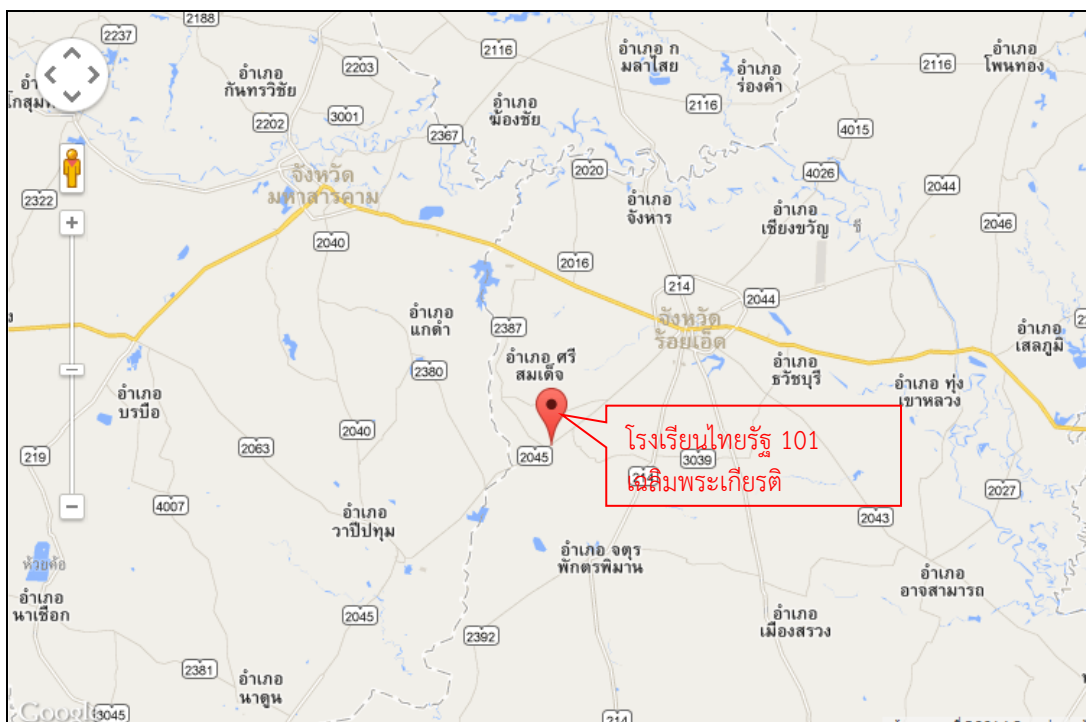
4.3.2.2 ข้อมูลครู/บุคลากร

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ มีจำนวนครู/บุคลากรจำนวนทั้งหมด 26 คน มีครูผู้สอนจำนวน 21 คน ครูอัตราจ้าง จำนวน 3 คน ครูธุรการ จำนวน 1 คน นักการภารโรง จำนวน 1 คน ปัจจุบันมีนายธีระพันธ์ จีระสมบัติ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

4.3.2.3 เขตพื้นที่บริการ

เขตพื้นที่บริการของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ คือ บ้านหนองแวงควงหมู่ที่ 1, 2, 6, 11 บ้านหนองแวงควงน้อย หมู่ที่ 5 บ้านหนองซ่าง หมู่ที่ 7 และบ้านหนองสีมุ่ม หมู่ที่ 10

ที่มา : <https://www.google.co.th/maps/place>

ภาพประกอบ 11 แผนที่แสดงที่ตั้งโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ บ้านหนองแวงควง ตำบลหนองแวงควง อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ 12 อาคารเรียนโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ บ้านหนองแวงควง ตำบลหนองแวงควง อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากร ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม และ ร้อยเอ็ด ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

5.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 120 คน ประกอบด้วย

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) จำนวนทั้งหมด 30 ประกอบด้วย ผู้อาวุโส ประชาชนชาวบ้าน เพื่อสอบถามเกี่ยวกับความเป็นมาของนิทานพื้นบ้าน

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) จำนวนทั้งหมด 60 คน ประกอบด้วย ครู พ่อ แม่ ผู้ปกครอง นักเรียน นักเล่านิทาน หมอลำ พระนักเทศน์ เพื่อสอบถามเกี่ยวกับการนำ นิทานพื้นบ้านไปใช้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน

5.2.3 กลุ่มประชาชนทั่วไป (General Informant) จำนวนทั้งหมด 30 คน ประกอบด้วย วัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิโรงเรียน กรรมการสถานศึกษา และผู้อำนวยการ โรงเรียน สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านอีสาน เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 แบบสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) แบบสำรวจ ใช้สำรวจพื้นที่ ภูมิทัศน์ ของ ชุมชน สภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ

1.2 แบบสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่ม ผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

1.3 แบบสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยเริ่มการสังเกตสภาพทั่วไป

1.4 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยตั้งกรอบแนวคิดและ รูปแบบการสนทนา เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลภาคสนาม เป็นหลัก ประกอบด้วย

2.1 การสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) โดยการสำรวจ พื้นที่ ภูมิทัศน์ ของ ชุมชน สภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) โดยผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 3 กลุ่ม ๆ ละ 10 รวม 30 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 3 กลุ่ม ๆ 20 รวม 60 คน และกลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน รวม 30 คน เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

2.3 การสังเกต (Observation) โดยผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ควบคู่กันไปในขณะที่สัมภาษณ์พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 9-10 คนมา ร่วมสนทนา เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการบันทึกรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลแยกออกประเด็นตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนเพียงพอเหมาะสมพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์ สรุปผลแล้วหรือไม่ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้มาไม่สอดคล้องกันผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่

3.1 ด้านข้อมูล (Data Triangulation)

3.1.1 ด้านสถานที่ ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันที่มาจาก 3 จังหวัด จำนวน 6 สถานที่

3.1.2 ด้านบุคคล ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันที่มาจากประชากรหลายๆ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มทั่วไป เพื่อตรวจสอบว่าเป็นข้อมูลที่ตรงกันหรือไม่ เป็นต้น

3.2 ด้านทฤษฎี ผู้วิจัยใช้ทฤษฎี ทั้งแนวคิด ทฤษฎีหลักและทฤษฎีเสริม แนวคิดมาเป็นเครื่องตรวจสอบ ความสอดคล้องความแตกต่างกันให้เป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยหรือไม่

3.3 ด้านผู้วิจัย ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากผู้วิจัยหลายคนที่ยังเรื่องในลักษณะเดียวกัน มาตรวจสอบว่าได้ข้อมูลที่ตรงกับผลการวิจัยหรือไม่ และหากมีข้อมูลส่วนใด ที่ยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป (ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 78)

4. การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ นำมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้นำสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายดังนี้

ตอนที่ 1 ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

ตอนที่ 3 การอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

ตอนที่ 1 ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

การวิจัยเรื่อง นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม จากเอกสารและจากการลงภาคสนาม ดังนี้

1. ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านจากเอกสาร

นิทานพื้นบ้าน (Folktale) เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าพื้นบ้าน (Folk Narrative) ซึ่งเป็นจินตนาการและสติปัญญาของมนุษย์ นิทานจึงเป็นเรื่องเล่าที่มีสาระมากทั้งยังมีรูปแบบแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การศึกษานิทานพื้นบ้านส่วนใหญ่จะเป็นการรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาจัดแยกประเภทตามรูปแบบและเนื้อหา เพราะนิทานเป็นวรรณกรรมที่จำเป็นต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องถ่ายทอดสื่อสารให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ต่อมามีการบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว นิทานพื้นบ้านจึงแตกออกไปเป็นสาขาต่าง ๆ กัน เช่น การศึกษาแนวประวัติ แนววิจารณ์ แนวสังคมวิทยา แนวเปรียบเทียบ และศึกษาหาความรู้และโลกทัศน์ที่ผู้แต่งสอดแทรกไว้ในตัวนิทาน มนุษย์มีความต้องการที่จะฟังเรื่องราวที่สร้างความพอใจให้ตนเอง เขาจึงสามารถที่จะประพันธ์เรื่องราวต่าง ๆ ตามความคิดความฝันของเขาเพื่อถ่ายทอดให้คนอื่นฟัง ในการถ่ายทอดนั้นเรื่องที่เล่าแต่ละครั้งจะเปลี่ยนไปบ้าง แต่เมื่อมีการบันทึกเป็นตัวเขียน ส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปก็ลดน้อยลงหรืออาจจะไม่มีเลยก็ได้หรือเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ บางครั้งก็เปลี่ยนไปใช้ภาษาร้อยกรองในการถ่ายทอด

ในสมัยโบราณมนุษย์เรายังไม่มีอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่สื่อความบันเทิงในยามว่างเหมือนเช่นในปัจจุบัน นิทานเป็นสิ่งที่สร้างความรื่นเริงบันเทิงใจให้กับคนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาทุกสังคมและวัฒนธรรมจะมีการเล่าเรื่องสู่กันฟังด้วยกันทั้งนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่านิทาน ซึ่งนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินในยามว่างแล้วยังเป็นการถ่ายทอดความรักความเอาใจใส่ของพ่อแม่ ที่มีต่อลูก ปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีต่อหลานอีกด้วย การเล่านิทาน

เป็นสิ่งที่เก่าแก่กว่าประวัติศาสตร์ และเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มชนนั้น นิทานพื้นบ้าน จัดเป็นผลงานที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ นิทานเป็นเพื่อนของมนุษย์ตั้งแต่ช่วงเวลาที่มนุษย์ยังป่าเถื่อน ไม่มีอารยธรรม มาจนกระทั่งมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ นิทานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเก่าแก่ที่เล่าสืบทอดกันมาในลักษณะปรัมปรา ประเพณี มุขปาฐะ แต่ยังมีเรื่องใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้ในทุกยุคทุกสมัยและสามารถนับว่าเป็นเรื่องพื้นบ้านได้

นิทานเป็นสิ่งที่เกิดจากจินตนาการของมนุษย์ และกำเนิดขึ้นพร้อม ๆ กับมนุษย์นั่นเอง การกล่าวเช่นนี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐาน เพราะตามความเป็นจริงแล้วไม่อาจกำหนดได้อย่างแน่นอนว่านิทานมีกำเนิดขึ้นเมื่อใด นิทานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ถูกเล่าซ้ำ ๆ กัน และแพร่กระจายไปในรูปแบบต่าง ๆ จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง ต่อมาตัวละครในนิทานมีพัฒนาการขึ้นมา และเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกันเช่น แม่มด อสุรกาย เจ้าชาย เจ้าหญิง พระราชา ขอทาน เป็นต้น ชื่อนิทานหรือชื่อตัวละครในนิทานบ้างเรื่องก็คุ้นหูในสถานที่ต่าง ๆ ทั่วโลก เช่น เจ้าหญิงนิทาน สโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ด แจ็คผู้ขายยักษ์ เจ้าชายกบ เป็นต้น ส่วนนิทานลักษณะเช่น เงือกน้อย ลูกเป็ดขี้เหร่ ตลอดจนนิทานที่มาจากมหากาพย์เช่น โอดิสซัส หรือ ยูลิสซีส วีรบุรุษในมหากาพย์โอดิสซีย์ ผู้ทำให้ยักษ์ตาเดียวที่ชื่อโพลีฟีมัส ตาบอด ซึ่งชื่อเหล่านี้ล้วนเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยโดยทั่วไป

นิทานจะเป็นของกลุ่มชนมากกว่าเป็นของปัจเจกบุคคล นักวิชาส่วนหนึ่งเสนอว่านิทานพื้นบ้านทุกเรื่องน่าจะเคยเป็นนิยายปรัมปรา ที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติมาก่อนโดยเล่าถึงปรากฏการณ์นั้นในลักษณะที่เกี่ยวกับพระเจ้า แต่มีนักวิชาการบางคนไม่เห็นด้วยกับความคิดนี้ บางคนก็ให้ข้อคิดว่านิทานถูกสร้างขึ้นโดยคนที่มีการศึกษา และต่อมาถูกดึงเข้าไปสู่วิถีทางที่ต่ำลง คือมีการนำไปเล่าซ้ำในท่ามกลางกลุ่มคนที่ไม่มีการศึกษา และเมื่อมีการนำทฤษฎีจิตวิเคราะห์มาใช้ในการศึกษานิทาน นักวิชาการส่วนหนึ่งเห็นว่านิทานนั้นอาจเกิดขึ้นในความฝันของมนุษย์ก็ได้ อย่างไรก็ตามนิทานยังคงมีลักษณะเด่นประการหนึ่งที่จะไม่เปลี่ยนแปลงกล่าวคือ มันเป็นเรื่องที่ธรรมดาสามัญ มีลักษณะเป็นพื้นบ้าน และแพร่หลายอยู่ในกลุ่มคนส่วนใหญ่ นิทานส่วนมากจะแพร่กระจายไปโดยการเล่าและถ่ายทอดด้วยปาก แม้ว่าในภายหลังจะได้รับการบันทึกและตีพิมพ์เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ก็ตาม เป็นสิ่งที่เก่าแก่ ไม่ปรากฏเวลาที่เกิดขึ้นแน่นอน และดึงดูดใจได้รับความสนใจอยู่ตลอดเวลา การพยายามค้นคว้าเกี่ยวกับกำเนิดของเรื่องเล่า ที่เล่าซ้ำ ๆ กันมาตั้งแต่สมัยที่เริ่มมีการบันทึกประวัติศาสตร์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ง่ายนัก แต่เมื่อนิทานหรือเรื่องเล่าเหล่านั้น ๆ แพร่กระจายไปตามที่ต่าง ๆ แล้ว ต้องสงสัยว่าใครเป็นคนแรกที่สร้างนิทานเหล่านี้ขึ้นมาก่อนคนอื่น มันมีความเก่าแก่เพียงใด และเกิดขึ้นได้อย่างไร ปัญหานี้ยังไม่มีใครที่ตอบได้อย่างน่าพอใจ การกล่าวว่ามันมีการถ่ายทอดด้วยปาก หรือแบบมุขปาฐะ เป็นสิ่งที่ยืนยันว่าร่องรอยหรือที่มาของนิทานนั้นเป็นเรื่องลึกลับ ไม่อาจระบุได้อย่างแน่นอน น่าจะเป็นผลผลิตที่เกิดจากความคิดที่เป็นอิสระของแต่ละท้องถิ่น ตั้งแต่สังคมบุรพกาลเป็นต้นมาและยืนยาวมาถึงปัจจุบัน เมื่อนิทานพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าพื้นบ้าน และมีลักษณะร่วมคือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในทุกสังคม ทั้งยังมีจุดประสงค์เบื้องต้นของการเล่าแบบเดียวกันคือ เล่าเพื่อความบันเทิงและอาจจะมีจุดประสงค์อื่น ๆ ร่วมกันอีกก็ได้

คำจำกัดความของนิทานพื้นบ้านมีผู้อธิบายไว้หลายคน แต่ความหมายที่สำคัญและเป็นสากลคือ

1. นิทานพื้นบ้าน คือ คำที่ใช้กับเรื่องทุกประเภทที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน และยังนำไปประยุกต์ใช้กับเรื่องเล่าที่มีรูปแบบต่างกันไป เช่น นิยายปรัมปราของคนในสมัยแรก ๆ โครงสร้างของนิยายอาหรับราตรี เรื่องแมวมอมองเท้าบูท คิวปิดและไซมิ ดังนั้นคำวานิทานพื้นบ้าน จึงมีคำอธิบายกว้างมาก แต่มีลักษณะเด่นอยู่คือเป็นสิ่งที่เก่าแก่และสืบทอดกันมาตามประเพณีใน ลักษณะการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ คือมีคนเล่านิทานสู่กันฟัง และคนที่ได้ฟังก็จดจำเนื้อเรื่องไปเล่า ต่อ ๆ กันไป โดยอาจจะเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องบ้าง และบางทีนิทานนี้ก็จะเป็นไปเป็น ลายลักษณ์ เมื่อผู้เล่าคนหนึ่งนำไปบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร (Leach. 1949 : 408-409)

2. นิทานพื้นบ้าน มีวิธีการใช้ที่กว้างและแพร่หลายมาก เป็นคำที่บ่งบอกถึง ลักษณะที่เป็นทั่ว ๆ ไปมากกว่า นิทานบางอย่างมีลักษณะเฉพาะ เช่น Marchen การพูดถึง ความหมายของมันอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน ดังนั้นควรจะเพ่งเล็งถึงความเป็นจริงที่จะช่วยตัดสิน ว่า เรื่องใดที่เป็นนิทานพื้นบ้านหรือไม่ใช่ โดยยึดแนวคิดที่ว่ามันมีการถ่ายทอดตามแบบประเพณี กำหนดหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ หรือด้วยการเขียนหรือพิมพ์ เช่น นิทานเรื่อง สโนว์ไวท์ แจ็คผู้ขี้ขลาด หรือนิทานที่เขียนขึ้นเพื่อให้อ่าน เช่น ลูกเปิดซีไทร์ นิทานเก่าแก่ของ อีสป เรื่องเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นนิทานพื้นบ้านอย่างน้อยในช่วงเวลาหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามัน พัฒนาตัวเองขึ้นมาเป็นแหล่งนิทานในวัฒนธรรมประเพณีของคนบางกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นคนมีการศึกษา หรือต่อการศึกษา (Shinphay. 1970 : 124)

3. นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่าร้อยแก้วขนาดสั้น ไม่ปรากฏผู้แต่ง เล่าสืบกันมา ด้วยปากเปล่าและหมายความรวมถึงนิทานที่รู้ตัวผู้เล่าว่าเป็นใคร ซึ่งเมื่อถูกตีพิมพ์แล้วผู้คนก็นำไปเล่า ต่อกันไปด้วยปาก นิทานพื้นบ้านนี้มีทั่วไปในโลก ทั้งยังรวมถึงนิทานวีรบุรุษ ตลอดจนนิทานเทพนิยาย เรื่องเล่าที่เรียกว่าเทพนิยายหลายเรื่องไม่ใช่เรื่องของเทพเจ้า แต่เป็นเรื่องที่มีอะไร ๆ ประหลาด มหัศจรรย์ เช่น สโนว์ไวท์ แจ็คผู้ขี้ขลาด นิทานพื้นบ้านอีกประเภทหนึ่งคือเรื่องชาชั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ เล่ากันมากและจดจำกันไปได้นาน (ทองสุข เกตุโรจน์. 2529 : 124)

4. นิทานพื้นบ้านคือ นิทานเรียงร้อยที่เล่าแบบมุขปาฐะ มีจุดกำเนิดที่เก่าแก่ที่สุด มีลักษณะเหมาะสมที่เป็นสากลทั้งในด้านเวลาและสถานที่ ผู้คนในโลกนี้จะเล่าเรื่องที่แสนจะธรรมดา สามัญ และเล่านิทานที่มีความซับซ้อนกว่ามาก แต่จะสามารถพบผู้เล่านิทานและผู้ฟังที่มีพื้นฐานแบบ เดียวกันได้ทุกหนทุกแห่ง และเราสามารถที่จะศึกษาย้อนหลังได้ นิทานพื้นบ้านแตกต่างไปจากตำนาน ซึ่งมักจะเชื่อกันว่าเกิดขึ้นจริง คือให้เสรีภาพแก่ผู้เล่าอย่างเต็มที่ในเรื่องของความเป็นไปได้ ในนิทาน เพียงแต่จะอยู่ในข้อจำกัดของข้อห้ามในท้องถิ่นเท่านั้น (Britannica. 1974 : 458)

กิ่งแก้ว อัดถากร (2514 : 8) กล่าวว่า นิทานเป็นเรื่องเล่าทั่วไป มิได้ตั้งใจ แสดงประวัติความเป็นมาของอะไร จุดใหญ่เล่าเพื่อความสนุกสนาน บางครั้งสอดแทรกคติเพื่อสอนใจ ไปด้วย นิทานไม่ใช่เรื่องเฉพาะสำหรับเด็ก มีอยู่เป็นจำนวนมากที่เล่าเฉพาะในหมู่ผู้ใหญ่ และเหมาะ สำหรับผู้ใหญ่เท่านั้น ตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่องอาจไม่ซับซ้อนมาก ทั้งวิธีการเล่าก็เป็นไปอย่าง ง่าย ๆ ตรงไปตรงมา ผู้ถ่ายทอดเรื่องไม่ต้องอาศัยอุปกรณ์อะไรเลย ไม่ต้องอาศัยเครื่องแต่งตัว หรือ เครื่องแต่งฉากใด ๆ แต่นิทานก็มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างบุคลิก มีพลังโน้มน้าวทัศนคติและ พฤติกรรมของแต่ละบุคคลและสังคมได้ทีเดียว คือ ช่วยให้ผู้เล่า ผู้ฟังระบายนและผ่อนคลายความรู้สึก นึกคิด ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ในขณะที่เดียวกันยังก่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมและคตินิยม

ของสังคม สรุปได้ว่า นิทานกอปด้วยเนื้อหาและอารมณ์ที่ผิดแผกแตกต่างกันอย่างกว้างขวาง มีตั้งแต่ เรื่องที่หยาบไปจนถึงเรื่องประณีต เรื่องที่สะท้อนชีวิตจริง

กุหลาบ มลลิกะมาส (2516 : 99-100) ได้กล่าวว่านิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่า ทุกชนิด ทั้งที่เป็นมุขปาฐะและเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ลักษณะ ของนิทานพื้นบ้านมีดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้วไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ต่อมาเมื่อการเขียนเจริญขึ้น อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. ไม่ปรากฏว่าผู้แต่งดั้งเดิมเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า ฟังมาจากผู้อื่นเล่า ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในอดีตอีกต่อหนึ่ง

เจือ สตะเวทิน (2515 : 46) ได้กล่าวถึงลักษณะของนิทานพื้นบ้าน สรุปได้ดังนี้

1. ต้องเป็นเรื่องเล่า
2. ต้องเล่ากันด้วยภาษาร้อยแก้ว
3. ต้องเล่ากันด้วยปากมาก่อน
4. ต้องแสดงความคิดความเชื่อของชาวบ้าน
5. เรื่องจริงที่มีคติแก่นบอโลมเป็นนิทานเช่น มะกะโท ชาวบ้านบางระจัน

สุธาวดี หนุณภักดี (2522 : 18) กล่าวว่า นิทานพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมชานา หรือในหมู่ชน เป็นศิลปะของชาวบ้านที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ประเพณี ความเชื่อ ความต้องการเครื่องบันเทิงใจในยามว่างเพื่อที่จะได้ลิ้มรสชาติ ในชีวิตประจำวัน สิ่งที่น่าสนใจคือ นิทานชาวบ้านแม้ว่าจะเกิดขึ้นในสังคมของคนที่ย่อยในทางด้าน เศรษฐกิจและการศึกษา แต่ก็เป็นที่นิยมแพร่หลายทั่วทุกแห่งของคนทุกชนชั้น ทุกเพศทุกวัย และเป็นที่น่าสนใจของนักปราชญ์สาขาต่าง ๆ เช่น ทางประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ วรรณคดี ปรัชญา เป็นต้น ลักษณะของนิทานเป็นนิทานที่เล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นทำนองมุขปาฐะ หรือเล่า ด้วยปาก บางครั้งผู้เล่าจะแต่งเติมให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิมบ้าง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน จึงทำให้นิทานชาวบ้านเรื่องเดียวกันมีหลาย ๆ สำนวน และหาผู้ที่แต่งเรื่องไม่ได้ ต่อมา จึงมีการจารึกเป็นหลักฐานด้วยลายลักษณ์อักษร นิทานชาวบ้านเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัย เรื่อง ตลก เรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้า นางฟ้า ภูต ผี ปีศาจ เป็นต้น

ภัทธา ตั้งคำ (2529 : 129) กล่าวว่านิทานเป็นวรรณกรรมชาวบ้านดั้งเดิมที่เก่าแก่ มีกำเนิดมาตั้งแต่สมัยโบราณและมีอยู่ทุกแห่ง ลักษณะทั่วไปของนิทานชาวบ้านไม่ใช่เรื่องจริง แต่งขึ้นจากจินตนาการบ้าง นำมาแต่งเติมขึ้นบ้าง โดยมุ่งให้เกิดความสนุกสนาน มีการถ่ายทอดด้วยปากเป็นเวลาหลายร้อยปีก่อนที่จะมีการรวบรวม (โดยพี่น้องกริมม์) และบันทึกขึ้นเป็นลายลักษณ์ อักษรในสมัยต่อมา และแพร่หลายออกไปตามสถานที่ต่าง ๆ จากท้องถิ่นไปสู่ประเทศอื่น ๆ นิทานมี ลักษณะประหลาดมหัศจรรย์ เป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ เหนือวิสัย เช่น แม่มด ผู้วิเศษ เทพธิดา นางฟ้า เป็นต้น แต่เรื่องราวการผจญภัยจะจบลงด้วยดี มีความสุข คนดีจะได้ดีตอบแทน ส่วนคนชั่ว จะถูกลงโทษ

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2528 : 59) กล่าวถึงนิทานว่า นิทานเป็นมรดกทาง วัฒนธรรมอย่างหนึ่ง มีนิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นเมือง และนิทานชาวบ้าน ลักษณะสำคัญที่สุดของ

นิทานพื้นบ้านอยู่ที่ต้องเป็นนิทานที่เล่าสืบทอดกันมาด้วยปากและไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่ง เป็นการเล่าจากความจำที่ได้ฟังต่อ ๆ กันมา

จากการรวบรวมจากเอกสารเกี่ยวกับความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านคือเรื่องเล่าที่คนพื้นบ้านเล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน มีลักษณะสำคัญคือการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ และต่อมามีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นปรัมปราประเพณีที่สั่งสม สืบทอดมาจากอดีตและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ นิทานพื้นบ้านเป็นสากล นำไปใช้กับนิทานในสังคมต่าง ๆ ได้ทั่วโลก

นิทานพื้นบ้านที่มีการผลิตเป็นหนังสือ ตำรา ไว้สำหรับเด็กอ่านมีจำนวนหลายเรื่อง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอนิทานพื้นบ้านที่เป็นหนังสือ ตำรา จำนวน 10 เรื่อง ดังนี้

1. พระรถเสน (นางสีบสอง)

ภาพประกอบ 13 ภาพวาดประกอบเรื่องพระรถเสน (นางสีบสอง)

เนื้อเรื่องย่อ

มีเศรษฐีคนหนึ่งชื่อว่า “นนทเศรษฐี” มีบ้านเรือนใหญ่โตและทรัพย์สมบัติมากมายแต่ไม่มีบุตรธิดาไว้สืบทอด วันหนึ่งจึงเข้าไปในป่าเพื่อทำบุญและขอพรจากพระฤาษี หลังจากนั้นไม่นานภรรยาของนนทเศรษฐีก็ตั้งครรภ์และคลอดลูกสาวจำนวน สิบสองคน คนโดยสุดท้องชื่อเกา หลังจากคลอดลูกสาวทั้งสิบสองคนแล้ว ฐานะเศรษฐีและภรรยาก็เปลี่ยนไป จากที่เคยร่ำรวยก็กลับกลายเป็นยากจน นนทเศรษฐีพาครอบครัวไปอยู่ที่กระท่อมในทุ่งนาและก็นำเงินชีวิตอยู่ด้วยการทำนา

ต่อมา นนทเศรษฐีและภรรยาก็นำลูกสาวทั้งสองคนไปปล่อยในป่าสองครั้ง ในครั้งแรกนางสิบสองกลับมาบ้านได้ ในครั้งที่สองนางสิบสองหลงทางและเดินพลัดหลงเข้าไปในเขตของ “นางยักษ์สันถมาร” หรือ “สันธมาลา” เมื่อนางยักษ์สันถมารได้เห็นก็นึกเอ็นดูจึงแปลงกายเป็นหญิงสาวงามใจดี เอ่ยปากชักชวนให้ไปอยู่ด้วยเลี้ยงดูเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งนางยักษ์สั่งให้บริวารยักษ์ทั้งหลายแปลงเป็นมนุษย์อย่าให้นางสิบสองคนตกใจกลัวและไม่ให้เห็นการกินสัตว์และมนุษย์ของบรรดาพวกยักษ์

วันหนึ่งพี่สาวคนโตได้เห็นนางยักษ์สันถมารกำลังกินเนื้อมนุษย์อยู่โดยบังเอิญ และยังได้เห็นมนุษย์ถูกจับมาขังไว้เป็นจำนวนมาก จึงรู้ว่าผู้ที่อุ้มภักดิ์เลี้ยงดูพวกตนนั้นเป็นยักษ์ในร่างแปลงของมนุษย์ นางสิบสองกลัวว่าอาจจะถูกยักษ์จับกินในวันข้างหน้าจึงชวนกันหนีออกจากเมืองยักษ์ นางยักษ์ติดตามค้นหาพี่น้องทั้งสองคนไม่พบ เพราะมีพระฤๅษีกำลังเข้ามาอยู่ได้เห็นเหตุการณ์จึงตั้งใจให้นางยักษ์ไปค้นหาทางอื่นและยกเลิกการค้นหาไปในที่สุด พระฤๅษีบอกนางสิบสองว่าเหตุที่พวกนางต้องเผชิญกับความทุกข์ยากเช่นนี้ ก็เพราะว่าเมื่อชาติที่แล้วพวกนางได้นำลูกสุนัขไปปล่อยทิ้งไว้ในป่า ดังนั้นบาปจึงตามพวกเธอมาในชาตินี้และชาติหน้าอีกจนกว่าจะครบ 500 ชาติจึงจะหมดกรรม

นางทั้งสองอำลาพระฤๅษีออกเดินทางจนไปถึง “เมืองกุดารนคร” ซึ่งปกครองโดย “พระเจ้ารณสีหิราช” หรือ “พระเจ้ารณสีหิ” และได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้ารณสีหิทั้งสองคน ในขณะที่เดียวกันนางยักษ์สันถมารก็ได้ธิดาบุญธรรมชื่อว่า “เมรี” ผู้ซึ่งเป็นธิดาของเพื่อนสามีของนางที่ตายไปแล้วมีนามว่า “ท้าวปทุมราช” ซึ่งก็เป็นเจ้าเมืองอสุรีอีกเมืองหนึ่ง ท้าวปทุมราชมีธิดาแฝดสองคน ชื่อว่า “เมรี” และ “ศรีทศนา” โดยมีมารดาผู้เป็นมนุษย์มีนามว่า “พระนางศรีสมุทร” โจรหลวงของท้าวปทุมราชทำนายว่า ถ้าให้ธิดาทั้งสองคนอยู่ร่วมกันแล้วจะเกิดความหายนะกับทุกชีวิตในเมือง ท้าวปทุมราชจึงมอบบุตรสาวของตนคนหนึ่งให้นางยักษ์สันถมารเลี้ยงดูนับแต่บัดนั้นมา

ต่อมานางยักษ์สันถมารได้ข่าวว่านางสิบสองยังมีชีวิตอยู่ได้เป็นมเหสีของพระเจ้ารณสีหิ ก็เกิดความอิจฉาริษยาและเคียดแค้นมาก นางจึงตามนางสิบสองมายังเมืองกุดารนคร นางสันถมารแปลงร่างเป็นหญิงสาวมีหน้าตาสวยงามกว่านางสิบสองและได้เป็นพระมเหสีองค์ใหม่ และเป็นมเหสีที่โปรดปรานของพระเจ้ารณสีหิ โดยนางยักษ์ใช้มนต์สะกดให้พระเจ้ารณสีหิหลงรักนางจนกระทั่งอยู่ภายใต้อำนาจของนางจนหมดสิ้น

นางยักษ์สันถมารแกล้งป่วยและต้องการนัยน์ตาของหญิงสิบสองคนที่มีพ่อแม่คนเดียวกัน นั่นก็คือนางทั้งสองนั่นเองเพื่อนำมาทำยา พระเจ้ารณสีหิจึงให้ทหารควักดวงตาของนางสิบสองออกมา แต่นางเฝ้าคนสุดท้ายท้อใจคิดว่าพี่สาวคนอื่น ๆ เพราะทรงอนุญาตให้นางเหลือดวงตาไว้ข้างหนึ่ง หลังจากควักดวงตาของนางทั้งสองออกแล้ว พระเจ้ารณสีหิก็ให้นำอดีตพระมเหสีคือนางสิบสองไปขังไว้ในอุโมงค์มืด นางสิบสองต้องประสบความทุกข์ทรมานอย่างมาก นางยักษ์สันถมารได้ส่งดวงตาทั้งหมดไปให้ธิดาบุญธรรม (เมรี) ของนางเก็บไว้ที่เมืองยักษ์

ในเวลาต่อมานางสิบสองก็ตั้งครุฑ โดยเกาน้องคนสุดท้ายตั้งครุฑที่หลังสุด พระอินทร์ทราบข่าวว่านางสิบสองได้รับความทุกข์ทรมานมาก และไม่มีใครดูแลจึงอัญเชิญโพธิสัตว์เทพบุตรให้ไปปฏิสนธิในครรภ์ของน้องคนสุดท้าย สวณนางยักษ์แปลงก็สังหารของตนเผ่าอุโมงค์ไว้ เพื่อไม่ให้ใครแอบช่วยเหลือนางทั้งสองคนได้ หากใครฝ่าฝืนก็จะโดนลงโทษถึงประหาร

กล่าวกันว่าสาเหตุที่นางสิบสองต้องได้รับความทุกข์เช่นนี้ ก็เพราะเมื่อชาติที่แล้ว ในขณะที่เล่นอยู่ริมแม่น้ำ พวกนางจับปลามาสิบสองตัว แล้วใช้เหล็กแหลมที่มนันยันทาทั้งสองข้างของปลาเหล่านั้นแล้วก็ปล่อยลงในแม่น้ำ แต่น้องคนสุดท้ายที่มนันยันทาข้างเดียวของปลาที่ตนจับตั้งนั้นนางจึงถูกควักดวงตาเพียงข้างเดียว

ต่อมาพี่น้องทั้งสิบเอ็ดคนก็คลอตุลุกออกมา ด้วยความหิวโหยเพราะอดอยากทำให้นางสิบเอ็ดต้องกินลูกของพวกตนโดยฉีกเนื้อทารกแบ่งกันกินแต่ละคน ๆ ที่ทยอยคลอตุลุกออกมา แต่นางเก้าไม่ยอมกินเนื้อทารกที่ได้รับแบ่งมา ทุกครั้งที่นางได้ส่วนแบ่งนางก็จะนำไปซ่อนไว้ ดังนั้นเมื่อถึงคราวที่นางคลอตุลุกบ้างนางเก้าจึงนำเนื้อทารกที่ซ่อนไว้มาแบ่งให้พวกพี่ ๆ แทน เกาตั้งชื่อลูกให้คล้ายกับพระบิดาว่า “รถเสน” พวกทหารที่เฝ้าอุโมงค์รู้เรื่องการถือกำเนิดของรถเสน แต่ก็ไม่มีใครรายงานให้นางยักษ์ทราบ พวกทหารรักและเมตตาทุกรายนี้ แถมยังช่วยเลี้ยงดูอีกด้วย และเมื่อใครถามก็ตอบว่าเป็นลูกของทหารที่เฝ้ายามนั่นเอง รถเสนจึงปลอดภัยและมีเพื่อนเล่นนอกอุโมงค์ และสามารถเข้าออกเพื่อดูแลและรับใช้นางสิบสองได้ รถเสนเป็นเด็กดีมีความกตัญญู ดูแล ทำงาน และหาอาหารตลอดจนหาผลไม้ มาให้แม่และป้าอยู่เสมอ

เมื่อรถเสนโตขึ้นก็ถามมารดาถึงสาเหตุที่ต้องมาอยู่ในอุโมงค์นี้ นางเก้าจึงเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้รถเสนฟัง รถเสนรู้สึกเสียใจมากที่เห็นนางสิบสองต้องทนทุกข์ทรมานเช่นนี้ พระอินทร์ได้เสด็จลงมาสอนการเล่นการพนันให้กับรถเสน และให้ไก่ชนวิเศษพร้อมทั้งเครื่องแต่งกายแก่รถเสนไว้ ซึ่งรถเสนเองก็เลี้ยงไก่ชนและมีไก่เป็นเพื่อนเล่น รถเสนขออนุญาตมารดาเพื่อออกจากอุโมงค์เพราะโตแล้ว รถเสนเล่นพนันชนไก่มีชัยชนะได้รางวัลมาซื้ออาหารให้นางสิบสอง รถเสนออกไปเล่นพนันทุกวัน และก็มีชัยชนะทุกครั้งไป นางสิบสองได้กินอิ่มไม่ออดอยากอีกต่อไป การพนันชนไก่มีชัยชนะทุกครั้ง ชาวของรถเสนแพร่ไปถึงพระเจ้ารณสิทธีราชจึงโปรดให้รถเสนเข้าเฝ้า เพื่อเล่นสกาแข่งกับพระองค์พระเจ้ารณสิทธีทรงแพ้รถเสนถึงสองครั้ง รถเสนขอเพียงข้าวสิบสองห่อมาให้นางสิบสอง รถเสนไม่ได้แสดงตัวว่าเป็นใครตามที่แม่สั่งไว้เพื่อไม่ให้ยักษ์แปลงรู้

ต่อมา “ท้าววัดตา” ซึ่งเป็น “เจ้าเมืองจินดา” ได้มาทำพระเจ้านรสิทธีราชพนันชนไก่เอาบ้านเอาเมืองกันเป็นเดิมพัน พระเจ้ารณสิทธีทรงวิตกกังวลมาก เนื่องจากไก่ชนของท้าววัดตาเมืองจินดานั้นเก่งมากไม่เคยแพ้ไก่ของผู้ใด พระเจ้ารณสิทธีจึงปรึกษาขุนนาง ซึ่งทุกคนลงความเห็นมาให้รถเสนนำไก่มาสู้พนัน พระเจ้ารณสิทธีก็เห็นดีด้วย จึงได้ให้ทหารนำตัวรถเสนมาเข้าเฝ้า พระเจ้ารณสิทธีรับปากว่าหากไก่ของรถเสนชนะจะได้อะไรก็จะให้ รถเสนก็รับอาสา และให้สัตย์ไว้ว่าหากไก่ของตัวเองแพ้ก็ยอมให้ประหารชีวิต ซึ่งผลการแข่งขันนั้นไก่ของรถเสนชนะไก่ของท้าววัดตาเมืองจินดาของท้าววัดตาก็ตกเป็นเมืองขึ้นของกุตารนครของพระเจ้ารณสิทธีนับตั้งแต่บัดนั้น

ส่วนรถเสนเมื่อชนะพนันชนไก่ ก็ขอเพียงแต่อาหารอร่อย ๆ จากในวังให้มารดากับป้าเพียงสิบสองห่อเท่านั้น พระเจ้ารณสิทธีและชาวกุตารนครเมื่อได้ฟังดังนั้น ต่างก็ตกตะลึงและแปลกใจเป็นอันมาก พระเจ้ารณสิทธีจึงสอบถาม รถเสนจึงจำต้องกราบทูลความจริงว่ารถเสนก็คือพระโอรสของพระเจ้ารณสิทธีที่เกิดกับนางเกาน้องสาวคนเล็กของนางทั้งสิบสองอดีตเมสสิของพระเจ้ารณสิทธีนั่นเอง พระเจ้ารณสิทธีดีพระทัยและรักรถเสนมาก ประกาศรับรถเสนเป็นพระราชโอรสทรงเลี้ยงดูอย่างดี แต่นางสิบสองยังต้องโทษอยู่ในอุโมงค์มีตอยู่ เพราะพระเจ้ารณสิทธียังถูกมนต์สะกดให้เชื่อฟังและหลงใหลนางยักษ์แปลงอยู่

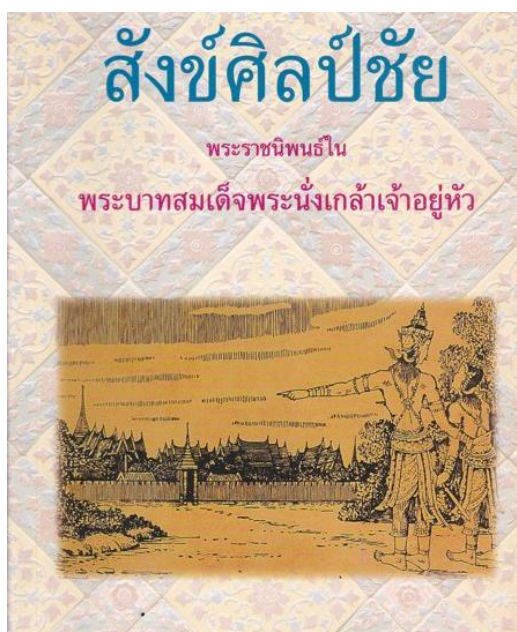
นางยักษ์สันทมาร แกล้งทำเป็นป่วยหนักและต้องการผลไม้ชนิดหนึ่งซึ่งมีรสเปรี้ยว เรียกว่า “มะงั่วหวาและมะนาวโท” เพื่อใช้ทำยา ซึ่งผลไม้ชนิดนี้จะมีอยู่แต่เฉพาะในเมืองของนางเท่านั้น เจ้าชายรถเสนอาสาไปนำผลไม้ดังกล่าวมาให้ เจ้าชายรถเสนขอให้ส่งอาหารไปให้นางสิบสองทุก ๆ วันอย่าได้ขาดตกบกพร่อง ซึ่งพระเจ้ารถลธิ์ทรงรับจัดการให้และทรงอนุญาตให้รถเสนใช้ม้าของพระองค์ชื่อ “ม้าพาซี” ซึ่งสามารถบินไปในอากาศได้เหมือนนก นางยักษ์สันทมารได้ฝากจดหมายของตนไปให้บุตรสาวของนางด้วย ระหว่างทาง รถเสนหยุดพักที่ศาลาของพระฤาษีในป่า และนอนหลับพักผ่อนเอาแรงเพื่อเดินทางต่อ พระฤาษีรู้สึกร้อนรนทำสมาธิก็ไม่สงบ จนพบว่ามีความหมายแขวนอยู่ที่คอกม้าเมื่อเปิดจดหมายอ่านก็พบข้อความว่า “ถึงกลางวันให้กินกลางวัน ถึงกลางคืนให้กินกลางคืน” เนื่องจากเจ้าชายรถเสน และพระธิดาเมรี เป็นคู่บุญบารมีและมีบุพเพสันนิวาสต่อกัน พระฤาษีจึงเปลี่ยนข้อความใหม่เป็น “ถึงกลางคืนให้รับกลางคืน ถึงกลางวันให้รับกลางวัน ผัวแก้วผัวขวัญของเมรี” รถเสนตื่นขึ้นมา ก็กราบลาพระฤาษีออกเดินทางต่อ เมื่อมาถึงเมืองของนางสันทมาร รถเสนจึงได้อภิเษกสมรสกับนางเมรีมีความสุข รถเสนแอบเด็ดผลไม้ที่นางสันทมารต้องการและมอมสุรานางเมรี เมื่อเมาสุราเมรีก็บอกที่ซ่อนดวงตาและยารักษาตาแก่รถเสน บอกเรื่องยาวิเศษอื่น ๆ ซึ่งแต่ละท่อนก่อให้เกิดภูเขา ป่าไม้ ลม ไฟ ฝน เมฆ และมหาสมุทรน้ำกรด กับห่อยารักษาดวงตาครบแล้วมีทั้งหมดแปดห่อด้วยกัน

หลังจากที่เมรีหลับสนิทแล้ว รถเสนก็เก็บดวงตาและยาทั้งหมดแอบหนีออกจากเมืองโดยขี่ม้าพาซีหนีไป เมื่อเมรีตื่นขึ้นมาไม่พบรถเสนเมรีก็รีบตามไป เมรีเข้าไปไม่ถึงตัวรถเสน เพราะรถเสนโรยผงยาซึ่งก่อให้เกิดป่า และต้นไม้ใหญ่ขวางทางไว้ แต่ด้วยความมั่นคงต่อความรักในรถเสนอย่างบริสุทธิ์ใจและแรงกล้า เมรีก็สามารถเอาชนะอุปสรรคทั้งปวงที่อุปถัมภ์ขึ้นโดยยาวิเศษเหล่านั้นได้ ทั้งหมดจนรถเสนใช้ยาห่อสุดท้ายซึ่งก่อให้เกิดมหาสมุทรน้ำกรดขวางหน้า เมรีไม่สามารถติดตามรถเสนได้อีก เมรีร้องไห้อยู่ตรงนั้นและตั้งจิตอธิษฐานขอให้เกิดเป็นชายาของรถเสนอีก แล้วเมรีก็หัวใจแตกสลายสิ้นชีวิต ณ ตรงนั้นเอง โดยที่รถเสนไม่มีโอกาสรู้

รถเสนตั้งใจว่าเมื่อช่วยนางสิบสองและมอบผลไม้แก่นางยักษ์แล้ว จะกลับมาอยู่กับเมรีอีกแต่ไม่ได้บอกความในใจนี้ให้เมรีรู้ เมื่อกลับมาถึงเมืองกุตารนครแล้วรถเสนก็รีบตรงไปหานางสิบสองใส่ดวงตาและยารักษาให้นางสิบสองมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้เหมือนเดิมแล้วก็เข้าวัง เมื่อนางสันทมารเห็นรถเสนกลับมาอย่างปลอดภัย ได้รู้ว่ารถเสนแต่งงานกับเมรี ได้นำดวงตารักษา นางสิบสองจนหายดีเป็นปกติ ก็โกรธมากจึงคิดร้ายเป็นยักษ์หมายที่จะฆ่ารถเสน แต่รถเสนมีกล่องดวงใจของนางยักษ์อยู่ในมือ เมื่อจะถูกทำร้ายก็ขี้ดวงใจของนางยักษ์ทำให้นางยักษ์สิ้นชีพ พระเจ้ารถลธิ์จึงพ้นจากเวทย์มนต์ของนางสันทมาร ให้ปล่อยนางสิบสองและรับมาเป็นมเหสีเหมือนเดิม ตั้งใจยกราชสมบัติให้รถเสน แต่รถเสนปฏิเสธและขออนุญาตกลับไปหาเมรี จึงรู้ว่าเมรีหัวใจสลายสิ้นชีวิตตรงจุดที่รถเสนข้ามมหาสมุทรน้ำกรดนั่นเอง รถเสนนั้นรักและซาบซึ้งในความรักของเมรี ได้ตั้งจิตอธิษฐานให้ได้เกิดเป็นคู่ครองกับเมรีอีกในชาติต่อ ๆ ไปและตรอมใจตายตรงจุดที่เมรีสิ้นใจเช่นเดียวกัน ซึ่งเมรีนั้นเมื่อก่อนตายนั้น เมรีได้ตั้งคำอธิษฐานไว้ว่า ชาตินี้มีกรรมน้องตามมา ชาติหน้าพี่ยาตามน้องไป ชาตินี้น้องตามพี่มา ชาติหน้าให้พี่ยาตามน้องไป ชาติต่อมาเมรีไปเกิดเป็น “มโนราห์” เจ้าชายรถเสนไปเกิดเป็น “พระสุธน” และเกิดตำนานหรือนิทานอีกเรื่องหนึ่งชื่อว่า “พระสุธน-มโนราห์”

2. สังข์ศิลป์ชัย

ภาพประกอบ 14 ภาพวาดประกอบเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

เนื้อเรื่องย่อ

อดีตกาลนานมาแล้ว มีพระราชอาพระนามว่า กุสุราช เสวยราชย์อยู่เมืองเป็งจาล (เมืองปัญจาละ) มีอัครมเหสีพระนามว่า จันทาเทวี ปกครองบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง พระเจ้ากุสุราช มีน้องสาวหนึ่งคน ชื่อว่า สุมณฑา พระนางสุมณฑามีรูปโฉมงดงามมาก โอรสจากต่างเมืองต่างพากันหมายปองจะครองคู่ วันหนึ่ง พระนางสุมณฑา ไปเที่ยวเล่นที่อุทยาน สำราญใจวันนั้น ยักษ์ชื่อ กุมภันท์ เหาะเที่ยวเล่นชมเมืองต่าง ๆ จนมาถึงอุทยานเมืองเป็งจาลที่นางสุมณฑาเล่นอยู่ เมื่อยักษ์กุมภันท์ได้พบ ก็หลงรักทันที ยักษ์กุมภันท์ จึงเหาะลงมาและอุ้มเอานางสุมณฑา เหาะพากลับเมืองยักษ์ นำไปเป็นภรรยา

พระเจ้ากุสุราช ทราบข่าวว่าน้องสาวถูกยักษ์ลักพาตัวไป ก็เศร้าโศกเสียใจ และตัดสินใจออกบวชเป็นภิกษุ ออกธุดงค์ติดตามหานางสุมณฑาน้องสาวอันเป็นที่รัก พระเจ้ากุสุราช ในเพศภิกษุ ออกติดตามหาในที่ต่าง ๆ นานหลายปี ก็ไม่พบ ไม่สามารถเข้าถึงเมืองยักษ์ได้ จนมาถึงเมืองจำปา ในเมืองจำปา มีเศรษฐีคนหนึ่ง ชื่อนันทะเศรษฐี มีธิดาสาวแสนสวยเจ็ดคน วันหนึ่ง พระภิกษุกุสุระ เดินบิณฑบาตผ่านหน้าบ้านนันทะเศรษฐี ธิดาเศรษฐีทั้งเจ็ดคนออกมาใส่บาตร เมื่อพระภิกษุกุสุระเห็นเข้า ก็หลงไหลในความงาม ไม่อาจตัดใจได้ จึงเดินทางกลับเมืองเป็งจาล ลาสิกขา และให้อำมาตย์เดินทางไปสู่ขอลูกสาวทั้งเจ็ดของเศรษฐีมาเป็นมเหสี เศรษฐีก็ยอมยกให้โดยดี พระเจ้ากุสุราช จึงมีมเหสีทั้งหมด แปดคน ด้วยกัน แต่ก็ยังไม่มีลูกสักคน จึงให้มเหสีทั้งแปดคน ไปบูชาบวงสรวงพระอินทร์ เพื่อขอลูก พระอินทร์ เมตตา จึงบัญชาให้เทพบุตร 3 องค์ ผู้มีบุญญาธิการลงมาเกิด โดยองค์หนึ่งมาเกิดในท้องนางจันทาเทวี อีก 2 องค์ มาเกิดในท้องของนางลูกธิดาคนสุดท้ายของเศรษฐีมเหสีทั้งแปด ก็ตั้งครรภ์พร้อมกัน นางจันทาเทวี ออกลูกเป็นสิงห์ จึงตั้งชื่อ

ว่า สี่โห นางลุน ออกลูกเป็นฝาแฝด โดยแฝดคนแรก เป็นเด็กผู้ชาย ถือพระขรรค์และธนูศิลป์ติดมือ มาด้วย จึงตั้งชื่อว่า สิ้นไชย (หรือเขียนเป็น ศิลป์ชัย) แฝดคนที่สอง เป็นหอยสังข์ จึงตั้งชื่อว่า สังข์ทอง ส่วนมเหสีอีกหกคน ได้ลูกชาย ซึ่งเป็นคนธรรมดาทั่วไป ไม่มีอิทธิฤทธิ์อะไร โทษหลวง ทำนายว่า ศิลป์ชัยเป็นผู้มีบุญญาธิการมาก ในภายภาคหน้าจะได้เป็นพระราชอาญาผู้ยิ่งใหญ่ พระเจ้า กุสุราข จึงเอ็นดูศิลป์ชัยกุมารเป็นพิเศษ

มเหสีทั้งหกคน เกรงว่านางจันทาเทวีและนางลุน จะได้ดีกว่าตน จึง ร่วมกันบังคับโหราจารย์ให้ทำนายใหม่ว่า สี่โห ศิลป์ชัย และสังข์ทอง มีลักษณะผิดแผกจากคน ธรรมดาทั่วไป เป็นเสนียดจันไร จะนำความวิบัติมาสู่บ้านเมือง ให้ขับไล่ออกนอกเมืองเสีย และ โหราจารย์ก็ทำนายโกหกตามนั้น พระเจ้ากุสุราขหลงเชื่อ จึงขับไล่สี่โห ศิลป์ชัย และสังข์ทอง ออก จากเมือง นางจันทาเทวี และนางลุน อ้อนวอน แต่ก็ไม่เป็นผล จึงตัดสินใจออกจากบ้านเมืองพร้อม ลูกชาย นางจันทาเทวี นางลุน สี่โห ศิลป์ชัย และสังข์ทอง เดินทางรอนแรมร้อนร่งพเนจรด้วยความ ยากลำบาก จนมาถึงป่าลึกแห่งหนึ่ง พระอินทร์สงสาร จึงมาเนรมิตปราสาทไว้ให้ ทั้งห้าคนจึงได้พัก อาศัยอยู่ปราสาทนั้น จนศิลป์ชัยเติบโตเป็นหนุ่ม กุมารทั้งหก ได้ไปร่ำเรียนวิชากับอาจารย์ต่างเมืองจน สำเร็จ พร้อมกับโตเป็นหนุ่ม และเดินทางกลับเมืองเบ็ญจาล

พระเจ้ากุสุราข ยังคงระลึกถึงพระนางสุมณฑาน้องสาวอยู่ไม่ขาด เมื่อเห็น ว่าบุตรทั้งหกคนสำเร็จวิชาการต่อสู้แล้ว จึงเล่าเรื่องนางสุมณฑาซึ่งเป็นอาให้ฟัง ให้ช่วยออกตามหาและ พากลับมาเมืองเบ็ญจาล หกกุมาร เดินทางเข้าป่า มุ่งหน้าสู่เมืองยักษ์ จนมาพบศิลป์ชัย สังข์ทอง สี่โห นางจันทา และนางลุน เมื่อพูดคุยกันแล้วจึงได้รู้ว่าเป็นญาติกัน

หกกุมารได้เห็นฝีมือของศิลป์ชัยแล้ว ลอบปรึกษากันว่า หากไม่มีศิลป์ชัยไป ช่วยต่อสู้กับยักษ์พวกตนคงสู้ไม่ได้ จึงหาทางล่อหลอกให้ศิลป์ชัยไปกับพวกตน โดยอ้างว่าหากศิลป์ชัย สี่โห และสังข์ทอง ช่วยอาสาสมณฑากลับมาได้ พระเจ้ากุสุราขจะอภัยโทษให้และรับกลับเข้าเมือง ศิลป์ชัยจึงรับปากที่จะไปด้วย นางลุนก็กล่าวสอนศิลป์ชัยว่า ให้อดแลสี่โห และสังข์ทองให้ดีด้วย ศิลป์ชัย สี่โห สังข์ทอง พร้อมด้วยหกกุมาร จึงเดินทางเข้าป่าลึก หาเมืองยักษ์ เพื่อช่วยเหลือนางของตน ศิลป์ชัย สี่โห และสังข์ทอง เติบโตในป่า คั่นเคยกับป่า และไม่มีอิทธิฤทธิ์ จึงไม่เกรงกลัวอันตราย ในป่า ส่วนหกกุมาร มีเพียงวิชาป้องกันตัวแบบมนุษย์ และไม่คั่นเคยกับป่าลึก จึงต่างพากันกลัว ต่าง ๆ นานาทั้งหมด ได้เผชิญกับสัตว์ร้ายต่าง ๆ มากมาย ศิลป์ชัย ก็สามารถจัดการได้ทุกครั้ง จนได้เดินทางมาถึงแม่น้ำใหญ่อันเป็นเขตแดนระหว่างมนุษย์กับอมมนุษย์ หกกุมาร ไม่รู้ว่าหนทาง ข้างหน้าจะพบอันตรายอะไรอีกบ้าง ด้วยความกลัว จึงขอรออยู่ที่ฝั่งแม่น้ำ ศิลป์ชัยจึงให้สี่โหคอย อารักขา ส่วนตนเดินทางข้ามแม่น้ำไปกับสังข์ทอง พอเข้าไปถึงเขตป่าที่ไม่ใช่เขตมนุษย์ ได้พบกับยักษ์ ตนหนึ่งกำลังออกหากินในป่า จึงสู้รบกัน ศิลป์ชัยแผลงศร ฆ่ายักษ์ตาย จากนั้น ได้พบช้างสารมเหสีมา สี่ตัว และต่อสู้กัน และศิลป์ชัยก็สามารถเอาชนะช้างได้

เมื่อเดินทางต่อไป ได้พบกับนางนารีผลซึ่งเกิดจากต้นไม้ บังเอิญวิทยากร ตนหนึ่งก็มาพบเข้าเช่นกัน ศิลป์ชัยกับวิทยากรจึงต่อสู้กันเพื่อแย่งชิงนารีผล ศิลป์ชัยชนะ และได้นารี ผลเป็นภรรยา ศิลป์ชัยเดินทางต่อไป และได้พบกับนางกนิษฐีกึ่งกาย ศิลป์ชัยหลงรักนางกนิษฐี กึ่งกาย และได้นางกนิษฐีกึ่งกายเป็นภรรยา ศิลป์ชัย เดินทางต่อไปเรื่อยๆ ในที่สุดศิลป์ชัยก็เดินทาง มาถึงเมืองยักษ์ ตอนที่ศิลป์ชัยเข้าเมืองยักษ์นั้น ยักษ์กุมภถันท์ออกไปหากิน ศิลป์ชัยได้พบนางสุมณฑา ผู้เป็นอา เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟัง และเชิญนางสุมณฑากลับเมืองเบ็ญจาล

นางสุมณฑา มาอยู่เมืองยักษิ์ในฐานะภรรยายักษ์กุมภภัณฑ์เป็นเวลานานหลายปี แม้จะรู้ว่าสามีเป็นยักษ์ แต่เมื่อคราวจะลาจากจริง ๆ ก็ตัดใจไม่ได้ นางสุมณฑารักอาลัยยักษ์กุมภภัณฑ์มาก ศิลป์ชัยจึงบอกตามที่หกกุมารบอกตนว่า พระเจ้ากุสราจะยอมอภัยให้มารดาตนกับพระนางจันทาเทวี หากศิลป์ชัยสามารถพาพระเจ้าอสุมณฑากลับเมืองเบ็ญจาลได้ ด้วยเหตุผลนี้ นางสุมณฑาจึงตกลงใจจะหนีกลับเมืองเบ็ญจาลกับศิลป์ชัย แต่ด้วยความอาลัยรักในสามี นางจึงมัดขังขังอยู่เมื่อออกไปได้สักหน่อยก็บอกว่า สิมผ้าสะไบ ขอกลับเข้าไปเอาสบก่อน พอกลับไปเอาสบไปมาแล้วก็บอกว่าสิมปีนปึกผม ขอกลับไปเอาก่อน พอได้มาก็บอกว่าสิมช่องผม ขอกลับไปเอาก่อน จนเวลาบ่ายคล้อยก็ยังไม่ได้ออกจากเมืองยักษิ์ ยักษ์กุมภภัณฑ์กลับมาพบเข้า จึงสู้รบกันกับศิลป์ชัย สู้กันนานมาก ในที่สุดศิลป์ชัยก็ฆ่ายักษ์ตาย เมื่อยักษ์กุมภภัณฑ์ตายแล้ว นางสุมณฑาก็บอกว่า ตนมีลูกสาวคนหนึ่งชื่อสุดาจันทร์ ก่อนหน้านี้ยักษ์กุมภภัณฑ์เล่นสะกาก็บออรุณนาค แพ้พนันสะกา จึงยกสุดาจันทร์ซึ่งเป็นลูกสาวให้แก่อรุณนาค สุดาจันทร์เป็นชายาของอรุณนาคอยู่เมืองบาดาล บัดนี้กุมภภัณฑ์ได้เสียชีวิตแล้ว คำสัญญาเรื่องพนันสะกาที่ให้ไว้กับอรุณนาคเป็นอันจบสิ้น การจะนำตัวสุดาจันทร์คืนมา ก็ไม่ผิดแต่อย่างใด ขอให้หลานศิลป์ชัยไปตามสุดาจันทร์มาให้ด้วย

ศิลป์ชัยและสังข์ทอง จึงลงไปเมืองบาดาล โดยสังข์ทองใช้อิทธิฤทธิ์เปิดน้ำเป็นช่องให้ศิลป์ชัยเดินไปได้ ศิลป์ชัย และสังข์ทองเดินทางมาถึงเมืองบาดาล และเล่นสะกาก็บออรุณนาค โดยมีนางสุดาจันทร์เป็นเดิมพัน ศิลป์ชัยชนะสะกา จึงได้นางสุดาจันทร์มาโดยไม่มีใครเสียชีวิต ศิลป์ชัย สังข์ทอง นางสุมณฑา และสุดาจันทร์ จึงเดินทางออกจากเมืองยักษิ์ไปรวมกลุ่มกับหกกุมารและสีโห อาหลานได้พบกัน ต่างดีใจเป็นอันมาก และทั้งหมดก็พากันเดินทางกลับเมืองเบ็ญจาล ขณะเดินทางกลับ หกกุมารเกรงว่า หากศิลป์ชัยเข้าเมืองเบ็ญจาล พวกตนก็จะไม่อยู่ในสายตาของบิดา จึงพากันออกอุบายลวงศิลป์ชัยไปฆ่า หกกุมารชวนศิลป์ชัยไปอาบน้ำตัก โดยให้สีโหเฝ้าอารักขา นางสุมณฑาและสุดาจันทร์ เมื่อได้จังหวะจึงผลักศิลป์ชัยพร้อมสังข์ทองตกเหว แล้วกลับมาทำที่เป็นร่องให้เสียใจบอกนางสุมณฑาว่า ศิลป์ชัยเล่นน้ำพลัดตกน้ำเสียชีวิตแล้ว

นางสุมณฑา เศร้าโศกเสียใจ ทั้งที่ไม่เชื่อว่าศิลป์ชัยเสียชีวิตแล้วจริง ๆ นางสุมณฑาแอบไปเสียดสังข์จะอธิษฐาน โดยวางข้อม ปีนปึกผม และสไปไว้ อธิษฐานว่า หากศิลป์ชัยยังไม่ตาย ขอให้ตนได้สิ่งของเหล่านี้คืน จากนั้นจึงเดินทางกลับเมืองเบ็ญจาล สีโหแยกตัวออกมาเดินทางไปหามารดา พระอินทร์ได้มาช่วยชีวิตศิลป์ชัย สังข์ทอง และพากลับไปหามารดา ทั้งห้าคนคือนางจันทา นางลุน สีโห ศิลป์ชัย สังข์ทอง ก็ได้อยู่ร่วมกันอีกครั้ง หกกุมารพานางสุมณฑาและนางสุดาจันทร์กลับเมืองเบ็ญจาล พระเจ้ากุสราชดีใจเป็นอย่างมาก หกกุมารก็โกหกว่าพวกตนเข้าต่อสู้กับสัตว์ป่ามากมาย สู้กับยักษ์ สู้กับนาค และชนะทั้งหมด จนพาอาภกลับมาได้ พระเจ้ากุสราชปลื้มใจเป็นอย่างมากที่หกกุมารลูกๆ ของตน เก่งกล้าสามารถถึงเพียงนี้ ได้ให้รางวัลเป็นอันมาก แม้พระนางสุมณฑาพยายามจะเล่าความจริงให้ฟัง ก็ไม่ฟัง นางสุมณฑา ได้แต่เสียใจที่คนดี ๆ อย่างศิลป์ชัย ถูกข่มขืนรังแก ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม นางสุมณฑาไม่กล้าทำอะไรมาก เพราะไม่มีหลักฐานอะไร และไม่รู้ว่ศิลป์ชัยยังไม่ชีวิตอยู่หรือไม่ จึงได้แต่เก็บความทุกข์นี้ไว้ในใจ

อยู่มาวันหนึ่ง มีคนเดินป่าไปพบข้อม ปีนปึกผม และสะไบ จึงนำไปขายให้พ่อค้าสำเภา พ่อค้าสำเภารับซื้อและเห็นว่าเป็นของมีค่ามาก จึงนำมาถวายพระนางสุมณฑา

เป็นของขวัญพระนางสุมณฑาเห็นเข้า ก็เข้าใจตามที่อธิษฐานไว้ว่า ศิลป์ชัยยังมีชีวิตอยู่ เมื่อมั่นใจดังนั้น จึงเข้าไปเล่าเรื่องศิลป์ชัยให้พระเจ้ากุงสุราชฟัง และออกอุบายว่าให้พระเจ้ากุงสุราชจัดงานรื่นเริงเฉลิมฉลองการกลับมาของตน 7 วัน ป่าวประกาศให้ชาวบ้านชาวเมืองมาเล่นมหรสพกันทุกคน พระเจ้ากุงสุราช ก็ทำตามนั้น ชาวบ้านชาวเมืองต่างพากันออกมาเล่นมหรสพกัน หกกุมาร หน้าขึ้นตาบาน ที่ได้รับคำชมจากชาวบ้านชาวเมืองว่าเป็นคนนำนางสุมณฑากลับมา ในวันที่เจ็ด ศิลป์ชัยได้ข่าวมีการเฉลิมฉลองการกลับมาของพระนางสุมณฑา จึงตัดสินใจไปดูมหรสพ พร้อมกับสีโห และสังข์ทอง พระนางสุมณฑาคอยสังเกตอยู่ทุกวันเวลา เมื่อเห็นเข้าก็จำได้ จึงให้คนพามาพบ ศิลป์ชัยก็เล่าเรื่องที่ถูกหกกุมารปลักตกเหวให้ฟัง พระนางสุมณฑา พาศิลป์ชัยไปพบพระเจ้ากุงสุราช เล่าความจริงทั้งหมดให้ฟัง พระเจ้ากุงสุราชให้สืบความย้อนหลังทั้งหมด จนทราบความจริงทั้งหมดแล้ว จึงสั่งลงโทษโทษหลวงที่รับสินบนแล้วทำนายเท็จ สั่งเนรเทศหกกุมารและมารดาทั้งหกกลับเมืองจำปา และเสด็จไปรับพระนางจันทาเทวีกับนางลุนกลับมาอยู่ในเมืองด้วยกัน

พระเจ้ากุงสุราชเห็นคุณธรรมความดีและความสามารถของศิลป์ชัย จึงยกราชสมบัติให้ศิลป์ชัย อรุณนาค ทราบข่าว ก็ขึ้นมาสู่ขอนางสุดาจันทรไปเป็นชายา ท้าวศิลป์ชัย ได้ครองเมืองเป็งจาล ปกครองบ้านเมืองด้วยคุณธรรม บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขสืบมา

3. อุทัยเทวี

ภาพประกอบ 15 ภาพวาดประกอบนิทานเรื่องอุทัยเทวี

เนื้อเรื่องย่อ

ณ เมืองบาดาล ธิดาพญานาคหนีมาเที่ยวเมืองมนุษย์และพบรักกับรุกขเทวดาที่สิงสถิตอยู่ในต้นไม้ริมสระน้ำ ธิดาพญานาคตั้งครุภรรจนคลอตเป็นไขฟองหนึ่ง จึงใช้สไปท่อไขและพันพิษคัมภีร์ไว้ก่อนแล้วกลับไปเมืองบาดาล บังเอิญมีนางคางคกผ่านมาเห็นจึง กินไขและตายด้วยพิษพญานาค พอดีกับไขฟักเป็นเด็กหญิงซึ่งคิดว่านางคางคกเป็นแม่ของตน จึงอาศัยอยู่ในซอกคางคกเน่า ๆ ตายายสองผัวเมียมาตกปลาพายเรือผ่านมาเห็นเข้าก็ช่วยเหลือจนโต ตั้งชื่อให้ว่า

อุทัยเทวี และอุทัยเทวีได้แต่งงานกับเจ้าชายสุทธรราช ซึ่งก่อนแต่งงานกับยายก็ได้มีข้อกำหนดว่า ต้องสร้างสะพานทองตั้งแต่วังจนถึงบ้านตายยายแต่ก็ผ่านไปได้ด้วยดี อุทัยเทวีจึงเป็นสะใภ้แห่งเมืองหลวง มารดาของเจ้าชายไม่ค่อยชอบอุทัยเทวีนัก จึงหาทางให้ลูกของตนเป็นของคนอื่นไป ซึ่งนั่นคือ เจ้าชายต้องไปแต่งงานกับเจ้าหญิงฉันทนา ซึ่งอุทัยเทวีก็ตามไปด้วยตามสัญญาเจ้าหญิงฉันทนาคิดกำจัดอุทัยเทวี โดยฆ่านางอุทัยเทวี แต่พ่อของอุทัยเทวีช่วยไว้ จึงบอกว่าให้รอแก้แค้นนางฉันทนาอยู่นอกวัง ต่อมาไม่นานนางฉันทนากลุ่มใจเรื่องผีนางอุทัยเทวีจะมหาลอก หัวจึงหงอก ผมที่เคียดกลับมาขาวไปทุกเส้น จึงเอาผ้าพันศีรษะไว้ตลอดเวลา ต่อมานางอุทัยเทวีแปลงกายเป็นแม่ค้าแก่ ๆ ชายขนมผ่านมา ซึ่งผมดำยาวสลวยผิดกับนางฉันทนา นางฉันทนาเห็นเข้าจึงคิดว่ายายแก่คนนี้ก็มิเคล็ดลับในการบำรุงรักษาผมอย่างแน่นอน จึงให้ยายแก่เข้าไปในวังและให้รักษาผมของตนเองให้ แต่นางอุทัยเทวีก็จะรักษาให้ แต่ต้องยอมให้ทำทุกอย่างห้ามถามอะไรทั้งสิ้น นางฉันทนาตกลงจึงนอนลงแล้วนางอุทัยเทวี ก็เอาเม็ดโกนผมนางฉันทนาออกจนหมด แล้วกรี๊ดศีรษะนางฉันทนาแล้วเอาปลาร้าให้ ใช้หม้อครอบหัวนางฉันทนาไว้ และห้ามเอาหม้อออกก่อนวันที่ 7 แต่ไม่ถึงคืนนางฉันทนาทนพิษบาดแผลไม่ไหวจึงสิ้นใจตาย เจ้าชายสิทธรราชรู้ดังนั้นจึงกลับไปเมืองของตน ซึ่งก็ยังเห็นอุทัยเทวีอยู่ที่เมืองอยู่ก็ทรงโล่งใจ อุทัยเทวีได้ครองรักกับเจ้าชายอย่างมีความสุขตราบนานเท่านาน

4. โสนน้อยเรือนงาม

เนื้อเรื่องย่อ

กษัตริย์นครโรมวิสัยมีพระราชธิดาที่สวยงามมาก พระราชธิดานี้เมื่อประสูติมีเรือนไม้เล็ก ๆ ติดมือออกมาด้วย เรือนนี้เมื่อพระธิดาเจริญวัยขึ้น เรือนไม้นี้ก็โตขึ้นด้วยและกลายเป็นของเล่นของพระราชธิดา พระบิดาจึงตั้งชื่อพระราชธิดาว่า โสนน้อยเรือนงาม เมื่อโสนน้อยเรือนงามมีพระชนม์พรรษาได้สิบห้าพรรษา โหรทูลพระบิดาว่าโสนน้อยเรือนงามกำลังมีเคราะห์ ควรให้ออกไปจากเมืองเสีย เพราะจะต้องอภิเษกกับคนที่ตายแล้ว พระบิดาและพระมารดาจึงจำใจให้โสนน้อยเรือนงามออกไปจากเมืองแต่ผู้เดียว โสนน้อยเรือนงามปลอมตัวเป็นชาวบ้านและเอาเครื่องทรงพระราชธิดาห่อไว้ พระอินทร์ส่งสารนางจึงแปลงร่างเป็นชีปะขาวมามอบยาวิเศษสำหรับรักษาคนตายให้พื้นได้ โสนน้อยเรือนงาม เดินทางเข้าไปในป่าพบนางกุลาหญิงใจร้ายนอนตายเพราะถูกงูกัด โสนน้อยเรือนงามจึงนำยาของชีปะขาวมารักษา นางกุลาก็ฟื้น นางจึงขอเป็นทาสติดตามโสนน้อยเรือนงาม.

ที่นครนพรัตน์เมืองใกล้เคียงโรมวิสัยมีกษัตริย์ครองอยู่ มีพระราชโอรสนามว่า พระวิจิตรจินดา ซึ่งเป็นชายหนุ่มรูปงามและมีความสามารถ แต่วันหนึ่งพระวิจิตรจินดาถูกงูพิษกัดสิ้นพระชนม์ พระบิดาและพระมารดาเศร้าโศกเสียใจมาก แต่โหรทูลว่าพระวิจิตรจินดาจะสิ้นพระชนม์ไปเจ็ดปีแล้วจะมีพระราชธิดาของเมืองอื่นมารักษาได้ พระบิดาและพระมารดาจึงเก็บพระศพของพระวิจิตรจินดาไว้ และมีประกาศให้คนมารักษาให้ฟื้น.

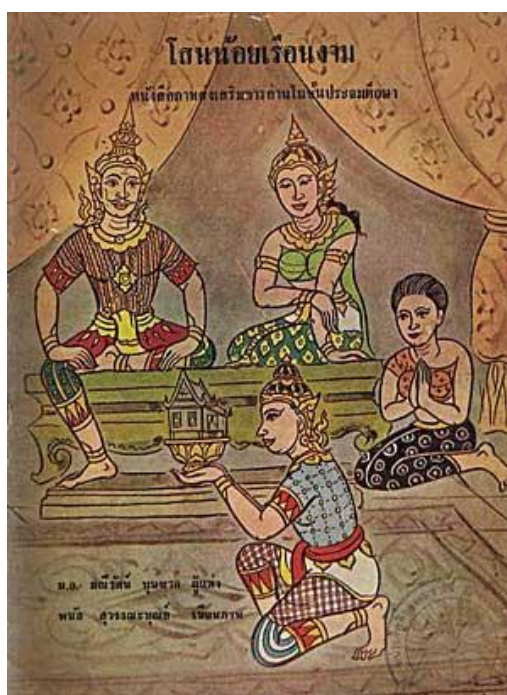
โสนน้อยเรือนงามและนางกุลาเดินทางมาถึงเมืองนพรัตน์ได้ทราบจากประกาศ จึงเข้าไปในวังและอาสาทำการรักษา โดยขอให้กันม่านเจ็ดชั้นไม่ให้ใครเห็นเวลารักษา โสนน้อยเรือนงาม แต่งเครื่องทรงพระราชธิดาทำการรักษา โดยนางกุลาติดตามเฝ้าดู เมื่อโสนน้อยเรือนงามทายาให้พระวิจิตรจินดา พิษของนาคราชเป็นไอร้อนออกมาทำให้นางรู้สึกร้อนมาก จึงถอดเครื่องทรงพระราชธิดาออกแล้วเสด็จไปสรงน้ำ ระหว่างนั้นนางกุลาก็นำเครื่องทรงพระราชธิดาของโสนน้อยเรือนงามมาแต่ง พอดีพระวิจิตรจินดาฟื้น ทุกคนก็คิดว่านางกุลาเป็นพระราชธิดาที่รักษาจึงเตรียมจะให้อภิเษก ส่วนโสนน้อยเรือนงามต้องกลายเป็นข้าทาสของนางกุลาไป พระวิจิตรจินดาและพระบิดาและ

พระมารดาก็ยังมีความสงสัยในนางกุลา จึงให้นางเย็บกระทงไบทองถวาย นางกุลาทำไม่ได้โยนไบทองทิ้งไป โสนน้อยเรือนงามเก็บไบทองมาเย็บเป็นกระทงสวยงาม นางกุลาก็แย่งไปถวายพระราชาบิดา มารดาของพระวิจิตรจินดา พระวิจิตรจินดาไม่ยากอภิเษกกับนางกุลาจึงขอลาพระบิดาพระมารดาไปเที่ยวทางทะเล พระบิดาพระมารดาให้นางกุลาย้อมผ้าผูกเรือ นางกุลาก็ทำไม่เป็น โยนผ้าและสีทิ้ง โสนน้อยเรือนงามเก็บผ้าและสีไปย้อมได้สิ่งงดงาม นางกุลาก็แย่งนำไปถวายพระบิดาพระมารดาอีก.

เมื่อพระวิจิตรจินดาจะออกเรือก็ปรากฏว่าเรือไม่เคลื่อนที่พระวิจิตรจินดาทรงคิดว่าคงมีผู้มีบุญในวังต้องการฝากชื่อของ เรือจึงไม่เคลื่อนที่จึงให้ทหารมาถามรายการของที่คนในวังจะฝากชื่อ ทุกคนก็ได้มีโอกาสฝากชื่อ แต่โสนน้อยเรือนงามอยู่ใต้ถุนถึงไม่มีใครไปถาม เรือก็ยังไม่เคลื่อนที่ พระวิจิตรจินดาจึงให้ทหารกลับไปค้นหาคนในวังที่ยังไม่ได้ฝากชื่อของ ทหารจึงได้ไปค้นหา นางโสนน้อยเรือนงามได้ นางจึงฝากชื่อ “โสนน้อยเรือนงาม” เมื่อพระวิจิตรจินดาเดินทางไป ลมก็บันดาลให้พัดไปยังเมืองโรมวิสัยของพระบิดาของโสนน้อยเรือนงาม พระวิจิตรจินดาชื่อของฝากได้จนครบทุกคน ยกเว้นโสนน้อยเรือนงาม พระวิจิตรจินดาจึงสอบถามจากชาวเมือง ชาวเมืองบอกว่าโสนน้อยเรือนงามมีอยู่แต่ในวังเท่านั้น พระวิจิตรจินดาจึงเข้าไปในวังและทูลขอชื่อโสนน้อยเรือนงามไปให้นางข้าทาส พระบิดาของโสนน้อยเรือนงามทรงถามถึงรูปร่างหน้าตาของนางทาส ก็ทรงทราบว่าเป็นพระธิดา จึงมอบโสนน้อยเรือนงามให้พระวิจิตรจินดาและให้ทหารตามมาสองคน.

เมื่อพระวิจิตรจินดา กลับถึงบ้านเมือง ทหารสองคนก็ไปทำความเคารพ นางโสนน้อยเรือนงาม และเรือนวิเศษก็ขยายเป็นเรือนใหญ่มีข้าวของเครื่องใช้พระธิดาครบถ้วน โสนน้อยเรือนงามก็เข้าไปอยู่ในเรือนนั้น พระวิจิตรจินดาจึงแน่ใจว่าโสนน้อยเรือนงามเป็นพระราชาธิดาที่รักษาตน จึงจะข่านางกุลาแต่โสนน้อยเรือนงามขอชีวิตไว้ พระวิจิตรจินดาก็ได้อภิเษกกับนางโสนน้อยเรือนงาม และอยู่ด้วยกันมีความสุขสืบไป.

ภาพประกอบ 16 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องโสนน้อยเรือนงาม

5. ไกรทอง เนื้อเรื่องย่อ

ชาละวันเป็นพระเจ้า อาศัยอยู่ในถ้ำทองใต้บาดาล ในถ้ำทองพระเจ้าจะกลายเป็นคนได้ ชาละวันตอนกลายเป็นคนจะเป็นหนุ่มรูปงาม โดยชาละวันเองมีเมียสาวสวย เป็นนางพระเช้ 2 ตัว คือวิมาลา และเลื่อมลายวรรณ ชาละวันเป็นหลานชายของท้าวรำไพ ผู้เป็นพระเจ้าที่อยู่ในศีลธรรม ไม่เคยจับสัตว์หรือมนุษย์กินเป็นอาหารและจะกินแต่ซากสัตว์ที่ตายแล้วเป็นอาหารเท่านั้น ชาละวัน แม้อยู่ในถ้ำทองจะอิมทิพย์ไม่ต้อง กินเนื้อ แต่ด้วยความมีนิสัยที่เป็นอันธพาล จึงชอบมาเมืองบน ตามแม่น้ำลำคลอง จับคนที่เป็นชาวบ้านและสัตว์กินเพื่อความสนุกสนาน

ณ หมู่บ้านดงเศรษฐี แขวงเมืองพิจิตร มีพี่น้องฝาแฝดคู่หนึ่ง มีความงามเป็นที่เลื่องลือ ชื่อนางตะเกาแก้ว ผู้พี่ และนางตะเกาทอง ผู้น้อง ทั้งสองเป็นบุตรเศรษฐีคำ และคุณนายทองมา วันหนึ่งนางตะเกาแก้วและนางตะเกาทองได้ลงไปเล่นน้ำที่หน้าบ้าน ช่วงเวลานั้น เจ้าชาละวัน ซึ่งเป็นพระเจ้าได้ออกมาว่ายน้ำหาเหยื่อ เมื่อได้เห็นนางตะเกาทอง ก็ลุ่มหลงในความงาม จึงไหลขึ้นเหนือน้ำเข้าไปคาบนางตะเกาทองแล้วดำดิ่งไปยังถ้ำทอง อันเป็นที่อยู่ของเจ้าชาละวัน เมียของชาละวันคือ วิมาลา และเลื่อมลายวรรณ เห็นก็ไม่พอใจแต่ก็ห้ามสามีไม่ได้เพราะเกรงกลัวจึงต้องยอมให้ตัวมีเมียเป็นมนุษย์อีกคน เมื่อนางตะเกาทองฟื้นขึ้นมาเจ้าชาละวันก็เกี้ยวพาราสี แต่นางตะเกาทองก็ไม่สนใจ เจ้าชาละวันจึงจำต้องใช้เวทมนตร์สะกดให้นางตะเกาทองหลงรัก และยอมเป็นภรรยาตั้งแต่นั้นมา

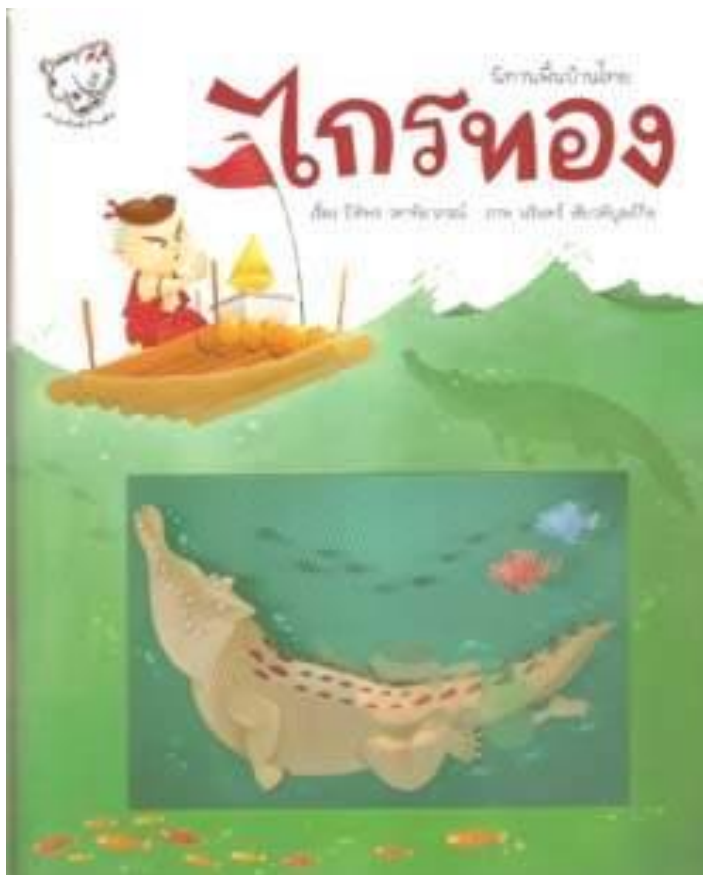
เศรษฐีคำ และคุณนายทองมา โศกเศร้าเสียใจเป็นอย่างมากที่นางตะเกาทองบุตรสาวคนเล็กถูกเจ้าชาละวันคาบไป และคิดว่าบุตรสาวตนคงตายไปแล้ว ด้วยความรักในบุตรสาวและความแค้นในเจ้าชาละวัน จึงประกาศออกไปว่าใครที่พบศพนางตะเกาทองและสามารถปราบพระเจ้าตัวนี้ได้จะมอบสมบัติของตนเองให้ครึ่งหนึ่ง และจะให้แต่งงานกับนางตะเกาแก้วด้วย แต่ก็ไม่มีหมอพระเจ้าไหนสามารถปราบเจ้าชาละวันได้ นอกจากกลายเป็นเหยื่อของเจ้าชาละวันคนแล้วคนเล่า จนในที่สุดก็มีชายหนุ่มรูปงามนามว่าไกรทอง ซึ่งได้ร่ำเรียนวิชาการปราบพระเจ้าจากอาจารย์คง จนมีความเก่งกล้า ได้อาสาปราบเจ้าชาละวัน แต่อาจารย์คงรู้ว่าเจ้าชาละวันเป็นพญาพระเจ้ามีอำนาจมาก และหนังเหนียวฆ่าฟันไม่ตาย เนื่องจากมีเขี้ยวเพชรทำให้อยู่ยงคงกระพัน จึงได้มอบหอกลัดตโลหะ เทียนระเบิดน้ำ เสื่อยันต์ และลูกประคำปลุกเสกแก่ไกรทอง

รุ่งเช้าตั้งพิธีบวงสรวงพร้อมอานาคา ทำให้เจ้าชาละวันเกิดร้อนลุ่มต้องออกจากถ้ำขึ้นมาต่อสู้กับไกรทอง ไกรทองกระโดดขึ้นบนหลังพระเจ้าและแทงด้วยหอกลัดตโลหะ ทำให้อาคมของเขี้ยวเพชรเสื่อม หอกได้ทิ่มแทงเจ้าชาละวันจนบาดเจ็บสาหัส และได้หนีกลับไปถ้ำ แต่ไกรทองก็ใช้เทียนระเบิดน้ำตามไปต่อสู้ในถ้ำระหว่างที่เข้าไปในถ้ำไกรทองก็พบกับวิมาลา เมียของชาละวัน ด้วยความเจ้าชู้จึงเกี้ยวพาราสีนางวิมาลาจนนางใจอ่อนยอมเป็นชู้ และบอกทางไปช่วยนางตะเกาทอง ไกรทองตามมาต่อสู้กับเจ้าชาละวันในถ้ำต่อจนเจ้าชาละวันตาย และไกรทองก็ได้พานางตะเกาทองกลับขึ้นมา เศรษฐีดีใจมากจึงจัดงานแต่งงานให้ไกรทองกับนางตะเกาแก้ว พร้อมมอบสมบัติให้ครึ่งหนึ่ง แถมนางตะเกาทองให้อีกคน ไกรทองจอมเจ้าชู้ก็รับไว้ด้วยความยินดี

ด้วยความเจ้าชู้ของไกรทองแม้ชาละวันตายไป ไกรทองก็ยังหลงรักกับนางวิมาลาจึงไปหาที่ถ้ำทองและคิดจะพานางวิมาลาไปอยู่กินด้วย โดยทำพิธีทำให้นางเป็นมนุษย์แม้ออกนอกถ้ำทอง นางตะเกาแก้วและนางตะเกาทองจับได้ว่าสามีไปมาหาสู่ นางพระเช้ จึงไปหาเรื่องกับ

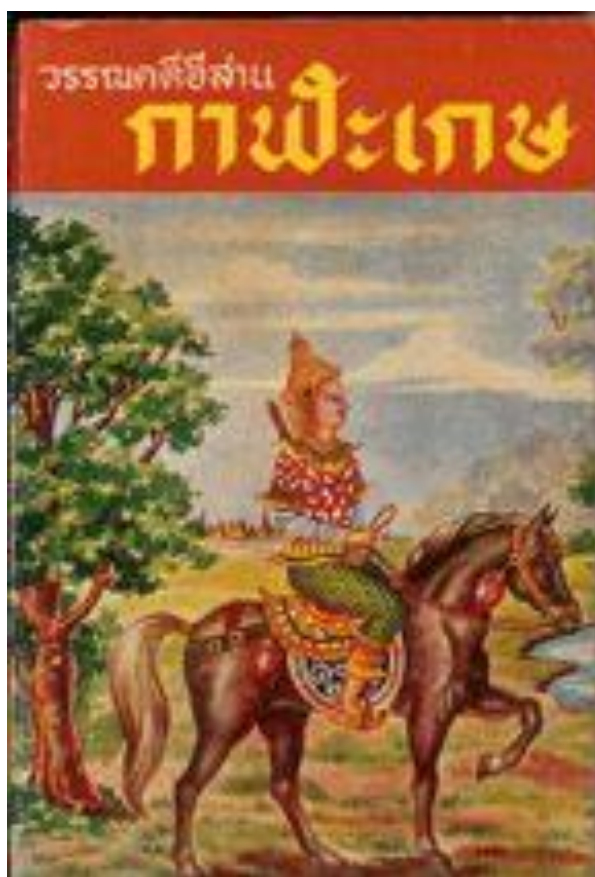
นางในร่างมนุษย์จนนางวิมาลาทนมไม่ไหวกลับร่างเป็นจระเข้และไกรทองต้องออกไปห้ามไม่ให้เมียตีกัน
และอำลาจากนางวิมาลาด้วยใจอาวรณ์

ภาพประกอบ 17 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องไกรทอง

6. กาพะเกษ เนื้อเรื่องย่อ

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว... ณ เมืองพาราณสี มีพระราชองค์หนึ่งนามว่า “สุริวงษ์” และพระมเหสีนามว่า “กาพ” ท้าวสุริวงษ์มีม้ามณีกาบ ซึ่งเป็นม้าวิเศษเป็นพาหนะคู่บารมี ครึ่งหนึ่งท้าวสุริวงษ์ได้ไปเรียนวิชาอาคม โดยมีม้ามณีกาบเป็นพาหนะและได้พบกับพญาครุฑและยักษ์กุมภกัณฑ์ซึ่งต่อมาได้เป็นสหายกัน ท้าวสุริวงษ์ก็เรียนวิชาอาคมกับพระฤาษีจนสำเร็จ แล้วกลับมาปกครองเมืองต่อไป อยู่มาวันหนึ่งท้าวสุริวงษ์ต้องการจะมีบุตรชายเพื่อเอาไว้สืบราชสมบัติแทนพระองค์ ดังนั้นพระองค์จึงทำพิธีขอลูกกับพระอินทร์ จากนั้นพระอินทร์ได้ส่งเทพบุตรกับเทพธิดาลงมาเกิดในเมืองมนุษย์เพื่อให้เป็นคู่สามีภรรยา กัน โดยเทพบุตรองค์หนึ่งมาเกิดในท้อง นางกาพ มเหสีของท้าวสุริวงษ์ ต่อมาเมื่อถึงกำหนดนางกาพประสูติพระโอรสออกมาตั้งชื่อว่า “กาพเกษ” กาพเกษกุมารก็ทรงเจริญวัย มาเป็นลำดับ...

ภาพประกอบ 18 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องกาฬะเกษ

ครั้งหนึ่งเจ้าชายกาฬะเกษเข้าไปเล่นในโรงม้าอันเป็นที่อยู่ของม้ามณีกาบ เจ้าชายกาฬะเกษได้แอบขึ้นขี่ม้า ม้ามณีกาบก็ได้พาเจ้าชายกาฬะเกษเหาะขึ้นไปในอากาศออกจากเมือง มุ่งเข้าป่าหิมพานต์ ขณะที่เจ้าชายกาฬะเกษหนีออกจากเมืองนั้น พระองค์ได้พบกับนกสาริกาคู่หนึ่ง จึงได้สั่งความแก่นกคู่นั้นว่าให้ไปบอกท้าวสุริวงษ์บิดาของตนด้วยว่า จะออกไปเที่ยวในป่าสัก 3 ปี แล้วจะกลับมา เมื่อเจ้าชายกาฬะเกษสั่งความแล้วก็เดินทางต่อไปจนเข้าเขตเมืองฝิมนต์ ซึ่งเป็นเมืองของท้าวฝิมนต์และนางมาลีทอง เจ้าชายกาฬะเกษได้พักอยู่นอกเมือง ได้ทราบข่าวว่าท้าวฝิมนต์มีพระธิดารูปงามพระองค์หนึ่งนามว่า มาลีจันทน์ เจ้าชายกาฬะเกษจึงพยายามหาทางจะไปพบนางในสวนดอกไม้ เมื่อนางมาลีจันทน์มาชมสวน เจ้าชายกาฬะเกษจึงเข้าไปหา แล้วชอบพอรักใคร่กัน เมื่อครั้นเวลากลางคืน เจ้าชายกาฬะเกษจึงแอบเข้าไปหานาง ต่อมาเมื่อท้าวฝิมนต์สืบได้ทราบความจริงว่ามีคนแอบไปหาพระธิดา ท้าวฝิมนต์จึงทำหอกยนต์ดักยิงในคืนหนึ่งขณะที่เจ้าชายกาฬะเกษแอบเข้าไปนั้น พระองค์ได้ถูกหอกยนต์ แต่ก่อนจะสิ้นใจเจ้าชายกาฬะเกษได้สั่งนางมาลีจันทน์ไว้ว่าอย่าเผาศพตน ให้เอาศพใส่เปลอยน้ำไป นางมาลีจันทน์ได้ปฏิบัติตามที่เจ้าชายกาฬะเกษสั่งไว้ทุกประการ ศพของเจ้าชายกาฬะเกษได้ลอยทวนกระแสน้ำจนไปถึงอาศรมพระฤาษี เมื่อพระฤาษีมาพบเข้าจึงร่ายมนต์ชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้นมา เมื่อเจ้าชายกาฬะเกษฟื้นจึงได้รำเรียนวิชาอาคมอยู่กับพระฤาษี จนสำเร็จแล้วลา

พระเอกกลับไปหานางมาลีจันทร์อีกครั้ง ทำวฝิ่นต์ทราบข่าวจึงได้สู้รบกัน ในที่สุดทำวฝิ่นต์ก็เป็นฝ่ายพ่ายแพ้จึงได้ยกเมืองและธิดา คือ นางมาลีจันทร์ให้แก่เจ้าชายกาพะเกษ เจ้าชายกาพะเกษอยู่ที่นั่นไม่นานก็พานางมาลีจันทร์เดินกลับเมืองพาราสี และได้ครองเมืองพาราสี สืบไป...

7. ท้าวแสนปม

เนื้อเรื่องย่อ

นานมาแล้วมีชายผู้หนึ่ง ถูกลอยแพมาติดที่เกาะซีเหล็ก ซึ่งอยู่ใต้เมืองกำแพงเพชร ชายผู้นั้นมีรูปร่างน่าเกลียดมีปุ่มปมขึ้นเต็มตัว ชาวบ้านจึงเรียกเขาว่า แสนปม และเรียกเกาะซีเหล็กว่า เกาะตาบม ตามชื่อแสนปม นายแสนปมทำไร่ ปลุกพริก ปลุกมะเขืออยู่ที่เกาะปมนี่ และมีมะเขือต้นหนึ่งอยู่หน้ากระท่อมมีผลใหญ่มาก เพราะแสนปมปัสสาวะรดทุกวันวันหนึ่งพระราชธิดาของเจ้าเมืองกำแพงเพชรเสด็จประพาสที่เกาะปม ทอดพระเนตรเห็นผลมะเขือก็นึกอยากเสวย จึงรับสั่งให้นางสนมไปขอเจ้าของมะเขือ แสนปมจึงเก็บผลมะเขือที่อยู่หน้ากระท่อมให้นางสนมไปถวาย หลังจากพระราชธิดาเสวยผลมะเขือไปไม่นานก็ทรงครรภ์ เจ้าเมืองกำแพงเพชรทรงพิโรธมาก เพราะพระราชธิดาไม่สามารถบอกได้ว่าใครเป็นพ่อนอกจากเสวยผลมะเขือของแสนปมเท่านั้น

ต่อมาพระราชธิดาทรงมีพระประสูติกาลเป็นพระราชโอรส เจริญวัยน่ารัก เจ้าเมืองผู้เป็นพ่อจึงรับสั่งให้เสนาป่าวประกาศให้ผู้ชายทุกคนมาเสี่ยงทายเป็นพระบิดาของพระราชโอรส ว่าถ้าผู้ใดเป็นบิดาขอให้โอรสคลานเข้าไปหาบรรดาผู้ชายทุกคนไม่ว่าหนุ่มแก่ชรา ยากจน เข็ญใจ เศรษฐี เจ้าต่างเมือง ต่างพากันมาเสี่ยงทายเป็นบิดาของพระราชโอรส แต่พระราชโอรสไม่ได้คลานไปหาใครเลยแม้จะใช้ของล่อใจอย่างไรก็ตามเจ้าเมืองแปลกพระทัย จึงให้เสนาไปตามแสนปมซึ่งยังไม่ได้มาเสี่ยงทายในครั้งนี้ให้มาเข้าเฝ้าเพื่อลองเสี่ยงทายเป็นบิดา เพราะเหลือแสนปมเพียงคนเดียวแสนปมจึงมาเข้าเฝ้า พร้อมทั้งถือก้อนข้าวเย็นมาหนึ่งก้อนเมื่อมาถึงจึงอธิษฐานแล้วก้อนข้าวเย็นให้พระราชโอรสก็คลานเข้ามาหาเจ้าเมืองจึงยกพระราชธิดาให้แก่แสนปม และให้กลับไปอยู่ที่เกาะปม วันหนึ่งท้าวแสนปมไปทอดแหที่คลองขมิ้น แต่ทอดแหครั้งใดก็ได้แต่ขมิ้นจนเต็มลำเรือ แสนปมแปลกใจมากเมื่อกลับไปบ้านขมิ้นกลับกลายเป็นทองคำ แสนปมจึงนำทองคำไปทำเปลให้ลูกและตั้งชื่อลูกว่าอู่ทอง

ภาพประกอบ 19 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องท้าวแสนปม

ทุกวันแสนปมจะไปทางไร่ จนกระทั่งวันหนึ่งแสนปมไปถึงไร่ก็พบว่าต้นไม้ที่ถางไว้กลับขึ้นงดงามตามเดิม แสนปมจึงถากถางใหม่ แต่วันรุ่งขึ้นก็ปรากฏเหตุการณ์เหมือนเดิม แสนปมถึงแอบดู ก็เห็นลิงตัวหนึ่งเดินตีกลองออกมาจากป่าพอลิงตีกลองต้นไม้ก็กลับขึ้นงดงามเหมือนเดิม แสนปมจึงจับลิงเพื่อจะฆ่า แต่ลิงขอชีวิตไว้และได้มอบกลองให้แสนปม พร้อมกับบอกว่าป็นกลองวิเศษขออะไรก็ได้ ท้าวแสนปมเลยตั้งจิตอธิษฐานขอให้ปมหายไปจากตัวปมก็หายหมดไป เมื่อแสนปมกลับมาบ้านพระราชธิดาไม่เชื่อว่าเป็นแสนปม แสนปมจึงเล่าเรื่องให้ฟังและทตลองตีกลองให้ดู พระราชธิดาจึงเชื่อ จากนั้นท้าวแสนปมจึงตีกลองเพื่อเนรมิตเมืองใหม่ ให้ชื่อว่าเทพนคร และตั้งตัวเป็นเจ้าเมือง ผู้คนจึงเรียกขานว่าท้าวแสนปม

8. ทลวิชัย-คาวี

เนื้อเรื่องย่อ

มีเสือแม่ลูกอ่อนออกไปหากินในป่าเพลินจนลืมลูกเสือที่อยู่ในถ้ำ ลูกเสือหิวมากออกเดินตามหาแม่แต่ก็ไม่พบ ลูกเสือเจอแม่วัวจึงขอนมแม่วัวกิน แม่วัวสงสารให้กินนมแล้วพาไปที่อยู่ เลี้ยงลูกเสือคู่กับลูกวัวของตน ลูกเสือกับลูกวัวก็รักกันเหมือนพี่น้อง วันหนึ่งแม่เสือกลับมาตามหาลูก พบลูกเสืออยู่กับแม่วัว ลูกเสือชวนแม่อยู่ด้วยกันกับแม่วัว แม่เสือแสร้งทำเป็นใจดีอยู่กับแม่วัว แต่เวลาออกไปหากินจะไปกินคนละทิศ วันหนึ่งแม่เสือแอบไปตักกินแม่วัว ลูกวัวไม่เห็นแม่กลับมา ก็ออกตามหา ลูกเสือก็ตามลูกวัวมา แม่เสือเห็นลูกวัวก็ตรงเข้ากัดกิน ลูกเสือโกรธมากที่แม่จะกินลูกวัว จึงโดดเข้าไปกัดแม่เสือจนแม่เสือตาย

ภาพประกอบ 20 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องทลวิชัย-คาวี

ลูกเสือกกับลูกวัวจึงออกเดินทางท่องเที่ยวไปในป่า วันหนึ่งไปถึงอาศรมฤๅษี ฤๅษีแปลกใจมากที่สุดว่าทั้งสองเป็นเพื่อนรักกัน จึงมีจิตเมตตาชุบชีวิตลูกเสือกลูกวัวให้เป็นคน และตั้งชื่อลูกเสือกว่าหลวิชัย ลูกวัวชื่อคาวี หลวิชัยกับคาวีก็เรียนศิลปวิทยากับฤๅษีจนเติบโต เมื่อมีอายุพอสมควรแล้ว หลวิชัยกับคาวีก็ขอลาพระฤๅษีไปเผชิญโชค ฤๅษีให้พระขรรค์วิเศษที่บรรจุหัวใจของหลวิชัยกับคาวี หลวิชัย คาวีเดินทางไปได้พักหนึ่งถึงทางแยก หลวิชัยจึงบอกกับคาวีว่า “เราแยกทางกันตรงนี้ เจ้าไปทิศเหนือ พี่ไปทิศใต้ แล้วอีกสามเดือนเรามาพบกันที่นี่” คาวีเดินทางไปถึงเมืองร้างแห่งหนึ่ง ร้านรวงต่าง ๆ ยังมีข้าวของแต่ไม่มีผู้คน คาวีเข้าไปในพระราชวังก็ไม่เห็นคนสักคนเดียว จึงเข้าไปในครัวแล้วก่อไฟขึ้นเพื่อจะหุงหาอาหาร ทันใดนั้นก็มีกลุ่มนกอินทรียักษ์บินมาจันทองฟ้ามีดมืด กลุ่มนกอินทรีบินจะมาจิกกินคาวี คาวีใช้พระขรรค์ต่อสู้และฆ่านกอินทรียักษ์ตายเกือบหมด นกที่เหลือก็บินหนีไป คาวีจึงเดินสำรวจพระราชวัง เห็นกลองใบใหญ่ พอเดินเข้าไปใกล้ได้ยินเสียงหญิงสาวร้องว่า “ช่วยเราด้วย ช่วยเราด้วย” คาวีใช้พระขรรค์กรีดหนังกลองก็พบพระราชธิดาชื่อพระนางจันทรสุดา คาวีจึงอภิเษกกับนางจันทรสุดา ผู้คนที่หลบหนีไปเพราะกลัวนกก็อพยพกลับมาอยู่ที่เมือง บ้านเมืองก็เจริญรุ่งเรืองเหมือนเดิม

วันหนึ่งพระนางจันทรสุดาไปสงรงน้ำ ผมของนางซึ่งมีกลิ่นหอมร่วง พระนางจึงใส่ผอบลอยน้ำไป ต่อมามีคนนำผอบผมหอมไปถวายท้าวสันนุราช ท้าวสันนุราชก็อยากทราบว่าเป็นของใคร จึงมีประกาศป่าวร้องว่าถ้าใครรู้จักจะให้รางวัล ยายเฒ่าที่ตัดประกาศ ซึ่งเคยเป็นที่เลี้ยงของนางจันทรสุดาก็รีบไปเข้าเฝ้าท้าวสันนุราช แล้วบอกว่าเป็นเส้นผมของพระนางจันทรสุดา ท้าวสันนุราชจึงบอกให้ยายเฒ่าตัดประกาศหาทางนำนางมา แล้วก็ให้เงินทองแก่ยายเฒ่าเป็นอันมาก ยายเฒ่ารีบกลับไปเมือง แล้วทำทีเป็นขออยู่กับพระนางจันทรสุดาแล้วก็ยุยงพระนางว่าคาวีคงมิได้ไว้ใจพระนางจันทรสุดาจึงได้พกพระขรรค์ติดตัวตลอดเวลาพระนางจันทรสุดาก็มีจิตใจหวงหวั่นหลงเชื่อ จึงถามคาวีว่าทำไมคาวีจึงต้องพกพระขรรค์ติดตัวตลอดเวลา คาวีจึงบอกความลับว่า เพราะหัวใจคาวีอยู่ที่พระขรรค์ ถ้าใครนำพระขรรค์ไปเผาไฟ คาวีก็จะตาย ด้วยเหตุนี้จึงต้องพกพระขรรค์ติดตัวตลอดเวลา พระนางจันทรสุดาเมื่อได้ทราบเช่นนั้นก็หายแคลงใจ และได้้นำความไปเล่าให้ยายเฒ่าฟัง ลืมไปว่าเรื่องนี้เป็นความลับยิ่ง ยายเฒ่าได้ฟังจึงเกิดความคิด และชวนให้คาวีกับพระนางจันทรสุดาไปสงรงน้ำที่ชายทะเล คาวีและพระนางจันทรสุดาถอดเครื่องทรงรวมทั้งพระขรรค์ให้ยายเฒ่าเก็บรักษา ยายเฒ่าได้ทีนำพระขรรค์ไปเผาไฟ คาวีกำลังว่ายน้ำเล่นก็รู้สึกร้อนจึงรีบชวนนางจันทรสุดาว่ายกลับเข้าฝั่ง พอถึงชายหาดคาวีเห็นยายเฒ่ากำลังเผาพระขรรค์อยู่ ก็นึกโกรธที่พระนางจันทรสุดาไม่รักษาความลับ แต่ยังไม่ทันพูดคาวีก็ล้มลงสิ้นสติ พระนางจันทรสุดาตกพระทัยมากได้แต่ร่ำไห้กอดร่างคาวี ยายเฒ่าจึงรีบให้ทหารของท้าวสันนุราชนำพระนางจันทรสุดาไปถวายท้าวสันนุราช

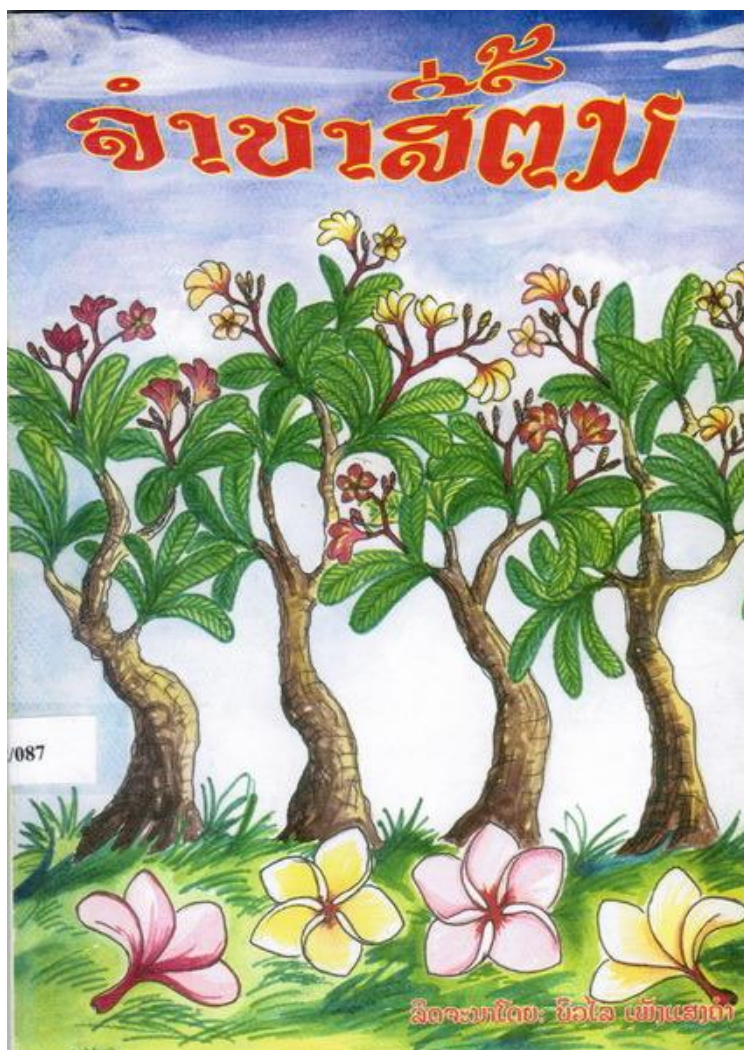
ฝ่ายหลวิชัยเมื่อครบกำหนดวันนัดก็มาพบคาวีที่ทางแยก คอยอยู่ทั้งวันไม่เห็นคาวีมาจึงตัดสินใจเดินทางมาที่เมืองพระนางจันทรสุดา ระหว่างทางเห็นกองไฟและพระขรรค์ของคาวีอยู่ในกองไฟก็รับนำพระขรรค์ออกมา และพบคาวีนอนสิ้นสติก็ช่วยแก้ไขจนฟื้นเมื่อทราบเรื่องราวทั้งหมดหลวิชัยก็ชวนคาวีไปตามพระนางจันทรสุดาที่เมืองท้าวสันนุราช ที่เมืองท้าวสันนุราชกำลังมีประกาศให้คนที่มิวิชาอาคมไปช่วยชุบท้าวสันนุราชให้เป็นหนุ่ม เพราะพระนางจันทรสุดาไม่ยอมรับรักท้าวสันนุราช หลวิชัยจึงแต่งกายปลอมเป็นฤๅษีเข้ารับอาสาจะชุบท้าวสันนุราชให้เป็นหนุ่ม

ท้าวแสนนุราชดีใจมาก หลวิชัยจึงสั่งให้ชุดหลุมลึกแล้วกันมานั้นเจ็ดชั้น ที่หลุมนั้นสูมไฟไว้ หลวิชัยให้ ท้าวแสนนุราชโดดลงไปทีกองไฟนั้น ด้วยความที่อยากเป็นหนุ่ม ท้าวแสนนุราชก็กระโดดลงไปกองไฟ ลื่นชีวิต

หลวิชัยก็นำคาวีออกมา ทุกคนก็เข้าใจว่าเป็นท้าวแสนนุราชชุบตัวกลายเป็น คนหนุ่มแล้วก็ให้ร้องดีใจ และจัดอภิเษกท้าวแสนนุราชหรือคาวีกับพระนางจันทร์สุดา ส่วนยายเฒ่าเมื่อ เห็นดังนั้นก็เกิดความกลัวรีบหลบหนีไป หลวิชัยเมื่อเห็นคาวีปลอดภัยแล้วก็ลาคาวีและพระนาง จันทร์สุดาเดินทางต่อไป คาวีและพระนางจันทร์สุดาก็อยู่ครองเมืองทั้งสองด้วยความสุขสืบมา

9. จำปาสีต้น

ภาพประกอบ 21 ภาพวาดประกอบนิทานพื้นบ้านเรื่องจำปาสีต้น

เนื้อเรื่องย่อ

เมืองจ๊กซิ่นมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีพ่อค้าวาณิชไปมาค้าขายอย่างเนืองแน่น อยู่ต่อมามีพญาฮู่ (เหยี่ยวรุ้ง) มาจับคนในเมืองกินทุกวัน เจ้าเมืองไม่อาจจะต่อกรกับพญา

ฮ้างได้ มีผู้วิเศษอาสาต่อกรกับพญาฮ้าง ก็ถูกจับกินจนหมดสิ้น เจ้าเมืองจึงนำพระธิดาชื่อนางปทุมมา
ซ่อนไว้ในกลองยักษ์กลางเมือง พญาฮ้างได้มาจับผู้คนกินจนกลายเป็นเมืองร้าง ประชาชนที่เหลืออยู่ต่าง
ก็หนีไปอยู่เมืองอื่นทั่วจุลละนีครองเมืองปัญจานครออกประพาสป่าล่าสัตว์ ได้หลงเข้ามายังเมืองร้าง
จึงพาเสนาสำรวจบ้านเมืองพบกลองใบใหญ่อยู่กลางเมือง จึงได้ตีกลองเพื่อจะเป็นสัญญาณให้รู้ว่ามีคน
มา ครั้นตีกลองได้ยินเสียงหญิงสาวร้องอยู่ในกลองจึงใช้พระขรรค์ผ่าหนังหน้ากลองพบนางปทุมมาเมื่อนำ
ออกมาถามไถ่ได้ความว่าพญาฮ้างจะมากินคนเมื่อได้ยินเสียงกลอง พระบิดานำนางมาไว้ในกลองเพราะ
โหรได้ทำนายว่าจะมีผู้วิเศษมาปราบพญาฮ้างได้ เมื่อพญาฮ้างบินมา ท้าวจุลละนีก็ฆ่าตายต่อหน้า
นางปทุมมาท้าวจุลละนีจึงรับนางปทุมมาเป็นชายาพากลับเมืองปัญจานคร ท้าวจุลละนีมีเมียชาย
ก่อนแล้วชื่อว่า นางอัคคี ทั้งสองก็รักใคร่ปรองดองกันดี ครั้งเมื่อนางปทุมมาตั้งครรภ์ ฝันว่าพระอินทร์
เอาแก้วมาให้ 4 ดวง โหรทำนายว่าจะได้โอรสมีบุญบารมีมาก นางอัคคีก็อิจฉาเพราะนางไม่มีโอรส แต่
กระนั้นก็ตามนางก็ยังทำดีต่อนางปทุมมาเสมอต้นเสมอปลาย

ครั้งเมื่อนางปทุมมา จะประสูติโอรส นางอัคคีก็ออกอุบายเอาผ้าปิดตาปิดหู
นางปทุมมา โดยอ้างว่าเป็นพระราชประเพณีของเมืองปัญจานคร นางก็เอาลูกสุนัขมาเปลี่ยนลูกนางปทุม
มา แล้วให้นางทาสิ่นำกุมารทั้งสี่ไปลอยแพทิ้งน้ำไป เมื่อท้าวจุลละนีทราบว่านางปทุมมาคลอดบุตรเป็น
สุนัขก็กริ้ว กล่าวหาว่านางสมสู่กับสุนัขจึงขับไล่ไปจากเมือง นางปทุมมาอุ้มลูกสุนัขโดยเข้าใจว่าเป็นลูก
ของตนไปอาศัยอยู่กับหญิงม่ายซึ่งเป็นคนใจร้าย ใช้นางทำงานหนักจนซูบผอม

กล่าวถึงกุมารทั้ง 4 สี่ลูกลอยแพ แพ้ได้ลอยไปติดอยู่ที่ทำนน้ำบ้านตายาย
ตายายเห็นเป็นกุมารหน้าตาดีจึงเลี้ยงไว้ด้วยไว้ด้วยความเอ็นดู ความทราบถึงนางอัคคีว่ากุมารทั้ง 4
ยังไม่ตาย จึงให้นางทาสิ่นำอาหารใส่ยาพิษมาให้กุมาร ตายายกลับจากนาเห็นกุมารทั้ง 4 นอนตาย
กอดกันกลมก็โศกเศร้าสงสารจึงนำไปฝังเรียงกันทั้ง 4 ศพ

กาลเวลาผ่านไปไม่นานก็เกิดเป็นต้นจำปาสี่ต้น ตายายดีใจที่ยังเห็นหลานทั้ง
4 มีชีวิตอยู่จึง หมั้นรดน้ำพรวันดินต้นจำปาจนงอกงาม นางอัคคีทราบความก็จึงสั่งให้เสนามาโค่นต้น
จำปานำไปทิ้งน้ำเสีย ต้นจำปาลอยน้ำไปติดอยู่หน้าอาศรมฤาษี ฤาษีใช้มีดตัดต้นจำปาเห็นมีเลือดออก
จึงรู้ว่าไม่ใช่ต้นจำปาทั่วไป พระฤาษีจึงเสกให้เป็นคนเหมือนเดิม ส่วนเจ้าคนเล็กนั้นขาดเพราะพระฤาษี
ตัดตอนเป็นต้นจำปา พระฤาษีจึงต่อนิ้วเพชรมีอธิฤทธิ์ “ชี้ตายชี้เป็น” พระฤาษีสอนวิชาอาคมต่างๆ
แก่กุมารทั้ง 4 ตั้งชื่อว่า จำปาทอง จำปาเงิน จำปานิล และคนเล็กชื่อเจ้านล พระอินทร์ทราบว่า
นางปทุมมาได้รับความลำบากมาก จึงปลอมเป็นชีปะขาวเล่าเรื่องให้กุมารทั้ง 4 ฟัง กุมารทั้ง 4 จึงขอ
ลาพระฤาษีติดตามมารดา ระหว่างทางเดินเข้าเมืองยักษ์ เจ้านลได้ชี้นิ้วเพชรปราบยักษ์และชุบชีวิต
ยักษ์จนยักษ์ยกเมืองและธิดาให้ เจ้านลก็ให้พี่ ๆ ได้ครองเมืองได้พระธิดาเป็นชายาทั้งสามเมืองที่
ผ่านมา แต่ก็ได้พำนักอยู่แต่ละเมืองไม่นานก็ลาไปติดตามมารดา พระอินทร์ ชีปะขาวมาส่งถึงเมือง
ปัญจานคร และบอกให้สี่กุมารปลอมตัวเป็นยาจกไปอาศัยอยู่กับยายเฒ่าเฝ้าสวน และสืบหามารดาจน
พบว่า เป็นทาสีชูปหอม เมื่อทราบที่อยู่ของมารดาแล้วก็แต่งเครื่องทรงกษัตริย์สั่งให้ยายเฒ่าเฝ้าสวนพา
ไปพบมารดา เมื่อแม่ลูกพบกันและเล่าเรื่องแต่หนหลังก็โศกเศร้าอาดูร สี่กุมารให้ทรัพย์สินตอบแทน
ยายเฒ่าเฝ้าสวนจำนวนมาก และลงโทษหญิงม่ายใจร้ายที่ทารุณกรรมมารดาอย่างสาสม

เจ้านลคิดแค้นนางอัคคีมาก จึงชวนพี่ทั้งสามเหาะไปยังปราสาทแล้วเขียน
สารถึงบิดาไว้ที่แท่นบรรทม ให้ส่งตัวนางอัคคีและนางทาสิ่นคนสนิทไปลงโทษและบอกความจริงทุก
ประการท้าวจุลละนีทราบดังนั้นก็ตีพระทัยที่โอรสทั้งสี่ยังมีชีวิตอยู่ วันรุ่งขึ้นจึงจับนางอัคคีและนางทาสิ่น

ไปให้กุมารลงโทษ สี่กุมารจึงตัดสินใจให้ลอยแพนางอัคคีและนางทาสีไปในทะเลตามยถากรรม หลังจากนั้นพระองค์ก็นำราชรถไปรับนางปทุมมากลับนคร สี่กุมารก็พาพระมารดาเข้าเมืองพร้อมกับท้าวจุลละนี และให้ไปรับตายายที่เลี้ยงดูตนมาอยู่ในวัง ส่วนพี่ทั้งสามก็ขอลาไปปกครองบ้านเมืองกับพระชายาส่วน เจ้าฉกรรจ์ครองเมืองปัญจานครแทนบิดาสืบไป

10. ผาแดง นางไอ่

ภาพประกอบ 22 ภาพวาดประกอบนิทานเรื่องผาแดงนางไอ่

เนื้อเรื่องย่อ

เมืองสุวรรณโคมคำหรือเอกราช อยู่ทางทิศใต้ของเมืองหนองแส เมืองเอกราชนี้มีพระยาขอมเป็นผู้ปกครอง มีนางจันทร์เป็นมเหสี ต่อมาได้ให้กำเนิดธิดาสาวสวยคนหนึ่งชื่อ ไอ้คำ พระยาขอมมีน้องชาย 2 คน ให้ไปครองเมืองเชียงเทียนและเมืองสีแก้ว มีหลาน 3 คนให้ไปปกครองเมืองฟ้าแดด เมืองหงส์ และเมืองทอง นางไอ้คำเมื่ออายุได้ 15 ปี มีความงามเล้าลือไปทั่วทุกทิศจนกระทั่งไปเข้าหูของท้าวผาแดงแห่งเมืองผาโพง ท้าวผาแดงจึงขึ้นขี่ม้ามาแอบหานางไอ้ และได้สมัครรักใคร่กันแล้วสัญญากันว่า จะทำพิธีสู่ขอและแต่งงานกันตามประเพณีในไม่ช้า

ยังมีเมืองอีกแห่งหนึ่งชื่อศรีสัตตนาคนหุต มีสุทโธนาครองเมือง มีโอรสชื่อภังคี สุทโธนาคนี้อยพยพมาจากหนองแส เพราะผิดใจกับสุวรรณาคผู้เป็นสหายเนื่องมาจากการแบ่งเนื้อเม่น คือ สุทโธนาคนี้อยไม่พอใจเพราะได้น้อยคิดว่าสุวรรณาคเล่นไม่ซื่อจึงเกิดการทะเลาะกันเป็นสงครามอันยิ่งใหญ่ เตือดร่อนถึงพระอินทร์ต้องส่งเทพบุตรลงมาห้ามศึกสงคราม และเทพบุตรได้แบ่งเขตให้ทั้งสองอยู่คือ สุวรรณาคปกครองฝั่งใต้ สุทโธนาครองฝั่งเหนือและตะวันออก โดยแบ่งลงไป

จุดฝั่งทะเล นาคทั้งสองจึงขุดคลองจากหนองแสงสู่ทะเล โดยสุวรรณนาคขุดแม่น้ำน่านหรือโพระมิง ตั้งเมืองนันทบุรี ส่วนสุทโธนาคขุดแม่น้ำโขง และตั้งเมืองศรีสัตตนาคนหุต ครั้นถึงกลางเดือนหก พระยาขอมจะทำบุญบั้งไฟจึงมีใบบอกบุญไปยังหัวเมืองต่างๆ ที่เป็นบริวารให้ทำบั้งไฟไปร่วมจุดในงาน ท้าวผาแดงไม่ได้รับใบบอกบุญ แต่ได้ทราบข่าวจึงจัดบั้งไฟหมื่นไปร่วมบุญด้วยแล้วได้พบนางไฉ่ค้ำเป็นครั้งที่สอง และได้รับการต้อนรับอย่างดี ในการจุดบั้งไฟ พระยาขอมให้มีการพนันกันว่าถ้าบั้งไฟของใครชนะจะให้ทรัพย์สมบัติและนางสนมกำนัล สำหรับท้าวผาแดงนั้นจะยกนางไฉ่ค้ำให้ ในเวลาจุดปรากฏว่าบั้งไฟของเมืองอื่นๆ ขึ้นหมด ส่วนของพระยาขอมไม่ขึ้น (ชู) และของท้าวผาแดงแตกกลางบั้ง แต่พระยาขอมก็เฉยเสียไม่ทำตามสัญญา เจ้าเมืองต่างๆ จึงพากันกลับหมด ส่วนท้าวผาแดงก็กลับเมืองของตนพร้อมกับความทุกข์เพราะความรักและบั้งไฟไม่ขึ้น

งานบุญบั้งไฟนั้นท้าวภังคี ลูกชายสุทโธนาค ไม่ได้นำบั้งไฟมาร่วมด้วย แต่ได้แปลงกายมาร่วมงานด้วย และได้หลงรักนางไฉ่ค้ำด้วยเช่นกัน แต่ไม่มีโอกาสเข้าใกล้นางได้ จึงกลับบ้านไปด้วยความรักเต็มอก ครั้นถึงเมืองศรีสัตตนาคนหุตแล้วก็ไม่เป็นอันกินอันนอน จึงลาพ่อเพื่อมาหานางไฉ่ค้ำอีก พ่อได้ห้ามไว้แต่ไม่สามารถห้ามปรามได้ เมื่อมาถึงเมืองเอกราชแล้วท้าวภังคีแปลงกายเป็นกระรอกค้อน (กระรอกเผือก) ส่วนบริวารก็แปลงเป็นสัตว์ กระรอกค้อนภังคีแคว้นกระดิงไว้ที่คอดด้วย ได้ปีนป่ายกระโดดไปตามต้นไม้ใกล้ปราสาทของนางไฉ่ค้ำสายตาสอดสายหานางไฉ่ค้ำ นางไฉ่ค้ำเห็นกระรอกก็อยากได้จึงให้ตามนายพรานมาจับ นายพรานได้ยิงกระรอกค้อนด้วยธนู กระรอกค้อนก่อนตายได้อธิษฐานว่า “ขอให้เนื้อข้าจงเอร็ดอร่อย และมีกินแก่คนทั้งเมือง” เมื่อกระรอกค้อนตายแล้วชาวเมืองก็แบ่งเนื้อกันกิน ยกวันแม่มา เพราะเขาถือว่าไม่ได้ช่วยราชการ ฝ่ายบริวารของภังคีเห็นเจ้านายของตนเสียทีเขาแล้ว ก็รีบกลับไปบอกท้าวสุทโธนาค ท้าวสุทโธนาคโกรธมากจึงเกณฑ์ไพร่พลนับหมื่นเพื่อถล่มพระยาขอม ใครกินเนื้อภังคีต้องเอาให้ตายทั้งหมด กองทัพนาคจึงมุ่งสู่เมืองพระยาขอมทันที ในขณะที่เดียวกันท้าวผาแดงคิดถึงนางไฉ่ค้ำจนทนอยู่ไม่ได้ จึงรีบขึ้นม้าบักสามจากเมืองผาโพงสู่เอกราช เมื่อมาถึงนางไฉ่ค้ำก็ต้อนรับด้วยความดีใจ พร้อมทั้งจัดอาหารมาเลี้ยง เมื่อท้าวผาแดงรู้ว่าเนื้อกระรอกก็ไม่กิน แล้วบอกนางไฉ่ค้ำว่ากระรอกนี้ไม่ใช่กระรอกธรรมดา เป็นท้าวภังคีแปลงตนมา ใครกินเนื้อกระรอกแล้วบ้านเมืองจะถล่มถึงตาย พอตกลงกันคืนกองทัพนาคก็มาถึงเมือง แผ่นปฐพีจึงถล่มโครมครามไปทั่ว ท้าวผาแดงจึงให้ไฉ่ค้ำเตรียมข้าวของบางสิ่งที่จะเอาไปได้ เช่น แหวน ฆ้อง และกลองประจำเมืองแล้วรีบขึ้นม้าซ้อนท้ายตนแล้วควมม้าบักสามออกจากเมืองทันที พญานาครู้ว่าไฉ่ค้ำหนีไปจึงติดตามไปติด ๆ แผ่นดินก็ถล่มไปไม่หยุด นางไฉ่ค้ำต้องโยนฆ้องและกลองทิ้ง สุดท้ายก็โยนแหวนทิ้งเพราะเข้าใจว่าพญานาคตามมาเอาสิ่งเหล่านี้เพราะลำบากในการถือแต่พญานาคก็ยังตามมาอีก ม้าบักสามก็ค่อย ๆ หมดแรงลง พญานาคตามมาทันแล้วเอาหางตวัดเกี่ยวเอาตัวนางไฉ่ค้ำลงมาจากหลังม้า ส่วนท้าวผาแดงก็ควมม้าหนีต่อไป พญานาคก็ตามไปอีกเพราะท้าวผาแดงมีแหวนของนางไฉ่ค้ำติดตัวไปด้วย ท้าวผาแดงจึงทิ้งแหวนเสียตนเองจึงปลอดภัย พญานาคได้อุ้มเอานางไฉ่ค้ำลงสู่บาดาลต่อไป บ้านใครที่ได้กินเนื้อกระรอกก็ได้ถล่มทลายเป็นทะเลไปหมด เหลือแต่บ้านแม่หม้ายที่ไม่ได้กิน จึงกลายเป็นดอนแม่หม้ายจนทุกวันนี้

ท้าวผาแดงกลับไปถึงเมืองผาโพงแล้ว เสียใจที่สูญเสียคนรักไปต่อหน้าต่อตา จึงอธิษฐานต่อเทพดาว่าจะขอตายเพื่อไปสู่เอานางไฉ่ค้ำกลับคืนมา ว่าแล้วก็กลืนใจตายบนปราสาท แล้วไปเกิดเป็นหัวหน้าผีได้นำกองทัพผีไปต่อสู้กับพญานาค กองทัพผีกับกองทัพพญานาคได้ต่อสู้กันอยู่นาน น้ำในบึงในหนองขุนขึ้น ดินบนบกกลายเป็นฝุ่นตลบไปหมด ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาระงับศึก

ให้พวกผีกลับเมืองผีให้นาคครอบครองบาดาลตามเดิม ส่วนนางไอ่คำให้อยู่ที่เมืองบาดาลไปก่อน รอให้พระศรีอารีย์ลงมาตัดสินว่า ใครจะเป็นสามีที่แท้จริงของนาง ดังนั้นนางไอ่คำจึงรออยู่ที่เมืองบาดาลจนกว่าจะถึงวันนั้น

2. ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านจากภาคสนาม

เพื่อให้ได้ทราบเกี่ยวกับความเป็นมาของนิทานพื้นบ้าน ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่วิจัยที่อยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด จำนวน 6 หมู่บ้าน และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์ ตามลำดับดังนี้

1. จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 บ้านแก ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

บ้านแก ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ในเขตรับผิดชอบของเทศบาลตำบลธัญญา อยู่ห่างจากอำเภอกมลาไสย ประมาณ 7 กิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 20 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 5,625 ไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 3,750 ไร่ อาชีพหลักของชาวบ้านคือทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ อาชีพรองคือ รับจ้างและค้าขาย

นิทานพื้นบ้านที่เล่ากันในชุมชนมีความเป็นมาไม่ปรากฏแน่ชัด ไม่มีการจดบันทึกเอาไว้ เป็นการเล่าแบบปากต่อปาก และเล่าสืบต่อๆ กันมาจากผู้เฒ่า ผู้แก่ พ่อ แม่ ที่เล่าให้ลูกหลานฟังสืบต่อกันมา นิทานที่เคยได้ยินมาเป็นเรื่อง กำพรว้าฝ้ายน้อย ท้าวแสนปม หูดสามเปา นางผมหอม (ยอด สีสุก. 2556 : สัมภาษณ์)

ในอดีตการเล่านิทานพื้นบ้านโดยมากจะเล่าด้วยการร้องเพลงในขณะที่ทำนาทำไร่ เพื่อให้เพลิดเพลินกับการทำงาน ผู้เล่าจะไม่มีใครเตรียมตัวมาก่อน นอกจากนี้พระก็นำนิทานพื้นบ้านมาเทศน์ให้ญาติโยมฟังในงานประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน นิทานพื้นบ้านที่พระเทศน์นั้นได้มาจากหนังสือผูก หรือคัมภีร์ใบลาน ซึ่งมีผู้เขียนและจารไว้ แต่ส่วนมากจะไม่บอกว่าใครเป็นคนแต่ง (พระครูธัญญะ วัฒนคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

นิทานพื้นบ้านที่เคยได้ยินมาจากคณะหมอลำที่มาแสดงแลกข้าวในหมู่บ้าน เช่นเรื่อง ผาแดงนางไอ่ นางสิบสอง พระเวสสันดร นางหมาขาว พระยาคนคาก ส่วนนิทานที่เล่ากันในครอบครัวเช่น กำพรว้าฝ้ายน้อย นางแม่หม้าย นางผมหอม (หนูเพียร ไชยคำมั่ง. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 23 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลนิทานพื้นบ้านในบ้านแก ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

นายหนูน มาสิงห์ ได้เล่าว่าในอดีตเคยบวชเป็นพระได้ 5 พรรษา เคยได้รับให้ไปเทศน์ในงานบุญมหาชาติ และได้นำนิทานพื้นบ้านเรื่องพญาคนคาก เทศน์ให้ชาวบ้านฟัง และเมื่อหลังจากลาสิกขาออกมาแล้ว ก็ชอบที่จะเล่าให้ลูก หลาน และเด็กๆ ในหมู่บ้านได้ฟัง เล่าแล้วก็สอนให้เด็ก ๆ รู้จักว่าตัวพระเอก นางเอก ตัวร้าย มีนิสัยเป็นอย่างไร แล้วควรเอาใครเป็นตัวอย่างในการประพฤติปฏิบัติตัวตามแบบอย่างตัวละครด้วย นิทานที่เคยได้ยินและมีเล่ากันในครอบครัวมีเรื่อง ผีกองกอย กำพรวดไคคำ (หนูน มาสิงห์. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 24 ผู้วิจัยสัมภาษณ์หลวงพ่อทอง วุฒิโต ที่วัดบ้านแก ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

1.2 บ้านโนนแดง ตำบลลำชี อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดกาฬสินธุ์

นายสมศักดิ์ เอกอุ เล่าว่าเคยได้ยืมนิทานจากตา ยาย พ่อ แม่ เล่าให้ฟังในตอนค่ำหลังจากรับประทานอาหารเย็นเรียบร้อยแล้ว นิทานที่ตายายเล่าให้ฟังมีเรื่อง นางหมาขาว ทำวกำ กาดำ นางนกระจาบ ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ กำพร้าวฝ้ายน้อย ผาแดงนางไอ่ ศรีธัญชัย (สมศักดิ์ เอกอุ. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 25 ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับผู้ให้ข้อมูลที่บ้านโนนแดง ตำบลลำชี อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ยายยุ่น พลมาก ได้เล่าว่าเคยได้ยินเรื่องพญาคันคาก ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ นางหมาขาว จากพระเทศน์ในงานบุญผะเหวด ที่วัดในหมู่บ้าน พระเทศน์ได้ไพเราะมาก ฟังแล้วรู้ว่าในเนื้อหาของนิทานได้สั่งสอนคนให้เป็นคนดี มีศีลธรรม รักพ่อ รักแม่ ให้มีความกตัญญูต่อพ่อ ต่อแม่ ผู้เลี้ยงดูมา ส่วนนิทานที่เล่าให้ลูกหลานฟังในครอบครัวคือเรื่อง กำพ้อรำปลาทอด กำพ้อรำฝีน้อย นางแม่หม้าย ดาวลูกไก่ (ยุ่น พลมาก. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 26 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่วัดบ้านโนนแดง ตำบลลำชี อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดกาฬสินธุ์

สมัยโบราณ นิทานพื้นบ้าน นิทานก้อม จะเล่าสู่กันฟังหลังจากทำนา ทำไร่ ทำสวน เล่าเรื่องตลกขบขัน เล่าให้มีความสนุกสนาน เบิกบานใจ หายจากความเหน็ดเหนื่อย นอกจากนี้แล้วยังมีการเล่าเป็นเพื่อนญาติผู้ตายหลังจากเผาศพเรียบร้อยแล้ว นิทานที่นำมาเล่าสู่กันฟัง ไม่รู้ว่าใครเป็นคนแต่ง เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย แบบปากต่อปาก คนเล่านิทานพื้นบ้านต้องเป็นคนที่เล่าเก่ง แสดงท่าทาง อารมณ์ สีหน้าประกอบกับลีลาการเล่า ทำให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน หายจากความเหน็ดเหนื่อย และความเศร้าโศกเสียใจ (สีดา นาทุ่งมน. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 27 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นายฉลอง แก้วอ่อน

นายฉลอง แก้วอ่อน ได้เล่าว่าเคยเป็นหมอลำมาก่อน ไปแสดงหมอลำตามหมู่บ้าน และสถานที่ทั่วไป เรื่องที่ลำมีหลายเรื่อง นิทานพื้นบ้านที่นำมาลำก็มีหลายเรื่อง เรื่องที่สอดแทรก ความกตัญญูคือเรื่องนางหมาขาว และท้าวกำกาดำ การลำมีการแสดงประกอบเนื้อเรื่องไปด้วย ผู้ชม จะได้เพลิดเพลินสนุกสนานกับการฟังลำ นิทานที่เล่ากันในครอบครัวคือเรื่อง หูดสามเปา ฝักองกอย นางนกระยางขาว (ฉลอง แก้วอ่อน. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 28 หลวงตาเริ่ม กิตตาโร ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านที่บ้านโนนแดง

นิทานพื้นบ้านที่พบในพื้นที่วิจัยในจังหวัดกาฬสินธุ์มีจำนวนหลายเรื่อง ผู้วิจัยขอ
นำเสนอตัวอย่างนิทานพื้นบ้านที่เป็นเรื่องเล่าในชุมชน จำนวน 4 เรื่อง ดังนี้

1. กำพรั้าไก่อแก้ว

เนื้อเรื่องย่อ

กล่าวถึงหญิงชายกำพรั้าคู่หนึ่งแต่งงานกัน ให้กำเนิดบุตรชายหนึ่งคน
ต่อมาสามีได้ตายจากไป ทิ้งให้หญิงหม้ายเลี้ยงลูกตามลำพัง หญิงหม้ายจึงพาลูกไปอาศัยอยู่เมืองอุดม
ซึ่งมีพระยาฤๅษีปกครอง เมื่อลูกชายโตเป็นหนุ่ม ได้ไปเรียนวิชาต่อไก่อ (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) จากชาย
คนหนึ่งจนชำนาญที่เมือง พญานาคมีท้าวกะโองคำปกครอง มีธิดาชื่อนางสีดา ในอดีตชาตินางเคยเป็น
ภรรยาของท้าวกำพรั้า นางยังคิดถึงอดีตสามีอยู่เสมอ

วันหนึ่งขณะที่ท้าวกำพรั้ากำลังต่อไก่ออยู่ในป่า นางสีดาได้แปลงกายเป็น
ไก่อแก้ว (ไก่อเผือก) ไปปรากฏให้ท้าวกำพรั้าเห็น ท้าวกำพรั้ากระโดดตะครุบไก่อแก้ว แต่ไก่อแก้ววิ่งลง
หายไป ท้าวกำพรั้าได้เพียงขนหางนางเส้นหนึ่ง กลืนขนนั้นหอมมาก ส่งกลิ่นไปถึงวังของพระยา
ฤๅษี พระองค์จึงสั่งให้ท้าวกำพรั้าเข้าเฝ้า และใช้ให้ลงรู เพื่อตามไก่อหอมมาถวาย เมื่อท้าวกำพรั้า
ลงไปในรู ซึ่งเป็นเมืองบาดาล ได้พบนางสีดา (คนที่ 1) ซึ่งเป็นภรรยาแต่อดีตชาติ จึงแต่งงานกัน
ท้าวกำพรั้าอยู่เมืองบาดาลชั่วระยะหนึ่งก็คิดถึงมารดา จึงพานางสีดามาเมืองมนุษย์ แต่ด้วยกรรมเก่าทั้ง
สองจึงต้องพลัดพรากจากกัน นางสีดาถูกพระยาฤๅษีรื้อนำไปขังไว้ เพื่ออภิเษกเป็นมเหสี แต่พระยา
ฤๅษีไม่สามารถเข้าใกล้นางได้ เพราะร่างกายนางสีดาร้อนดังไฟ

ท้าวกระโยงคำคิดหาทางที่จะช่วยท้าวกำพริ้วตามหานางสีดา เมื่อท้าวกำพริ้วนอนหลับจึงอุ้มไปไว้ในป่าแห่งหนึ่งบนเมืองมนุษย์ เมื่อตื่นขึ้นท้าวกำพริ้วตามหานางสีดา ระหว่างนั้นพบกับนางอำคา ลูกสาวยักษ์กัณดารและได้นางอำคาเป็นภรรยา (คนที่ 2) นอกจากนั้นยังได้ของวิเศษจากยักษ์ คือเกือกแก้วและดาบกายสิทธิ์ที่แลกกับคำหมากเคี้ยวและปลายลิ้นของพญาปากเข็ดซึ่งเป็นของวิเศษ ถ้าใครเคี้ยวอยู่ในปากขณะที่ยังไม่จืด สามารถเหาะได้ และสั่งให้ผู้จะมาทำร้ายตนตายตามได้จากนั้นจึงมาพบหมูใหญ่ ชื่อ พรหมขันธ เป็นหมูที่มีฤทธิ์เดชมาก เมื่อต่อสู้กันท้าวกำพริ้วฆ่าหมูตาย ต่อมาเดินทางมาพบนางจันทาธิดาพระยาผาจวงซึ่งถูกพิษงูกัด ท้าวกำพริ้วรักษาเสกมนต์ชุบชีวิตให้ฟื้นคืนเป็นปกติและได้นางจันทาเป็นภรรยา (คนที่ 3) จากนั้นท้าวกำพริ้วจึงพานางอำคา และนางจันทาไปยังเมืองอุดม เพื่อพบมารดาของตน และรับนางสีดาคืนจากพระยาบุญชูโร เมื่อไปถึงท้าวกำพริ้วทราบว่ามีมารดาถึงแก่กรรมแล้ว จึงใช้ของวิเศษที่มีอยู่ชุบชีวิตมารดาให้ฟื้นคืนดังเดิมและเมื่อมารดาได้บอกที่ฝังศพของบิดา จึงชุบชีวิตบิดาคืนเช่นเดียวกัน ท้าวกำพริ้วได้เนรมิตเมืองใหม่ให้บิดา มารดาอยู่อย่างมีความสุข เป็นการตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา ท้าวกำพริ้วจึงพานางอำคา และนางจันทาไปอยู่ในสวนท้ายเมืองโคดม โดยให้นางทั้งสองแต่งตัวสวยงามราวนางกษัตริย์ ส่วนท้าวกำพริ้วแต่งตัวเป็นคนยากจน พระยาบุญชูโรให้ทหารมารับธิดา 2 นางเข้าไปในวัง และจับท้าวกำพริ้วไว้ ท้าวกำพริ้วต่อสู้กับทหารโดยเสกทหารตัวแข็งดั่งหิน เหลือไว้เพียงคนเดียว เพื่อไปบอกพระยาบุญชูโรยกทัพมาต่อสู้กับตน ท้าวกำพริ้วเสกให้พระยาบุญชูโรตัวแข็งดั่งหินเสกให้น้ำท่วมเมือง ทุกคนในเมืองตายหมด เหลือเพียงนางสีดาและบริวาร 100 คน ท้าวกำพริ้วไปพบนางสีดาและเสกให้น้ำแห้ง ชุบชีวิตพระยาบุญชูโรและชาวเมืองทุกคนให้ฟื้นคืนดังเดิม พระยาบุญชูโรยอมรับผิดและส่งนางสีดาคืนท้าวกำพริ้ว และได้ยกบ้านเมืองให้ท้าวกำพริ้วครอบครอง แต่ท้าวกำพริ้วปฏิเสธ จึงยกเมืองคืนให้พระยาบุญชูโรครอบครองดังเดิมพร้อมกับสั่งสอนให้พระยาบุญชูโรตั้งตนอยู่ในศีลธรรม

ยักษ์กัณดารบิดาเลี้ยงนางอำคาทราบว่านางหายไปพร้อมกับขโมยเกือกแก้วและดาบกายสิทธิ์ของตนไปด้วย จึงออกตามหาพบนางอำคาและท้าวกำพริ้วได้ต่อสู้กัน ยักษ์กัณดารถูกท้าวกำพริ้วไล่แกวฆ่าตาย และได้ขอร้องยักษ์กัณดารให้เลิกกินคนยักษ์รับคำแล้วจึงลากลับเมืองตน จากนั้นท้าวกำพริ้วไล่แกวพร้อมด้วยภรรยาทั้งสาม คือ นางสีดา นางอำคา และนางจันทา ได้เนรมิตเมืองขึ้นใหม่และได้ครองเมืองอย่างมีความสุข ต่อมานางสีดาให้กำเนิดบุตรชายชื่อบุนนาค ส่วนนางอำคา และนางจันทาไม่มีบุตร จึงรักบุนนาคดั่งบุตรตน บุนนาคเป็นคนดี จึงเป็นที่รักของทุก ๆ คน

2. หูดสามเปา

เนื้อเรื่องย่อ

หูดสามเปาเป็นผู้ชายคนหนึ่ง มีแต่ตุ่มเต็มโต ขี้เกียจ กินแล้วกะมีแต่นอน พ่อกับแม่เลยให้ไปอยู่วัดแห่งหนึ่งกับยาคุ ยาคุกะเลยเอาเม็ดแดงมาให้หูดสามเปาไปปลูก และบอกว่าให้ไปรดน้ำทุกวัน ความขี้เกียจของเขาเลยไม่ตักน้ำ แต่ไปปีสวาระรดทุกมือ ๆ จนแดงโตใหญ่ พอแดงโตสุกก็เลยเอาไปถวายพระยา พระยามีลูกสาวผู้หนึ่งงามมาก ชื่อนางลุน ลูกสาวพระยา กินแดงโตแล้วเกิดมีลูก พระยาถามลูกว่ามีลูกกับใคร ลูกสาวก็บอกว่าไม่รู้ พระยาเลยตีห้องร้องป่าวว่าให้คนเอากล้วยมาคนละหนึ่งหน่วย ถ้านางเอากล้วยของใครผู้หนึ่งเป็นพ่อของลูกในท้อง

ส่วนลูกสาวพระยาใครยื่นให้ก็ไม่เอา จนว่ามาถึงหูดสามเปาเอากล้วยให้ นางลุนก็เอา พระยาเห็นอย่างนั้นก็โกรธมาก เลยไล่หูดสามเปากับนางลุนหนีเข้าไปอยู่ในป่า พร้อมกับ

มิดดวงหนึ่ง เสียมดวงหนึ่งจกดวงหนึ่ง หูดสามเปาเอามัดตัดต้นไม้ทำที่อยู่ นางลุนก็ไม่พูดด้วยสักที ทำอย่างไรก็ไม่พูด

ต่อมาหูดสามเปาเลยออกไปกางป่าเพื่อจะปลูกผักปลูกหญ้า ปรากฏว่าถางต้นไม้ไว้แล้วเมื่อถึงตอนเช้าต้นไม้ก็ขึ้นมาอีก ถางฟันอีกหลายครั้งก็เป็นเหมือนเดิม หูดสามเปาก็เลยแอบดู พอแต่พระอาทิตย์ตกดินก็มีลิงตัวหนึ่งถือช้อนเดินมา พอแต่ลิงตีช้อนต้นไม้ก็ลุกพริบขึ้นมา บักหูดสามเปาเห็น เลยแล่นออกไปจับลิง ทำท่าฆ่าลิง ลิงก็เลยร้องขอชีวิตไว้ ลิงกะเลยว่าช้อนนี้มันเป็นช้อนวิเศษ หูดสามเปาก็เลยถามว่ามันวิเศษอย่างไร ลิงบอกว่าตีเป็นคนงามก็ได้ ตีเป็นผู้เฒ่าก็ได้ ตีเอาบ้านเอาเมืองก็ได้ หูดสามเปาก็เลยลองตีดู ตีให้หูดหาย พอแต่ตีช้อนหูดที่มีอยู่ก็หาย เอาตีให้ฉันผู้เป็นผู้นาม ได้หรือไม่ ว่าแล้วก็เลยตีช้อนให้เป็นผู้ชายงาม ๆ แล้ว ลิงก็เลยเอาช้อนให้ พอแต่ได้ช้อนแล้วหูดสามเปาก็เลยกลับบ้านไปหานางลุน เรียกนางลุน นางลุนก็เลยว่าย่ามาพูดกับฉัน ฉันมีสามีแล้ว ฉันสงสารสามีฉัน หูดสามเปาก็เลยว่าฉันนี้แหละสามี ไม่เชื่อฉันหรือ..ฉันตีช้อนให้เป็นหูดเหมือนเดิมได้ พออธิษฐานแล้วกะเลยตีช้อนให้เป็นหูดเหมือนเก่า นางลุนก็เลยเชื่อ แล้วก็เลยตีให้กลับเป็นคนงามเหมือนเดิม ต่อจากนั้นแล้วก็เลยตีเอาบ้านเอาเมืองอื่นๆ อย่างมีความสุข

กล่าวถึงพระยา สงสัยว่าหูดสามเปา มันตายหรือยัง เลยบอกเสนาอำมาตย์ไปแอบดู พอแต่เสนาไปดูเลยกลับมาบอกพระยาว่าหูดสามเปารูปร่างมากกว่าเดิม พระยาเลยไปดูให้เห็นกับตา ก็เลยให้หูดสามเปาตีช้อนให้ตัวเองเป็นหนุ่ม แล้วก็กลับบ้านกลับเมือง พอแต่เมียเห็นพระยาก็ก็น่าเชื่อว่าสามีเจ้าของ พระยาเลยบอกว่ามีช้อนศักดิ์สิทธิ์อยู่กับหูดสามเปา เมียก็เลยบอกว่าข้อยอยากเป็นสาวงามเหมือนกัน ว่าแล้วหูดสามเปาก็เลยตีช้อน เมียพระยาก็ก็น่าเชื่อว่าหูดสามเปาตีช้อนแล้วหูดสามเปาก็เลยกลับมาเป็นคณางคนสวยเร็ดประเสริฐศรี ปรากฏว่าบ้านเมืองนั้นมีแต่คนงาม ๆ หมดทั้งบ้านทั้งเมือง เพราะหูดสามเปาตีช้อนทั้งสองอยู่ด้วยกันอย่างความสุข

3. นางผมหอม

เนื้อเรื่องย่อ

นานมาแล้ว ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีสองสามีภรรยาคนหนึ่ง แต่งงานอยู่กินกันมาตั้งนาน แต่ก็ยังไม่มียูธสักกะที จึงไปบนบานขอต่อเทวดา และในที่สุดก็ตั้งครรภ และคลอดลูกเป็นเด็กหญิงน่ารักคนหนึ่ง ตั้งชื่อว่าเทวี เด็กหญิงนั้นได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดี ด้วยความรักจากพ่อแม่ทั้งสอง จนเติบโตใหญ่เป็นสาว อยู่มาวันหนึ่งเทวีได้เข้าไปหาของป่าและอาหาร วันนั้นเข้าไปในป่าลึกกว่าปกติ น้ำที่เตรียมมาได้หมดลง นางกระหายน้ำมาก ขณะที่เดินหาแหล่งน้ำอยู่ บังเอิญเหลือบไปเห็นน้ำที่ขังอยู่ในรอยเท้าโค จึงก้มลงดูดกินน้ำนั้น ก็ให้รู้สึกหอมแห่งกระหายยิ่งขึ้น คือกินแล้วยังไม่อิ่ม จากนั้นนางก็มองเห็นน้ำที่ขังอยู่ในรอยเท้าช้างดูใสสะอาด ก้มลงดื่มกินน้ำนั้น ก็ให้รู้สึกชุ่มฉ่ำคอดีนัก จึงดื่มกินจนอิ่ม ความหิวกระหายนั้นก็หายไป

นางกลับมาถึงบ้าน จากนั้นไม่นานก็ตั้งครรภโดยที่ไม่รู้ว่าใครเป็นพ่อเด็กในท้อง พ่อแม่ก็พยายามถามไถ่หาความจริง นางก็เล่าให้ฟังตามที่เป็นจริง และบอกว่าสงสัยเด็กคงเป็นลูกของพญาช้างหรือไม่ก็พญาโค พ่อแม่ก็ไม่ได้ถามอะไรอีกขอให้ได้หลานก็พอใจแล้ว ครบเก้าเดือนนางคลอดลูกเป็นเด็กหญิงแฝดสองคน คนพี่ให้ชื่อว่านางผมหอม เพราะผมของนางมีกลิ่นหอมตั้งแต่แรกเกิด คนน้องให้ชื่อว่า นางลุน เพราะเป็นน้อง นางผมหอม เป็นคนนิสัยดี โอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ ผิดกับนางลุนซึ่งเป็นคนขี้อิจฉา ใจร้าย ชอบรังแกคนอื่น รวมถึงชอบรังแกและแกล้งนางผมหอมอยู่เสมอ

นางผมหอมและนางลุน ค่อย ๆ เติบโต ตามวัย เมื่อยังเป็นเด็ก ไปเล่น กับเด็กคนอื่น ๆ ก็จะถูกล้ออยู่เสมอว่า เป็นเด็กไม่มีพ่อ กระทั่งโตเป็นสาว ก็ยังถูกล้ออยู่ ในที่สุดทนไม่ไหว ทั้งสองจึงตัดสินใจไปถามความจริงกับแม่ นางเทวี เล่าความจริงให้ฟัง ว่าได้ไปตีมน้ำในรอยเท้า โคลและรอยเท้าข้างในกลางป่า กลับมาก็ตั้งครุฑ พ่อของพวกเจ้าก็คือ พญาช้าง และพญาโค แต่ก็ไม่รู้ว่าเป็นลูกโค ใครเป็นลูกช้าง นางผมหอม และนางลุน จึงขออนุญาตมารดาออกตามหาบิดาในป่ารบเร้าบ่อย ๆ เมื่อมารดาอนุญาต ทั้งสองจึงออกเดินทางเข้าป่าตามทางที่มารดาบอก

เดินทางมาหลายวัน ในที่สุดทั้งสองก็ต้องเผชิญหน้ากับพญาช้างใหญ่เชือกหนึ่ง พญาช้างเห็นทั้งสองเข้าคิดว่าเป็นพวกมนุษย์ที่บุกรุกเข้ามา จึงจะฆ่าเสียนางผมหอมผู้เป็นพี่ จึงร้องให้อ้อนวอนขอชีวิต พญาช้างเกิดความสงสัยว่า เหตุใดหญิงทั้งสองจึงเข้ามาในป่าผิวดิวิสัยหญิงยิ่งนัก นางผมหอมจึงเล่าให้ฟังว่า พวกนางเป็นลูกของแม่เทวี กับพญาช้าง และพญาโค ซึ่งนางลุนก็ชิงพูดว่า ตนเองเป็นลูกของพญาช้าง ส่วนนางผมหอมเป็นลูกของพญาโค หากจะฆ่าก็จงฆ่านางผมหอมเถิด นางผมหอมพูดว่า ตอนนี้ยังไม่ทราบว่าเป็นลูกช้าง ใครเป็นลูกโค พวกนางเพียงแต่อยากพบพ่อจึงอุตส่าห์ตัดสินใจเข้าไปป่าใหญ่ ก่อนจะฆ่านาง ขอให้นางได้พิสูจน์ตัวเองก่อน ถ้านางไม่ใช่ลูกช้างจริงจะฆ่าก็ยอม

พญาช้างจึงกล่าวว่า ยินยอมให้พิสูจน์โดยหากใครปีนวงขึ้นซี่คอได้ คนนั้นนั่นแหละคือลูก ว่าแล้วพญาช้างก็ตั้งจิตอธิษฐานตามนั้น แล้วยืนนิ่ง ๆ นางลุน มั่นใจเกินกว่าตัวเองเป็นลูกช้าง รีบปีนขึ้นวง หมายจะขึ้นหลังช้างให้ได้ เพราะนางเป็นลูกโค แม้พยายามอย่างไร ก็ไม่อาจจะปีนขึ้นได้ มีแต่ถลันตกลงมาดังเดิม พญาช้างจึงบอกให้พอก่อน นางผมหอม กลับปีนขึ้นได้อย่างง่ายดาย และนั่งอยู่บนคอช้างได้สำเร็จ ส่วนนางลุนเห็นว่านางผมหอมปีนขึ้นได้อย่างง่ายดาย จึงอยากลองดูใหม่ แม้พญาช้างห้ามก็ไม่ฟัง นางลุนก็ยังปีนขึ้นไม่ได้ ในที่สุดพญาช้างจึงใช้เท้ากระทืบนางลุนตาย และนำนางผมหอมผู้เป็นลูกไปยังที่อยู่ของตน ให้บริวารนำหินมาสร้างปราสาทหิน ให้เป็นเรือนที่อยู่ของนางผมหอม เรียกว่าปราสาทนางผมหอม

นางผมหอม แม้จะดีใจที่ได้พบพ่อ แต่ก็สงสารนางลุนผู้น้องสาว ร้องไห้มาตลอดทาง แต่ก็ไม่กล้าต่อว่าอะไรพญาช้างผู้บิดา ได้แต่ติดตามไปอยู่กับพญาช้างนั้น พญาช้างดูแลปรนนิบัตินางผมหอมเป็นอย่างดี ด้วยความรักในธิดา เมื่อนางผมหอมต้องการไปไหน ก็ให้ซี่คอไป นางผมหอม อาศัยอยู่ในป่ากับพญาช้างเป็นเวลาหลายปี นางเป็นมนุษย์อยู่คนเดียว รู้สึกเหงามาก ทั้งตนเองก็เป็นสาวแล้ว อยากมีผู้ชายใครสักคน เป็นเพื่อนใจ จึงออกอุบายเพื่อให้ได้ชายผู้เป็นเนื้อคู่ตน

วันนั้น นางผมหอม ไปอาบน้ำที่แม่น้ำเช่นเคย เตรียมผอบไปด้วย นางถอนผมตัวเองออกมา 1 เส้น บรรจุลงในผอบนั้น ผอบของนางยาวจนถึงประมาณสะโพกทีเดียว และด้วยบุญเก่าของนาง นางจึงมีผมที่หอมอยู่เป็นนิจ เมื่อใส่ผมลงในผอบปิดฝาเรียบร้อยแล้ว นางได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า “ผอบนี้ จงลอยน้ำไป ขอกลิ่นหอมของเส้นผมอย่าได้จางหาย ขอให้ชายที่เป็นเนื้อคู่เท่านั้น สามารถที่จะเก็บผอบนี้ได้ คนอื่น ๆ แม้พบเห็นหากไม่ใช่เนื้อคู่แล้วไซ้ ขอให้เก็บเอาไม่ได้เถิด หากชายที่เป็นเนื้อคู่เก็บได้แล้ว ขอให้ผมที่ฉันจะออกตามหาตัวเราจนได้พบกันเถิด”

เมื่ออธิษฐานเสร็จแล้ว ก็ปล่อยวางผอบลงแม่น้ำ ผอบนั้นได้ลอยตามน้ำไปเรื่อย ๆ จนไปถึงเมืองรัตนาก็ลอยวนเวียนไปมาอยู่แถว ๆ ทำนน้ำด้านหน้าพระราชวัง เมืองรัตนามีกษัตริย์หนุ่มรูปงามคนหนึ่งปกครองต่อจากบิดาของตน นามว่าพระเจ้ารัตนะ ยังไม่มีพระมเหสี

วันนั้นพระองค์กับเหล่าบริวารเสด็จไปเล่นน้ำอยู่ที่ท่าน้ำนั้นพอดี เมื่อผอบนั้นลอยมาถึง กลิ่นหอมแห่งหมกก็กำจรรายไปทั่วบริเวณ ทั้งพระราชากับเหล่าบริวาร ต่างได้กลิ่นหอมประหลาดนั้น ซึ่งแตกต่างจากกลิ่นหอมที่เคยสูดดมอยู่ทุกวัน พอดีเหล่าบริวาร แลเห็นผอบน้อยนั้นลอยอยู่กลางน้ำ สงสัยว่ามันคืออะไร จึงต่างว่ายน้ำเข้าไปเพื่อที่จะเก็บเอา แต่ก็ไม่มีใครสามารถจะเก็บเอาได้ สร้างความประหลาดใจแก่พวกเขายิ่งนัก จึงมากราบทูลให้พระราชาทรงทราบ พระองค์จึงทรงใคร่ลองด้วยพระองค์เองบ้าง จึงว่ายน้ำเข้าไป และเก็บได้อย่างง่ายดาย สร้างความอัศจรรย์ใจแก่เหล่าบริวารยิ่งนัก

พระเจ้ารัตนะ ทราบว่ากลิ่นหอมต้องมาจากของในผอบนี้ เป็นแน่แท้ ขึ้นฝั่งมาเปิดผอบออกดู จึงพบเห็นเพียงเส้นผมยาว ๆ สีดำลึบเงางามเส้นหนึ่ง เส้นผมยิ่งส่งกลิ่นหอมอบอวลไปทั่ว พระองค์คิดว่า เส้นผมนี้คงเป็นผมของเทพธิดากระมัง ถึงได้หอมปานนี้ หรือหากเป็นของมนุษย์ ผู้หญิงคนนั้นต้องเป็นคนมีบุญมากเป็นแน่แท้ เอาเถิดเราจะออกตามหานางให้พบนำมาเป็นพระมเหสีให้จงได้ พระเจ้ารัตนะ ฝากบ้านเมืองไว้กับเหล่าบริวารที่ไว้ใจ ออกเดินทางไปด้วยคนเดียว ทวนกระแสแม่น้ำขึ้นไปตามทางที่ผอบล่องลอยลงมา โดยไม่ลืมน้ำที่จะนำผอบเส้นผมติดตัวไปด้วย เดินทางรอนแรมมานานหลายวัน ในที่สุดก็มาถึงบริเวณที่อยู่ของนางผมหอม พระองค์สุดได้กลิ่นกรุ่นหอมแรงชัดยิ่งขึ้น จึงแนพระทัยว่า เจ้าของเส้นผมต้องอาศัยอยู่บริเวณนี้ พอดีวันนั้น พระยาช่างพร้อมบริวาร ออกหากิน นางผมหอมอยู่คนเดียว พระเจ้ารัตนะ เดินทางตามกลิ่นแห่งเส้นผมมาเรื่อย ๆ จนมาถึงท่าอาบน้ำนางผมหอม ขณะนั้นนางผมหอมกำลังอาบน้ำอยู่ เมื่อทั้งสองพบกันด้วยอำนาจบุญที่เคยทำร่วมกันไว้ให้เป็นเนื้อคู่กัน ทั้งคู่ก็เกิดความรักแรกพบทันทีอยู่ในใจ เมื่อพูดคุยกلامไถ่จนได้ความจริงของกันและกันแล้ว นางผมหอมจึงพาพระเจ้ารัตนะไปบนปราสาทหิน ร่วมทานอาหาร และอยู่ด้วยกันตั้งแต่นั้นมา โดยมีข้อแม้ว่าห้ามพระเจ้ารัตนะลงจากปราสาทโดยเด็ดขาด เพราะกลัวพญาช่างจะทราบเรื่องแล้วฆ่าเสีย แม้พระยาช่างจะได้กลิ่นมนุษย์คนอื่นที่ไม่เหมือนกลิ่นนางผมหอม แต่ด้วยเกรงใจลูกจึงไม่ได้ถามและขอคืนดูในปราสาท เป็นแต่แบกความสงสัยไว้และคอยจับจ้องดูอยู่ภายนอก

ทั้งสองครองรักกันจนมีบุตรธิดาด้วยกัน 2 คน คือ คนที่เป็นชายนามว่า “สีลา” คนน้องเป็นหญิงนามว่า “ซาดา” อยู่ไปอยู่มา ทั้งคู่เกรงว่า หากพญาช่างจับได้จะเกิดอันตราย จึงวางแผนหนี เพื่อจะกลับไปครองเมืองรัตนาดังเดิม และในที่สุดก็หนีออกมาได้ ในวันที่พระยาช่างพร้อมทั้งบริวารทั้งหมดออกหากินไกล ๆ ฝ่ายพญาช่างสาร ได้ออกตามหาลูกและหลานจนพบด้วยความเสียใจที่ถูกลูกและหลาน ทั้งไปอยู่เมืองอื่น จึงขาดใจตายก่อนตายได้ดมอบางของตนให้พระเจ้ารัตนะไว้เป็นอาวุธ เพื่อป้องกันตนเอง ขณะที่กำลังเดินทางและพักแรมจนกว่าจะถึงเมืองนั้นปรากฏว่าเส้นทางนั้นมีนางผีป่าเฝ้าอยู่ และเกิดความเสนาหาในพระเจ้ารัตนะ เมื่อนางผมหอมอาบน้ำจึงถูกนางผีป่าผลัดก้นน้ำไป และนางผีป่าก็แปลงตนเองเป็นนางผมหอมแทน

เมื่อถึงพระนคร นางผีป่าก็เข้าอยู่ในวังด้วยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่เนื่องจากพฤติกรรมของนางผีป่าแปลง แตกต่างกับนางผมหอมจริง เมื่อพระเจ้ารัตนะทราบความจริง จึงหาทางกำจัดนางผีป่า และไปรับนางผมหอมมาอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข พระเจ้ารัตนะได้แต่งตั้งนางผมหอมเป็นพระอัครมเหสี และอยู่ครองรักกันอย่างมีความสุข

4. กำพริ้วปลาหลด

เนื้อเรื่องย่อ

อดีตกาลนานมาแล้ว มีเด็กชายคนหนึ่ง กำพริ้วพ่อแม่ อาศัยอยู่กับตายาย ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งแถบริมน้ำโขง เพราะไม่มีพ่อแม่ ตายายจึงเรียกเขาว่า “เจ้ากำพริ้ว” สองตายาย

เป็นคนธรรมดาธรรมดา ใจบุญสุนทาน เข้าวัดฟังธรรม และมักจะพาหลานกำพริ้วไปวัดด้วยเสมอ อยู่มาวันหนึ่ง พวกเด็ก ๆ รุ่นเดียวกันชวนเจ้ากำพริ้วไปสาปลา (วิดน้ำเพื่อจับปลา) ที่ห้วยใกล้บ้าน เจ้ากำพริ้วจึงไปกับพวกเขาด้วย เมื่อทำคุ้งเสร็จแล้ว ก็เริ่มวิดน้ำไปเรื่อย ๆ พอใกล้จะแห้งได้ที่ คุ้ก็รั่ว พวกเด็กเขาก็เลยให้เจ้ากำพริ้วไปนั่งขวางไว้และนำดินมาปิดอุดมจนน้ำหยุดรั่ว ซึ่งดินนั้นก็ถม เจ้ากำพริ้วใจจนมิดคอ เห็นแต่หัวโผล่ขึ้นมา เมื่อวิดน้ำจนแห้งและจับปลากันเสร็จแล้ว คนอื่น ๆ ก็พากันแบ่งปลากัน โดยไม่ได้แบ่งให้เจ้ากำพริ้ว และพากันกลับบ้าน ทิ้งเจ้ากำพริ้วให้ติดอยู่ในคุ้ดินนั้น

เจ้ากำพริ้ว นึกแค้นใจทั้งน้อยใจในความอับวาสนาของตนเอง แล้วน้ำตาของเด็กน้อยก็ไหลออกมา พยายามค่อย ๆ ตะเกียกตะกายจนพ้นจากดินที่ถมอยู่ ขณะที่น้ำกำลังไหลลงคุ้ที่เดิม สายตาของเจ้ากำพริ้วก็เหลือบเห็นปลาหลดน้อยตัวหนึ่งดิ้นกระแด่ว ๆ อยู่ในโคลน จึงรีบวิ่งไปประคองเอาสองมือกอบจับเอาปลาหลดน้อยตัวนั้นนำมาใส่ในกะโป้ (กะลามะพร้าว) ที่ใช้สาปลา แล้วพาปลาหลดน้อยตัวนั้นกลับเรือนและให้อาหารเลี้ยงดูอย่างดี

ปลาหลดน้อยนั้นโตวันโตคืนเจ้ากำพริ้วจึงนำไปเลี้ยงไว้ในโอ่งแทน เมื่อปลาหลดโตขึ้นมาก ไม่สามารถจะอยู่ในโอ่งได้ เจ้ากำพริ้วจึงนำปลาหลดไปปล่อยในแม่น้ำโขง นำอาหารไปให้ และพูดคุยกับปลาหลดนั้นทุกวัน ด้วยความรัก ปลาหลดนั้นโตขึ้นมากพอที่เจ้ากำพริ้วจะสามารถขี่เล่นในน้ำได้ ทั้งสองเล่นน้ำด้วยกัน สนทนสนมกัน รักกันมาก อยู่มาวันหนึ่ง ปลาหลดได้พูดกับเจ้ากำพริ้วว่า ในไตน้ำโขงนี้มีถ้ำมหาสมบัติอยู่ ข้าฯ จะพากำพริ้วไปเที่ยวถ้ำนั้น และนำแก้วแหวนเงินทองมา เจ้ากำพริ้วถามว่า แล้วจะไปได้อย่างไร ปลาหลดบอกว่าจะให้ขี่หลังมุดลงไป พร้อมกำชับว่า ไม่ว่าจะเจอเหตุการณ์อะไรก็ตาม อย่าตื่นให้ขี่หลังหลับตาอยู่นิ่งๆ เจ้ากำพริ้วก็ทำได้ตามนั้น

เมื่อลงไปถึงถ้ำ เจ้ากำพริ้วพบเห็นแก้วแหวนเงินทองมากมาย เจ้ากำพริ้วเอ่ยปากขอจากเจ้าของที่มองไม่เห็น แล้วถือติดมือมาแค้นเดียว ด้วยไม่มีใจอยากได้มากมาย เพราะมันเป็นของใครก็ไม่รู้ เจ้ากำพริ้วกล่าวขอขอบคุณปลาหลด ที่พาไปถ้ำมหาสมบัติ และนำสิ่งของที่ถือติดมือมา ไปให้ตายายพร้อมกับเล่าเรื่องราวให้ฟัง ตายายทราบเรื่องก็ขมว่าดีแล้ว ที่ไม่มีใจละโมภเอาของเขามาเยอะ ๆ ตั้งแต่นั้นมา ครอบครัวตายายและเจ้ากำพริ้วก็มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น

เด็กคนหนึ่งเพื่อนบ้านของเจ้ากำพริ้ว สงสัยจึงไปรบเร้าถามเอาความจริงจากเจ้ากำพริ้ว เมื่อทราบเรื่องแล้ว ก็รบเร้าต่อให้เจ้ากำพริ้วไปขอร้องให้ปลาหลด พาตนไปถ้ำมหาสมบัตินั้น เจ้ากำพริ้วทนต่อการรบเร้าไม่ได้ จึงทำตามนั้น ปลาหลด เห็นแก่ความเป็นสหายกับเจ้ากำพริ้ว จึงยอมพาไป แล้วพูดกับเด็กคนนั้นว่า ไม่ว่าจะเจอเหตุการณ์อะไรก็ตาม อย่าตื่น ให้ขี่หลังหลับตาอยู่นิ่งๆ เด็กคนนั้นรับปากว่าสบายมาก บังเอิญว่าวันนั้นเกิดพายุ ฝนตกหนัก เด็กคนนั้นได้ยินเสียงอื้ออึง สงสัยว่าเกิดอะไรขึ้น ทั้งไม่ไว้ใจปลาหลด สงสัยว่าพาไปผิดที่หรือเปล่า จึงลืมหูลืมตาขึ้น และตื่นอย่างแรงด้วยความกลัว ปลาหลด เห็นว่าเด็กคนนั้น ไม่รักษาคำพูด ไม่อยู่นิ่ง ๆ จึงสลัดเขาออกจากหลัง

เด็กคนนั้น เพราะตนเองไม่มีบุญ มีความแต่ความโลภ และไม่รักษาคำพูด สัญญาที่ให้ไว้กับปลาหลด จึงถูกระแสน้ำโขงพัดพาไป และขาดใจตายในที่สุด

2. จังหวัดมหาสารคาม

2.1 บ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านโคกก่อพบว่า มีการเล่ามาตั้งแต่บรรพบุรุษที่เล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ไม่ปรากฏชัดเจนว่าเริ่มเล่ามาตั้งแต่เมื่อใด

นิทานพื้นบ้านในบ้านโคกก่อได้รับการถ่ายทอดจากการเล่าสู่กันฟังเรื่อยมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย แล้วเล่าสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน หรือได้ฟังจากพระสงฆ์เทศน์ในเทศกาลงานบุญประเพณี ของหมู่บ้าน และได้ฟัง และดูจากหมอลำที่เข้ามาแสดงในหมู่บ้าน นิทานที่ได้ฟังมาจะเล่าด้วยถ้อยคำ ธรรมดา เป็นภาษาอีสาน ไม่ปรากฏชื่อผู้เล่าดั้งเดิมว่าเป็นใคร บอกว่าเป็นของเก่าที่นำมาเล่าต่อกันมา บางเรื่องมีความตลก เฮฮา บางเรื่องสอดแทรกการอบรมสั่งสอน ตลกขบขัน ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังนี้

นิทานพื้นบ้านที่ได้ยิน ได้ฟังมา มีทั้งเรื่องตลกขบขันเรื่องเกี่ยวกับชาติกำเนิด ของพระพุทธเจ้า ผู้ที่เล่าให้ฟังก็ไม่บอกว่าใครเป็นผู้แต่ง มีความเป็นมาอย่างไร เป็นเรื่องราวที่เล่าต่อ ๆ กันมา (สุดตา บรรพต. 2556 : สัมภาษณ์) เรื่องที่เล่ากันมาในชุมชนมีหลายเรื่อง บางเรื่อง เกี่ยวกับประเพณี โศคลาภ ความเชื่อ ที่คิดว่าเกิดขึ้นจริง เป็นเรื่องเล่าแบบปากต่อปาก ไม่มีหนังสือ อุปกรณ์ในการเล่า ภาษาที่เล่าเป็นภาษาท้องถิ่น เนื้อเรื่องของนิทานเป็นเรื่องธรรมดา ฟังเข้าใจง่าย สมัยโบราณตามที่พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายายเล่าให้ฟัง บอกว่านิทานเป็นเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นจริง ในนิทานจะมีเรื่องมหัศจรรย์ เรื่องผีสาว เทวดา พระอินทร์ พระพรหม การชุบชีวิต การเนรมิตสมบัติ พระราชวัง เช่นเรื่อง จันทโครพ สังข์ทอง นางผมหอม นิทานที่เล่ากันในชุมชนและในครอบครัวคือ เรื่อง กำฟ้าผีน้อย นางแม่หม้าย ปู่ตัวหลาน เป็นต้น (สุพรรณ แสนโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 29 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นายสุพรรณ แสนโคตร ที่บ้านภูดิน

ภาพประกอบ 30 นางทองมี เจริญศิริ ผู้ให้ข้อมูลนิทานพื้นบ้าน บ้านภูดิน

ได้ฟังนิทานตั้งแต่สมัยเมื่อเป็นเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นคนเล่าให้ฟัง นิทานที่ได้ยินมาส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระราชา เจ้าหญิง เจ้าชาย เช่น เรื่องพระอภัยมณี สังข์ทอง พระสุนทรนรินทร์า หลวิชัย-คาวิ แต่ไม่รู้ว่าใครเป็นผู้เขียนหรือแต่งไว้ นิทานที่เคยเล่าให้ลูกหลานฟังคือ เรื่อง พญางูใหญ่ ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ปู่ตั่วหลาน กำพ้อไร่คำ หูดสามเปา กำพ้อไร่ฝ้ายน้อย (ทองมี เจริญศิริ. 2556 : สัมภาษณ์)

เมื่อตอนเด็ก ๆ คุณตาเล่านิทานเรื่อง ปู่ปะหลาน ผาแดงนางไอ่ พระยากันคาก ให้ฟังเป็นประจำ เคยถามคุณตาว่านิทานที่ตาเล่าให้ฟังเป็นเรื่องจริงหรือเปล่า ได้คำตอบว่าเป็นเรื่องจริง นิทานพื้นบ้านเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวของมนุษย์เพื่อต้องการสื่อสารกับคนรอบข้าง เป็นการเล่าความเชื่อ ประสบการณ์ ความหวาดกลัว เพื่อให้เป็นเรื่องเล่าตกทอดไปถึงรุ่นลูกหลาน (แก้วฟ้า ภูถุกเงิน. 2556 : สัมภาษณ์)

นิทานพื้นบ้านจากคัมภีร์ไบเบิล หนังสือผู้กมมีนิทานเกี่ยวกับความเชื่อ คติสอนใจ นิทานตลก นิทานสอนใจ นิทานที่เป็นกาพย์ กลอน นิทานชาดก นิทานบางเรื่องจะบอกชื่อคนแต่งไว้ด้วย (พระคมสันต์ อภินันโท. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 31 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นางแก้วฟ้า ภูถุกเงิน ที่บ้านภูดิน

ภาพประกอบ 32 ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระคมสันต์ อภินันโท ที่วัดบ้านภูดิน

2.2 บ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

นิทานพื้นบ้านที่ได้อินได้ฟังมาส่วนมากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์เจ้าเมือง คนธรรมดาที่มีความซื่อสัตย์ เช่น เรื่องพระเวสสันดร ผาแดงนางไอ่ นางหมาขาว ผู้เล่าให้ฟัง ส่วนมากจะเป็นครู พระสงฆ์ และผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เล่านิทานเก่ง (สำราญ จันทร์คำ. 2556 : สัมภาษณ์)

นิทานที่เคยเล่าให้ลูก หลาน และเด็ก ๆ ฟัง ซึ่งได้ฟังมาจากปู่ ย่า ตายาย มาอีกทีจะเป็นนิทานที่ให้คติสอนใจไว้ในเรื่องการทำความคิดดี ความกตัญญู รู้คุณต่อผู้มีพระคุณ เช่น เรื่องสังข์ทอง พญาคันทก นางหมาขาว ไม่รู้ว่าใครเป็นคนแต่ง อ่านจากหนังสือบ้างซึ่งไม่ค่อยมีบอก ว่าใครเป็นคนแต่ง นอกจากนี้ได้ฟังจากคณะหมอลำ ฟังจากละครวิทยุบ้าง ฟังแล้วก็จำมาเล่าให้ลูก หลาน ฟัง เนื้อเรื่องก็เปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย เพื่อให้หน้าฟัง นิทานที่เล่าในครอบครัวคือ เรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ทำไมข้าวเมล็ดเล็ก กำพร้าว้น้อย กำพร้าวไคค่า สุพรรณโมกษา หมา 9 หาง นางผมหอม (สัมฤทธิ์ ช่างทำ. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 33 นางสัมฤทธิ์ ช่างทำ ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของนิทานในบ้านโคกล่าม

นิทานพื้นบ้านที่พบในพื้นที่วิจัยในจังหวัดมหาสารคามมีจำนวนหลายเรื่อง ผู้วิจัยขอเสนอตัวอย่างนิทานพื้นบ้านที่เป็นเรื่องเล่าในชุมชน จำนวน 4 เรื่อง ดังนี้

1. สุพรรณโมกษาหมา 9 หาง
เนื้อเรื่องย่อ

พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นคนยากจน พ่อแม่เป็นคนขอทานต้องกำพร้าแม่ตั้งแต่เล็กๆ พ่อได้เลี้ยงดูสุพรหมโมกขาพร้อมด้วยสุนัขที่มีหางเกี้ยวซึ่งเกิดพร้อมกัน (สหชาติ) ก่อนตายพ่อของสุพรหมโมกขาได้สั่งว่า ถ้าพ่อตายลงให้เอาซากศพของพ่อไปไว้ที่ปลายนา เมื่อพ่อตายลงสุพรหมโมกขาก็ปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อเป็นอย่างดี ด้วยอนุภาพของความดีที่ส่งผลในโรนาก็งอกงามอย่างผิดปกติ และพระอินทร์ได้ส่งนางไขฟ้าให้ลงมาอยู่ในกะโหลกศพ และคอยดูแลบ้านเรือน ข้าวปลาอาหารเวลาสุพรหมโมกขาไม่อยู่ อยู่ต่อมาสุพรหมโมกขาจึงจับตัวไว้ได้จึงอยู่กินแบบสามีภรรยา กิตติศัพท์ความงามของนางไขฟ้าเลื่องลือไปถึงเจ้าเมืองตุดตระนครเจ้าเมืองมีใจพาลและมักมากในกามตัณหาจึงใคร่จะได้นางไขฟ้ามาเป็นภรรยา ดังนั้นจึงทำพนันกับสุพรหมโมกขาในการต่าง ๆ มีชนไก่ ชนวัว ชนช้าง เป็นต้น แต่ก็แพ้สุพรหมโมกขาทุกครั้งจึงบังคับให้สุพรหมโมกขาไปเอาดอกบัวที่เมืองบาดาลของพญานาค สุพรหมโมกขาจึงไปตามคำแนะนำของนางไขฟ้า ผ่านเมืองพยามดงาม พญายักษ์แล้วจึงถึงเมืองบาดาลได้ดอกบัวมาพร้อมทั้งลูกสาวของพญาทั้งสามเมืองนั้นด้วย เมื่อเอาไปถวายเจ้าเมืองแล้วเจ้าเมืองยังอยากได้นางไขฟ้าอยู่จึงหาวิธีใหม่ คือให้คนทำกลองขึ้นแล้วเอาเสนาอำมาตย์ผู้ฉลาดเข้าไปอยู่ในนั้นแล้วเอาไปฝากไว้ที่บ้านของสุพรหมโมกขา เพื่อจะสืบดูว่าอะไรเป็นของต้องห้าม (ชะล่า) ของสุพรหมโมกขาเมื่อรู้แล้วจึงเอากลองกลับมา แล้วทำอาหารสี่อย่าง คือ ไข่ ไช้หมดงาม เนือง และเนื้อหัวใจยักษ์ แล้วบังคับให้สุพรหมโมกขากิน เมื่อสุพรหมโมกขากินแล้วภรรยาทั้งสี่คนเกิดโรครพยาธิเพราะเป็นของต้องห้าม (ชะล่า) จึงพากันหนีกลับเมืองของตน นางไขฟ้าก็ออกเดินป่าไปโดยสังความไว้กับสุนัขเกี้ยวหางนั้นพร้อมแหวนวงหนึ่ง พอสุพรหมโมกขากลับมาที่บ้านทราบเรื่องราวทั้งหมดจึงออกติดตามหานางไขฟ้า โดยมีสุนัขเกี้ยวหางเป็นเพื่อนไปถึงแม่น้ำใหญ่แห่งหนึ่ง พากันว่ายน้ำข้ามโดยสุนัขให้สุพรหมโมกขา จับหางจนกระทั่งหางทั้งเกี้ยวนั้นขาดหมด พอถึงฝั่งแม่น้ำสุนัขก็ตายพอดีสุพรหมโมกขาเดินทางต่อไปจนพบนางไขฟ้าที่เมืองอุทุมมัททวะดี อยู่ที่นี่นานพอควร แล้วกลับมายังเมืองตุดตระนครพร้อมด้วยเสนาอำมาตย์ที่เจ้าเมืองอุทุมมัททวะดีแต่งตั้ง แต่พอไปถึงเจ้าเมืองตุดตระนครทราบเรื่องจึงยกทัพจะมาปราบเกิดรบกัน เจ้าเมืองตุดตระนครตายชาวเมืองจึงยกสุพรหมโมกขา ให้เป็นเจ้าเมือง ต่อมาพร้อมกับอำมาตย์สี่คนปลอมเป็นพ่อค้าออกเที่ยวสั่งสอนไปตามเมืองต่างๆ มีเมืองเกตุมะวัตติ หงสาวดี ทันตะนคร คันถียรรัฐ วิเทหราช เป็นต้น เพื่อให้เจ้าเมืองและประชาชนชาวเมืองตั้งอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงาม แล้วสุพรหมโมกขาก็กลับมาปกครองเมืองตุดตระนครต่อมาจนสิ้นอายุลง

2. กำพร้าโหด

เนื้อเรื่องย่อ

นานมาแล้ว ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีเด็กชายคนหนึ่งชื่อว่า บุญเหลือ พ่อแม่เสียชีวิตทั้งคู่ ได้อาศัยอยู่กับตายายมาจนโตใหญ่ บุญเหลือ มีอาชีพทำไร่ทำนา และช่วยงานตายายแทบทุกอย่าง บุญเหลือสงสารตายายที่แก่แล้ว ไม่อยากให้ตายายต้องมาเหนื่อยกับงาน ไม่ว่าจะงานทำไร่ ทำนา หาบน้ำ หาอาหาร ทำกับข้าว บุญเหลือจะอาสาทำเอง โดยให้ตายายอยู่เฉย ๆ

อยู่มาวันหนึ่ง เมื่อบุญเหลือทำนาเสร็จแล้ว ถึงช่วงที่ข้าวกำลังออกดอกออกรวง บุญเหลือออกไปนาแต่เช้า เห็นต้นข้าวเสียหายมากมาย แต่ก็ไม่ทราบว่าใคร หรืออะไรมาทำให้ข้าวเสียหายได้แบบนี้ เขาจึงคิดวางแผนจะจับคนร้าย ในคืนต่อมา บุญเหลือจึงออกไปนา แอบซุ่มอยู่พอจวนสว่าง นางฝีกองกอยออกหากินมาถึงตรงที่เขาแอบซุ่มอยู่พอดี เห็นเขาเข้า เกิดนึกรัก อยากได้ไปเป็นผัว จึงเป่าลมปากอันเหม็นหึ่ง ใส่บุญเหลือ บุญเหลือจึงพับสลับไป

นางฝีกองกอย จึงแบกร่างบุญเหลือพากลับไปยังโพรงใหญ่แห่งหนึ่งอันเป็นที่อยู่ของตนแล้วแปลงร่างเป็นสาวสวยงามนางหนึ่ง คอยดูแลปรนนิบัติบุญเหลือ บุญเหลือยังจำรูปร่างอันน่าเกลียดและลมปากอันเหม็นหึ่งของนางฝีกองกอยได้ดี และรู้ว่าหญิงสาวที่ปรนนิบัติตนอยู่นี้ คือคนเดียวกับฝีกองกอย แม้จะได้รับการดูแลเป็นอย่างดี แต่บุญเหลือก็ไม่อยากอยู่ที่นี้ เพราะคิดถึงตายาย เป็นห่วงตายายว่าจะไม่มีใครดูแล จึงพยายามหาวิธีออกจากโพรงนั้น ซึ่งในขณะที่เดินทางออกอยู่นั้น เขาก็ได้พบกับโสมบัตมีแก้วแหวนเงินทองของมีค่ามากมาย

บุญเหลืออยู่ในโพรงนั้นไม่นานเท่าใดนัก ก็รู้ทางออกจากโพรง เมื่อนางฝีกองกอยออกไปหากินตอนดึกสงัด บุญเหลือจึงแอบหนีออกไป โดยไม่ได้นำแก้วแหวนเงินทองของมีค่าต่างๆ ติดตัวไปด้วยเลย เพราะเขาคิดว่า มันไม่ใช่ของเขา และที่เขาต้องการคือได้กลับบ้านไปหาตายายเท่านั้น พอจวนสว่าง นางฝีกองกอยกลับมา ปกตินางจะเห็นบุญเหลือยังคงหลับอยู่ แต่วันนี้ไม่เห็นบุญเหลือ นางก็ทราบทันทีว่า เขาคงแอบหนีไปแล้ว จึงรีบออกติดตามหา

ฝ่ายบุญเหลือ หนีมาจนถึงนาตนเอง ระหว่างนั้นก็มองกลับหลัง เห็นนางฝีกองกอยกำลังตามมาอยู่ไกลๆ ครั้นจะวิ่งหนีต่อไป คงไม่ทัน เพราะนางฝีกองกอยวิ่งเร็วกว่า ต้องโดนจับไปอีกแน่ ๆ บุญเหลือเห็นจวนตัว จึงลงจากคันทนา มุดคลานไปตามระหว่างกอข้าว พอดีนাত্রงนั้นไม่มีน้ำขังอยู่ บุญเหลือก็อุบายได้ จึงนอนลงแล้วเขยักกอข้าว รวงข้าวที่กำลังออกดอก ให้เกสรสีขาว ๆ หล่นใส่ร่างกายจนทั่ว แลดูเหมือนหนอนตัวเล็ก ๆ แล้วเขาก็นอนนิ่งแสร้งตายอยู่ตรงนั้น นางฝีกองกอยมาถึงบริเวณนั้น สอดสายสายตาหา จนพบเห็นร่างของบุญเหลือนอนอยู่ นางสงสัยว่าบุญเหลืออาจนอนหลับ จึงส่งเสียงปลุก แต่เขาก็ยังไม่กระตุกกระตัก นางจึงใช้มือจี๊เอว เพื่อให้สะดุ้งหรือหัวเราะ บุญเหลือก็ยังทนได้ นอนนิ่งอยู่ นางเริ่มสงสัยว่า บุญเหลืออาจตายแล้ว นางพยายามจี๊เอว ให้บุญเหลือหัวเราะ ก็ไม่เป็นผล เปลี่ยนมาเป็นจี๊ฝ่าเท้า เพื่อให้หัวเราะ ก็ไม่ได้ผล นางคิดว่าบุญเหลือตายแล้วจริง ๆ หรือ จึงพยายามก้มเพ่งมองร่างของเขา เห็นดอกข้าวสีขาว ๆ เข้าใจว่าเป็นหนอนตัวเล็ก ๆ ก็รำพึงในใจว่า สงสัยตายมานานแล้วจนมีไข่ไข่ขาว (ไข่แมลงวัน) เต็มไปหมด แต่เพื่อความมั่นใจ นางจึงก้มลงดมพิสูจน์กลิ่น ดมไปถึงแถวๆ สะโพก บุญเหลือก็ตุดอกมาพอดีส่งกลิ่นเหม็นคละคลุ้ง นางฝีกองกอย จึงสรุปได้ว่า บุญเหลือตายไปแล้ว เพราะเห็นดอกข้าวนี้ก็เป็นไข่ขาว และเหม็นกลิ่นตดนึกว่าเป็นกลิ่นศพ นางจึงยอมจากไปแต่โดยดี

บุญเหลือ กลับถึงบ้านอย่างปลอดภัย และทำงานปรนนิบัติตายายอย่างเคย ต่อมา มีเพื่อนบ้านคนหนึ่งชื่อว่านายคำ ถามว่าเขาไปไหนมาตั้งหลายวัน ปล่อยให้ตายายอยู่กันสองคน เขาจึงเล่าเรื่องราวให้ฟังทั้งหมด และบอกว่าไม่ทราบที่โพรงนั้นจริง ๆ แล้วอยู่ที่ไหน นายคำ เป็นคนละโมภ ฟังแล้วเกิดอยากได้แก้วแหวนเงินทองที่อยู่ในโพรงนั้น จึงพยายามถามและจดจำรายละเอียดต่าง ๆ ได้จนขึ้นใจ และทำการต่างๆ จนถูกนางฝีกองกอยจับไปเป็นผีว ได้สำเร็จ นายคำใช้เวลาสำรวจโพรงไม่นานก็ทราบที่ ทรัพย์สมบัติอยู่ที่ไหน ทางออกอยู่ตรงไหน และในคืนต่อมา ก็วางแผนเตรียมหนี เขาแสร้งทำเป็นหลับเพื่อให้นางฝีกองกอยออกหากิน และจากนั้นก็เอาแก้วแหวนเงินทองติดตัวไปด้วยมากมาย แล้วรีบวิ่งหนีเพื่อจะกลับถึงบ้านให้เร็วที่สุด ก่อนที่ฝีกองกอยจะตามมาทัน นางฝีกองกอยกลับมา ไม่เห็น ก็ออกติดตามเช่นเดิม มาพื้นที่บริเวณนาของบุญเหลือเหมือนเดิม นายคำเห็นจวนตัว จึงเอาแก้วแหวนเงินทองซุกไว้ข้างคันทนา แล้วคลานไปตามระหว่างกอข้าว เอามือลูบเกสรดอกข้าวนำมาป้ายตามหน้าตามตัว แล้วก็นอนแสร้งตาย นางฝีกองกอย เห็นร่างเขาที่มีดอกข้าวอยู่

เข้าใจว่าเป็นไข้ไขหวัด และคิดว่าคงตายมานานแล้ว แต่เพื่อให้แน่ใจนางก็เลยเอามือจี๋เอวให้หัวเราะ นายคำ ทนไม่ได้ จึงเดินและหัวเราะออกมาอีกใหญ่ นางฝึกกองกอยรู้ตัวว่าโดนหลอก โหมโหมมาก จึงหักคอนายคำตาย แล้วนำศพไปทิ้งในป่าช้า เมื่อถึงหน้าเกี่ยวข้าว บุญเหลือเกี่ยวข้าวไปถึงตรงคันนา นั้น เห็นแก้วแหวนเงินทองที่นายคำซุกไว้ คิดว่าสิ่งของเหล่านี้มามีอยู่ในที่นาของตน คงเป็นเพราะบุญของตน จึงเก็บเอาและนำกลับบ้าน พร้อมทั้งเล่าเรื่องราวให้ตายายฟัง จากนั้นเป็นต้นมา บุญเหลือ และตายายก็มีความเป็นอยู่ดีขึ้น

3. ทำไม้ข้าวเมล็ดเล็ก

เนื้อเรื่องย่อ

เมื่อครั้งสมัยศึกดาบรรพ ข้าวสาลีเกิดขึ้นตามธรรมชาติไม่ต้องปลูก มีผลใหญ่เท่าลูกฟักทอง เวลาข้าวแก่ดีแล้วข้าวจะกลิ้งเข้ามาสู่ยังฉางพันที คนไม่ต้องไปเก็บเกี่ยว เพราะข้าวนั้นมีเจ้าแม่โพสพเป็นหัวหน้าดูแล ครั้งนั้นมีแม่ฝ่ายคนหนึ่งมีสามีที่คนต้องมือนเล็กกราไป นางเป็นคนเจ้าอารมณ์อยู่บ้านเพียงผู้เดียว วันหนึ่งข้าวสาลีสุกแล้วก็กลิ้งมาที่บ้านนางเหมือนปกติ ข้าวกลิ้งมาจำนวนมากทั้งใต้ถุนบ้านและบนบ้าน ข้าวอยู่เต็มหมดทั้งในท้องนอน ในครัว นางเป็นคนอารมณ์ร้ายอยู่แล้ว เมื่อเห็นข้าวเกะกะเต็มบ้าน นางก็เอาไม้ดันทนแตกละเอียดพร้อมทั้งตำไล่ให้หนีไปจากบ้านของนาง แม่โพสพได้ยืนดั่งนั้นก็โกรธที่นางไม่รู้จักบุญคุณของข้าวเลย แม่โพสพจึงหนีไปอยู่กับป่าพระฤาษี เป็นเหตุให้ข้าวเหือดหายไปจากหมู่บ้านคนทุกแห่ง จนผู้คนล้มตายหมดเมือง

มีพ่อเฒ่า แม่เฒ่าสองคนผัวเมียตั้งบ้านอยู่ในป่า ชื่อว่าปู่เยอ ย่าเยอ ไม่ได้ติดต่อกับผู้คนในเมือง มีชีวิตหลายร้อยปี ต่อมาข้าวสาลีที่มีอยู่ค่อยหมดไป ไม่เกิดขึ้นใหม่ สองเฒ่าจึงพนจรไปในป่าด้วยความหิว ไปจนถึงถ้ำพระฤาษีที่เจ้าแม่โพสพมาอยู่ด้วย ฤาษีเล็งตาพิษย์รู้ว่าสองเฒ่าจะเป็นผู้สืบศาสนาต่อไป จึงเล่าสาเหตุที่ข้าวสาลีหายไปจากโลก เพราะแม่โพสพโกรธมนุษย์ที่ไม่รู้จักคุณค่าของข้าวดำข้าว นางจึงมาจำศีลอยู่ที่ป่าแห่งนี้ พระฤาษีคิดจะให้พันธุ์ข้าวแก่พ่อเฒ่าแม่เฒ่า จึงอ่อนวอนขอพันธุ์ข้าวจากแม่โพสพ แม่โพสพจึงให้พันธุ์ข้าวเมล็ดเล็กแก่สองเฒ่า แต่สองเฒ่านำไปปลูกก็ไม่ขึ้น เพราะแม่โพสพไม่ได้ไปด้วย จึงกลับมาบอกพระฤาษี ๆ จึงจับแม่โพสพหักปีกให้มาอยู่กับเมล็ดข้าว สองเฒ่าจึงปลูกข้าวได้งอกงาม พระฤาษีบอกให้สองเฒ่าเคารพแม่โพสพให้เช่นไหว้ในนาข้าวตอนข้าวจะออกรวง และเมื่อเก็บเกี่ยวใช้วัวควายเหยียบย่ำข้าวให้ขอโทษขอขมาข้าว ภายหลังต่อมาข้าวก็จริณงอกงามผู้คนทั่วไปก็ได้พันธุ์ข้าวจากปู่เยอ ย่าเยอ แต่เป็นพันธุ์เมล็ดเล็ก คนก็มีลูกหลานมากขึ้น พระพุทธเจ้าก็มาตรัสรู้สั่งสอนแก่มวลมนุษย์

ด้วยเหตุนี้คนชาวอีสานจึงต้องเคารพ รั้งบุญคุณเมล็ดข้าว และต้องทำพิธีขอขมาข้าวตอนเก็บเรียกว่า “บุญคุณลาน” และพิธีสู่ขวัญข้าว เจ้าพิธีกล่าวขอโทษข้าวที่ต้องเหยียบย่ำ และต้องนำไปแลกพริกแลกเกลือ ชาวอีสานมักจะเรียกปู่เยอ ย่าเยอ มาร่วมกินอาหารในพิธีกรรมต่าง ๆ เพราะเป็นผู้ให้พันธุ์ข้าวแก่มนุษย์

4. ฝึกกองกอย

เนื้อเรื่องย่อ

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีพี่น้องอยู่สองคน มีอาชีพทำนา เมื่อหน้าแล้งมาเยือน ก็ทำนาไม่ได้ ผู้เป็นพี่ชายจึงได้ไปหาปลาในห้วย ซึ่งอยู่ไกลออกไป ทุก ๆ เข้าเขาจะไปกู้ลอบที่ดักปลาไว้ วันหนึ่งเขาไปกู้ลอบตามปกติ แต่ปรากฏว่าไม่มีปลาเลยสักตัว ซึ่งปกติแล้วจะต้องมีปลาติดอยู่ตัวหรือสองตัว เขาคิดว่าจะต้องมีคนมาขโมยปลาเขาแน่ ๆ คิดดังนั้นเขาจึงเดินสำรวจบริเวณ

รอบ ๆ แล้วเขาก็พบรอยคนเท้าเล็ก ๆ ซึ่งไม่น่าจะยาวเกิน 3 นิ้ว “ในโลกนี้คือลึมนิดน้อยแนว (แบบ) นี้” เขาคิดในใจ “ถ้าเป็นตีนเด็กน้อย ขนาดนี้ก็ยิ่งย่าง (เดิน) บ่ทันเป็น” คิดแล้วเขาก็เอา ลอบลงน้ำตามเดิม

วันรุ่งขึ้น ก็เกิดเหตุการณ์แบบนี้อีก มันทำให้เขาโมโห และคิดว่าต้องจับให้ได้ว่าใครเป็นคนขโมยคิดดังนั้น เขาจึงไปแอบคอยดักดูอยู่พุ่มไม้ใกล้ ๆ กับลอบดักปลาทั้งคืน เขาอด ตาหลับขี้ตาจนหลับ ๆ ตื่น ๆ จนเวลาล่วงมาใกล้รุ่งสาง เขาก็ได้ยินเสียงคล้ายกับคนเดินมาเบา ๆ แล้วเขาก็ได้เห็นมือที่งอกร้อยย่นอยู่ริมตลิ่ง มันเป็นผู้หญิงตัวเล็ก ๆ ผมยาวเหมือนแม่มด ไม่สวม เสื้อผ้า ยืนเปลือยกายอยู่ตรงหน้า และทำท่ากำลังจะขโมยปลาของเขา ความโกรธทำให้เขาลืมตัว ระเบิดโทสะออกไป “กุสิสับมึงให้แหลกปานลาบพุ้นละ อีชีลัก” เขาตะโกนออกไปพร้อมกับกระโจน ออกจากที่ซ่อนถึงแม้ว่าเขาจะแข็งแรงมากแต่ก็ไม่สามารถจับตัวมือที่งอกร้อยย่นได้ ในที่สุดเขาเองกลับเป็น ฝ่ายที่ถูกมือที่งอกร้อยย่นจับตัวไปขังไว้ที่ถ้ำของมัน พร้อมกับบังคับให้เขาเป็นผิวและทุกครั้งที่มีมือที่งอกร้อยย่น ออกไปหากิน มันจะเอาหินก้อนใหญ่มาปิดปากถ้ำไว้

หนึ่งปีผ่านไป เขาก็มีลูกชายกับมือที่งอกร้อยย่น 1 คน เขามีหน้าที่เลี้ยงลูกยาม ที่มีมือที่งอกร้อยย่นอยู่ และเขาต้องอยู่แบบนี้มานานถึง 3 ปี อยู่มาวันหนึ่งลูกชายของเขาได้พยายามดันก้อน หินออกจากหน้าถ้ำ ด้วยพลังกำลังที่ได้มาจากแม่ผู้เป็นมือที่งอกร้อยย่น ทำให้เด็กน้อยสามารถเปิดปากถ้ำให้ ผู้เป็นพ่อหลบหนีออกไปได้ พอปากถ้ำเปิดเขาก็รีบวิ่งกลับบ้านอย่างสุดชีวิต..ถึงเขาจะวิ่งได้เร็วแค่ไหน แต่ก็ยังช้ากว่ามือที่งอกร้อยย่น ทันทีที่มีมือที่งอกร้อยย่นรู้ว่าเขาหนีไปมันก็รีบวิ่งตามมาติด ๆ เขาวิ่งจะถึงหมู่บ้านอยู่ แล้ว ..เข้าไปเสียแล้ว มือที่งอกร้อยย่นวิ่งตามเขาทัน..เมื่อรู้ตัวว่าไม่พ้นเงื้อมมือมัน เขาก็รีบล้มตัวลงนอน แกล้งตายอยู่ตรงนั้น เมื่อมือที่งอกร้อยย่นมาถึงตัวเขา มันก็เดินวนรอบตัวเขา พร้อมกับเอามือจิกจี้เอาเขาดู เขาเป็นคนที่มีความอดทน ไม่บ่นจี้ จึงนอนแน่นิ่งอยู่อย่างนั้น พร้อมกับนั้นเขาก็ค่อย ๆ ผายลม ออกมาอย่างแผ่วเบา กลิ่นเหม็นจากตดของเขาตลอบอบวนไปทั่ว มือที่งอกร้อยย่นเห็นดังนั้นก็ร้องไห้เศร้า โสกเสียใจด้วยความอาลัยรัก เมื่อมันใจแน่ว่าเขาตายแล้วจริง ๆ มันจึงเอาข้อวิเศษให้เขา 1 อัน พร้อมกับบอกว่า "เมื่อเจ้าต้องการหยิ่ง ก็ให้ตีฆ้องเพื่อหนึ่ง" พอมือที่งอกร้อยย่นไปแล้วชายหนุ่มก็กลับ เข้าบ้าน กลับมาแล้วความเป็นอยู่ของเขาก็ดีขึ้นเพราะว่าอยากได้อะไรก็แค่ตีฆ้องวิเศษ เมื่อน้องชาย เห็นดังนั้นก็อยากได้บ้างจึงได้ถามว่า เขาได้มันมาอย่างไร และหายไปไหนมาตั้ง 3 ปี เขาก็เล่าให้ น้องชายฟังอย่างละเอียด เมื่อน้องชายเขาฟังจบก็พูดว่า "ข้อยก็อยากกรวยคือกัน" เมื่อน้องชายเขาคิด ดังนี้แล้วจึงได้ออกไปหามือที่งอกร้อยย่นให้มือที่งอกร้อยย่นจับตัวไปแล้วก็หนีกลับมา แต่เขาโชคไม่ดีเหมือนพี่ชาย เขาเพราะเขาไม่สามารถอดกลั้นเสียงหัวเราะเขาได้ ตอนที่เขาโดนมือที่งอกร้อยย่นจิกจี้ที่เอวนั้นเขาก็หัวเราะซัด ดิ้นซังกะอ...มือที่งอกร้อยย่นจึงรู้ว่าเขาไม่ได้ตายมันจึงเอามือจิก (ล้วง) กินตับไตไส้พุงของเขาจนหมดเกลี้ยง

3. จังหวัดร้อยเอ็ด

3.1 บ้านเหล่าขาม ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่ปู่ย่า ตายาย ไม่รู้ว่าใครเป็นผู้แต่งไว้ในอดีตจะเล่าเพื่อความสนุกสนาน ตลกขบขัน ให้หายเหน็ดเหนื่อยจากการทำนา ทำสวน ทำไร่ นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องที่เล่าต่อกันมาแบบปากต่อปาก บางเรื่องก็มีปรากฏในหนังสือผูก ในคัมภีร์ใบ ลาน ที่มีผู้จารไว้แต่ไม่บอกว่าใครเป็นคนแต่ง นิทานที่เล่ากันในครอบครัวให้ลูกหลานฟังมีเรื่อง กำพรว้า ผีน้อย กำพรว้าไก่แก้ว ปู่สังกะสาอย่าสังกะสี นางนกระยางขาว นกกระจาบ ดาวลูกไก่ (ศรี ช่วงชุม. 2557 : สัมภาษณ์)

นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องที่ชาวบ้านเล่ากันมาด้วยปาก มีทั้งเรื่องที่เกิดขึ้นจริงและไม่จริง มีทั้งนิทานเกี่ยวกับบาป บุญ ศาสนา เรื่องของเจ้าเมือง เจ้าหญิง เทพธิดา นิทานที่เล่าส่วนใหญ่มุ่งเพื่อความสนุกสนาน สอดแทรกคติสอนใจเข้าไปในเนื้อหาของนิทาน วิธีการเล่าก็เล่าแบบง่าย ๆ ไม่ต้องพึ่งพาอุปกรณ์ในการเล่า ใช้แต่เสียงและท่าทางประกอบตัวละครเท่านั้น ก็ทำให้ผู้ฟังสนุกสนานเพลิดเพลินได้ นิทานที่เล่าให้ลูกหลานฟังคือเรื่อง ดาวลูกไก่ หูดสามเปา นางหมาขาว นกกระจาบนางสิบสอง (ต๋น บรรพชาติ. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 34 ผู้ให้ข้อมูลความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านที่บ้านเหล่าขาม ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ 35 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นางสม ช่างชุม ที่บ้านเหล่าขาม ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

3.2 บ้านหนองแวงควง ตำบลหนองแวงควง อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

นิทานที่เล่าให้เด็กนักเรียนฟัง จะเป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการทำความดี ชื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกงใคร ๆ ของตัวละคร เช่นเรื่อง พญาคันคาก นางหมาขาว กำพริ้วผีน้อย ท้าวกำกาดำ (บุญเลิศ สารวาสดี. 2556 : สัมภาษณ์) นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ชุมชน หรือท้องถิ่น นิทานพื้นบ้านจะสอดแทรกในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม สิ่งที่ดีงาม เพื่อบอกเล่า ให้ลูกหลานได้รู้และปฏิบัติ นิทานที่เล่าคือเรื่อง นางหมาขาว นกกระจาบ (จิตร ช่างชุม. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 36 ผู้วิจัยและคุณยายเสาร์ สวัสดิ์แวงควง นักเล่านิทานพื้นบ้าน บ้านหนองแวงควง ตำบลหนองแวงควง อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

นิทานพื้นบ้านเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ให้เกิด ความสนิทสนม อบอุ่น ในครอบครัว การเล่านิทานของผู้ใหญ่ในครอบครัวจะแทรกการอบรมสั่งสอน ให้ข้อคิดและคติเตือนใจในแง่มุมต่าง ๆ แก่ผู้ฟัง นิทานที่ได้รับการเล่าสืบต่อ ๆ กันมาแบบปากต่อ ปากตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ นิทานที่ได้ยินมาคือเรื่อง ยายหมาขาว พญาคันคาก กำพริ้วฝีน้อยนางปาดาจาลา ท้าวกำกาดำ หูดสามเปา กำพริ้วไคคำ กำพริ้วปลาหลด ปูสังกะสา ย่าสังกะสี (เสาร์ สวัสดิ์แวงควง. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 37 นายบุญเลิศ สารวาสดี ผู้ให้ข้อมูลนิทานพื้นบ้านที่บ้านหนองแวงควง

นิทานพื้นบ้านที่พบในพื้นที่วิจัยในจังหวัดร้อยเอ็ดมีจำนวนหลายเรื่อง ผู้วิจัยขอ
นำเสนอตัวอย่างนิทานพื้นบ้านที่เป็นเรื่องเล่าในชุมชน จำนวน 4 เรื่อง ดังนี้

1. ปู่สังกะสา ย่าสังกะสี

เนื้อเรื่องย่อ

นานมาแล้วก่อนที่จะมีโลกมีแผ่นดินและสรรพสิ่งเกิดขึ้นในโลกนี้ รวมทั้ง
สวรรค์ นรกอเวจี ครุฑ นาค เทวดา พระอินทร์ พระพรหม และพระอาทิตย์พระจันทร์ ยังไม่มี
แสงส่องพื้นโลก ได้บังเกิดมีอากาศเว้งว่าง มีดมัว นานเข้าก็บังเกิดเมฆ ควันลอยอยู่ในอากาศ มีลม
พัดเมฆควันไปมา ลอยคว้างคว้างไปทางเหนือทีหนึ่ง แล้วก็ลอยมาได้หาทิศทางไม่ได้ ครั้นนานแสน
นานก็บังเกิดเป็นน้ำ มหาสมุทร ในคัมภีร์เรียกว่า “ปฐมมูล ปฐมกัป”

ก่อนที่จะมีปลาอานนท์หนูนแผ่นดินนั้น มีเพียงมหาสมุทรลอยไปมาอยู่ใน
อากาศ ลมพัดลอยคว้างคว้างไปมาหาทิศทางไม่ได้ ลมพัดน้ำอยู่นานจนเกิดเป็นแผ่นดินเล็ก ๆ คือ
“แผ่นดินท้อฮอยไก่อ ต้นไม้ท้อลำเทียน” (แผ่นดินเท่ากำบรอยกระจง และต้นไม้เท่าลำเทียน) ลมพัดจน
แผ่นดินเล็ก ๆ นี้แยกเป็นสองส่วน ลอยไปในมหาสมุทร ล่วงเวลาต่อมาอีกนานแผ่นดินทั้งสองก็เริ่ม
ขยายตัวใหญ่ขึ้น ๆ บังเกิดมนุษย์ผู้ชายอยู่บนแผ่นดินหนึ่งชื่อว่า “ปู่สังโกยสา” และเกิดมนุษย์ผู้หญิง
อีกแผ่นดินหนึ่งชื่อว่า “ย่าสังโกยสี” มนุษย์คู่แรกทั้งสองเกิดจากการรวมตัวของชั้นธำเป็นร่างมนุษย์
เดินไปมาได้ พุดจาได้ มีความรู้เฉลียวฉลาด รู้จักทำงานสร้างแปง (สร้าง) สรรพสิ่งต่าง ๆ ปันรูป
สัตว์ก็เป็นสิ่งมีชีวิตจริง ๆ มนุษย์คู่แรกทั้งสองนี้ได้สร้างสรรพสิ่งขึ้นในโลกจะเป็นสัตว์ที่ดี พันธุ์พืช
ธัญญาหารอื่น ๆ ก็ดี

อยู่ต่อมาเกิดลมพายุพัดพาแผ่นดินทั้งสองลอยไปตามน้ำมาพบกันปุ่สั้งโยสยา ย่าสั้งโยสยา ก็ได้พุดคุยกัน ถามทุกซ่ซุซซิ่งกันและกัน และอยู่ด้วยกัน จึงคิดจะสร้างมนุษย์ชายหญิง เพิ่มเติม เพราะรู้ว่าการที่มีผู้คนมาก ๆ จะสนุกนานกว่าผู้เดียวเหมือนแต่ก่อนที่แผ่นดินยังแยกกัน มนุษย์ชายหญิงที่ปุ่สั้งโยสยา ย่าสั้งโยสยาสร้างมามากมายรวมกันอยู่ ครั้นอยู่รวมกันนาน ๆ ธรรมชาติ ก็ดลใจให้เกิดต้นหาแก่มนุษย์ทั้งหลาย โดยไม่มีครูสั่งสอนให้แก่เขาเลยแม้แต่น้อย คนที่มีต้นหาสมสู่กัน มีลูกหลานสืบต่อมา เพราะมีต้นหาสมสู่กันมนุษย์ที่ปุ่สั้งโยสยา ย่าสั้งโยสยาสร้างมานั้นจึงมีรูปร่าง เปลี่ยนเป็นแก่ชรา และมนุษย์ชายหญิงก็ยิ่งมากทวีคูณสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้

ครั้นสร้างมนุษย์ชายหญิงแล้ว ปู่ย่าทั้งสองก็สร้างเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลาง ของจักรวาล มีทวีปทั้งสี่คือ ชมพูทวีป อุตตรกุทวีป บุรพวิเทหทวีป และอมรโคทยานทวีป อยู่ทั้งสี่ทิศ ของเขาพระสุเมรุ สร้างเขาสัตถัณท์คีรี 7 เพื่อกล้อมรอบเขาพระสุเมรุ (มี เนมินทร ยุคนธร อีสินทร กรวิก สุทัสน์ อัศกัณ และวิตคคีรี) มีแม่น้ำล้อมรอบเขาทั้งเจ็ด (ไม่ได้กล่าวชื่อว่าทะเล สี่พันนคร) หลังจากนั้นก็พระอาทิตย์ และพระจันทร์ส่องแสงและเดินรอบจักรวาล ทวีปทั้งสี่ก็ได้รับ แสงอาทิตย์โดยครบถ้วน แล้วจึงเกิดราศี 12 ราศี และฤดูทั้งสาม พระอาทิตย์เป็นตาโลกมาตั้งแต่นั้น ปฐมกับ ชักรถผ่านเขาพระสุเมรุผ่านจักรวาลโดยรอบ และเดินเร็วกว่าพระจันทร์ พระจันทร์จึงถูก พระอาทิตย์บังแสงเกิดเป็นเดือนดับ (ข้างแรม) และหากพระอาทิตย์ไม่บังแสงจันทร์เกิดเดือนเพ็ญ (เดือนเต็มดวงในวันเพ็ญ)

กล่าวถึงชมพูทวีป ที่เชิงเขาสุเมรุมีทางน้ำไหลออกมา 4 ทางคือ ปาก ราชสีห์ทางหนึ่ง ปากช้างแก้วทางหนึ่ง ปากม้าทางหนึ่ง และปากวัวอุสุภราชทางหนึ่งไหลรอบเขาพระ สุเมรุออกมาผ่านโขดหิน ภูผามาเป็นแม่น้ำมูล แม่น้ำโฆง และแม่น้ำอโนมา มีสระอโนดาต น้ำใส สะอาดพื้นเป็นทรายเงินทรายทองริมทำน้ำ ปู่สั้งโยสยา ย่าสั้งโยสยาได้ตกแต่งเป็นที่บำเพ็ญเพียรของ พระพุทธเจ้า และพระปัจเจกพุทธ และพวกฤาษี เกิดเป็นไม้ดอกงามสะพรั่งในบริเวณฝั่งน้ำ ทั้ง แม่น้ำคงคา ยมูนา อจิรวดี สรภุมหิมหสาครเศศ น้ำไหลเรื่อยต่อไป แผ่กว้างสาขาอยู่ในชมพูทวีป มี แม่น้ำของ (โขง) เป็นเค้าภาคพื้นชมพูทวีปและมีเกาะลี้ก่าอยู่ปากน้ำ

ปุ่สั้งโยสยา ย่าสั้งโยสยา เป็นสามีภรรยาที่สร้างสรรพสิ่งในโลก และได้สั่ง สอมมนุษย์โลกให้ตั้งตนอยู่ในศีล สร้างกุศลบำเพ็ญทาน เพื่อจะได้ไปเกิดในสวรรค์ หากใครอยากจะไป เกิดอยู่ในนรกอเวจีก็ให้สร้างกรรมเวร จะได้จมอยู่ในนรกอเวจี

2. นกกระจาบ

เนื้อเรื่องย่อ

มีนกกระจาบคู่หนึ่งทำรังอยู่ใกล้สระบัวอยู่ต่อมาก็เกิดมีลูกขึ้น ตัวพ่อก็ต้อง ไปหาอาหารมาให้ลูกของมัน นกกระจาบตัวแม่ก็เฝ้ารังอยู่ วันหนึ่งนกกระจาบตัวพ่อไปหากินเพลินใน ดอกบัว ดอกบัวเลยหุบกลีบห่อเอาตัวไว้ มันเลยกลับไปรังไม่ได้ จนกระทั่งค้ำดอกบัวก็ค่อย ๆ บานอีกครั้งพ่อนกก็รีบบินกลับรัง พอมาถึงรัง มันก็เจอรังและลูกของมันถูกไฟไหม้ นางแม่ก็เข้าใจ ผิดหาว่าพ่อนกมันไปหลงรักกับนางนกตัวอื่น ก็ต่อว่าต่อขานกัน ด้วยความแค้นใจ นางนกก็เลยบินเข้า กองไฟฆ่าตัวตาย ก่อนตายนางก็อธิษฐานว่า เกิดใหม่ชาติหน้านางจะไม่พุดกับชายใดเลย พ่อนกกระจาบก็ เสียใจ ก็บินเข้ากองไฟตายตามไปอีกโดยขอไปเกิดเป็นคู่รักกันใหม่ทุกชาติไป

ด้วยบุญกรรมที่ทำร่วมกันมา พ่อนกก็เกิดกันใหม่เป็นเจ้าชายสรรพสิทธิ์ ส่วนนางนกก็เกิดใหม่เป็นนางสุวรรณเกสร เจ้าชายสรรพสิทธิ์นั้นนะ มีความรู้ในเรื่องการถอดหัวใจ

เขาได้ไปเรียนวิชานี้กับพระฤๅษีกับพี่เลี้ยงอีกคนหนึ่ง ช่างฝ่ายนางสุวรรณเกสรที่เกิดใหม่ก็มีรูปโฉมงดงามยิ่งกันแต่ไม่ยอมพูดกับผู้ชายใด ไม่ว่าพ่อแม่จะขอร้องอย่างไรนางก็ไม่ยอมพูดด้วย พระเจ้าพรหมทัตผู้เป็นพ่อก็เลยประกาศให้เจ้าชายเมืองต่างๆ มาทำอุบายพูดกับนางสุวรรณเกสร ถ้าใครทำให้นางพูดได้ก็จะอภิเษกสมรสให้ และจะยกบ้านยกเมืองให้ครองด้วย ก็มีเจ้าชายเมืองต่าง ๆ มากมายเลยอาสาขอทำการครั้งนี้ แต่นางสุวรรณเกสรก็ไม่ยอมพูด ก็มาถึงคราวของเจ้าชายสรรพสิทธิ์พระเอกของเรื่องนี้บ้างก็ออกอุบายต่าง ๆ กับพี่เลี้ยงที่ถอดหัวใจได้ทั้งคู่นั้น ก็แก้งออกอุบายถามตอบปัญหาไป พระเจ้าพรหมทัตก็เลยจัดให้แต่งงานกัน ส่วนพี่เลี้ยงของสรรพสิทธิ์ก็อยู่รับใช้ใกล้ชิดเหมือนแต่ก่อน แต่ไม่มีใครรู้ว่าทั้งสองนี้สามารถถอดหัวใจได้ ก็อยู่กันมาอย่างมีความสุข

อยู่มาวันหนึ่งพระสรรพสิทธิ์ก็ชวนพี่เลี้ยงออกเที่ยวป่า ก็ไปถอดหัวใจไปใส่ร่างเนื้อทราย ส่วนร่างเดิมนั้นก็ให้พี่เลี้ยงรักษาไว้ พอพระสรรพสิทธิ์กลายเป็นเนื้อทรายไป เที่ยวป่าแล้ว พี่เลี้ยงก็ทรยศถอดหัวใจของตัวเอง ไปเป็นพระสรรพสิทธิ์ตัวปลอม ร่างจริงของตัวเองก็ทำลายเสีย แล้วเข้าเมืองมาหานางสุวรรณเกสรแต่นางก็สังเกตและจับพิรุณได้ว่าไม่ใช่พระสรรพสิทธิ์ตัวจริงสามีของนางก็อธิษฐานว่าขออย่าให้สามีตัวปลอมเข้าใกล้นางได้ เมื่อเข้าใกล้เมื่อใดก็รู้สึกร้อนมากทนไม่ได้จึงต้องไปอยู่ห่างๆ ฝ่ายพระสรรพสิทธิ์ตัวจริงก็ย้ายหัวใจไปอยู่ในร่างของนกแก้วแล้วก็บินมาหาเมียของตนเองและเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟังและคิดหาอุบายที่จะกลับเข้าร่างเดิมให้ได้ นางสุวรรณเกสรก็ออกอุบายหวานล่อมให้พระสรรพสิทธิ์ตัวปลอมแสดงวิชาถอดหัวใจให้ชาวเมืองได้ดู วันรุ่งขึ้นก็เป็นวันแสดงวิชานางก็ให้ทหารนำแพะที่เพิ่มตายใหม่ ๆ มาวางไว้หน้าพลับพลา นกแก้วที่เป็นพระสรรพสิทธิ์ตัวจริงก็แอบอยู่ในที่ใกล้ ๆ นั้น พระสรรพสิทธิ์ตัวปลอมก็ล้าพองใจอยากจะทำวิชา คิดว่าแสดงวิชาครั้งนี้แล้ว นางสุวรรณเกสรคงจะรักตนมากขึ้น ก็ถอดหัวใจเข้าสิงในร่างแพะที่ตายแล้ว พระสรรพสิทธิ์ตัวจริงที่อยู่ในร่างของนกแก้วก็ถอดหัวใจเข้าสู่ร่างเดิมทันที ทหารก็ฆ่าพี่เลี้ยงอยู่ในร่างแพะนั้นตาย ชายเมืองก็ไม่รู้คิดว่าพระสรรพสิทธิ์กลับเข้าร่างเดิมแล้วต่างก็ถวายพระพรด้วยความยินดี ทั้งสองก็ครองสุขด้วยสืบมา

3. นางนกระยางขาว

เนื้อเรื่องย่อ

ในสมัยก่อนยังมีชายคนหนึ่งนามว่ามัจฉาณพ เป็นชาวอจลคามแห่งแคว้นมคธ มัจฉาณพมีภรรยาอยู่ 4 คน คือ 1 สุธรรมมา 2 สุนันทา 3 สุจิตรา 4 สุขาดา มัจฉาณพเป็นคนชอบทำบุญสุนทานมากจนมีเพื่อนที่ร่วมทำบุญด้วยกันถึง 32 คน ซึ่งเพื่อนทั้ง 32 คน ก็ได้ช่วยกันตลอดมา และภรรยาของมัจฉาณพก็ชอบทำบุญด้วย แต่เมียคนที่ 4 คือสุขาดานั้นชอบแต่แต่งตัว ไม่ชอบทำบุญกับพวกพี่ๆ เพราะนางถือว่าสามีทำ ภรรยาก็ได้บุญเหมือนกัน ครั้งนั้นมัจฉาณพได้สร้างศาลาใหญ่ เพื่อคนผ่านไปมาจะได้พักผ่อน ฝ่ายนางสุธรรมมาก็สร้างหอฟ้าประดับศาลา นางสุนันทาส่งสรณะน้ำ เพื่อให้คนได้ลงอาบ นางสุจิตราสร้างสวนดอกไม้ ส่วนสุขาดาไม่ทำอะไรเลย จนกระทั่งมัจฉาณพ และภรรยา พร้อมทั้งเพื่อน 32 คน ลื่นอายุไข ก็ได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึง จึงได้ชื่อว่าท้าวมัจฉาพมหาเทพ(พระอินทร์) ต่อมาพระอินทร์ได้ดำรินางสุขาดาผู้เป็นภรรยาคนเล็ก ก็ได้เสด็จย่นตรเห็นนางเกิดเป็นนกระยางขาวกินปลาในแม่น้ำ ดูหน้าตาแล้วก็สมเพชนางมาก จึงดำริลงไปชี้ทางสว่างให้แก่นางนกระยางนั้น พระองค์ก็เสด็จด้วยฤทธิ์ลงไปหาสุขาดานางคนนั้นกล่าวคำเทศนาสั่งสอนนางให้รู้จักปานบุญ รู้จักศีลห้า เมื่อนางได้รู้จักตาสว่างสมทานศีลห้าโดย

บริสุทธิ์แท้กระทั่งปลาเป็นนางก็ไม่กิน เอาเฉพาะปลาตายเป็นอาหาร ต่อมาเมื่อนางสิ้นอายุไขก็ได้เกิดเป็นมเหสีองค์ที่ 4 ของท้าวผกษาพนบนสวรรค์ชั้นดาวดึง

4. นางปาดาจาลา

เนื้อเรื่องย่อ

เศรษฐีผู้มั่งคั่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่กรุงสวตถิ มีธิดา 1 คนชื่อว่า ปาดาจาลา มีทาสรับใช้ชื่อจูละ เมื่อธิดาเจริญวัยเศรษฐีก็อยากจะทำให้นางมีสามี แต่นางไม่ยอมรับรักชายใดเลย บุตรเศรษฐีก็สมัครรักใคร่นางจำนวนมาก แต่นางก็ปฏิเสธเพราะนางรักใคร่อยู่กับจูละทาสรับใช้ในบ้าน ส่วนจูละก็พยายามที่ให้นางรับแต่งงานกับบุตรเศรษฐีอื่น ๆ เพราะทนเห็นนางถูกพ่อแม่ขู่บังคับเขียนตีไม่ได้ ในที่สุดทั้งจึงคิดหนีออกจากบ้านไปอยู่ไกลแสนไกล จนเศรษฐีผู้มั่งคั่งตามไม่พบ ทั้งสองไปสร้างกระท่อมอยู่อย่างมีความสุขตามประสาผู้มั่งคั่งจนมีลูก 2 คน นางปาดาจาลาได้รับความลำบากมาก จึงชวนจูละผู้สามีกลับบ้าน แต่จูละไม่ยอมกลับขอให้นางอยู่ตามประสาผู้มั่งคั่ง ดึกกว่ากลับไปถูกผู้คนตีเตือน นางก็อดทนอยู่กับสามี สามีก็ขยันขันแข็งทำไร่ไถนาหาเลี้ยงกันไป อยู่มาวันหนึ่งสามีถูกงูพิษกัดตายในป่า นางนั่งคอยสามีทั้งคืนไม่เห็นกลับบ้าน นางรอจนรุ่งเช้าจึงออกติดตามไป อุ้มลูกคนเล็ก และจูละคนโตไปตามยถากรรม ติดตามเท่าไรก็ไม่พบสามี เดินทางมาจนถึงแม่น้ำ ฝนกำลังตกหนัก ไม่มีที่พอจะหลบฝนได้ นางจำเป็นจะต้องข้ามแม่น้ำ จึงนำลูกคนเล็กไปก่อนแล้ววางไว้ที่ชายฝั่ง นางจึงข้ามน้ำมาเพื่อมารับลูกคนโตระหว่างอยู่กลางแม่น้ำ เขียวเห็นเด็กตัวเล็ก ๆ คิดว่าเป็นก้อนเนื้อจึงลงมาเฉี่ยวไป นางเห็นดังนั้นก็โบกมือไล่เขียว ส่วนลูกคนโตเห็นแม่โบกมือคิดว่าให้ตนเดินข้ามแม่น้ำไป ลูกคนโตจึงโผลงไปหาแม่ แต่น้ำลึกมากจึงจมน้ำตาย นางเหลือที่จจะโศกเศร้าที่เห็นลูกน้อยตายไปต่อหน้าทั้งสองคน นางจึงเดินร้องไห้ไปตามยถากรรม ในที่สุดก็หวนกลับมายังบ้าน ครั้นถึงหมู่บ้านก็ได้ยินผู้คนเขาเล่าลือว่า ปราสาตเจ็ดชั้นได้ถล่มลงมาทับผู้คนในปราสาตตายหมด นางหมดที่พึ่งไม่มีญาติ เหลือเลยแม้แต่คนเดียว นางร้องไห้คร่ำครวญไร้สติสัมปชัญญะ นางเดินมาพบสถานที่แห่งหนึ่งมีผู้คนจำนวนมากที่เฝ้าพระพุทธองค์ เมื่อนางทราบดังนั้นก็บุกเข้าไปเฝ้าเบื้องหน้าพระพุทธเจ้าโดยไม่ยอมเชื่อฟังบรรดาพุทธบริษัทที่ห้ามปรามนาง ในที่สุดพระพุทธเจ้าก็เทศนาโปรดนาง นางได้สติรู้แจ้งแห่งธรรมะในครั้งนั้น นางก็ขอบวชเป็นพระภิกษุณีและสำเร็จอรหันต์ในเวลาต่อมา

สรุป ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านพบว่า นิทานพื้นบ้านที่เล่ากันในชุมชนมีความเป็นมาไม่ปรากฏแน่ชัด ไม่มีการจดบันทึกเอาไว้ เป็นการเล่าแบบปากต่อปาก และเล่าสืบต่อๆ กันมาจากผู้เฒ่า ผู้แก่ พ่อแม่ ที่เล่าให้ลูกหลานฟัง คล้ายเป็นการบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวของคนในหมู่บ้าน ชุมชน เป็นภูมิปัญญาที่ชาวบ้านคิดและสรรค์สร้างขึ้นมา และเป็นสิ่งอบรมสั่งสอนจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม นิยมเล่าในงันเฮือนดี เพื่อให้หายจากความโศกเศร้า เล่าหลังจากเสร็จจากทำนา ทำไร่ ทำสวน เพื่อให้หายเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน นิทานพื้นบ้านพบได้ในหนังสือผูก คัมภีร์ใบลาน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามพบว่า มีนิทานพื้นบ้านจำนวนหลายเรื่องที่มีการเล่ากันอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกนิทานพื้นบ้านที่มีเนื้อหาสอดแทรกเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และที่เป็นที่รู้จักและเป็นเรื่องที่ยังเล่ากันอยู่เป็นประจำ จำนวน 4 เรื่อง คือ เรื่องท้าวกำกาคำ ภูยานันคาก ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ และนางหมาขาว นิทานพื้นบ้านทั้ง 4 เรื่อง สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

1. นิทานเรื่องท้าวกำกาดำ

1.1 ความเป็นมา

นิทานพื้นบ้านที่มีอยู่ในภาคต่าง ๆ ไม่ว่าจะได้เค้าเรื่องมาจากในนิบาตชาดก ปัญญาชาดก หรือชาดกนอกนิบาต ย่อมชื่อเรื่องตรงกันได้ทุกภาค หรือตรงกันเป็นบางภาค ซึ่งขึ้นอยู่กับความนิยมแพร่หลายของนิทานเหล่านั้น เช่น ท้าวกำกาดำ บางแห่งของอีสานเรียกท้าวกำกาดำ หรือเรื่องกาดำน้อย ทางภาคเหนือเรียกตามตัวเอกฝ่ายหญิงว่าเรื่อง พิมพาชนุนัจฉิ ท้าวกำกาดำในภาคอีสานมิได้เป็นลูกกษัตริย์เหมือนของภาคเหนือ ท้าวกำกาดำมีความรู้ ความสามารถแตกต่างกันไป คนละอย่าง สำหรับในภาคอีสาน คนวัยกลางคน หรือผู้มีอายุ 50-60 ปี ส่วนมากจะเคยได้ยินได้ฟังเรื่องกำกาดำเป็นนิทานเล่าสืบต่อกันมา และสามารถจำเนื้อเรื่อง ชื่อตัวละคร เหตุการณ์ในเรื่องได้ดีสิ่งที่แสดงว่าเรื่องกำกาดำ เป็นที่ได้รับความนิยมจากชาวอีสานมากจะเห็นได้จากหมอลำนิยมนำเอาไปแสดงกันมาก เพราะในสมัยก่อนคณะหมอลำจะไม่นิยมเปลี่ยนเรื่องเล่น ถ้าเคยเล่นเรื่องใดแล้วคนนิยมมากก็จะจัดให้เป็นเรื่องเด่นประจำคณะ คนดูก็ดูมีรู้เบื่อ เรื่องที่นิยมนำมาเล่น เช่น กำกาดำ จำปาสีตัน ชูลูนางอ้ว ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ เป็นต้น ซึ่งต่างจากคณะหมอลำในปัจจุบันอาจจะมีเรื่องประจำคณะ 2-3 เรื่องไว้ เล่นสับเปลี่ยนเวลาไปแสดงในแต่ละแห่งบางคราวก็นิยมเล่นเรื่องสมัยใหม่

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2520 : 8-9) ได้กล่าวถึงเรื่องกำกาดำว่า วรรณกรรมเรื่องท้าวกำกาดำ เป็นวรรณกรรมที่ไพเราะสชาติแก่ผู้ดูผู้ฟังได้ถึงใจ ทั้งบทโกรธ บทรัก บทโศก ตลก ขบขัน และแฝงข้อคิดเอาไว้มาก ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีวิตของมีเค้าโครงเรื่องเป็นคติสอนใจ ตอนท้ายท้าวกำกาดำก็ถอดรูปทำนองเดียวกับเจ้าเงาะนางรจนาของวรรณคดีภาคกลางโดยจบลงด้วยความสุขสมปรารถนา ปละกาดำน้อยก็ได้ตอบสนองบุญคุณต่อผู้มีพระคุณด้วย”

ธวัช ปุณโณทก (2552 : 22) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมเรื่องกำกาดำว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ก็เหมือนวรรณกรรมหลายเรื่องเช่น จำปาสีตัน ลิ่นทอง ที่มีโครงเรื่องเดียวกันทั้งของภาคเหนือและภาคอีสาน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าสมัยพระเจ้าโพธิสาลราช ครองอาณาจักรล้านช้าง (พ.ศ.2059-2029) มีการฟื้นฟูพุทธศาสนาอย่างจริงจัง โดยการสืบทอดศาสนาจากอาณาจักรล้านนา ทั้งนี้เพราะอาณาจักรทั้ง 2 มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันฉันเครือญาติคือพระเจ้าโพธิสาลราชได้พระธิดาแห่งเชียงใหม่เป็นอัครมเหสี การสืบทอดพุทธศาสนาจากล้านนาจึงสะดวกสบายมาก การขอนักปราชญ์จากล้านนาก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ฉะนั้นวัฒนธรรมของล้านนาจึงเข้าสู่ดินแดนแม่น้ำโขง อาณาจักรล้านช้าง และแพร่เข้ามาสู่ภาคอีสานของไทยตั้งแต่สมัยนั้น เป็นต้นมา เมื่อถึงสมัยพระเจ้าเชษฐาธิราช ราชบุตรพระเจ้าโพธิสาลราช เสด็จกลับจากเชียงใหม่มาครองที่อาณาจักรล้านช้าง พระองค์ได้นำเอาพระแก้วมรกต พระแทรกคำ พร้อมทั้งตำราวิชาการต่างๆ ในเชียงใหม่มาสู่อาณาจักรล้านช้างมากมาย วรรณกรรมล้านช้างจึงได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรล้านนาด้วย

สดศรี ตรีน้อย (2539 : 2) ได้กล่าวถึงการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องท้าวกำกาดำฉบับล้านนา อีสานและไทเขิน พบว่าวรรณกรรมเรื่องท้าวกำกาดำฉบับอีสานมี 3 ฉบับ ได้แก่ 1) กำกาดำ ฉบับวัดบ้านนาทม อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร จารด้วยตัวอักษรไทยน้อยความยาว 5 ผูก 214 หน้าลาน ปัจจุบันได้เก็บรักษาไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏมหาสารคาม อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม กำกาดำสำนวนนี้ไม่ปรากฏปีที่จาร 2) กำกาดำ ฉบับวัดบ้านหนองท่ม ตำบลนาสีนวน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จารด้วยตัวอักษรธรรมอีสาน

ความยาว 5 ผูก สำนวนนี้ไม่ปรากฏปีที่จาร เมื่อปี พ.ศ. 2522 อาจารย์สุภณ สมจิตศรีปัญญา ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครุมหาสารคาม ได้ปริวรรตคำกาดำสำนวนนี้เป็นภาษาไทยกลาง พิมพ์เป็นรูปเล่ม ความยาว 110 หน้า ขนาดหนังสือ 16 หน้ายก ต้นฉบับเดิมยังคงเก็บรักษาไว้ที่วัดบ้านหนองท่ม ตำบลนาสีนวน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 3) คำกาดำ ฉบับนายปรีชา พิณทอง ได้ชำระเทียบเคียงจากหลายสำนวนพิมพ์ด้วยอักษรไทยกลาง พิมพ์เมื่อ พ.ศ.2537 จัดจำหน่ายโดยโรงพิมพ์ศิริธรรม ถนนชยางกูร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ขนาดหนังสือ 16 หน้า ยก จำนวน 83 หน้า

นิทานพื้นบ้านเรื่องท้าวคำกาดำเป็นนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องหนึ่ง ซึ่งไม่ทราบว่ามีใครเป็นผู้ประพันธ์ และประพันธ์เมื่อไหร่ เหมือนกับนิทานพื้นบ้านอีสานหลาย ๆ เรื่อง แล้วมีการคัดลอกสืบทอดกันมาต้นฉบับเป็นหนังสือโบราณ จารเป็นตัวไทยน้อย นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องท้าวคำกาดำ เป็นนิทานพื้นบ้านที่นักปราชญ์อีสานได้ร้อยกรองขึ้นไว้ด้วยเนื้อหาสาระไพเราะ อ่านแล้วให้คิดสอสนใจ ความรู้และความบันเทิงใจ นิยมแพร่หลายในสังคมอีสาน ซึ่งมีการนำไปอ่านในงานต่าง ๆ หรือแม้แต่พระสงฆ์ก็นำไปใช้เทศนาสั่งสอนชาวบ้านในงานประเพณีและวันสำคัญต่าง ๆ และมีการนำโครงเรื่องไปแต่งเป็นเรื่องราวในการแสดงหมอลำเรื่องอีกด้วย แต่เนื่องจากต้นฉบับนิทานอีสานเรื่องท้าวคำกาดำเป็นหนังสือโบราณที่จารด้วยตัวอักษรไทยน้อย ยากแก่การอ่านจึงได้ทำการปริวรรตออกมาเป็นตัวอักษรไทยกลางปัจจุบันเพื่ออำนวยความสะดวก (เครือจิต ศรีบุญนาถ. 2536 : 58-59)

1.2 เนื้อเรื่องย่อ (ปริวรรตโดย ปรีชา พิณทอง. 2537 : 83)

กล่าวถึงสามีภรรยาคู่หนึ่งอยู่ด้วยกันมาเป็นเวลานานถึง 7 ปี ไม่มีบุตร ทั้งสองจึงอธิษฐานขอบุตรจากพระอินทร์ โดยทำพิธีกรรมบูชาและอธิษฐานขอบุตรจากพระอินทร์ พระอินทร์จึงประทานลูกให้เป็นชาย ก่อนท้องแม่ฝันว่าลูกแก้วสีดำตกเข้าปาก ลูกแก้วลอยหนีไปส่องแสงสว่างไปทั่ว เมื่อตั้งท้องเกิดลูกเป็นชายตัวดำเหมือนกา ทารกน้อยสร้างความอับอายให้แก่ภรรยา นางพยายามจะกำจัดทารกให้พ้นทาง แต่สามีได้คัดค้านเอาไว้ นางทนเลี้ยงดูมาจนเด็กน้อยอายุได้ 3 ขวบ ลูกก็ยังไมยอมพูดด้วย นางจึงโกรธ จึงได้ไปจ้างหมอดูให้ทำนายว่า ลูกน้อยเป็นกาลีสืบบ้านกาลีเมือง นางจึงได้อ้างคำทำนายของหมอดูประจำหมู่บ้าน และได้นำลูกน้อยไปลอยแพ แพ้ได้นำทารกน้อยลอยไป 7 วัน 7 คืน และไปตกอยู่กลางหาดทราย เป็นเวลาหลายเดือน พระอินทร์เล็งเห็นว่าลำบากเลยให้กาดำมาช่วยเหลือและตั้งชื่อให้ว่าคำกาดำ (หมายถึงชายผู้มีผิวพรรณดำมีอีกาสีดำเป็นผู้เลี้ยง) พาไปไว้เมืองเบ็ญจาล

คำกาดำได้ไปอาศัยอยู่บริเวณสวนของธิดาเจ้าเมือง และเก็บผลกินเป็นอาหาร จนวันหนึ่งยายเฝ้าสวนมาพบเข้าจึงดักบังไว้ คำกาดำแสร้งทำเป็นติดบัง ยายจึงนำคำกาดำไปเลี้ยงไว้ เมื่อคำกาดำได้อาศัยอยู่กับยายจำสวน ยายไมยอมให้คำกาดำออกไปไหน โดยให้เหตุผลว่า ถ้าคนมาพบเข้าเขาจะหาว่าเป็นกาลีสืบบ้านกาลีเมือง ท้าวคำกาดำมีความสามารถพิเศษในการร้อยดอกไม้และเป่าแคน จึงได้ร้อยดอกไม้เป็นรูปชายหนุ่มเซยชมหญิงสาวฝากยายจำสวนเข้าไปให้นางลุนธิดาคณิสต์ของเจ้าเมือง นางลุนพอใจมาก แม้คำกาดำจะแสดงความสามารถให้ยายเห็นแล้ว แต่ยายก็ไม่ยอมให้คำกาดำได้พบปะผู้คนโดยเฉพาะเวลากลางวัน เพราะเกรงคนตกใจกลัวเมื่อเห็นคำกาดำ คำกาดำจึงได้แต่หลบ ๆ ซ่อน ๆ นางลุนก็อยากเห็นตัวคนร้อยมาลัย วันหนึ่งคำกาดำทำอุบายให้ยายพานางมาชมสวน เมื่อได้พบนางก็หลงรัก คำกาดำมีความสามารถในการเป่าแคน เป่าได้ไพเราะ จึงเป่าแคนให้ผู้คนฟัง จนมีเสียงเล่าลือว่าคำกาดำเป่าแคนได้ไพเราะไปทั่วเมือง

วันหนึ่งกำกาดำได้ถอดรูปกลายเป็นคนร่างงามส่งไปหานางลุน นางลุนพอใจ และรักกำกาดำมาก กำกาดำบอกนางว่ามาจากเมืองอินทปัฐ และได้นางเป็นเมีย ส่วนเจ้าเมืองฝันว่า ช่างมาไล่คน กินอ้อยกล้วยของเมือง จึงให้หมอมาทาย ชื่อเสียงเป่าแคนเพราะของกำกาดำไปถึงเจ้าเมือง ท้าวกำกาดำจึงได้มีโอกาสเป่าแคนให้เจ้าเมืองฟัง กลางคืนกำกาดำไปหานางลุน และได้ขอแหวน และผ้าสไบมาไว้เป็นที่ระลึก กลับมาบ้านให้ยายไปขอนางลุนให้ เจ้าเมืองเรียกสินสอดเงินแสนซ่ง ทองแสนซ่ง ช่างพันตัว มีคนขับขี่พร้อม คนใช้พันคน สะพานเงิน สะพานทอง ทอดจากบ้านยายไปหาพระราชวัง ท้าวกำกาดำมีพระอินทร์ พระยานาคมาช่วยทำสะพานและหาสินสอดมาให้กำกาดำ ในที่สุดกำกาดำกับนางลุนก็ได้แต่งงานกัน

1.3 คุณธรรม จริยธรรม ที่ปรากฏในนิทานเรื่องท้าวกำกาดำทั้ง 4 ด้านมีดังนี้ ด้านความมีระเบียบวินัย

ท้าวกำกาดำ เชื่อฟังยาจำสวนไม่ให้ออกไปนอกบริเวณสวนในเวลากลางวัน ท้าวกำกาดำให้ยายไปขอนางลุนให้ แสดงว่ามีระเบียบวินัยต่อยาย

ด้านความรับผิดชอบ

ท้าวกำกาดำ เมื่อเจ้าเมืองเรียกสินสอดจากท้าวกำกาดำ และให้สร้างสะพานจากบ้านยายจำสวนไปถึงพระราชวัง ท้าวกำกาดำก็ได้สร้างสะพานตามที่เจ้าเมืองขอ แสดงถึงความรับผิดชอบที่มีต่อเจ้าเมือง

ด้านความกตัญญูกตเวที

ท้าวกำกาดำ ไม่ยอมออกไปนอกเมืองตอนเวลากลางวัน เนื่องจากว่ากลัวชาวบ้านเห็นแล้วจะกล่าวหาว่าเป็นกาลีบ้านเมือง จะทำความเดือดร้อนมาให้ยาจำสวน ท้าวกำกาดำ จึงไม่ออกไปไหนในเวลากลางวัน แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีที่มีต่อยายจำสวน

ท้าวกำกาดำ ได้บอกให้ยายจำสวนไปสู่ขอนางลุน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากำกาดำแสดงความเคารพกตัญญูต่อยายจำสวน

ด้านความมีเมตตากรุณา

ยายจำสวน ได้นำเอากำกาดำมาเลี้ยงดูด้วยความสงสารที่เห็นว่าเป็นคนตัวดำ ไม่ให้ออกไปไหนกลัวคนเห็นแล้วเขาจะรังเกียจ

2. นิทานเรื่องพญาคันคาก

2.1 ความเป็นมา

พญาคันคากเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่ปรากฏอยู่อย่างแพร่หลายในการรับรู้ของชาวอีสานและล้านนามีชื่อรู้จักกันโดยทั่วไปว่า ตำนานพญาคันคาก แต่บางถิ่นก็อาจเรียกชื่อว่า ตำนานพญาคางคาก ธัมมพญาคางคาก หรือพญาคันคากชาดก ในท้องถิ่นล้านนามีชื่อว่า คันธฆาฎกะ และสุวัณณจักก วัตติราช เป็นต้น ตำนานพญาคันคาก เป็นเรื่องที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางในภาคอีสาน และมีบันทึกในเอกสารโบราณในแทบทุกจังหวัด ได้รับการปรับเปลี่ยนให้เป็นชาดกพื้นบ้าน และบางครั้งถูกจัดให้เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาในท้องถิ่นด้วย เหตุที่ชาวอีสานเชื่อว่าเป็นนิทานชาดก เนื่องจากพญาคันคากมีสถานภาพเป็นพระโพธิสัตว์ เสวยพระชาติเป็นคางคก เป็นโอรสของกษัตริย์ เหตุที่พระองค์ได้ชื่อว่า “พญาคันคาก” เป็นเพราะเมื่อครั้งประสูติออกมาเป็นกุมารนั้น มีผิวเนื้อและรูปร่างเหมือนคางคก ซึ่งในภาษาถิ่นอีสานเรียกว่า “คันคาก” แม้มีรูปร่างอัปลักษณ์ แต่พญาคันคากนี้ก็มีบุญญาธิการมาก มีพระอินทร์คอยช่วยเหลือ จนเป็นที่เคารพนับถือของชาวเมือง เป็นเหตุให้ผู้คน

ลิมเช่นสรวงบุชาพญาแถน ทำให้พญาแถนโกรธ ไม่ยอมปล่อยให้ผ่านไปตกลงมายังโลกมนุษย์ พญาคันคากจึงอาสาเอาไฟรพลบรรดาสัตว์ต่างๆ อาทิ ปลวก ผึ้ง ต่อ แตน งู ช้าง ม้า วัว ควาย ขึ้นไปช่วยกันรบกับพญาแถนบนเมืองฟ้าจนได้รับชัยชนะ พญาแถนจึงยอมปล่อยให้ผ่านไปตกลงมายังโลกมนุษย์ตามเดิม ตำนานพญาคันคากนับเป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพของพระโพธิสัตว์คันทาค สละท่อนให้เห็นพลังศรัทธาความเชื่อทางพุทธศาสนา ที่ผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีแถน ซึ่งสละท่อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนา กับพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ในวิถีชีวิตของชาวนาในวัฒนธรรมข้าว ที่ต้องอาศัยน้ำฟ้า น้ำฝนในการผลิตธัญญาหาร ในแง่นี้ อาจกล่าวได้ว่า ตำนานพญาคันคากเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่สามารถใช้บ่งบอกให้เห็นชีวิตพื้นบ้านที่ดำรงอยู่ในวิถีแห่งวัฒนธรรมการเกษตรในสังคมท้องถิ่นไทยได้เป็นอย่างดี

ในท้องถิ่นอีสาน พบว่า ตำนานพญาคันคาก ยังคงมีบทบาทสำคัญและดำรงอยู่ในวิถีชีวิตอีสาน นับตั้งแต่อดีตมามีความนิยมนำตำนานพญาคันคากมาให้พระใช้เทศน์ในพิธีกรรมการขอฝน และใช้เทศน์ร่วมในพิธีจุดบั้งไฟขอฝนด้วยเหตุนี้ ตำนานพญาคันคากในมุมมองของชาวอีสานจึงถือว่าเป็นวรรณกรรมศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องเล่าที่ใช้อธิบายที่มาของประเพณีการจุดบั้งไฟในเดือนหก ซึ่งถือเป็นประเพณีอันสำคัญใน “ฮีตสิบสอง” (จารีตประเพณีสิบสองเดือน) ที่ยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาจนทุกวันนี้

2.2 เนื้อเรื่องย่อ

ยังมีนครกว้างใหญ่แห่งหนึ่งชื่อว่าอินทปัตถพระราชาผู้ครองนครพระนามว่า พระเจ้าเอกราช มีพระมเหสีพระนามว่า พระนางสีดา อยู่ต่อมาหลายปีพระโพธิสัตว์ก็จุติจากสวรรค์ลงสู่พระครรภ์ของพระนางสีดา พระนางได้ทรงสุบินว่า พระอาทิตย์ตกจากฟ้างสู่ครรภ์ของพระนางสองแสงสว่างรุ่งเรืองในครรภ์นั้น พระนางก็ทรงทะยานสู่ท้องฟ้า มีหมุดดาวแวดล้อมงดงาม พระนางทรงเหยียบภูเขาสินรุขาสินรุก็ล่องลอยเป็นดอกไม้สงกลินหอมยิ่งนัก หลังจากนั้นก็ได้เสด็จเข้าสู่ห้องบรรทมตามเดิม รุ่งเช้าพระนางก็ทรงเขาเฝ้าพระสวามีแล้วทูลไหทราบเกี่ยวกับพระสุบินดังกล่าวนั้น พระเจ้าเอกราชก็ตรัสว่า พระนางจะมีผู้มีบุญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์มาประสูติด้วย สิบสองเดือนต่อมาพระนางก็ประสูติพระโอรส มีรูปร่างอัปลักษณ์เหมือนดังคางคกแต่พระฉวีวรรณมีสีเหลืองดังทอง พระเจ้าเอกราชแม้ทรงทราบวาพระโอรสเป็นเหมือนดังคางคกก็ไม่ทรงรังเกียจแต่ประการใดเพราะพระองค์ทรงทราบวานั้นเป็นพระโพธิสัตว์พร้อมกับทรงรับสั่งให้เลี้ยงดูพระโอรสเป็นอย่างดีสวณคนอื่นก็นินทาบ้างสรรเสริญบ้าง ซึ่งความจริงแล้ว พระกุมารมีรูปร่างนอกเหมือนคางคกเท่านั้น แต่รูปภายในงดงามดังเทพ ทั้งมีฤทธิเดชมากด้วย

พอพระชนมได้ 20 พรรษา พระยาคันคากก็ทรงมีพระประสงค์จะมีคู่อภิเษกสมรส จึงกราบทูลพระราชบิดาให้ทรงทราบ และผู้ที่จะมีอภิเษกสมรสกับพระองค์นั้นต้องเป็นผู้มีสิริโฉมงาม พระราชบิดาจึงตรัสเตือนพระสติให้พิจารณาตน เพราะการที่ผู้มีรูปร่างอัปลักษณ์จะหาครองที่งามนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เมื่อเป็นเช่นนั้นพระองค์จึงได้ขอใ้พระอินทร์ช่วยพระองค์ พระอินทร์ก็ทรงเนรมิตปราสาทประดับด้วยรัตนหมีประการต่าง ๆ มีสิ่งของเครื่องใช้เพียบพร้อมสมบูรณ์ทุกอย่าง พร้อมทั้งทรงนำนางแก้วมาให้เป็นคู่ครองของพระยาคันคากด้วย นางก็ปรนนิบัติพระยาคันคากเป็นอย่างดีคนทั้งหลายได้เห็นปราสาททิพย์ของพระยาคันคากก็เกิดอิจฉาริษยาจึงได้ไปกราบทูลไห้พระเจ้าเอกราชทรงทราบ พระเจ้าเอกราชพร้อมด้วยข้าราชการบริวารก็เสด็จมาทอดพระเนตรปราสาทของพระยาคันคาก พร้อมกับได้เสด็จทอดพระเนตรสมบัติทิพย์ทั่วปราสาท พระองค์เกิดอิจฉาริษยาพระทัยใน

ทิพยสมบัติยิ่งนัก ฝ่ายพระยาคันคากก็ได้บริจาคทานแก่คนทั้งหลาย พระเจ้าเอกราชทรงเห็นว่า พระราชโอรสของพระองค์มีบุญมากจึงทรงอภิเษกให้ครองเมืองแทนพระองค์ พระยาคันคากก็ทรงครอง เมืองด้วยศุภพิริยธรรม ไพรฟ้าประชาราษฎร์ก็ไปอยู่กันด้วยความสงบสุข เจ้าเมืองต่าง ๆ ที่ขึ้นต่อ พระองค์ก็ได้ทรงนำสิ่งของดี ๆ มาถวายแม่แต่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายก็ได้นำสิ่งของวิเศษทั้งหลายมา ถวายพระองค์พร้อมกันนี้สมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิอีก 6 ประการที่เหลือคือ ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี ขุนคลังแก้ว จักรแก้ว และขุนพลแก้ว ก็ปรากฏมีแก่พระองค์ดังนั้น พระยาคันคากจึงทรงมี ฐานะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

ฝ่ายพระยาแฉกผู้สร้างสรรพสิ่ง เมื่อเห็นมนุษย์โลกและเทวโลกเคารพยกย่อง นับถือบูชาพระยาคันคาก ไม่ได้เคารพนับถือสักการะตนเองเหมือนดังเช่นแต่ก่อน ก็เกิดความริษยาใน สมบัติของพระยาคันคากจึงหาเรื่องทำฝนไม่ไห้ตกต้องตามฤดูกาลเหมือนดังแต่ก่อน โลกมนุษย์ก็เกิด ความแห้งแล้ง สิ่งมีชีวิตทั้งหลายได้ล้มตายเป็นจำนวนมากในสวนของมนุษย์คนบาปทั้งหลายก็ได้ตาย เสีย เหลืออยู่เฉพาะคนมีศีลธรรมเท่านั้น พระยาคันคากจึงลงไปถามพระยานาคผู้ใดทรงทราบวา พระยาแฉกเป็นผู้ทำให้โลกมนุษย์เกิดความแห้งแล้ง เพราะเหตุที่พระยาคันคากได้เป็นใหญ่ในโลกและ ไม่ทรงสักการะเคารพพระยาแฉก พระยาคันคากทรงทราบความจริงแล้วก็ทรงเห็นว่าพระยาแฉก ผู้เป็นใหญ่ไม่ได้ปกครองโลกด้วยความเป็นธรรม จึงทรงคิดที่จะทรงสั่งสอนพระยาแฉกให้ตั้งอยู่ในธรรม คึนความเป็นธรรมให้กับโลกมนุษย์ตามเดิม พระองค์จึงได้ทรงรวบรวมกำลังพลทั้งมนุษย์อมมนุษย์และ สัตว์เดรัจฉานทั้งหลายขึ้นไปทำการรบกับพระยาแฉก ผลการรบปรากฏพระยาคันคากเป็นฝ่ายชนะ พระองค์จึงได้ทรงสอนพระยาแฉกให้กลับตั้งตนในธรรม ปกครองโลกด้วยความเป็นธรรม ให้ทำให้ ฝนตกต้องตามฤดูกาลดังเดิม คือเมื่อถึงเดือนหก มนุษย์จะจุดบั้งไฟขึ้นไปเตือนพระยาแฉกให้ปล่อยฝน ตกลงมายังโลกมนุษย์เพื่อให้คนทั้งหลายได้ทำนา พอเมื่อถึงหน้าเก็บเกี่ยวข้าว เมื่อได้ยินเสียงธนูวาว ก็อย่าทำให้ฝนตกเพราะชาวจะเสียหาย พระยาแฉกก็ทรงรับคำดังนี้แล้วพระยาคันคากพร้อมด้วยบริวาร ทั้งหลายก็เสด็จกลับยังโลกมนุษย์ตามเดิม ตั้งแต่นั้นมาฝนก็ตกต้องตามฤดูกาลโลกมนุษย์กลับมีความ อุดมสมบูรณ์เหมือนดังเดิม เมื่อพระยาคันคากสวรรคตแล้วโลกก็เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกฝนไม่ตกต้อง ตามฤดูกาลเหมือนดังเช่นที่ปรากฏในปัจจุบันนี้

2.3 คุณธรรม จริยธรรม ที่ปรากฏในนิทานเรื่องพระยาคันคากทั้ง 4 ด้านมีดังนี้ ด้านความมีระเบียบวินัย

พญาคันคาก ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยศุภพิริยธรรม

พญาคันคาก สอนให้พระยาแฉกตั้งตนในธรรม ปกครองโลกด้วย

ความเป็นธรรม

ด้านความรับผิดชอบ

พระเจ้าเอกราช แม้ทรงทราบว่าพระโอรสเป็นเหมือนดังคางคกก็ไม่ทรง รังเกียจแต่ประการใด ทรงรับสั่งให้เลี้ยงดูพระโอรสเป็นอย่างดี

พญาคันคาก เห็นโลกมนุษย์เกิดความแห้งแล้ง สิ่งมีชีวิตทั้งหลายได้ ล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงได้ไปทำการสู้รบกับพระยาแฉกเพื่อให้โลกมนุษย์มีความอุดมสมบูรณ์

นางแก้ว พรณินิบัติ รับผิดชอบดูแลพระยาคันคากผู้เป็นสวามีเป็นอย่างดี

พญาแฉก เมื่อรบกับพระยาคันคากแพ้ มีหน้าที่ทำให้ฝนตกตามฤดูกาล
ด้านความกตัญญูทวดเวที

พญาคันคาก เมื่อประสงค์อยากอภิเษกสมรสได้ปรึกษากับพระเจ้าเอกราชและพระนางสีดา ผู้เป็นบิดา มารดา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระยาขันคากแสดงความเคารพตักตัญญูต่อบิดา มารดา

พญาคันคาก เมื่อพระอินทร์ได้เนรมิตปราสาททิพย์ให้พระยาขันคาก พระยาขันคากไม่ลืมพระคุณของพระบิดา มารดา จึงได้นำขึ้นชมปราสาททิพย์ที่มากมายด้วยทรัพย์สมบัติ เมื่อใดทอดพระเนตรเห็นปราสาททิพย์ที่เกิดแก่พระราชโอรส ทั้งสองพระองค์ทรงชื่นชมยินดีในสมบัติของพระยาขันคาก ทรงรู้ว่าพระยาขันคากเป็นผู้มีบุญญาธิการมากและทรงมั่นพระทัยว่าจะสามารถปกครองบ้านเมืองต่อจากพระองค์ได้ต่อมาจึงได้มอบพระราชสมบัติให้พระยาขันคากปกครองบ้านเมืองจึงกล่าวได้ว่าความสำเร็จของพระยาขันคากเกิดจากความกตัญญูของพระองค์

ด้านความเมตตาการุณา

พระอินทร์ ทรงเนรมิตปราสาทประดับด้วยรัตนชาติมีประการต่าง ๆ มีสิ่งของเครื่องใช้เพียบพร้อมสมบูรณ์ทุกอย่าง พร้อมทั้งทรงนำนางแก้วมาไทเป็นคูครองของพระยาขันคาก

พญาคันคาก เมื่อมีทรัพย์สมบัติมากมายได้ทำทานบริจาคให้แก่คนทั้งหลาย พญาคันคาก เมื่อรบกับพระยาแถนชนะ ด้วยความเป็นผู้มีพระทัยประกอบด้วยความเมตตาการุณา พระองค์จึงไม่ทรงฆ่าพระยาแถน แต่กลับปล่อยพระยาแถนให้เป็นอิสระภาพ

เทวดา เจ้าเมือง และอมนุษย์ต่าง ๆ ที่ขึ้นต่อพระยาขันคากนำสิ่งของดี ๆ มาถวาย ให้พญาคันคาก

พญาเอกราช มีความเมตตาต่อพระยาขันคากได้มอบบ้านเมืองให้พญาคันคากปกครองแทนพระองค์

3. นิทานเรื่องนางหมาขาว

3.1 ความเป็นมา

เป็นนิทานคติเรื่องหนึ่งที่ยกมาเล่ากันในกลุ่มคนเผ่าไทยอีสาน เป็นนิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อทางพุทธศาสนา ให้ข้อคิดสำคัญในเรื่องความกตัญญูกตเวที และเน้นคติธรรมทางพุทธศาสนา “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

3.2 เนื้อเรื่องย่อ

ยังมีสองฝาแฝดอาศัยอยู่ในหมู่บ้านจันทคาม ซึ่งฝ่ายเป็นเมียนั้นได้ท้องแก่จนคลอดแล้วในตอนนั้นเกิดโรคระบาด ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก สองฝาแฝดจึงอพยพหนีจากหมู่บ้านมาอยู่กลางป่า ต่อมาเมียนคลอดลูกแล้วก็ตาย ฝาแฝดก็ตรอมใจตายตามด้วย ปล่อยให้เด็กทารกเกิดใหม่ร้องไห้อยู่ในป่าอย่างนั้น

ต่อมายังมีหมาขาวตัวหนึ่งเป็นตัวเมียออกมาหากิน มาเห็นเด็กทั้งสองก็เกิดสงสาร จึงเอาไปเลี้ยงเป็นลูก ให้กินนมของตัวเองและหาอาหารเลี้ยงมาจนเติบโตเป็นสาวสวย ทุกวันนางหมาขาวตัวนี้จะพาลูกสาวทั้งสองออกไปหากินในป่า

ในวันหนึ่งเกิดพายุพัดให้นางหมาขาวต้องพลัดพราจากลูกไป ลูกสาวทั้งสองก็โดนลมพัดไปถึงเขตบ้านนายพราน เมื่อนายพรานเห็นหญิงสาวทั้งสองงดงามมาก อยากได้รางวัลจึงนำหญิงสาว ทั้งสองขึ้นถวายแก่พระราชชายาซึ่งยังโสด พระราชชายามีพระอนุชาซึ่งยังโสดเหมือนกัน ฝ่ายพระราชาก็ได้ผู้ที่เป็นมเหสี ฝ่ายอนุชาก็รับผู้น้องเป็นชายา

กล่าวถึงนางหมาขาว เมื่อพลัดพรากจากลูกแล้ว นางก็ติดตามหาลูก จนได้ยินข่าวว่านายพรานเป็นผู้อุปการะจึงมาหานายพรานเพื่อถามหาลูกสาว เมื่อนายพรานรู้ก็บอกความจริง นางหมาขาวจึงขอร้องให้นายพรานพาไปหาลูกสาวที่ในวัง เมื่อพามาถึงพระราชวัง นายพรานก็ทูลพระราชทานตามความจริง แต่พระมเหสีนั้นอับอายขายหน้าเกรงว่าคนจะรู้ว่าตนเป็นลูกของหมาขาว จึงทูลเท็จต่อพระสวามีไปว่า ไม่เป็นความจริง พร้อมทั้งขับไล่ นายพรานและหมาขาวตัวนั้นไป แต่นางหมาขาวไม่ยอมไป นางจึงเอาน้ำร้อนเทสาดใส่กลางหลังนางหมาขาว นางหมาขาวถูกน้ำร้อนลงกลางหลังทำให้นางบาดเจ็บสาหัส นางก็ซัดเซพเนจรไปล้มลงที่วังของลูกสาวคนเล็ก เมื่อลูกสาวคนเล็กมาพบมารดา ก็จำได้จึงอุ้มมารดาเพื่อจะรักษา แต่นางทนพิษบาดแผลไม่ไหวจึงสิ้นใจตาย ก่อนตายนางบอกว่าห้ามเผาหรือฝัง ให้เก็บกระดูกไว้บูชาบั้ง ลูกสาวก็ทำตาม ทุกวันพระลูกสาวคนเล็กจะกราบไหว้บูชาไหว้กระดูก และนำมาทำความสะอาดเสมอมิได้ขาด

จากนั้นไม่นานกระดูกก็เกิดเป็นทองคำ ขาวนั้นเลื่องลือไปถึงผู้พี่สาว พี่สาวก็มาขอส่วนแบ่งทองคำ แต่น้องไม่ยินยอมให้จึงเกิดโต้เถียงกัน จนดังขึ้นไปถึงหูพระราชา พระราชาจึงได้เรียกทั้งสองเข้ามาถามความจริง ในที่สุดเรื่องจริงก็ปรากฏ พระราชาก็โกรธที่พระมเหสีของพระองค์นั้นทูลเท็จและออกตักยูดผู้มีพระคุณ จึงตัดสินให้ประหารชีวิตเสีย

3.3 คุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏในนิทานเรื่องนางหมาขาว 4 ด้าน มีดังนี้

ด้านความมีระเบียบวินัย

ลูกสาวคนเล็ก นำกระดูกของนางหมาขาวผู้เป็นแม่ไว้บนหิ้งคอยทำความสะอาดและกราบไหว้อยู่เสมอ

ด้านความรับผิดชอบ

นางหมาขาว เมื่อพลัดพรากจากลูกแล้ว นางก็ติดตามหาลูกจนได้พบลูกสาวของนางหมาขาวทั้งสองคน ออกติดตามหาแม่ที่หายไป จนได้ไปพบศพแม่อยู่ในป่า นางทั้งสองช่วยกันนำร่างไว้วิญญาณของแม่กลับบ้าน จัดงานตามประเพณีตามกำลังความสามารถของตนแล้วนำเอากระดูกของแม่ไปฝังไว้

ด้านความกตัญญูต่อบุพการี

ลูกสาวคนเล็ก เมื่อรู้ว่านางหมาขาวเป็นแม่ในอดีต จึงรักษาบาดแผลของนางหมาขาวที่ได้รับบาดเจ็บมาจนทุเลาลง และดูแลนางหมาขาวที่เป็นแม่โดยไม่รังเกียจ จนกระทั่งนางหมาขาวตายลง ลูกสาวคนเล็กจึงเก็บเอากระดูกไว้ในไห ทุกวันพระจะนำกระดูกมาชำระล้างให้สะอาด ลูกสาวคนเล็ก กระดูกของนางหมาขาวที่เก็บไว้ในไหได้กลายเป็นทองคำ ให้ลูกสาวคนเล็กไว้แลกเปลี่ยนเงินทองนำมาใช้สอย เพราะความกตัญญูดูแลต่อนางหมาขาวซึ่งเป็นแม่ จึงได้รับสิ่งตอบแทนเป็นทองคำ

ด้านความเมตตากรุณา

ลูกสาวคนเล็ก สงสารนางหมาขาวที่ได้รับบาดเจ็บมา จึงได้ทำการรักษา นางหมาขาวจนมีอาการทุเลาลง

ลูกสาวคนเล็ก มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีเมตตาจึงให้พี่สาวยืมไหกระดูกของนางหมาขาวไปเพื่อให้พี่สาวได้ทองคำบ้าง

นางหมาขาว ได้ออกมาหาอาหารกิน มาพบเห็นเด็กทั้งสองก็เกิดสงสาร จึงเอาไปเลี้ยงเป็นลูก ให้กินนมของตัวและหาอาหารเลี้ยงมาจนเติบโตเป็นสาวสวย

4. นิทานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

4.1 ความเป็นมา

นิทานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ เป็นเรื่องเล่าที่คนส่วนมากกล่าวว่าเป็นเรื่องจริง ซึ่งเหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อหลายร้อยปีมาแล้วที่บ้านตาตอง จังหวัดยโสธร

4.2 เนื้อเรื่องย่อ

ในหมู่บ้านตาตอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร พอถึงฤดูฝนชาวบ้านมีการเตรียมปักดำกล้าข้าว ทุกครอบครัวจะออกไปไถนาเตรียมการเพาะปลูก มีครอบครัวของชายหนุ่มคนหนึ่งกำพร้าพ่อ ชื่อทอง ก็ออกไปปฏิบัติภารกิจเช่นเดียวกัน วันหนึ่งเขาไถนาตั้งแต่เช้าอยู่นานจนสายตะวันขึ้นสูงแล้วรู้สึกเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียมาก และหิวข้าวมากกว่าทุกวัน ปกติแล้วแม่ผู้ชราจะมาส่องก่องข้าวให้ทุกวัน แต่วันนี้กลับมาช้าผิดปกติ

เขาจึงหยุดไถนาเข้าพักผ่อนอยู่ที่ต้นไม้ ปล่อยเจ้าทวยไปกินหญ้า สายตาเหม่อมองไปทางบ้าน รอคอยแม่ที่จะมาส่องข้าวตามเวลาที่ควรจะมา ด้วยความรู้สึกกระวนกระวายใจ ยิ่งสายตะวันขึ้นสูงแดดยิ่งร้อนความหิวกระหายยิ่งทวีคูณขึ้น ทันใดนั้นเขามองเห็นแม่เดินเลียบมาตามคันนาพร้อมก่องข้าวน้อยๆ ห้อยต่อแตรอยู่บนเสาแหกรกาน เขารู้สึกไม่พอใจที่แม่เอาก่องข้าวน้อยนั้นมาช้ำมาก ด้วยความหิวกระหายจนตาลาย อารมณ์พลุ่งพล่าน เขาคิดว่าข้าวในก่องข้าวน้อยนั้นคงกินไม่อิ่มเป็นแน่ จึงเอ่ยต่อว่าแม่ของตนว่า “อ๊แก่ มึงไปทำอะไรอยู่จึงมาส่องข้าวให้กูกินช้ำนัก ก่องข้าวก็เอามาแต่ก่องน้อยๆ กูจะกินอิมหรือ?”

ผู้เป็นแม่เอ่ยปากตอบลูกว่า “ถึงก่องข้าวจะน้อยก็น้อยต้อนแต่นั่นในดอกลูกเอ๋ย ลองกินเบื่อก่อน”

ความหิว ความเหน็ดเหนื่อย ความโมโห หูอื้อตาลาย ไม่ยอมฟังเสียงใดๆ เกิดบันดาลโทสะอย่างแรงกล้า คว่าได้ไม้แอกน้อยเข้าตีแม่ที่แกชราจนล้มลงแล้วก็เดินไปกินข้าว กินข้าวจนอิมแล้วแต่ข้าวยังไม่หมดกล่อ่ง จึงรู้สึกผิดชอบชั่วดี รีบวิ่งไปดูอาการของแม่และเข้าสวมกอดแม่ อนิจจา แม่สิ้นใจไปเสียแล้ว..

ชายหนุ่มร้องไห้โฮ สำนึกผิดที่ฆ่าแม่ของตนเองด้วยอารมณ์เพียงชั่ววูบ ไม่รู้จะทำประการใดดี จึงเข้ากราบนมัสการสมภารวัดเล่าเรื่องให้ท่านฟังโดยละเอียด สมภารสอนว่า “การฆ่าบิดามารดาผู้บังเกิดเกล้าของตนเองนั้นเป็นบาปหนัก เป็นมาตุฆาต ต้องตกนรกเวจิตายแล้วไม่ได้ผุดไม่ได้เกิดเป็นคนอีก มีทางเดียวจะให้บาปเบาลงได้ก็ด้วยการสร้างธาตุก่อกวมกระดูกแม่ไว้ ให้สูงเท่านกเขาเหิน จะได้เป็นการไถ่บาปหนักให้เป็นเบาลงได้บ้าง”

เมื่อชายหนุ่มปลงศพแม่แล้ว ขอร้องชักชวนญาติมิตรชาวบ้านช่วยกันปั้นอิฐก่อเป็นธาตุเจดีย์บรรจุอัฐิแม่ไว้ จึงให้ชื่อว่า "ธาตุก่องข้าวน้อยฆ่าแม่" จนตราบทุกวันนี้

4.3 คุณธรรม จริยธรรม ที่ปรากฏในนิทานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ทั้ง 4 ด้านมีดังนี้

ด้านความมีระเบียบวินัย

ในนิทานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ไม่มีเรื่องระเบียบวินัย

ด้านความรับผิดชอบ

ทอง ทองอาศัยอยู่กับแม่ 2 คน ทองมีหน้าที่ไปไถนาเตรียมการเพาะปลูกปักดำ เพื่อทำนา ทองมีความรับผิดชอบในการไปไถนา เพื่อเตรียมการปักดำ และทำนา

แม่ของทอง มีอายุมากแล้วมีหน้าที่หุงล้าง ปรงอาหาร ไปส่งให้ทองที่ไถนา อยู่กลางทุ่งนา ซึ่งแสดงถึงแม่ของทองที่มีความรับผิดชอบที่จะต้องนำข้าว และอาหารไปให้ทอง

ด้านความกตัญญูทเวท

ทองได้ฆ่าแม่ตาย รู้ว่าตัวเองมีความผิดจึงได้สร้างธาตุที่สูงเท่านกเขาเหิร ทับกองกระดูกเพื่อเป็นการไถ่บาปของตัวเอง ซึ่งแสดงถึงความกตัญญูที่มีต่อแม่

ด้านความเมตตา

แม่ของทอง สงสารทองซึ่งไถนา เตรียมการปักดำอยู่กลางทุ่งนา ได้ปรง ข้าวปลาอาหารไปให้ทอง

สรุป คุณธรรม จริยธรรม ที่ปรากฏในตัวละครนิทานพื้นบ้านเรื่องท้าวกำกาดำ พญาคันคาก นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ปรากฏดังตาราง 1

ตาราง 1 คุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏในตัวละครนิทานพื้นบ้าน

นิทานเรื่อง	ความมีระเบียบวินัย	ความรับผิดชอบ	ความเมตตากรุณา	ความกตัญญูทเวท
ท้าวกำกาดำ	กำกาดำ	ท้าวกำกาดำ	ยายจำสวน	ท้าวกำกาดำ
พญาคันคาก	พญาคันคาก	พระเจ้าเอกราช พญาคันคาก นางแก้ว พระยาแสน	พระอินทร์ พญาคันคาก เทวดา เจ้าเมือง อมนุษย์ต่าง ๆ พระยาเอกราช	พญาคันคาก
ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่	ทอง แม่ของทอง	ทอง แม่ของทอง	แม่ของทอง	ทอง
นางหมาขาว	ลูกสาวคนเล็ก	นางหมาขาว ลูกสาวสองคน	นางหมาขาว ลูกสาวคนเล็ก	ลูกสาวคนเล็ก

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็ก และเยาวชน ภาคอีสาน

การนำนิทานพื้นบ้านไปใช้ในการเรียนการสอน ทำให้เด็ก และเยาวชนมีความรู้และมีความเพลิดเพลินไปพร้อมกัน ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียน การนำเอานิทานพื้นบ้านมาสอดแทรกในการเรียนการสอนเป็นการให้เด็ก และเยาวชนเกิดการรู้จักคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ ปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรม การใช้นิทานพื้นบ้านจึงเป็นการตอบสนองกับ พัฒนาการของเด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสม ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนนิทานพื้นบ้านใน

โรงเรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากโรงเรียนขาดบุคลากร สื่อการสอน แหล่งวิทยากร และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องนิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ปฏิบัติในการนำนิทานพื้นบ้านไปใช้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนใน ภาคอีสาน เพื่อให้ได้ทราบถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ในโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม และจังหวัด ร้อยเอ็ด โดยเสนอตามลำดับดังนี้

1. จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 โรงเรียนบ้านแกหัวแฮดสามโฮงวิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัด กาฬสินธุ์

สภาพปัจจุบันของนิทานพื้นบ้าน

โรงเรียนบ้านแกหัวแฮดสามโฮงวิทยา เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเด็กนักเรียนที่มาเรียนที่โรงเรียนบ้านแกหัว แฮดสามโฮงวิทยา เป็นนักเรียนที่มาจาก 3 หมู่บ้าน คือ บ้านแก บ้านหัวแฮด และบ้านสามโฮง เด็ก นักเรียนที่มาเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ มาจากสภาพครอบครัวที่แตกต่างกัน เด็กบางคนถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง ต้องอาศัยอยู่กับตา ยาย บางคนอยู่ในครอบครัวที่มีฐานะยากจน บางคนเรียนหนังสือข้ามถิ่นเพื่อน บางคนมีนิสัยเกเร ขอบรังแกเพื่อน จึงเป็นหน้าที่ของครูที่ต้องหากิจกรรมมาอบรมสั่งสอนให้เขาเหล่านี้ มีคุณธรรม จริยธรรม โดยการนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบในการเรียนการสอน ดังข้อมูลการ สัมภาษณ์ดังนี้

เด็กและเยาวชน เป็นวัยที่เรียนรู้และยอมรับในเรื่องคุณธรรม เป็นวัยที่ เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่ชอบเลียนแบบและพร้อมจะ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ให้ได้รับการปลูกฝังจริยธรรมและจิตพิสัยที่ดี ความสำเร็จมีความรับผิดชอบ ความมี ระเบียบวินัยที่ดี จึงได้นำนิทานพื้นบ้านมาประกอบในการเรียนการสอนในวิชาภาษาไทย (อุไรวรรณ ชูศรียิ่ง. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 38 ครูเล่านิทานพื้นบ้านประกอบในการเรียนการสอนที่โรงเรียนบ้านแกหัวแสดส้มโฮง
วิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

มีการนำนิทานพื้นบ้านมาใช้ประกอบการเรียนการสอนเป็นสื่อเสริม
ประสบการณ์ ในด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ใช้นิทานเป็นสื่อกลาง เป็นการ
ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ ประสบการณ์ ทศนคติค่านิยมที่
เหมาะสมสำหรับเด็ก ช่วยให้เด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ส่งเสริมความคิดจินตนาการ และ
พัฒนาการทางภาษาของเด็กได้ เพราะนิทานเป็นสิ่งที่เด็กๆ ชอบ เนื้อเรื่องในนิทานจะจูงใจให้เด็ก
ตั้งใจฟัง มีสมาธิ มีอารมณ์คล้อยตามเรื่องราว (อุไรวรรณ ชูศรียิ่ง. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 39 ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับนายประสงค์ บาลลา ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแกหัวแอด สัมโฮงวิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

การนำนิทานพื้นบ้านมาสอดแทรกในเนื้อหาของการเรียนการสอน เป็นการปลูกฝังจริยธรรมและคุณธรรมสำหรับเด็กเพื่อให้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เพื่อให้มีความรู้ ความคิด และวิธีการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง นิทานพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้เป็นอย่างมาก นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อการสอนที่สามารถให้ความรู้ได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกรื่นเริง ตื่นเต้น เบิกบาน เศร้าใจ กลัว และสนุกสนาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กเรียนรู้เนื้อหาได้เร็วมาก (อุไรวรรณ ชูศรียิ่ง. 2556 : สัมภาษณ์) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้านเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการบอกถึงวิถีคิดการตัดสินใจในการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนด้วย (จำลอง แก้วสมบัติ. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 40 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูผู้นำนิทานพื้นบ้านไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน
โรงเรียนบ้านแกหัวแสดส้มโองวิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย
จังหวัดกาฬสินธุ์

การนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบในการเรียนการสอน ครูได้เชิญนักเล่านิทานที่มีอยู่ในชุมชนมาเล่าให้เด็ก และเยาวชน ฟัง นิทานพื้นบ้านที่นำมาเล่าก็เป็นนิทานที่ยังคงเล่ากันอยู่ในชุมชนการเล่าของนักเล่านิทานนั้น เขาจะแสดงลีลา ท่าทาง ประกอบการเล่าไปด้วย ทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน เด็กโตไม่ค่อยสนใจมากเท่าไร แต่เด็กเล็กชั้นอนุบาล ป.1-2 จะให้ความสนใจฟังดีมาก (อุไรวรรณ ชูศรียิ่ง. 2556 : สัมภาษณ์)

จากการสังเกตพบว่า นิทานพื้นบ้านที่ใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนและให้เด็กนักเรียนได้อ่านและศึกษาค้นคว้า มีหลายเรื่องและเก็บไว้ในห้องสมุดโรงเรียน เช่นเรื่อง คาวี สังข์ศิลป์ชัย ไชยเชษฐ ทั้วแสนปม

ภาพประกอบ 41 หนังสือนิทานในห้องสมุดโรงเรียนบ้านแกหัวแสดส้มโองวิทยา ตำบลัญญา
อำเภออมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

เล่านิทานพื้นบ้านให้ลูกหลานที่มีอายุประมาณ 5-6 ขวบ ได้ฟังบ้างเล็กน้อย นิทานที่เล่าก็เป็นเรื่องสั้น ๆ เด็กโตไม่ค่อยชอบฟังนิทาน สนใจที่จะดูหนัง ดูละคร เล่นเกม การเล่า นิทานก็เล่าแบบธรรมดา ไม่มีอุปกรณ์ ไม่มีสื่อ ไม่มีหนังสือ เล่าตามที่จำได้ บางครั้งก็แต่งเติมเนื้อ เรื่องบ้างให้น่าฟัง (หนูน มาสิงห์ 2556 : สัมภาษณ์)

นิทานพื้นบ้าน นิทานก้อม หาฟังได้ยากมากในปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีใครนำมาเล่า ไม่เหมือนในสมัยก่อนที่เล่านิทานกันในงานศพ ตอนนี้อาจจะได้ฟังก็จากหมอลำที่มาแสดงในงานบุญใน หมู่บ้าน ฟังจากรายการวิทยุบ้าง บางครั้งซื้อแผ่นวีซีดีที่มีคณะหมอลำ ลำและแสดงไว้แล้ว ไม่ต้องไป หาคนมาเล่าให้ยุ่งยาก (ยอด สีสุก. 2556 : สัมภาษณ์)

ลูกหลานที่ยังเล็ก ๆ อยู่ ถ้าเขาดีไม่เชื่อฟังก็จะหา นิทานที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ ความดี ความเก่ง ขยัน อดทน มาเล่าให้ฟังเขา แต่ที่โต ๆ แล้วเขาจะไม่สนใจ เขาสนใจที่จะดูหนัง ดูละครในโทรทัศน์มากกว่าจะมานั่งฟังนิทานจากพ่อ แม่ (หนูเพียร ไชยคำมั่ง. 2556 : สัมภาษณ์)

เวลาได้รับนิมนต์ไปสวดออกกรรมในงานศพ จะเทศน์เรื่องพระเวสสันดรให้ญาติ โยมฟัง การเทศน์ก็เปิดดูเนื้อเรื่องจากหนังสือ หรือไม่ก็จดใส่กระดาษ สมุดไปบ้าง เทศน์ก็ไม่ได้แสดง ทำทางประกอบ เทศน์แบบธรรมดาๆ (พระครูธัญญา วัฒนคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหาของนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเริ่มจะสูญหายไปเนื้อหาของเรื่องมีการเปลี่ยนแปลงไป เด็กและเยาวชนหันไปสนใจดูละครในโทรทัศน์ เล่นเกมกด เกมคอมพิวเตอร์ เกมในโทรศัพท์มากขึ้น ไม่ให้ความสนใจนิทานพื้นบ้าน อีกทั้งมองและคิดว่าเป็นเรื่องโกหก ไร้สาระ (อุไรวรรณ ชูศรียิ่ง. 2556 : สัมภาษณ์) ขาดคนเล่าที่มีความเก่ง ชำนาญในการถ่ายทอดเนื้อหา สาระให้น่าฟัง น่าติดตาม อุปกรณ์ในการเล่าไม่มี ผู้เล่าใช้ลีลาท่าทางประกอบในการเล่าเท่านั้น ครูให้เด็กอ่านและศึกษานิทานเอง ไม่เล่าให้เด็กฟัง ทำให้เด็กบางคนไม่เข้าใจและรู้เรื่องในเนื้อหาของนิทาน (จำลอง แก้วสมบัติ. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 42 ผู้วิจัยสนทนากับเด็กนักเรียนบ้านแกหัวแสดส้มโฮงวิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

สภาพปัจจุบันและปัญหาของเด็กและเยาวชนด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน บ้านแกหัวแสดส้มโฮงวิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรม จริยธรรม

1. ด้านความมีระเบียบวินัย

การแต่งกายของนักเรียน นักเรียนต้องปักชื่อตัว ชื่อสกุล อักษรย่อ โรงเรียน ไว้ที่หน้าอกด้านซ้ายและขวาของเสื้อนักเรียน ทุกวันศุกร์นักเรียนต้องสวมเสื้อที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นเสื้อพื้นเมืองหรือผ้าหม้อฮ่อม กางเกงและกระโปรงให้ใช้ตามปกติ ให้เด็ก

นักเรียนหญิงที่ผอมยาวมัดรวบให้เรียบร้อย นักเรียนเข้าแถวตามคิวก่อนหลังเพื่อรอรับอาหาร และซื้อของร้านค้าสหกรณ์ในโรงเรียน (ประสงค์ บาลลา. 2556 : สัมภาษณ์)

นักเรียนเมื่อจะออกจากห้องเรียนหรือนอกโรงเรียนต้องขออนุญาตจากครูผู้สอนและฝ่ายปกครองก่อน (ประสงค์ บาลลา. 2556 : สัมภาษณ์)

ลูกสาวกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนออกจากบ้านลูกจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่สะอาด และถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนที่กำหนดให้ เลิกเรียนกลับมาจะทำความสะอาดบ้านล้างถ้วย จาน และเก็บอย่างเรียบร้อย (เกสร पालโวย์. 2556 : สัมภาษณ์)

2. ด้านความรับผิดชอบ

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบทำความสะอาดพื้นที่ของตนเองหลังเวลา 8.30 นาฬิกา โดยให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 รับผิดชอบทำความสะอาดบริเวณอาคารอำนวยการ อาคารเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 รับผิดชอบทำความสะอาดบริเวณสนามกีฬา และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รับผิดชอบทำความสะอาดบริเวณถนนในโรงเรียน และสนามเด็กเล่น (ประสงค์ บาลลา. 2556 : สัมภาษณ์)

ครูจะมอบหมายการบ้านให้นักเรียนทำหลังจากสอนเสร็จ แล้วให้ส่งในคาบเรียนต่อไป (จำลอง แก้วสมบัติ. 2556 : สัมภาษณ์)

กลับมาถึงบ้านแล้วลูกชายจะรีบทำการบ้านที่ครูให้มา เมื่อทำการบ้านเสร็จแล้วลูกจะไปรดน้ำผัก เอาอาหารให้ไก่ เปิดที่เลี้ยงไว้ ลูกชายขยัน วันไหนที่ลูกลืมน หรือไปเล่นกับเพื่อน ๆ เท่านั้นที่จะไม่ทำ ตอนนี้นักเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (ประถม กล้าจริง. 2556 : สัมภาษณ์)

3. ด้านความมีเมตตากรุณา

นักเรียนร่วมมือกับครู ผู้ปกครอง บริจาคสิ่งของเครื่องใช้ เงินทอง เสื้อผ้า ให้กับผู้ยากจนและขัดสน ช่วยเหลือเพื่อนนักเรียนด้วยกัน มีการแบ่งปันอาหารช่วยเหลือสัตว์ที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน (จำลอง แก้วสมบัติ. 2556 : สัมภาษณ์)

ทางโรงเรียนจัดโครงการเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้องโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนคือให้เพื่อนในห้องเรียนที่มีผลการเรียนดี เป็นคนเรียนเก่งดูแลช่วยเหลือเพื่อนที่มีผลการเรียนต่ำ โดยให้ช่วยติว ช่วยแนะนำวิธีการทำงาน การทำการบ้าน ส่วนโครงการที่ช่วยน้องคือ ตอนเช้า และตอนเย็น ให้พี่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คอยดูแลน้อง ๆ เวลาข้ามถนนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 2 คอยดูแลเรื่องรถเข้าออกบริเวณโรงเรียน และคอยให้สัญญาณรถบนถนนทางเข้าโรงเรียนช่วงเวลาเลิกเรียน (อดุลย์ ภูภักดี. 2556 : สัมภาษณ์)

เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 วันเสาร์ อาทิตย์จะไปช่วยทำความสะอาด กวาดใบไม้ที่บริเวณวัดในหมู่บ้านไม่ได้ขาด บางครั้งก็ออกไปบิณฑบาตกับพระช่วยถืออาหารจากการใส่บาตรกลับไปวัด (มงคล พรหมวัง. 2556 : สัมภาษณ์)

4. ด้านความกตัญญูเวที

นักเรียนแสดงความกตัญญูต่อพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ในวันพ่อ วันแม่ วันเกิด วันปีใหม่ ด้วยการมอบของขวัญ ดอกมะลิ เชื้อฟิงและเคราฟในการอบรมสั่งสอน รู้จักทำงานช่วยเหลือพ่อ แม่ ผู้ปกครอง (อดุลย์ ภูภักดี. 2556 : สัมภาษณ์)

พอถึงวันพ่อ วันแม่ ลูกสาวจะเอาดอกไม้มากราบพ่อ กับแม่ทุกปี มีการ์ดอวยพรมาทุกวันปีใหม่ (นิชมล พรพมา. 2556 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรม

1. ด้านความมีระเบียบวินัย

มีนักเรียนบางคนที่ตั้งใจไม่เรียบร้อย นักเรียนชายไม่เอาชายเสื้อเข้าในกางเกง สวมกางเกงเอวต่ำ ส่วนนักเรียนหญิงไว้ผมยาวและทำสีผมแฟชั่นไม่รวบมัดให้เรียบร้อย สวมกระโปรงสั้นเหนือเข่า สวมถุงเท้ารองเท้าไม่ถูกระเบียบ นักเรียนไม่เข้าแถวตามคิว ชอบแซงคิวเพื่อน ๆ เด็กนักเรียนบางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธงในเวลา 8.00 นาฬิกา (จำลอง แก้วสมบัติ. 2556 : สัมภาษณ์)

2. ด้านความรับผิดชอบ

เพื่อนๆ นักเรียนช่วยกันทำความสะอาดตามที่ได้รับมอบหมาย แต่มีบางคนยังเล่นหยอกล้อกันอยู่ ไม่สนใจที่จะช่วยเหลือเพื่อน ๆ นักเรียนไม่นำขยะไปทิ้งตาเผาขยะในโรงเรียน และไม่มีอุปกรณ์ในการทำทำความสะอาด บางคนไม่ทำการบ้านตามที่ได้รับมอบหมายให้ (อดุลย์ ภูภักดี. 2556 : สัมภาษณ์)

3. ด้านความเมตตากรุณา

นักเรียนบางคนชอบรังแกสัตว์ที่อยู่ในบริเวณโรงเรียน เช่น สุนัข แมว ไม่รวมมือกับโรงเรียนในการบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ขัดสนเดือดร้อน ไม่ให้เพื่อนยืมปากกา ยางลบ นักเรียนรุ่นพี่บางคนชอบรังแกรุ่นน้อง (อดุลย์ ภูภักดี. 2556 : สัมภาษณ์)

4. ด้านความกตัญญูเวทีย

นักเรียนบางคนไม่ให้ความเคารพเชื่อฟังในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง แสดงกิริยาไม่สุภาพและไม่เหมาะสม บางคนไม่เข้าร่วมงานวันไหว้ครู วันแม่ ที่โรงเรียนจัดขึ้น (จำลอง แก้วสมบัติ. 2556 : สัมภาษณ์)

1.2 โรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

สภาพปัจจุบันของนิทานพื้นบ้าน

โรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ เป็นโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนมีเขตพื้นที่บริการ 2 หมู่บ้านคือ บ้านโนนแดง หมู่ที่ 1, 2 ตำบลลำชี อำเภอลำทะเมนชัย เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีนักเรียนทั้งหมด 71 คน เด็กนักเรียนในโรงเรียนเป็นเด็กที่มาจากหลายครอบครัว แต่ละคนมีความประพฤติไม่เหมือนกัน ทางโรงเรียนจึงได้จัดการศึกษาว่าควรเน้นในทางด้านคุณธรรมจริยธรรม ให้เด็กอยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมอันดีงาม ทางโรงเรียนจึงได้ใช้นิทานพื้นบ้านมาเป็นสื่อในการพัฒนาจริยธรรม เพราะนิทานเป็นเรื่องที่คนทุกเพศทุกวัยมีความต้องการที่จะฟัง ซึ่งนิทานนอกจากจะให้ความสนุกแล้ว นิทานยังแฝงเรื่องคติสอนใจ คุณธรรมจริยธรรม

นิทานพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจเนื่องจากนิทานเป็นเรื่องที่เด็กและเยาวชนสนใจและใฝ่หาของนิทานพื้นบ้านนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว นิทานพื้นบ้านยังสะท้อนภาพความเป็นอยู่และแฝงคุณธรรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ อีกด้วย ได้นำนิทานพื้นบ้านมาเล่าให้เด็กในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ฟัง เด็ก ๆ ชอบมาก เมื่อเล่าแล้วก็จะถามเด็กว่าชอบตัวละครไหน และให้เด็กบอกเหตุผลว่าทำไมถึงชอบ การนำนิทานพื้นบ้าน

มาประกอบในการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนได้ซึมซับเอาคุณธรรมจริยธรรมโดยไม่รู้ตัว เด็ก ๆ ไม่เบื่อในการเรียน (มลิวรรณ สกุลเดช. 2556 : สัมภาษณ์)

การเล่านิทานให้เด็กฟังครูต้องเตรียมตัวให้พร้อม เลือกเรื่องให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก ถ้าเล่าด้วยปากเปล่าสิ่งที่ดึงดูดให้เด็กสนใจคือ น้ำเสียงของผู้เล่า แววดตา และท่าทางประกอบ ถ้าเป็นการเล่านิทานประกอบภาพต้องหาภาพสวย ๆ มาประกอบจะทำให้การเล่านิทานมีชีวิตชีวาขึ้น และแสดงหน้าตา การแสดงท่าทาง หรือการเล่นนิ้วประกอบการเล่า เด็ก ๆ จะติดตามเรื่องที่เล่าได้ดี (พิทักษ์ สุจิตตกุล. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 43 ครูเล่านิทานให้เด็กนักเรียนฟัง โรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพประกอบ 44 ผู้วิจัยสนทนากับเด็กนักเรียนโรงเรียนโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอน้อยชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

เล่านิทานให้หลานฟังก่อนนอน นิทานที่เล่าก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำความดี ความกตัญญู การเล่าก็เล่าด้วยปาก ไม่มีหนังสือนิทาน ไม่มีภาพประกอบ เล่าพอที่จะจำเรื่องราวได้ บางครั้งก็เพิ่มเติมเรื่องเข้าไปบ้าง (ยุ่น พลมาก. 2556 : สัมภาษณ์)

นิทานพื้นบ้านหาคนเล่ายากมากในปัจจุบัน ตอนนี้มีนิทานพื้นบ้านหลายเรื่อง ที่เป็นแผ่นวีซีดี เช่นเรื่อง นางหมาขาว ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ก็มีให้เลือกหาซื้อ เดี่ยวนี้มีเครื่องเล่นวีซีดี ก็เอามาเปิดให้ลูก ๆ หลานได้ดูบ้าง พ่อ แม่ ก็ไม่ต้องไปเล่าแล้ว (สีดา นาทุ่งมน. 2556 : สัมภาษณ์)

หาฟังนิทานพื้นบ้านได้ยากมาก ไม่ค่อยมีคนนำมาเล่าให้ฟัง จะหาฟังได้เมื่อมี หมอลำมาลำในหมู่บ้าน หรือฟังจากพระเทศน์ในงานบุญ งานศพเท่านั้น ไม่มีใครมานั่งเล่าให้ฟังแล้ว หลังจากทำงานจากไร่สวนมากก็เปิดดูหนัง ดูละคร ให้หายจากการเหน็ดเหนื่อย (ฉลอง แก้วอ่อน. 2556 : สัมภาษณ์)

ที่วัดมีนิทานพื้นบ้านที่จารลงในใบลาน มีหลายเรื่องด้วยกัน จะนำนิทานเก่า ๆ ที่เป็นเรื่องที่สอนให้คนทำความดี ความกตัญญู ไปเทศน์ให้กับญาติโยมฟังในงานบุญ งานศพ แล้วแต่ว่าจะเทศน์เรื่องไหนในสถานการณ์ใดเท่านั้น นิทานพื้นบ้านที่เป็นอักษรธรรม ชาวบ้านบางคน อ่านไม่ได้มีแต่พระ และผู้เฒ่า ผู้แก่บางคนเท่านั้นที่อ่านได้ นิทานที่ปรากฏในใบลานส่วนมากจะเป็น เรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดร เกี่ยวกับจักร วงศ์ บ้างก็มี (หลวงตาเริ่ม กิตตาโร. 2556 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหาของนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านที่นำมาเล่าให้เด็กนักเรียนฟังนั้น ยังขาดครูหรือผู้เล่าที่มีความเก่ง เนื้อหาของเรื่องถูกดัดแปลงเสริมแต่ง เด็กไม่ค่อยฟังนิทานพื้นบ้านหันไปสนใจละครทีวี เล่นเกมส์ คอมพิวเตอร์ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตายาย ไม่เล่านิทานพื้นบ้านให้เด็กได้ฟัง นิทานพื้นบ้านมีแต่เรื่อง เก่า ๆ เด็กเกิดความเบื่อหน่าย ผู้เล่าไม่มีสื่อ อุปกรณ์ในการเล่า มีแต่แสดงท่าทางประกอบการเล่า เด็กไม่ได้รับการฟังนิทานพื้นบ้านจากทางบ้านทำให้เด็กไม่ค่อยเข้าใจในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม (มลิวรรณ สกุลเดช. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 45 ผู้วิจัยสนทนากับคณะครูโรงเรียนบ้านโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

สภาพปัจจุบันและปัญหาของเด็กและเยาวชนด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนบ้านโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์

สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมและจริยธรรม

1. ด้านความมีระเบียบวินัย

นักเรียนทุกคนทุกระดับชั้นเข้าแถวหน้าเสาธงทุกเช้านักเรียนแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียนคือ วันจันทร์และวันอังคาร ให้แต่งชุดนักเรียน วันพุธให้ใส่ชุดพละ วันพฤหัสบดีแต่งชุดลูกเสือ เนตรนารี และวันศุกร์สวมเสื้อพื้นเมือง นักเรียนทุกคนต้องปักชื่อ นามสกุล อักษรย่อโรงเรียน ไว้ที่หน้าอกด้านซ้ายและขวาของเสื้อนักเรียน โรงเรียนได้กำหนดให้นักเรียนชายไม่สวมเสื้อลอยชาย ไม่สวมกางเกงเอวต่ำ ไม่สวมรองเท้าแตะนอกจากเท้าได้รับบาดเจ็บ นักเรียนหญิงไม่

สวมเสื้อรัดรูปสวมกระโปรงยาวต่ำกว่าเข่า อนุญาตให้ไว้ผมยาวได้แต่ต้องรวบมัด หรือเกล้าให้เรียบร้อย ไม่ปล่อยให้รุงรัง ใช้โบว์หรือผ้าผูกผมสีดำ หรือสีน้ำเงิน ไม่ทาสีเล็บ แต่งหน้า เขียนคิ้วมาโรงเรียน (ถาวร แสนพันดร. 2556 : สัมภาษณ์)

2. ด้านความรับผิดชอบ

นักเรียนมีการแบ่งกลุ่มสัปดาห์รับผิดชอบการทำความสะอาดภายในโรงเรียน กำหนดให้สัปดาห์ทำความสะอาดและรับผิดชอบบริเวณถนนภายในโรงเรียน สัปดาห์ทำความสะอาดและรับผิดชอบบริเวณอาคารเรียน สัปดาห์ทำความสะอาดและรับผิดชอบบริเวณสนามกีฬา นักเรียนทุกคนมีเวรทำความสะอาดห้องเรียน เช่น ลบกระดานดำ เช็ดโต๊ะครู เทชยะ ปิด-เปิดหน้าต่าง ไฟ และพัดลม นักเรียนตั้งใจเรียนและเข้าห้องเรียนทันเวลา ในการเรียนการสอนครูมอบหมายการบ้านให้เด็กไปทำที่บ้านและให้นำส่งในชั่วโมงเรียนต่อไป นักเรียนนำการบ้านมาส่งให้ครูตามเวลาที่กำหนด (บรรเลง ชาญชานี. 2556 : สัมภาษณ์)

3. ด้านความมีเมตตากรุณา

นักเรียนร่วมกับโรงเรียนตั้งกล่องบริจาคช่วยเหลือโรงเรียนที่ประสบภัย แผ่นดินไหว และน้ำท่วม นักเรียนร่วมกันบริจาคเงิน เสื้อผ้า เครื่องใช้ แก่ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือเพื่อนที่ขาดอุปกรณ์ เครื่องมือในการเรียน เช่น ยางลบ ปากกา สมุด ดินสอ ข้าวสาร อาหารแห้ง (กานแก้ว ธนบดีพิเชฐ. 2556 : สัมภาษณ์)

4. ด้านความกตัญญูกตเวที

นักเรียนร่วมกับโรงเรียนจัดกิจกรรมวันไหว้ครู นักเรียนมอบของขวัญ ดอกไม้ กระจ่างผลไม้ อาหารเสริม พานดอกไม้ พวงมาลัยให้ครู อาจารย์ เข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ ช่วยเหลือครูเมื่อเห็นครูถือของหนัก สิ่งของหนักและล้นมือ นักเรียนรู้จักกล่าวขอบคุณ ครู บิดา มารดา หลังจากได้รับการอบรมสั่งสอนเสร็จ และแสดงความขอบคุณเพื่อน คนอื่น ๆ หลังจากได้รับความช่วยเหลือ (กานแก้ว ธนบดีพิเชฐ. 2556 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรม

1. ด้านความมีระเบียบวินัย

นักเรียนชายบางคนไม่สวมเข็มขัดและปล่อยให้เสื้อหลวมๆ สวมรองเท้าไม่ถูกระเบียบ นักเรียนหญิงทำสีผม สวมกระโปรงสั้นเหนือเข่า เขียนคิ้วทาปาก ทาเล็บมาโรงเรียน นักเรียนบางคนชอบถอดรองเท้าเดินเท้าเปล่าไม่สวมรองเท้าจนเลิกเรียนทุกวันพฤหัสบดี โรงเรียนให้นักเรียนชายแต่งชุดลูกเสือ มีนักเรียนบางคนไม่สวมหมวกลูกเสือ บางคนชอบถอดผ้าผูกคอออก หลังจากเคารพธงชาติหน้าเสาธง (ถาวร แสนพันดร. 2556 : สัมภาษณ์)

2. ด้านความรับผิดชอบ

นักเรียนบางส่วนมาโรงเรียนสายไม่ทันเข้าแถวเคารพธงชาติ ขาดเรียนบ่อย ส่งงานไม่ตรงเวลาที่ครูกำหนด ทางโรงเรียนกำหนดให้มีกลุ่มสัปดาห์รับผิดชอบทำความสะอาดบริเวณอาคารสถานที่ ถนน ภายในโรงเรียนแต่มีนักเรียนบางคนไม่ช่วยเพื่อนๆ ในกลุ่มสัปดาห์ชอบหยอกล้อเพื่อนในเวลาทำงาน หลังเลิกเรียนนักเรียนที่รับผิดชอบทำความสะอาดห้องเรียนไม่ปิดหน้าต่าง ปิดไฟ ปิดพัดลม ไม่จัดโต๊ะ เก้าอี้ ให้เป็นระเบียบ ไม่เอาขยะไปที่หลังเลิกเรียน (บรรเลง ชาญชานี. 2556 : สัมภาษณ์)

3. ด้านความมีเมตตากรุณา

นักเรียนบางคนชอบรังแกและกลั่นแกล้งเพื่อนนักเรียนด้วยกัน รังแกสัตว์ที่อยู่ในบริเวณโรงเรียน เช่น สุนัข แมว กิ้งก่า นักเรียนบางคนไม่ให้เพื่อนยิ้ม ปากกา ดินสอ ยางลบ ไม่ช่วยเหลือน้อง ๆ ข้ามถนน ไม่ช่วยครูถือกระเป๋าหนังสือ (กาบแก้ว ธนบดีพิเชฐ. 2556 : สัมภาษณ์)

4. ด้านความกตัญญูทเวทิตี

นักเรียนบางคนไม่ทำความเคารพ ครู อาจารย์ และแสดงกิริยาไม่เหมาะสม ไม่แสดงความขอบคุณครูผู้สอนหลังจากสอนเสร็จ ไม่เข้าร่วมกิจกรรมวันแม่ วันครู (กาบแก้ว ธนบดีพิเชฐ. 2556 : สัมภาษณ์)

2. จังหวัดมหาสารคาม

2.1 โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม สภาพปัจจุบันนิทานพื้นบ้าน

โรงเรียนมีการนำเอานิทานพื้นบ้านมาสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เพราะนิทานเป็นช่องทางในการสร้างปัญญาให้เด็กรู้จักคิดดี คิดเป็น มีการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล สร้างจินตนาการให้เด็กได้คิดกว้างไกล ซึ่งนิทานที่มีเนื้อหาปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมปลูกจิตสำนึกของคนให้อยู่ในความดี เนื้อหาของนิทานบางเรื่องสะท้อนการดำเนินชีวิตค่านิยม ความเชื่อ นำมาเป็นแบบอย่างที่ดีได้ (สุกัญญา มีเมือง. 2557 : สัมภาษณ์)

การนำเอานิทานพื้นบ้านอีสานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม มาเล่าสอดแทรกในชั่วโมงเรียน นั้นเพื่อให้เด็กมีจริยธรรมสูงนั่นคือ มีความซื่อสัตย์สุจริตมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่มีระเบียบวินัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความสามัคคี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว (บพิตร แก้วสียา. 2557 : สัมภาษณ์) นิทานพื้นบ้านอีสานจะเป็นเครื่องขัดเกลาความประพฤติของเด็กให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมอันดีงาม การที่เด็กอยู่ในสังคมปัจจุบัน มีแต่เรื่องเดือดร้อนเป็นเพราะความห่างเหินจากศีลธรรม จริยศึกษา การนำนิทานพื้นบ้านมาเล่าหรือสอดแทรกในรายวิชา เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่นำไปสู่การเป็นผู้มีศีลธรรม จรรยาและการเป็นพลเมืองดีได้ (พลเยี่ยม อุดสัย. 2557 : สัมภาษณ์) การนำเอานิทานพื้นบ้านมาเล่าเพื่อใช้แก้ปัญหาและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กช่วยได้มาก เมื่อเด็กได้ฟังนิทานพื้นบ้านแล้วนำเอาแบบอย่างตัวละครที่มีคุณธรรมจริยธรรมไปปฏิบัติ เมื่อครูเล่านิทานพื้นบ้านให้นักเรียนฟังแล้ว เด็กนักเรียนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักช่วยเหลือเพื่อน ๆ มากขึ้น (ไพรวลัย คำสะอาด. 2557 : สัมภาษณ์)

เวลาที่ลูก ๆ ทะเลาะกัน ตีกัน จะเล่านิทานที่เป็นเรื่องตลก ขำขัน เรื่องการทำความดี เช่นเรื่องนางหมาขาว การเล่าก็เล่าด้วยปาก ทำมือทำไม้ ทำเสียงให้ตลก ประกอบไปด้วยเพื่อให้เขาสนใจฟัง แต่ไม่มีหนังสือ หรือภาพมาประกอบการเล่า เล่าเท่าที่จำเรื่องราวได้เท่านั้น (ทองมี เจริญศิริ. 2556 : สัมภาษณ์)

ทุกวันนี้หาฟังนิทานพื้นบ้านจากคนเล่าเก่ง ๆ ไม่มีแล้ว อีกทั้งคนรุ่นใหม่ ๆ วัยรุ่น วัยหนุ่มสาวก็ไม่นิยมฟังนิทานพื้นบ้าน หันไปดูหนัง ดูละคร เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์ กันเกือบหมด การสื่อสาร เทคโนโลยีเดี๋ยวนี้มันทันสมัย ไม่มีใครมานั่งเล่านิทานให้เขาฟัง อยากฟังนิทานพื้นบ้านก็ไปหาซื้อแผ่นวีซีดีมาเปิดดู มีคณะหมอลำหลายคณะที่นำนิทานพื้นบ้านมาจัดทำเป็นแผ่นวีซีดี (สุพรรณ แสนโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ที่วัดมีคัมภีร์ใบลานที่มีนิทานหลายเรื่อง เก็บรวบรวมไว้ที่ในตู้อย่างเรียบร้อย นิทานเป็นอักษรธรรม คนที่จะอ่านได้ต้องอ่านอักษรธรรมออกเท่านั้น ถ้าเป็นเด็ก หรือวัยรุ่นที่ไม่ได้หัดอ่านเขียน ก็จะไม่ออก อยากให้มีคนนำมาถอดออกเป็นภาษาไทยเพื่อจะได้รู้ว่านิทานที่เล่ากันอยู่กับที่อยู่ในคัมภีร์ใบลานมีเรื่องราวตรงกันหรือไม่ (พระคมสันต์ อภินันโท. 2556 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหาในนิทานพื้นบ้าน

เด็กและเยาวชนที่ไม่ค่อยให้ความสนใจในนิทานพื้นบ้านมากนัก นิยมและหันไปดูละครโทรทัศน์ เล่นเกมคอมพิวเตอร์ เกมออนไลน์ เกมบนมือถือมากกว่าที่จะฟังนิทานจากพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน (สุธาทิพย์ เจริญรัตน์. 2557 : สัมภาษณ์) นิทานพื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องให้สอดคล้องกับยุคในปัจจุบัน ทำให้เค้าโครงเรื่องเดิมหายไป นอกจากนี้ในปัจจุบันยังขาดผู้เล่านิทานพื้นบ้านที่เก่ง ที่จะสามารถถ่ายทอดให้เด็กและเยาวชนได้รับรู้ถึงความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านได้ (ไพรวลัย คำสะอาด. 2557 : สัมภาษณ์) ครูผู้เล่านิทานพื้นบ้านเป็นคนต่างถิ่นไม่เข้าใจภาษาของนิทาน ผู้ฟังจินตนาการไม่ออกตามผู้เล่า ทำให้เด็กเกิดความเบื่อไม่อยากจะฟัง (พลเยี่ยม แก้วสียา. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 46 ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับนางสมคิด บุญคำมี ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

สภาพปัจจุบันและปัญหาของเด็กและเยาวชนด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน บ้านภูดิน

สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม

1. ด้านความมีระเบียบวินัย

นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนคือ นักเรียนชายให้สวมเสื้อเชิ้ตแบบคอตั้ง เนื้อผ้าสีขาวเกลี้ยงไม่บางเกินไป กระเป๋าหน้าอกด้านซ้าย เหนือกระเป๋าปักชื่อนามสกุล หน้าอกด้านขวาปักชื่อย่อของโรงเรียน กางเกงเป็นกางเกงขาสั้นสีทึบ มีหูร้อยเข็มขัด ความยาวพนักกลางสะบ้าหัวเข่าประมาณ 6 เซนติเมตร ปลายขาพับเข้าข้างใน เข็มขัดเป็นหนังสีน้ำตาลไม่มีลวดลาย หัวเข็มขัดสีทองเหลือง รองเท้า ใช้รองเท้าหุ้มส้นผ้าใบสีน้ำตาลไม่มีลวดลาย เชือกผูกส้นเดียวกับรองเท้า ถูเท้าใช้สีน้ำตาล ไม่มีลวดลาย ความยาวครึ่งน่องไม่พับลง ทรงผมให้ตัดทรงลานบิน ด้านข้างและด้านหลังตัดเกรียนรองศีรษะ ด้านบนตัดสั้นรองหัวผมด้านหน้ายาวไม่เกิน 5 เซนติเมตร (สมคิด บุญคำมี. 2557 : สัมภาษณ์)

นักเรียนหญิงให้สวมเสื้อสีขาวเกลี้ยงธรรมดาไม่บางเกินไป กัดแบบคอปกกลาสี ปลายแขนจีบผ่าอกกลีบกอสวมศีรษะได้ ชายขอบเสื้อด้านล่างพับไม่เกิน 3 ซม. บนขอบชายเสื้อด้านขวาติดกระเป๋าคอผูกด้วยผ้าผูกคอด้วยเงือกกลาสีสีกรมท่า ปักอักษรย่อ ด้วยไหมสีน้ำเงิน บนอกเสื้อด้านขวา และปักชื่อนามสกุล ขนาดพอสมควรบนอกเสื้อด้านซ้ายด้วยไหมสีน้ำเงิน ขนาดของเสื้อต้องมีขนาดพอเหมาะกับร่างกาย ไม่ใหญ่หรือเล็กจนเกินไป กระโปรง ใช้ผ้าสีกรมท่าเนื้อเกลี้ยงไม่มีลวดลายและไม่บางเกินไป เป็นกระโปรงแบบธรรมดา ด้านหน้าและด้านหลังพับเป็นจีบด้านละ 3 จีบ จีบกระโปรงหันออกด้านนอก จีบกระโปรงลึกไม่น้อยกว่า 1 นิ้ว กระโปรงยาวคลุมเข่าลงมาประมาณ 5 เซนติเมตร (ห้ามสั้นหรือยาวเกินกว่านี้) ขนาดของกระโปรงต้องมีขนาดพอเหมาะกับร่างกาย ไม่ใหญ่หรือเล็กจนเกินไป รองเท้า เป็นรองเท้าแบบหุ้มส้น หุ้มปลายเท้า หุ้มนูน ชนิดมีสายรัดหลังเท้า สีดำไม่มีลวดลายสันสูงไม่เกิน 3 เซนติเมตร ถูเท้า ใช้ถุงเท้าสีขาวล้วน ไม่มีลวดลาย พับปลาย ห้ามใช้เครื่องประดับเครื่องแต่งกายต่อไปนี้ สร้อยคอ กำไล แหวน แวนตา ดำ หรือเครื่องประดับที่มีค่า กรณีแขวนพระหรือเครื่องรางของขลังห้ามใส่สร้อยที่มีราคา ขณะที่ใส่ให้ซ่อนไว้ในตัวเสื้อให้มิดชิด ห้ามใส่ต่างหู ไม่เจาะส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย (ยกเว้นหู) และใส่ห่วงหรือโลหะต่าง ๆ ยกเว้นนาฬิกาแบบและสีที่แลดูสุภาพเพื่อใช้บอกเวลาเท่านั้น ทรงผม ด้านข้างและด้านหลังให้ไว้ผมยาวเสมอต้นคอ ผมด้านหน้าให้ไว้ยาวเห็นคิ้ว ห้ามตัด ห้ามซอยผม ห้ามจัดแต่งทรงผมด้วยน้ำมันหรือเจลใส่ผมทุกชนิด ห้ามย้อมหรือเปลี่ยนสีผมให้ผิดแปลกไปจากสีธรรมชาติของผม โรงเรียนได้กำหนดให้นักเรียนแต่งชุดนักเรียนมาเรียนในวันจันทร์ วันอังคาร วันพุธให้แต่งชุดกีฬา วันพฤหัสบดีให้แต่งชุดลูกเสือ เนตรนารี และวันศุกร์ให้สวมเสื้อพื้นเมือง นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวทำความเคารพธงชาติทุกเช้า เวลา 08.00 นาฬิกา เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารนักเรียนเข้าแถวรอรับอาหารตามลำดับก่อนหลัง หลังจากรับประทานอาหารเสร็จนักเรียนเก็บจานข้าว แก้วน้ำ ไว้ที่อ่างล้างจาน (สมคิด บุญคำมี. 2557 : สัมภาษณ์)

2. ด้านความรับผิดชอบ

โรงเรียนมอบหมายให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เป็นกลุ่มยุวเกษตรกรปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกพืชสมุนไพร เลี้ยงปลา เลี้ยงหมู นักเรียนรดน้ำใส่ปุ๋ย ดูแลพืชผัก

ให้อาหารปลา และหมู นักเรียนทุกคนช่วยกันรักษาความสะอาดของโรงเรียนให้น่าอยู่อาศัย ส่ง การบ้านหรืองานที่ได้รับมอบหมายทันตามกำหนด (วาทีณี ศรีสุแล. 2557 : สัมภาษณ์)

3. ด้านความมีเมตตากรุณา

นักเรียนมีการบริจาคเงิน ข้าวของเครื่องใช้ให้กับผู้ที่ขาดแคลนและ เดือดร้อนมากกว่าตัวเอง นักเรียนแบ่งปันอาหาร ขนม ให้เพื่อน ให้สุนัข แมว ที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน รุ่นพี่ช่วยเหลือรุ่นน้อง (สุรัตน์ เอกพันธ์. 2557 : สัมภาษณ์)

4. ด้านความกตัญญูกตเวที

นักเรียนสนทนาพูดคุยกับครู อาจารย์ ด้วยวาจาสุภาพ ทำความเคารพ ยกมือไหว้ครู อาจารย์ และกล่าวขอบคุณหลังจากที่ครู อาจารย์สอนและอบรมเสร็จ นักเรียนแสดง ความรักต่อแม่ ในวันแม่แห่งชาติ วันครูนักเรียนแสดงความกตัญญูด้วยการมอบพานดอกไม้ ให้กับครู อาจารย์ (สุกัญญา มีเมือง. 2557 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม

1. ด้านความมีระเบียบวินัย

นักเรียนชายบางคนชอบปล่อยเสื้อลอยชาย ไม่ใส่เข็มขัด ชอบสวม รองเท้าแตะ ไม่เข้าแถวหน้าเสาธง หลายคนแต่งกายผิดระเบียบ (สมคิด บุญคำมี. 2557 : สัมภาษณ์)

2. ด้านความรับผิดชอบ

นักเรียนบางคนไม่ตั้งใจเรียน เข้าเรียนและส่งการบ้านไม่ตรงเวลา การบ้านที่ครูมอบหมายให้ก็ไม่ทำ ไม่เข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธงแอบหลบอยู่ในห้องเรียน ห้องน้ำ นักเรียนบ้าง ขาดเรียนบ่อย หนีเรียน เบื่อหน่ายกับการเรียนไม่ช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มทำงานที่ได้รับ มอบหมาย (สมคิด บุญคำมี. 2557 : สัมภาษณ์)

3. ด้านความมีเมตตากรุณา

นักเรียนบางคนชอบรังแกสัตว์ เช่น ยิงกิ้งก่า เต่าสุนัข ตีแมว ที่อาศัย อยู่ในบริเวณโรงเรียน ไม่แบ่งปันอาหาร ขนม ให้เพื่อนและสัตว์ ไม่ช่วยเหลือเพื่อนทำงานทั้งใน ห้องเรียนและนอกห้องเรียน (สุรัตน์ เอกพันธ์. 2557 : สัมภาษณ์)

4. ด้านความกตัญญูกตเวที

นักเรียนบางคนไม่เชื่อฟังพ่อ แม่ ผู้ปกครอง รวมถึงครู อาจารย์ เวลา เดินผ่านครู อาจารย์ ไม่ทำความเคารพ ยกมือไหว้ ทักทายสวัสดิ์ กิจกรรมวันครู วันพ่อ หรือวันแม่ นักเรียนบางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรม (สุกัญญา มีเมือง. 2557 : สัมภาษณ์)

2.2 โรงเรียนบ้านโคกล่าม ตำบลบรือ อำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม

สภาพปัจจุบันนิทานพื้นบ้าน

โรงเรียนเป็นสถานที่ที่จะฝึกฝนอบรมจิตใจของเด็กและเยาวชนให้รู้จัก ฝึกชอบ ชั่ว ดีมากขึ้น พระสงฆ์ พ่อ แม่ ครู ผู้ปกครองต่างก็ช่วยกันอบรมสั่งสอน ด้วยความหวังว่าการนำ นิทานพื้นบ้านอีสานมาใช้ในการเรียนการสอน เป็นเสมือนสายป่านที่คอยเหนี่ยวรั้งและจุดดิ่งให้นักเรียน มีสภาพจิตใจที่เข้าถึงคุณงามความดีของชีวิตได้ การนำนิทานพื้นบ้านมาสอดแทรกและเล่าให้เด็กฟัง เป็นการปลูกฝังจริยธรรมในระดับประถมศึกษาที่มีความสำคัญยิ่ง ด้วยเด็กในระดับประถมศึกษา เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากมีความไวต่อการปลูกฝังเพราะเด็กเปรียบเสมือนไม้อ่อนดัดง่าย

ถ้าหากได้มีการพัฒนาจิตใจของเด็กแล้วนับว่าเป็นการวางรากฐานในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในวัยสูงขึ้น (นิตยาพร โนนวิเศษ. 2557 : สัมภาษณ์)

การเรียนการสอนและการปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน นับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่กำลังได้รับความเปลี่ยนแปลงของสังคม จากลักษณะการดำรงชีวิตที่ซับซ้อนขึ้น ความสะดวกสบายเป็นปัจจัยสำคัญของการครองชีพ การบีบคั้นทางเศรษฐกิจจากความย่ำแย่ของสภาพแวดล้อม ที่ชักจูงให้เด็กและเยาวชนแสวงหาความสนุกสนานบันเทิง ทำให้ตกเป็นทาสของสิ่งแวดลอม โดยเฉพาะสิ่งยั่วยู่ทางวัตถุจนหย่อนความมีระเบียบทางจิตใจ มีความเห็นแก่ตัว ตักตวงผลประโยชน์เพื่อการเอาตัวรอดสุขสบายโดยไม่คิดถึงผลกระทบต่อผู้อื่น เด็กและเยาวชนจึงหาทางออกนอกกรอบของศีลธรรมจริยธรรม จึงทำให้การอบรมสั่งสอนคุณธรรม จริยธรรม ด้วยวิธีการแบบดั้งเดิมได้ผลน้อยลง จึงได้มีการนำเอานิทานพื้นบ้านอีสานที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมมาประกอบในการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดความรู้สึกที่ดีขึ้น (ทวีป ทองปาน. 2557 : สัมภาษณ์)

การเรียนการสอนเด็ก และเยาวชนที่ผ่านมาเกี่ยวกับด้านคุณธรรม จริยธรรม ของเด็กนักเรียนโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาค่อนข้างจะไม่ประสบผลสำเร็จ และสูญเปล่าในหลาย ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจัดเนื้อหาสาระที่ค่อนข้างอยู่ไกลตัวนักเรียนมากไป ความเป็นนามธรรม ที่ยากแก่การเข้าใจของนักเรียนในวัยนี้ วิธีการสอนที่ใช้การบรรยายเน้นในเรื่องการท่องจำ ซึ่งก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายไม่สนใจ ครูผู้สอนจึงได้นำนิทานพื้นบ้านอีสานมาสอดแทรกในการเรียนการสอนเพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย (ศุภชัย ชินทับ. 2557 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันหรือทุกวันนี้ความเจริญก้าวหน้าเข้ามาในหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว มีเทคโนโลยี การสื่อสารที่ทันสมัยและรวดเร็ว ของเก่า ๆ เดิม ๆ ก็เริ่มจะหายไปเช่นนิทานพื้นบ้านที่สมัยโบราณ รุ่นบรรพบุรุษเคยเล่ากันในงั้นเฮือนดี เล่าหลังจากการทำไร่ ทำนา เพื่อให้มีความสนุกสนานเพลิดเพลินลิ้มเรื่องทุกข์ ลิ้มความเหน็ดเหนื่อยลงไป แต่ทุกวันนี้ไม่มีใครที่จะมาเล่านิทานให้ลูกหลานฟังแล้ว เดียวนี้แม้แต่ผู้เฒ่า ผู้แก่ ที่ชอบชม ชอบฟังนิทานพื้นบ้านก็ให้ลูกหลานไปซื้อแผ่นซีดีที่เป็นละคร มาเปิดให้ดู จากผู้ที่เคยเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง ก็ต้องมาเป็นผู้ชมละครนิทานพื้นบ้านที่มีหมอลำนำมาอัดเป็นแผ่นออกจำหน่าย (เรื่อง นามบุตตี. 2557 : สัมภาษณ์)

หลังจากเลิกงาน จากการทำไร่ ทำนา ไม่มีเวลาที่จะมานั่งเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง เด็ก ๆ เขาก็ชอบที่จะดูหนัง ดูละคร เล่นเกม อะไรของเขาไปตามเรื่องตามราว ถ้าจะเล่าให้เขาฟัง ก็เล่าไม่เก่ง อาจทำให้เขารำคาญก็ได้ (สุรพงษ์ จันท. 2557 : สัมภาษณ์)

ทุกวันนี้การพิมพ์ การเขียน เจริญขึ้นอีกทั้งยังมีผู้รวบรวมนิทานพื้นบ้านมากขึ้นทุกวัน หนังสือเก่า ๆ คัมภีร์โบราณเก่า ๆ ก็ถูกมด ปลวก กัดกิน เริ่มผุพัง มีนิทานหลายเรื่องต้องหายไป คนเก็บรักษาไว้ก็มีหลายชั่วอายุคน อย่างเช่นที่วัด ความชำรุดขาดหายก็ยิ่งมีมากขึ้น อีกทั้งผู้ที่รักษาต้นฉบับต่อ ๆ กันมามากจะมองไม่เห็นคุณค่าของหนังสือนิทานเหล่านั้น เห็นเป็นสิ่งรกรำคาญก็นำไปเผาทำลาย (พระครูมงคลวิมลคุณ อ่อนสา. 2557 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหานิทานพื้นบ้าน

การนำนิทานพื้นบ้านไปใช้ในประกอบในการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น โรงเรียนขาดหนังสือ ตำรา เอกสารประกอบการสอน คู่มือครู ขาดครูที่เป็นนักเล่านิทาน เด็กและเยาวชนที่ไม่ค่อยให้ความสนใจในนิทานพื้นบ้านมากนัก นิยมและหันไปดูละครโทรทัศน์ เล่นเกม

คอมพิวเตอร์ เกมออนไลน์ เกมบนมือถือมากกว่าที่จะฟังนิทานจากพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน นิทานพื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องให้สอดคล้องกับยุคในปัจจุบัน ทำให้เค้าโครงเรื่องเดิมหายไป นอกจากนี้ในปัจจุบันยังขาดผู้เล่านิทานพื้นบ้านที่เก่ง ที่จะสามารถถ่ายทอดให้เด็กและเยาวชนได้รับรู้ถึงความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านได้ ครู พ่อ แม่ ปู่ย่าตายาย เล่านิทานไม่เก่ง เป็นคนที่มาจากต่างถิ่น ทำให้ภาษาในการเล่าผิดเพี้ยนไป จึงทำให้ผู้ฟังจินตนาการไม่ออกตามผู้เล่า ทำให้เด็กเกิดความเบื่อไม่อยากฟัง (นิตยาพร โนนวิเศษ. 2557 : สัมภาษณ์)

3. จังหวัดร้อยเอ็ด

3.1 โรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

สภาพปัจจุบันนิทานพื้นบ้าน

การใช้นิทานพื้นบ้านมาประกอบในการเรียนการสอนช่วยให้เด็กไม่เกิดความเบื่อหน่าย เป็นการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เด็กมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน นิทานพื้นบ้านอีสานแต่ละเรื่องจะแฝงไว้ด้วยคุณธรรม จริยธรรม ไปในตัวของนิทานเอง ทำให้เด็กได้ซึมซับไปได้บ้าง (มยุรา สว่างวงศ์. 2557 : สัมภาษณ์)

การนำนิทานพื้นบ้านมาช่วยในกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นเรื่อง que เด็กให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเนื้อหาของนิทานทำให้เด็กซึมซับโดยไม่รู้ตัว การนำนิทานพื้นบ้านมาเป็นกิจกรรมในการเรียนการสอนยังเป็นการที่ไม่บังคับจิตใจของเด็ก เด็กได้เรียนรู้ด้วยตัวเองได้ด้วย (วนิดา สาวีสิริ. 2557 : สัมภาษณ์) เมื่อเด็ก ได้ฟังนิทานพื้นบ้านที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ทำให้เด็กกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกมากขึ้น เด็กเข้าใจบทเรียนจากการสอนโดยใช้นิทานพื้นบ้านอีสาน และเด็กได้เกิดการเรียนรู้จากตัวอย่างของตัวละครในนิทาน (มยุรา สว่างวงศ์. 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 47 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นายภูมิพัฒน์ บุญคำมี ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ 48 ผู้วิจัยสนทนากับครูมยุรา สว่างวงศ์ ที่โรงเรียนบ้านเหล่าขาม

ทุกวันนี้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นอย่างมากทำให้การเล่านิทานให้ลูกหลานฟังเปลี่ยนแปลงไปจากการเล่าด้วยปากต่อปาก เป็นการพิมพ์เป็นหนังสือการ์ตูน การแสดงเป็นละครออกทางโทรทัศน์ เป็นภาพยนตร์ บันทึกเสียงออกจำหน่าย เล่านิทานผ่านวิทยุ ทำให้นิทานที่จะเล่ากันด้วยปากต่อปากเริ่มหายไป (กมล กิ่งจอหอ. 2557 : สัมภาษณ์)

การเล่านิทานให้ลูก หลาน เด็ก ๆ ได้ฟัง เป็นเรื่องที่ดี ทำให้เด็กรู้จักนิทานพื้นบ้านมากขึ้น ถ้าพ่อ แม่ ปู่ย่าตายาย ครูบาอาจารย์ ไม่มีใครที่จะนำนิทานมาเล่าให้พวกเขาฟังเลย อีกหน่อยนิทานก็จะสูญหายไป มีนิทานพื้นบ้านหลายเรื่องที่สอนให้คนเป็นคนดี มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีความขยัน อดทน ถ้าเรารู้จักการนำวิธีการเล่า หรือเปลี่ยนแปลงจากการเล่าด้วยปากต่อปาก ให้นิทานอยู่ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น พระนามาเทศน์ นำมาทำเป็นบทละครแสดงทางโทรทัศน์ จัดทำเป็นหนังสือการ์ตูน หนังสือประกอบภาพ ก็จะทำให้นิทานพื้นบ้านไม่หายไป (แสง จำปาหอม. 2557 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหานิทานพื้นบ้าน

การนำนิทานพื้นบ้านไปใช้ในประกอบในการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น โรงเรียนขาดหนังสือ ตำรา เอกสารประกอบการสอน คู่มือครู ครูเล่านิทานไม่เก่ง ผู้ฟังจินตนาการไม่ออกตามผู้เล่า ทำให้เด็กเกิดความเบื่อไม่อยากฟังเด็กและเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจในนิทานพื้นบ้านมากนัก นิยมและหันไปดูละครโทรทัศน์ เล่นเกมคอมพิวเตอร์ เกมออนไลน์ เกมบนมือถือมากกว่าที่จะฟังนิทานจากพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน (กมล กิ่งจอหอ. 2557 : สัมภาษณ์)

มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องของนิทานให้สอดคล้องกับยุคในปัจจุบัน ทำให้เค้าโครงเรื่องเดิมหายไป นอกจากนี้ในปัจจุบันยังขาดผู้เล่านิทานพื้นบ้านที่เก่ง ที่จะสามารถถ่ายทอดให้เด็กและเยาวชนได้รับรู้ถึงความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านได้ (แสง จำปาหอม.2557 : สัมภาษณ์)

ทางวัดมีนิทานที่มีเป็นหนังสือตำรา คัมภีร์โบราณ เก็บไว้ก็มืด ปลูก แผลง กัดแทะ ฉีกขาดไปบ้างก็มาก

สภาพปัจจุบันและปัญหาของเด็กและเยาวชนด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน บ้านเหล่าขาม (มูลนิธิศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม

1. ด้านความมีระเบียบวินัย

จากการสัมภาษณ์พบว่า การแต่งกายของนักเรียนชายให้สวมเสื้อคอเชิ้ต สีขาว แขนสั้น ผ่าอกตลอด ใช้กระดุมสีขาวกรม ปักชื่ออักษรย่อของโรงเรียนที่อกเสื้อด้านขวา สวม กางเกงขาสั้นสี kaki ยาวเหนือเข่า ใช้เข็มขัดสีดำหรือสีน้ำตาล หัวเข็มขัดเป็นโลหะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ชนิดหัวกลัด นักเรียนที่เป็นลูกเสือใช้เข็มขัดลูกเสือแทนได้ สวมรองเท้าหนังหรือผ้าใบสีดำ แบบหุ้มส้น ปลายเท้า ชนิดผูกหรือมีสายรัดหลังเท้า สวมถุงเท้าสั้น สีขาว

นักเรียนหญิง สวมเสื้อผ้าสีขาว คอบัว หรือคอปกกลาสีผูกด้วยผ้าผูก คอชายสามเหลี่ยมเงื่อนกลาสี สีดำหรือสีกรมท่า แขนสั้น ปักชื่ออักษรย่อของสถานศึกษาที่อกเสื้อ ด้านขวาด้วยด้ายหรือไหมสีน้ำเงิน สวมกระโปรงสีน้ำเงิน สีกรมท่าพับเป็นจีบข้างละสามจีบทั้งด้านหน้า และด้านหลัง เมื่อสวมแล้วชายกระโปรงคลุมเข่า สวมรองเท้าหนังสีดำ แบบหุ้มส้นหุ้มปลายเท้า สวมถุงเท้าสั้นสีขาว

นักเรียนเข้าแถวเคารพธงชาติตรงเวลาคือ 08.00 น. นักเรียนแต่งกาย ถูกระเบียบของโรงเรียนทุกวัน คือ วันจันทร์ อังคาร แต่งชุดเครื่องแบบนักเรียน วันพุธใส่ชุดกีฬา วันพฤหัสบดีแต่งชุดลูกเสือ เนตรนารี วันศุกร์ใส่เสื้อพื้นเมือง นักเรียนตัดผม เล็บ สั้นและสะอาด ตลอด (ภูมิพัฒน์ บุญคำมี. 2557 : สัมภาษณ์)

2. ด้านความรับผิดชอบ

นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น โดยได้ทำความสะอาด บริเวณที่ได้รับมอบหมาย ปิดพัดลม ไฟ หน้าต่างทุกครั้งที่ออกจากห้อง นำภาชนะใส่อาหารไปคืน แม่ค้าหรือเก็บไว้อ่างล้างจาน มีการเตรียมอุปกรณ์การเรียนครบ ทำงานและส่งงานตามกำหนดทุกครั้ง ดูแลต้นไม้ กวาดถนน บริเวณที่รับผิดชอบ (เวทย์ ภัคดีสุวรรณ. 2557 : สัมภาษณ์)

3. ด้านความเมตตากรุณา

นักเรียนร่วมกับโรงเรียนตั้งกล่องบริจาคช่วยเหลือโรงเรียนที่ประสบภัย แผ่นดินไหว และน้ำท่วม นักเรียนร่วมกันบริจาคเงิน เสื้อผ้า เครื่องใช้ แก่ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือเพื่อน ที่ขาดอุปกรณ์ เครื่องมือในการเรียน เช่น ยางลบ ปากกา สมุด ดินสอ ข้าวสาร อาหารแห้ง (มยุรา สว่างวงศ์. 2557 : สัมภาษณ์)

4. ด้านความกตัญญูกตเวที

นักเรียนร่วมกับโรงเรียนจัดกิจกรรมวันไหว้ครู นักเรียนมอบของขวัญ ดอกไม้ กระจ่างผลไม้ อาหารเสริม พานดอกไม้ พวงมาลัยให้ครู อาจารย์ เข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ ช่วยเหลือครูเมื่อเห็นครูถือของหนังสือ สิ่งของหนักและล้นมือ นักเรียนรู้จักกล่าวขอบคุณ ครู บิดา มารดา หลังจากได้รับการอบรมสั่งสอนเสร็จ และแสดงความขอบคุณเพื่อน คนอื่น ๆ หลังจากได้รับความช่วยเหลือ (มยุรา สว่างวงศ์. 2557 : สัมภาษณ์)

ขึ้น การนำนิทานพื้นบ้านมาเล่าให้เด็ก และเยาวชนฟัง ครูจะต้องตระหนักและเห็นคุณค่าของนิทานว่า นิทานที่นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนนั้นด้วย (สงคราม แก่นสา. 2557 : สัมภาษณ์)

ทางโรงเรียนได้เชิญให้ไปเล่านิทานพื้นบ้านหรือนิทานก้อมให้เด็กนักเรียนฟัง ทุกวันพุธ เล่าหน้าเสาธงหลังจากเด็กทำความเคารพธงชาติและครู อาจารย์ ได้ทำการอบรมแล้ว การเล่าก็เล่าปากต่อปาก ทำท่าทางประกอบบ้างเล็กน้อย ทำเสียงเล็กเสียงน้อยให้น่าฟังน่าสนใจ ไม่มีอุปสรรคการเล่า เล่านิทานที่มีเรื่องราวการทำความดี ความกตัญญู ความขยันหมั่นเพียร (เสาร์ สวัสดิ์แวงคง. 2556 : สัมภาษณ์)

เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีคนเล่านิทาน คนฟังนิทานก็ไม่ค่อยมี ยิ่งปัจจุบันมีเทคโนโลยี การสื่อสารที่ทันสมัย มีโทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์มือถือ เข้ามาทำให้เด็กและเยาวชนหันกันไปดูหนัง ดูละคร เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์ ไม่สนใจแม้จะทำงานบ้าน ไม่อ่านหนังสือ อีกทั้งพ่อแม่ ในปัจจุบันก็ไม่นิยมเล่านิทานให้ลูกฟัง อ้างว่าเล่าไม่เก่ง เล่าไม่เป็น (บุญเลิศ สารสวาสดี. 2556 : สัมภาษณ์)

มีคณะหนึ่งประมอทัย ได้นำนิทานพื้นบ้านหลายเรื่องนำเล่นและแสดงเป็นหนัง ประมอทัยไปเล่นในงานบุญต่าง ๆ แล้วจะทำการบันทึกลงบนแผ่นวีซีดีจำหน่าย มีทั้งเสียง และภาพ ประกอบในการแสดงทำให้ผู้ที่ได้รับชมและฟังมีความสุขสนุกสนาน อีกทั้งเป็นการที่จะทำให้นิทาน พื้นบ้านไม่สูญหายไป เป็นวิธีการเก็บรักษานิทานไว้อีกทางหนึ่ง (บุญเลิศ สารสวาสดี. 2556 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหานิทานพื้นบ้าน

การนำนิทานพื้นบ้านไปใช้ในประกอบในการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น โรงเรียนขาดหนังสือ ตำรา เอกสารประกอบการสอน คู่มือครู ขาดครูที่เป็นนักเล่านิทาน (เกศรา ยินดีมาก. 2557 : สัมภาษณ์) เด็กและเยาวชนที่ไม่ค่อยให้ความสนใจในนิทานพื้นบ้านมากนัก หันไปดูละครโทรทัศน์ เล่นเกมคอมพิวเตอร์ เกมออนไลน์ เกมบนมือถือมากกว่าที่จะฟังนิทานจากพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน นิทานพื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องให้สอดคล้องกับยุคในปัจจุบัน ทำให้เค้าโครงเรื่องเดิมหายไป นอกจากนี้ในปัจจุบันยังขาดผู้เล่านิทานพื้นบ้านที่เก่งที่จะสามารถถ่ายทอดให้เด็กและเยาวชนได้รับรู้ถึงความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านได้ ครูเล่านิทานพื้นบ้านประกอบการเรียน การสอน เล่าไม่เก่ง ผู้ฟังจินตนาการไม่ออกตามผู้เล่า ทำให้เด็กเกิดความเบื่อไม่อยากฟัง วิทยากรท้องถิ่น นักเล่านิทาน ที่มีความรู้เกี่ยวกับนิทานมีน้อย นอกจากนี้แล้วครูยังทำงานหลายหน้าที่ ไม่มีเวลาเตรียมสื่อในการเล่านิทาน ครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน (ดวงใจ สังข์วัน. 2557 : สัมภาษณ์)

สภาพปัจจุบันและปัญหาของเด็กและเยาวชนด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ไทยรัฐวิทยา 101 เฉลิมพระเกียรติ ตำบลหนองแวงคง อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด

สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมและจริยธรรม

1. ด้านความมีระเบียบวินัย

การแต่งกายของนักเรียน นักเรียนต้องปักชื่อตัว ชื่อสกุล อักษรย่อ โรงเรียน ไว้ที่หน้าอกด้านซ้ายและขวาของเสื้อนักเรียน ทุกวันศุกร์นักเรียนต้องสวมเสื้อที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นเสื้อพื้นเมืองหรือผ้าหม้อฮ่อม กางเกงและกระโปรงให้ใช้ตามปกติ ให้เด็ก

นักเรียนหญิงที่มียาวมัดรวบให้เรียบร้อย นักเรียนเข้าแถวตามคิวก่อนหลังเพื่อรอรับอาหาร และซื้อของร้านค้าสหกรณ์ในโรงเรียน (ธีระพันธุ์ จีระสมบัติ. 2557 : สัมภาษณ์)

2. ด้านความรับผิดชอบ

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบทำความสะอาดพื้นที่ของตนเองหลังเวลา 8.30 นาฬิกา โดยให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 รับผิดชอบทำความสะอาดบริเวณอาคารอำนวยการ อาคารเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 รับผิดชอบทำความสะอาดบริเวณสนามกีฬา และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รับผิดชอบทำความสะอาดบริเวณถนนในโรงเรียน และสนามเด็กเล่น (ธีระพันธุ์ จีระสมบัติ. 2557 : สัมภาษณ์)

3. ด้านความมีเมตตากรุณา

นักเรียนร่วมมือกับครู ผู้ปกครอง บริจาคสิ่งของเครื่องใช้ เงินทอง เสื้อผ้า ให้กับผู้ยากจนและขัดสน ช่วยเหลือเพื่อนนักเรียนด้วยกัน มีการแบ่งปันอาหารช่วยเหลือสัตว์ที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน ทางโรงเรียนจัดโครงการเพื่อนช่วยเพื่อน ที่ช่วยน้องโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนคือให้เพื่อนในห้องเรียนที่มีผลการเรียนดี เป็นคนเรียนเก่งดูแลช่วยเหลือเพื่อนที่มีผลการเรียนต่ำโดยให้ช่วยติว ช่วยแนะนำวิธีการทำงาน การทำการบ้าน ส่วนโครงการที่ช่วยน้องคือ ตอนเช้า และตอนเย็น ให้พี่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คอยดูแลน้อง ๆ เวลาข้ามถนนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 2 และคอยดูแลเรื่องรถเข็นออกบริเวณโรงเรียน และคอยให้สัญญาณรถบนถนนหน้าโรงเรียน ช่วงเวลาเลิกเรียน (ผ่องศรี เทพมณี. 2557 : สัมภาษณ์)

4. ด้านความกตัญญูเวที

นักเรียนแสดงความกตัญญูต่อพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ในวันพ่อ วันแม่ วันปีใหม่ ด้วยการมอบของขวัญ ดอกมะลิ เชื้อฟิงและเคราฟในการอบรมสั่งสอน รู้จักทำงาน ช่วยเหลือพ่อ แม่ ผู้ปกครอง (พงศ์พันธุ์ แพงโพหนอง. 2557 : สัมภาษณ์)

สภาพปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรม

1. ด้านความมีระเบียบวินัย

มีนักเรียนบางคนที่ตั้งใจไม่เรียบร้อย นักเรียนชายไม่เอาชายเสื้อเข้าไปกางเกง สวมกางเกงเอวต่ำ ส่วนนักเรียนหญิงไว้ผมยาวและทำสีผมแฟชั่นไม่รวบมัดให้เรียบร้อย สวมกระโปรงสั้นเหนือเข่า สวมถุงเท้ารองเท้าไม่ถูกระเบียบ นักเรียนไม่เข้าแถวตามคิว ชอบแซงคิวเพื่อน ๆ (ธีระพันธุ์ จีระสมบัติ. 2557 : สัมภาษณ์)

2. ด้านความรับผิดชอบ

เพื่อนๆ นักเรียนช่วยกันทำความสะอาดตามที่ได้รับมอบหมาย แต่มีบางคนยังเล่นหยอกล้อกันอยู่ ไม่สนใจที่จะช่วยเหลือเพื่อน ๆ ทางโรงเรียนได้มอบหมายนักเรียนรับผิดชอบในเขตการทำงานเป็นกลุ่มสี่ และไม่มีอุปกรณ์ในการทำความสะอาด (พงศ์พันธุ์ แพงโพหนอง. 2557 : สัมภาษณ์)

3. ด้านความเมตตากรุณา

นักเรียนบางคนชอบรังแกสัตว์ที่อยู่ในบริเวณโรงเรียน ไม่รวมมือกับโรงเรียนในการบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ขัดสนเดือดร้อน ไม่ยอมให้เพื่อนยืมปากกา ยางลบ (พงศ์พันธุ์ แพงโพหนอง. 2557 : สัมภาษณ์)

4. ด้านความกตัญญูเวที

นักเรียนบางคนไม่ให้ความเคารพเชื่อฟังในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง แสดงกิริยาไม่สุภาพและไม่เหมาะสม ไม่เข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ หรือวันไหว้ครู (ดวงใจ สัปดาห์วัน. 2557 : สัมภาษณ์)

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน สรุปได้ดังตาราง 2-3

ตาราง 2 สรุปสภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันนิทานพื้นบ้าน	สภาพปัญหานิทานพื้นบ้าน
1. จังหวัดกาฬสินธุ์ 1.1 โรงเรียนบ้านแกหัวแฮดส้มโฮง ตำบล อัญญา อำเภอกมลาไสย	- โรงเรียนมีการนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบการเรียนการสอน เชิญนักเล่านิทาน วิทยากร มาเล่าให้เด็กนักเรียนฟัง - พ่อ แม่ ผู้ปกครองมีการเล่านิทานพื้นบ้านให้ลูก หลาน ฟัง - พระนำมาเทศน์ให้ญาติโยมฟังในงานบุญประเพณี	-ขาดผู้เล่านิทานที่เก่ง ขาดวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่านิทาน -นิทานพื้นบ้านมีการแต่งเพิ่มเติม -เด็กและเยาวชนไม่สนใจฟังนิทาน หันไปเล่นเกมมือถือ ดูหนัง ดูละคร
1.2 โรงเรียนบ้านโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอ่องชัย	- โรงเรียนมีการนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบการเรียนการสอน เชิญนักเล่านิทาน วิทยากร มาเล่าให้เด็กนักเรียนฟัง - พ่อ แม่ ผู้ปกครองมีการเล่านิทานพื้นบ้านให้ลูก หลาน ฟัง แบบปากต่อปาก - มีคณะหมอลำนำนิทานมาแสดง - พระนำมาเทศน์ให้ญาติโยมฟังในงานบุญประเพณี	-ขาดผู้เล่านิทานที่เก่ง ขาดวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่านิทาน ยังเล่าแบบปากต่อปาก -นิทานพื้นบ้านมีการแต่งเพิ่มเติม ทำให้เรื่องราวของนิทานเปลี่ยนแปลงไป -เด็กและเยาวชนไม่สนใจฟังนิทาน หันไปดูหนัง ดูละคร เล่นเกมคอมพิวเตอร์
2. จังหวัดมหาสารคาม 2.1 โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่ออำเภอเมือง	- โรงเรียนมีการนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบการเรียนการสอน เชิญนักเล่านิทาน วิทยากร มาเล่าให้เด็กนักเรียนฟัง - พ่อ แม่ ผู้ปกครองมีการเล่านิทานพื้นบ้านให้ลูก หลาน ฟัง แบบปากต่อปาก - มีคณะหมอลำนำนิทานมาแสดง	-ขาดผู้เล่านิทานที่เก่ง ขาดวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่านิทาน ยังเล่าแบบปากต่อปาก -นิทานพื้นบ้านมีการแต่งเพิ่มเติม ทำให้เรื่องราวของนิทานเปลี่ยนแปลงไป

ตาราง 2 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันนิทานพื้นบ้าน	สภาพปัญหานิทานพื้นบ้าน
	<ul style="list-style-type: none"> - พระนามาเทศน์ให้ญาติโยมฟังในงานบุญประเพณี - มีนิทานพื้นบ้านที่จารลงใบลานเก็บไว้ที่วัด 	<ul style="list-style-type: none"> - เด็กและเยาวชนไม่สนใจฟังนิทานหันไปดูหนัง ดูละคร เล่นเกมคอมพิวเตอร์ - นิทานที่เป็นหนังสือตำรา ใบลาน ขำรด ฉีกขาด มด ปลวกแมลงกัด
2.2 โรงเรียนบ้านโคกล่าม ตำบลบรือ อำเภอบรือ	<ul style="list-style-type: none"> - โรงเรียนมีการนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบการเรียนการสอน เชิญนักเล่านิทาน วิทยากร มาเล่าให้เด็กนักเรียนฟัง - พ่อ แม่ ผู้ปกครองมีการเล่านิทานพื้นบ้านให้ลูก หลาน ฟังแบบปากต่อปาก - มีคณะหมอลำนำนิทานมาแสดง - พระนามาเทศน์ให้ญาติโยมฟังในงานบุญประเพณี 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวผู้เล่านิทานที่เก่ง ชาววัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่านิทานยังเล่าแบบปากต่อปาก - นิทานพื้นบ้านมีการแต่งเพิ่มเติมทำให้เรื่องราวของนิทานเปลี่ยนแปลงไป - เด็กและเยาวชนไม่สนใจฟังนิทานหันไปดูหนัง ดูละคร เล่นเกมคอมพิวเตอร์
3. จังหวัดร้อยเอ็ด 3.1 โรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - โรงเรียนมีการนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบการเรียนการสอน เชิญนักเล่านิทาน วิทยากร มาเล่าให้เด็กนักเรียนฟัง - พ่อ แม่ ผู้ปกครองมีการเล่านิทานพื้นบ้านให้ลูก หลาน ฟังแบบปากต่อปาก - มีคณะหมอลำนำนิทานมาแสดง - พระนามาเทศน์ให้ญาติโยมฟังในงานบุญประเพณี 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวผู้เล่านิทานที่เก่ง ชาววัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่านิทานยังเล่าแบบปากต่อปาก - นิทานพื้นบ้านมีการแต่งเพิ่มเติมทำให้เรื่องราวของนิทานเปลี่ยนแปลงไป - เด็กและเยาวชนไม่สนใจฟังนิทานหันไปดูหนัง ดูละคร เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์ - นิทานที่เป็นหนังสือตำรา ใบลาน ขำรด ฉีกขาด มด ปลวกแมลงกัด

ตาราง 2 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันนิทานพื้นบ้าน	สภาพปัญหานิทานพื้นบ้าน
3.2 โรงเรียนไทยรัฐ วิทยา 101 เฉลิม พระเกียรติ ตำบล หนองแวงคง อำเภอ ศรีสมเด็จ	โรงเรียนมีการนำนิทานพื้นบ้านมา ประกอบการเรียนการสอน เชิญนัก เล่านิทาน วิทยากร มาเล่าให้เด็ก นักเรียนฟัง - พ่อ แม่ ผู้ปกครองมีการเล่า นิทานพื้นบ้านให้ลูก หลาน ฟัง แบบปากต่อปาก - มีคณะหมอลำนำนิทานมาแสดง - พระนำมาเทศน์ให้ญาติโยมฟังใน งานบุญประเพณี	-ขาดผู้เล่านิทานที่เก่ง ขาดวัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเล่านิทาน ยังเล่าแบบปากต่อปาก ผู้ฟัง จินตนาการไม่ออกเกิดความ เบื่อหน่าย -นิทานพื้นบ้านมีการแต่งเพิ่มเติม ทำให้เรื่องราวของนิทาน เปลี่ยนแปลงไป -เด็กและเยาวชนไม่สนใจฟังนิทาน หันไปดูหนัง ดูละคร เล่นเกม คอมพิวเตอร์ -นิทานที่เป็นหนังสือตำรา ไบลาน ชำรุด ฉีกขาด มด ปลวกแมลงกัด

ตาราง 3 สรุปสภาพปัจจุบันและปัญหาของเด็กและเยาวชนด้านคุณธรรมจริยธรรม

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม	สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม
1. จังหวัดกาฬสินธุ์ 1.1 โรงเรียนบ้าน แกหัวแฮดส้มโฮง ตำบล ธัญญา อำเภอ กมลาไสย	1. ด้านความมีระเบียบวินัย - แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน เสื้อต้องปักชื่อ สกุล อักษรย่อของ โรงเรียน ทุกวันศุกร์ต้องสวมเสื้อด้วย ผ้าพื้นเมืองหรือเสื้อม่อฮ่อม - นักเรียนหญิงที่ไว้ผมยาวต้องมัด รวบให้เรียบร้อยและผูกด้วยผ้าสีดำ หรือน้ำเงิน	-นักเรียนชายบางคนไม่เอาชายเสื้อ เข้าในกางเกง นักเรียนหญิงบางคน ทำสีผมแฟชั่น ใช้ผ้าผูกผมสีแดง ม่วง ชมพู -นักเรียนบางคนไม่ทำกิจกรรมหน้า เสาธงแอบหลบอยู่ในห้องน้ำ ห้องเรียน

ตาราง 3 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม	สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม
	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวเคารพธงชาติ ทำกิจกรรมหน้าเสาธง - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวต่อคิวตามลำดับก่อนหลังเพื่อรับอาหารและซื้อของที่สหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> -นักเรียนบางคนชอบแทรกแซงคิวในเวลารับอาหารและซื้อสินค้าที่ร้านสหกรณ์โรงเรียน
	<p>2. ด้านความรับผิดชอบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกระดับชั้นจะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบทำความสะอาด รดน้ำดอกไม้ ต้นไม้ ในจุดที่มอบหมายให้โดยจัดทำเป็นกลุ่มสี่ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนบางคนไม่รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย ปล่อยให้เพื่อน ๆ ในกลุ่มทำ
	<p>3. ด้านความมีเมตตากรุณา</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนจัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ร่วมกับโรงเรียนบริจาคสิ่งของแก่ผู้เดือดร้อน มีความเมตตาต่อสัตว์ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น 	<ul style="list-style-type: none"> -บางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้ ไม่แบ่งปันสิ่งของให้ผู้ที่เดือดร้อนมากกว่าตัวเอง นักเรียนรุ่นพี่ชอบกลั่นแกล้งนักเรียนรุ่นน้อง
	<p>4. ด้านความกตัญญูกตเวที</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรม วันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครู - แสดงความเคารพ ต่อครู อาจารย์ มีกิริยามารยาทที่อ่อนน้อมอย่างสม่ำเสมอ 	<ul style="list-style-type: none"> -บางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น แสดงกิริยามารยาทที่ไม่เหมาะสมต่อครู อาจารย์

ตาราง 3 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม	สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม
1.2 โรงเรียนบ้าน โนนแดงราษฎร์ ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอสว่าง โฮงชัย	<p>1. ด้านความมีระเบียบวินัย</p> <ul style="list-style-type: none"> - แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน เสื้อต้องปกคอ สกุนต์ อักษรย่อของโรงเรียน ทุกวันศุกร์ต้องสวมเสื้อด้วย ผ้าพันเมืองหรือเสื้อม่อฮ่อม นักเรียนชายต้องสวมรองเท้าผ้าใบ นักเรียนหญิงที่ไว้ผมยาวต้องมัดรวบให้เรียบร้อยและผูกด้วยผ้าสีดำหรือน้ำเงิน - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวเคารพธงชาติ ทำกิจกรรมหน้าเสาธง - ทุกวันศุกร์ในช่วงโมงสุดท้ายนักเรียนต้องเข้าห้องประชุมร่วมกันทุกชั้นเรียน - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวต่อคิวตามลำดับก่อนหลังเพื่อรับสิ่งของต่าง ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> -นักเรียนชายบางคนไม่สวมรองเท้าผ้าใบชอบเหยียบรองเท้า ไม่ใช่ เข็มขัด ไม่เอาชายเสื้อใส่ในกางเกง ชอบใส่กางเกงเอวต่ำ ส่วนนักเรียนหญิงสวมกระโปรงเหนือเข่า ทำผมสีตามแฟชั่น สวมถุงเท้าสั้นไม่ปิดตาตุ่ม - นักเรียนชายบางคนไม่เข้าแถวทำกิจกรรมหน้าเสาธง หลบอยู่ในห้องน้ำ ห้องเรียน แปลงเพศตร - ในช่วงโมงสุดท้ายของวันศุกร์ มีนักเรียนบางคนไม่เข้าร่วมประชุม แอบหนีกลับบ้าน - นักเรียนบางคนชอบแซงคิวรับสิ่งของ
	<p>2. ด้านความรับผิดชอบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกระดับชั้นจะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบทำความสะอาด รดน้ำดอกไม้ ต้นไม้ ในจุดที่มอบหมายให้โดยจัดทำเป็นกลุ่มสี - ในห้องเรียนแบ่งกลุ่มกันทำความสะอาดห้องเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนรุ่นพี่ไม่รับผิดชอบเขตที่ได้รับมอบหมาย ปล่อยให้รุ่นน้องทำกันเอง บางคนชอบแกล้งหยอกล้อเพื่อนเวลาทำงานร่วมกัน - บางคนไม่ช่วยเหลือเพื่อนทำความสะอาดห้อง

ตาราง 3 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม	สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม
	<p>3. ด้านความมีเมตตากรุณา</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนจัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน ที่ช่วยน้อง ร่วมกับโรงเรียนบริจาคน้ำดื่มของแก๊งค์เด็ตร้อน มีความเมตตาต่อสัตว์ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น ไม่ช่วยเหลือน้อง ๆ เวลาข้ามถนน ชอบรังแกสุนัข ยิ่งกักที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน รุ่นพี่ชอบกลั่นแกล้งรุ่นน้อง
	<p>4. ด้านความกตัญญูกตเวที</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรม วันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครู - แสดงความเคารพ ต่อครู อาจารย์ มีกริยามารยาทที่อ่อนน้อมอย่างสม่ำเสมอ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนบางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครู ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น - นักเรียนชายบางคนแสดงกริยาก้าวร้าวต่อครู อาจารย์
<p>2. จังหวัดมหาสารคาม</p> <p>2.1 โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือเมือง</p>	<p>1. ด้านความมีระเบียบวินัย</p> <ul style="list-style-type: none"> - แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน เสื้อต้องปกชื่อ สกุล อักษรย่อของโรงเรียน ทุกวันศุกร์ต้องสวมเสื้อด้วยผ้าพื้นเมืองหรือเสื้อม่อฮ่อม นักเรียนชายต้องสวมรองเท้าผ้าใบ นักเรียนหญิงที่ไว้ผมยาวต้องมัดรวบให้เรียบร้อย และผูกด้วยผ้าสีดำหรือน้ำเงิน - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวเคารพธงชาติ ทำกิจกรรมหน้าเสาธงทุกเช้า - ทุกวันศุกร์ในชั่วโมงสุดท้ายนักเรียนต้องเข้าห้องประชุมร่วมกันทุกชั้นเรียน - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวต่อคิวตามลำดับก่อนหลังเพื่อรับสิ่งของ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนชายบางคนไม่สวมรองเท้าผ้าใบชอบเหยียบรองเท้า ไม่ใส่เข็มขัด ไม่เอาสายเสื้อใส่ในกางเกง ชอบใส่กางเกงเอวต่ำ ส่วนนักเรียนหญิงสวมกระโปรงเหนือเข่า ทำผมสีตามแฟชั่นสวมถุงเท้าสั้นไม่ปิดตาตุ่ม - นักเรียนบางคนไม่เข้าแถวทำกิจกรรมหน้าเสาธง หลบอยู่ในห้องน้ำห้องเรียน และตามแปลงเกษตร - ในชั่วโมงสุดท้ายของวันศุกร์ มีนักเรียนบางคนไม่เข้าร่วมประชุมแอบหนีกลับบ้าน - นักเรียนบางคนชอบแข่งคิวรับสิ่งของ

ตาราง 3 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม	สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม
	<p>2. ด้านความรับผิดชอบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกระดับชั้นจะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบทำความสะอาด รดน้ำดอกไม้ ต้นไม้ แปลงผัก ดูแลเลี้ยงเป็ด ไก่ หมู กบ ในจุดที่มอบหมายให้โดยจัดแบ่งเขตรับผิดชอบตามกลุ่มสี - นักเรียนชั้น ป.4 -ม.3 รับผิดชอบการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงปลา และปลูกพืชสมุนไพร ตามโครงการสวนฝันเกษตร - ในห้องเรียนแบ่งกลุ่มกันทำความสะอาดห้องเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนรุ่นพี่ไม่รับผิดชอบเขตที่ได้รับมอบหมาย ปล่อยให้รุ่นน้องทำกันเอง บางคนชอบแกล้งหยอกล้อเพื่อนเวลาทำงานร่วมกัน - บางคนไม่ช่วยเหลือเพื่อนทำความสะอาดห้อง - นักเรียนชายรุ่นพี่บางคนไม่รับผิดชอบต่อโครงการ ปล่อยให้รุ่นน้องทำเอง
	<p>3. ด้านความมีเมตตากรุณา</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนจัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ร่วมกับโรงเรียนบริจาคสิ่งของแก่ผู้เดือดร้อน มีความเมตตาต่อสัตว์ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น -นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมพ่อ แม่ ครู ทุกวันพุธ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น ไม่ช่วยเหลือน้อง ๆ เวลาข้ามถนน ชอบรังแกสุนัข ยิ่งกึ่งก่าที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน รุ่นพี่ชอบกลั่นแกล้งรุ่นน้อง
	<p>4. ด้านความกตัญญูกตเวที</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรม วันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครู -แสดงความเคารพ ต่อครู อาจารย์ มีกิริยามารยาทที่อ่อนน้อมอย่างสม่ำเสมอ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนบางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครู ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น - นักเรียนบางคนแสดงกิริยาก้าวร้าวต่อครู อาจารย์

ตาราง 3 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม	สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม
2.2 โรงเรียนบ้าน โคกล่าม ตำบลบรือ อำเภอเมือง	1. ด้านความมีระเบียบวินัย - แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน เสื้อต้องปักชื่อ สกุล อักษรย่อของ โรงเรียน ทุกวันศุกร์ต้องสวมเสื้อด้วย ผ้าพื้นเมืองหรือเสื้อม่อฮ่อม - นักเรียนหญิงที่ไว้ผมยาวต้องมีมัดรวบ ให้เรียบร้อยและผูกด้วยผ้าสีดำหรือน้ำ เงิน - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวเคารพธง ชาติ ทำกิจกรรมหน้าเสาธง - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวต่อคิว ตามลำดับก่อนหลังเพื่อรับอาหาร และซื้อของที่สหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียน	-นักเรียนชายบางคนไม่สวมรองเท้า ผ้าใบชอบเหยียบรองเท้า ไม่ใส่ เข็มขัด ไม่เอาชายเสื้อใส่ในกางเกง ชอบใส่กางเกงเอวต่ำ ส่วนนักเรียน หญิงสวมกระโปรงเหนือเข่า ทำผมสี ตามแฟชั่น สวมถุงเท้าสั้นไม่ปิดตาตุ่ม - นักเรียนชายบางคนไม่เข้าแถวทำ กิจกรรมหน้าเสาธง หลบอยู่ใน ห้องน้ำ ห้องเรียน แปลงเกษตร - ในช่วงโมงสุดท้ายของวันศุกร์ มี นักเรียนบางคนไม่เข้าร่วมประชุมแอบ หนีกลับบ้าน - นักเรียนบางคนชอบแข่งคิวรับ สิ่งของ
	2. ด้านความรับผิดชอบ - นักเรียนทุกระดับชั้นจะได้รับ มอบหมายให้รับผิดชอบทำความสะอาด รดน้ำดอกไม้ ต้นไม้ ในจุดที่มอบหมาย ให้โดยจัดทำเป็นกลุ่มสี	- นักเรียนรุ่นพี่ไม่รับผิดชอบเขตที่ ได้รับมอบหมาย ปล่อยให้รุ่นน้องทำ กันเอง บางคนชอบแกล้งหยอกล้อ เพื่อนเวลาทำงานร่วมกัน - บางคนไม่ช่วยเหลือเพื่อนทำความสะอาด ห้อง
	3. ด้านความมีเมตตากรุณา - นักเรียนจัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ร่วมกับโรงเรียนบริจาค สิ่งของแก่ผู้เดือดร้อน มีความเมตตาต่อ สัตว์ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น	- ไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียน จัดขึ้น ชอบรังแกสุนัข ยิ่งกึ่งก่าที่ อาศัยอยู่ในโรงเรียน รุ่นพี่ชอบกลั่น แกล้งรุ่นน้อง

ตาราง 3 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม	สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม
	<p>4. ด้านความกตัญญูตเวที</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครู - แสดงความเคารพ ต่อครู อาจารย์ มีกริยามารยาทที่อ่อนน้อมอย่างสม่ำเสมอ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนบางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครูที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น - นักเรียนชายบางคนแสดงกิริยาก้าวร้าวต่อครู อาจารย์
<p>3. จังหวัดร้อยเอ็ด</p> <p>3.1 โรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลสารศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง</p>	<p>1. ด้านความมีระเบียบวินัย</p> <ul style="list-style-type: none"> - แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน เสื้อต้องปกคอ สกุด อักษรย่อของโรงเรียน ทุกวันศุกร์ต้องสวมเสื้อด้วยผ้าพื้นเมืองหรือเสื้อม่อฮ่อม นักเรียนชายต้องสวมรองเท้าผ้าใบ นักเรียนหญิงที่ไว้ผมยาวต้องมัดรวบให้เรียบร้อยและผูกด้วยผ้าสีดำหรือน้ำเงิน - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวเคารพธงชาติ ทำกิจกรรมหน้าเสาธงทุกเช้า 	<ul style="list-style-type: none"> -นักเรียนชายบางคนไม่สวมรองเท้าผ้าใบชอบเหยียบรองเท้า ไม่ใช่เข็มขัด ไม่เอาชายเสื้อใส่ในกางเกง ชอบใส่กางเกงเอวต่ำ ส่วนนักเรียนหญิงสวมกระโปรงเหนือเข่า ทำผมสีตามแฟชั่น สวมถุงเท้าสั้นไม่ปิดตาตุ่ม - นักเรียนชายบางคนไม่เข้าแถวทำกิจกรรมหน้าเสาธง หลบอยู่ในห้องน้ำ ห้องเรียน แปลงเกษตร
	<p>2. ด้านความรับผิดชอบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกระดับชั้นจะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบทำความสะอาดรดน้ำดอกไม้ ต้นไม้ แปลงผัก ในจุดที่ได้รับมอบหมายโดยจัดแบ่งเขตรับผิดชอบตามกลุ่มสี - ในห้องเรียนแบ่งกลุ่มกันทำความสะอาดห้องเรียน - หลังเลิกเรียนนักเรียนต้องปิดไฟ พัดลม ประตู หน้าต่าง 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนรุ่นพี่ไม่รับผิดชอบเขตที่ได้รับมอบหมาย ปล่อยให้รุ่นน้องทำกันเอง บางคนชอบแกล้งหยอกล้อเพื่อนเวลาทำงานร่วมกัน - บางคนไม่ช่วยเหลือเพื่อนทำความสะอาดห้องเรียน - นักเรียนบางคนไม่เก็บอุปกรณ์การเรียนให้เรียบร้อย ไม่ปิดประตู หน้าต่างห้องเรียนเวลาเลิกเรียน

ตาราง 3 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม	สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม
	<p>3. ด้านความมีเมตตากรุณา</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกเข้าร่วมโครงการเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง - นักเรียนช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม แผ่นดินไหว บริจาคเสื้อผ้า ข้าวสาร อาหารแห้ง แก่เพื่อน <p>นักเรียนที่ประสบปัญหาและเดือดร้อนในพื้นที่ห่างไกล</p>	<p>-นักเรียนบางคนไม่สนใจที่จะร่วมบริจาคสิ่งของ แบ่งปันช่วยเหลือให้ผู้อื่นที่เดือดร้อน บางคนชอบยืมยืม ก้าว รั้ง แก่สุนัขที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน</p>
	<p>4. ด้านความกตัญญูกตเวที</p> <ul style="list-style-type: none"> - โรงเรียนและนักเรียนร่วมกันจัดกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครู เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความกตัญญูต่อครู อาจารย์ 	<p>-นักเรียนบางคนแสดงกริยาวาจาก้าวร้าวต่อครู อาจารย์ บางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ</p>
<p>3.2 โรงเรียนไทยรัฐ 101 เฉลิมพระเกียรติ ตำบลหนองแขวง อำเภอสวีรัมย์</p>	<p>1. ด้านความมีระเบียบวินัย</p> <ul style="list-style-type: none"> - แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน เสื้อต้องปักชื่อ สกุล อักษรย่อของโรงเรียน ทุกวันศุกร์ต้องสวมเสื้อด้วยผ้าพื้นเมืองหรือเสื้อม่อฮ่อม นักเรียนชายต้องสวมรองเท้าผ้าใบ นักเรียนหญิงที่ไว้ผมยาวต้องมัดรวบให้เรียบร้อยและผูกด้วยผ้าสีดำหรือน้ำเงิน - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวเคารพธงชาติ ทำกิจกรรมหน้าเสาธงทุกเช้า - ทุกวันศุกร์ในช่วงสัปดาห์สุดท้ายนักเรียนต้องเข้าห้องประชุมร่วมกันทุกชั้นเรียน 	<p>-นักเรียนชายบางคนไม่สวมรองเท้าผ้าใบชอบเหยียบรองเท้า ไม้ใส่เข็มขัด ไม่เอาชายเสื้อใส่ในกางเกง ชอบใส่กางเกงเอวต่ำ ส่วนนักเรียนหญิงสวมกระโปรงเหนือเข่า ทำผมสีตามแฟชั่น สวมถุงเท้าสั้นไม่ปิดตาตุ่ม</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนชายบางคนไม่เข้าแถวทำกิจกรรมหน้าเสาธง หลบอยู่ในห้องน้ำ ห้องเรียน แปลงเกษตร

ตาราง 3 (ต่อ)

พื้นที่วิจัย	สภาพปัจจุบันด้านคุณธรรมจริยธรรม	สภาพปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม
	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกคนต้องเข้าแถวต่อคิวตามลำดับก่อนหลังเพื่อรับสิ่งของต่าง ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ในช่วงโมงสุดท้ายของวันศุกร์ มีนักเรียนบางคนไม่เข้าร่วมประชุม แอบหนีกลับบ้าน - นักเรียนบางคนชอบแข่งคิวรับสิ่งของ
	<p>2. ด้านความรับผิดชอบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกระดับชั้นจะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบทำความสะอาด รดน้ำดอกไม้ ต้นไม้ แปลงผัก ในจุดที่มอบหมายให้โดยจัดแบ่งเขตรับผิดชอบตามกลุ่มสี - ในห้องเรียนแบ่งกลุ่มกันทำความสะอาดห้องเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนรุ่นพี่ไม่รับผิดชอบเขตที่ได้รับมอบหมาย ปล่อยให้รุ่นน้องทำกันเอง บางคนชอบแกล้งหยอกล้อเพื่อนเวลาทำงานร่วมกัน - บางคนไม่ช่วยเหลือเพื่อนทำความสะอาดห้อง
	<p>3. ด้านความมีเมตตากรุณา</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนจัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ร่วมกับโรงเรียนบริจาคสิ่งของแก่ผู้เดือดร้อน มีความเมตตาต่อสัตว์ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น ไม่ช่วยเหลือน้อง ๆ เวลาข้ามถนน ชอบรังแกสุนัข ยิ่งกึ่งก่าที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน รุ่นพี่ชอบกลั่นแกล้งรุ่นน้อง
	<p>4. ด้านความกตัญญูกตเวที</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรม วันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครู - แสดงความเคารพ ต่อครู อาจารย์ มีกิริยามารยาทที่อ่อนน้อมอย่างสม่ำเสมอ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนบางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครูที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น - นักเรียนชายบางคนแสดงกิริยาก้าวร้าวต่อครู อาจารย์

สรุป เด็กและเยาวชนภาคอีสานมีปัญหาด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีเมตตากรุณา และด้านความกตัญญูกตเวที ดังนี้

ด้านความมีระเบียบวินัย พบว่าเด็กและเยาวชนในภาคอีสานบางกลุ่มมีการแต่งกายไม่ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน ไม่เข้าแถวเคารพธงชาติหรือทำกิจกรรมหน้าเสาธง

ด้านความรับผิดชอบ พบว่า เด็กและเยาวชนในภาคอีสานบางกลุ่มไม่ชอบทำการบ้านตามที่ได้รับมอบหมายจากครู อาจารย์ ผู้สอน ไม่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับได้มอบหมาย

ด้านความมีเมตตากรุณา พบว่า เด็กและเยาวชนในภาคอีสานบางกลุ่มชอบรังแกเพื่อนและรังแกสัตว์ที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน ไม่ช่วยเหลือเพื่อนที่ได้รับความเดือดร้อนและขาดแคลน

ด้านความกตัญญูกตเวทิตะ พบว่า เด็กและเยาวชนในภาคอีสานบางกลุ่มไม่ให้ความเคารพต่อครู อาจารย์ ไม่เข้าร่วมกิจกรรมวันครู วันพ่อ และวันแม่

ตอนที่ 3 การอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

จากปัญหาของเด็กและเยาวชนในภาคอีสานที่ยังขาดคุณธรรม จริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีเมตตากรุณา และด้านความกตัญญูกตเวทิตะ ดังนี้

ด้านความมีระเบียบวินัย พบว่าเด็กและเยาวชนในภาคอีสานบางกลุ่มมีการแต่งกายไม่ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน ไม่เข้าแถวเคารพธงชาติหรือทำกิจกรรมหน้าเสาธง

ด้านความรับผิดชอบ พบว่า เด็กและเยาวชนในภาคอีสานบางกลุ่มไม่ชอบทำการบ้านตามที่ได้รับมอบหมายจากครู อาจารย์ ผู้สอน ไม่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับได้มอบหมาย

ด้านความมีเมตตากรุณา พบว่า เด็กและเยาวชนในภาคอีสานบางกลุ่มชอบรังแกเพื่อนและรังแกสัตว์ที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน ไม่ช่วยเหลือเพื่อนที่ได้รับความเดือดร้อนและขาดแคลน

ด้านความกตัญญูกตเวทิตะ พบว่า เด็กและเยาวชนในภาคอีสานบางกลุ่มไม่ให้ความเคารพต่อครู อาจารย์ ไม่เข้าร่วมกิจกรรมวันครู วันพ่อ และวันแม่

จากปัญหาทั้ง 4 ด้านที่เด็กและเยาวชนในภาคอีสานยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง จึงมีการนำนิทานพื้นบ้านที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม คือเรื่อง คือ พญาคันคาก ท้าวกำกาดำ นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ไปประกอบในการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรมในด้านความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความมีเมตตากรุณา และด้านความกตัญญูกตเวทิตะ และ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน พบว่าปัญหาของนิทานพื้นบ้านที่นำไปใช้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ที่มีเนื้อเรื่องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีเมตตากรุณา และด้านความกตัญญูกตเวทิตะ จำนวน 4 เรื่องคือ พญาคันคาก ท้าวกำกาดำ นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ จากสภาพปัญหาของนิทานพื้นบ้านที่พบคือ ผู้นำไปใช้ หรือผู้เล่านิทานพื้นบ้านนำไปใช้ไม่ตรงกับปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชน ขาดวัสดุ สื่ออุปกรณ์ในการเล่า ไม่มีความชำนาญและขาดประสบการณ์ในการเล่า เนื้อเรื่องของนิทานเปลี่ยนไปจากเดิมเพื่อให้ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ทำให้ผู้ฟังจินตนาการไม่ออกตามเนื้อเรื่องของนิทาน ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย ไม่สนใจฟัง อีกทั้งในปัจจุบันเด็กและเยาวชนหันไปเล่นเกมสื่อกด เกมสื่อบอร์ด เกมมือถือ ดูหนัง ดูละครมากขึ้น จึงทำให้เด็กและเยาวชนไม่นิยมฟังนิทานพื้นบ้าน

เพื่อให้คุณค่าและความสำคัญของนิทานพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนไม่ให้หายไปจากชุมชนตามอายุขัยของผู้เล่าและสูญหายไป และให้เด็กและเยาวชนได้หันมาสนใจนิทานพื้นบ้านมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้จัดทำกรรณสูตกลุ่มขึ้นเพื่อหาวิธีการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็ก และเยาวชน ภาคอีสาน โดยเชิญกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้ ประชาชนชาวบ้าน ครู

อาจารย์ พระสงฆ์ นักเล่านิทาน ผู้ฟังนิทาน มาหาข้อสรุปเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กเยาวชน ผลจากการสนทนากลุ่มได้มีผู้ให้ข้อเสนอแนะดังนี้

พระคมสันต์ อภินันโท ได้เสนอว่า ปัจจุบันนิทานพื้นบ้านที่ปรากฏอยู่ในใบลานที่ทางวัดหรือชาวบ้านบางคนเก็บไว้ซึ่งจารเป็นอักษรธรรม แนะนำให้หาอาสาสมัครที่อ่านอักษรธรรมนำนิทานที่ปรากฏอยู่ในใบลานมาคัดลอกเป็นภาษาไทยแล้วจัดพิมพ์บันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์หรือเขียนเป็นหนังสือตำรา หรือรวบรวมขึ้นรูปเล่มของนิทานพื้นบ้าน

นายบุญเลิศ สารวาสดี ได้เสนอว่า ให้นำนิทานพื้นบ้านที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับความดี ความกตัญญูกตเวที มาทำแสดงเป็นละครโดยให้คณะหมอลำ หรือคณะหนังประโมทัย เป็นผู้จัดทำและบันทึกลงในแผ่นวีซีดี

คุณยายเสาร์ สวัสดิ์แวงคอง ได้เสนอว่า ให้มีการจัดตั้งชมรมคนรักนิทานพื้นบ้านในท้องถิ่น ให้สมาชิกในชมรมรวบรวมนิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานในชุมชน แล้วนำมาถอดข้อความเขียนเป็นภาษาไทย ให้ผู้ที่มีความสามารถในการเล่านิทานพื้นบ้าน นำนิทานพื้นบ้านไปเล่าออกอากาศสถานีวิทยุชุมชน หอกระจายข่าวหมู่บ้าน

นางแก้วฟ้า ภูฎุกเงิน ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ในเทศกาลงานประเพณีที่สำคัญ เช่น เทศกาลสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญมหาชาติ ให้ชุมชน โรงเรียน หน่วยงานองค์กรท้องถิ่น ชมรมคนรักนิทานพื้นบ้าน ประสานงานกันจัดกิจกรรมเวทีเล่านิทานพื้นบ้านขึ้น พร้อมทั้งเชิญชวนให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้คนในท้องถิ่นในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่น ที่ต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้นิทานพื้นบ้านคงอยู่ต่อไป อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น

นายภูมิพัฒน์ บุญคำมี ได้เสนอแนะว่า ให้มีการจัดทำโครงการสมุดภาพนิทานพื้นบ้าน โดยโรงเรียนขอความร่วมมือและประสานงานกับปราชญ์ชาวบ้าน นักเล่านิทาน พระสงฆ์ ร่วมกันคัดเลือกนิทานพื้นบ้านที่มีคติสอนใจ มีสาระที่มีคุณค่า มีอิทธิพลต่อความคิดและจินตนาการของเด็กและเยาวชนในทางสร้างสรรค์ จัดทำต้นฉบับพร้อมภาพประกอบในรูปแบบของสมุดภาพนิทานที่อ่านได้อย่างเพลิดเพลินและเข้าใจง่าย

นายประสงค์ บาลลา ได้เสนอแนะว่า ให้โรงเรียนจัดกิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้านขึ้น ในวันสำคัญเช่น วันเด็ก วันสุนทรภู่ วันภาษาไทย จัดการประกวดให้รางวัลแก่เด็กนักเรียนที่เล่านิทานพื้นบ้าน เชิญนักเล่านิทาน ปราชญ์ ผู้รู้ พระสงฆ์ หน่วยงานในท้องถิ่น ชุมชน เข้าร่วมในกิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้าน และมอบรางวัลให้กับผู้เล่านิทานพื้นบ้านที่ชนะการประกวด กิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้านเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน คนรุ่นใหม่ได้เห็นความสำคัญและคุณค่าของนิทานพื้นบ้านเพื่อไม่ให้ขาดหายไปตามยุคตามสมัย เป็นการจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจในนิทานพื้นบ้าน

นายพงศ์พันธุ์ แพงโพนทอง ได้เสนอแนะให้ครู นักเรียน ช่วยกันรวบรวมนิทานพื้นบ้านที่เป็นลายลักษณ์อักษร มาจัดทำเป็นรูปเล่มรวมนิทาน เก็บรักษา เผยแพร่ไว้ในแหล่งเรียนรู้เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ศาลากลางหมู่บ้าน เป็นต้น ให้ครู นักเรียน นักเล่านิทาน บันทึกเนื้อเรื่องของนิทานพื้นบ้านไว้ในแผ่นซีดีเครื่องคอมพิวเตอร์ และเขียนบันทึกลงเป็นหนังสือรวมเล่ม

จากการสนทนากลุ่มพบว่ามียุทธศาสตร์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในหลายรูปแบบ โดยนำนิทานพื้นบ้านทั้ง 4 เรื่อง คือ ท้าวกำกาดำ พญาคั่นคาก นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ให้หมอลำกลอน หมอลำเรื่อง ลำนิทานพื้นบ้าน ทั้ง 4 เรื่องลงในแผ่นซีดี จัดกิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้านขึ้นในวันสำคัญเช่น วันเด็ก วันสุนทรภู่ วันภาษาไทย เชิญนักเล่านิทาน ประชาชน ผู้รู้ พระสงฆ์ หน่วยงานในท้องถิ่น ชุมชน เข้าร่วมใน กิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้าน รวบรวมนิทานพื้นบ้านที่เป็นลายลักษณ์อักษร มาจัดทำเป็นรูปเล่มรวม นิทาน เก็บรักษา เผยแพร่ไว้ในแหล่งเรียนรู้

เมื่อได้ข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน แล้วผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มจึงได้เลือกให้มีการ นำนิทานพื้นบ้านมาจัดทำเป็นหนังสือรวมนิทานพื้นบ้านประกอบภาพวาดสี และนำนิทานพื้นบ้านที่มี รูปภาพประกอบมาเล่านิทานประกอบภาพบันทึกลงในแผ่นซีดีโดยตัวผู้เล่าคือผู้วิจัย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำนิทานพื้นบ้านที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมทั้ง 4 เรื่อง คือ ท้าวกำกาดำ พญาคั่นคาก นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ จัดทำเป็นหนังสือรวมนิทาน พื้นบ้านประกอบภาพ และเล่านิทานประกอบภาพบันทึกลงในแผ่นซีดี โดยมีกระบวนการและขั้นตอนดังนี้

1. กระบวนการจัดทำหนังสือรวมนิทานพื้นบ้านประกอบภาพ มีดังนี้

1.1 ด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยนำเนื้อเรื่องของนิทานทั้ง 4 เรื่องคือ ท้าวกำกาดำ พญาคั่นคาก นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ มาปรับปรุงเรื่องภาษาให้อ่านและเข้าใจง่าย

1.2 ด้านเทคนิค

นำเนื้อเรื่องนิทานทั้ง 4 เรื่องคือ ท้าวกำกาดำ พญาคั่นคาก นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ มาวาดภาพสอดแทรกประกอบเรื่องราวของนิทานโดยเป็นภาพสี การให้สีของ ภาพจะเน้นให้สบายตาเวลาอ่าน ปรับขนาดของตัวอักษรให้เหมาะสมและอ่านง่าย เพื่อให้หน้าสนใจและ อยากอ่าน นิทานประกอบภาพสีทั้ง 4 เรื่องปรากฏดังนี้

นิทานเรื่องท้าวกำกาดำ

แต่ก่อนนานมาแล้ว มีสามีภรรยาคนหนึ่ง ได้อยู่กินร่วมชีวิตกันมาเป็นเวลาหลายปี แต่ยังไม่ มีลูกไว้สืบสกุล สามีจึงปรึกษากับภรรยาว่า

“นี่แม่ นาง พี่เห็นว่าเราก็คืออยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ก็ยังไม่ลูกสักที น้องไม่ยอมมี ลูกไว้สืบสกุลของเราหรือ” สามีถามทิ้งท้าย

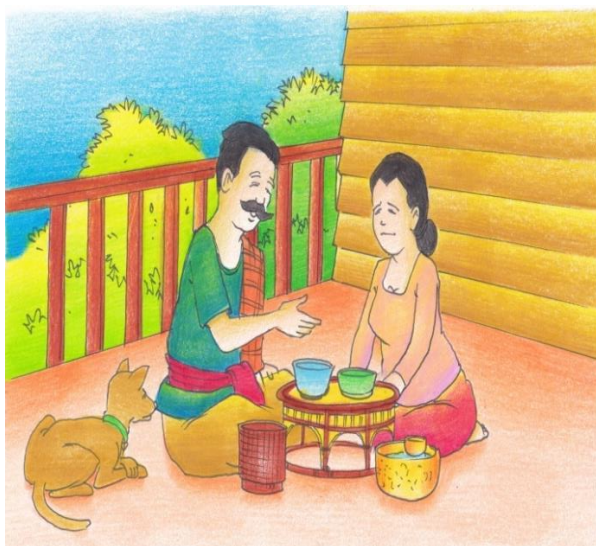
“น้องก็เช่นกัน การไม่มีลูกก็เท่ากับขาดคนสืบสกุลใช่ไหม” ภรรยาพูดกับสามี

“ถ้าอย่างนั้นเราไปบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอลูกดีไหม” สามีชวนเมื่อรู้ว่าภรรยาก็อยากมีลูก ด้วยเช่นกัน

“ไปก็ไปสิจ๊ะ เพื่อเราจะได้มีลูกไว้สืบสกุลกัน” ภรรยาตอบตกลง

เมื่อปรึกษากันแล้ว ทั้งสองจึงไปบนบานต่อศาลเทพารักษ์ที่เป็นศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

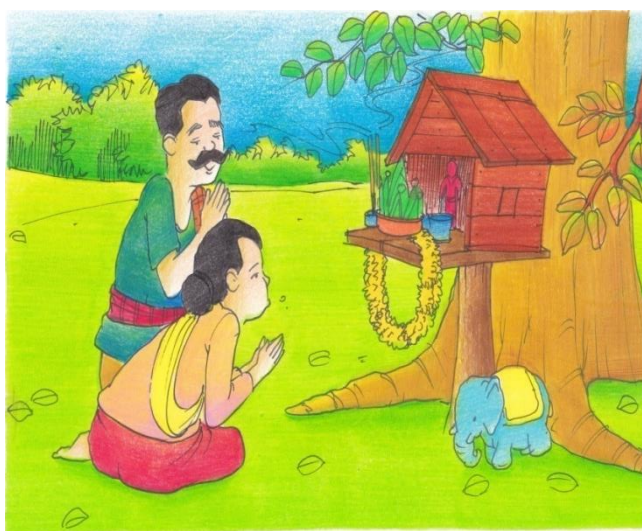

ภาพประกอบ 49 สามี ภรรยา ปรีชากันเรื่องอยากมีลูก

“สาธุ ข้าแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้มีอิทธิฤทธิ์ ข้าพเจ้าทั้งสองได้แต่งงานอยู่กันมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว จนปานนี้ยังไม่มีลูกสืบสกุลเลย ข้าพเจ้าทั้งสองจึงได้ตั้งใจมาขอลูกจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จงโปรดประทานลูกให้พวกข้าพเจ้าสมความตั้งใจด้วยเถิด” ผู้เป็นสามีได้นั่งประนมมือขอและภรรยาก็ได้อธิษฐานขอเช่นกัน

“เราคงจะสมหวังนะที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์คงเมตตาเรา” ภรรยาได้จูงมือสามีกลับบ้านพร้อมกับพูดให้กำลังใจ อยู่ต่อมาจากนั้นไม่นาน คืนหนึ่ง ภรรยานอนฝันไม่รู้ว่าจะเป็นเช่นไร

ภาพประกอบ 50 สามี ภรรยา ไปขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประทานลูกให้

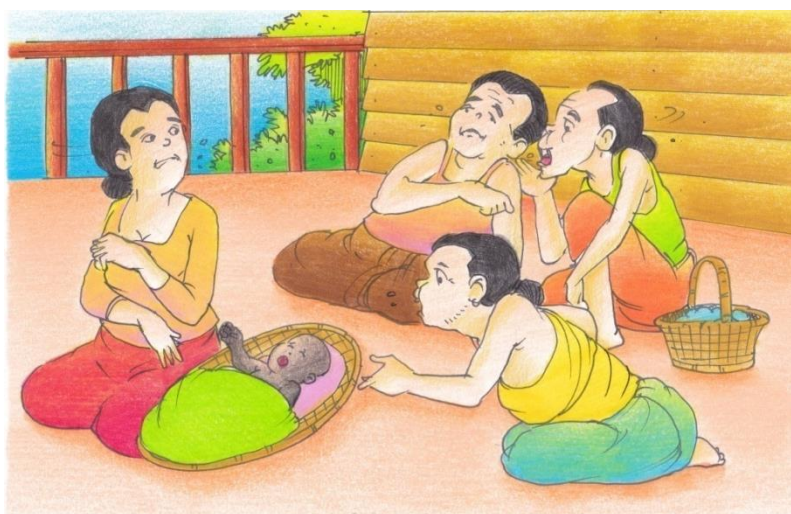

พี่เมื่อคืนน้องได้ฝันว่ามีลูกแก้วสวยงามมากตกเข้าปากแต่แล้วลูกแก้วก็ลอยหนีไปส่องสว่างที่อื่น” ภรรยาได้ปรึกษาสามีในตอนเช้า

สามีก็ไม่ได้พูดกับภรรยาว่าอย่างไร แต่นึกในใจว่าคงจะได้รับสิ่งดี ๆ ในไม่ช้า และแอบพอใจลึกๆ

จากนั้นไม่นานผู้เป็นภรรยาก็ตั้งครรภ์และคลอดลูกออกมาเป็นผู้ชายมีผิวสีดำเหมือนกา แม้จะมีลูกชายสมใจ แต่มารดาหาความพอใจไม่ เพราะลูกชายเกิดมามีความแปลกประหลาดไม่เหมือนชาวบ้านเขา ชาวบ้านเอาไปชุบชิบนิินทา ต่างๆ นานา

“มันต้องเป็นเวรกรรมแต่ชาติปางก่อน พ่อแม่คงทำบาปไว้มากลูกจึงเกิดมาดำอย่างนั้น”

ภาพประกอบ 51 ชาวบ้านชุบชิบนิินทาว่าเด็กเกิดมาตัวดำไม่เหมือนชาวบ้าน

“ข้าว่าในอดีตมันต้องเป็นคนใจดำ อาจทำชั่วมาก่อนจึงได้ลูกดำมากขนาดนั้น”

คำนิินทาของชาวบ้าน ยิ่งนานวันการชุบชิบนิินทาของชาวบ้านปากต่อปากกระจายไปทั่วบ้านทั่วเมืองนำความอับอายมาสู่พ่อแม่

ผู้เป็นมารดารู้สึกละอายที่ต้องมีลูกชายรูปชั่ว ตัวดำ จนนางอดทนไม่ไหวถึงกับเอ่ยปากกับผู้เป็นสามีว่า

“พี่...น้องคงเลี้ยงลูกคนนี้ไม่ไหวแล้ว เลี้ยงมันไว้ถึงวันจะอับอายขายหน้า ผู้คนในหมู่บ้านนิินทาไปต่าง ๆ นานา หว่าว่าเป็นคนชั่ว กาลีบ้าน กาลีเมือง อยู่ไปจะทำความเดือดร้อน” สามีไม่พูดอะไร ได้แต่นั่งคิด ภรรยาเห็นสามีไม่พูดอะไรจึงพูดขึ้นด้วยเสียงอันดัง

“จะเอามันไปทิ้งลงน้ำ ให้มันตายไปเป็นอาหารของปลาของปู” เมื่อภรรยาพูดอย่างนั้นสามีก็พูดกับภรรยาด้วยเสียงอ่อนนุ้ม

“ชาวบ้านชาวเมืองจะพูดอย่างไรก็ช่างเขาปะไร น้องจะไปเดือดร้อนทำไม ถึงตัวมันจะดำ ก็มีแขน ขา หู ตา ครบทุกอย่าง ถึงอย่างไรมันก็เป็นลูกของเราที่ขอมมาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ น้องน่าจะดีใจเสียอีก” ผู้เป็นสามีตั้งอย่างไม่เห็นด้วย

“ถึงอย่างไรฉันจะพยายามกำจัดมันไป ทนไม่ไหวแล้ว” ภรรยาเถียงอย่างมีอารมณ์และเกลียดลูกคนนี้

“พี่ว่าเลี้ยงเขาไว้เถอะ สงสารเขาอะ เขาคงไม่เลวร้ายเหมือนปากชาวบ้านหรอกนะ เลี้ยงไว้เถอะ” สามีพูดแย้งและให้เหตุผล

ฝ่ายภรรยาเมื่อเห็นว่าสามีไม่เห็นด้วยจึงคิดอุบายหาทางกำจัดกุมารน้อยรูปชั่วตัวดำ โดยไปให้สินบนกับโหรประจำบ้านให้ทำนายทายทักไปในทางไม่ดี เพื่อให้สามีของนางเชื่อตามนั้น

“พี่ น้องว่าเราไปให้โหรทำนายลูกเราว่าจะเป็นอย่างไรดีไหม” นางชวนสามี สามีคิดนิดหนึ่งและคิดว่าลูกของเขาน่าจะเป็นคนดีมีวาสนา สักครูจึงตอบไปว่า

“ก็ดีเหมือนกันจะได้เลิกแครงใจ เพราะโหรคนนี้ทำนายแม่น” แล้วทั้งสองก็ไปขอให้โหรมาทำนายลูกของตัวเองว่าจะดีหรือไม่อย่างไร

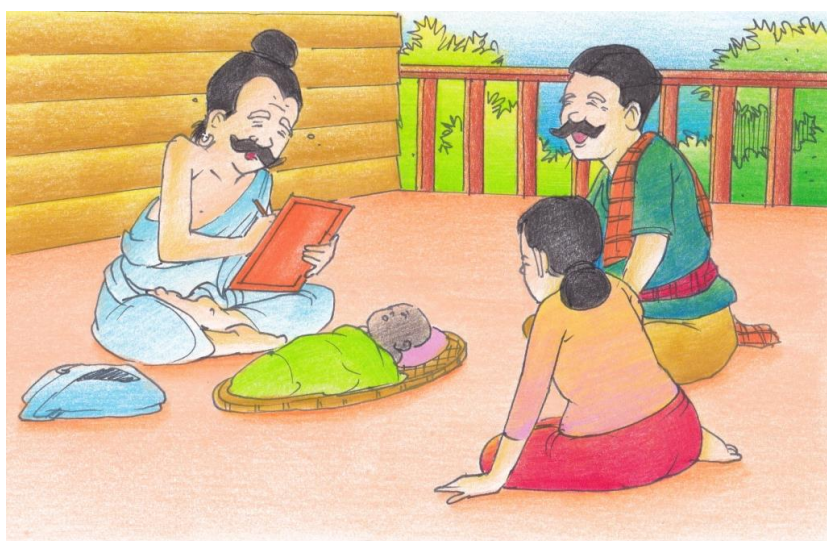
โหรมาที่บ้านของสามี ภรรยา จัดทำพิธีพอสสมควร แล้วให้นำกุมารน้อยมาไว้ตรงหน้า แล้วถามถึงวัน เดือน ปีและเวลาตกฟาก ฝ่ายผู้เป็นภรรยาก็ขอให้โหรทราบทุกประการ ส่วนผู้เป็นสามีก็คอยนั่งฟังโหรจะทำนายใจจดใจจ่อ ใจก็ปรารถนาให้ทำนายไปในทางที่ดีเพราะเขารักและสงสารลูกของเขามาก แม้จะเกิดมาตัวดำปีเหมือนอีกา หรือเหมือนถ่านก็ตามที

ฝ่ายโหรเมื่อได้เวลาเกิดและยามตกฟากของเด็กดำแล้ว ก็ขีดเขียนกระดาษชนวนเพื่อคำนวณถึงชะตาราசி

“เด็กดำคนนี้เป็นคนมีบุญญาธิการ มีวาสนาส่งส่ง ต่อไปจะได้ครองบ้านครองเมือง” โหรอุทรในใจแต่สินบนทำให้โหรต้องทำนายไปตามต้องการของผู้เป็นแม่

“โอ้...กุมารน้อยตัวดำเกิดมาในฤกษ์เป็นกาลกนิแท้ ๆ จะนำภัยพิบัติมาสู่พ่อแม่ ชื่นเลี้ยงไว้มีแต่จะทำให้ลำบากทุกข์เข็ญขนาดพ่อแม่จะมีอันเป็นไป เฮ้อ! กุมารน้อยช่างเกิดมามีกรรมน่าสงสารแท้ ๆ” ตอนท้ายโหรแกล้งบิบเสียงให้สมจริงสมจัง

“นี่...พ่อโหรคำนวณไม่ผิดพลาดแน่นอน” ผู้เป็นพ่อสงสัย สงสารและเป็นห่วงลูกชายตัวดำ “รับรองว่าลูกต้องทุกประการ จะทำอย่างไรก็ทำเถอะ” โหรยืนยันอีกครั้ง

ภาพประกอบ 52 โหรทำนายว่าเด็กเป็นกาลีบ้านกาลีเมือง

“ก็คงจะเป็นตามที่พ่อโหรทำนายนะพ่อ คงทำนายไม่ผิดพลาดหรอก ผู้เป็นภรรยาพูดออกมาอย่างสนใจ แต่ระงับอารมณ์ดีใจไว้”

ผู้เป็นพ่อถึงจะรักและสงสารลูกน้อยตัวดำขนาดไหน ก็คงจะฝืนคำทำนายไม่ได้ คำว่า “ภัยพิบัติ” และ “กาลกิณี” และพ่อแม่จะมีอันเป็นไป หมายถึงสิ่งชั่วร้ายจะต้องเกิดกับครอบครัวในอนาคต เป็นอับมงคลคงเลี่ยงไว้ไม่ได้แล้ว

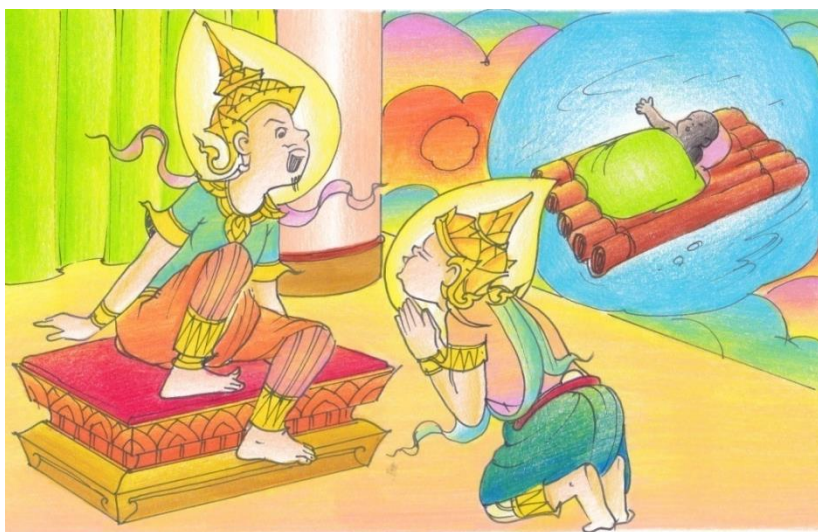
“เราเอาตัวกาลกิณีนี้ไปทิ้งโนแพแล้วให้ลอยไปตายข้างหน้านะพ่อ” ผู้เป็นภรรยาพูดเชิงปรึกษา

ผู้เป็นพ่ออุ้มลูกน้อยขึ้นมาทอดอย่างทะนุถนอม อาลัยอาวรณ์ พุดออกไปพร้อมน้ำตาว่า

“ลูกตัวดำที่รัก พ่อไม่มีโอกาสได้เลี้ยงดูเจ้าคงเป็นเวรกรรมแต่ปางก่อน ขอให้เจ้าจงรักษาตัวให้ตลอดปลอดภัย ขอให้เทวดาฟ้าดินคุ้มครอง ถ้าเรามีวาสนาและเกิดมาเป็นพ่อลูกกันเราคงได้พบกันอีก ลาก่อน...ลูกรักของพ่อ”

จากนั้นมารดาผู้ใจร้ายก็ได้ผูกกุมารน้อยนอนไว้บนแพแล้วปล่อยให้สายน้ำพาไป

ผู้เป็นพ่อนั่งดูกุมารน้อยลอยตามลำน้ำไปจนลับตาด้วยความอาลัยพร้อมกับภาวนาให้ลูกตลอดปลอดภัยแพนำกุมารน้อยลอยตากแดดตากฝนไป 7 วัน 7 คืนร้อนถึงพระอินทร์บนสรวงสวรรค์ ทิพยอาสาณ์เคยอ่อนนุ่มกลับแข็งกระด้าง

ภาพประกอบ 53 พระอินทร์อยู่บนสรวงสวรรค์เห็นเด็กลอยแพตามน้ำ

“เอ...วันนี้มีเหตุเดือดร้อนเกิดขึ้นใตหนองทิพยอาสาณ์เราจึงแข็งกระด้างอย่างนี้” ท่านจึงสอดส่องลงมายังเบื้องล่างก็เห็นกุมารน้อยถูกลอยแพตามกระแสน้ำท่านจึงสอดส่องลงมาเบื้องล่างก็เห็นกุมารน้อยถูกลอยแพตามกระแสน้ำ

“ไม่ได้ ไม่ได้ จะปล่อยกุมารน้อยทนทุกข์ทรมานอย่างนี้ไม่ได้จะตายเสียเปล่า จำต้องลงไปช่วยแล้ว” พระอินทร์จึงบันดาลให้แพลอยไปติดใกล้อุทยานของพระราชามือหนึ่ง ป้ายวันนั้นยายแพงศรีคนเฝ้าอุทยานลงมาอาบน้ำที่ท่าน้ำพบแพลอยติดอยู่ใกล้ท่าน้ำและบนแพมีกุมารน้อยตัวดำป็นอนอยู่ เขาจึงไปอุ้มมาด้วยความเอ็นดู

“โอ้...กุนารน้อย เจ้ามาได้ยังไง ใครหนอ ช่างใจร้ายทิ้งเจ้ามาอย่างนี้ บาปกรรม บาปกรรมเจ้าคงจะหิวมากแล้ว”

ยายแพงศรีจึงนำกุนารน้อยไปเลี้ยงไว้ที่กระท่อมในอุทยาน “โอ้...เจ้านี่เกิดมาตัวดำ ดำเหมือนนีกา ดำเหมือนถ่านยายจะตั้งชื่อให้นะ ชื่ออะไรดีหนอ”

ยายแพงศรีคิดอยู่ครู่หนึ่งว่าจะตั้งชื่ออย่างไรจึงจะสมรูปสมร่าง ในที่สุดก็คิดได้ จึงร้องออกมาว่า....

“เออ...ข้าคิดออกแล้ว ข้าเกิดมาตัวดำ ดำเหมือนนีกา ดำเหมือนถ่าน ชื่อว่า ท้าวกำกาดำก็แล้วกัน” ท้าวกำกาดำเจริญเติบโตขึ้นมาเพราะยายแพงศรีและตาคำคนเฝ้าอุทยานของพระราชชาติเลี้ยงดูมา โดยให้อยู่แต่ในสวน ไม่ให้ออกไปไหนเพราะกลัวว่าคนจะรังเกียจและว่ากาลีบ้านกาลีเมือง จนกลายเป็นหนุ่มเขาเป็นคนขยันขันแข็งว่านอนสอนง่าย เป็นคนมีระเบียบวินัยจัดบ้านจัดสวนได้สวยงาม ช่วยตยายทำงานบ้านทุกอย่างไม่เคยเกี่ยง ปลูกต้นไม้ ดูแลต้นไม้ในอุทยานทุกอย่างเอาใจใส่ จนต้นไม้ในอุทยานไม่ว่าจะเป็นไม้ดอกไม้ผลเจริญงอกงามออกดอกติดผลจนถึงห้อยระยริน ตายายมีความภูมิใจในตัวเขามาก

ยายแพงศรีสอนให้ท้าวกำกาดำร้อยพวงมาลัย เพราะยายจะร้อยพวงมาลัยและนำไปถวายพระธิดาของพระราชชาติ ชื่อ “นางลุน” เป็นประจำ จนท้าวกำกาดำร้อยพวงมาลัย ได้อย่างสวยงามวิจิตรพิสดารเป็นที่พอใจของยายแพงศรีมาก

ภาพประกอบ 54 ท้าวกำกาดำร้อยพวงมาลัยเพื่อใหยายแพงศรีนำไปถวายนางลุน

“คุณยาย ต่อไปนี้คุณยายไม่ต้องร้อยพวงมาลัยแล้วนะ กาดำจะเป็นคนร้อยให้ ขอเพียงแต่คุณยายนำไปถวายพระธิดาพระราชชาติ “นางลุน” ให้ด้วยนะ” ท้าวกำกาดำพูดกับยายแพงศรีท้าวกำกาดำได้ร้อยพวงมาลัยฝากยายไปถวายนางลุนเป็นประจำ จนนางลุนเกิดความประทับใจและสงสัยว่าทำไมยายแพงศรีคนเฝ้าอุทยานจึงร้อยพวงมาลัยได้ประณีต วิจิตรพิสดารขึ้นทุกวัน

“ได้ยินคนเล่าลือว่าธิดานางสุนสวยมากใช้ไหมคุณยาย” ท้าวกำกาดำถามคุณยายด้วยความสนใจ แต่ยายไม่ได้สนใจฟัง ข้าเอาหูทวนลม

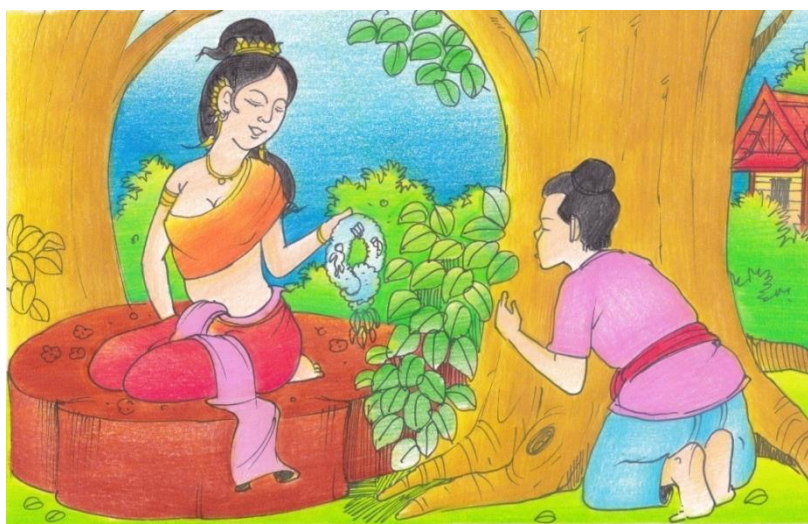
ท้าวกำกาดำมีความสนใจ เกิดความเสน่หานางสุน อยากพบหน้าสักครั้งหนึ่ง จะเหมือนคนล่าลือหรือไม่วันหนึ่งท้าวกำกาดำได้ร้อยมาลัยเป็นรูปชายหนุ่มกับหญิงสาวด้วยความวิจิตรพิสดาร และอธิษฐานให้นางสุนชอบและเสนาหาเขา

“คุณยาย ลูกได้ร้อยมาลัยเสร็จแล้ว วันนี้ลูกขออนุญาตติดตามยายเข้าวังเพื่อถวายพวงมาลัยแก่พระธิดาด้วยนะ” ท้าวกำกาดำอ่อนวอนยายแพงศรี

“ไม่ได้ ไม่ได้เด็ดขาด ห้วยายจะกระเด็นไม่รู้ตัว ตัวเองรูปชั่วตัวดำและแอบมาอยู่อุทยานโดยไม่ได้รับอนุญาต ห้ามคิด เลิกคิดได้เลย” ยายแพงศรีรีบพูดสวนขึ้นทันทีด้วยความตกใจ

วันนั้นยายแพงศรีก็นำพวงมาลัยไปกราบพระธิดานางสุนตามปกติ แต่หัวใจยังไม่หายหวั่นวิตก

“นางสุนได้รับมาลัยก็พอใจมาก มาลัยมีความสวยงาม วิจิตรพิสดารจนเกิดความไหลหลงชื่นชมฝีมือ ยายแพงศรี และได้มอบของกำนัลให้ยายแพงศรีมากมาย แล้วบอกว่าอยากออกไปชมอุทยานในวันพรุ่งนี้”

ภาพประกอบ 55 ท้าวกำกาดำแอบดูนางสุน

เมื่อยายแพงศรีกลับมา ก็ได้ปรึกษากับตาคำและ ท้าวกำกาดำ โดยวางแผนให้ท้าวกำกาดำไปหลบซ่อนอยู่ท้ายอุทยานอย่าให้นางสุนเห็น

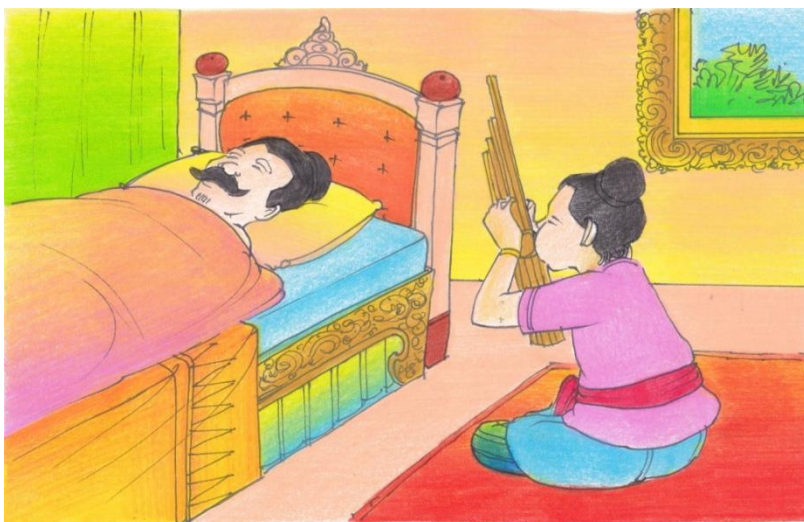
“กำกาดำเอ๋ย พรุ่งนี้พระธิดาของพระราชินีนางสุนจะมาเที่ยวชมอุทยาน ให้รีบจัดอุทยานให้เรียบร้อยแต่เช้า แล้วไปซ่อนตัวอยู่กระท่อมหลังอุทยานนะ อย่าให้นางสุนเห็น เพราะเรารูปชั่วตัวไม่เหมือนคนอื่นเขา” กาดำได้แต่ฟังยายแพงศรีโดยไม่ตอบโต้แต่ประการใด ตาคำก็เห็นตามยายแพงศรีโดยไม่ขัดแย้ง

นางสุนได้เสด็จมาชมอุทยาน ท้าวกำกาดำก็แอบดูความงามของพระธิดา ซึ่งสวยมากจนเกิดความรัก พระธิดาได้พบกับท้าวกำกาดำโดยบังเอิญ มองเห็นเป็นชายรูปงาม ยิ่งได้รู้ว่าเป็นชายร้อยพวงมาลัยไปถวายก็เกิดความรักใคร่

ท้าวกำกาดำมีความสามารถอีกอย่างหนึ่ง คือ สามารถเป่าแคนได้ไพเราะเพราะพริ้งมาก หากใครได้ยินเสียงแคนของท้าวกำกาดำก็จะหลงใหลจนลืมตัว

ตอนค่ำทุกวัน ท้าวกำกาดำจะเป่าแคนให้เสียงแคนลอยตามลมไปจนถึงวัง ครั้นพระราชินีได้ฟังเสียงแคนที่ไพเราะจึงมีรับสั่งให้นำท้าวกำกาดำไปเป่าแคนถวายในวังจนเป็นที่โปรดปรานของพระราชินี หากวันใดพระองค์ไม่ได้ฟังเสียงแคนของท้าวกำกาดำพระราชินีจะบรรมไม่หลับ ดังนั้นท้าวกำกาดำจึงต้องเข้าไปเป่าแคนถวายพระราชินีในวังทุกค่ำคืน

ภาพประกอบ 56 ท้าวกำกาดำเป่าแคนให้พระราชินีบรรม

ครั้นเมื่อพระราชินีบรรมหลับด้วยมนต์เสียงแคนของท้าวกำกาดำ จึงเป็นโอกาสให้ท้าวกำกาดำได้พบกับนางลุนในคราบที่เป็นชายรูปกายอึ้งดงามด้วยความหล่อเหลาที่แท้จริงของเขา ทั้งสองรักกันมาก

นางลุนได้มอบแหวนและผ้าสไบให้ท้าวกำกาดำและบอกให้ไปสู่นางตามประเพณี

วันหนึ่งที่กระท่อมทำยอุทยาน ท้าวกำกาดำได้ปรึกษาดำและยายแพงศรี

“คุณตา คุณยายจำ ลูกอยากมีคู่ครอง ช่วยไปสู่นางให้ลูกหน่อย” ยายแพงศรีเห็นว่าท้าวกำกาดำพูดเล่น จึงพูดขึ้นว่า “ได้สิพ่อรูปหล่อสำลีเม็ดใน มีเจ้าสาวที่ต้องใจหรือยังจ๊ะ”

“มีแล้วจ้ะ” ท้าวกำกาดำตอบด้วยหัวใจพองโต

“ใครเอ่ย บอกต่อกับยายหน่อยสิ จะได้ไปสู่นางให้” ยายแพงศรีพูดกับท้าวกำกาดำในเชิงสนุก เย้าเหย้ย

“พระธิดานางลุน” ท้าวกำกาดำตอบออกไปพร้อมรอยยิ้มอย่างมีความสุข

“โอ๊ย!!!!” ยายแพงศรีอุทานสุดเสียง พร้อมกับล้มลงเพราะลมจับเมื่อได้ยินท้าวกำกาดำบอกให้ไปสู่นางลุน พระธิดาของพระราชินี ยายแพงศรีก็เป็นลม เพราะตกใจและคิดว่าเป็นไปไม่ได้

ข้ามีหน้าพระราชินีจะโกรธและลงโทษเอา

“ถ้าไม่ไปสู่นางให้จะฆ่าตัวตายวันนี้แหละ” ท้าวกำกาดำพูดอ้อนวอน

ตามคำกับยายแพงศรีปรึกษากันสักครู่ก็ยอมรับปากเพราะทั้งสองรักท้าวกำกาดำมากจึงยอมทำตาม แม้จะเสี่ยงด้วยชีวิตก็ตาม “อ้าวตกลง ตามกับยายจะทำตามความต้องการของเจ้า” ยายแพงศรีพูดด้วยความซึ้งซึ้ง

“ไอโย” ท้าวกำกาดำร้องออกมาด้วยความดีใจและเข้ากอดยายแพงศรีด้วยความรัก วันต่อมาทั้งตาและยายแพงศรีได้ตัดสินใจเดินทางไปในวังด้วยความวิตกกังวล เพราะกลัวว่าพระราชาก็รู้โกรธและลงโทษเมื่อไปสู่ขอนางลุนเป็นคู่ครองของท้าวกำกาดำ

พระราชาก็ไม่รังเกียจแต่เรียกค่าสินสอดเป็นเงินทองมากมาย ที่คนธรรมดาไม่สามารถหามาได้ คือ เงินแสนซั่ง ทองแสนซั่ง ช้างพันตัวพร้อมคนขี่ คนใช้พันคน รวมทั้งให้ท้าวกำกาดำสร้างสะพานเงินสะพานทองจากในอุทยานมาจนถึงวังของนางลุน ถ้าท้าวกำกาดำทำได้ให้ตั้งนั้นจะยกธิดานางลุนให้ ท้าวกำกาดำเป็นคนมีบุญญาธิการลงมาเกิด พระอินทร์จึงลงมาช่วยอีกครั้งหนึ่งโดยเนรมิตเงินทองสินสอดทองหมั้น พร้อมสร้างสะพานเงิน สะพานทองจากอุทยานจนถึงวังของนางลุนได้สมกับความต้องการของพระราชาก็

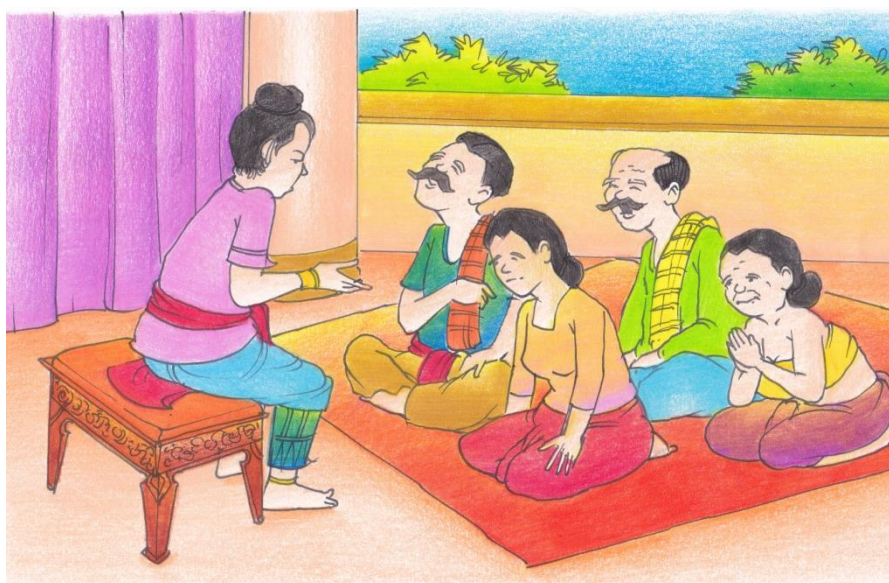

ภาพประกอบ 57 พระอินทร์เนรมิตเงินทองสินสอดทองหมั้น สร้างสะพานเงิน สะพานทอง จากอุทยานจนถึงวังของนางลุน

ท้าวกำกาดำจึงได้แต่งงานกับพระธิดานางลุนสมปรารถนา

ท้าวกำกาดำได้รับตามคำกับยายแพงศรีคนเฝ้าอุทยานที่ได้เลี้ยงดูมาและสืบหาพ่อแม่ที่แท้จริงของตน และได้รับเข้ามาเลี้ยงดูในวังเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณด้วย ท้าวกำกาดำได้ทดแทนบุญคุณบิดามารดาและผู้อุปการะเลี้ยงดูเป็นอย่างดีและอยู่กับคนรักอย่างมีความสุขสืบมา

ภาพประกอบ 58 ท้าวกำกาดำรับตาคำ ยายแพงศรี และผู้มีบุญคุณเข้าไปอยู่ในวัง

ข้อคิดที่ได้จากนิทานเรื่องท้าวกำกาดำ

ผู้ที่มีความรับผิดชอบ ความมีเมตตา และมีความกตัญญู จะได้รับการตอบแทนที่ดี

นิทานเรื่องพญาคันคาก

ปางเมื่อพญาแถนผู้มีอิทธิฤทธิ์ครองเมืองฟ้า ได้สร้างโลก ได้สร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ได้แก่ ลม ฝน แสงสว่าง ฤดูกาล รวมทั้งคน สัตว์และพืชพันธุ์ธัญญาหารให้มาเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตของคนและสัตว์

โดยมีพญานาคจากเมืองบาดาลขึ้นไปเล่นน้ำในมหานทีให้ตกลงมาเป็นฝนแห่งเมืองมนุษย์เป็นประจำทุกปีมิได้ขาด ทำให้มนุษย์มีน้ำทำอุดมสมบูรณ์ บำรุงเลี้ยงคน สรรพสัตว์ ตลอดจนพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ ไม่นานาทรร้อนใจแต่ประการใด พวกมนุษย์เคารพนับถือและทำเพื่อสักการะบูชาบอกกล่าวต่อแถนเรื่อยมา

ภาพประกอบ 59 พญาแถนผู้ครองเมืองฟ้า

บนโลกมนุษย์หรือเมืองคนนั้นยังมีเมืองเมืองหนึ่ง ชื่อว่า เมืองชมพู ตั้งอยู่ท่ามกลาง หุบเขา ทุ่งราบ มีห้วยหนอง แม่น้ำ ลำธาร สร้างความอุดมสมบูรณ์แห่งธรรมชาติ ทำให้สรรพสิ่ง อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสุขสันต์ เมืองนี้จึงมีไพร่บ้านพลเมืองทั้งคนและสัตว์มากมาย ครั้นถึงฤดูกาลใดที่กำหนดไว้ คนก็จะพากันทำพิธีสักการะต่อแถนเมืองฟ้าเป็นประจำมิได้ขาด

ภาพประกอบ 60 เมืองชมพู มีท้าวเอกราชเป็นผู้ครองเมือง

ผู้ครองเมืองชมพูมีนามว่า “ท้าวเอกราช” มีมเหสีนามว่า “นางสีดา” อยู่ต่อมาหลายปี พระโพธิสัตว์ก็จุติจากสวรรค์ลงสู่พระครรภ์ของนางสีดา นางได้สุบินว่า พระอินทร์ตกจากฟ้าลงสู่ครรภ์ของนาง ส่องแสงสว่างรุ่งเรืองในครรภ์นั้น นางก็ทรงทะยานสู่ท้องฟ้ามีหมู่ดาวแวววาวงดงาม มีดอกไม้ส่งกลิ่นหอมยิ่งนัก หลังจากนั้นก็เสด็จเข้าสู่ห้องบรรทมตามเดิม

รุ่งเช้านางสีดาก็เข้าเฝ้าพระสวามีแล้วทูลให้ทราบเกี่ยวกับพระสุบินนั้น
 “พระนางจะมีผู้มีบุญญาบารมีเป็นพระโพธิสัตว์มาประสูติด้วย” พระสวามีตรัสกับ
 พระมเหสีด้วยสีหน้าอึมเอบเป็นสุข
 ต่อมานางก็ประสูติพระโอรสเป็น “คันทก” รูปร่างอัปลักษณ์ ผิวพรรณขรุขระ
 ท้าวเอกราชผู้ครองเมืองชมพูเห็นเป็นอย่างนี้ก็จิตใจไม่ค่อยดี จึงบอกให้โทรมาทำนายว่าลูกที่
 เกิดมาจะเป็นอย่างไร
 “กุมารผู้นี้เป็นผู้มีฤทธาบุญญาบารมีมากล้น จะได้เป็นที่พึ่งของบิดามารดา และบรรดา
 ชาวเมือง ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งหลาย จงเลี้ยงดูต่อไปให้ดีเถิด” โทรได้ทำนายด้วยความมั่นใจ
 คำทำนายสร้างความยินดีแก่บิดา มารดา และบรรดาไพร่ฟ้าประชาราษฎร์เป็นอันมาก
 ถึงแม้โอรสจะเกิดมาเหมือนคางคก ท้าวเอกราชและนางสีดาก็ไม่รังเกียจแต่ประการใด ได้จัดหาบัว
 ไพรให้เลี้ยงดูคันทกกุมารเป็นอย่างดี คนและสัตว์ทั้งหลายที่ไม่รังเกียจท้าวคันทกจนท้าว
 คันทกโตเป็นหนุ่ม

ภาพประกอบ 61 นางสีดาคลอดลูกออกมาเป็นคันทก

ในคืนหนึ่งเวทดาได้มาเนรมิตปราสาทให้เป็นที่พำนักของท้าวคันทกแล้วบันดาลให้ท้าวคันทก
 กลายเป็นหนุ่มรูปงาม ส่วนคราบร่างเดิมกลายเป็นเกราะคันทกทองคำเหลืองอร่าม และนำนางแก้ว
 มาให้เป็นคู่ครองด้วย ซึ่งนางแก้วก็ได้ปรนนิบัติพญาคันทกเป็นอย่างดี

ตอนเช้าชาวเมืองมาพบเห็นหอปราสาทแสนสวย มีชายหนุ่มรูปงามและหญิงสาวผู้เลอโฉม
 ต่างอัศจรรย์ใจเป็นยิ่งนัก ครั้นได้รู้ว่าชายหนุ่มคนนั้นคือท้าวคันทก ต่างก็พากันศรัทธาแทบไหว

ภาพประกอบ 62 เทวดาเนรมิตปราสาทให้เป็นที่พำนักของท้าวคันคาก

ท้าวเอกราชจึงมอบบ้านเมืองให้ท้าวคันคากปกครองแทนเป็นพญาคันคาก พญาคันคากจึงมอบแก้วแหวนเงินทองมากมายตอบแทนบิดาและมารดา

พญาคันคากได้ปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรม มีความเมตตา กรุณา ประทานสิ่งของให้ชาวบ้านผู้ขาดแคลน ไพร่ฟ้าประชากรราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข บรรดาเมืองบริวารน้อยใหญ่ก็มีความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ ต่างก็เชื่อว่าเป็นเพราะบุญบารมีของพญาคันคากจึงพร้อมกันมาสักการะและเคารพนบไหว้พญาคันคาก จนลืมนึกการะพญาเถนเมืองฟ้า

พญาเถนผู้ใหญ่ในสรวงสวรรค์หรือเมืองฟ้า ครั้นคนทั้งหลายหันไปรักดีและบูชากราบไหว้พญาคันคาก จนลืมนบูชาตนเองจนหมดสิ้น ถึงฤดูกาลก็ไม่บอกกล่าว ถึงคราวสักการะก็ไม่มีดอกไม้ธูปเทียนบูชา

ฝ่ายพญาเถนผู้สร้างสรรพลึงเมื่อเห็นมนุษย์โลกและเทวดาเคารพยกย่องนับถือบูชาพญาคันคาก ไม่ได้นับถือสักการะตนเหมือนดังแต่ก่อนก็โกรธ

“เฮ้ย...เมื่อพวกมนุษย์นบไหว้สักการะตาพญาเถน ไม่นับถือและนบไหว้สักการบูชาข้าเหมือนดังที่เคยทำมา ข้าก็จะสั่งสอนพวกมันให้สาสม” พญาเถนพูดด้วยอาการโกรธและเคียดแค้น

“ต่อไปนี่ข้าจะไม่ยอมให้พญานาคขึ้นมาเล่นน้ำบนที่ฟ้าฝนก็จะไม่ตกลงไปมนุษย์โลกให้มันเกิดความแห้งแล้ง 7 ปี 7 เดือน” พญาเถนประกาศด้วยน้ำเสียงอันดัง

ต่อแต่นั้นมาฝนก็ไม่ตกลงมายังมนุษย์โลกเป็นเวลานาน เกิดความแห้งแล้ง ไพร่ฟ้าประชากรราษฎร สัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลายล้มตายเป็นจำนวนมากจนเดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า

ภาพประกอบ 63 พญานาคแห่งเมืองบาดาล

พญาคันคากได้เห็นความเดือดร้อนของไฟฟ้าประชาราษฎร์ จึงลงไปถามพญานาคแห่งเมืองบาดาลผู้ที่ทำหน้าที่บันดาลให้ฝนตก

“นี่ท่านพญานาคผู้ยิ่งใหญ่ เหตุใดฝนจึงแล้งติดต่อกันมาหลายปี” พญาคันคากถามด้วยความสงสัย

พญานาคผู้ครองบาดาลตอบว่า “เป็นเหตุเพราะพญาแถนโกรธ แล้วไม่ยอมให้เราและบริวารนาครทั้งหลายขึ้นไปเล่นน้ำบนเมืองแถนเหมือนดังแต่ก่อน น้ำในมหานทีฟ้าจึงไม่ตกลงมาเป็นฝนสู่มนุษย์โลกจึงเกิดความแห้งแล้งเช่นนี้”

“เหตุไฉนพญาแถนจึงไม่ให้พญานาคขึ้นไปเล่นน้ำมหานทีฟ้าเล่า” พญาคันคากถาม

พญานาคเจ้าแห่งบาดาลตอบว่า “เพราะพญาแถนโกรธที่มนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายไปบงกชไหว้สักการะพญาคันคากไม่บูชาสักการะพญาแถนเหมือนดังแต่ก่อน”

พญาคันคากครั้นรู้ความเป็นมาสาเหตุแล้วตั้งนั้นจึงทรงคิดที่จะสั่งสอนพญาแถนให้ตั้งอยู่ในธรรมและได้ช่วยชาวมนุษย์โลกดั้งเดิม จึงรวมพลพรรคชาวมนุษย์โลก สัตว์เดรัจฉานและเมืองบาดาลทั้งหลายขึ้นไปทำการรบกับพญาแถน จึงวางแผนให้แก่พลพรรคปฏิบัติกรณที่

ให้พญานาคขนเอาภูเขาமாகองทำเป็นถนนจากมนุษย์โลกขึ้นไปถึงเมืองแถน พวกปลวกทั้งหลายให้ขุดดินมาพอกถนนภูเขาที่พญานาคสร้างไว้ให้แน่นหนา

“เราจะยกทัพขึ้นไปรบกับพญาแถน” แล้วพญาคันคากก็สั่งให้บริวารทั้งหลายตีเกราะเคาะไม้และฆ้องกลอง เป็นสัญญาณระดมกำลัง เคลื่อนกองทัพไปยังเมืองแถน

ภาพประกอบ 64 พญาคันคากส่งกองทัพขึ้นไปสู้รบกับพญาแถน

ฝูงหมู่พญาครุฑ พญานาค ผีง ต่อ แตน มด มอด ปลวก รวมทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ
ทั้งหลาย เมื่อได้ยินเสียงตีเกราะเคาะไม้ฆ้องกลองก็พากันมาชุมนุมอย่างพร้อมเพียง แล้วพญา
คันคากก็สวมเกราะทองคำกลับร่างเป็นคันคากขึ้นนั่งหลังช้างเป็นแม่ทัพจัดกองทัพแต่ละขบวนอย่างเป็น
ระเบียบ แล้วส่งเคลื่อนทัพขึ้นไปสู่พญาแถนทันที

“พวกเราชาวมนุษย์โลก เมืองบาดาลและบริวารทั้งหลาย ศึกครั้งนี้สำคัญยิ่งนัก ให้พวกเรา
ต่อสู้อย่างเต็มกำลังอย่าได้ถอย เพื่อความอยู่ดีกินดีและความอุดมสมบูรณ์ของมนุษย์โลกต่อไป เอ้า...
เคลื่อนพลได้”

กองทัพของพญาคันคากก็เคลื่อนสู่เมืองแถนด้วยความฮึกเหิม เมื่อไปถึงเมืองแถน
พญาคันคากซึ่งเป็นทัพหน้ามองไปเห็นพญาแถนจึงขับช้างเข้าไปประจันหน้า แล้วต่อว่าพญาแถน

“นี่พญาแถน ท่านทำผิดฮึดผัดคองประเพณี ที่เคยทำก็ไม่ยอมทำ ท่านไม่แตงน้ำแตงฝน
ให้แก่มนุษย์โลก จนเมืองชมพูมีความแห้งแล้งมาหลายปี ทุกแห่งได้รับความเดือดร้อนแสนสาหัส
ข้าจึงยกทัพขึ้นมาทวงถาม ท่านจะว่าอย่างไร”

พญาแถนแสนพิโรธโกรธแค้นที่พญาคันคากยกทัพมาลบลู่ถึงเมืองฟ้าไม่ยำเกรง
จึงขบเขี้ยวขบฟันตอบไปว่า

“ข้าเป็นใหญ่ในเมืองฟ้า ไม่เป็นข้าใคร ในเมื่อมนุษย์โลก ชาวเมืองชมพูและบริวารไม่ยำ
เกรงข้า ไม่เคารพบไหว้ต่อข้า ก็ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยกันต่อไป ยิ่งท่านได้ยกทัพมาขู่บังคับข้าอย่างนี้
ข้ายังไม่ยอม เห็นที่ต่อรบกัน”

ภาพประกอบ 65 พญาคันคากพบกับพญาแถน

พญาคันคากได้ฟังดังนั้นก็ไม่มีทางหลีกเลี่ยง จึงจัดทัพรบ ให้พญานาคจากบาดาลแปลงร่างเป็นช่างศึก ให้สรรพสัตว์ทั้งหลายแปรรูปเป็นขบวนศึกอันมโหฬาร เข้าโจมตีต่อสู้กับพลพรรคของพญาแถนอย่างสามารถ พญาคันคากสั่งให้ฝูงปลวกและมอดเข้าไปกัดตะป็นผาหน้าไม้ ด้ามของง้าวของพญาแถนเสียหายหมดสิ้น

ทัพพญาคันคากก็ทำลายพลพรรคของพญาแถนลงหมดสิ้น พญาคันคากได้จับมัดพญาแถนอย่างแน่นหนา แล้วนำเข้าเมืองแถน

“ท่านพญาคันคากผู้ยิ่งใหญ่ ข้าพชายแพ้เจ้าและข้ายอมรับผิด ข้าขออ่อนน้อมต่อท่าน จะให้ท่านทำอะไรแล้วแต่ท่านจะบัญชา” พญาแถนพูดกับพญาคันคากอย่างอิดโรย

เหล่าบริวารและลูกเมียพญาแถนก็พากันกราบไหว้อ้อนวอนขอชีวิตพญาคันคากและยอมเป็นข้ารับใช้

พญาคันคากเห็นดังนั้นก็เกิดความเมตตา สั่งแก้มัดพญาแถนออกหลังพุดอบรมพญาแถน

“ต่อไปนี่ขอให้เจ้าประพฤติอยู่ในธรรม เอาใจใส่ชาวเมืองแถน และชาวมนุษย์โลกด้วยความเมตตา เพราะว่าในเมืองฟ้าและมนุษย์โลกนี้สรรพสิ่งทั้งหลายต่างพึ่งพาอาศัยกัน ต้องปฏิบัติตามครรลองประเพณี ถึงฤดู เดือน ปี ที่พญานาคต้องขึ้นมาเล่นน้ำบนมหานทีฟ้า พญาแถนอย่าได้ห้ามปราม ถ้าพญานาคได้เล่นน้ำก็จะทำให้เกิดเป็นน้ำฝนตกลงไปให้โลกมนุษย์และสรรพสัตว์ได้ใช้ดำรงชีวิต ถ้าชาวมนุษย์ไม่ได้เพาะปลูก ไม่มีอาหารการกิน เขาก็จะไม่มีสิ่งที่จะส่งมาสักการะสังเวกแถน แถนก็จะพลอยอดอยากไปด้วย ข้าก็จะช่วยเตือนชาวเมืองชมพูได้จัดเตรียมสักการะสังเวกแถนตามฤดูกาลเช่นกัน”

พญาแถนสำนึกในบุญคุณและความเมตตาของพญาคันคากยอมกระทำตามทุกอย่างแล้วได้ถามพญาคันคากว่า

“ข้าจะรู้ได้อย่างไรว่ามนุษย์โลกต้องการน้ำเมื่อไหร่ ตอนไหน”

“ข้าจะส่งสัญญาณให้พญานาคขึ้นมาบอกและเล่นน้ำในมหานทีฟ้า” พญาคันคากตอบ

พญาแถน

“เมืองแถนอยู่ไกลมาก กว่าพญานาคจะขึ้นมาบอกได้ มันไม่ช้าเกินไปหรือ” พญาแถนกล่าว
 “เพื่อความรวดเร็ว เมื่อถึงเดือนหกฤดูเพาะปลูก ข้าจะให้ชาวเมืองทำบั้งไฟให้พญานาค
 ชีบั้งไฟขึ้นมาอย่างรวดเร็ว เมื่อท่านได้ยิน เห็นบั้งไฟและหัวพญานาค จงรีบเปิดทางให้พญานาคไปเล่น
 น้ำในมหานทีฟ้าเกิด” พญาคันคากทำข้อตกลงกับพญาแถนพญาแถนเมื่อได้ฟังก็กล่าวกับพญาคันคาก
 อย่างนอบน้อม
 “ข้ายินดีจะปฏิบัติตามคำแนะนำของท่านผู้มีเมตตาอย่างเคร่งครัด และเมืองแถนกับเมือง
 ชมพูจะมีมิตรภาพที่ดีและเอื้อเฟื้อต่อกันตราบชั่ววันรันดร์”

ภาพประกอบ 66 ชาวเมืองชมพูทำบั้งไฟให้พญานาคชี่

ตั้งแต่นั้นมา เมื่อถึงเดือนหก ฤดูกาลเพาะปลูก ชาวเมืองชมพูก็จะทำบั้งไฟให้พญานาคชี่
 จุดขึ้นไปเมืองแถนให้พญานาคเล่นน้ำในมหานทีฟ้า ทำให้เกิดฝนตกลงมาตามฤดูกาลโลกมนุษย์ก็
 กลับมามีความอุดมสมบูรณ์เหมือนดังเดิม

ภาพประกอบ 67 พญานาคทำให้ฝนตกตามฤดูกาล

ข้อคิดที่ได้จากนิทานเรื่องพญาคันคาก

1. ผู้มีวินัยและมีความรับผิดชอบจะประกอบกิจการใดย่อมประสบผลสำเร็จ
2. ผู้ที่มีความเมตตา กรุณา และกตัญญูรู้คุณย่อมเป็นที่รักใคร่ เคารพนับถือ ได้รับการสรรเสริญ และผลกรรมที่ดี

นิทานเรื่องนางหมาขาว

ภาพประกอบ 68 บ้านของสามี ภรรยา ในหมู่บ้านจันทคาม

ในอดีตกาลนานมาแล้ว มีสามี ภรรยา อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจันทคาม เป็นหมู่บ้านที่มีความร่มเย็นเป็นสุข ผู้เป็นเมียได้ตั้งท้องจนจะคลอดแล้ว ตอนนั้นหมู่บ้านเกิดโรคระบาด ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก

“นี่เราคงอยู่หมู่บ้านนี้ไม่ได้แล้ว เพราะเกิดโรคระบาดผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก สักวันหนึ่งคงถึงพวกเรา” สามีเปรยกับภรรยา

“ถ้าเราสองคนมีอันเป็นไปก็สงสารลูกในท้องที่กำลังจะเกิดมาต้องรับกรรมนี้ด้วย” ผู้เป็นสามีปรับทุกข์กับภรรยาด้วยสีหน้าวิตก

“เราจะแก้ไขอย่างไรล่ะพี่ เราปละลูกจึงจะอยู่รอด” ภรรยาปรึกษาสามี

“เราย้ายออกจากหมู่บ้านไปอาศัยอยู่ในป่าใหญ่ที่ไม่มีคนอยู่ จะได้ห่างไกลจากโรคระบาด เราคงเอาชีวิตรอดได้” สามีลงความเห็น

“ก็ดีเหมือนกัน น้องว่าเป็นทางออกที่ดี” ภรรยาเห็นด้วย

ภาพประกอบ 69 ภรรยาคลอดลูกฝาแฝดเป็นผู้หญิง

สองสามีภรรยาได้ย้ายออกจากหมู่บ้านไปอาศัยอยู่กลางป่าลึก ไม่นานภรรยาก็คลอดลูกฝาแฝดเป็นผู้หญิง 2 คน จากนั้นผู้เป็นแม่ก็ได้ตายไป และอีกไม่นานสามีก็ตายตามไปด้วย ปล่อยให้ลูกสาวสองคนต้องอยู่ในป่าตามลำพัง

ในเวลาต่อมาก็มีหมาขาวตัวเมียตัวหนึ่งออกมาหากิน มาเห็นทารกทั้งสองก็เกิดความสงสาร จึงได้เอาไปเลี้ยงเป็นลูก ให้กินนมของตัวเอง หาอาหารมาเลี้ยงทุกวัน นางมีความรักเด็กทั้งสองเหมือนลูกในอุทร ดูแลรักษาทะนุถนอมเป็นอย่างดี จนทั้งสองเริ่มโตเป็นสาว

ทุกวันนี้หมาขาวตัวนี้จะพาลูกสาวทั้งสองออกหากินในป่า ลูกทั้งสองก็ช่วยดูแลหาอาหารให้แม่ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะลูกคนเล็กจะดูแลแม่เป็นพิเศษ ช่วยกำจัดเห็บเหาหรือเสี้ยนหนามที่ตำเท้าแม่หมาขาว ทำที่หลับที่นอนให้แม่หมาขาวได้บังแดดบังฝน และเชื่อฟังคำบอกคำสอนของแม่เป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 70 นางหมาขาวเลี้ยงดูหญิงสาวฝาแฝดจนโตเป็นสาว

แต่แล้วภัยพิบัติก็มาถึง...วันหนึ่งเกิดพายุใหญ่พัดมาในป่า ทุกสิ่งทุกอย่างพังพินาศ ต้นไม้ล้มระเนระนาด สัตว์น้อยใหญ่ในป่าได้รับความเดือดร้อนกันถ้วนหน้า พายุใหญ่ได้พัดให้นางหมาขาวและลูกต้องพัดพรากจากกันไป

พายุได้พัดลูกสาวทั้งสองไปถึงเขตบ้านนายพรานได้ระหกระเหินไปด้วยความเหนื่อยห้ำ ทั้งหิว เจ็บปวดไปทั้งตัว จนนายพรานได้มาพบเข้าเกิดความเมตตาสงสาร จึงนำไปเลี้ยงไว้ ได้ถามถึงความเป็นมาของทั้งสอง

ภาพประกอบ 71 พายุได้พัดนางหมาขาวและหญิงสาวฝาแฝดพลัดพรากจากกัน

“นี่แม่นางทั้งสอง พวกเจ้าเป็นใครมาจากไหน จึงได้มาถึงตรงนี้”

“เราทั้งสองอาศัยอยู่ในป่าลึกอยู่ห่างจากที่นี่ออกไปกับนางหมาขาวที่เลี้ยงพวกเรามาตั้งแต่เด็ก แต่เมื่อวันก่อนได้เกิดพายุใหญ่ได้พัดเอาพวกเราและแม่หมาขาวต้องพลัดพรากจากกัน พวกเราจึงได้ระหกระเหินมาถึงที่นี่ท่านนายพราน” หญิงผู้เป็นน้องสาวได้บอกนายพรานไปถึงความเป็นมาด้วยน้ำตานองหน้า

ภาพประกอบ 72 นายพรานเจอหญิงสาวฝาแฝดที่ถูกพายุพัดมา

“น่าสงสารนะ...ก็อยู่กับเราไปก่อนแล้วค่อยหาทางแก้ไขต่อไปนะ” นายพรานพูดด้วยความเอ็นดู

นายพรานก็ได้เลี้ยงดูเด็กทั้งสองด้วยความรัก ความเอ็นดูเหมือนลูกตัวเอง อยู่มาวันหนึ่ง

“เออ...เราอยู่ในป่าตรงนี้มีแต่ความแร้นแค้น ถ้าจะเลี้ยงดูทั้งสองนางต่อไปคงลำบากแน่ ทั้งสองก็งัดงาม คงไม่สมควรอยู่ที่นี่ เราจะต้องนำทั้งสองนางเข้าไปถวายพระราชาในวังดีกว่า ทั้งเราก็จะได้รับความชอบและสองนางก็จะสุขสงบ” นายพรานครุ่นคิดกับตนเอง

ภาพประกอบ 73 นายพรานเลี้ยงดูหญิงสาวฝาแฝดด้วยความรัก

นายพรานได้นำทั้งสองนางไปถวายพระราชชา พระราชาได้รับนางผู้เป็นพี่เป็นมเหสี ส่วน
อนุชารับน้องเป็นชายา และมอบแก้วแหวนเงินทองให้นายพรานเป็นของกำนัลในความชอบมากมาย

ภาพประกอบ 74 นายพรานพาหญิงสาวฝาแฝดไปถวายพระราชชา

กล่าวถึงนางหมาขาว เมื่อพลัดพรากจากลูกแล้ว นางมีแต่ความทุกข์ทรมานคิดถึงลูกทั้งสอง
ไม่วายเว้น จึงออกติดตามหา จนได้ยึ่นว่านายพรานเป็นผู้อุปการะ จึงตั้งต้นมาหานายพราน
นายพรานก็เล่าให้นางฟังว่าได้พาไปถวายพระราชชาแล้ว นางหมาขาวจึงขอร้องให้นายพรานพาไปหาลูก
สาวที่โน้หวัง เมื่อมาถึงพระราชวังของลูกสาวคนโต นายพรานก็ทูลพระราชชาตามความเป็นจริง นางหมา
ขาวเห็นลูกสาวก็จำได้

ภาพประกอบ 75 นางหมาขาวตามหาลูกสาวฝาแฝดกับนายพราน

“ลูกจำ แม่คิดถึงลูกมาก รำไห้หาลูกทุกวันทุกคืน เป็นห่วงลูกของแม่” นางพูดทั้งน้ำตา พร้อมเดินเข้าไปหาลูก

“อย่า...ถอยไป สกปรก” นางสาวโส้ นางหมาขาวผู้เป็นแม่พร้อมกับใช้เท้าถีบแม่จนเซกลง ลูกสาวคนโตกลัวอับอายขายหน้า เกรงว่าจะมีคนรู้ว่าเป็นลูกของนางหมาขาว

“ลูกจำอย่าตีแม่เลย แม่หิวข้าวมาก แม่อดข้าวมาหลายวันแล้วเพราะตามหาลูกของแม่” นางอ่อนวอนลูกสาวด้วยสายตาที่อ่อนโยนเพราะความรักลูก

“ออกไปนางหมาสกปรก” ลูกสาวโส้แม่กลับไปพร้อมเอาไม้ทุบตีตนแม่ล้มลง “โ๊ย...แม่เจ็บ อย่าตีแม่เลย” แม่ร้องขอชีวิต พร้อมพยายามพุงตัวลุกขึ้นและคลานไปหาลูก ลูกสาวมีใจอำมหิตใจยักษ์ใจมารหาปราณีไม่

ภาพประกอบ 76 ลูกสาวคนโตทุบตีนางหมาขาว

“โ๊ย” เสียงนางหมาขาวร้องสุดเสียงและทรุดตัวลง เพราะถูกลูกสาวคนโตเอาน้ำร้อนเทรดตัวนาง

นางหมาขาวได้รับบาดเจ็บและเจ็บปวดแสนสาหัส นายพรานพุงตัวนางขึ้นแล้วพาเดินโซซัดโซเซไปยังบ้านลูกสาวคนเล็ก

“กูไม่มีแม่เป็นหมาหรือ กูเป็นลูกเศรษฐีมีสกุล ไปได้พัน” ลูกสาวคนโตกล่าวตามหลังโส้แม่ให้ออกไป แม่พยายามประคองตัวเดินมาจนถึงบ้านลูกสาวคนเล็ก ลูกสาวคนเล็กเห็นหมาขาวและนายพรานก็จำได้ นางรีบวิ่งมาอุ้มเอาแม่นางหมาขาว กอดนางและรำไห้

“แม่จำ ลูกคิดถึงแม่ แม่มาได้ยังไง” ลูกสาวคนเล็กรำพันกับแม่หมาขาวด้วยความดีใจและสงสารแม่

ขณะที่นางกอดแม่อยู่นั้น นางก็เห็นบาดแผลเหวอะหะวะมีเลือดไหลจากตัวแม่ และแผลที่ถูกน้ำร้อนลวกเต็มตัว

“ลูกจำ แม่คิดถึงลูกทุกคืนวัน แม่ตามหาลูกด้วยความทุกข์ทรมาน แม่ดีใจที่ได้พบหน้าลูก... ช่วยแม่ด้วย” นางหมาขาวพูดกับลูกสาวคนเล็กด้วยอาการเหนื่อยหอบและเสียงสั่นเครือ

“แม่จำ ใครทำร้ายแม่ได้รับบาดเจ็บขนาดนี้” ลูกสาวคนเล็กถามด้วยความเป็นห่วงและสงสารแม่ขณะที่กอดแม่ไว้กักบอก

นายพรานจึงเล่าเหตุการณ์ที่ลูกสาวคนโตทำกับแม่ ไล่ตีแม่จนอยู่ในสภาพที่เห็นนางได้พยายามรักษาแม่จนสุดความสามารถ ด้วยเหตุที่แม่ถูกตีบาดเจ็บอย่างสาหัส จนนางหมาขาวทนพิษบาดแผลไม่ไหว

“ลูกจำ...แม่ปวดเหลือเกิน เเท่านี้แม่ก็มีความสุขแล้ว ชอบใจลูกมาก” แม่พยายามพูดกับลูกสาวด้วยความอ่อนล้า ทรมาน และหายใจรวยริน

“แม่จำ...แม่ต้องอยู่กับลูกที่นี่ ลูกจะเลี้ยงดูแม่เป็นอย่างดี” ลูกสาวกอดแม่ร่ำให้จนน้ำตาแทบเป็นสายเลือด

“ลูกจำ...แม่คงไม่ไหวแล้ว ถ้าแม่ตายไปให้เก็บกระดูกแม่ไว้ให้ดีนะ แม่ลา ก่อน” นางหมาขาวทนพิษบาดแผลไม่ไหว ก็สิ้นใจตายในอ้อมกอดของลูกสาวคนเล็ก

“แม่” ลูกสาวคนเล็กร้องสุดเสียง พร้อมกับทรุดตัวลง กอดร่างอันไร้วิญญาณของแม่ผู้เป็นหมาขาวแล้วแน่นิ่งไป

ภาพประกอบ 77 ลูกสาวคนเล็กอุ้มร่างนางหมาขาวที่สิ้นใจแล้ว

ภาพประกอบ 78 ลูกสาวคนเล็กบรจกระตุกแม่ไว้ในไหนำไปเก็บไว้บนหิ้งบูชา

เมื่อนางหมาขาวตายแล้ว ลูกสาวคนเล็กก็บรจกระตุกแม่ไว้ในไหนำไปเก็บไว้บนหิ้งบูชา เพื่อเป็นการรำลึกถึงบุญคุณของแม่ที่เลี้ยงดูมา ทุกวันพระนางจะปะพรมด้วยเครื่องหอมและกราบไหว้บูชา มิได้ขาดและทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แม่ตามควร

จากนั้นไม่นานกระตุกของนางหมาขาวก็กลายเป็นทองคำ นางจึงกลายเป็นมหาเศรษฐี

ภาพประกอบ 79 กระตุกนางหมาขาวที่อยู่ไหกลายเป็นทองคำ

ชวานั้นได้รำลือไปถึงพี่สาว พี่สาวจึงมาขอส่วนแบ่งทองคำโดยได้อ้างว่านางก็เป็นลูกสาวของนางหมาขาวเช่นกัน ฝ่ายน้องสาวไม่ยอมแบ่งให้เพราะพี่สาวเป็นลูกเศรษฐีแม่ทำร้ายแม่จนเสียชีวิต พี่สาวพยายามจะเอาให้ได้ มีการโต้เถียงกัน พระราชาเห็นเหตุการณ์จึงได้เรียกทั้งสองเข้ามาถามความเป็นมา

ภาพประกอบ 80 พี่สาวมาขอส่วนแบ่งที่เป็นทองคำกับน้องสาวเกิดการโต้เถียงกัน

ในที่สุดเรื่องจริงก็ปรากฏ พระราชารู้วโกรธที่มเหสีของพระองค์นั้นทูลเรื่องเท็จและออกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เป็นคนไม่ดีจึงนำไปประหารชีวิต ส่วนน้องสาวผู้มีความกตัญญูก็อยู่อย่างมีความสุข

ข้อคิดที่ได้จากนิทานเรื่องนางหมาขาว

ผู้ที่เป็นคนดีมีความเมตตากรุณาและกตัญญูทวดเวลาที่ต่อบุพการีจะได้รับสิ่งดีตอบแทน และมีความสุขในกายภาคหน้า

นิทานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

ในอดีตกาลนานมาแล้ว ณ หมู่บ้านตาดทอง (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร) มีชาวนาครอบครัวหนึ่งมีฐานะยากจน อาศัยอยู่กัน 2 แม่ลูก ลูกชาย ชื่อ “ทอง”

ทองเป็นคนเรียบริ้ว มีระเบียบวินัย เป็นเด็กดี เชื่อฟังพ่อแม่ มีความเมตตากรุณา ขยันขันแข็ง ช่วยเหลืองานบ้าน ทำความสะอาด จัดบ้านและเก็บข้าวของเป็นระเบียบมิได้ขาด จนเป็นที่รักของชาวบ้านข้างเคียงทองเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นมา ก็สามารถช่วยงานในไร่นา เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงของครอบครัวได้เป็นอย่างดี ทองเป็นคนหนักเบาเอาสุ้ม ไม่เคยเกี่ยงงานตามลักษณะของหนุ่มอีสานทั่วไป

ฝ่ายผู้เป็นแม่ก็อยู่ในวัยแก่ชรา มีอาการเจ็บป่วยบ่อยๆ แอ่นๆ อยู่เรื่อง ไม่ค่อยแข็งแรงนัก แต่ก็ยังอดทนทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพกับลูกชายไม่หยุด

ครั้นฤดูฝนมาถึง เป็นช่วงที่ชาวนาต้องลงมือทำนาอีกครั้งแล้ว ทองรู้สึกดีใจที่ปีนี้ฝนมาแต่หัวปี เขาคิดในใจว่า“ปีนี้ฝนฟ้าคงอุดมสมบูรณ์ดี คงจะทำนาได้ข้าวมาก ไม่อดอยากเหมือนปีที่ผ่านมา แม่คงได้ทำบุญทำทานอย่างสบาย” ขณะที่เขากำลังนั่งคิดเพลินอยู่นั้น เสียงแม่ก็ดังมาจากในครัว พูดเป็นเชิงถามว่า...

“ทองเอ๋ย...ปีนี้ฝนมาแต่หัวปี ตกหลายครั้งแล้วถ้าเราจะหว่านกล้าคงพอทำได้นะลูก”

ทองคิดถึงน้ำที่นองเต็มในท้องนา ก่อนตอบแม่ว่า“หว่านได้ครับแม่ ลูกไปดูแล้วน้ำกำลังพอดี”

“ถ้าอย่างนั้น พรุ่งนี้ลูกก็ไปไถนารอแม่ เดี่ยวจะไม่ทันฝน แม่จะนำข้าวปลาไปส่งนะลูก”

“ครับแม่” ทองรับปากแม่ แล้วนั่งวาดฝันถึงความงอกงามของข้าวที่จะเกิดขึ้นตามมาทองได้จัดเตรียมอุปกรณ์ทำนาให้พร้อม ไม่ว่าจะเป็นไถ แยก เชือก จอบ ส่วนใดชำรุดก็ซ่อมแซมอย่างมีความสุข

คืนนั้นทองนอนหลับฝันดี เขาฝันว่าท้องนาของเขาเขียวขจีด้วยข้าวจากฝีมือของเขา เขาเดินเลาะตามคันดูเพื่อดูความอุดมสมบูรณ์ของต้นข้าว กบ เขียดปู ปลา ร้องและวิ่งทักทายเขาอย่างมีความสุข เขาเห็นแม่ นั่งยิ้มอย่างอารมณ์ดีอยู่บนเตียงนา เสียงไก่ตบปีกโก่งคอขัน ระฆังทั้งหมดในบ้าน สลับกันขึ้นลงไม่ขาดระยะ เป็นสัญญาณให้ทองลุกขึ้นมา

“โอ.....เราฝันไปหรือนี่ ช่างฝันดีจริง ๆ ออย่ากระนั้นเลยไก่ขันแล้ว เรารีบไปทุ่งนาดีกว่า”ว่าแล้วเขาก็ลุกขึ้น เดินไปล้างหน้าตาแล้วรีบแบกไถจูงควายตรงไปยังนาของตน กว่าจะไปถึงก็สว่างพอดี เพราะนาเขาอยู่ใกล้หมู่บ้านมาก

เขานำเชือกมัดแอกน้อย แยกใหญ่ใส่เข้ากับไถ แล้วจูงควายไปเทียมไถ จากนั้นนำแยกใหญ่ไปวางบนคอควายดึงหางไถให้ตั้ง กระตุกเชือกควายเบา ๆ เป็นสัญญาณให้ควายรู้ว่า “ต่อไปนี่งานหนักได้เริ่มแล้ว”

ภาพประกอบ 81 ทองไถนาอยู่กลางทุ่งนา

“เฮ้อ...ลุยเลยไอ้เพื่อนยาก ปีนี้เราจะมีข้าวใส่ยุ้ง ไว้กินเยอะๆ” ทองพูดให้กำลังใจควายของเขาด้วยกริยาที่ ฮึกเหิม เพียงเชือกกระตุกเท่านั้น เจ้าทวยเพื่อนยากของทองก็เดินทันที เขายกทางไถขึ้นเพื่อให้พานไถปักลงไปบนดิน แล้วดินก็ถูกพานไถขุดให้ปลิ้นกลับขึ้นมาด้วยแรงดึงของควาย โดยมีทองเป็นผู้ควบคุมทั้งควาย ไถ ทั้งเชือกในมือ เพื่อให้ดินปลิ้นกลับขึ้นมาอย่างเป็นระเบียบ เขาและควายเดินวนไปมาอยู่อย่างนั้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ส่วนแม่ผู้แก่เฒ่าก็ลุกขึ้นนั่งข้างเหนียวแต่เช้า และเก็บผักในสวนมาลวกสำหรับกินกับน้ำพริก

“เออ.....วันนี้เป็นวันพระ เราต้องเก็บผักให้มาก ๆ เพื่อนำไปทำบุญด้วย” นางคิดในใจ เมื่อคิดถึงวันพระ เมื่อทำอาหารเสร็จแล้ว นางก็รีบไปวัดแต่เช้าเพื่อร่วมทำบุญตักบาตรกับเพื่อนบ้าน

แต่เนื่องจากวันนี้เป็นวันพระ ทางวัดจึงทำพิธีมากกว่าวันธรรมดา ทำให้เวลาช้าออกไป เมื่อทำบุญเสร็จนางก็รีบกลับบ้านแล้วรีบเอากองข้าวสพะพายบ่า มือหนึ่งถือตะกร้าใส่อาหารซึ่งเป็นกับข้าวแบบพื้น ๆ มีน้ำพริกผักลวกและปลาธำบง

นางรีบลงจากเรือนสาวเท้าก้าวเดินอย่างเร่งรีบ นางรู้ว่าเวลาสายกว่าปกติจึงบ่นในใจว่า

“สายมากแล้ว ปานนี้ลูกข้าคงหิวมากแล้ว” และพูดฝากสายลมบอกลูกว่า

“แม่กำลังไปปลูก อดทนนะลูกแม่ เพราะลูกเคยอดมานานแล้ว”

นางก้าวขาอยู่ฉับ ๆ ก็ไม่ถึงสักที ด้วยเร็วแรงในวัยชรา และสุขภาพที่ไม่แข็งแรง แม้จะเร่งรีบก็ไม่ได้เร็วตั้งใจจะวันลอยดวงสายจนแดดแผดจ้าเหนือยอดไทรตึง ๆ ปานนั้นก็ยังไม่ถึงที่นา

ฝ่ายทองไถนาแต่เช้าตรู่จนเสร็จไปหลายงานนา เขาชะเง้อคอมองทางก็ยังไม่เห็นแม่เฒ่ามาสักที กัดฟันทนไถงานนาต่อไปจนเสร็จ

คราวนี้ทั้งเหนื่อยทั้งหิว เขาจึงหยุดและปลดควายออกจากแอก ปล่อยให้มันเดินเลาะเล็มกินหญ้าริมคันนา ชะเง้อแลแล้วแลเล่า ก็ยังไม่เห็นแม่เฒ่าเข้ามาส่ง ความหิวทำให้เกิดอารมณ์โมโห นั่งหน้าตาบูดบึ้งด้วยความโกรธ

ภาพประกอบ 82 ทองนั่งรอแม่ด้วยความโกรธแม่ที่นำมาอาหารมาให้ช้า

“มาเมื่อไหร่จะต่อว่าอย่างไมเกรงใจกันละ” ความโกรธทำให้เขาคิดในทางไม่ดี ฝ่ายแม่ผู้ชราแม้จะรีบเดินสักเพียงใดก็ยังไม่ถึงนาฬิกาที่ใจแม่นั้นอยากมีปีกบินไปให้เร็วทันความหิวของลูก เพราะตะวันขึ้นโด่งฟ้าป่านนี้ลูกชายคงจะหิวเต็มประดา นางรีบเดินลัดผ่านทุ่งนา คันนา ค้างคอง พอดีนลุดผ่านมาก็มองไปที่เถียงนา เห็นลูกชายนั่งสายตาเหม่อลอยสีหน้าไม่พอใจอยู่ “ลูกเราคงหิวมากนะ” นางคิดอย่างเป็นห่วงลูกชาย พอมมาถึงเถียงนานางยังไม่วางสัมภาระจากบ่า ปากก็พร่ำว่า

“แม่รู้ว่าลูกต้องหิว ทองเอ๋ย มากินข้าวเถาะลูก วันนี้แม่มาสายหน่อย เพราะที่วัดมีพิธีมาก เพราะเป็นวันพระ และวันนี้แม่รู้สึกไม่สบายเดินเร็วก็ไม่ได้” ว่าแล้วก็วางสัมภาระลงบนแคร่ในเถียงนา แต่ก่องข้าวยังห้อยอยู่บนบ่าหนุ่มทองไม่ตอบ เพราะหิวข้าวจนตาตายและโกรธจัด ตาจ้องที่ก่องข้าวบนบ่าแม่ ความหิวเข้าครอบงำ ทำให้เขาเห็นไปว่าก่องข้าวนั้นน้อยเหลือเกิน ซึ่งจริงก็เป็นก่องข้าวที่เคยใส่ข้าวกินทุกวันนั่นเอง

“อีแก่ มึงไปทำอะไรอยู่ ถึงได้มาส่งข้าวให้กูกินข้าว” เขาพูดด้วยความโมโห แล้วลูกก้าวพรวดไปหาแม่ผู้ยื่นเหนียวหอบเพราะความเร่งรีบจนตัวอ่อนระทวย เขาชี้หน้าแม่พร้อมคำพรุสวาท

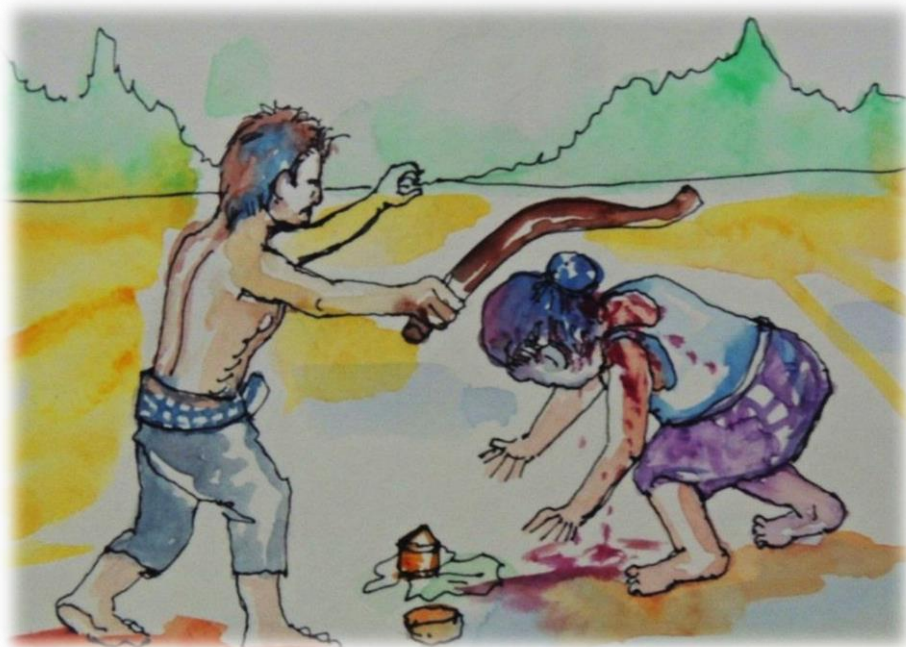
“มึงเอาข้าวมาก่องน้อยนิด กูจะพอกินอิมรี” แม่ตกระลึง เพราะไม่คิดว่าลูกชายที่เป็นเสาหลักของครอบครัวจะกล้าพูดกับนางเช่นนั้น นางไม่คิดว่าความหิวจะทำให้ลูกชายเป็นถึงปานนั้น

ภาพประกอบ 83 ทองต่อว่าแม่ที่นำข้าวมาให้หน่อย

นางพยายามตั้งสติ นึกถึงคำสอนของพระและพูดกับลูกชายอย่างใจเย็นว่า “ทอง.....แมื่อก่องข้าวน้อยก็กินดูเสียก่อน แม่อัดมาจนแน่นก่อง ข้าวยังอุ่นๆ อยู่เลย กินก่อนสิลูก อย่าเอาแต่ความโมโหเลยลูก”

ทองได้ยื่นแม่บอกเช่นนั้นแทนที่จะใจเย็น กลับเข้าใจว่าแม่แค้นตัว ยิ่งเพิ่มแรงโมโห จึงเดินไปฉวยแอกน้อยวิ่งไปตีศีรษะแม่ นางล้มทั้งยืนกองข้าวน้อยยังสะพายอยู่บนบ่า นางพยายามอ่อนน้อนให้สติลูกด้วยเสียงสั่นเครือผสมกับความเจ็บปวด

ภาพประกอบ 84 ทองทุบตีแม่จนถึงแก่ความตาย

“ทอง...อย่าตีแม่ ให้ลูกกินข้าวเสียก่อน ถ้าลูกไม่อิ่มจึงค่อยตีแม่”

ความโมโห ความหิว ทำให้ทองตาลาย หูอื้อ ขาดความยับยั้งคิด เกิดบันดาลโทสะอย่างแรงกล้า แอกในมือฟาดกระหน่ำซ้ำอีกที คราวนี้นางแน่นิ่งไม่ไหวดังแต่ยังเสียงพรวดสั่นเครืออันแผ่วเบาเล็ดลอดออกจากปากนางว่า

“กินข้าวก่อนลูก กินไม่อิ่มแล้วจึงฆ่าแม่” เมื่อพูดจบนางก็สิ้นใจตาย ดวงตาเบิกโพลงด้วยความเป็นห่วงลูก กลัวว่าลูกจะตกนรกหมกไหม้ เพราะการทำมาตุฆาตทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นอนันตริยกรรม ปิดทางสวรรค์ทีเดียว

ทองกระชากกองข้าวจากหัวไหล่แม่ กินข้าวและอาหารที่แม่เตรียมมาจนอิ่มหน้า แต่ข้าวยังไม่หมดกอง

“โอ.....ข้าวกินไม่หมด ยังเหลืออยู่มากจริง ๆ” เขาพูดกระอักกระอักเหมือนข้าวติดในลำคอ หันไปมองดูแม่ เห็นแม่นอนแน่นิ่งไม่ไหวดิ้นเขาจึงทะยานไปประคองร่างของแม่ และพูดด้วยน้ำเสียงสั่นเครือว่า

“อนิจจา แม่สิ้นใจไปเสียแล้ว”

เขากอดแม่ พลังตะโกนเรียก

“แม่...แม่อย่าเพิ่งตาย” หนุ่มทองเขย่าร่างแม่ให้รู้สึกตัว แต่ไม่มีเสียงใดเล็ดลอดออกมาจากปากหญิงชราผู้เป็นแม่เสียแล้ว

“แม่...แม่อย่าเพิ่งตาย กลับมาก่อน”

น้ำตาเขาไหลพราก แม่ตายด้วยน้ำมือของเขา ด้วยความทิวและความโกรธเข้าครอบงำ แม้จะตะโกนกู่ร้องเรียกสักปานใด ก็หาได้มีเสียงขานรับจากแม่มั่นสายไปเสียแล้วสำหรับเขา ภาพความฝันของเขามลายไปสิ้น ด้วยอำนาจของความโมโหทิว

“โธ่...กูฆ่าแม่ กูฆ่าแม่ผู้มีบุญคุณของกู” หนุ่มทองร้องไห้ น้ำตาแทบเป็นสายเลือด ตะโกนร่ำกับคนเสียสติพอดีสติได้ หนุ่มทองก้มกราบแทบเท้าของแม่ด้วยน้ำตานองหน้าและพร่ำพูดอย่างสำนึกผิดว่า

“แม่จำ... แม่ตายเพราะลูกแท้ ๆ ลูกเป็นคนบาปหนาสาหัส ต้องตกรรอกหมกไหม้ ลูกจะบวชอุทิศส่วนกุศลให้แม่”

ภาพประกอบ 85 ทองกราบไหว้ขอโทษร่างไร้วิญญาณของแม่

หนุ่มทองจัดการชุดหลุมฝังร่างไร้วิญญาณของแม่ แล้วไปมอบตัวกับเจ้าเมือง เขาสารภาพผิดแล้วขอบวช ซึ่งความจริงคนที่ทำอนันตริยกรรมทางพุทธศาสนาจะไม่อนุญาตให้บวช แต่เจ้าเมืองเห็นว่าเขาเคยเป็นคนดี ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมมาก่อน และอยากบวชทดแทนบุญคุณแม่ จึงอนุญาตให้เขาบวช จึงเข้าวัดบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ เมื่อบวชแล้วพระทองก็ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ตั้งตนอยู่ในศีลในธรรม เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้มารดา จนเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้าน และสมภารก็ไว้วางใจ “การฆ่าบิดามารดาของตนเองนั้น เป็นบาปหนัก ต้องตกรรอกเวจี ตายไปแล้วไม่ได้เกิดเป็นคนอีก มีหนทางเดียวที่จะทำให้บาปเบาบางลง คือการสร้างธาตุให้สูงเท่าเนินเขาครอบหลุมฝังกระดูกแม่ไว้” สมภารพูดให้สติแก่พระทอง

พระทองได้เพียรพยายามสร้างธาตุที่มีลักษณะเหมือนกองข้าวโบราณไว้เก็บอัฐิของแม่ที่ทุ่งนาที่ชาวบ้านเรียกว่า “ธาตุกองข้าวน้อย” ดังปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน

ทุกวันนี้มีผู้มากราบไหว้ธาตุก่องข้าวน้อยอยู่ประจำมิได้ขาด เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษ เหมือนกับการไถ่บาปที่ได้ทำร้ายหรือล่วงเกินพ่อแม่ เพื่อนำความสุขความเจริญมาสู่ตนเองและครอบครัว

ส่วนพระทองก็ได้อุทิศตนบำเพ็ญเพียรและตั้งใจปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้มารดา จนตลอดชีวิตของท่าน

ภาพประกอบ 86 ทองสร้างธาตุให้สูงเท่าเนินเขาครอบหลุมฝังกระดูกแม่

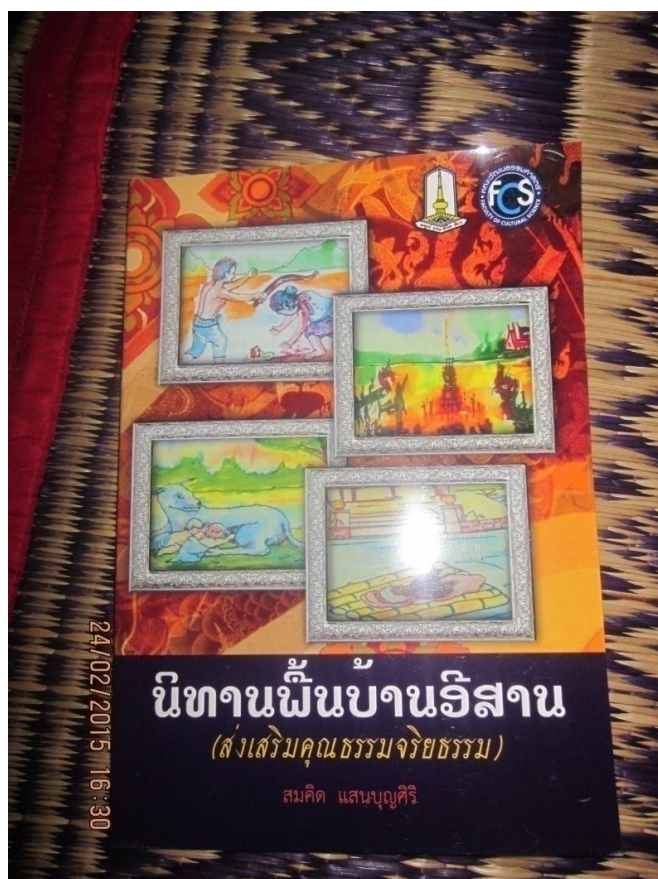
ข้อคิดที่ได้จากนิทานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

1. ผู้มีวินัยและมีความรับผิดชอบจะกระทำสิ่งใดก็ประสบความสำเร็จ
2. ผู้ที่มีความเมตตา ความกตัญญู ย่อมได้รับกรรมดีสนอง

1.3 ด้านวิธีการ

นำนิทานที่มีภาพวาดสีประกอบ ทั้ง 4 เรื่อง มาออกแบบหน้าปก จัดพิมพ์ คำนำ สารบัญ ปรับขนาดตัวอักษรให้อ่านง่ายขึ้น และเย็บเป็นหนังสือนิทานรวมเล่ม

ภาพประกอบ 87 หนังสือรวมนิทานพื้นบ้านอีสาน

1.4 ด้านการนำไปใช้

นำหนังสือนิทานรวมเล่มที่มีภาพวาดสีออกเผยแพร่แจกจ่ายให้กับโรงเรียน ศูนย์เลี้ยงเด็กในชุมชน ศูนย์หนังสือหมู่บ้าน แจกจ่ายให้กับเด็กและเยาวชน ประชาชนทั่วไป

2. กระบวนการเล่านิทานประกอบภาพบันทึกลงแผ่นวีซีดี

2.1 ด้านเนื้อหา

นำนิทานพื้นบ้านที่มีภาพวาดสีประกอบ ทั้ง 4 เรื่อง คือ ท้าวกำกาดำ พญาคันทาค นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ มาศึกษาเนื้อหาของเรื่อง

2.2 ด้านเทคนิค

2.2.1 หาสถานที่ประกอบฉากในการเล่านิทานพื้นบ้าน

2.2.2 ผู้เล่าแต่งตัวเข้ากับสถานที่ประกอบฉาก

2.2.3 ผู้เล่าแสดงท่าทางการเล่าและมีภาพประกอบ

2.2.2 ใช้กล้องบันทึกภาพวิดีโอระหว่างการเล่า

2.3 ด้านวิธีการ

ให้ผู้เล่า เล่านิทานพื้นบ้านทั้ง 4 เรื่อง คือ พญาคันทาค ท้าวกำกาดำ นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ พร้อมกับภาพประกอบ และแสดงท่าทางประกอบการเล่า ระหว่างการเล่ามีการบันทึกภาพโดยกล้องวิดีโอ

นำภาพที่บันทึกโดยกล้องวิดีโอไปทำการตัดต่อภาพให้มีความสมบูรณ์ พร้อมกับสอดแทรกเสียงให้เข้ากับบรรยากาศการเล่านิทาน แล้วบันทึกลงในแผ่นซีดี

ภาพประกอบ 88 นิทานเรื่องท้าวกำกาดำในรูปแบบวีซีดี

ภาพประกอบ 89 นิทานเรื่องพญาคันคากในรูปแบบวีซีดี

ภาพประกอบ 90 นิทานเรื่องนางหมาขาวในรูปแบบวีซีดี

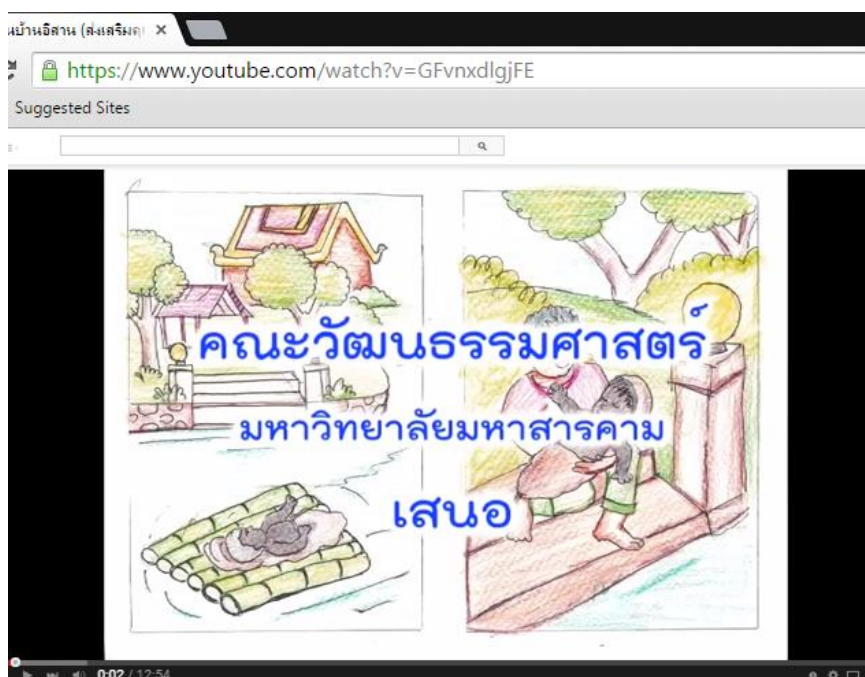
ภาพประกอบ 91 นิทานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ในรูปแบบวีซีดี

2.4 ด้านการนำไปใช้

นำแผ่นวีซีดีที่บันทึกแล้วไปเผยแพร่แจกจ่ายให้กับโรงเรียน ศูนย์เลี้ยงเด็กในชุมชน ศูนย์หนังสือหมู่บ้าน แจกจ่ายให้กับเด็กและเยาวชน ประชาชนทั่วไป

เมื่อได้นิทานพื้นบ้านเรื่อง ท้าวกำกาดำ พญาคันคาก นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ที่เป็นหนังสือรวมเล่มประกอบภาพสีและนิทานแผ่นวีซีดีแล้ว ผู้วิจัยได้นำไปแจกจ่ายตามแหล่งเรียนรู้ เช่น โรงเรียน ศูนย์เลี้ยงเด็ก ศูนย์หนังสือหมู่บ้าน ผู้สนใจทั่วไป และเผยแพร่ในระบบยูทูป เพื่อให้นิทานพื้นบ้านเป็นที่รู้จักและไม่สูญหายไปและสามารถคงอยู่ต่อไปอย่างยาวนาน

นิทานพื้นบ้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเรื่อง ท้าวกำกาดำ พญาคันคาก นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ เผยแพร่ผ่าน <https://www.youtube.com/> เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2558

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=GFvnxdlgjFE>

ภาพประกอบ 92 หน้าแรกนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องท้าวกำกาดำที่เผยแพร่ผ่าน

นิทานพื้นบ้านอีสาน (ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม) ตอน ท้าวกำกาดำ

ดู 15 ครั้ง

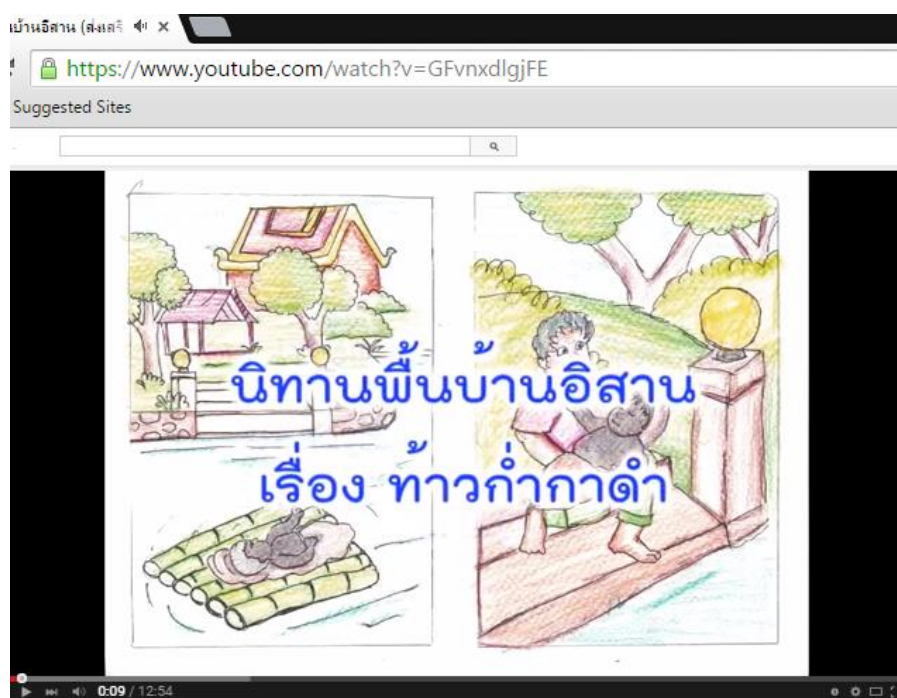
🔍 เพิ่มลงใน < แชร > ... เพิ่มเต็ม

👍 1 🗨️ 0

เผยแพร่เมื่อ 10 มิ.ย. 2015

ผลงานของ สมคิด แสนบุญสุริ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวัฒนธรรมศาสตร์
คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

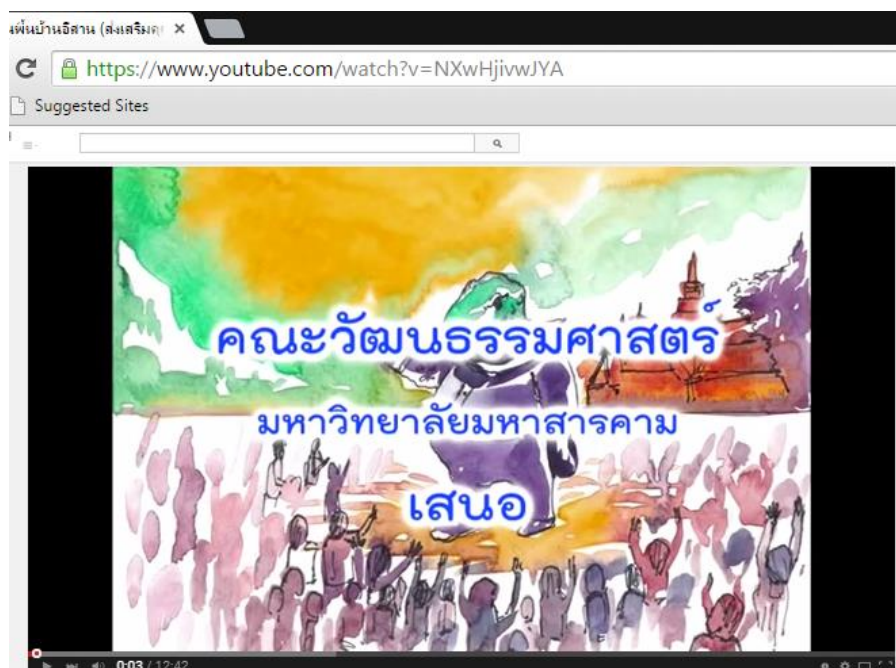
ภาพประกอบ 93 วันที่เผยแพร่ และจำนวนผู้เข้าชมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องท้าวกำกาดำ

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=GFvnxdlgjFE>

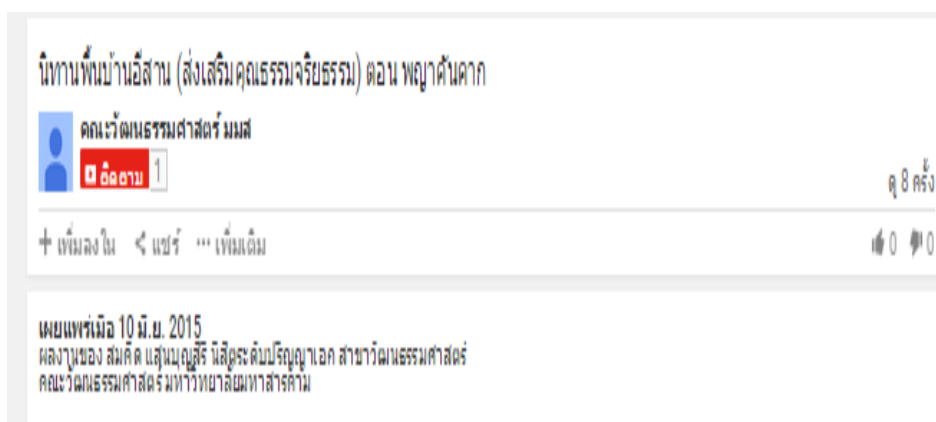
ภาพประกอบ 94 นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องท้าวกำกาดำที่เผยแพร่ผ่าน

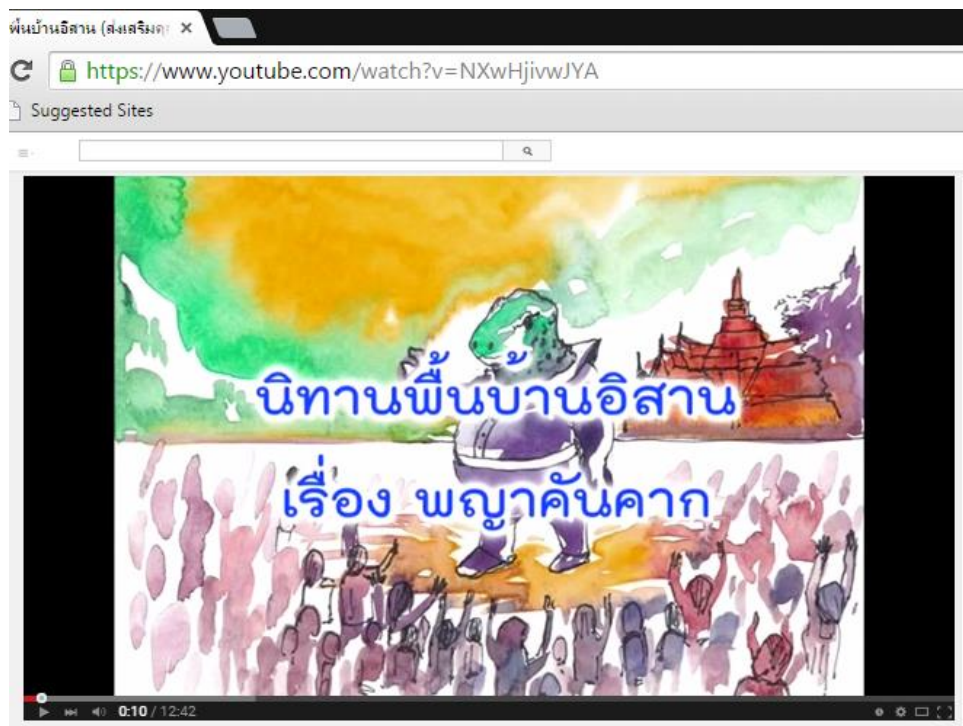
ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=NXwHjivwJYA>

ภาพประกอบ 95 หน้าแรกนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องพญาคันคากเผยแพร่ผ่าน

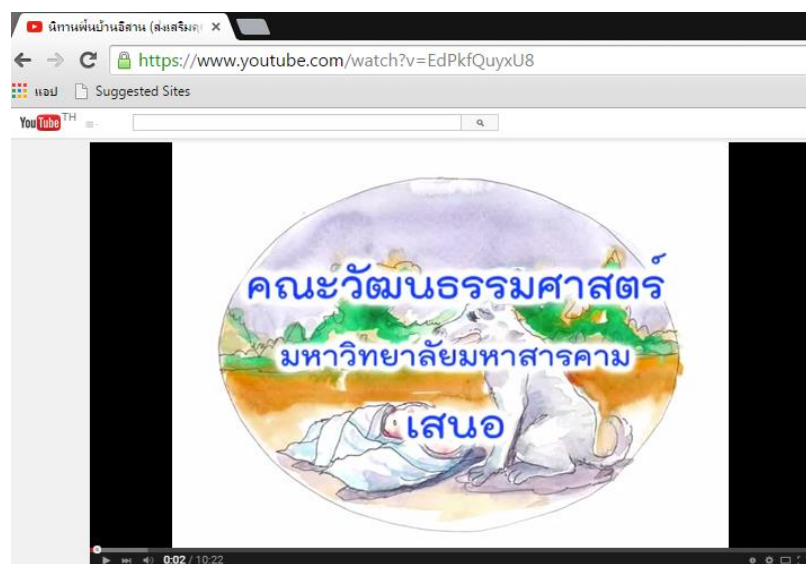
ภาพประกอบ 96 วันที่เผยแพร่ และจำนวนผู้เข้าชมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องพญาคันคาก

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=NXwHjivwJYA>

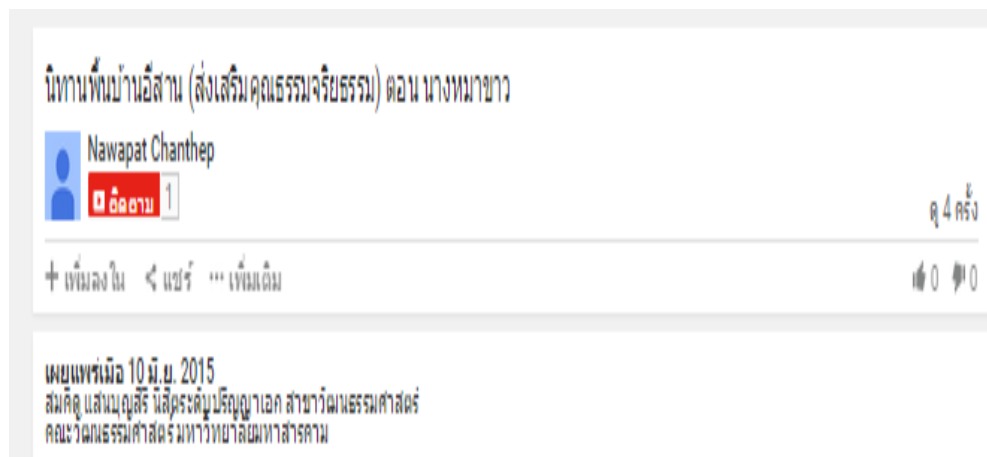
ภาพประกอบ 97 นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องพญาคันคากที่เผยแพร่ผ่าน

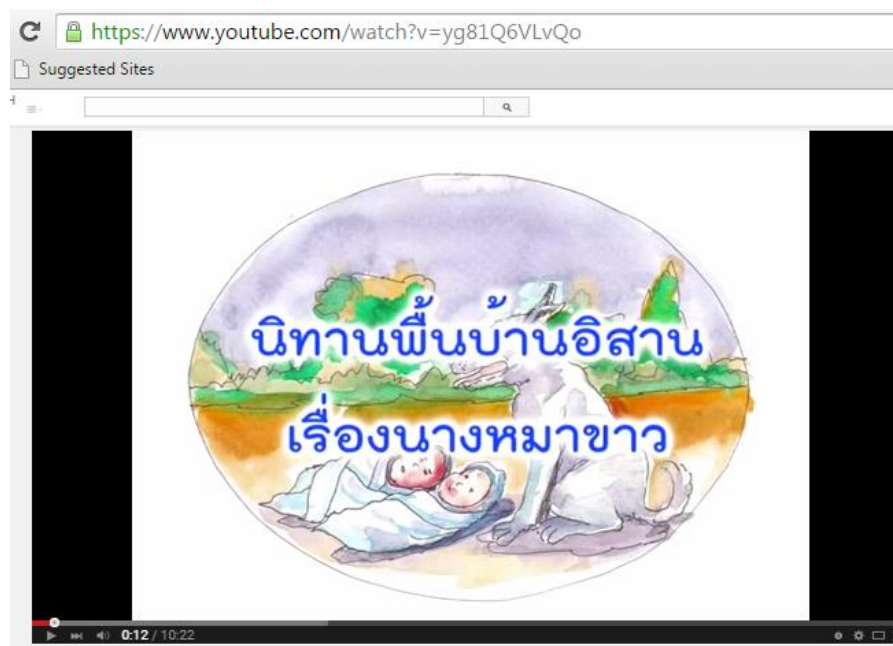
ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=EdPkfQuyxU8>

ภาพประกอบ 98 หน้าแรกนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องนางหมาขาวที่เผยแพร่ผ่าน

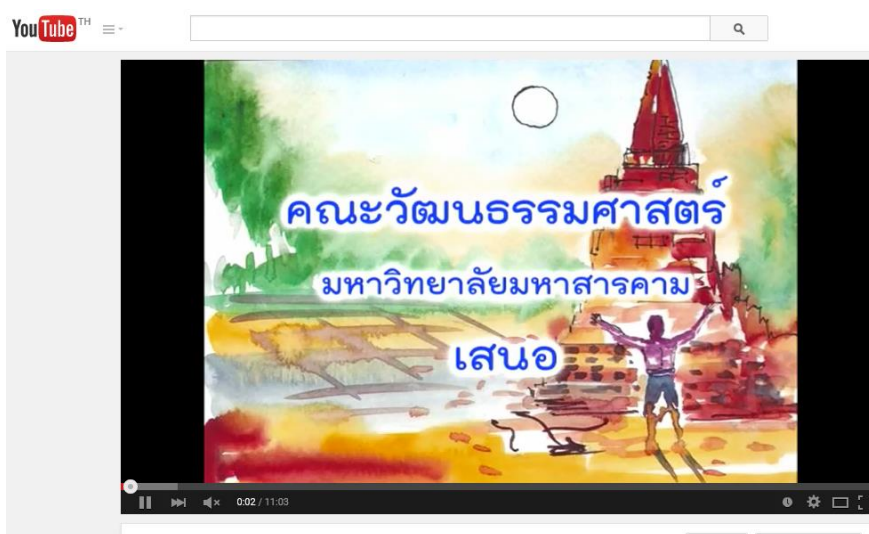
ภาพประกอบ 99 วันที่เผยแพร่ และจำนวนผู้เข้าชมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องนางหมาขาว

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=EdPkfQuyxU8>

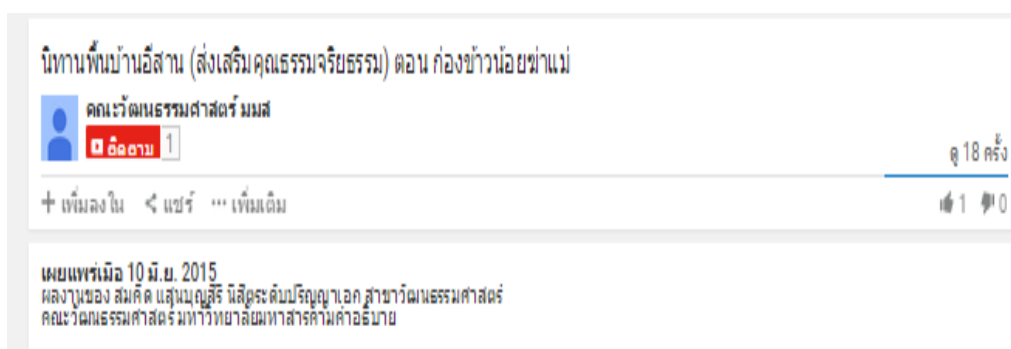
ภาพประกอบ 100 นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องนางหมาขาวที่เผยแพร่ผ่าน

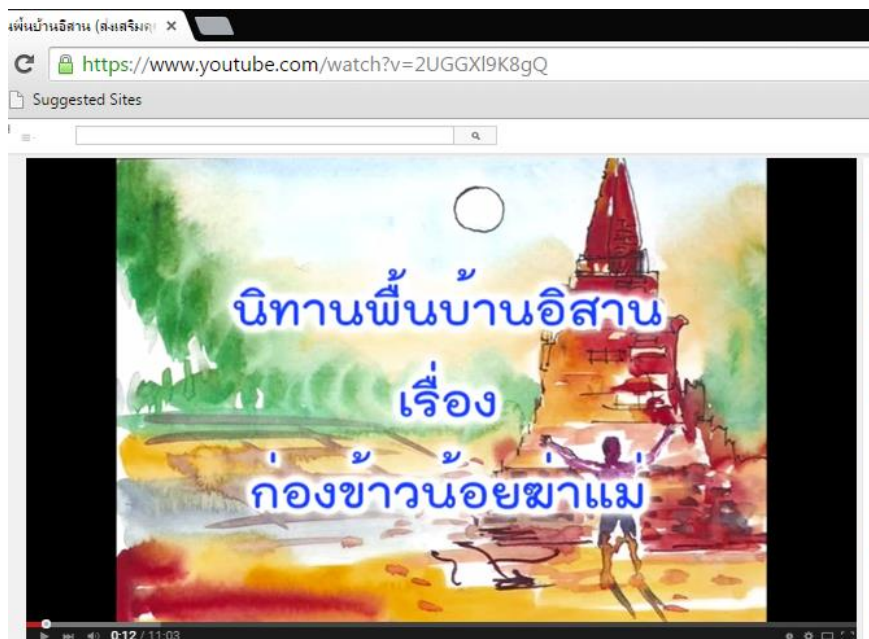
ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=2UGGXl9K8gQ>

ภาพประกอบ 101 หน้าแรกนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ที่เผยแพร่ผ่าน

ภาพประกอบ 102 วันที่เผยแพร่ และจำนวนผู้เข้าชมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=2UGGXl9K8gQ>

ภาพประกอบ 103 นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องก๋งขำน้อยฆ่าแม่ที่เผยแพร่ผ่าน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

สรุปผล

นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลได้ดังนี้

1. ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

นิทานพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าพื้นบ้าน ซึ่งเป็นจินตนาการและสติปัญญาของมนุษย์ และกำเนิดขึ้นพร้อม ๆ กับมนุษย์ มนุษย์มีความต้องการที่จะฟังเรื่องราวที่สร้างความพอใจให้ตนเอง เขาจึงสามารถที่จะประพันธ์เรื่องราวต่าง ๆ ตามความคิดความฝันของเขาเพื่อถ่ายทอดให้คนอื่นฟัง ในการถ่ายทอดนั้นเรื่องเล่าแต่ละครั้งจะเปลี่ยนไปบ้าง แต่เมื่อมีการบันทึกเป็นตัวเขียน ส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปก็ลดน้อยลงหรืออาจจะไม่มีเลยก็ได้หรือเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ บางครั้งก็เปลี่ยนไปใช้ภาษาร้อยกรองในการถ่ายทอด ในสมัยโบราณมนุษย์เรายังไม่มีอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่สื่อความบันเทิงในยามว่างเหมือนเช่นในปัจจุบัน นิทานเป็นสิ่งที่สร้างความรื่นเริงบันเทิงใจให้กับคนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาทุกสังคมและวัฒนธรรมจะมีการเล่าเรื่องสู่กันฟังด้วยกันทั้งนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่านิทาน ซึ่งนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินในยามว่างแล้วยังเป็นการถ่ายทอดความรักความเอาใจใส่ของพ่อ แม่ ที่มีต่อลูก ปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีต่อหลาน การเล่านิทานเป็นสิ่งที่เก่าแก่กว่าประวัติศาสตร์ และเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ในกลุ่มชนนั้นนิทาน

พื้นบ้านจัดเป็นผลงานที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ นิทานเป็นเพื่อนของมนุษย์ตั้งแต่ช่วงเวลาที่มนุษย์ยังป่าเถื่อน ไม่มีอารยธรรม มาจนกระทั่งมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ นิทานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเก่าแก่ที่เล่าสืบทอดกันมาในลักษณะปรัมปรา ประเพณี มุขปาฐะ แต่ยังมีเรื่องใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้ในทุกยุคทุกสมัยและสามารถนับว่าเป็นเรื่องพื้นบ้านได้

นิทานพื้นบ้านที่เล่ากันในชุมชนมีความเป็นมาไม่ปรากฏแน่ชัด ไม่มีการจดบันทึกเอาไว้เป็นการเล่าแบบปากต่อปาก และเล่าสืบทอด ๆ กันมาจากผู้เฒ่าผู้แก่ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ พระนิกเทศน์ ที่นำมาเล่าให้ลูกหลานญาติโยมฟัง คล้ายกับเป็นการบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวของคนในหมู่บ้าน ชุมชน เป็นภูมิปัญญาที่ชาวบ้านคิดและสรรค์สร้างขึ้นมาและเป็นสิ่งอบรมสั่งสอนจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม นิยมเล่าในงั้นเฮือนดีเพื่อให้หายจากความโศกเศร้า เล่าหลังจากเสร็จจากทำนา ทำไร่ ทำสวน เพื่อให้หายเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน นิทานพื้นบ้านพบได้ในหนังสือผูกและคัมภีร์ใบลาน

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

2.1 สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้าน พบว่า ปัจจุบันโรงเรียนมีการนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบในการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรมจริยธรรม ปู่ย่า ตายาย พ่อ แม่ ผู้ปกครองนำนิทานพื้นบ้านมาเล่าให้ลูก หลานฟัง พระสงฆ์นำมาเทศน์ให้ญาติโยมฟัง ในงานบุญประเพณีต่าง ๆ มีคณะหมอลำ คณะหนังประโมทัยนำมาแสดงในชุมชน นิทานพื้นบ้านที่พบมีเรื่องราวเกี่ยวกับการทำความดี ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ความมีเมตตากรุณา ความขยันอดทน การเล่านิทานเป็นการเล่าแบบปากต่อปาก ไม่มีอุปกรณ์ สื่อใด ๆ ประกอบการเล่านอกจากน้ำเสียง และแสดงท่าทาง อีกทั้งปัจจุบันเทคโนโลยีมีความทันสมัยขึ้น มีหนัง มีละคร มีเกมส์ออนไลน์ เกมส์คอมพิวเตอร์ จึงทำให้เด็กและเยาวชนหันไปสนใจสิ่งเหล่านั้นแทน พ่อ แม่ ผู้ปกครองก็ไม่นิยมจะเล่าให้ลูกหลานฟังโดยอ้างว่าเล่าไม่เก่ง ไม่มีเวลาเล่า นอกจากนี้ยังมีคณะหมอลำ คณะหนังประโมทัยนำนิทานพื้นบ้านมาแสดงและบันทึกลงในแผ่นวีซีดีจึงหาดูได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องมานั่งเล่าให้ฟัง นิทานพื้นบ้านเป็นหนังสือตำรา หรือในคัมภีร์ใบลานชำรุด ฉีกขาด มด ปลวกแมลงกัดแทะทำให้นิทานต้องสูญหายไปบางส่วน

2.2 สภาพปัจจุบันปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน ปัจจุบัน พบว่าด้านความมีระเบียบวินัย เด็กและเยาวชนแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน เข้าแถวเคารพธงชาติ เข้าแถวต่อคิวตามลำดับก่อนหลัง ด้านความรับผิดชอบ เด็กและเยาวชนดูแลรับผิดชอบบริเวณที่ได้รับมอบหมาย เข้าห้องเรียน และส่งการบ้านตามกำหนด ด้านความมีเมตตา เด็กและเยาวชนร่วมกันบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ เงิน เสื้อผ้า ร่วมกับโรงเรียน ที่ช่วยเหลือเพื่อน เพื่อนช่วยเหลือเพื่อน ด้านความกตัญญูกตเวที เด็กและเยาวชน แสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ โดยการเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน ส่วนปัญหาพบว่า ด้านความมีระเบียบวินัย เด็กและเยาวชนชายไม่เอาชายเสื้อเข้าในกางเกง สวมกางเกงเอวต่ำ ส่วนเด็กและเยาวชนหญิงไว้ผมยาว ทำสีผมแฟชั่นนิยม ไม่รวบมัดให้เรียบร้อย สวมกระโปรงสั้นเหนือเข่า สวมถุงเท้ารองเท้าไม่ถูกระเบียบ และไม่เข้าแถวตามคิว ชอบแซงคิวเพื่อน ๆ ด้านความรับผิดชอบ เด็กและเยาวชนไม่ช่วยเหลือเพื่อนในการดูแลบริเวณที่ได้รับมอบหมาย ขาดเรียนบ่อย ส่งงานไม่ตรงเวลาที่ครูกำหนด ด้านความมีเมตตา รังแกสัตว์ที่อยู่ในบริเวณ

โรงเรียน ไม่ร่วมมือกับโรงเรียนในการบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ขัดสนเดือดร้อน ด้านความกตัญญู กตเวทิตะ ไม่ให้ความเคารพเชื่อฟังในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง แสดงกิริยา ไม่สุภาพและไม่เหมาะสม

3. การอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็ก และเยาวชน ภาคอีสาน ได้นำเอานิทานพื้นบ้านทั้ง 4 เรื่องคือ ท้าวกำกาดำ พญาคันคาก นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ มาจัดทำเป็นหนังสือนิทานประกอบภาพ และเล่านิทานประกอบ ภาพบันทึกลงแผ่นวีซีดี เผยแพร่ผ่านในยูทูป เพื่อให้นิทานพื้นบ้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมไม่สูญหายไป และมีการเผยแพร่ต่อไปอย่างกว้างขวาง การนำเอานิทานพื้นบ้านที่มีอยู่มาเปลี่ยนแปลง รูปแบบและจัดทำเป็นสื่อที่ทันสมัยของเทคโนโลยีทำให้นิทานพื้นบ้านมีคุณค่า เป็นที่น่าสนใจและแพร่กระจายออกไปทำให้สูญหายได้ยากและคงอยู่ต่อไป

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ในครั้งนี้ผู้วิจัยอภิปรายผลตามความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน พบว่า นิทานพื้นบ้านเกิดขึ้นพร้อมกันกับมนุษย์ นิทานพื้นบ้านคือเรื่องเล่าที่คนพื้นบ้านเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน เกิดจากจินตนาการของมนุษย์ ในสมัยโบราณมนุษย์ยังไม่มีอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่สื่อความบันเทิงในยามว่างเหมือนเช่นในปัจจุบัน นิทานเป็นสิ่งที่สร้างความรื่นเริงบันเทิงใจให้กับคนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาทุกสังคมและวัฒนธรรมจะมีการเล่าเรื่องสู่กันฟังด้วยกันทั้งนั้น นิทานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ถูกละเล้า ๆ กัน และแพร่กระจายไปในรูปแบบต่าง ๆ จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง มีลักษณะสำคัญคือการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ และต่อมามีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นปริบทประเพณีที่สั่งสม สืบทอดมาจากอดีตและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ นิทานพื้นบ้านเป็นสากล นำไปใช้กับนิทานในสังคมต่าง ๆ ได้ทั่วโลก

นิทานพื้นบ้านที่เล่ากันในชุมชนมีความเป็นมาไม่ปรากฏแน่ชัด ไม่มีการจดบันทึกเอาไว้เป็นการเล่าแบบปากต่อปาก และเล่าสืบต่อ ๆ กันมาจากผู้เฒ่า ผู้แก่ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ พระนิกเทศน์ ที่นำมาเล่าให้ลูกหลาน ญาติโยมฟัง คล้ายกับเป็นการบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวของคนในหมู่บ้าน ชุมชน เป็นภูมิปัญญาที่ชาวบ้านคิดและสรรค์สร้างขึ้นมา และเป็นสิ่งอบรมสั่งสอนจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม นิยมเล่าในขันเหียนดี เพื่อให้หายจากความโศกเศร้า เล่าหลังจากเสร็จจากทำนา ทำไร่ ทำสวน เพื่อให้หายเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน นิทานพื้นบ้านพบได้ในหนังสือผูก คัมภีร์ใบลาน

ผู้วิจัยพบว่า นิทานพื้นบ้านในอดีตจะเป็นนิทานที่มีคุณธรรมจริยธรรม สอนให้เป็นคนดี มีความกตัญญู เมตตากรุณา จึงเห็นได้ว่าในอดีตจึงมักนิยมนำเอานิทานพื้นบ้านมาเล่าอบรมสั่งสอนลูกหลาน และเรื่องราวของนิทานมีทั้งตลก ขำขัน จึงมักนำมาเล่าเพื่อให้หายจากความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและความโศกเศร้า

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมที่ Malinowski นักหน้าที่นิยมกล่าวว่า โครงสร้างก็คือ สถาบันของสังคมที่เกิดมาจากความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ Malinowski เชื่อว่า

มนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมมีความต้องการพื้นฐานทางจิตใจและหน้าที่หลักของวัฒนธรรมคือ การตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์หรือเปรียบเทียบเสมือนเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์คือ 1) ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การเจริญเติบโต เป็นต้น 2) ความต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) เป็นความต้องการความร่วมมือทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การผลิตสินค้า การบริการและการควบคุมทางสังคม และ 3) ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) เป็นความต้องการของมนุษย์ เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้างทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนตร์และคาถาให้ช่วยเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมาก และย้ำว่า วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ต้องทำคือ การตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่างดังกล่าว ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมมีหน้าที่เพื่อสนองความต้องการของปัจเจกชนในสังคมนั้น แนวความคิดดังกล่าวจึงเป็นหลักสำคัญในการนำมาใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของคนในสังคมทั้งหมดของแต่ละวัฒนธรรม (งามพิศ สัตย์สงวน. 2539 : 32-34)

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กนกรัตน์ ตั้งสุขเกษมสันต์ (2552 : 253-258) ได้วิจัยการผลิตหนังสือนิทานพื้นบ้านเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กด้อยโอกาสจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องท้าวเสียวสวาสดี ท้าวกำพร้าวฝั้นน้อย และท้าวกำกาคำ เป็นนิทานที่บอกเล่าสืบทอดต่อกันมาหลายรุ่นจนไม่สามารถระบุแหล่งที่มาได้ ต่อมาเมื่อผู้รวบรวมไว้โดยบันทึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมและอักษรไทยน้อย และมีการประพันธ์ขึ้นใหม่เป็นลักษณะคำกลอนอีสานแต่คนทั่วไปไม่นิยมอ่านเพราะอ่านเข้าใจยากเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านอีสานแฝงคุณธรรมจริยธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความซื่อสัตย์ และ

สอดคล้องกับผลการวิจัยของบุญมา ไชยแสนท้าว (2542 : 98-102) ได้ศึกษา นิทานอุ้อ : ศึกษากรณีบ้านอุ้อ ตำบลมหาไชย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า จุดมุ่งหมายของการเล่าคือให้ความเพลิดเพลิน ส่วนจุดมุ่งหมายรองได้แก่ ช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างผู้ใหญ่และเด็กให้มีความเป็นกันเอง ให้การศึกษาและปลูกฝังจริยธรรม รักษาบรรทัดฐานของสังคมให้เป็นเอกภาพ คุณค่าของนิทานด้านอารมณ์พบว่า นิทานอุ้อมีบทบาทด้านนันทนาการให้ความเพลิดเพลินเป็นมหรสพในท้องถิ่น เป็นเครื่องมือระบายอารมณ์ เช่น ความรัก ความเศร้าโศกความเกลียดชัง ความขัดแย้ง คุณค่าของนิทานด้านสังคม พบว่า นิทานทำหน้าที่เสมือนกระจกสะท้อนสภาพของสังคม เช่น คติความเชื่อของชาวบ้าน ทำหน้าที่เป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและสะท้อนถึงมาตรฐานทางจริยธรรม คุณค่าของนิทานด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่านิทานเป็นเครื่องมือบันทึกที่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม อธิบายความเป็นมาของแบบแผนทางสังคม และหลักคำสอนด้วยภาษาถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน พบว่า ปัจจุบันโรงเรียนมีการนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบในการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรมจริยธรรม ปู่ย่า ตายาย พ่อ แม่ ผู้ปกครองนำนิทานพื้นบ้านมาเล่าให้ลูก หลานฟัง พระสงฆ์นำมาเทศน์ให้ญาติโยมฟังในงานบุญประเพณีต่าง ๆ

มีคณะหมอลำ คณะหนังประโมทัยนำมาแสดงในชุมชน นิทานพื้นบ้านที่พบจะมีเรื่องราวเกี่ยวกับการทำ ความดี ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ความมีเมตตากรุณา ความขยันอดทน การเล่นนิทานเป็นการเล่า แบบปากต่อปาก ไม่มีอุปกรณ์ สื่อใด ๆ ประกอบการเล่านอกจากน้ำเสียงและแสดงท่าทาง อีกทั้ง ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความทันสมัยขึ้น มีหนัง มีละคร มีเกมส์คอมพิวเตอร์ จึงทำให้เด็กและเยาวชนหัน ไปสนใจสื่อสิ่งเหล่านั้นแทน พ่อ แม่ ผู้ปกครองก็ไม่นิยมจะเล่าให้ลูกหลานฟังโดยอ้างว่าเล่าไม่เก่ง ไม่มี เวลาเล่า นอกจากนี้ยังมีคณะหมอลำ คณะหนังประโมทัยนำนิทานพื้นบ้านมาแสดงและบันทึกลงในแผ่น วีซีดีจึงหาดูได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องมานั่งเล่าให้ฟัง นิทานพื้นบ้านเป็นหนังสือตำรา หรือโน้ตัมภีร์ ไบลานชำรุด ฉีกขาด มด ปลวกแมลงกัดแทะทำให้นิทานต้องสูญหายไปบางส่วน

คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ทั้ง 4 ด้านพบว่า ด้านความมีระเบียบวินัย เด็กและเยาวชนแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน เข้าแถวเคารพธงชาติ เข้าแถวต่อคิวตามลำดับ ก่อนหลัง ด้านความรับผิดชอบ เด็กและเยาวชนดูแลรับผิดชอบบริเวณที่ได้รับมอบหมาย เข้าห้องเรียน และส่งการบ้านตามกำหนด ด้านความมีเมตตากรุณา เด็กและเยาวชนร่วมกันบริจาค สิ่งของเครื่องใช้ เงิน เสื้อผ้า ร่วมกับโรงเรียน พี่ช่วยเหลือน้อง เพื่อนช่วยเหลือน้อง ด้านความกตัญญู กตเวทิต์ เด็กและเยาวชน แสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครองครู อาจารย์ โดยการเข้าร่วมกิจกรรม กับโรงเรียน ปัญหาพบว่า ด้านความมีระเบียบวินัย เด็กและเยาวชนขี้เกียจเข้าในทางเกง สวมกางเกงเอวต่ำ ส่วนเด็กและเยาวชนหญิงไว้ผมยาว ทำสีผมแฟชั่นนิยม ไม่รวบมัดให้เรียบร้อย สวมกระโปรงสั้นเหนือเข่า สวมถุงเท้ารองเท้าไม่ถูกระเบียบ และไม่เข้าแถวตามคิว ชอบแซงคิวเพื่อน ๆ ด้านความรับผิดชอบ เด็กและเยาวชนไม่ช่วยเหลือน้องในการดูแลบริเวณที่ได้รับมอบหมาย ขาดเรียน บ่อย ส่งงานไม่ตรงเวลาที่ครูกำหนด ด้านความมีเมตตากรุณา บางคนรังแกสัตว์ที่อยู่ในบริเวณโรงเรียน เช่น สุนัข แมว ไม่รวมมือกับโรงเรียนในการบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ขัดสนเดือดร้อน และ ด้านความกตัญญูกตเวทิต์ ไม่ให้ความเคารพเชื่อฟังในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง แสดงกิริยาไม่สุภาพและไม่เหมาะสม

ผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันมีนิทานพื้นบ้านที่เป็นหนังสือประกอบภาพ มีหมอลำนำมาแสดง มีบทละครที่ฉายในโทรทัศน์ ซึ่งหาดูได้ง่ายไม่ต้องไปค้นหาในคัมภีร์ไบลานที่เป็นอักษรธรรม อักษรไทย น้อย พ่อแม่ ผู้ปกครองก็ไม่ต้องมานั่งเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง และเด็กและเยาวชนในปัจจุบันหันไปตาม สื่อที่มีอยู่อย่างหลากหลายจนทำให้เด็กและเยาวชนขาดคุณธรรมจริยธรรมไม่ทำตามกฎระเบียบที่วางไว้

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมใหม่และเทคโนโลยี ดังที่ Roger และ Shoemaker (1978 : 76) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการยอมรับซึ่งกล่าวถึงพฤติกรรมของบุคคลใน สังคมที่แสดงออกถึงการยอมรับนำไปปฏิบัติ โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 การรับรู้ (Awareness Stage) เป็นขั้นแรกที่จะนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใหม่ วิธีการใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การประกอบอาชีพ หรือกิจกรรมของบุคคลนั้น ยังไม่มีความรู้สึกซึ่งเกี่ยวกับเนื้อหา หรือคุณประโยชน์ ของนวัตกรรมนั้น ๆ ทำให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นต่อไป ขั้นที่ 2 สนใจ (Interest Stage) เป็นขั้นที่เริ่มมี ความสนใจ ทหารายละเอียดเกี่ยวกับวิทยาการใหม่ๆ เพิ่มเติม จะทำให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการใหม่ ๆ หรือ สิ่งใหม่ ๆ มากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ และค่านิยม ตลอดจนบรรทัดฐานทางสังคม หรือ ประสบการณ์เก่า ๆ ของบุคคลนั้น ขั้นที่ 3 ประเมินค่า (Evaluation Stage) เป็นขั้นที่จะได้ไตร่ตรอง ถึงประโยชน์ในการลองใช้วิธีการหรือวิทยาการใหม่ ๆ ดีหรือไม่ เมื่อนำมาใช้แล้วจะเป็นประโยชน์ต่อ ตนเองหรือไม่ โดยบุคคลนั้นมักจะคิดว่าการใช้วิทยาการใหม่ ๆ เป็นการเสี่ยงทำให้ไม่แน่ใจถึงผลที่จะได้รับ

ในขั้นนี้จึงเป็นการสร้างแรงเสริม (Reinforcement) เพื่อให้เกิดความแน่ใจยิ่งขึ้นว่าสิ่งที่เขาตัดสินใจเพื่อเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อนวัตกรรมมีคุณค่าและมีประโยชน์ ขั้นที่ 4 ทดลอง (Trial Stage) เป็นขั้นที่ใช้วิทยาการใหม่ ๆ นั้น กับสถานการณ์ตนเองเป็นการทดลองบางส่วนก่อนเพื่อจะได้รู้ว่าผลลัพธ์และประโยชน์ที่จะได้รับว่าดีจริงอย่างที่คิดไว้ในขั้นประเมิน ซึ่งผลการทดลองจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจที่จะปฏิเสธหรือยอมรับต่อไป และขั้นที่ 5 ยอมรับ (Adoption Stage) เป็นขั้นที่บุคคลรับวิทยาการใหม่ ๆ นั้น ไปใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมของตนอย่างเต็มที่ หลังจากได้ทดลองปฏิบัติและเห็นประโยชน์แล้วยอมรับนวัตกรรมเหล่านั้น

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรียา ผันพลี (2552 : 91-100) ที่ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม : กรณีศึกษาโรงเรียนเซนต์ยอแซฟศรีสงคราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าสภาพและปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม พบว่า นักเรียนต้องได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมเนื่องจากนักเรียนขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ นักเรียนพูดคุย และส่งเสียงดังในขณะที่ครูกำลังสอน ไม่สนใจครู ไม่ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรม ไม่กล้าแสดงออก ไม่มีความมั่นใจในตนเอง ไม่เข้าคิวรับอาหาร นักเรียนขาดวินัยในตนเอง ไม่ค่อยสนใจในการศึกษาเล่าเรียน และขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น สอดคล้องกับกนกรัตน์ ตั้งสุขเกษมสันต์ (2552 : 253-258) ที่ได้วิจัยการผลิตหนังสือนิทานพื้นบ้านเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กด้อยโอกาสจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมนั้น เด็กขาดคุณธรรมจริยธรรมบางประการ ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความซื่อสัตย์

3. การอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน พบว่า ได้นำเอานิทานพื้นบ้านทั้ง 4 เรื่องคือ ท้าวกำกาดำ พญาคันคาก นางหมาขาว และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ มาจัดทำเป็นหนังสือนิทานประกอบภาพ และเล่านิทานประกอบภาพบันทึกลงแผ่นวีซีดี เพื่อให้นิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมไม่สูญหายไป และมีการเผยแพร่ต่อไปอย่างกว้างขวาง

ผู้วิจัยพบว่า การนำเอานิทานพื้นบ้านที่มีอยู่มาเปลี่ยนแปลงรูปแบบและจัดทำเป็นสื่อที่ทันสมัยของเทคโนโลยีทำให้นิทานพื้นบ้านมีคุณค่า เป็นที่น่าสนใจและแพร่กระจายออกไปทำให้สูญหายได้ยากและคงอยู่ต่อไป

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายดังที่ นียพรธณ (ผลวัฒน์) วรณศิริ (2540 : 93) กล่าวถึง หลักของการแพร่กระจายวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้อย่างดี หลักว่า วัฒนธรรม คือ ความคิด และพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดต่อบุคคล บุคคลไปถึงที่ใด วัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมาก เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่า เศรษฐกิจ บ้างต้องการไปเที่ยวเตร่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นใด คนที่มีเศรษฐกิจดีจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้

3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การตั้งใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่ และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ไข้หวัดใหญ่ ภัยแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนัก ล้วนแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดีด้วย

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกสังคมหนึ่ง โดยมีการกระทำผ่านตัวแทนต่าง ๆ เช่น นักปราชญ์ นักกวี หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือในรูปแบบที่มีการแลกเปลี่ยนทางการค้า เป็นต้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมยังเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Milieu) ของสังคมผู้แพร่และสังคมที่ยอมรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้วยและเป็นที่น่าสังเกตว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุโดยทั่วไปมักจะแพร่กระจายเร็วกว่าและได้รับการต่อต้านน้อยกว่าวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาสุบรรณ อ่างร่าง (2553 : 58-60) ได้ศึกษาการวิเคราะห์คุณธรรมในนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุโขทัย ผลการศึกษาพบว่า การนำนิทานพื้นบ้านสุโขทัย โดยเฉพาะนิทานที่มีคุณธรรมหลาย ๆ ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน สร้างเป็นแบบเรียน หนังสือส่งเสริมการอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติม หรือหนังสือประกอบการเรียนการสอนต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนได้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งคุณธรรม ซึ่งทำให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จุฑาศิริ ยอดวิเศษ (2553 : 289-302) ที่ได้วิจัยการอนุรักษ์และพัฒนาดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิมกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การที่จะอนุรักษ์และพัฒนาดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิม กรุงเทพมหานครให้คงอยู่และมีบทบาทเหมือนเดิมคงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่สิ่งที่อาจทำได้ในขณะนี้ก็คือ แทรกดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิม ในกิจกรรมรื่นเริงอื่นๆ สร้างเครือข่ายความเข้าใจทางดนตรีจากกลุ่มเล็กๆ ให้ขยายเป็นกลุ่มใหญ่ จัดทำวีดิทัศน์ เกี่ยวกับดนตรีอิสลาม เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถนำไปเปิดชมและเรียนรู้ตามโอกาสต่าง ๆ ด้วยความมุ่งมั่นเหล่านี้ อาจจะช่วยให้วัฒนธรรมของชาวบ้านซึ่งถูกละเลยมานานปรากฏอยู่ในวิถีแห่งสังคมไทยต่อไป แต่ทั้งนี้ต้องเป็นการร่วมมือกันระหว่างสมาชิกในชุมชน องค์กรของรัฐ และองค์กรเอกชน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริวรรณ แก้วเพ็ชร (2551 : 200-202) ที่ได้วิจัยภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อสืบสานและพัฒนารูปแบบการแสดงดนตรีของชาวผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนารูปแบบการแสดงดนตรีในอนาคต อาจทำได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกเป็นการคงรูปแบบการแสดงดนตรีแบบเดิมเอาไว้และเผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลายโดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น การเผยแพร่ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งทางด้านสื่อสิ่งพิมพ์ ภาพและเสียง ตลอดจนมีการบันทึกต้นแบบเอาไว้เพื่อให้สามารถเป็นหลักฐานอ้างอิงได้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์
 - 1.1 ผลจากการวิจัยคาดว่าหน่วยงานสถานศึกษาทั้งภาครัฐ และเอกชนสามารถนำผลการวิจัยไปบูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมได้
 - 1.2 ผลจากการวิจัยคาดว่าสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัด วัฒนธรรมท้องถิ่น และวัด สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไป
 - 1.3 ผลจากการวิจัยคาดว่า บ้าน วัด โรงเรียน สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนได้
2. ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการรวบรวมนิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อประกอบการเรียนการสอน
 - 2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในแต่ละภูมิภาค
 - 2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านในกลุ่มอาเซียนเพื่อเชื่อมโยงถึง วัฒนธรรม ประเพณีของประเทศในกลุ่มอาเซียน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. การพัฒนาคุณภาพนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา สู่ผลงานทางวิชาการ.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2546.
- กรมวิชาการ. สรุปผลการสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์.
กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2539.
- กรมศิลปากร. วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,
2542.
- กวี วรกวิน. แผนที่ความรู้ท้องถิ่นไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : พัฒนาคุณภาพ
วิชาการ, 2547.
- กลุ่มสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ภูมิปัญญาท้องถิ่น. นครราชสีมา :
สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, 2546.
- กาญจนา พันธุ์ชู. ข้าง..ป่า...กับการอนุรักษ์. 2550.
<<http://www.chaipat.or.th/chaipat/journal/decor/elephant-t.html>>
8 สิงหาคม 2552.
- กิ่งแก้ว อรรถากร. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2519.
- กิตติธัช ทองอุทุม. ความร่วมมือในการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนากีฬาพื้นบ้าน เพื่อเสริมสร้าง
สุขภาพชุมชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- กิริติ บุญเจือ. จริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2534.
- กิริติ ศรีวิเชียร. การจัดจริยศึกษาในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2524.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : ชวนการพิมพ์, 2509.
- . วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.
- เกวลิน ภูมิภาค. ความเชื่อทางศาสนาและลัทธิที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนของชาวอีสาน.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.
- โกศล มีคุณ. การวัดจริยธรรม. ราชบุรี : วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง, 2533.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดขอนแก่น. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2542 ก.
- . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดมหาสารคาม.
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2542 ข.
- . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดร้อยเอ็ด.
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2542 ค.
- ศีกฤทธิ ปราโมช. รวมเรื่องสั้น. กรุงเทพฯ : สยามรัฐ, 2521.
- คุณช่วย ปิยวิทย์. วรรณกรรมท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครราชสีมา : ฝ่ายวิชาการและ
แผนงานโรงเรียนสุนนารีวิทยา, 2536
- งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2539.

- จันทร์ศรี นิตยฤกษ์. วรรณกรรมสำหรับครูประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูธนบุรี, 2527.
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. วรรณกรรมพื้นบ้านภาคอีสาน. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2520.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. มนต์ศน์ในนิทานสำนวนอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- จุฑาศิริ ยอดวิเศษ. การอนุรักษ์และพัฒนาดนตรีในศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยมุสลิม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- เจือ สตะเวทิน. คติชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2517.
- ชำนาญ รอดเหตุภัย. วรรณกรรมไทยลือ ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู, 2518.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิณ และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก. จริยธรรมของเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2524.
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, 2548.
- ตรี อมาตยกุล. นิทานชาวบ้านภาคที่ 4. พระนคร : ประจักษ์การพิมพ์, 2513.
- ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์. พฤติกรรมการสื่อสาร. กรุงเทพฯ : พรินต์ติ้งเฮาส์, 2528.
- ทรงคุณ จันทจร. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2549.
- ทวี มุขธระโกษา และสมชัย หงส์ทองคำ. นิทานชีวิตแบบไทยไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2520.
- ทวีเกียรติ ไชยงยศ. สุนทรียทางทัศนศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ฝ่ายเอกสารและตำราสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2538.
- ทวีรัฐ ธานีคม. พัฒนาการเด็ก. กรุงเทพฯ : สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525.
- ทัศนีย์ ทองไชย. สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.
- ทิพย์วารี สงนอก. กระบวนการทัศนในนิทานชาดกพื้นบ้านอีสาน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- ธวัช ปุณโณทก. ภูมิปัญญาชาวบ้าน : ทัศนะของอาจารย์ปรีชา พิณทอง. กรุงเทพฯ : เจริญการพิมพ์, 2534.
- . วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ธีรพร อูวรรณโณ. จริยธรรมกับการศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- นันทสาร สีสลับ. “ภูมิปัญญาไทย,” ใน สารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน เล่ม 23. หน้า 18. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2542.
- นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.
- บัญญัติ ธรรมไทย. มุมมองที่ทำทายนักบริหาร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- บัวผัน สุพรรณยศ. สภาพจิตและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : เพชรเกษมการพิมพ์, 2546.

- บัวศรี ศรีสูง. “คำกล่าวนำการสัมมนา,” รายงานการสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 26-28 มีนาคม, 2534.
- บุปผาชาติ อุปลัมภันธกร. โนรา : การอนุรักษ์ การพัฒนาและสืบสานศิลปะการแสดงภาคใต้ วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- บุญมา ไชยแสนท้าว. นิทานอุ๊ย : ศึกษากรณีบ้านอุ ตำบลมหาไชย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- เบญจลักษณ์ บัวภิบาล. การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้นิทานพื้นบ้านภาคเหนือ. การค้นคว้าแบบอิสระ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- ประเมศวร์ กุมารบุญ. มารู้จักทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม. 2552.
<http://www.torakom.com/article_index.php?sub=article_show&art=105>
15 พฤษภาคม 2556.
- ประกอบ ใจมั่น. การศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ประคอง นิมมานเหมินทร์. “การแบ่งประเภทนิทานพื้นบ้าน,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8 คติชนวิทยาสำหรับครู. หน้า 60. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527.
- . นิทานพื้นบ้านศึกษา. กรุงเทพฯ : โครงการตำรา และอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ประจักษ์ ไฉ่เจริญ. การอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. วัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2531.
- ประมวล พิมพ์เสน. นิทานพื้นบ้านอีสาน 2. ขอนแก่น : ศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2547.
- . หมอลำหมู่วาทขอนแก่น บอกลูกบอกหลาน เล่ม 2. ขอนแก่น : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น โรงเรียนกัลยาณวัตร, 2539.
- ประยูทธ สุระเดชไพบูลย์. การศึกษาสภาพการรับรู้และสภาพการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 7. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2539.
- ประยูร ทรงศิลป์. นิทานพื้นบ้านเขมร ชุดตัดลิ้นคีติความ. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545.
- ประเวศ วะสี. “การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น,” ใน เอกสารประกอบการสัมมนา ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท สถาบันพัฒนาชนบท. หน้า 82. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534.

- ปรีชา อุตระกุล. วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังกาใหญ่ อำเภอยะผิง จังหวัดนครราชสีมา.
กรุงเทพฯ : หน่วยงานศึกษานิตยศาสตร์ กรมการฝึกหัดครู, 2521.
- ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2525.
- พนัส หันนาคินทร์. การสอนค่านิยมและจริยธรรม. พิษณุโลก : พิษณุโลก, 2529.
- พรทิพย์ สารปรัง. นิทานพื้นบ้านบ้านมะค่า บ้านนาสีนวน บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด
มหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.
- พรรณราย คำโสภาก. การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึมของหมู่บ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์.
ปริญญาโท ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2542.
- พระครูวินัยธรรมานพ ปาลพันธ์. รูปแบบ เนื้อหา และวิธีการเทศน์มหาชาติในยุคปัจจุบัน.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2552.
- พระไชยยา พิณบรรเลง. การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการแห่เรือบั้งจังหวัดเพชรบุรีเพื่อ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2552.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช. คุณธรรม 4 ประการ. 2554.
<<http://province.m-culture.go.th/ranong/html>> 18 กันยายน 2554.
- พระมหาสุบรรณ อ่ำกลาง. การวิเคราะห์คุณธรรมในนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุโขทัย.
การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2553.
- พระมหาสุระเวช วชิโร (เกชิต). ศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์ทางพระพุทธศาสนาในวรรณกรรม
พื้นบ้านอีสานเรื่องพระยาคนคาก. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- พัทธา สายหู. การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย : เอกสารจากการประชุม 'สัมมนา
ทางวิชาการเนื่องในงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย 30' 10-12 สิงหาคม 2530
ณ โรงแรมสุคนธา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2531.
- พิสิฐ เจริญสุข. เกร็ดความรู้ในนิทานชาดก. กรุงเทพฯ : กลุ่มวิชาการพระพุทธศาสนา
และจริยศึกษา กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2539.
- ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ. การจัดและการพัฒนาองค์การทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง, 2547.
- ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์. การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- รัตนะ บัวสนธ์. รวมบทความทางวิชาการ สถิติสำหรับการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยและพัฒนา
การศึกษาระเบียบผลโครงการ. พิษณุโลก : คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2539.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542. กรุงเทพฯ :
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.
- รุ่ง แก้วแดง. "ภูมิปัญญาไทย," รายงานปฏิรูปการศึกษาไทย. 2(37) : 14 ; ธันวาคม, 2544.

- ฤดีมน ปรีดีสนิท. มองตำนานอ่านอดีต : พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนสองฝั่งโขง.
กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2544.
- ลัดดา เหมทานนท์. กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน : การเล่านิทาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว, 2543.
- วณภัทร เกดกิงบุญย์. นิทานพื้นบ้านสุรินทร์กับการเรียนแบบบูรณาการของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านนางมด. สุรินทร์ : สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐานสุรินทร์, 2544.
- วรธิดา อุดมสม. การคัดสรรและสรรค์สร้างนิทานพื้นบ้านล้านนาสำหรับเด็ก.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.
- วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน. พื้นถิ่นพื้นฐาน กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2531.
- วรรณิ ศิริสุนทร. “การเล่านิทาน,” มศว.ปทุมวัน. 11(2) : 100 ; มีนาคม, 2530
- วัชรภรณ์ ตั้งวิวัฒนาพานิช. การใช้นิทานพื้นบ้านล้านนาเพื่อส่งเสริมความสามารถทางการพูด
การเขียนภาษาอังกฤษ และความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- วิทย์ วิศทเวทย์. แบบฝึกหัดเสริมสมรรถภาพการเรียนรู้ชุดสังคมศึกษา ส.402 สำหรับชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 4 (ม. 4). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2526.
- วิวัฒน์ชัย บุญศักดิ์. ลพบุรี : การสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดลพบุรี.
กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการ ฝ่ายวางแผนโครงการและ พัฒนาการท่องเที่ยวแห่ง
ประเทศไทย, 2530.
- เวกวรรณ คำสันเทียะ. การจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดชัยภูมิ กรณีศึกษากลุ่มไทยลาว ขอนแก่น.
วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศไทย ตั้งแต่ยุคคติดำบรรพ์ จนถึงสมัย
กรุงศรีอยุธยา ราชอาณาจักรสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน, 2534.
- ศรีสุดา เอื้อนครินทร์. วรรณกรรมพื้นบ้านผู้ไทย ตำบลเรณู จังหวัดนครพนม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520.
- ศิริพร ฐิตะฐาน. ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2523.
- ศิริพร ณ ถลาง. ชนชาติไทในนิทาน : แลลอดแว่นคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ :
มติชน, 2545.
- ศิริกัลย์ มุละดา. ความพึงพอใจของพนักงาน Call Center ต่อ Web Special Tech บริษัท ทรูมูฟ
จำกัด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง., 2553.
- ศิริวรรณ แก้วเพ็ญกรอ. ภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อสืบสานและพัฒนารูปแบบการแสดงดนตรี
ของชาวผู้ไทย จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2551.
- สถาบันราชภัฏนครราชสีมา. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาภูมิปัญญาไทย. นครราชสีมา :
สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, 2546.

- สมจิตร กัลป์ยาศิริ. ศึกษาและวิเคราะห์เพลงพื้นเมือง และการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์
สุรินทร์ : ม.ป.พ., 2543.
- สมบูรณ์ พรรณนาภพ. จริยศาสตร์ศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2526.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมวัฒนธรรม : แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี.
ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 10. (ฉบับปรับปรุง).
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- . ภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2534.
- สามารถ จันทร์สุรย์. ประเทศไทยกับทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2533.
- สำเนียง สร้อยนาคพงษ์. “การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียน,”
สารพัฒนาหลักสูตร. 11(1) : 24-25 ; กุมภาพันธ์-มีนาคม, 2535.
- สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ, สุกัญญา ภัทราชัย และชอบ ดีสวนโคก. รายงานการวิจัยการวิเคราะห์
เรื่องจริยศาสตร์ในวรรณคดีนิทานอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติ, 2531.
- สุกัญญา ภัทราชัย. “นิทาน,” วัฒนธรรมไทย. 22 : 59-65 ; มีนาคม, 2526.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. มหากาพย์ของอุษาคเนย์ท้าวฮุ่ง ขุนเจือง : วีรบุรุษสองฝั่งโขง. กรุงเทพฯ :
มติชน, 2538.
- สุชาวี พลอยชุม. สุนทรียศาสตร์ : ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ. กรุงเทพฯ
: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534.
- สุธินงค์ พงศ์ไพบูลย์. “ทรงสนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน,” ใน
แนวทางการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน. หน้า 58-63. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.
- สุภาพร พิศาลบุตร. จริยธรรมทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ : คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏ
สวนดุสิต, 2544.
- สุมามาลย์ พงษ์ไพบูลย์. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร, 2542.
- สุรียา ผันพลี. “การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม : กรณีศึกษาโรงเรียนเซนต์ยอแซฟศรีสงคราม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2,” วารสารบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 6(26) : 91-100, 2552.
- เสนห์ จามริก. การแสวงหาภูมิปัญญาไทยเพื่อพัฒนาชุมชนพัฒนา. 11(5) : 20-32 ;
1 กันยายน-ตุลาคม, 2532.
- เสรี พงษ์พิศ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่มที่ 1-2. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2533.

- เสรี พงษ์พิศ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชุมชน เล่ม 1, 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา และมูลนิธิหมู่บ้าน, 2536.
- เสาวภา ไพทยวัฒน์. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย : แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถาบันราชภัฏ, 2538.
- เหม ทงชัย. ภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : อักษรภาพิพัฒน์, 2545.
- อนก นาวิกมูล. โหมโรงพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : ศูนย์สังคีตศิลป์, 2529.
- อบเชย แก้วสุข. รายงานผลการดำเนินงานประชุมปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเผยแพร่ความรู้ของสื่อมวลชน. อุบลราชธานี : ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2543.
- อริญา เพิ่มพิรพัฒน์. การศึกษาความสามารถของเด็กปฐมวัยที่ใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อเสริมประสบการณ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2548.
- อังกูล สมคะเนย์. เอกสารสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านมิติจรัสแสงต่อการจัดการเรียนการสอนระดับ ประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหารศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- อารีย์ ทองแก้ว. ข้าง. สุรินทร์ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศึกษามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2535.
- อินทิรา รุมาส. การใช้กิจกรรมเล่านิทานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. “แนวคิดการศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น,” ครุศาสตร์. 27 (11) : 1-12 ; พฤศจิกายน, 2541.
- Allen, R. and Santrock, J.W. Psychology : The Contexts of Behavior. United State of America : Wm. C. Brown Communication, 1993.
- Axel Olrik. “Epic Laws of Folk Narrative,” in The Study of Folklore. p.129-141. Berlin : n.p., 1908.
- Baron, R.A., and Greenberg, J. Behavior in Organization : Understanding and Managing the Human Side of Work. New Jersey : Prentice Hall, 1999.
- Brand, Kerstin. “The use of Grimm’s Fairy Fales to Understand the Moral Content in Fairy Tales,” Masters Abstracts International. 39(06) : 1469 ; December, 2001.
- Chung, Szu-Ming. A Music Program for Grade One Based on the New Music Curriculum Standards (1993) in Taiwan. Doctor’s Thesis Texas : Moustana : Tech University, 2003.

- Constance, Bucher Holstein. "Irreversible, Stegwise Sequence in the Development of Moral Judgment : A Longitudinal Study of Males and Females," Constance Boucher Holstein Child Development. 47(1) : 51-61 ; March, 1976.
- Davila, Deisy E. Critical Folk Dance Pedagogy : Women's Folk Dancing as Feminist Practice. Doctor's Thesis Urbana : University of Illinois at Urbana-Champaign, 2009.
- Harvey, Margaret Faye. "The Impact of Children's Audiobooks on Preschoolers' Expressive and Receptive Vocabulary Acquisition," Dissertation Abstracts International. 63(04) : 1252-A ; October, 2002
- Kasama, Prasongcharoen. "Development Teaching Methods of the Ja-khe by Utilizing the Indigenous Knowledge of Tradition Thai Ja-khe Music Teachers of College of Fine Arts in Thailand," Social Sciences. 4(5) : 281-294 ; January, 2008.
- Kruger, Linda Louise. An Analysis and Adaptation of Brazilian Folk Music into a String Method Comparable to American Models for use in the Brazilian Music Education System. Doctor's Thesis Columbia : University of Missouri-Columbia, 1990.
- Mackey, John Wisdom. Country Music Performance in Northern Nova Scotia. Canada : University of Newfoundland, 1995.
- Nelly Mautner Urbach. Some Situational Effects on Moral Judgment Measured by a Multiple-choice Test. Maryland : University of Maryland, 1976.
- Okamoto, Rei. "Pictorial Propaganda in Japanese Comic 1941-1945 : Images of the Sale and the Other in a Newspaper Strip, Single-Panel Cartoons, and Cartoon Leaflets, (World War II)," Dissertation Abstracts International. 60(03) : 580-A ; September, 1999.
- Rogers, Everett M. Diffusion of Innovations. 4th ed. New York : Free Press, 1995.
- Rogers, E., and Shoemaker, F. Communication of Innovations : A Cross-Cultural Approach. New York : Free Press, 1978.
- Schneider, Barry H. "An Elaboration of the Relationship Between Parental Behavioral and Children's Moral Development," Dissertation Abstracts International. 39(78) : 4152-A., 1979.
- Thurston, Linda P. and Terry R. Berkeley. "Morality and the Ethic of Care : Peaceable Rural School, Caring Rural Communities," Rural Special Education Quarterly. 17(3-4) : 71-79 : Sumer-Fall, 1998.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสำรวจเบื้องต้น

เรื่อง นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและ
เยาวชนภาคอีสาน

1. วัน, เวลา, สถานที่.....

2. สภาพทั่วไป

ชุมชน

โรงเรียน.....

ลักษณะภูมิประเทศ.....

อาชีพ.....

3. ด้านสังคม

.....

4. ด้านวัฒนธรรม.....

.....

.....

ผู้สำรวจ.....(ผู้วิจัย)

ร่วมกับ.....(ผู้ช่วย)

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง
เรื่อง นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็ก
และเยาวชนภาคอีสาน

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อนามสกุล.....
2. เพศ
3. สถานภาพ
4. ระดับการศึกษา.....
5. อาชีพ

ตอนที่ 2 ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านภาคอีสาน เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

1. ในชุมชนหรือในหมู่บ้านของท่านมีนิทานพื้นบ้านหรือไม่อย่างไร.....
อย่างไร.....
.....
2. ท่านทราบความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านหรือไม่ อย่างไร.....
.....
3. ท่านเคยได้ฟังนิทานพื้นบ้านหรือไม่.....
อย่างไร.....
4. ท่านได้ฟังนิทานพื้นบ้านจากใคร ใครเป็นผู้เล่า.....
.....
วิธีการเล่า.....
5. ท่านเคยเล่านิทานพื้นบ้านให้ใครฟังบ้าง.....
เล่านิทานเรื่อง.....
6. ท่านอยากให้นิทานพื้นบ้านคงอยู่เหมือนเดิมหรือไม่.....
7. ท่านมีวิธีการอนุรักษ์นิทานพื้นบ้านอย่างไร.....

ตอนที่ 3 สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน

1. ปัจจุบันนิทานพื้นบ้านยังมีอยู่หรือไม่ อย่างไร.....

.....

2. ปัจจุบันมีการเล่านิทานพื้นบ้านหรือไม่ เป็นนิทานประเภทใด

.....

.....

3. นิทานพื้นบ้านในท้องถิ่นมีเรื่องอะไรบ้าง.....

.....

.....

4. ใครเป็นผู้เล่านิทานพื้นบ้าน.....

.....

.....

5. นิทานพื้นบ้านเล่าให้ใครฟัง.....

.....

.....

6. เล่าในเวลา สถานที่ ไหน.....

.....

.....

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
เรื่อง นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและ
เยาวชนภาคอีสาน

1. กิจกรรมที่สังเกต

.....

.....

.....

2. วัน เวลา สถานที่

.....

.....

.....

3. บุคคลที่เกี่ยวข้อง

.....

.....

.....

4. เนื้อหาสาระจากการสังเกต

.....

.....

.....

5. เครื่องมือประกอบการสังเกต (กล้องถ่ายรูป / กล้องวิดีโอ / สัมภาษณ์)

.....

.....

ผู้สังเกต

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ที่สังเกต

การสนทนากลุ่ม

เรื่อง นิทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กและ
เยาวชนภาคอีสาน

1. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
2. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
3. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
4. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
5. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
6. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
7. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
8. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
9. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด
10. ชื่อ นามสกุล บ้านเลขที่ หมู่ที่
ตำบล อำเภอ จังหวัด

จัดการสนทนากลุ่ม วันที่ เดือน พ.ศ.
เริ่มเวลา สิ้นสุดเวลา สถานที่จัดการสนทนากลุ่ม

หัวข้อในการสนทนา

1. ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านภาคอีสาน
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของนิทานพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
สำหรับเด็กและเยาวชน ภาคอีสาน
3. การอนุรักษ์และพัฒนานิทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเด็กและ
เยาวชน ภาคอีสาน

บันทึกรายละเอียด

.....
.....
.....

สรุปการสนทนากลุ่ม

.....
.....
.....

ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม ชื่อ นามสกุล

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- ยอด สีสุก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 1 ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- กาบแก้ว ธนบดีพิเชฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอกองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- เกษร ปาลไวย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18 บ้านแก ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- เกศรา ยินดีมาก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนไทยรัฐ 101 เฉลิมพระเกียรติ ตำบลหนองแวงควง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- จำลอง แก้วสมบัติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านแกหัวแฮดสัมโสงวิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- จิตร ช่างชุม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2556.
- ฉลอง แก้วอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 35 หมู่ 2 ตำบลลำชี อำเภอกองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- ดวงใจ สังข์วัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนไทยรัฐ 101 เฉลิมพระเกียรติ ตำบลหนองแวงควง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- ตุ่น บรรพชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 65 ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- ถาวร แสนพันดร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอกองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- ทวีป ทองปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- ทองมี เจริญศิริ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 97 ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2556.
- ธีระพันธุ์ จีระสมบัติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนไทยรัฐ 101 เฉลิมพระเกียรติ ตำบลหนองแวงควง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- นิชมน พรมวัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านแก ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

- นาย ภูมิศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ 15 ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2556.
- นิตยาพร โนนวิเศษ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- บพิตร แก้วสียา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- บรรเลง ชาญขำนิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านโนนแดง ราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- ประถม กล้าจริง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านแก ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- ประสงค์ บาลลา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านแก หัวแฮดสัสมโองวิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- ผ่องศรี เทพมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนไทยรัฐ 101 เฉลิมพระเกียรติ ตำบลหนองแวงควง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- พงศ์พันธุ์ แพงโพหนอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนไทยรัฐ 101 เฉลิมพระเกียรติ ตำบลหนองแวงควง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- พระคมสันต์ อภินันโท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2556.
- พระครูธัญญา วัฒนคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านแก ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- พระครูมงคลวุฒิคุณ อ่อนสา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- พลเยี่ยม อุดสัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- พิทักษ์ สุจิตตกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านโนนแดง ราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- ไพรวลัย คำสะอาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- ภูมิพัฒน์ บุญคำมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสตนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านเหล่าขาม (มูลนิธิศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2557.

- มงคล พรมวัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านแก ตำบลัญญา
อำเภอภุมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- มยุรา สว่างวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านเหล่าขาม
(มูลนิธิศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 20
มีนาคม พ.ศ. 2556.
- มลิวรรณ สกุลเดช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านโนนแดง
ราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม
พ.ศ. 2556.
- ยุ่น พลมาก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12/3 หมู่ 2
ตำบลลำชี อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- เรือง นามบุตติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 55
บ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 18 มีนาคม
พ.ศ. 2557.
- วนิดา สาวิลสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านเหล่าขาม
(มูลนิธิศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 20
มีนาคม พ.ศ. 2557.
- วาทีณี ศรีสุแล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านภูดิน
ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- เวทย์ ภักดีสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านเหล่าขาม
(มูลนิธิศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 20
มีนาคม พ.ศ. 2557.
- ศรี ช่วงชุม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 66
ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- ศุภชัย ชินทับ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านโคกล่าม
ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- สงคราม แก่นสา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนไทยรัฐ
101 เฉลิมพระเกียรติ ตำบลหนองแวงควง อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19
มีนาคม พ.ศ. 2557.
- สมคิด นาบุญมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านภูดิน
ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2556.
- สมร เฉยียงวาศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านเหล่าขาม
(มูลนิธิศึกษาสงเคราะห์) ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 20
มีนาคม 2557.
- สมศรี ทาสีศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 41 หมู่ 1
ตำบลหนองแวงควง อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2556.
- สมศักดิ์ เอกอุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ 2
ตำบลลำชี อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2557.

- สัมฤทธิ์ ช่างทำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2 ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2556.
- สำราญ จันท์คำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2 ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2556.
- สีดา นาทุ่งมน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 56 หมู่ 2 ตำบลลำชี อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- สุกัญญา มีเมือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2557.
- สุดตา บรรพต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 44 หมู่ 15 ตำบลโคกก่อง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2556.
- สุธาทิพย์ เจริญรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2557.
- สุพรรณ แสนโคตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28 ตำบลโคกก่อง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2556.
- สุรพงษ์ จันทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8 บ้านโคกล่าม ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2557.
- สุรัตน์ เอกพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านภูดิน ตำบลโคกก่อง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2557.
- เสาร์ สวัสดิ์แวงควง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ 1 ตำบลหนองแวงควง อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2556.
- แสง ชาวเหนือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2 ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2556.
- หลวงตาเรียม กิตตาโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านโนนแดงราษฎร์ประสิทธิ์ ตำบลลำชี อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2556.
- หนูน มาสิงห์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 1 ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- หนูเพียร ไชยคำมั่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 1 ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- อดุลย์ ภูักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านแกหัวแฮด สัมโงงวิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
- อุไรวรรณ ชูศรียิ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมคิด แสนบุญศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนบ้านแกหัวแฮดสัมโงงวิทยา ตำบลธัญญา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายสมคิด แสนบุญศิริ
วันเกิด	วันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2496
สถานที่เกิด	อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 1 ถนนเจนจบทิศ ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น 40110
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2522	ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยครูมหาสารคาม
พ.ศ. 2549	ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
พ.ศ. 2558	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

